

Debreczeni József

HÚSZ ÉV

DEBORJÓ

2010

© Debreczeni József, 2010
© DEBORJÓ, 2010

Borító Lates Tamás

Felelős kiadó a DEBORJÓ Kft. ügyvezetője

Nyomta és kötötte a Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen
Felelős vezető ifj. Kapusi József

ISBN 978-963-08-0448-6

TARTALOM

Előszó	9
<i>1987</i>	
Szeretem Platónt...	11
<i>1988</i>	
Az utolsó sztálinista végvár	16
<i>1991</i>	
Ami vállalható	23
Alkotmányos válság felé?	28
Ízlés és karakter	33
Áder ex machina	35
Hány lába van a lónak?	41
Nemzeti liberalizmus	46
<i>1992</i>	
A bulvárbárány meg a pártállami farkas	50
Tizenegy kérdés Ágh Attilához	53
Szabaddemokraták tündöklése és nyomorúsága	57
A király meztelen	62
Levél Nádas Péternek	71
Nyílt levél Csurka Istvánnak	74
Demokrácia és nemzet	79
Szent Ferenc imája	83
<i>1993</i>	
A másik oldal felelőssége	87
Csurkának mennie kell	91
Az első üveg pezsgő	95
A Fidesz és a sajtó	98
Jézusmária, emlékezzünk!	102
Történelem	108
<i>1994</i>	
A Lengyel én vagyok	112
Magyarország – restauráció előtt	117
A „szakértői” kormány	124
A kutyák dala	130
<i>1995</i>	
Kolombusz Luxemburgban	134
A Bokros-terv esélyei	139

Merre van Európa?	146
A sajtószabadság és a sajtó	151
A tisztázás ideje	156
Az újraválasztott elnök	161
A torz tükör torz képet mutat	169
Gondoljátok meg, polgárok!	173
Búcsú a posztkommunista sajtószabadságtól	179
1997	
Erkölc és politika	184
A Fidesz és a Néppárt	191
1998	
A polgári kormány és a szabad sajtó	198
1999	
Az EKA titkai	202
2000	
Önsorsrontó politika	206
Összenő, ami összetartozik?	211
2002	
A vereség okairól – jobboldali szemmel	216
2003	
A jobboldal válsága	221
2004	
Apák és fiúk	230
Az MDF drámája	233
Esszék Európáról – az író intézményesülése	239
Gyurcsány: az ellenfél	247
Az ártatlanság elvesztése	251
Hazardjáték	254
2005	
Veszélyes üzemmód	258
Kétféle terror – egyféle áldozatok	263
Az elnök szava	267
2006	
A nemzeti zászlóról	269
A mérésről és a rúgásról	271
Írástudók ájulása	273
Tíz kérdés Elek Pistához	280
Antall szelleme	285

Mélyrepülés	290
Robbantás	299
Az elnök tévedése	311
Két vezér – két mérce?	318
Az elnöki interjú margójára	323
Válasz Kis Jánosnak és Körösi Andrásnak	328
2007	
A válság és az utódpart	333
A rendszerváltozás vesztese	341
Antall, Orbán és a zombik	358
Elnök vagy király?	367
Lakitelek – húsz év után	371
2008	
Fejek a homokban	379
Nyíltan és őszintén	385
Politikai hisztéria	394
Horthy és Orbán	398
Válasz egy politológus hallgatónak	406
Az elnök tisztessége	410
A diktatúra árnyéka	416
Paraszttvakítás	424
ARC-MÁS	430
2009	
Öt üres pezsgőspalack	437
Hamis bélyeg	440
Az utolsó szalmaszál	446
Kamikáze miniszterelnök	449
2010	
Gondoljátok meg, „burzsujok”!	454
Csak azért is MDF!	457
Búcsú Bajnaitól	461
Népítélet – első fokon	464
Miatyánk	468
Gyurcsány – hogyan tovább?	471
A demokráciából az autokráciába	476
Útban a negyedik köztársaság felé	482
Nyulak Dániában	485
Politikai katasztrófa	488

ELŐSZÓ

A kötet publicisztikai munkásságom legjavát tartalmazza. A címben jelzett húsz évnél hosszabb időt fog át: az első írás 1987 nyarán született, az utolsó 2010 őszén. Egy időben lettem politikai szereplő és közíró – MDF-alapító, országgyűlési képviselő és publicista –, minthogy egy cél vezérelt: részt venni a magyar parlamentáris demokrácia megteremtésében. Később a megvédelmezésében. Az előbbi sikeres volt – az utóbbi nem.

A politikából hamar kiszálltam, mert kiderült: a kétfajta szerep nem egyezik. A maga igazságait – másokkal együtt – megvalósító politikus és a maga igazságait – másokra való tekintet nélkül – kimondó publicista akkor sem fér meg tartósan egy személyben, ha igazságaik ugyanazok. Alkatomnak az utóbbi – az egyszerűbb – magatartás felelt meg.

Politikai közíróként nem haboztam állást foglalni valami vagy valaki mellett, illetve ellen. Írói függetlenségemet nem a formális középén állásban, hanem az értékrendem szerinti állásfoglalásban kerestem és találtam meg. Nem egyenlő mérési eredményre, hanem egyenlő mérce használatára törekedtem. Nem bánok semmit: minden cikkemet vállalom. Aki elolvasa őket, láthatja: nem változtam az idők során. A parlamentáris demokrácia – konzervatív liberális – híve voltam és maradtam. Politikusi eszményképem ma is Antall József. Régi barátaimtól jórészt elszakadtam: ők Orbánhoz voltak hűek, én önmagamhoz.

2004-ben megkaptam a Pethő Sándor-díjat, 2007-ben a Radnóti Miklós-díjat, 2009-ben a Húszéves a Köztársaság-díjat. (2006-ban politikai közíróként – elvi és nem politikai okok miatt – nem vettem át a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjét.)

Publicistaként valójában egyidős vagyok a harmadik Magyar Köztársasággal. Az utóbbi története most véget ér – az enyém még nem. Ám történjék bármi: életem tökesúlyát az a pár esztendő adja, amikor részese lehettem a rendszerváltozásnak. Ami megszülte hazámban a liberális jogállamot és a parlamentáris demokráciát: a Magyar Köztársaságot.

Több mint húsz évig hű voltam mindezekhez – hű maradok hozzájuk a jövőben is.

Debreczeni József

SZERETEM PLATÓNT...

Beszélő, 1993. március 6.

Ezt a recenziót 1987 nyarán írtam Csurka István Az elfogadhatatlan realitás című, egy évvel korábban, New Yorkban, a Püski Kiadónál publikált kötetéről. A müncheni Új Látóhatárban jelent volna meg, Dunai János álnéven. Lezsák Sándor – akit akkor még barátomként tisztelhettem – lett volna a közvetítő, ám ő azzal adta vissza a kéziratot, hogy nem volna helyes a szilenciummal sújtott Csurkát támadni. Nem sokkal ezután került sor az első lakiteleki találkozóra. Hogy Csurka olvasta a számára (is) ismeretlen vidéki tanár szövegét, az kiderült a beszédében tett utalásokból. 1993 tavaszán – amikor az MDF-ben „nemzeti liberálisként” már nyílt konfliktusban álltam az ő szélsőséges törekvéseivel – Solt Otília, a Beszélő szerkesztője (SZDSZ-es képviselő) cikket kért tőlem lapja számára. Ezt a kéziratot adtam oda neki. Három hónappal később ez is vádpontként szolgált a frakcióból – Csurkával együtt – történt kizárásomhoz. Az utóbbira főként Lezsák lankadatlan erőfeszítései nyomán került sor, így elmondhatom: nemcsak a politikába való bekapcsolódásomat, hanem az onnan való kiválásomat is neki köszönhetem elsősorban. Mindkettőért hálás vagyok neki.

Mindenekelőtt szükségesnek tartom kijelenteni, hogy nagyra becsülöm Csurka Istvánt, kiváltképpen azóta, hogy az utolsó néhány évben érezhetően átalakult a művészete, a gondolkodása és – ami a legszembevetőbb – az emberi tartása is. Amióta a politika nem csupán izgalmas, de igazából komolyan nem vett játszadozás a számára, hanem egyfajta elkötelezettség tudatos vállalása is. Mióta a rendszer egykori „haszonélvezője, fizetett fenegyereke” (önjellemezés *Az elfogadhatatlan realitásból* 15. o.) nyilvánvalóan elfogadja az ezzel járó magatartásformát annak erkölcsi konzekvenciáival együtt, és persze elszenvedi a hatalom egyre erősödő ütéseit és rúgásait is.

Az elfogadhatatlan realitás nagyon egységes könyv. A benne foglalt írások kivétel nélkül a magyarság mint közösség helyzetét és esélyeit vizsgálják, beszéljenek akár Nagy László költészetének korszerűségéről (*Indulatos identitás*), akár Bibó István jelentőségéről (*Bibó-felejtés*), legyen a szólásra készítő alkalom egy írószövetségi taggyűlés (*Távirati esszé*), a magyar ellenzéki értelmiség félillegális tanácskozása (*Új magyar önépítés*), egy már-

cius tizenötödiki ünnepség New Yorkban (*A véres kard*) vagy épp a budapesti kulturális fórum (*Az elfogadhatatlan realitás*).

Mindezek erősen dramatizáltak, végső nemzeti sorskérdéseként jelennek meg Csurkánál. A hangnem legtöbbször patetikus, szenvedélyes, olykor végletes és egzaltált. Az író már a Bevezetőben „nemzetmentő szolgálatot” vállal (7. o.). „Ég a ház. És el akarom oltani” – kiáltja az írószövetség közgyűlésén (*Távirati esszé*, 29. o.); Trianonnál is „végtetesebb fenyegetésű” katasztrófát, „az önálló magyar nemzeti lét teljes megszűnését” jósolja „most esedékes” perspektívaként (*Új magyar önépítés*, 49. o.); s a nemzetet végső élethalálharcra hívó ősi jelképet, a „véres kardot” mutatja fel drámai mozdulattal (*A véres kard*, 83. o.).

Nemzethalál, a huszonnegyedik óra döbbenete, prófétai gesztusok. Pedig az első írás még így indul: „az oknyomozáshoz legcélszerűbb Bibó objektív logikáját kölcsön vennünk” (11. o.). Később is példaként tekint erre a „bámulatos és úgyszólván érzéki gyönyört keltő logikára” (13. o.), a végén azonban maga is belátja: „ez a néhány lapnyi írás nem képes így magára húzni a Bibótól is eltanult tárgyilagos előadásmód takaróját...” (Kiemelés tőlem – D. J.) Csurka tehát előadásmódról beszél, amit külsődleges dolognak, *takarónak* tekint csupán. Holott Bibó tárgyilagossága, higgadtsága, bölcsessége nem a stílusnál, a modornál, a szövegformálásnál kezdődik: neki a látásmódja, a gondolkodásának természete tárgyilagos, higgadt és bölcs.

Csurka ezzel szemben *retorikus*. Retorikus, mert képekben és stílári alakzatokban gondolkodik. A mondandót legtöbbször nem az érvelés logikája viszi előre, hanem a költői képek és alakzatok ritmusa, emocionális lendülete. A konklúzióhoz nem a logika juttatja el az író, hanem a metaforák, a szóismétlések, a párhuzamos vagy ellentétes szerkezetű mondatalakzatok retorikus energiája. A szerző azt állítja például, hogy az '56-os forradalom után valami egészen új kezdődött Magyarországon, hogy a Kádár-éra nem az 1945-tel (illetve '48-cal) kezdődő korszak „jobb, emberibb” folytatása, hanem valami gyökeresen újnak, másnak a kezdete. Ezt írja a szóban forgó hatalomról: „Újként tételeznie magát számára is nemcsak tilalmas és életveszélyes volt, hanem képtelenség is. Pedig az volt, új. Új darab, és nem második felvonás. Még a nevében is az volt. (Kiemelés tőlem – D. J.) Mi lett mindennek a következménye?” (*A magyar társadalom erkölcsi állapota*, 24. o.)

Van tehát egy markáns állítás (gyökeresen új kezdődött), amit egyetlen érv sem támogat (sehol, az egész szövegben). Érvek helyett az „új” szó háromszori, s az „az volt” szókapcsolat kétszeri ismétlése, valamint a rövid

– így súlyosabbnak tűnő – kijelentő mondatok halmozása ad nyomatékot a négyszer elhangzó állításnak, amit erősít még a színházi metafora is. És már jöhet a következő kijelentés, ami nyelvileg úgy van megfogalmazva, mintha egy logikus gondolatmenet szerves folytatása lenne, egy bizonyított tételből adódó konklúzió keresése: „Mi lett mindennek a következménye?”

A bizonyítás, az érvek hiánya gyakran feltűnik a könyvben. Főleg olyan helyeken, ahol valami nagyszabásút állít a szerző, méghozzá végletes, kizárólagos formában. Amikor például a *Távirati esszé* című írásában azt a romantikus eszményt látja napjainkban is uralkodni, amely szerint a mű és a megélt élet egylényegű kell hogy legyen, így fogalmaz: „csupán az nem lehet vita kérdése, hogy ez ma a világon mindenütt, mindenfajta társadalomban így van”. (31. o.) Ez bizony légből kapott, komolytalan kijelentés. Túlzott leegyszerűsítés az is, hogy a szerző a magyar társadalom összes kóros jelenségét egyetlen okra vezeti vissza, arra, hogy a magyarság az '56-os forradalom eltiprása után fölhagyott a „passzív rezisztenciával”. „A mai magyar élet minden örülete, lehetetlensége, tudathasadásossága ebből az évszázadok óta begyakorolt életmentő magatartástól való elfordulásból... vezethető le. A disszidálási hullámok, a gyerekcsülési hajlandóság végzetes elapadása, a mértéktelen iszákosság és a kiugróan magas öngyilkossági arányszám, a nemzeti mivolt iránti nagyfokú közömbösség *mind-mind innen ered*” (*Új magyar önépítés*, 52. o.).

Sajnos bántóan rossz fogalomhasználat is előfordul a könyvben. „Annak az államnak (sic!) nincs szégyenkeznivalója, amelyiket ezek alatt a nehéz évek alatt pereskedve, iparkodva és fusizva, ingázva és tizenhat órát dolgozva megteremtettünk, amelyikben élünk.” Az „*állam*” szó használata elemi hiba ebben a szöveggörnyezetben, arról nem is beszélve, hogy mit gondoljunk akkor, ha a fentieket összevetjük a könyv olyan helyeivel, mint például: „...beteges, elferdült szellemiségű, állandó skizofréniában vergődő, korrupt, pénzimádó, istentelen kor” (15. o.); „vesztes, agonizáló és ugyanakkor önkizsákmányoló és idegbeteg társadalom” (47. o.).

Mindez átvezet bennünket a könyv súlyos tartalmi ellentmondásaihoz. Törvényszerű ugyanis, hogy az érzelmi és retorikus alapállás súlyos logikai kontraverziókat szül. Tanulságos ebből a szempontból közelebbről is megsejtelni a kötet legjobb, legalaposabb, a többihez képest leg tárgyilagosabb dolgozatát, az *Új magyar önépítést*. A felütés mértéktartó és higgadt: „A mai magyar társadalom a rossz, egyoldalú, megalkuvó, de ugyanakkor sok vonatkozásban eredményes és hasznos kényszeregyezés társadalma. Ez a kényszeregyezés a forradalom és szabadságharc leve-

rése után következett. A magyarság ekkor belekényszerült ebbe a dicstelen alkuba, de ez az alku nem volt teljesen haszontalan és eredménytelen. A nemzet kapott is.” (47. o.)

Ezt a differenciált látásmódot azonban egy csapásra megsemmisíti egy kép. A „nagy cefréskád” s a rajta lévő „deszkafedő” látomása. Ami alatt eltemetve ott van a forradalom, a fedőn pedig a magyar társadalom. Ami ezután jön – a nemzethalál perspektívája – az már nem a logika terméke, azt már a *képalkotás törvénye* diktálja. Hisz a képeknek jelentésük, érzelmi tartalmuk, asszociációs mezejük van, a képek újabb képeket teremtenek: „Mostanra azonban... ez a fedő a dézsában megindult erjedés hatására, meg egyszerűen a természet rendjéből következően elkorhad és elrohad. A szagok, a hullabűz, a mérges gázok már felpárolognak és felbőffenek... S mindenkinek... az az érzése, hogy a dekli beszakad alatta, és belezuhan a bűzhödött lébe... ez a most esedékes beroggyanás... az önálló magyar nemzeti lét teljes megszűnése.” (48-49. o.)

Íme, a totális nemzethalál: a cefréskád és a dekli „logikáját” követve! De hát mi fog történni? A nemzet ügye iránti közömbösségből fakadóan előbb-utóbb egyetlen gyereket se fognak szülni? Mindenki disszidál? Kollektív öngyilkosság vagy általános delírium tremens? Az ország szovjet köztársasággá lesz, és az oroszok betiltják a magyar nyelv használatát? Magához asszimilál bennünket a cigányság? Nem akarok cinikus lenni: ezeket a kérdéseket a józan ész diktálja. Annál is inkább, mert néhány lappal később ezzel szögesen ellentétes dolgokat olvashatunk. Kiderül, hogy a totális nihilből könnyen adódik kiút! „A nihilista viszont nem konok és nem makacs... a jóra, a demokráciára, az előrenézésre is jobban megszervezhető lett... A mai magyarság... az addigi hátranéző, múltba meredő alapállásból most mintha egy előreforduló alapállást vett volna föl...” (53. o.) Kiderül, hogy van ebben az országban „egy kicsiny mag”, amelynek „puszta létezése bénítólag hat a hatalomra”, és hogy „a társadalom, sokszor a tudatosságnak csak mérhetetlenül alacsony szintjén, de rá figyel S míg érzi a létezését, a szíve dobogását, addig nem fél.” (66. o.)

Am ha így van, ha ennek a társadalomnak van egy olyan elitje, amelyik abszolút erkölcsi mércétül szolgál a közösség számára, akkor hogyan lehet magyar nihilról, nemzeti agóniáról beszélni? Ha „igény támadt a népben férfiakra, akik életükkel is példáznak és kiteljesítenek valamit. Valamit, ami megtart, valamit, ami eligazít, valamit, amiben mégis lehet hinni” (33-34. o.); ha igaz, hogy pusztítsa bár el, feszítse bár keresztre (!) a hatalom a magyar írókat: „a nép mégis tudni fogja, mit jelképezünk, és megkövült

tekintetünkéből is kiolvassa a helyes irányt. És arra fog menni” (35. o.), akkor hogyan lehet itt halálos közönyt diagnosztizálni?

Sajnos nem igaz, hogy a nép az írókra figyel. Hogy morális mintákat vár a szellemi elittől. A magas irodalmat óriási távolság választja el manapság a tömegektől. Nem beszélve arról, hogy a gesztus, amit a neves szellemi nagyság – a nemzetközi nyilvánosság védelmében – megtehet, súlyos következményekkel járna a „gyalogos” állampolgár számára, ha lemásolná a maga koordinátái között. A kétféle állítás – a nemzethalál és nihilból való kiúttalálás – azonban együtt véggépp tarthatatlan. E két tétel többszöri és egyidejű hangoztatása a Csurka-könyv fő ellentmondása. Legfőbb korlátja pedig az a profétikusan egzaltált alapállás, amelyből a végletes látásmód fakad, s ami az egész kötetet áthatja.

De mit lehet ezzel kezdeni a 80-as évek Magyarországon? Csurka nem elég higgadt, nem elég okos, nem elég realista ahhoz, hogy termékeny lehessen. Ma, amikor az egyetemek fiatalsága demokratikus reformokra szerveződik, amikor a szamizdat ezrek szemét nyitja rá a valóságra, amikor a KISZ-hazugság látványosan összeomlott, amikor a hatalom azért kényszerül többrészes tévésorozatban rágalmazni az '56-os forradalmat, mert az ismét benne él a köztudatban (legalábbis a korábbi évtizedek süket csöndjéhez viszonyítva), amikor a pesti taxisok fekete kokárdát viselnek napokon át egy orosz tisztek által meggyilkolt társukra – és a szabadságra – emlékezve; akkor már nem a Vajda János-i halottébresztésre van szüksége a nemzetnek. Hanem tudatos és realista cselekvésre. A régi, idejétmúlt kompromisszumok túlhaladására, de igenis új kompromisszumokkal – *mert másképp nem lehet*.

Néha mintha a szerző is így látná: „Tisztában kell lennie ennek a reformnemzedéknek, hogy a közeg, amelyikben munkáját elkezd, beteg. S a munka, amit végez, orvosi. Ez a szeretetteljes, gyógyító jellegű beleállás ebbe a feladatba nemcsak azért szükséges, mert ez mindenkit megnyugtat, hanem azért is, mert ennek a kicsiny magnak most nem is tanácsos kardot rántania.” (A *magyar társadalom erkölcsi állapota*. 27. o.) Aztán mégis kiántja a véres kardot!

Van az egész csurkai magatartásban valami lázas igyekezet, valami bűnbánó, vezeklő hevület. Mintha öncélúan elvesztegetett évtizedeit akarná türelmetlenül jóvátenni a felelősségére ráébredt egykori fenegyerek. E törekvés etikai minősége egy pillanatig sem kétséges: politikai értéke és hasznossága azonban annál inkább.

Elhangzott 1988. március 5-én, Kiskunmajsán, az MDF „Helyi hatalom – helyi társadalom” címmel rendezett első vidéki fórumán, Kozma Huba magánlakásán, mintegy 60 fős hallgatóság előtt. A község vezetői megíúsították a tanácskozás nyilvános helyen való megtartását. Az „MDF-központ” részéről Bihari Mihály és Csurka István voltak jelen.

Öt évig – 1981 és 86 között – voltam a Dózsa György Gimnázium tanára, kiskunmajsai lakos. Öt esztendő elég hosszú idő ahhoz, hogy az ember megismerhesse a helyi viszonyokat, az itt élők sorsát igazító anyagi és szellemi erőket, az erkölcsök szülte belső és a hatalom teremtette külső kényszereket. Ám ahhoz kevés volt ez az öt év, hogy elveszítsem, szem elől téveszszem a Majsa határán túl emelkedő tájékozódási és viszonyítási pontjaimat, hogy gondolkodásomat és cselekvésemet döntő mértékben a helyi erőter koordinálja. Így, bizonyos rálátással, elfogulatlanabban és többféle értelemben is függetlenebbül tudok megítélni bizonyos itteni jelenségeket – főleg most, a távozásom után.

Be kell vallanom, nem nagy kedvvel jöttem annak idején Kiskunmajsára, az alföldi homokra. Ez a homok a sivatagot ígérte nekem, aki akkor már hetedik éve Debrecenben, s ott is az egyetem szellemi közegében éltem, s Majsáról addig csak mint a közelmúltban történt gyilkos cigány vérboszszú hírhedt színteréről hallottam. Ne értsenek félre: tizennyolc éves koromig egy Majsánál kisebb dunántúli faluban éltem: nem voltak hát előítéleteim. De illúzióim se.

És akkor, ittlétem első napján a nem sok jót ígérő külsővel és névvel megáldott Ifjú Gárda Művelődési Központ vaskeretes bejárati ajtaján egy plakátot láttam meg, amelyik a *Népi írók és Szárszó* című fotókiállításra hívott. Megnyitja Czine Mihály, vendégek: Gálfalvi György marosvásárhelyi író és Páll Antal, a híres korondi fazekas. Ki kell mondanom a százszor lejáratos közhelymondatot: nem akartam hinni a szememnek.

Aztán kiderült, hogy nem tévedés, és nem is a véletlen játszik velem. Kiderült, hogy működik itt egy *könyvbarát kör* és egy helytörténeti gyűjtemény: egy *múzeum*, ahogy a helybeliek nevezték. Kiderült, hogy ezek az intézmények nem a szokásos vidéki Potemkin-kultúrfórumok, s nem is művirágok a falu társadalmi és hatalmi szerveinek gomblyukában. Kide-

rült, hogy Majsa nem szellemi sivatag, de – a legkomolyabban és a legtárgyilagosabban állapítom meg – olyan élő, lüktető sejtje a vidéki Magyarország, ahol engem személy szerint legalább annyi szellemi impulzus ért, mint a debreceni egyetemi évek alatt. Czine Mihályon, Gálfalvi Györgyön, Páll Antal kivül itt Kiskunmajsán megismerkedhettem, illetve találkozhattam Buda Ferencel, Csengey Dénessel, Csoóri Sándorral, Fehér Ferencel, Fekete Gyulával, Hervay Gizellával, Jókai Annával, Lezsák Sándorral, Mándy Ivánnal, Nagy Gáspárral, Vámos Miklóssal, Zelei Miklóssal; Alföldy Jenővel, Annus Józseffel, Grezsa Ferencel, Hatvany Dániellel, Ilia Mihállyal, Kiss Ferencel, Varga Domokossal, Vörös Lászlóval, Balczó Andrásal, Liska Tiborral, Papp Gáborral, Pozsgay Imrével, Regős Sándorral, Rockenbauer Pállal, Timár Mátéval és Vitray Tamással, hogy csak egy részét soroljam föl azoknak a személyiségeknek, akik megfordultak a könyvbarát kör estjein, illetve a múzeum kiállításait megnyitandó. Itt jártak az *Élet és Irodalom*, a *Forrás*, a *Tiszatáj*, a *Magyar Hírlap*, a *Képes Újság*, a *Petőfi Népe* szerkesztősége és a *Magyar Televízió Szegedi Körzeti Stúdiójának* munkatársai.

A könyvbarát kör szervezésében „Szomszédolás” címmel fórum jellegű vitaest-sorozat zajlott a helyi és környékbeli tanácselnökök részvételével. A múzeumban évi hat képzőművészeti, néprajzi tárlatot nyitottak meg az állandó kiállításokon kívül. Sikeres helytörténeti önéletírás-pályázatot bonyolított le az intézmény. Olyan szellemi fórumok működtek itt a 80-as évek első felében, amelyek egyszerre nyitottak ablakot-kaput ország-világ felé, és próbáltak esélyt teremteni a demokratikus közösségek gyökéresztésére a kunsági homokon.

Ideérkezésem és első ámulásaim után nem volt nehéz rájönnöm, hogy mindezek mögött lényegében egyetlen ember áll: dr. Kozma Huba, a múzeum vezetője, a könyvbarát kör szervezője, szellemi és gyakorlati organizátora; az egész majsai kulturális pezsgés forrása végső soron az ő átlagon felüli intelligenciája, szervezőkészsége, lokálpatriótái elkötelezettsége, közösségteremtő ihlete, emberi hitele és személyiségének varázsa.

Nemcsak azt kell bevallanom, hogy benne az előttem járó nemzedéket képviselő szellemi társra és barátára leltem, de azt is, hogy olykor úgy éreztem, túl sok, túl nagyszabású is az ő tevékenysége itt Majsán, a libatömés, disznóhizlalás, paprikázás és zugpálinkafőzés világában.

Hogy *bűn* is volna, arra sohasem gondoltam.

Azt lehetett érezni, tapasztalni, hogy a helyi hivatalosságok nem nézik jó szemmel, ami a faluban körülötte és általa történik. Hogy homlokukat

ráncolják, szemüket szűkítik, mutatóujjukat emelik a fegyelmetlen pesti agyvelők henye produkcióit s a helybeliek tétova, de önálló moccnásait látva. De hogy a reformszólamoktól hangos és demokratikus szóvirágoktól illatos Magyarországnak akárcsak a legeldugottabb csücskében is komoly életveszély fenyegetné az országos viszonylatban szemlélve igazán szolid és kulturális töltésű autonóm kezdeményezést, azt legrosszabb álmomban sem képzeltem.

Pedig megtörtént. Kiskunmajsára 1985 őszén-telén a lehető legvalószínűtlenebb módon, de annál félelmetesebben visszatért „az ötvenes évek szűk levegője”. November 22-én Balczó András volt a könyvklub vendége. Mint mindig, most is nyíltan és őszintén beszélt. Szólt a sportsikereit elősegítő és egész személyiségét meghatározó erős istenhitéről is. Péter Szabó János, a helyi pártbizottság pártiskoláról frissen kikerült erős emberre keményen nekitámadt. Balczó higgadt, vitapartneréét nagyságrendekkel felülmúló szellemiséget tükröző és emberséget sejtető válaszát az ott lévő mintegy százhusz főnyi közönség spontán feltörő, erős tapsa kísérte. Sejtethető volt, hogy az esetnek következményei lesznek.

Négy nappal később, november 26-án szűk körű megbeszélésre gyűltek össze a pártszékházban a helyi hatalom képviselői és a megyei vezetés kiküldött embere. Jelen voltak: Geri István, a megyei tanács elnökhelyettese, dr. Vedres Ferenc, a Jonatán tévesz elnöke, akit sokan csak Majsa földesuraként emlegettek, s akinek sok borsot tört már az orra alá a rakoncátlan múzeumigazgató, sehogy sem akarván tudomásul venni, hogy a múzeum a fenntartó tévesz szándéka szerint nem több, mint a cég – és természetesen a főnök – reklámja; Nagy István, a majsai pártbizottság első titkára és Péter Szabó János, a pórul járt ideológiai titkár, a sértett fél. Hamar kifőzték a tervet Kozma Huba ártalmatlanná tételére: 1. A megyei szervek átveszik a helytörténeti gyűjteményt, s az múzeummá avanzsál; 2. dr. Kozma Hubát menesztik arra hivatkozva, hogy a magasabb szakmai minősítésű intézmény vezetésére megfelelő szakképesítés híján nem alkalmas; 3. mindezt bolsevik elszántsággal teszik három nap múlva, rajtaütésszerűen, rendszerekkel elfoglalva, lezárva majd lepecsételve az épületet.

Ezekről a titokban szőtt tervekről akkor még senki sem tudott, legkevesbé a kiszemelt áldozat, Kozma Huba. Másnap, november 27-én este aztán az is kiderült, hogy a könyvklubos játszadozás egyszer s mindenkorai megszüntetésére is megvolt már a jól kiagyalt haditerv. A könyvbarátkör aznap esti, a jövő évi programot megvitatni szándékozó összejövetelén ugyanis szabályos puccskísérlet zajlott le. A puccsisták: Nigrényi László,

a Hazafias Népfrent függetlenített helyi titkára, Nagy Csaba tanácselnök, Váradi Károly tévesz-elnökhelyettes és végül, de nem utolsósorban Péter Szabó János ideológiai titkár.

Nigrényi László magához ragadván az összejövetel irányítását, a kör ötagú vezetőségét megfosztotta mandátumától (azok azt természetesen a tagságtól kapták, nem tőle, aki korábban egyáltalán nem is ismerte a könyvbarátkör működését, rendezvényeit nem látogatta), kijelentette, hogy egyszemélyi vezetés lép életbe, a vezetőt pedig a községi népfrentbizottság fogja kijelölni. Ugyanők hagyják majd jóvá a kör programját. Kijelentette: az eddigi működési szabályzatot törlik, s végül: hogy az összejöveteleket nem lehet többé a könyvtárban tartani, csupán a népfrentszékházban. (A hatalomátvétel „jogalapja” annyi lett volna, hogy a működési szabályzat a felügyeleti szervek egyikeként megnevezi a Hazafias Népfrentot.)

Nigrényi diktátuma után azonban egyáltalán nem a magabiztos vezetők szándékai szerint alakultak az események. A könyvbarát kör tagjai ugyanis az előbbieken minden erőlködése ellenére egyöntetűen ragaszkodtak az addigi demokratikus gyakorlathoz, s a népfrenttitkár által deklaráltakat határozottan, felnőtt módon elutasították. Nigrényi többféle értelemben is fölkészületlen, botcsinálta tábornoknak bizonyult, s az egész majsai hatalmi „elit” is megkapta életének minden bizonnyal első leckéjét demokráciából. Ezen az estén nekem is úgy kellett látnom: Kozma Huba nem meddő kultúr-misszionárius és nem is magányos demokrata Don Quijote Kiskunmajsán. Társai vannak, akik bátor és öntudatos fellépésre is képesek a falu vezetőivel szemben szellemi integritásuk és közösségi autonómiájuk védelmében. A puccskísérlet látványos kudarcba, majd komédiába fulladt.

Két nap múlva aztán kiderült, hogy mindez csak olaj volt a bosszúállás tüzére. A múzeum bevétele 29-én ugyanis már kellő határozottsággal, sőt brutalitással történt. Dr. Kozma Hubát és munkatársait puskás mezőőrök asszisztálásával penderítették ki a munkahelyükről. Itt már nem volt pardon. Hiába számolt be (Kozma Huba és Lezsák Sándor személyes kapcsolatainak köszönhetően a *Magyar Hírlap*, terjedelmes leleplező írásban a *Képes Hét* című hetilap, hiába léptek föl a botrányos ügyben a „majsai Dreyfus” védelmében Csoóri Sándortól Fekete Gyuláig a magyar szellemi élet kiválóságai: szellem és erőszak párharcában nem volt esélye az előbbinek. A „szocializmus érdekeit” túlbuzgóan védelmező *helyi hatalom mellé* – ha fogcsikorgatva, ha bumburnyákságuk miatt őket titkon alaposan leteremtve is, de – *kiállt a felsőbbség*. Hiába fordult „a törvényhez” is az elcsapott múzeumigazgató, a munkaügyi bíróság jogszerűnek és korrektnek

találta a vele szemben alkalmazott eljárást. S mivel nem volt hajlandó megszeppent bűnösnek viselkedni, mivel nem átalult a szétvert könyvklub és saját igaza védelmében a nyilvánossághoz fordulni, hamarosan az utcára került Előbb a tévész-adminisztrációban, majd időszakos kombájnellenőri státuszban volt kénytelen dolgozni, aztán már sehol sem alkalmazták, még segédmunkásként sem. Az egy időre munkanélkülivé vált korábbi gimnáziumi tanár végül kaphatott egy szerződéses általános iskolai tanári állást a szomszéd faluban.

Hogy mi lett a könyvklubbal meg a múzeummal?

A könyvbarát kört szétverték, újat helyette nem tudtak csinálni – még „népfrontosat” sem. Majsát több mint két éve nem fertőzi már a falu és a megye határain túlról érkező „káros szellemiség”. A múzeumban két és fél év alatt mindössze három kiállítás volt, vezetője – dr. Kozma Huba elűzése óta – Csík Antal helyi lakos. Kozma Huba ellen az volt a hivatalos kifogás, hogy nem rendelkezik megfelelő képesítéssel (magyar-történelem szakos egyetemi diploma + bölcsészettudományi doktorátus); Csík Antal legmagasabb iskolai végzettsége levelező érettségi. A múzeumbarát kör ugyancsak megszűnt, demokratikus közösség-szerveződésnek semmi jele: az emberek félnek, Kozma Huba sorsa intő példa mindenki számára.

Ennyi az események krónikája, hátra volna még a tanulságok összegzése. Mi is történt hát Kiskunmajsán a 80-as évek derekán? Kibontakozóban volt egy alulról induló, demokratikus természetű, autonóm szerveződés: olyan jellegű, amilyeneknek a sokasága lehetne a magyar társadalom megújulásának elsődleges esélye. Ezt az alapjában véve kulturális természetű mozgást politikainak, ráadásul szocialistaellenesnek tudták csak látni a hatalom helyi gazdái, s ezért azt a megyei, sőt az országos felsőbbbségek fedezete alatt likvidálták.

Magyarországon évtizedek óta nem használt gátlástalanul durva, a rákosista időkre emlékeztető módszerekkel megpróbálták szellemi mozgásterétől megfosztani, mi több: egzisztenciálisan és morálisan tönkretenni egy demokratikus gondolkodású és magatartású értelmiségit, egy igazi citoyent. A szellemi mozgástértől való megfosztás jelentős mértékben, az egzisztenciális összeűzítés részben és időlegesen sikerült, a morális egyáltalában nem, épp ellenkezőleg. Mindezek során a falu vezetőinek tevékenységében egy olyan sztálinista arculat mutatkozott meg, amely nyilvánvalóan egy hatalom- és ellenőrzés-központú politikai szellemiség és gyakorlat körében tud csak mozogni, s a demokratikus autonómiák kezelésére, de még csak a tolerálására is teljességgel képtelen. Hogy Kiskunmajsá

a sztálini modellű politikai szerkezet leépítésében a magyarországi átlagnál is kevesebb eredményt ért el, az korábban is sejthető volt; most azonban, a durván erőszakos módszerek újbóli felelevenítése nyomán ez minden józanul gondolkodó ember számára nyilvánvalóvá kellett, hogy váljon.

Megmutatkoztak ugyanakkora sztálinista gyakorlat *korlátai* is. Mivel a magyar közélet – legalábbis a politikai frazeológia szintjén – már túllépett a fenti korszakon, az igazi vádak (ellenzékliség, sőt: „ellenforradalmiság”, „szocialista- és népellenesség”) már nem lehetett *nyíltan* megfogalmazni. Emiatt aztán százalmas, formai jellegű kifogásokkal próbálták indokolni és fedezni a hallatlanul kemény módszereket. Az is kiderült, hogy ezekkel a módszerekkel ma már csupáncsak rombolni lehet, építeni nem. A szétvert könyvklub helyett nem tudtak másikat kreálni: nem akadt egyetlen olyan értelmiségi sem Kiskunmajsán, aki vállalta volna Kozma Huba helyett a vezetésk, s akit persze el is fogadtak volna vezetőnek. Nem akadt ilyen a múzeum élére sem, mert a meghirdetett pályázatra dr. Kozma Hubán kívül nem jelentkezett senki.

Végezetül meg kell állapítani, hogy az ügy során személy szerint a helyi vezetők is nyilvánvalóan tájékozatlannak és felkészületlennek bizonyultak. Tájékozatlannak kétféle értelemben. Először is fölfelé: a magyar közélet és az országos nyilvánosság irányában. Így történhetett meg, hogy ott már régen polgárjogot nyert gondolatok és jelenségek ellen ők szocialista kereszties hadjáratot hirdessenek és vívjanak. Tájékozatlanok voltak másodszor lefelé: az általuk vezetettek irányába, így láthatták ellenséges szándékú szervezkedésnek azok első autonóm lépéseit. Bebizonyították, hogy nem lefelé elkötelezett népképviselők, hanem legfőljebb fölfelé (oda is kancsalul) tekingető végrehajtók.

Főlkészületlenségük akkor nyilvánult meg a maga pőreségében, amikor ezek a hatalom biztonságához szokott emberek szellemi konfrontációba kerültek náluk jóval magasabb gondolkodásbeli színvonalon álló személyiségekkel. Péter Szabó János a maga nehezen megszerzett levelező érettségijével nemcsak Balczónak nem tudott vitapartnerre lenni. Ezek olyan tények, amelyeket akkor se hallgathatok el, ha a személyeskedés vádjával illethetnek érte, mert ezek a tényezők nagymértékben befolyásolták az eseményeket. A helyi hatalom egyes lépéseinél könnyen felismerhető volt a kisebbségi érzésből fakadó agresszivitás. Mindezek alapján végül ki kell jelentenem: Kiskunmajsá helyi vezetőit az elmúlt években szerzett tapasztalataim alapján többféle értelemben is alkalmatlannak tartom egy reménybeli, a jövőben kibontakozható demokratikus közélet irányítására.

1988

Epilógus: Kozma Huba 1989-től az MDF országos elnökségének tagja lett. 1990 és 94 között országgyűlési képviselő volt, visszakerült a múzeum élére is. Ám 2009-ben újra eltávolították onnan – ezúttal a helyi Fidesz. A fő vádpont többször elhangzott önkormányzati fórumokon is: az előző évben egy író-olvasó találkozón – a Népszabadság főszerkesztője, Vörös T. Károly társaságában – vendégül látott engem a múzeumban. A régi barát és harcostárs, Lezsák is elmondta neki: vele nem volna baj – ha nem barátkozna Debreczenivel. Kozma Huba válasza: Sanyi, '85-ben ugyanezt mondták a helyi MSZMP-sek – csak ők akkor rád hivatkoztak...

AMI VÁLLALHATÓ

Népszabadság, 1991. május 11.

1991

Ez volt az első írásom a Népszabadságban. Mérföldkőként felbosszantott a politikát kívülről figyelő értelmiségiek autsider dilettantizmusa. Májig az a meggyőződésem, hogy aki nem látta belülről a politikai akaratképzés működését – nem szagolt puskaport –, az kívülről igen racionális dolgokat mondhat (a szóban forgó cikkekre még ez sem volt igaz, épp ellenkezőleg), amelyek azonban belül, a politika bonyolult világában csak szánalmas okoskodásnak tűnnek. A médiában szereplő – általam bekelit-politológusoknak nevezett – elemzők sokat fejlődtek Kériék 1991-es cikke óta, de a fenti igazság máig érvényes. A politikusok nem olyan ostobák, ahogy az értelmiségiek vélik, az utóbbiak pedig sokkal kevésbé okosak, mint magukról hiszik.

A legnagyobb példányszámú országos napilap legolvasottabb, szombati számában, a hétvégi melléklet teljes címlapját elfoglalva jelent meg Kéri László és Petschnig Mária Zita független politológus-közgazdász szakértők írása. A lap alján a köztársasági elnök, a miniszterelnök, a belügyminiszter és az egyik kormánypárti parlamenti frakció vezetőjének – a rendszerváltás közismert személyiségeinek – fotói láthatók. Az írás címe: *Nem ezt akartuk*

Nem vitás: a dolognak súlya van.

De nem akkora, hogy az önmagában elegendő ösztönzés volna a nyilvános vitára. Ami válasza késztet, az a Kéri-Petschnig-féle véleménynyilvánítás módja. Még pontosabban az, hogy az ilyenfajta megnyilvánulások eluralkodni látszanak a magyar sajtóban. Nem, nem a stílussal van problémám: az higgadt és visszafogott. Azt a gyakorlatot kifogásolom, amelyben igen kemény, olykor rettenetes súlyú állítások fogalmazódnak meg axiómaszerűen, úgy, hogy nem követik őket az érvek, a bizonyítékok. Egy csomó olyan megállapítás vált mostanra a közvélekedés részévé, aminek az igaz voltát valójában sohasem bizonyította senki, de elég sok helyen és alkalommal elismételték már őket ahhoz, hogy általánosan elfogadottá váljanak.

Ez jellemzi a *Nem ezt akartuk* című írást is.

„Az első csalódást az okozta, hogy elmaradt a nagykoalíció – pontosabban az, hogy milyen gyöngye és önmagukhoz méltatlan érveléssel hessegették

el a pártok...” – vélekednek a szerzők. Hogy melyek voltak ezek a „gyöngé” és „méltatlan” érvek, arról nem tesznek említést. Hogy milyen ideológiai és mentalitásbeli különbségek voltak és vannak az MDF és az SZDSZ között, hogy mennyire másképpen gondolkoztak és gondolkoznak a nemzet s a történelmi tradícióként létező társadalmi örökség szerepéről és súlyáról. Hogy ebből következően milyen távol áll az egyiknek azon felfogása, amely a meglévő adottságok és értékek figyelembe vételére illetve megőrzésére alapozza a maga szerves, evolutív, tehát *konzervatív-liberális* fejlődési stratégiáját, a másiktól, amelyik a sokk-terápiára, a nyugati minták gyors és adaptáció nélküli átvételére építene, a maga *radikál-liberális* elképzelései szerint. Arról sem beszél Kéri és Petschnig, hogy a nagykoalíció elmaradása következtében jöhetett létre a valóságos kormányzati alternatívát ígérő erős ellenzék, s teremthetett meg ezáltal a parlamenti váltógazdálkodás kialakulásának lehetősége. Azé a váltógazdálkodásé, ami alapkövetelménye a plurális demokrácia működésének.

Nos, ezekkel az érvekkel nemcsak hogy nem vitatkoznak a szerzők, ezek egyáltalán elő sem kerülnek. Csupán sommás megítélésük: gyöngék és méltatlanok. De menjünk tovább.

Az MDF–SZDSZ-paktumról szó szerint ezeket olvashatjuk: „A két párt egyezségekor nem az volt a baj, hogy létrejött, hanem az, *ahogyan* megszületett. Abból ugyanis kivilágott az, hogy eszerint bármit meg lehet tenni, és *semmi értelme nem volt az előző rendszer lebontásáért tett erőfeszítéseknek.*”

Ezen a ponton egyszerűen fel kell tenni a kérdést: tisztában voltak-e a szerzők az általuk leírt szavak, s a belőlük épült mondatok *jelentésével*? S ha igen, akkor azért, ha nem, akkor meg azért: hogyan volt bátorságuk (természetesen erkölcsi értelemben) ezt a két mondatot, és *csak ezt a két mondatot* leírni? Mi az, hogy „bármit meg lehet tenni”? Önkényeskedni? A jogot lábbal tiporni? Emberek tulajdonát elkobozni? Kilakoltatni? Lecsukatni? Akasztatni? Merthogy az előző rendszerben – főleg az elején – ez volt a módi. Hát milyen aljasság, micsoda gyalázat, miféle jóvátehetetlen szörnyűség történt itt? Alkotmány- avagy törvénysértő volt a két párt megállapodása? Netán erőszakot alkalmaztak?

Anélkül, hogy a megegyezés tartalmának értékelésébe és jelentőségének méltatásába belebocsátkoznánk, milyen volt hát az az „*ahogyan*”: a mód, amint megszületett? Az egyezséget annak a két pártnak a tárgyalódelegációja kötötte – a két elnök vezetésével –, amelyek a legnagyobb legitimitást kapták a magyar néptől a közvetlenül előtte lezajlott parlamenti választásokon. Csupán önmaguk számára vállaltak kötelezettségeket, és

természetesen csak a saját mandátumuk biztosította határokon belül. Ami az MDF-et illeti: az Országos Elnökség még az aláírás előtt, az Országos Választmány, a parlamenti frakció és az országos gyűlés pedig utólag óriási többséggel jóváhagyta a megegyezést. (Az SZDSZ-beli elfogadtatás módját nem ismerem, de nincs okom annak illegitim voltát feltételezni.) Az országgyűlés mindenesetre óriási többséggel megszavazta meg az előzetes megállapodásba foglalt alkotmány- és törvénymódosításokat. A „paktum” a legszabályosabb pártközi megállapodás volt a nyugati demokráciákban bevett eljárásoknak megfelelően, és a világon semmi köze sincs az előző rendszer egypárti diktatúrájának politikai gyakorlatához.

A kormányprogramról ezt írja Kéri László és Petschnig Mária Zita: megmutatta, hogy „az új vezetésnek fogalma sincs a társadalmi-gazdasági realitásokról”. Nem azt mondják, hogy elnagyoltak, differenciálatlanok, pontatlanok, tévesek, torzak, hibásak a programalkotó elképzelései. Nem: „*fogalma sincs*”. Tehát nem tudja, van-e állami nagyipar, ha van, milyen az állapota, milyen a lehetséges perspektívája, van-e, lesz-e munkanélküliség, infláció, milyenek a tulajdoni és üzemszervezeti viszonyok a mezőgazdaságban, van-e államadósságunk, milyen a fizetési mérlegünk, hogy áll a költségvetés, a külkereskedelem, és így tovább, és így tovább: fogalma sincs.

Ha Orbán Viktor mondja ezt, akkor minden rendben! Vagy bárki a szabaddemokraták vagy a szocialisták közül. Ők ellenzéki politikusok, belül vannak a ringen, nem kérhető tőlük számon a precíz, mérlegelő objektivitás. De aki a független szakértő, a pártatlan ítélező, a pontozóbíró szerepét akarja eljátszani, az ilyet egyszerűen nem írhat le! Tőle nyegleség, tőle komolytalan.

Igen ellentmondásos az a kép, amelyet a szerzők a politika általuk látni vélt, illetve helyesnek elképzelt szerepéről rajzolnak a mai magyar társadalomban. „Szétáradt és rátelepedett a társadalom egészére az újonnan megjelenő túlpolitizáltság” – írják. Ez azért káros, mert nem a politikában, hanem „egészen másutt csomósodnak, kristályosodnak ki a valóban fontos, a hosszú távú jövőt befolyásoló és eldöntő kérdések és konfliktusok”. Na és mi volna a megoldás? Hogy a politika „más, fontosabb társadalmi kérdések elvállalásával nekilásson önnön depolitizációjának”.

Ha csakugyan igaz, hogy a társadalom valódi konfliktusai nem fogalmazódnak meg a mai politikai közéletben (hogy melyek ezek és hol lehelők fel, azzal adósak maradnak a szerzők), akkor talán nem valamiféle „öndepolitizáció” (!) volna esedékes, hanem éppen ellenkezőleg: a politikának be kellene hatolnia ezekre a területekre, feltérképezni, megragadni

azokat a súlyos konfliktusokat, s kidolgozni kezelésük és feloldásuk metódusait. Nyilván minden számottevő politikai tényezőnek el kellene készítenie a maga elemzéseit és a megoldásra vonatkozó terveit (bőven merítve természetesen a független értelmiségi szakértők és elemzők gondolataiból), s aztán majd a politikai játéktéren alakulhatnának ki a demokratikus pluralizmus szabályai szerint a végül is érvényesülő gyakorlati megoldások illetve azok kísérletei.

S ha ez nem volna lehetséges a politikai közszereplők alkalmatlansága okán, akkor se valamiféle „depolitizáció” hozhat gyógyulást a bajra, épp ellenkezőleg! A súlyos társadalmi konfliktusok résztvevőinek kellene a maguk érdekeit, igazságait és elképzeléseit megfogalmazniuk, azok mögé szervezett erőt állítaniuk, azaz: politikai közszereplővé kellene válniuk. Mert bármily fájdalmas: a demokráciákban ennek leghatékonyabb, legeredményesebb, tehát végső soron elkerülhetetlen formája a *pártpolitika*. Ezek elemi igazságok.

És bizony nem az olyanfajta mentalitás felé visz az út, amelyet Kéri és Petschnig természetesnek, mi több ideálisnak tüntet fel. Arról az emberről beszélnek, aki *egyszerre* kedveli Pető Ivánt, Kulin Ferencet, Oláh Sándort, Orbán Viktort, Vitányi Ivánt és Surján Lászlót. Ami önmagában még nem volna baj, csakhogy az illetőnek „nincs szándékában választani közöttük”, „nincsen kedve, hogy szembeállítsa őket egymással. Sőt! Szeretné őket együtt látni...”

Először is nem kell őket szembeállítani, hiszen már szemben állnak: más felfogás, más értékrend, más célok képviselői, egy plurális politikai közélet természetes módon rivalizáló szereplői. Választani pedig igenis kell közöttük, mert éppen ez a dolog lényege, ettől működik a plurális többpártrendszer.

A *Nem ezt akartuk* című írás végül – a magyar sajtóban ki tudja már hányadszor – szembeállítja egymással a valamilyen rejtélyes okból idealizált „hallgatólag többséget” és a lesajnált „ágáló politikusokat”. Az előbbieket úgy mond „nagy önfegyelemmel szemlélték az elmúlt másfél év politikai manézsát”.

Nos, én elfogadom azt, hogy sokan esetlenül mozognak a rivaldafényben a magyar demokrácia hirtelen felállított cirkuszi sátra alatt. De azt már semmiképpen sem, hogy a műkedvelő kötél tánccosnak könnyebb dolga volna, mint a nézőtéri ítélnének. (Az előbbi foglalatosságba inkább belehalhat az ember, ahogy azt Csengey Dénes példája mutatja.) Egyetértek, valóban az a normális állapot, „hogy mindenki tehesse, amihez legjobban ért”.

De mostanság rendhagyó, nem félek kimondani: történelmi időköt élünk. Amikor az orvosból, a tanárból, a közgazdászból, a történészből, az íróból, a jogászból valami erkölcsi készítés hatására előlép a *polgár*. És politizál.

„Nem jött és nem is jöhetett létre egyhamar olyan berendezkedés, amely jó szívvvel vállalható lenne” – ítélik meg a helyzetet a *Nem ezt akartuk* című írás szerzői. Nos, az a bizonyos vállalható berendezkedés nem is jöhet csak úgy létre. Azt legfőljebb meg lehet csinálni.

És ez az: a cselekvés, ami vállalható.

ALKOTMÁNYOS VÁLSÁG FELÉ?

1991

Magyar Hírlap, 1991. szeptember 3.

Ez volt az első cikk, amelyben a köztársasági elnöki jogkört és Göncz Árpád tevékenységét elemeztem. Annak idején nagy vihart kavart. Noha az írás – ezt a mai olvasó megítélheti – korrekt módon érvelt, érzelem- és indulatmentes volt, a nyomában született több tucatnyi reakcióról mindez nem volt elmondható. Hab volt a tortán, hogy a cikk megjelenését követő ülése után a kormány is szükségesnek vélt kiadni egy közleményt, amely szerint a Magyar Köztársaságot nem fenyegeti alkotmányos válság. Na, erre büszke voltam...

Magyarország két fő közjogi méltósága sajnálatos módon mind jobban szembekerül egymással. A köztársasági elnök és a miniszterelnök egyre mélyülő és egyre nyilvánvalóbbá váló konfliktusa igen nagy baj, hisz az ő egyetértésük és együttműködésük a legfontosabb feltétele volna bajaink megoldásának, a válságból való kilábolásnak.

Nagyjából a fenti képet festi a magyar sajtó túlnyomó része a Göncz Árpád és Antall József kapcsolatában megjelent feszültségekről. Mind ez ráadásul a jó és a gonosz harcának merőben hamis és színvonalatlan beállításában kerül a publikum elé. A bölcs és jóságos elnök – a kisstílusú, féltékeny, hatalomvágyó és erőszakos miniszterelnök ismétlődő támadásainak kereszttüzeiben. Szerencsére a különben békés és szelíd elnök ellenáll, megvédi magát (s a benne bízó védtelemeket). A szovjet–amerikai viszony évtizedeken át gügyögött kommunista népmeséjének nívján mutatják be a jó és a rossz küzdelmét az olyan írások, mint Faludy György a *Magyar Narancsban* (07. 11.), vagy Lovas Zoltán a *Magyar Hírlapban* (07. 15.). Az ugyanitt megjelent *Göncz ex machina* című R. Székely Júlia-himnusz (07. 13.) pedig még az ötvenes évek Rákosi-ódáit is alulmúlja. Egyrészt úgy vélem, hogy az egyébként feltétlenül kíváncsós államfői tekintély építgetéséhez nem a kormányfői presztízs lerombolásával kell előkaparni a téglákat, másrészt biztos vagyok abban, hogy amit ilyen ízléssel raknak, az bizony leomlik estére...

A Göncz–Antall viszonyról festett torzkép azonban nem a két főalak hamis beállítása, a rájuk vetített fény–árnyék kontraszt hazug együgyűsége miatt valótlan elsősorban. A kompozíció az, ami eleve elrajzolt, ami nem

a valóságot tükrözi. A Magyar Köztársaság alkotmányos berendezkedése ugyanis – a prezidenciális (elnöki) rendszerű országokéval ellentétben – nem statuál két fő közjogi méltóságot, nem állít két vezetőt az ország élére, nem teremt dualista hatalmi konstrukciót. Magyarország: parlamentáris köztársaság, ahol a törvényhozói hatalmat az országgyűlésre ruházza át a népakarat a választásokon. E választások nyomán, az országgyűlésben kialakult erőviszonyok folyamányaként áll fönn a kormány, amely eképpen közvetve kapja megbízását a végrehajtó hatalom gyakorlására, melynek letéteményese a miniszterelnök. (Az igazságszolgáltatás természetesen a független bíróságok feladata.)

A köztársasági elnök nem valamiféle negyedik hatalmi ág. E hármas konstrukció fölött ő valósággal „lebeg” a szó politikai értelmében. Feladata szimbolikus: a pártok (és hatalmi intézmények) feletti nemzeti egység kifejezése. E jelképes és nagymértékben protokolláris szerepen túlmenő – valódi és konkrét – politikai funkció csupán rendkívüli helyzetekben, súlyos válságok idején (és persze megfelelő törvényi felhatalmazás után) adatik számára, de akkor is kifejezetten a fent jelzett szimbolikus szerepkörben foglalt tartalommal: az egységet, a konszenzust, a megbékélést, az alkotmányos rend megteremtését, illetve megőrzését elősegítendő. „Békeidőben” éppen azért kell kerülnie a politikai állásfoglalásoknak még a látszatát is, hogy tekintélye csorbitatlan maradjon, hisz az ilyen állásfoglalások óhatatlanul szembefordítanak vele egyes politikai szereplőket. Márpedig, ha politikai ellenfeleket szerez, ha tekintélye fogyatkozik, akkor nem tud megfelelni ráosztott szerepének. Státusa eképpen nem lehet hatalmi státus, nem lehet döntéshozói pozíció.

Nem lehet azért sem, mert a *demokráciában nincs ellenőrizetlen hatalom*. A legitimitáshoz ugyanis nem elegendő a (közvetlen vagy közvetett) nép általi felhatalmazás. A jogkörrel (hatalommal) felruházott személy ellenőrzésének és ha szükséges, leváltásának feltételei is meg kell hogy legyenek. A köztársasági elnök azonban nem vonható felelősségre a magyar alkotmány szerint. Tevékenységéről nem tartozik számadással a parlamentnek (miként a kormány), nem interpellálható (mint a miniszterelnök), és nem nyújtható be ellene bizalmatlansági indítvány (ahogy a kormányfő ellen). Visszahívása akkor kezdeményezhető, ha alkotmánybíróági vizsgálat állapította meg az általa elkövetett törvénysértés tényét. Posztjától való esetleges megfosztása nem politikai aktus tehát, hanem jogi. *Hatalom nélküliségének* legfőbb jele tevékenységének politikai értelemben vett kontroll nélkülisége.

1991

A feladataul szabott kinevezési vagy szerződéskötési jogkör sem lehet több, mint mérlegelési és döntési jogosítvány (továbbá felelősség) nélküli feladatkör. A magyar joggyakorlatban a kijelentő mód: „kinevezi” minden esetben kötelező erejű: „ki kell neveznie”. E jogszokást megbontani, s az elnöki tevékenység kodifikálásakor az utóbbi szöveget törvénybe iktatni már csak azért sem volna célszerű, mert ez a „szókimondás” nem csupán a (mint korábban láttuk, okkal kívánatos) államfői presztízst csorbítaná, hanem a kinevezettét is (amelyet éppen a kinevezőre van hivatva megnövelni).

Parlamentáris köztársaságokban a fenti jogszokás bevett gyakorlatkénti funkcionálásán kívül természetesen van még egy fontos biztosíték az alkotmányos működést megzavaró konfliktusok kiküszöbölésére: az államelnököt a parlament választja. Az ott meglévő erőviszonyok (amelyek a kormányban leképeződnek) ily módon meghatározzák az elnök személyét is. Nem fordulhat tehát elő, hogy az államfői székbe a kormányfővel szemben álló politikai erő embere, a közhatalmi működésbe pedig ezáltal állandó feszültség- és zavarforrás kerüljön.

Ma már látható: a két nagy párt választások utáni egyezsége, amely akkor megteremtette az ország kormányozhatóságának alkotmányos feltételeit, hosszabb távon súlyos alkotmányos válság előidézője lehet. Az ellenzéki pártpolitikusból lett köztársasági elnökkel ugyanis „idegen test” került a magyar közhatalom szervezetébe, vagy másik orvosi metaforával: ficam, rándulás a magyar alkotmányosságba. Az államfői szerepkör közjogi működésbe történő, hatalom nélküli beleilleszkedésének, belesimulásának legfőbb politikai biztosítékát, az azonos (vagy szövetséges) pártalálást tudniillik csupán a kiválasztott személyben feltételezett mértéktartás és felelősségtudat volt hivatva helyettesíteni. Az ilyen, személyhez kötődő garanciák azonban mindig kétségesek a hatalom környékén. (Ezért elengedhetetlenek az intézményesek.)

Göncz Árpád taxisblokáid idején vállalt szerepe volt az első nyugtalanító jel. Amikor is a válságos helyzet feloldására irányuló, önmagában helyes, sőt kívánatos igyekezetében letért a pártatlanság, a semlegesség álláspontjáról. (Hogy csak a legnyilvánvalóbb hibát említsem: elnöki nyilatkozatában oly módon kívánta elősegíteni a megegyezés megszületését, hogy az egyik felet, a kormányt gyakorlatilag felszólította a másik fél követeléseinek elfogadására.)

A visegrádi találkozót idején valóságos sajtókampánnyal fölérősített törekvései is sejtették: az elnök nem elégszik meg a magyar alkotmányos konstrukció által neki kijelölt szerepkörrel. (A prezidenciális elemeket tar-

talmazó lengyel és csehszlovák közjogi rendszerben működő Walesa, illetve Havel ténykedése kellőképpen alkalmas is volt a hamis látszat keltésére.)

A hadseregvezetés körüli konfliktusok, s legutóbb a rádió- és televízióalelnökök kinevezésének elutasítása immár félreérthetetlenül mutatják: Göncz Árpád mérlegelési és döntési, azaz *hatalmi* jogosítványnak tekinti a ráruházott feladatkört.

A politikailag feloldhatatlannak látszó probléma az alkotmánybíróság elé kerül. A tét és a felelősség óriási. Az államelnök jogkörét megerősítő esetleges határozat egyrészt kormányzati patthelyzetet, valóságos kettős hatalmas hozna létre. Olyan precedensül szolgálna, amelynek nyomán új hatalmi centrum keletkezne. Az államfői és a kormányfői hatáskör állandó ütközése, a kétféle politikai akarat egymást kioltó összeszikkasztása a végrehajtó hatalom megbénulását eredményezné. Az ország kormányozhatatlanná válna.

S ami legalább ekkora veszély: az államelnöki pozíció olyan hatalmat testesítene meg, amely a fennálló alkotmányos konstellációban ellenőrizhetetlen, tehát *nem demokratikus*.

Szabó Miklós, az SZDSZ egyik vezető ideológusa a Kritika című lapban (91/7.) meg is fogalmazza az elnöki hatalom megteremtésének igényét. A szerinte mind erőteljesebb kormányzati hatalmi koncentráció ellen-súlyát az elnöki státusz megerősítésével kell megteremteni, mint mondja: a demokrácia megmentése érdekében.

Ellenőrizhetetlen és visszavehetetlen hatalom létrehozásával és megnövelésével az ellenőrzött és visszavonható rovására?

Mindenkinek látnia kellene: a köztársasági elnöki poszt körüli konfliktusban a személyes és pártpolitikai ambíciók kielégülésének ára: alkotmányos válság és a magyar demokrácia fenyegetettsége.

A cikkem után – mintegy függelékként – következzen néhány részlet a reakciókból:

„...itt most tényleg minden be van dobva, minden kő megmozgatva... ez már nyílt hadüzenet, végső figyelmeztetés. A képviselő úr cikke úgy kúszik előre, mint egy megsemmisítő lavina... A képviselő úr nem kerti. A képviselő úr és koalíciója az alkotmánybíróság elé akarja citálni a renitens elnököt, s határozattal a fejébe – mindannyiunk fejébe – vésni néhány elemi tudnivalót. Mindenekelőtt és legfőképpen azt, hogy coki.” (R. Székely Júlia: A lebegő bálvány. Magyar Hírlap, 1991. 09. 04.)

Az Alkotmányos válság felé? című cikket Debreczeni József képviselő írta alá. Gondolatmenete, nyelvezete azonban inkább hivatalos állásfoglalásnak, stratégiailag végiggondolt... politikai tűzvezetésnek tűnik... Debreczeni József dolgozata meg van verve a koalíció egészének farkasvakságával... Debreczeni József gondolatmenete valóságos állatorvosi ló módjára foglalja össze azt az MDF-világképet, ami... a magyar demokrácia eddigi sikertelenségének ha nem is egyetlen, de legfőbb oka volt. (Kiss Endre–Krasznai Zoltán: A magyar demokrácia utolsó esélye. MH, 1991. 09. 05.)

„Nem igaz... hogy negyvenévi diktatúra után az első szabad választáson enyhe többséget szerzett kormánykoalíció feljogosítva érezheti magát ugyanarra az útra lépni, amelyre a negyvenes évek második felében a kommunis-ták: a végrehajtó hatalom alkotmányos korlátai módszeres felszámolásának, megsemmisítésének útjára. Márpedig annak, hogy erről van szó... Debreczeni József cikke újabb bizonyítéka.” (Szabó Zoltán: Nem igaz! MH, 1991. 09. 06.)

„Debreczeni József minapi írása már eddig is legalább olyan élénk visszhangra lelt, mint amilyennel az elmúlt évben csak Csurka István „irodalmi munkásságát” és Torgyán József patakzó véritásait [sic!] tisztelte meg a politikai közélet. Bár még sok hasonló zsenge „remekműre” lesz szüksége hogy beérje nagynevű társait, e hátrány ledolgozása korántsem reménytelen, hiszen a fideszes korú MDF-képviselő még éppen hogy csak hozzálátott a... sajátosan értelmezett Parnasszus meghódításához.” (Gyarmati György: Ha rossz a kormány – bukjon a köztársaság? MH, 1991. 09. 10.)

„Debreczeni József kirohanásának ez a jogértelmezés a legfontosabb alappillére. Adós marad azonban, hogy honnan meríti magyar-történelem szakos tanárként ezeket a magabiztos ismereteit a magyar joggyakorlatról. Nem kívánok Debreczeni magabiztos alkotmányjogi ismereteivel részletesen foglalkozni. Fel szeretném azonban hívni a figyelmét, hogy magyar nyelven is hozzáférhető nagyon sok nyugati alkotmány, és célszerű lenne, ha saját elképzelései helyett inkább azok megoldásait tekintené a „parlamentáris köztársaságok gyakorlatának... A kormány és a parlamenti többség nem hajlandó tudomásul venni a megváltozott realitásokat... Hatalmi ambícióik már terhessé vált a paktum, bármiféle korlátja a hatalmuknak... Debreczeni József cikke ennek a gondolkodásmódnak, vágyalomnak a példája.” Dr. Szigethy István: Mi veszélyezteti a demokráciát? MH, 1991. 09. 16.

ÍZLÉS ÉS KARAKTER

Magyar Fórum, 1991. szeptember 12.

Ez a válaszcikk azt illusztrálja, hogy miközben a köztársasági elnökkel s a mögötte álló ellenzéki politikai törekvésekkel „hadakoztam” a saját táboromból is tüzeltek rám – hátulról.

Kedves Főszerkesztő Úr!

Kérem, engedje meg, hogy lapja augusztus 29-ei számában Jóska és Miki címmel megjelent glosszájára az alábbiakban reagáljak.

A kis írás lényegében három állítást tartalmaz.

Az első: a vasárnap esti tévévitában megengedhetetlen nexusba bocsátkoztam („Jóskázás, Mikizés”) beszélgetőpartnereimmel: egy ellenzéki képviselővel, három pártonkívüli médiaszakértővel, illetve politológussal és egy riporterrel: tehát az ellenséggel.

A második: elárultam saját kormányomat, amikor a jelenlévők egyetértését kiváltva kijelentettem: „demokráciában a kormány és a sajtó küzdelmében csak az előbbi húzhatja a rövidebbet”.

A harmadik (ezt félreérthetetlenül sugallja a szöveg): árulásom nemcsak egyszerű pálfordulás, mögötte valami tisztességtelen alku lehet, valami becstelenség, ami miatt okkal háboroghat a lelkiismeretem. („Ügyes vagy, Jóska! De lelkiismeretet nem cserélünk veled!”)

Menjünk sorba.

1. Azzal együtt, hogy a magam részéről természetesen senkit sem szólítottam Mikinek, Jancsinak stb. a beszélgetés során, azt valóban a nyugodt, indulatmentes, mondhatni a korrekt ellenfelek között szokásos hangnem jellemezte. Elfogadom, hogy a dzsungel-, iszap- és lövészárokharchoz szokott karakter és ízlés számára irritáló ez a tónus, de abban egészen biztos vagyok, hogy a tisztelt publikum túlnyomó többsége, amelynek nagyon eleget van már az acsarkodásból, a hőbörgésből és a lövöldözésből, rokonszenvvel fogadta ezt a korrekt hangot. Állításom igazában rendületlenül biztos vagyok. Egyrészt gondolja el: ha egy politikus vagy – hogy testközelibb legyen a példa – egy kispéldányszámú hetilap szerkesztője a rendelkezésére álló csekély publicitás keretei között újra és újra kijelenti: „gonosz a sajtó”; mire az sok százazres példányszámban naponta elismétli: „hülye

a szerkesztő”, nos, mit gondol (függetlenül attól, hogy a sajtó *csakugyan* elég gonosz, a szerkesztő pedig azért *nem annyira* hülye), vajon a közvélemény előtt ki húzza a rövidebbet?

2. Másrészt a kormánynak, ha le akarná győzni a sajtót, erre csupán hatalmi eszközei lehetnének. (Nálunk, mivel az egész terület alkotmányosan a 2/3-os törvényhozási tartományba van utalva, ezek sem állnak rendelkezésre!) Márpedig, ha hatalmi eszközökkel korlátozzák a szabad sajtót, ezzel a demokráciát korlátozzák. Churchill (akit talán még Ön sem tart kommunista átmentőnek) így vélekedett: „még egy rossz szabad sajtó is jobb, mint egy jó kézben tartott”.

Nos, Főszerkesztő Úr, mi ketten alighanem egyetértünk abban, hogy bennünket egy ilyen rossz sajtó vesz körül, ami egyszersmind hatalomtöli függetlensége értelmében: *szabad*. A véleménykülönbség, azt hiszem, ott van közöttünk, hogy Ön mindenekelőtt úgy viszonyul hozzá, mint valamihez, ami rossz, én pedig úgy, mint ahogy viszonyulni illik valamihez, ami szabad. Ön úgy véli, a rendelkezésére álló harci eszközök nagysága elegendő, jellege pedig megfelelő a sajtó „megjavítására”, én viszont bizonyos vagyok abban, hogy éppen fordított a helyzet: az Ön (az Önök) lövészárki módszerei a kárunkra vannak!

3. S létezik végül még egy nagyon jelentős különbség kettőnk között. Nekem soha nem jutna eszembe az Ön *tisztességét* megkérdőjelezni pusztán azért, mert másképp vélekedik valamiről, mint én. Ön erre ragadtatta magát írásában. Tudja, engem ért már néhány sérelem a magyar (ahogy az Ön köreiben emlegetni szokás: posztkommunista) sajtóban. De bizonyos, hogy ilyen jellegű és színvonalú támadás még soha és sehol, mint most az Ön lapjában, a Magyar Fórumban. Abban az újságban, *amelyet az MDF-tagság nagy része olvas*. Kérem, higgye el, *ez az egyetlenegy okom volt rá*, hogy tisztázzam magam a vádak alól, s válasza méltassam az Ön írását.

Ismeretlenül is üdvözlö: Debreczeni József

ÁDER EX MACHINA

Magyar Hírlap, 1991. szeptember 18.

Tulajdonképpen boldog is lehetnék: *Alkotmányos válság felé?* című írásom meglehetősen visszhangot vert. Tucatnyi válasz cikk közvetlenül, számolatlan megnyilatkozás közvetve reagált rá, még kormányállásfoglalás is született a tárgyban. Elégedetten nyugtázhatnám azt is, hogy a vitacikkek szűnni nem akaró sora jelzi: írásom mégiscsak több lehetett holmi alantas politikai indulatkitörésnél (aminek a legtöbben beállították), hisz akkor elég lett volna undorral félretolni, mint valami romlott ételt. Hogy újra és újra nekifogtak, ez mégiscsak arra utal, hogy érveimet nem sikerült megsemmisíteniük, hisz ez esetben: talált, elsüllyedt, kész: felesleges lenne újabb és újabb rakétákat kilőni.

De sem boldog, sem elégedett nem vagyok. Inkább szomorú.

Szomorú, mert nem azzal vitatkoztak, amit a cikkemben leírtam. Tisztán alkotmányjogi érvelésemre az *érveim mögött feltételezett politikai hátsó szándékok* heves kritikáját kaptam „válaszul”. Pedig e szándékok még oly sikeres „leleplezése” sem alkalmas az általam leírtak igazának, alkotmányjogi érvényességének megsemmisítésére. Ugyanez áll arra az eljárásra is (Kiss-Krasznai), melynek során újrafogalmazva a szövegemet a felismerhetetlenségig eltorzítják annak tartalmát, s aztán ezzel az indulataik és rosszindulataik szülte torzalakkal kezdenek el viaskodni Don Quijote-i nekibuzdultsággal.

Legfeljebb szomorkodni lehet azon az egyébként valószínűleg becsületes naivitáson is, amellyel Lerner Pál védelmébe veszi a négygyermekes apát, a lánglelkű forradalmárt és irodalmárt, a szegény rabot stb. stb. az „idegen test” és a „ficam” minősítésekkel szemben. Az inkriminált kifejezéseket persze sokan mások is (félek: nem lerner naivitással) a Göncz Árpád *személyére* vonatkozó minősítésként állítják be, természetesen kellő megütőzést és felháborodást intonálva hozzá kísérezően.

Úgy látszik, hiába voltam olyan óvatos, hogy a félreértéseket és -magyarázásokat elkerülendő leírtam: az „idegen test” is, a „ficam”, a „rándulás” is csupán *metafora*. Talán ha a Magyar Hírlap szerkesztője – a tudtom és a beleegyezésem nélkül – nem veszi ki szövegemből a következő belcímet: „Az MDF-SZDSZ-paktum: alkotmányos ficam”, akkor talán nem vonatkoztathatták volna az egészet az elnök személyére.

Habár ki tudja? Az a hisztéria, ami a Magyar Hírlap hetedik oldalát újabban el-elborítja, bizony kedvét szegi a reménykedőnek. Kornis Mihálynak „az új Rákosi-rendszer” elleni nemzeti összekapaszkodásra hívó extatikus révületét (*Akár a tenger*) vagy Gádor Iván hasonló tárgyban össznépi imára szólító műezzinhangjait látván-hallván (*Már csak az ima?*) végképp előnti az embert a méla szomorúság. Bánataim eképpen kivallása után mégiscsak szót kell ejtenem a nekem *címzett* írások egy-két konkrétumáról.

Az udvariasság, a megjelenés időrendje s némi lelkifurdalás okán R. Székely Juliannával kezdem, aki – amint ez várható volt – igencsak szívére vette, amit „a Rákosi-ódákat is alulmúló Göncz-himnuszáról” írtam. Igen, ezúton is elismerem, amit leírásukkor is tudtam: szavaim súlyosan, sértően hangzanak – elnézést kérek értük –, de poétikailag abszolút helytállóak. Óda: a tárgyat emelkedett hangon méltató költemény; himnusz: ugyanez isteni személyre vonatkoztatva. Nos, a *Göncz ex machina* című írás, immár szerzője által is bevallottan, ez utóbira vállalkozott: a diktatórikus hatalmi szándékok sötét erőit gondviselő istenként előző Göncz elnököt dicséri puritán áhítattal. A Rákosi-ódákat pusztán a műfajával múlja alul, amennyiben róla csupán mint bölcs vezérről, tanítóról, atyáról stb. szoktak volt megemlékezni, nem mint transzcendens lényről (deus). Ami persze világnézeti okok folytán érthető, miként R. Székely Julianna szubjektív érzései is, amelyek azonban sajnos teljesen elvakítják őt, s így képtelenné teszik a korrekt érvelésre. Ami *Gyarmati Györgyöt* illeti, ő – bár politológusként jegyzi cikkét – sokkal inkább mint pszichológus mereng hasadt tudatom sötétlő árka felett. A Bibóról nyilatkozó „történész”-énem, s a Gönczről (?) értekező „pártpolitikus”-énem között olyan mély „antagonizmust” és „diszharmoniót” lát, amelynek jelzése szerint „még csak külsődleges bizonyító apparátus, felvonultatását sem igényli”. A bizonyító apparátus (az érvek) iránti igénytelensége sajnos rányomja bélyegét egész írására, amelyben mindvégig teljes önmegtartóztatást tanúsít alkotmányjogi fejtegetéseim iránt. A háttérükben feltételezni vélt politikai motívumok irányában ellenben ő is rendkívül tüzes.

E téren – szakmájából adódóan érthető módon – rajta is túlszerez a publicista Gádor Iván, akit meg sem említenék, ha nem ijesztgetne mindannyiunkat ezzel: Göncz lemond, kétharmados támogatást senki sem fog kapni a parlamentben, nem lesz államfő, nyakunkba szakad a totális alkotmányos válság. Ha vette volna a fáradságot, s felütötte volna az alkotmányt az elnökválasztásról szóló résznél (ha már egyszer az alkotmány-

ról értekezik), nem írta volna le teljes tájékozatlanságról tanúskodó sorait. Szomorúan kell megállapítanom: az ELTE politológiai tanszékének (titulusát félre nem érthető civil öntudattal hangoztató) docense s a Magyar Hírlap publicisztikai rovatvezetője egyaránt leverte a maga szakmájának mostanság egyébként nem túl magasan billegő lévét. Sajnos mindkettő a feje búbjával.

A cikkemben kifejtett közjogi gondolatmenet állításaival „érdemben” sokáig egyedül Szabó Zoltán, az MSZP budapesti ügyvivője foglalkozott, aki írásának elején minden különösebb teketória nélkül a képmembe vágja, hogy: hazudok. Ez a felütés az átlagosnál kevésbé fejlett önértzet számára is bőven elegendő okul szolgálna ahhoz, hogy szóba se álljon az illetővel. Én azonban – civilben tanár lévén – töretlen pedagógiai optimizmussal vallom: nincs reménytelen eset. Lássuk hát Szabó Zoltán „érveit”!

„Alkotmányos berendezkedésekben az államfő éppenséggel nem lebeg a törvényhozás-végrehajtás-igazságszolgáltatás hármas konstrukciója felett, hanem ő a végrehajtó hatalom feje. A kormány az ő kormánya” – vélekedik.

Nos, aki csak egy hajszállal is többet ért az alkotmányjoghoz, mint ama bizonyos hajdú a harangöntéshez, az tudja, hogy a közjogi konstrukcióknak két alaptípusa létezik. Az egyik a prezidenciális (elnöki) rendszer, ott helytálló lehet az idézett állítás. A másik változat, a parlamentáris köztársaság esetében viszont ez (s a magyar alkotmányos berendezkedés Szabó Zoltán pechjére tipikusan ilyen) finoman szólva is teljes képtelenség. A magyar alkotmány (idézet a 16. §-hoz kapcsolódó indokló részből): „... az 1946. évi I. törvényhez hasonlóan a *korlátozott* elnöki hatalom kialakításának alkotmányos alapjait teremti meg”. Ugyanebben a részben olvasható továbbá az elnökről: „az Országgyűlés és a kormány közötti egyensúlyozó szerep lényege viszont az, hogy – a szükségállapot esetét kivéve – az *elnök sem a törvényhozó, sem a végrehajtó hatalom jogosítványaival nem rendelkezik, hanem ezektől elkülönült* államfői hatásköre van” (kiemelések tőlem: D. J.) Hogy egy kérdés a végrehajtó hatalom kompetenciája-e vagy sem, annak pedig a miniszteri ellenjegyzés intézménye az egyértelmű kifejezője. Szabó Zoltán indulatos és meglehetősen kusza írásából további „érvek” nemigen hámozhatók ki, általában elmondható, hogy impertinenciájánál csak a tárgyban való járatlansága nagyobb.

Toronymagasan – mint törpefenyő a mohából – emelkedik ki az írásomra reagáló szövegek közül dr. Szigethy István SZDSZ-es képviselő. Igaz ugyan, hogy természetesen ő is cikkem „egyértelmű indítékának” le-

leplezésével nyitja-zárja a magáét, s hogy a hangja itt-ott nyegle és kioktató, de mindezeket feledteti az emberrel az örömteli tény, hogy valaki végre az érveit támadja, még hozzá érvekkkel.

Szigethy doktornak kettő is van ezekből.

1. A rádió és televízió elnökeinek és alelnökeinek kinevezéséről szóló 1990. évi LVII. törvény tüzetes értelmezésével azt kívánja bizonyítani, hogy a kinevezések elnöki hatáskörbe való utalásával a konszenzuskényszer megteremtése volt a jogalkotó szándéka. Ezáltal pedig valamely pártérdek egyoldalú érvényesülése lehetőségének a kiküszöbölése. Ezzel szemben nincs általános elvi kifogásom, csak konkrét és gyakorlati. Hogy tudniillik a miniszteri ellenjegyzés intézménye – miként erre már utaltam – a magyar közjogban azt hivatott megjeleníteni, hogy az adott döntésért ki viseli a felelősséget. Jelen esetben a miniszterelnöki ellenjegyzés alkotmányjogi jelentése ez: a kinevezés a kormány illetékességi körébe tartozik. Sietek leszögezni: *semmiképpen sem gondolom, hogy a nemzeti közszolgálati médiumok a végrehajtó hatalom kompetenciájába kell hogy tartozzanak.* A működésükben kívánatos pártatlanság elérésének biztosítására azonban nem a kormányfői javaslatlattel – államfői kinevezés – kormányfői ellenjegyzés lenne az alkotmányjogi szempontból helyes módszer, hanem az aktus 2/3-os törvényhozási körbe való utalása. A miniszterelnök és az államelnök konszenzusára épülő konstrukció már csak amiatt is abszolút szerencsétlen, mert ez esetben a kormánypártok politikai érdekeinek *ellensúlyozása* lenne a köztársasági elnök feladata, tehát kvázi *ellenzéki szerep* volna kiutalva annak, aki miként az alkotmány írja: „a nemzet egységét” hivatott kifejezni.

2. Szigethy István lesajnáló modorban hozza tudomásomra, hogy abszolúte dilettáns és teljességgel megalapozatlan az az állításom, amely szerint: „a magyar joggyakorlatban a kijelentő mód: »kinevezi«, minden esetben kötelező erejű: »ki kell neveznie«. Azt írja: „Ha a jogalkotó mérlegelés nélküli kötelezettséget kíván előírni, ...a »kell« vagy a »köteles« szavakkal meg is fogalmazhatja azt érthetően”.

Nos, készséggel elismerem, hogy a „minden esetben” kitétel túlságosan sarkos fogalmazás volt részemről, de hogy a magyar jogban *csak* a felszólító mód lenne kötelező érvényű, azt semmiképpen sem fogadhatom el. Csupán három passzust iktatok ide szinte taláломra az alkotmány szövegéből:

„29. § (1) Magyarország államfője ... örökös az államszervezet demokratikus működése felett”.

„29/B. § (2) Az Országgyűlés a köztársasági elnököt titkos szavazással választja”.

„68. § (2) A Magyar Köztársaság védelemben részesíti a nemzeti és etnikai kisebbségeket.”

Remélem, nem gondolja azt tanult képviselőtársam, hogy ez esetben a köztársasági elnök mérlegelheti, fontos-e számára az államszervezet demokratikus működése avagy sem; hogy az országgyűlés esetleg nyílt szavazással is voksolhatna az elnökre; a Magyar Köztársaság pedig akár sorsára is hagyhatná a nemzeti és etnikai kisebbségeket.

Szigethy István szövegéből a továbbiakban kiderül, sajnos ő sincs tudatában annak, hogy a közjogi rendszereknek – mint fentebb már említettem – két alaptípusuk létezik: a parlamentáris és a prezidenciális. Az utóbbi körbe tartozó alkotmányokra való hivatkozásai a magyar viszonyok tekintetében emiatt semmiféle eligazító erővel nem bírnak. Abban tökéletesen egyetértünk, hogy „az igazi demokráciát” – mint írja – „éppen a különböző akaratoknak, hatalmi ágaknak az egymást kiegyensúlyozó működése jelenti”. Azt viszont tagadom, hogy ezeknek a „különböző akaratoknak” egy hatalmi ágon *belül*, jelesül épp a végrehajtó hatalomban kell találkozniuk és egymással ütközniük, mert ez, megismétlem: kormányzati pathhelyzetet idéz elő egy parlamentáris demokráciában.

Ami pedig jogász képviselőtársam azon kérdését illeti, hogy „magyartörténelem szakos tanárként honnan meritem magabiztos ismereteimet”, erre csak annyit válaszolhatok, hogy azok a tárggyal foglalkozó irodalomban közhelynek számítanak.

Az eddig lefolyt sajtóbeli „vita” summázataképpen nyugodt lélekkel állapíthatom meg: az *Alkotmányos válság felé?* című írásom gondolatmenete az azt támogató érvrendszerrel együtt lényegében épségben, sőt túlnyomórészt érintetlenül maradt. Az ellenérveket változatlanul várom, de a politikai hátsószándék-leleplezők a továbbiakban kíméljenek!

Itt szándékoztam pontot (azaz felkiáltójelet) tenni írásom végére, amikor a *Magyar Hírlap* tegnapi számában megjelent Ader János *Alkotmányos zavarodottság* című cikke. A szerző – aki a Fidesz képviselője – nagyon politikusán látszólag nem reagál az eddigi vita egyetlen megállapítására sem, hanem afféle jogértelmezési monológ formájában tételesen kifejti a saját álláspontját. A váratlan, de annál nagyobb örömet nem az okozza számomra, hogy az általa elmondottak túlnyomórészt megerősítik mindazt, amit annak idején papírra vettem, hanem az, hogy olyan korrektséggel adja elő a maga érveit, hogy ezáltal a legélesebb kontrasztot képezi az eddig született „válaszokkal” szemben. Így aztán az eredetileg szándékolt „Szomorú viszontválasz” helyett ezt a címet adom írásomnak: *Áder ex machina*.

Jöjjön ezután is két szemelvény:

„Hosszas huzavona után hétfőn minden jel szerint végre kihirdeti határozatát az Alkotmánybíróság... Társadalmi méretűvé dagadt a vita, amelyet... a kormányzó párt képviselője kezdeményezett. Ebben a vitában a kormánykörök alaposan sarokba szorultak... A sarokba szorult kormánykörök sarokba szorult képviselője, Debreczeni József, erre a kényelmetlen helyzetre a tőle elvárható módon reagált: rossz és alkalmatlan tanár módjára leosztályozta, becsmérő jelzőkkel illette az ő szándékát és pártja szándékát leplező ellenfeleit... A Debreczeni-cikkek és a nem nyilvánosságnak szánt Kónya-cikk, az újabb Csurka-opusok és az egészet megfélemlítő, hivatalos állásponttá stilizáló szerdai MDF-elnökségi nyilatkozat illúziótlanná tette azokat is, akik mindmáig, mindennek ellenére még tápláltak némi illúziót arról, hogy a Demokrata Fórum végtére mégiscsak demokráciát akar.” (Gádor Iván: Ört álló katona. MH, 1991. 09. 28.)

„Isteni cserencse – nem ficam a szerkezetem, Debreczenikém, nem göb a deszkán, hanem isteni szerencse –, hogy még egyáltalán fellelhető volt néhány Göncz Árpádhoz hasonló tetterre kész forradalmár. Akiknél nem kell vizsgálgatni, vajon pufajkás volt-e, kényszer hatására lett-e az MSZMP-tagja, egyeztetni tudta-e keresztény hitét KISZ-titkári beosztásával? Isteni szerencse, Debreczenikém, hogy találtunk néhány embert, akik nemcsak az aratásnál, hanem már a szántásnál, vetésnél is jelen voltak.” (Beszélő szerk. 1991. 09. 28.)

HÁNY LÁBA VAN A LÓNAK?

Új Magyarország, 1991. szeptember 30.

Ez az írás a köztársasági elnök jogkörét értelmező első alkotmánybírósági határozat után született. Ezt is a Magyar Hírlapba szántam: az általam kiváltott vita akkor már három hete zajlott a lapban. A főszerkesztő-helyettes, Bánki András, akinek (az akkoriban nagy eseménynek számító Médiahajón) átadtam a kéziratot, azzal vette át, hogy természetesen lehozzák, de fölkérnek valakit a szembenálló álláspont kifejtésére, s a két írás együtt jelenik majd meg. Két nap múlva azonban Bánki telefonon közölte: mégse tudják lehozni a cikket, mert az annyira egyoldalú, hogy nem lehet „ellensúlyozni” egy másikkal. Valóban nem lehetett, mert az Alkotmánybíróság (indoklásokkal együtt) negyven oldalas határozata olyannyira egyértelmű volt, hogy abból a legkittünőbb baloldali liberális alkotmányjogászok se tudtak másféle értelmet kihámozni, mint amit én – kontár bölcsészként – prezentáltam. A cikk így az Új Magyarországnak jelent meg, én pedig a MUOSZ etikai bizottságához fordultam a Magyar Hírlap eljárása miatt. Voltam olyan pimasz, hogy a MUOSZ-nak írt beadványomhoz Göncz Árpádnak mint a sajtószabadság és a demokrácia elkötelezett hívének a támogatását kértem. Ő személyesen fogadott, és – minthogy nemigen tehetett mást – aláírásával is ellátta az iratot, ezzel a megjegyzéssel: „kérem a beadvány méltányos elbírálását”. A kormánypártinak aligha nevezhető MUOSZ Etikai Bizottsága két fordulóban – a MH fellebbezése után – végül jogerősen is nekem adott igazat.

Tudom, okosabb lenne hallgatni. Ahogy annak idején, első cikkem megírásakor is tudtam: az elnöki jogkör bolygatásával viharos politikai vizekre evezek, ahol könnyen vízi hullát csinálhatnak belőlem. Az alkotmánybírósági határozat után viszont azt hittem, megúsztam, s azt is, több szónak itt nemigen lehet helye, hisz kihirdettetett: a parlamentáris demokrácia nem elnöki rendszer, éjszaka nem süt a nap, a lónak pedig csak NÉGY lába van.

Ám jött Hack Péter, és azt mondta: na ugye, hogy HAT, de hisz megmondtuk előre...

Jött az SZDSZ, sajtótájékoztatót tartott, s kijelentette: az alkotmánybírósági határozat és az indoklás szövegének alapos áttanulmányozása után teljes a bizonyosság: „a döntés nem szűkítette az elnök jogkörét, az elnök az elmúlt másfél évben semmi olyat nem tett, ami ennek a döntésnek nem felelt volna meg”; a kinevezések esetén továbbra is „a két kinevezésre jogosult tárgyalásán” kell eldölnie a dolgoknak, s a rádió- és tévéalelnök-jelöltek kinevezését Göncz Árpádnak változatlanul módjában áll elutasítania.

Be kell vallanom, Hack Péter megrendített. Hát tényleg igaz? Valóban nem létezik objektív jogértelmezés, hát csakugyan tetszés szerint lehet csűrni-csavarni? A jog, az alkotmány, az Alkotmánybíróság és mi mindannyian tényleg ennyire ki vagyunk szolgáltatva a saját és a mások politikai érdekeinek? Hát csakugyan reménytelen ez az egész?

Bibó Istvánnak Bocskai volt a kedvenc politikusa. Mindenekfölött szerte, a maga hitvallásaként is, a fejedelem egy mondatát, amely a következőképpen hangzott: „*sem az retorikához, sem az dialektikához nem tudunk, az dolgot őt magát nézzük*”.

A „dolog”, a mi esetünkben a 953/G/1991/4. számú alkotmánybírósági határozat. E határozat – indokló részében – idézi Göncz Árpádnak a testülethez írásban eljuttatott álláspontját, melyben az elnök kifejti a saját alkotmányos szerepéről vallott felfogását. A szöveg hat, egymástól viszonylag elkülönülő állítást tartalmaz. A továbbiakban egyenként idézem ezeket, s melléjük iktatom azon alkotmánybírósági passzusokat, amelyek mintegy válaszolnak az elnök elképzeléseire.

1. *Göncz szerint*: „az alkotmány a legtöbb esetben nem, illetve hézagosan és ellentmondásosan rendezi a végrehajtó hatalmon belül a köztársasági elnök és a kormány közti hatáskör megosztását”.

Az *Alkotmánybíróság szerint*: „A kormány az alkotmány szerinti parlamentáris rendszerben a végrehajtó hatalom kizárólagos letétményese, és az Országgyűlésnek felelős gyakorlója.” „A köztársasági elnök kívül áll a végrehajtó hatalmon, önálló, államfői hatásköre van.”

2. *Göncz szerint*: „A hatásköri összeütközéseknek az új alkotmányban történő feloldásáig lényegében szokásjogi úton, a köztársasági elnök és a miniszterelnök közötti megállapodásokkal lehet a megfelelő alkotmányos gyakorlatot kialakítani.”

Az *Alkotmánybíróság* többségi álláspontját indokló párhuzamos vélemény szövege *szerint*: „Közhatalom csak törvényen alapulhat.” „Nincs mód arra, hogy az alkotmány értelmezendő szakaszainak a hatalom leté-

ményesei egymás közti megállapodásával alakuljon ki gyakorlatban az elfogadott értelme.”

3. *Göncz*: „...a miniszterelnök közvetlen irányítása alá tartozó közigazgatási apparátus vezetői kinevezésénél a kormány javaslatait érdemben nem vizsgálja. Ha azonban... az adott szerv nem közigazgatási jellegű..., kinevezési jogkörét érdemben gyakorolni kívánja. Ezért pl. a nemzeti média vagy a fegyveres erők körében kinevezésre csak a köztársasági elnök és a miniszterelnök közti konszenzus alapján kerülhet sor.”

Alkotmánybíróság: „Az alkotmányból nem vezethető le olyan konstrukció, hogy a végrehajtó hatalom élén a kormány és a köztársasági elnök állna, akik egymást kölcsönösen ellenőrizve és ellensúlyozva, konszenzuson alapuló döntéseket hoznak, s csupán a közigazgatás irányítása tartozna egyedül a kormány hatáskörébe. Éppen ellenkezőleg.”

4. *Göncz*: „Döntéseiért viselt felelőssége jogi természetű: az alkotmány 31. § (4) bekezdése szerint szándékos törvénysértés miatt a köztársasági elnök megfosztható tisztségétől.”

Alkotmánybíróság: „A politikai és a jogi felelősség más természetű, és egymástól független. A köztársasági elnök jogi felelőssége semmilyen tekintetben nem pótolhatja hiányzó politikai felelősségét.”

5. *Göncz*: „Főparancsnoki jogállásából következik, hogy a honvédség parancsnokának a köztársasági elnök a szolgálati előljárója.”

Alkotmánybíróság: „A köztársasági elnök főparancsnoki funkciója alkotmányjogi funkció, és nem a Magyar Honvédségen, illetve a határőrségen belül viselt beosztás vagy rang. A főparancsnok tehát a fegyveres erők egyikének sem szolgálati előljárója.”

6. *Göncz*: „...nem igényel a maga részére több vagy más sérthetlenségi biztosítékot, mint ami bármely más állampolgárt megillet.”

Alkotmánybíróság: „A köztársasági elnök személyének sérthetlensége elsősorban az elnök alkotmányjogi jogállásának része, politikai felelősségének hiányát és jogi felelősségének korlátozott voltát jelenti.”

A fentiek alapján harag és részrehajlás nélkül megállapítható: a köztársasági elnök saját jogállásáról és alkotmányos szerepéről eddig vallott felfogása *nem áll összhangban* az Alkotmánybíróság jogi normaként szolgáló értelmezésével. S hacsak nem feltételezzük, hogy mindeddig meggyőződése ellen cselekedett, akkor valószínűleg a tettei sem állnak összhangban vele. Amikor például lelkiismereti okokra hivatkozva visszautasította a rádió- és tévéalelnökök kinevezését, kijelentette: „a kinevezésre javasoltak kijelölése vagy meghallgatása a legkisebb mértékben sem volt jog-

sértő”, az egyes személyek ellen sem emelt kifogást, hanem az alelnöki intézmény célszerűségét vonta kétségbe, s a pártok között meglévő politikai véleménykülönbségekre hivatkozott.

Az Alkotmánybíróság határozatában a következők olvashatók: „a köztársasági elnök tartalmi okból elutasító döntése végső biztosítékul szolgál; rendkívüli eszköz, amelynek alkalmazására csak az államszervezet súlyos működési zavarának elhárítása adhat okot. Tehát a kinevezés megtagadásához is rendkívül súlyos kifogásnak kell fennállnia a kinevezendő személlyel szemben. A kinevezési jog gyakorlása alkotmányos megtagadásához olyan súlyú indokok kellene, mint az Országgyűlés rendkívüli összehívásához vagy feloszlásához.”

Bízom abban, hogy mindazok, akik úgy vélik, az alelnökök kérdésében nekik van igazuk, előbb-utóbb belátják: a jogállamban a legfényesebb politikai igazság sem érvényesülhet mindenáron, nem érvényesülhet az alkotmányosság sérelmére. Bízom abban, hogy elvadulni látszó közéletünkben, az érdekek harcában mégiscsak megőrizhető a korrektségnek, a tárgyilagosságnak és a méltányosságnak az a minimuma, amely nélkül ez az egész nem működőképes. E minimális közös nevező híján nem tud érvényesülni a jog, nem tud működni a politika.

Mert a tét most már nem az, hogy ki kerül az tévé-alelnöki székbe, hogy csökken-e a köztársasági elnöki presztízs, hogy lesz-e alkotmányos ponthelyzet. Az alkotmánybírósági határozat óta súlyosabb kérdések forognak kockán. Létezik-e még a politikában elvszerűség és korrektség? Érvényesülhet-e még a közéletben bármiféle objektivitás? Van-e még közös nyelv, van-e még a szavaknak jelentése?

Tudunk-e még válaszolni a kérdésre: hány lába van a lónak?

A szerintem tisztességes kérdésekre ezúttal is efféle reakciók születtek:

„Olvasom a jó eszű Debreczeni József cikkeit – talán nem is tehet róla, hogy annyiszor oly sértően szólott Göncz Árpádról: bizonyára nincs érzéke, mércéje, ízlése ehhez; nem fogja föl, hogy milyen bántó a szóhasználat, a gondolatmenete, az indulata. Tíz, húsz, harminc év múlva nyilván restelkedve gondol majd vissza milderre...” (Bodor Pál: A gőg ellen. Népszabadság, 1991. 10. 03.)

„Debreczeni... köztársasági elnök-szakértőnek tartja magát, szerepel is rendre a még létező tévés vitaműsorokban, már sajtótájékoztatót is tart az ügyben. Van erre egy jó kis közmondás, amit azért nem merek leírni, mert

sem a susztereket, sem a kaptafákat nem szeretném megsérteni.” (Cseri István: Ki fújta föl Debreczenit? Kurír, 1991. 10. 03.)

„Az MDF hangadó – dr. Kónya oldalán Kutrucz Katalinnal, Debreczeni Józseffel, a párt deklarált liberálisával, meg Kulin Ferencsel és nem utolsósorban a pártatlan tájékoztatás bajnokával, Győri Bélával, neki, mint a gőzhenger. Debreczeni József egyenest, személyesen Göncz Árpád köztársasági elnöknek. Körübelül olyan hangon, mint ahogy boldogult úrfikoromban morogták felhevült szombat éjjeleken: „Gyere ki a Kultúr elé!” (It.: Az a legény, aki... (Jön a gőzhenger) Beszélő, 1991. 10. 05. „Aligha hiszem, hogy mondjuk olyan nyilvánosság-bajnokoknak, mint... Debreczeni könyvelt tagnál nagyobb karriert csinálhattak volna az SZDSZ-ben. Ahol Konrád meg Eörsi gondolkodik hangosan, meg a fiatalabbak közül... Lányi és sorolhatnám tovább, ott a debreczenieknek legfőljebb szendvics jut a büfében.” Siposhegyi Péter: A kék korszak végén. Kapu, 1991. 11. sz.)

„Éppen az MDF” nemzeti liberális frontembereitől jönnek a leganti-liberálisabb megnyilatkozások. Gondolj csak Debreczeni Józsefre, aki a prímet vitte a köztársasági elnök elleni támadásban... Debreczeni az államhatalmi ágak megosztását, a parlamenti többség hatalmának alkotmányos korlátozását és ellensúlyozását támadta. Fő szószólóként annak a törekvésnek, hogy a jelenlegi többség minden területen korlátozhatatlan uralomra teheszen szert. (Interjú Kis Jánossal. Kritika, 1991. 11. sz.)

Népszabadság, 1991. október 28.

A liberális haladó, a liberális korszerű, a liberális modern és európai. Az SZDSZ liberális párt.

A konzervatív maradi, a konzervatív korszerűtlen, a konzervatív reakciós és nacionalista. Az MDF konzervatív párt.

A közoktatásnak és tömegtájékoztatásnak álcázott több évtizedes agylágyítás, megfejelve napjaink célirányos publicisztikai gyorstalpalójával a fenti primitív ítéleteket alakította ki liberalizmus és konzervativizmus, SZDSZ és MDF vonatkozásában. Ez az együgyű és hamis kép ma a magyar közvélemény legszélesebb rétegeinek szolgál ideológiai és politikai koordináta-rendszerül. Ezt a törtémtanos-agitpropós- szabadsajtós politikai vegyes főzeléket magyarfórumos feltétellel sajnos megette az MDF tagság túlnyomó része is. Akiknek SZDSZ és liberalizmus immár: egykutya. És akik sajnos (miként annak idején a derék római legionáriusok): nem tudják, mit cselekszenek.

Mert liberalizmusnak és konzervativizmusnak nem csupán fentebb leírt definíciói primitívek, hanem merőben elhibázott politikai dichotómiakénti szembeállításuk is. Ha ugyanis korunk meghatározó áramlatait önmaguk deklarálta értékeik alapján szemléljük, akkor nem lehet kétséges, hogy a *liberalizmus* ideológiai ellenfele és politikai vetélytársa: a *szocializmus*. Az előbbinek (nevében is vállalt) legfőbb princípiuma a *szabadság*. Ennek letéteményese a tulajdonnal bíró individuum; mindenfajta működés kerete a piac, s az állam szerepe a lehető legkisebb térre korlátozódik.

A szocializmus vállalta legfontosabb érték a szabadsággal szemben az *egyenlőség*. A magántulajdon ellenében a társadalmi tulajdon, az egyén elé a közösség, a piac helyére a tervezés, az önkorlátozó állammal szembe pedig a gondoskodó állam eszménye állítódik. Korunkban, a demokratikus jogállamiság keretei között e két egymással konkuráló irányzat váltja, egyensúlyozza egymást a liberális demokrácia és a szociáldemokrácia politikai váltógazdaságában.

Az érték szerinti megkülönböztetés mellett lehetséges az ideológiai-politikai színtérnek egy másfajta felosztása is, mégpedig a *módszerbeli* különbségek alapján. Aszerint, hogy az egyes áramlatok maguk vállalta

értékeiket milyen módon, miféle eszközökkel igyekeznek megvalósítani, megkülönböztethetünk két egymással szemben álló irányzatot: a radikálizmust és a konzervativizmust.

A radikális politika a ráció mindenható erejére épít; céljait gyorsan, átható erővel, olykor forradalmi módszerekkel igyekszik megvalósítani. A konzervatív felfogás számára a racionalizmus helyett inkább az empirizmus szolgál filozófiai alapul; a gyors és egyszerre történő átalakításokkal a lassú és fokozatos változásokat, a revolúcióval az evolúciót állítja szembe. A konzervatív szemlélet szerint az egyén felfogását, irányultságát és tetteit a racionális belátásnál sokkal inkább befolyásolják szűkebb és tágabb környezetében, neveltetése során szerzett tapasztalatai, az átörökölt hagyományok normatív ereje. A konzervatívok úgy vélik, a társadalom nem valamely nadrág, amit csak úgy át lehet szabni, hanem élő és nagymértékben öntörvényű organizmus, ahol a fejlődés lehetőségei történetileg behatároltak. Bármiféle *átalakítás* csak a meglévő adottságokhoz alkalmazkodó szerves *átalakulás* formájában mehet végbe. Bármiféle másutt bevált modellt pedig nem átvenni, lemásolni, hanem alkalmazni, adaptálni lehet.

Ha liberalizmus és szocializmus, radikalizmus és konzervativizmus fogalmainak elvi értelmezése után ezen irányzatok gyakorlati szerepvállalásának esélyeit vizsgáljuk a mai Magyarországon, akkor meg kell állapítanunk a következőket:

1. A magyar liberalizmus első nagy korszaka a XIX. századi nagy *antifeudális* korszak (Széchenyi, Wesselényi, Kossuth, Eötvös, Deák kora) volt, amely a születési kiváltságokkal, a rendi kötöttségekkel, az abszolutizmus, a céhes és egyéb feudális gazdasági korlátokkal szemben az egyén intézményes politikai és gazdasági szabadságára épülő jogállamiságot és a kapitalista piacot juttatta diadalra. Most, a szocializmus egyenlőség-, közösség-, centralizáció- és államelvű berendezkedése (és e berendezkedés csődje) után szükségképpen eljött az ideje a magyar liberalizmus második nagy történelmi, ha úgy tetszik, *antiszocialista* korszakának. Mert ma Magyarországon (miként egész Közép- és Kelet-Európában) egyszerűen nem lehet más politikának létjogosultsága, mint a liberálisnak. Amelyik újra a szabadságot, az egyént, a tulajdont és a piacot írja a zászlajára.

2. A diktatórikus szocializmus országglása nagymértékben felszámolta az egyén politikai és gazdasági autonómiáját, szétzilálta mikroközösségeit. Az önálló szerep- és felelősségvállalás polgári magatartásformái helyébe az állami gyámkodás mindenhatóságára hagyatkozó infantilizmus lépett. Egy olyan országban, ahol a maga megélhetéséről, lakhatásáról, foglalkoztatásá-

ról és gyógyításáról való gondoskodást; terményei felvásárlását; utcája kikövezését, telefonja bevezetését; olcsó húst, benzint, Trabant-alkatrészt – és ki tudná még felsorolni, hogy mi mindent – változatlanul az államtól vár el a lakosság túlnyomó többsége, egy olyan országban meglehetősen óvatosságnak, fokozatosnak, mérsékeltnek, az adott viszonyokhoz igazodónak, tehát: *konzervatívnak* kell lennie a változásokért munkálkodó politikának. A liberális elvek korlátlan érvényesülése már csak amiatt is elfogadhatatlan volna a széles közvélemény igazságérzete számára, mert egy tisztán szabad piaci versenyben *kizárólag* azok indulhatnának eséllyel, akik kellő tőkével, információval, kapcsolattal, vezetői tapasztalattal bírnak, vagyis kizárólag a bukott rendszer káderei (lásd: spontán privatizáció).

Ma Magyarországon valódi esélye és létjogosultsága tehát a konzervatív liberalizmusnak van.

A két legnagyobb politikai párt, az MDF és az SZDSZ közötti különbség sem a liberális értékek elfogadása vagy el nem fogadása tekintetében áll fenn, hanem ezen értékek megvalósíthatóságának módszereit illetően! Az utóbbi ugyanis a gyors *rendszerváltás*, a nyugati minták mihamarabbi átvételére épülő, ha kell sokkterápiát is alkalmazó *átalakítás* híve. Amelyik az adottságok, a kötétségek, a történeti tradíciók és értékek súlyát, szerepét kevésbé tekinti meghatározónak és fontosnak. Az SZDSZ *radikálliberális* párt.

A liberalizmusnak ez a fajta szigorúan elvszerű, kérlelhetetlenül konzekvens, mondhatni doktrinér képviselője sehol sem pályázhat centripárti szerepre a modern demokráciákban. Célja rendszerint nem a kormányra kerülés, legfeljebb a parlamentbe való bekerülés. Az a nagy menetelés, amelynek révén a népszavazási akciótól a választásokig tartó időszakban az SZDSZ önmagát mint az igazi antikommunista ellenzéki pártot felmutatva a kormányhatalom közvetlen közelébe jutott, csupán a magyar közvélemény politikai tájékozatlanságának és az erős médiahátszélnek köszönhető átmeneti és egyszeri állapotnak tekinthető. A párt mára nyilvánvalóvá lett identitásavarai és vezetési válsága pontosan jelzik, hogy ez a különleges időszak, s vele az SZDSZ nagypárti státusa a végéhez közeledik.

Az MDF minden ezzel ellentétes – akár saját köreiből származó – híreszteléssel szemben, választási programja és kormányzati gyakorlata alapján is: *konzervatív liberális* párt. A rendszerváltozást mérsékelt tempójú *átalakulásnak* tekinti, melynek során az adottságként létező viszonyok tehetetlenségi nyomatókával, de a hagyományokban rejlő értékek (családi, vallási, nemzeti) erejével is komolyan számolni kell. A Fórum valódi

centripárt, melynek sokat emlegetett három irányzata valójában nem is különíthető el egymástól, legfeljebb a politikai kényszer vagy a vakság állapotában. A reális ésszel megkérdőjelezhetetlen liberális értékek képviselője a legtermészetesebb módon társulhat a népi-nemzeti ihletéssel és a kereszténydemokrata mentalitással. Az MDF tagjai nem oszthatók liberálisokra és nem liberálisokra, legfeljebb olyanokra, akik tudják magukról, hogy azok és olyanokra, akik nem!

A népi-nemzeti irányultság a polgárosodás esélyeinek minél szélesebb körre való kiterjesztéséért munkálkodik, ha úgy tetszik, a szociális elkötelezettség (népi), illetve a patrióta hevület (nemzeti) erkölcsi és érzelmi többletét adva a liberalizmusnak. A kereszténydemokrácia pedig a szeretetet, a tolerancia éthosát.

Bárki az MDF-ben – miként e sorok írója is – a legtermészetesebb módon vallhatja magát egy személyben liberálisnak, népi-nemzeti kötődésűnek s a keresztény értékek tisztelőjének. Csupán alkat, neveltetés és persze a politikai környezet hatása dönti el, hogy a három közül melyik arcát kívánja (az adott pillanat kihívására feleletül) a nyilvánosságnak megmutatni.

Ahogy cselekedték ezt azok az MDF-esek, akik nemrég a liberalizmus zászlaját mutatták föl a miskolci politikai tanácskozáson. Mindezt nem doktrinér, hanem konzervatív módon tettük: a közvéleményben uralkodó felfogással, a befogadás közegével mint adottsággal számolva, magunkat nem konzervatívnak, hanem konzervatívokhoz ültő pragmatizmussal: „*nemzeti liberálisnak*” nevezve.

A BULVÁRBÁRÁNY MEG A PÁRTÁLLAMI FARKAS

1992

168 Óra, 1992. február 25.

Ez volt az első írásom a 168 Órában. Mester Ákos kért tőlem cikket – bármiről. A szöveget közölte, de Ungváry Tamással íratott hozzá ellensúlyozó publicisztikát. A mai médiaviszonyok tükrében bizony már hihetetlennek tűnik az akkori baloldali hegemonia.

Sajtótájékoztatót tart a legnagyobb ellenzéki párt. Jön az újraállamosítás! Jön az újraállamosítás! – hangzik. Az új pártállam bekebelezi az írott sajtót! A Demokratikus Charta se habozik, a vészharang kötele után kap: veszélyben a sajtószabadság, veszélyben a demokrácia! Nem hallgathat a MUOSZ elnöksége sem: „a kormány gazdasági és politikai nyomással növelni akarja az állami részvételt... a nyomtatott sajtóban”; „az összehangolt pártkampányok... aláássák a nyilvánosság alkotmányos intézményrendszerét”; „a megfélemlítő kampányok szervezői a múltból túlságosan is jól ismert eszközök bevezetésével az egész társadalmat akarják megfélemlíteni”!

Mielőtt bárkát ácsolnánk az új pártállam szennyes árja ellen, mielőtt kétségbeesve keresni kezdenénk kék útleveleinket, mielőtt az egy nap hideg ételt és a fogkefét bekészítenénk a reklámszatyorba, egyáltalán mielőtt végképp berezelnénk: hallgassuk meg legalább a vízállásjelentést. És nézzük meg, miféle bekebelezések estek itten, miféle pártkampányok dühöngenek, miféle múltbéli eszközökkel riogatják már megint az istenadta népet?

Mi van e mögött a nagy demokratikus ijedelem mögött?

A kereszténydemokraták az egyházi műsorok sugárzása körül kialakult konfliktusok tanulságaként úgy látják, hogy a rádió és a tévé elnökei alkalmatlanok közszolgálati feladataik ellátására. Követelik a leváltásukat. Hasonló állásfoglalást adott ki az MDF egyik testülete. Korábban pár száz állampolgár tüntetett is ez ügyben. Történt továbbá, hogy a Hírlapkiadó Vállalat többséget szerzett az Esti Hírlap című közepes példányszámú bulvárlapnál.

Nagyjából ennyi.

Kérdezem: lehet-e Magyarországon tüntetni? Lehet-e vezetők lemondását követelni? Lehet-e a külügyminiszterét? Lehet-e a belügyminiszterét? Lehet-e az egész kormányt? Lehet-e a TV-Híradó főszerkesztőjét? Csak a Rádió elnökét nem lehet?

Lehet az SZDSZ-nek? A KDNP-nek nem lehet?

„Újraállamosítás!” – kiáltja undorral Tamás Gáspár és Haraszi Miklós. És ezzel azt kiáltják: kártalanítás nélküli, erőszakos kisajátítás! Azt kiáltják: pártállam, s azt: totális diktatúra! MDF egyenlő MDP, Antall egyenlő Rákosi! Holott a Hírlapkiadó a részvényesek szerződésben rögzített elővásárlási jogával élve, a csődbe ment Maxwell-cég tulajdonrészét megvéve, abszolút szabályos üzleti aktus keretében jutott többségi pozícióba az Esti Hírlapnál.

S hogy ezzel mi történt a magyar sajtópiacra? A *Heti Világgazdaság* friss adatai szerint: a többségi állami tulajdonban levő napilapok példányszáma 38 ezerről (*Pest Megyei Hírlap*) 106 ezerre emelkedett (*Pest Megyei Hírlap + Esti Hírlap*). A nem állami tulajdonú lapoké ezzel szemben 2 millió 428 ezerről 2 millió 360 ezerre zuhant vissza! S ha az „államiákhoz” számítom a kormánypárti Új Magyarországot, s a lojális Pesti Hírlapot is, akkor már csak 186 ezer kontra 2 millió 280 ezer az arány. A független, illetve ellenzéki lapok javára! S ha csődbe jut a Springer, a Bertelsmann, az Hersant, a WAZ, meg mind a többi, akkor a helyzet még ennél is tovább romolhat!

Való igaz: a liberális elvek s a nyugati politikai gyakorlat szerint nem szokás közvetlen állami kézbe venni (értsd: vásárolni) sajtótulajdont. Még 4-5 százaléknyt sem. Csakhogy mi Európa közép-keleti felén leledzünk. Egy felemás polgárosodással, majd egy kommunista diktatúrával a hátunk mögött. A gazdaságban lassan és nehezen privatizálható állami tulajdoni túlsúllyal, kialakulatlan piaccal, tökehiánnyal, torz gazdasági szerkezettel, tökéletlen bankrendszerrel, romos infrastruktúrával; a civil társadalom, a polgári mentalitás és erkölcsök, a demokratikus politikai kultúra, a tolerancia és vég nélkül lehetne még sorolni, mi mindennek a hiányával. Ugyan miért pont a sajtóviszonyaink lennének eszményiek és az angol gyephez hasonlóan tökéletesek? A Nyugaton működő polgári demokrácia mai állapota több száz éves szerves fejlődés eredményeként alakult ki. Az önjáró, független, plurális és egyensúlyos médiaviszonyok gazdasági, jogi, szakmai és erkölcsi feltételek rendszerén nyugszanak. Amelyek ugyancsak több száz éves fejlődés nyomán jöttek létre. E pár száz év híján nálunk a legtöbb feltétel ma még természetesen hiányzik, vagy épp csak kialakulóban van. Sajtóviszonyaink zavarosak, torzak, feszültséggel telítettek.

1992

A pártállam kezéből kiszabaduló sajtó nem került át az új, demokratikusan választott hatalom birtokába, ahogyan ez Lengyelországban, Csehszlovákiában, Romániában, Bulgáriában, a Szovjetunió utódállamaiban, tehát térségünkben mindenütt történt. *És hála istennek, hogy így történt!* Mert ahol a kormány kezében van a nyilvánosság, ott a demokrácia egyik legfontosabb biztosítéka hiányzik.

Nálunk a kisebbik rossz következett be. Az MSZP 19 megyei napilapjából profi akcióval hetet megszerzett egy nyugati sajtócég. További tizenegyet maga az utódpárt adott el, egy ügyes pályázati kiírással biztosítva a régi szerkesztőségek átmentését. A legnagyobb országos napilap, a pártállam egykori hivatalosa is elkelt. Ám ma is a herceg „szocialista napilap” címkét viseli a neve alatt: nyilván nem állhat túl közel a „kereszténymemzeti kurzus” kormányához, illetve túl távol a Szocialista Párttól. Az egykori kormány egykori lapját még jó időben eladták – akkor úgy hitték – „jó kezekbe”. A szakszervezetek újságja a szakszervezeteké maradt, s még folytathatnám, de annyi biztos: a választásokon győztes politikai erőknél már nem sok fű nőtt a kiszikkadt és letarolt magyar sajtóugaron. Azóta nyögnek, káromkodnak is egyfolytában. És istenkém, most lelegették azt a sápadt fűszálat, ami a Maxwell-csőd alól kibújt. Tagadhatatlan: a nyugati liberális sajtóvilágban nem ezen a módon húzik a pluralizmus, de el kell ismernünk, hogy a magyar média mégiscsak „egyensúlyosabb” lett ezzel a modortalansággal, amennyiben a kormányon lévő politikai erőkhez közelálló napilapok példányszáma 5-ről kb. 7,5 százalékra nőtt a függetlenellenzéki 95-92,5 százalékkal szemben.

S ha gazdasági, társadalmi és politikai viszonyaink miatt amúgy sincs okunk szégyenkezni a miénkhöz hasonló sorsú közép- és keleteurópai országok mezőnyében, sajtóbeli állapotainkra – Esti Hírlap ide vagy oda – egyenesen büszkéek lehetünk!

Az SZDSZ, a MUOSZ, a Demokratikus Charta meg a többiek mostani nagy riadalmát és teátrális harangkongatását látva-hallva pedig az egyszeri pásztor esete jut eszembe, aki oly sokszor kiabált ok nélkül farkast, hogy végül akkor se vették komolyan, amikor aztán tényleg megjelent a rusnya állat. Mert a demokráciára, a szabadságra féltékenyen vigyázó liberális ellenzékre, meg civil társadalmi szervezetekre óriási szüksége van ennek a szocializmusból lábadozó országnak. Épp ezért: egy kicsivel több felelősséget, egy kicsivel több komolyságot, egy kicsivel több méltóságot és eleganciát – ha szabadna kérnem, kedves barátaim.

TIZENEGY KÉRDÉS ÁGH ATTILÁHOZ

Népszabadság, 1992. február 28.

Az írás nem igényel bevezetőt. (Legföljebb a végén egy kis epilógust.)

Ágh Attilával egyszerűen nem lehet vitatkozni. *Hogyan menjünk Európába?* című legutóbbi írása (*Népszabadság*, február 15.) ugyanis sokkal inkább gerjeszt tanácstalanságot, csodálkozást és megütközést, mint ellenérveket. Mert nem lehet vitatni cikkének azokat a passzusait, amelyekben a közép- és kelet-európai forradalmi változások eufóriáját követő keletnyugati kijózanodás tényeit sorolja. Ahol az előbbieket illúziói helyébe lépő csalódottságról s az utóbbiak nagylelkűségét felváltó normális üzleti magatartásról értekezik. Amikor arról beszél, hogy a két világrendszer konfrontációjának s magának a keleti ellenségnek az eltűnésével megszűnt az a patrónusi szerepkényszer, amely korábban a felzárkózni és integrálódni kívánó térségek mögé állította a nyugati segítőkézséget. Csak egyetérteni lehet azokkal a szövegrészekkel is, ahol Európához való csatlakozásunk nehézségeit, mi több, a csatlakozásért fizetendő árat emlegeti a szerző. S ha kissé végletesnek ítéljük is az olyan fogalmazást, amely szerint „az államszocializmus összeomlásával még semmi sem dőlt el”, a „nyugat-európai”, illetve a „latin-amerikai forgatókönyv” alternatívájának nyitottsága miatti aggodalmat nem tekinthetjük megalapozatlannak.

Ezek a részek ráadásul komoly helyzetismeretről, konzekvens fogalomhasználatról, egzakttságról és elfogulatlanságról tanúskodnak. Mondhatni (s a szerző esetében ezen nincs mit csodálkozni) *tudósi erényeket* mutatnak.

Annál inkább csodálkozást ébresztenek Ágh Attila cikkének azon passzusai, amelyek nemhogy vitatható, de szerény megítélésem szerint képtelen állításokat, érvek nélküli deklarációkat tartalmaznak. Amelyekben a tudományos korrektség és objektivitás helyett a tényekre vak elfogultság, a politikai pamfletek metodikája s olykor a flashterzsurnalisztika szóhasználata uralkodik el. S ha az utóbb emlegetett „minőségek” okán vitatkozni nem is támad kedve az embernek, a korábban felsorolt erények mégsem hagyják, hogy szó nélkül napirendre térjen e különös publicisztikai kentaur fölött.

Ha ellenérveim nem is igen lehetnek, kérdéseim azért vannak.

Ágh Attila írásának fő tétele a következő: a Magyarországot kormányzó koalíciónak sem konkrét gyakorlati törekvései, sem elvi elképzelései nincsenek az Európához való közeledést illetően. Mi több: a hajlama is egyre kevesebb erre. Az európai integrációhoz szükséges társadalmi-politikai modernizációs törekvések helyett mindinkább az elzárkózó, retrográd, klerikális, nacionalista, paternalista, populista reflexek uralják el a hatalom birtokosait. A konklúzió: le kell váltani őket.

Első kérdésem: alaposan megfontolta-e Ágh Attila azt a kijelentését, amely szerint „Nyugat és Kelet manapság messzebb van egymástól Európában, mint bármikor az elmúlt fél évszázadban”? Valóban úgy gondolja, hogy a vasfüggöny, a berlini fal, az Észak-atlanti Szövetséggel konfrontálódó Varsói Szerződés, az elzárkózást intézményesítő KGST, az egész gazdasági-társadalmi-politikai-ideológiai dichotómia leépülése hidegháborústul, mindenestül, hogy mindez inkább *távolította* egymástól Európa nyugati és keleti felét? És azt is gondolja (ami szövegéből következik), hogy a „civilizációk fejlettsége” és „az egy főre eső nemzeti jövedelem szakadéka” az elmúlt ötven évben nem választotta el ezeket a régiókat?

Második kérdésem: konkrétan mit ért a szerző „az új hatalmi elitek által magukra felagatott kopottas történelmi díszletek” és „a megszkott díszmagyar” kifejezéseken? Ezek nyilván metaforák, hisz a kormány a valóságban ugye nem öltött díszmagyart, mint Horthy-korabeli elődei, a miniszterek hintó helyett nyugati autóval járnak. De hát a metaforának mindig két eleme van, a képi azonosító s a valóságosan létező azonosított. Ágh Attila bizonyára nem a történelmi koronás címet, az ezeréves magyar államiság szimbólumát tekinti „kopottas történelmi díszletnek”, amelyet a vöröscsillag, a szocialista pártállam jelképe helyébe állított vissza az Országgyűlés. Azt se hihetem, hogy az Internacionálé örökébe lépő ünnepzáró Szózat vagy az „elvtársat” felváltó „úr” megszólítás az, ami a szerző szerint „kacajt fakaszt”. Talán az volna a baj, hogy a politikacsinalás súlypontja a modern vasbeton „Fehér Ház”-ból vissza helyeződött a neogót márványos parlamentbe? Isten látja lelkem, nem provokálni akarom Ágh Attilát, de egyszerűen nem tudok egyébre gondolni. Csak nem az új ki-tüntetésekkel, vagy a régi-új utcanevekkel lehet probléma? Hisz a Szocialista Magyarországért érdemrendet mégse akaszthatjuk a német kancellár nyakába, s a *Lenin* úton is kényelmetlen volna egy kissé a járás nyugati irányba. Vagy visszataszítóbb egy második világháborús faragott kopjafa egy öntöttvas tanácsköztársasági monstrumnál?

Harmadik kérdés: az Európa-ellenességet (Nem kell nekünk Európa!) milyen formákban, hol és mikor hallotta „mind jobban megerősödni a kormánypártok soraiban”?

Negyedik kérdés: a fenti szövegösszefüggésbe ágyazottan használt „új ordas eszmék” kifejezés alkalmazása tudatosan történt-e? (József Attila Thomas Mann üdvözlése című verse – melyben a fenti formula a *fasizmus* szinonimája – kötelező iskolai tananyag!)

Ötödik kérdés: ha „a *provincializmus üvöltő dervisei*” minősítést netán valakik magukra vennék „a kormánypártok soraiban”, s eléggé el nem íté-
hető módon teszem azt „*károgó tudszoc varjak*” minősítéssel lőnének vissza, ezt ugye, zokon venné a szerző?

Hatodszor: Nem gondolja-e Ágh Attila, hogy „a munkanélküliség és az infláció visszafogása” *egyidejűleg* közgazdasági nonszensz? Hogy az előbbi a torz és csödbe jutott állami nagyipari struktúra lebontásának elkerülhetetlen velejárója, s hogy az utóbbi téren pedig máris mérhető eredményeket produkált a kormány?

Hetedszer: hogy a „kultúra mély válsága”, „az oktatási rendszer összeomlása” (!?) s „az értelmiségi elnyomorodása” – ha igaz – nem írható még csak nagyrészt sem a mostani kormányzat számlájára?

Nyolcadszor: Hogyan lehet „rövid pórázra fogott sajtóról” beszélni akkor, amikor a megjelenő napilapok 92-95 százalékára sem tulajdonosként, sem egyéb módon nincs befolyása az államnak? Vagy esetleg úgy véli Ágh Attila, hogy a kormánypártinak tartott Pálffy G. István vagy Chrudinák Alajos – jobb meggyőződésük ellenére – eb-szíjon acsarognak? S csakugyan „lojálissá nyomorítottak” látja a magyar szellemi életet?

Kilencedszer: Ha az a véleménye, hogy „visszacentralizált önkormányzatok” működnek Magyarországon (netán a tanácsrendszerhez képest?), akkor ezt miért csupán a kormánypártok számlájára írja, miért nem az ellenzékére is? Hiszen a működésüket szabályozó törvényt kétharmados többséggel hozta az Országgyűlés!

Tizedszer: hogyan lehet a szabad választásokon elnyert legitim parlamenti többségre támaszkodó kormányhatalom ténykedését „kicsinyke kormányzati csoportok szűk világának” politikájaként aposztrofálni – nem az öt évvel ezelőtti! – a mai Magyarországon?

Tizenegyszer: az új egyesülési és gyülekezési törvény, a pártállami diktatúra helyébe lépett többpárti parlamenti demokrácia, az új, európai jogállamiságot törvénybe iktató alkotmány, a köztársasági elnöki intézmény, az Alkotmánybíróság, az Európa tanácsbeli tagság, az Európa Közösséghez

1992

való társulás, és még nagyon hosszan lehetne sorolni, hogy mi mindennek a megvalósulása után, hogyan lehet jó lelkiismerettel leírni azt a mondatot, hogy: „a magyar Kompország ... még mindig egy félreeső kikötőben vesztegel... még nem indult el vissza, Nyugat felé”?

Ha a fenti kérdésekre tisztességes válaszok érkeznének, e sorok írója elképzelhetőnek tartana egy korrekt eszmecsere is, amelynek keretében szót lehetne váltani olyan jelenségekről, mint például a nemzetellenesség ellenzékre süített vádjai vagy a kormánypártok – de nem a kormány! – jobbrafordulásának tendenciái.

Ágh Attila viszontválaszában igyekezett jó képet vágni a dologhoz, és illedelmesen lenyelte a békát – mind a tizenegyet. Ebben a modorban „válaszolt”: „örülök Debreczeni József válaszcikkének... hiszen a látszat ellenére az alapvető kérdésekben egyetértünk... Debreczeni József vitacikke minden korholása ellenére is inkább támogató és partnerkereső írás, amely pontosítja... az én aggodalmaimat is... Ezért köszönöm Debreczeni József megszólalását... most sokkal optimistábban látom ezeket az ügyeket...” (Ágh Attila: Közös aggodalmak Európáról. Népszabadság, 1992. 03. 04.)

SZABADDEMOKRATÁK TÜNDÖKLÉSE ÉS NYOMORÚSÁGA

Magyar Hírlap, 1992. március 24.

1992

Akkoriban – a képviselőcsoport sajtóirodájának vezetőjeként – résztvevője voltam a szerda délelőtti „osztályfőnöki óráknak” (a frakció elnöksége találkozott a miniszterelnökkel). Antall megjegyezte Csurkának: Pista, ezzel a cikkel a Magyar Hírlapban a Jóska többet ártott az SZDSZ-nek, mint ti a Magyar Fórumban egy év alatt ártani tudtok neki... Az írásvégi jóslat korainak bizonyult, az SZDSZ – nem utolsósorban Csurka hamarosan sorra kerülő szélsőséges zászlóbontásának s az ennek nyomán új életre kelt Demokratikus Chartának köszönhetően – föltámadt a ciklus végére. A prognózis később bevált – nemcsak az SZDSZ, hanem az MDF vonatkozásában is...

Bibó István szerint a politikában – a közhiedelemmel ellentétben – nem lehet hazudni. Lehet időnként hazugságokat mondani, de tartósan hazugságra építeni a politikát: ez előbb-utóbb biztosan visszaüt, elkerülhetetlenül kudarchoz, bukáshoz vezet. Bevallom, ez a bibói gondolat jut eszembe, ha az SZDSZ hároméves politikai pályafutását és mostani helyzetét szemlélem. Tudom, kemény ez a felütés, de hát (Balzac után Shakespeare-rel): temetni jöttem az SZDSZ-t, nem dicsérni.

A nyolcvanas évek végén színre lépő ellenzéki pártok közül kétségtelenül a szabaddemokraták rendelkeztek a legelevenebb, legerőteljesebb tradícióval. Ez a tradíció mindenekelőtt a pártállami diktatúrával való határozott szembefordulást jelentette, s a dolgok természetéből fakadóan liberális és elvi volt. A közösségre, az egyenlőségre hivatkozó, az állam gazdasági és politikai szerepvállalására építő szocialista kurzust az egyén, a szabadság, a piac értékei alapján tagadta. Ennek a tagadásnak azonban meg kellett maradnia az elmélet, a gesztusok szintjén, mivel nem terjeszkedhetett valóságos politikai térre. Mindvégig egy szűk értelmiségi elit kvázi politikai tevékenysége maradt, amelynek kisugárzása csupán szellemi hatás lehetett. A szamizdat, a petíciózás, az aláírásgyűjtések, a félillegális helyzet, a Budapest-központúság, az elitmentalitás mind az elvi, a doktrinér, a radikális színezet felé vitték ezt a liberalizmust, ami

azonban az adott időszakban kulcsfontosságú szerepet töltött be a rendszerváltozás előkészítésében.

Amikor a diktatúra felgyorsuló szétmállása merőben új helyzetet teremtett, s mindenfajta ellenzékiiség számára egyre szélesedő teret kínált az aktív politikai szerepvállalásra, kezdetben úgy tűnt, a szabaddemokraták nem kívánnak hagyományaiktól eltérő politikát folytatni.

Úgy tűnt, annak a polgári demokráciákban jól ismert elitpártnak a pozícióját óhajtják elfoglalni, amelyik szigorú elvszerűséggel öröködik a liberális értékek felett, s az egyéni szabadságjogok, a kisebbségvédelem bajnokaként mindenféle ezeket fenyegető veszélyre, a veszély legkisebb jelére hevesen reagál. Amelyik a demokrácia szeizmográfjaként nélkülözhetetlen szerepet tölt be a politikai életben, ám nem pályázhat centrumpárti szerepre, s a célja nem a kormányra, legfeljebb a parlamentbe kerülés lehet. A magyar társadalmi-politikai hagyományok s az adott konstelláció alapján az SZDSZ a – szellemi hatását tekintve roppant jelentőségű, gyakorlati politikai súlyát illetően azonban meglehetősen szerény – Jászi-féle polgári radikalizmus örökösének szerepére pályázhatott, s úgy tűnt, pályázik is.

A váratlan fordulat 1989 nyarán-őszén következett be. Az ekkor tartott időszaki képviselő-választások (Gödöllőn, Kecskeméten, Szegeden, Zalaegerszegen) ugyanis világosan megmutatták, hogy az MSZMP katasztrofális vereséget fog szenvedni az első szabad választáson, s azt is, hogy a hirtelen keletkező politikai vákuumba minden bizonnyal az MDF fog benyomulni.

Az SZDSZ felismerte az állampárt összeomlása nyomán keletkező politikai lehetőségeket s az MDF túlságos térnyeréséből számára fakadó veszélyeket is. Hatalmas – és valljuk be: tudatosságában, kivitelezésében és eredményességében imponáló – vállalkozásba fogott. A cseppfolyóssá vált politikai közeg és a különlegesen kedvező média-pozíciók kihasználása révén néhány hónap leforgása alatt kis politikai súlyú, ideológiai elitpártból a kormányhatalomra nagy eséllyel pályázó tömegpárttá transzformálta magát.

A nagy politikai tranzakció a nemzeti kerekasztal tárgyalások fölrúgásával, majd az ezt követő aláírásgyűjtési akcióval indult. Ám a nagy mutatóványból nagy *mutáció* is lett. A néppárttá válás természetes módon járt együtt populista politikai eszközök használatával. A kampány egyik döntő fegyvere az igen erőteljes antikommunista retorika volt. Az SZDSZ magát mint a megalkuvásmentes, igazi, kérlelhetetlen ellenzéki pártot mutatta föl (nem utolsósorban az MDF rovására). A másik eszköz a nemzeti szimbolika erőteljes használata, a nemzeti érzésekre való, korábban teljesen szokatlan apéllálás volt. A „DE” jelvény felváltása a nemzetiszínű madarakkal

sokak számára az elvszerűség feláldozásának számított a populista pragmatizmus oltárán.

A pragmatizmus persze ennél amerikanizáltabb megnyilvánulások formájában is megjelent a szabaddemokraták politikai arzenáljában. A szürkeállomány mítosztát fotogén reklámhordozók voltak hivatva eladni a kampánypiacon. A – bántódás ne essék – kevésbé előnyös külsejű első számú vezető tudatosan háttérben tartva olyan fiatalosabb, dinamikusabb, korszerűbb, rokonszenvesebb pártimázst reprezentáló arcokat toltak előre, mint a Magyar Bálinté, a Pető Iváné, a Rajk Lászlóé. Az MDF-et idősebbnek, avíttabbnak láttató Antall-Szabad-Für trióval szemben mindez nem volt hatástalan.

A rendkívüli sikereket hozó politikai tranzakció, amely csaknem a választási győzelemig repítette a szabaddemokratákat, ugyanakkor súlyos ellentmondásokkal is együtt járt. Az elért (ma már látszik: egyszeri és megismételhetetlen) eredmény sem az SZDSZ eredeti szellemi-politikai arcúlatával, sem a magyar történelmi tradíciókkal, sem az ország adott szociológiai szerkezetével nem állt összhangban. A nagy nyereség ellentételeként kiegyenlíthetetlen politikai számlák, *fedezet nélküli váltók* maradtak hátra. A nagy előrenyomulás egyik következménye, hogy súlyos és kibékíthetetlen ellentét keletkezett az eredeti és mindmáig megőrzött *radikális-liberális szellemiség* és az elfoglalt *néppárti pozíció* között.

A nagy párttá duzzadt SZDSZ jelentősen felhígult. Az MDF több hónapos tempóelőnye nem csupán időbeli nyereséget jelentett a pártszervezés terén. Az időben első legális ellenzéki fellépés természetszerűleg vonzotta magához az országban mindenütt megtalálható ellenzéki érzületű és bátor-ságú embereket. A politikai értelemben legértékesebbeket. A második merítésnek inkább az óvatosabbak, a kívárok, a kockázatni kevésbé akarók maradtak, akik közül számosan a saját bátortalanságukat igazoló ideológiaként hirdették az „óvatos-langyos MDF”-fel szemben a „bátor-radikális SZDSZ” mítosztát. Ezzel korántsem akarom azt mondani, hogy az utóbbiba jobbra karrieristák léptek be, de személyes tapasztalataim szerint bizony létezett az a tendencia, amelynek nyomán keletkezett némi feszültség a pártelitet alkotó, félillegálisban edződött, tiszteletre méltó civilkurázsit bizonyító ún. „kemény mag” és az utóbb felbátorodott újdonszok között. Amiként a fővárosi „szürkeállomány” és a vidéki „talpasok” serege között is. A régi parlament utolsó időszakában megválasztott ellenzéki képviselőként számtalan politikai gyűlés vendége voltam ’89-90 fordulóján. Bizony mindenütt azt kellett tapasztalnom, hogy a szabaddemokraták nagy politikai menetelése elsősorban az indulatos, radikálisan antikommunista, politikailag iskolázatlan rétegeket

sodorta magával. Köztük szép számmal olyanokat, akiket rabiátus politikai alkatuk, összeférhetetlenségük, személyes ambícióik kielégületlensége lökött ki az MDF-ből. Olyan rétegeket, amelyek szellemi-politikai értékrendje (ha volt nekik egyáltalán ilyen) jó messze esett az elvi liberalizmus eszméiségtől.

Ezt a rendkívül súlyos ellentmondást azóta – példás bátorsággal – maga az SZDSZ is feltárta a *Gyökeret vert-e a liberális gondolat?* című, a saját párttagsága körében elvégzetett felmérés során. A problémának az a kezelési módja azonban, amit választottak (a párton belüli demokrácia további szűkítése, a klikkszerű vezetési módszerek eluralkodása) többféle szempontból is veszélyes lehet.

A tovább őrzött radikálliberális éthosz tartósan nem egyeztethető össze a legnagyobb ellenzéki párt, a potenciális kormánypárt pozíciójával sem. Az SZDSZ politikája hol a kormányképes váltópárt mértéktartását és felelősségét, hol a doktrinér liberális elit-párt harciasságát és felelőtlenességét mutatta. Az MDF-fel kötött paktum és az 1991-es költségvetés vitájában tanúsított visszafogottság az előbbi magatartás megnyilvánulásaként értékelhetők. A taxisblokádnál idején játszott minősíthetetlen szerep, az 1992-es költségvetési vita, az ilyen-olyan kampányok, tüntető kivonulások, petíciók, demonstrációk, valódi és műbotrányok során bemutatott izgága ellenzékiesség azonban olyan pártnak láttatta a Szabaddemokraták Szövetségét, amelyik aligha alkalmas a kormányzati felelősség viselésére. Egy tavaly nyáron készült felmérés szerint (Mareco) bár a szavazók 10,1 százaléka a szabaddemokratákra voksolt volna a választásokon, bármiféle kormánykoalíció tagjaként csupán 4 százalék tudta elképzelni őket.

A kormányhatalom megszerzésére irányuló ambíciók időnkénti látványos, ám meglehetősen irreális kinyilvánítása azt jelzi, hogy az SZDSZ állandósult szerepzavarral küszködik. A nagy tranzakció során keletkezett ellentmondás: az elnyert néppárti pozíció és a rögzült elitpárti szellemiség konfliktusa újabb és újabb veszteségeket termel. A 89-90-es busás politikai nyereség számláját folyamatosan törleszteni kell a szabaddemokratáknak. Az önkormányzati választásokon érte a pártot az első – kevéssé látványos, ám annál fájóbb – csalódás. Az akkor mélyponton lévő MDF vereségét ugyanis nem elsősorban ők, hanem inkább a Fidesz tudta a maga győzelmévé változtatni.

A kommunistaellenes retorika hirtelen elnémulása, az MDF Justitiatervének heves elutasítása, a régi káderek leváltása elleni hangos tiltakozások, az elévülési törvény el nem fogadása óriási meghasonlást idézett elő a radikálisan antikommunista SZDSZ-gyalogság soraiban. Ugyancsak

a derékhatat fogyasztják a nemzeti érzést sértő olyan meg nyilvánulások, mint például Kis Jánosnak a Magyar Szent Koronát illető hírhedt svájci-sapkás kiszólása. A vallásos tagok és szimpatizánsok tömegét apasztja az egyházi ingatlanok visszaadása, a hitoktatás, a vallási műsorok sugárzása és az új közoktatási törvény vitája során elfoglalt következetes elvi álláspont.

A mára már nyilvánvalóvá lett súlyos válság első jele Kis János, a hátravont pártelnök lemondása volt. A helyére az a Tölgyessy Péter került, aki bukott frakcióvezetőként, a csalódott mezei hadak elégedetlenségét megnyergelve lovagolt be – a pártelit minden erőfeszítése ellenére – a Mérleg utcába. A szorgos vidéki gyűlésezők, a „népre” hangolódni képes szónokok munkálkodása általában meghozza gyümölcsét. Tölgyessyt nem véletlenül nevezik ellenségei – eléggé el nem ítéltető rosszindulattal – az SZDSZ Torgyánjának. A Mérleg utca – ahogy beszélük – szinte kiürült, az apparátus jelentős része nem hajlandó az új főnöknek dolgozni. A párt szakértői gárdája, a legendás „szürkeállomány” is fogyatkozik, mindinkább a Fideszhez pártol át. Tölgyessy pártelnök és Tardos frakcióvezető legutóbbi afférja (nyilvánosan meghazudtolták egymást) még a kisgazdáknál is jeles esemény lenne. Tamás Gáspár Miklós, az országos tanács elnöke pedig egyre nyíltabban hirdeti a radikálliberális elitpárt politikai programját. Mindez szöges ellentétben áll Tölgyessy miniszterelnöki álmokat dédelgető centrupárti ambícióival. Ezek a konfliktusok állnak a *parlamenti frakció* folyamatos morzsolódása mögött is. Az SZDSZ veszítette el a legtöbb mandátumot: nyolcat. Míg az MDF soraiból eddig senki sem ült át más párt-hoz, a szabaddemokraták közül négyen választották ezt a megoldást, ebből három képviselő az ellenkező oldalra, a kormánykoalícióhoz csatlakozott!

Az SZDSZ-nek továbbra sincs vezére, a széles közvélemény számára is vonzó vezető személyisége. A pártelnök előbb-utóbb bekövetkező bukásának megőrvendüléséhez sem túl erős jóstehetség, sem túl nagy bátorság nem szükségeltetik. Ez a bukás pedig újabb földcsuszamlást fog előidézni, a nagy tranzakció során megnyert, s azóta csalódottá vált tömegek maradványának távozását.

Bibónak igaza van. A politikában nem lehet hazudni. A dolgok előbb-utóbb a helyükre kerülnek. Az SZDSZ – amint erre a közvélemény-kutatási adatok már most utalnak – legkésőbb a következő választások eredményeképpen elfoglalja majd az őt megillető, rendkívül fontos pozícióját a magyar politikai mezőnyben: a szigorúan elvi alapon álló, kis liberális elitpárt szerepkörét. A parlamentbe kerüléshez szükséges 4 százaléknyi szavazatért fog küzdeni.

Népszabadság, 1992. május 26.

1992

Talán a legnagyobb vihart kavará írásom. A hasonló tárgyban írt előző háromhoz képest valóban szenvedélyesebb. De a politikai meggyőződés szenvedélye fűti, amihez ezúttal is szilárd alkotmányjogi érvrendszer adja az alapot. Az írás vége Göncz személyiségét érinti. Egy négyszemközti beszélgetés benyomásain alapuló súlyos kijelentéseket tartalmaz. De ez a rész se személyeskedő, hisz nem az elnök privát szféráját érinti: kizárólag közsszereplői magatartásának személyes dimenzióját. A sorozatos alkotmánybíróági határozatokkal dacoló – volt szabaddemokrata ügyvivő – elnökkel szemben akkor és ott nyilván fűtött a kormánypárti képviselő harci izgalmát is. Ma már kevesebb pátosszal írnám meg a cikket (az utolsó előtti három mondatot például elhagynám). De érdemben nem változtatnék rajta. Se a tartalmán, se a hangnemén, se a stílusán...

A csorbítatlan elnöki tekintély nem önmagáért való. Egyik legfontosabb biztosítéka annak, hogy a köztársaság első polgára betölthesse alkotmányos szerepkörét, amelyet eképpen summáz az alaptörvény: „kifejezi a nemzet egységét, és öröklik az államszervezet demokratikus működése felett”. Ha az elnöki presztízs másra, az ellenkezőjére használtatik, le kell rombolni.

Göncz Árpád mindmáig nem értette meg, nem akarta megérteni, vagy nem engedték neki, hogy megértse: Magyarország parlamentáris demokrácia. Ahol a törvényhozói hatalom birtokosa az országgyűlés, a végrehajtói hatalom a kormány, ahol (s ezek ismét az alkotmány szavai): „az elnök sem a törvényhozó, sem a végrehajtó hatalom jogosítványával nem rendelkezik”. Szerepe szimbolikus, a pártok felett kell állnia. Nem tartozik számadással a parlamentnek, nem interpellálható, nem nyújtható be ellene bizalmatlansági indítvány: politikai hatalma híján politikai felelőssége sincsen.

Göncz Árpád nem értette meg a rá ruházott szerepkör lényegét. Nem értette meg, hogy a köztársaság elnökének lépéseit nem a személyes igazságérzet, a privát politikai meggyőződés, a szubjektív erkölcsi érzék, hanem mindenekelőtt és mindenekfölött a törvényesség vezeti. Ő nem lehet a „sajtó hőse”, csupán az alkotmány őre. S végképp nem lehet az előbbi az

utóbbi ellenére. Ha igazságérzete, politikai hitvallása, erkölcsé ütközik az alkotmányosság normáival, s ezt lelkiismerete nem bírja elviselni, egyetlen kiút létezik: a tisztségről való lemondás. Elhiszem, hogy ő és a mögötte álló politikai erők meg vannak győződve arról, hogy a miniszterelnök és a kormánypártok a rádió s a televízió elfoglalására törnek. Mindaddig azonban, ameddig lépéseiket a fennálló törvények keretei között teszik, az elnöknek nincs dolga. Semmilyen politikai igazság nem képviselhető törvénytelen eszközökkel. Ha a köztársaság első polgára nyúl ezekhez, az a jogállami apokalipszis kezdete.

Göncz Árpád működése során ismétlődően átlépte alkotmányos jogköre határait, sorozatosan alkotmányosértő eszközökhöz folyamodott.

Tette ezt először a demokratikus államrend mindmáig legdrámaibb megrendülése, a taxisblokáid idején. 1990. október 27-én este kiadott nyilatkozatában („Javaslatot tettem a kormánynak, hogy... függessze fel a benzináremelésekkel kapcsolatos intézkedését”) a válság feloldására irányuló – önmagában helyes – igyekezetében letért a pártatlanság és a semlegesség álláspontjáról. Miközben egyetlen szóval sem említette az egyik fél (a blokádepítő) akciójának törvénytelen voltát, éppenséggel az ő álláspontjuk elfogadására szólította fel a másik felet (a kormányt). Amelyik legfeljebb politikai hibát vétett, de törvénytisértést semmiképp sem követett el. A taxisok Göncz Árpád felhívását érthetően támogatásként fogták fel, s vezetőik ezek után nem merték aláírni az akkorra éppen létrejött megállapodást. Az elnöki „deus ex machina” akarva-akaratlanul, a küszöbön álló végkifejlet pillanata előtt rendezte át a drámai erőteret, s újra elmélyítvén a konfliktust, a tragikus végkifejlet eshetőségeit is tartalmazó újabb súlyos bonyodalmak útjára lökte a cselekményt. Göncz Árpád ezután (ugyan csak méltányolható dramaturgiai érzékkel, de jogi szempontból ismét elfogadhatatlan módon átlépve hatáskörét) felhívást intézett a hadsereghez, hogy maradjon a laktanyákban. A bejelentés alig burkolt tartalma ez volt: a kormány be akarja vetni a katonaságot a fegyvertelen „polgárok” ellen.

Az elnök másodszor a visegrádi találkozó idején mutatta meg, hogy nincs tisztában saját jogállásával, vagy nem elégszik meg vele. Komoly sajtókampánnyal fölerősített – kínos protokolláris bonyodalmakat okozó – törekvései (a más lengyel és csehszlovák közjogi rendszer, Walesa és Havel szereplése miatt) alkalmasak voltak hamis látszat keltésére, az alkotmányos kérdésekben teljesen tájékozatlan publikum megtévesztésére.

Harmadszor a hadseregvezetés körüli konfliktusok, majd a tévé- és rádióelnökök kinevezésének elutasítása mutatták meg: Göncz Árpád dön-

1992

tési, azaz hatalmi jogosítványnak tekinti a rá ruházott feladatkört. A politikai eszközökkel akkor már kezelhetetlen probléma az Alkotmánybíróság elé került. Az elnök odaküldött levele és a testület állásfoglalása között lévő megdöbbenő ellentmondások félreérthetetlenül igazolták: Göncz Árpád saját jogállásáról és alkotmányos szerepéről vallott felfogása gyökeresen eltér az Alkotmánybíróság értelmezésétől. Csak a három legfontosabb pontot idézem:

Göncz „a végrehajtó hatalmon belül... a köztársasági elnök és a kormány közti hatáskör megosztásáról” beszél. Az Alkotmánybíróság ezzel szemben így nyilatkozik: „a kormány... a végrehajtó hatalom kizárólagos letéteményese és ... gyakorlója... a köztársasági elnök kívül áll a végrehajtó hatalmon”.

Göncz úgy véli: „döntéseiért viselt felelőssége jogi természetű”. Az Alkotmánybíróság viszont eképp nyilatkozik: „A politikai és a jogi felelősség más természetű, és egymástól független. A köztársasági elnök jogi felelőssége semmilyen tekintetben nem pótolhatja hiányzó politikai felelősségét.”

Göncz szerint: „főparancsnoki jogállásából következik, hogy a honvédség főparancsnokának a köztársasági elnök a szolgálati előjárója.” A legfőbb jogértelmező testület ezzel ellentétben leszögezi: „A köztársasági elnök főparancsnoki funkciója alkotmányjogi funkció és nem... beosztás vagy rang. A főparancsnok tehát a fegyveres erők egyikének sem szolgálati előjárója.”

Ez volt a negyedik alkalom, amikor kiderült Göncz Árpád alkalmatlansága. Ezt követően úgy nyilatkozott, hogy jogkörét „ezután is, miként eddig” az alkotmány és a lelkiismerete szerint fogja gyakorolni. Miként eddig!

Ötödször és végül: a Gombár-ügy. Göncz Árpád megtagadta a rádió elnökének leváltását. Az Alkotmánybíróság határozata félreérthetetlenül fogalmaz: a köztársasági elnök akkor dönthet így, „ha alapos okkal arra következtet, hogy a javaslat teljesítése az államszervezet demokratikus működését súlyosan zavarná”. Ehhez „olyan súlyú indokok kellene, mint az Országgyűlés rendkívüli összehívásához vagy feloszlatásához”. Az alkotmány szerint az elnök akkor oszthatja fel az országgyűlést, ha annak tevékenysége folytán nincs kormány, azaz a végrehajtó hatalom nem létezik: rendkívüli összehívására pedig hadiállapot, háborús veszély vagy szükséghelyzet esetén van lehetősége. Van-e olyan ember ebben az országban, aki úgy vélekedik, hogy amennyiben a Göncz Árpád által kinevezett Gombár Csabát az időközben ugyancsak Göncz Árpád által kine-

vezett Csúcs László alelnök váltaná fel átmeneti időre a Rádió élén, akkor összeomlana a kormány, kitörne a háború, vagy szükségállapotot kellene kihirdetni Magyarországon?

Nos, van ilyen ember: Göncz Árpád. A Magyar Köztársaság elnöke ráadásul egy olyan személy védelmében helyezkedett erre a képtelen és alkotmányértő álláspontra, aki alkalmatlannak nevezvén a meghallgatására hivatott parlamenti bizottságot, „politikai hajcihőnek”, „kutyakomédiának” az eljárást, kívül helyezte magát a kinevezési törvény és az alkotmány előírásain. (Az utóbbi 21. §-ának [3] bekezdése eképpen szól: „Az országgyűlési bizottságok által kért adatokat mindenki köteles rendelkezésükre bocsátani, illetőleg előttük vallomást tenni.”) A leváltást alkotmányértő módon megtagadó köztársasági elnök mint a törvény- és alkotmányértő rádióelnök patrónusa! Zsák a feltjét megtalálta? Nem. A helyzet sajnos sokkal komolyabb ennél. Ez nem tréfa és nem játék...

Göncz Árpád nem önálló személyiség. Az ellenzék elkötelezettje, egy radikálliberális politikai csoport bábja. A radikálliberalizmus – bár nélkülözhetetlen alkotóeleme a jogállami demokráciának a rá leselkedő veszélyek túlérzékeny szeizmográfjaként – soha, sehol nem lehet a nemzeti egyetértés közös nevezője. Aki ezzel a politikával köti össze magát, az nem lehet alkalmas köztársasági elnöknek sem.

Most pedig kegyetlen és fájdalmas dolgok következnek, de olykor a kegyetlen és fájdalmas dolgok kimondásának is eljön az ideje. Göncz Árpád egyre mélyülő legitimitás- és személyiség-zavarral küszködik. Mert tisztában van vele: őt nem a nép és nem is a parlament választotta meg. A miniszterelnök választotta ki. Egy tétel volt az MDF-SZDSZ-paktum egyenlegében. Olyan lelki helyzet ez, mint a gazdag házba benősült szegénylegényé. Állandó kisebbségi komplexus, beteges túlérzékenység és ebből fakadó kompenzációs kényszer. Örök gyanakvás és sértettség: a miniszterelnök háttérbe akar szorítani; eszközként használ, megaláz, sárba tipor. S az önigazolás görcsös vágya és igyekezete: a nép szeret, a nép bízik bennem. S valahol a lélek legmélyén a kétely: ez az árpibáccsis, grószfateros, tévéreklámos, bulvársajtós népszerűség bizony csak olyan, „mint akármely mosóporé...”

Ez a nemzet most sorsfordító, emberpróbáló, történelmi időket él. Most kiderül, kinek mi a súlya. Nem félek kimondani: Göncz Árpád megmértett, és könnyűnek találtatott.

Nem félek kimondani: a király meztelen.

A Népszabadság a cikk közlése után tucatnyi válaszcikket tett közzé, továbbá egész kolumnán hozta az – elsősorban a személyemet támadó – olvasói leveleket:

„Az az alkotmányos tétel, amire Debreczeni József és az öt előtérbe tolók hivatkoznak, hogy az Országgyűlés abszolút szuverén, tehát mindent megtehet, amit akar, és nincsenek korlátai, ez egyszerűen a marxista elméletből táplálkozik.” (Hack Péter: Marxista felfogás. Népszava, 1992. 05. 27.)

„A kormány és pártjai szerint Magyarországon alkotmányos válság van, valóságos „jogállami apokalipszisnek” nézünk elébe (idézet Debreczeni Józseftől)... Véleményem szerint nincs alkotmányos válság, a közjogi vitát mesterségesen gerjesztik. A konfliktus nem a jogban, hanem a politikában gyökerezik... Az alkotmányjogi viharok csak arra jók, hogy mind jobban ellehetetlenítsék a köztársasági elnök és a miniszterelnök viszonyát...” (Kis János: A Göncz-ügy: tudják az urak, hogy mit csinálnak? Magyar Hírlap, 1992. 05. 30.)

„A Népszabadság május 26-i számában Debreczeni József MDF-es képviselő olyan minősíthetetlen hangú támadást intézett az ország első közjogi méltósága ellen, hogy az a volt fasiszta Völkischer Beobachter című náci lapban (sic!) is megállta volna a helyét... És Debreczeni képviselő úr az MDF állítólagos liberális szárnyához tartozik. Ezek után elképzelhető, milyen lehet a többi.” (Reisz György: Médialevel-részletek. Népszava, 1992. 06. 02.)

„Debreczeni... életműve általam ismert részében soha egyetlen szóval sem vonta kétségbe, hogy pártja valamennyi vitatott képviselőjének valamennyi szóban forgó kérdésben száz százalékgig igaza van... Debreczeni József kevésbé képes arra, hogy a formális jogi szempontokat korrektül fejtsse ki, a jogi érvelés nála – egyébként üdítő módon – nyílt cinizmusba csap át.” (Eörsi István: Liberalizmus MDF-módra. Népszabadság, 1992. 06. 01.)

„A szerző eszeveszett, minősíthetetlen hangját és rögeszméjét már megszoktam. Ezúttal szándékosan sértegeti és „könnyűnek találja” az ország legtisztább múltú politikusát. Szívesen látnám, mikor közöl hasonlóan „bátor” pszichológiai látletet gazdájáról, a miniszterelnökről... Ehhez a vészes propaganda-hadjáratához, ehhez a rágalom-áriához járul hozzá a Népszabadság, amikor négy feltűnő hasábját Debreczeni képviselő úr rendelkezésére bocsátja.” (Fencsik Flóra: Fölháborító. Népszabadság, 1992. 06. 01.)

„Elnök Úr, kedves Árpád! Kívánok neked testi-lelki jóegészséget, sztoikus nyugalmat, amely a méltatlan sérelmeket nem engedi közel a szívedhez... Az igaztalan vád, hogy te vagy a parlamentáris demokrácia veszedelme, akár a nadrágodra ragadt sár, megszárad, leporlik, lekeféled... Lát az ember előre-feszülő álla és a szemben nedvesen forgó rosszindulatot. Duzzasztja a gőz a mellényt, de inkább pöfög, mint sistereg. Új nyeglékből is van egész galéria, ráuszíthatod őket bárkire, fedezékből, cicegésre ricsajoznak.” (Konrád György: Jókívánságok a köztársasági elnöknek. Népszabadság, 1992. 06. 03.)

„Debreczeni József egyszer csak azt írja a köztársasági elnökről, hogy grószfateros, tévéreklámos, népszerűsége csak annyit ér, mint akármely mosóporé. Miért gondolja bármelyik stréber politikus, hogy ez a jó duma most, hogy így segít a legtöbbet a saját vezérének?” Somlyó Ferenc: Ha már ő sem szabad. Magyar Hírlap, 1992. 06. 03.)

„Vajon melyik demokratikus államban engedheti meg magának egy képviselő, hogy az ország alkotmányosan megválasztott államfőjéről sértő módon merjen nyilatkozni?... Debreczeni a Btk. 180. § a. és b. pontja szerint becsületsértést követett el, mert 'a sértett munkakörének ellátásával... összefüggésben nagy nyilvánosság előtt a becsület csorbítására alkalmas kifejezéseket' használt.” (Dénes Tamás olvasói levele – Az elnök méltósága című egész kolumnás összeállításból – Népszabadság, 1992. 06. 04.)

„Mert szép dolog, hogy egy középiskolai történelemtanár szarkasztikus tollacskáját köszörülgeti; és ez valóban összhangban van a sajtószabadsággal. De ha ugyanez a személy a kormánypárt parlamenti frakciójának sajtóreferense, akkor már kétszer is meggondolandó, hogy... propagandafőnöki szerepétől el nem tekintve az állam első méltóságát célba veheti-e.” (Konrád György: Egy gesztus vizsgálata. Magyar Hírlap, 1992. 06. 04.)

„Hatvan éve vagyok újságolvasó, de még ilyen förmedvénnel alig találkoztam, talán csak az 1994-es Szálasi-rémuralom idején... Debreczeni József páratlan brutalitással bírálja a köztársaság elnökét...” (Dr. Máté Mátyás olvasói levele. Az elnök méltósága. Népszabadság, 1992. 06. 04.)

„Hogy mer a demokrácia nevében ilyen mocskolódo cikket írni Debreczeni úr!? Azt hiszi, az ilyen támadó írások megbékélést hoznak?... A szégyenérzet nem hagy békén, városunk elsőik között küldte Debreczeni urat a parlamentbe.

Azóta tudjuk, tévedtünk, s hogy a nemzettel szemben milyen nagyot vétett.” Nagy Mária olvasói levele. Az elnök méltósága, Népszabadság, 1992. 06. 04.)

„Meggyőződése, hogy a Göncz Árpád ellen folytatott koalíciós hecckampany: kutyakomédia, amelynek célja, hogy a tényleges gazdasági bajokról elterelje a lakosság figyelmét... Nem félek kimondani: 'a képviselő meztelen'”. (Dr. Polareczki Jánosné olvasói levele. Az elnök méltósága. Népszabadság, 1992. 06. 04.)

„Amikor Debreczeni József az időközi választáson elért sikerével ellenzéki képviselőként bejutott az előző parlamentbe, és a mellettem lévő üres széket foglalta el, nem gondoltam volna, hogy a... meggyerő fizimiskájú fiatalember politikai pályafutásának a gyűlölet lesz a jellemzője... A képviselő úr hivatásos felbőszülőként gátlástalan sértések publikálására ragadtatta magát. Csak sajnálni lehet a honatyát elhamarkodott, pedagógushoz méltatlan kirohásaiért. Merem remélni, hogy a köztársaság elnöke ellen inzézett otromba megjegyzések nem maradnak megtorlatlanul, s a mentelmi jog pajzsa mögül a képviselő beleesik az önmaga ásta verembe.” (Südi Bertalan olvasói levele. Az elnök méltósága. Népszabadság, 1992. 06. 04.)

„Nézem ennek a Debreczeni József nevű embernek a Népszabadságban megjelent írását, amely az államelnök alkalmasságát vizsgálja – már nem emlékszem, milyen eredményre jutott, csak a hangneme, erre a barátságosan okos, gyöngéd és emberies gordonkahangra, zsongásra, amelyhez képest a Magyar Narancs pápa-cápa száma egy halk lorettói-litánia-parafrazis... Erről a cikkről az a vicc jutott eszembe, hogy a hangyák mósresre akarják tanítani az elefántot, a legvakmerőbb előáll, a többiek meg körülveszik és buzditják: Fújtsd meg, Dodi, fújtsd meg, Dodi! Ettől a Fújtsd meg Doditól hangos most a pagony. Pedig nem minden ám nyegle vacakság, amit a Dodi mond, mert például azt mondja, hogy Gönczöt Antall találta ki. Ami bizony, igaz. És ki tudhatta azt előre, hogy így bele fog trafálni, meg is ragadom az alkalmat, hogy mind a magam, mind nejem és a négy kis poronty nevében köszönetet mondjak a miniszterelnöknek, hogy kitalálta nekünk Gönczöt.” (Esterházy Péter: Egy kékharisnya feljegyzéseiből. A papírvágó kés, a Dodi és a köszönet. Élet és Irodalom. 1992. 06. 05.)

„Nem értek egyet azzal, aki elmarasztalja a Népszabadságot, hogy közölte a Debreczeni-cikket... a cikkíró korántsem elszigetelt örült, valóságból

kiszakadt rögeszmés. Ha ezt gondolnánk percig is, akkor valóban nem volna túl szerencsés helyt adni a vicsorgó Én efféle expanziójának, hogy magam is a lélektan nyelvén szóljak. Debreczeni József azonban nem magányos farkas. Ellenkezőleg. Csordavezető. Így aztán nem árt, ha mindenki láthatja, olvashatja saját szemével, világosan, hol élünk.” (Hankiss Ágnes: A kormányzó-párt és az intimbetét. Népszabadság, 06. 05.)

„Ha a cél összeköt, akkor nem szabad hagyni, hogy az eszközök elválasszak egymástól a kormánypárt irányzatait. Ezért hull bele Elek Istvántól Debreczeni József, Kulin Ferencen át Antall Józsefig minden kormánypárti politikai Csurka István vonzásába.” (Tanács István: A csapda. Népszabadság, 1992. 06. 16.)

„Debreczeni úr úgy látszik, nincs tisztában a demokratikus állam szerveinek működésével. A jelek szerint valamiféle sajátos demokráciát (nevezzük talán MDF-demokráciának) képvisel. De az is lehet, hogy a kijelentéseiből levont következtetésekkel sincs tisztában.” (Halák László: Isten kegyelméből. Népszabadság, 1992. 06. 16.)

„Szomorúan olvastam Debreczeni József cikkét... Ide jutottunk... Nem félek kimondani: Antall József megméretett, és túl súlyosnak találtatott. Nem félek kimondani: a miniszterelnökön túl sok a ruha. Kéretik a feleslegből felöltöztetni a meztelen köztársasági elnököt!” (Kerényi László: A miniszterelnökön mennyi a ruha? Népszabadság, 1992. 06. 16.)

„Itt nem közjogi problémákról van szó, hanem a kormánypárti korifeusok egy részének féktelen és götcsös hatalomvágyáról, minek következtében gátlástalanul le akarnak gázolni mindenkit, aki az útjukban áll... Amikor Debreczeni képviselő azt írja, hogy a király meztelen, akkor részint igaza van. Ugyanis némely 'házörző ebek' addig kapkodtak az elnök bokája körül, míg kicsit megtépték a nadrágszárát. De hát tudjuk, nem a gönc teszi az embert, ettől ő még Göncz Árpád marad, sok-sok kormánypárt-aktivista között egy államférfi. Amúgy meg, ha már Debreczeni képviselőből ilyen elemntáris erővel bukott ki a royalizmus... javaslatom az: megvalósítható volna egy ilyen 'MDF-ország mennyország' mondjuk, Lakitelek székesfővárossal, annak vonzáskörzetében legyen Lezsák a király, Csurka a fősámán, Szent Antall ügyis adva van.” (Mátyás Győző: Göncz Árpád és a népi-nemzeti demokrácia. Népszabadság, 1992. 06. 16.)

„Ha a köztársasági elnök nem ír alá egyes kinevezéseket és felmentéseket, 'ficammá', 'bábbbá'... válik, aki 'súlyos személyiségzavarokkal küzd' (Debreczeni). Ezek a kifejezések nem Göncz Árpádot, hanem azok szerzőit minősítik. Azokat, akik asszisztáltak az MDF-SZDSZ-paktum felrúgásához, a közösen megszabott játékszabályok egyoldalú megváltoztatási kísérletéhez. Azokat a 'liberálisokat' – mint Debreczeni, Elek vagy Kulin –, akik árulkodó tanúságát adták annak, hogymit jelen számukra a hatalmi egyensúlyt biztosító... liberális minimum. Számukra ez a minimum is soknak bizonyult.” (Bozóki András: A Göncz-ügy hátterében. Kritika, 1992. 07. 20.)

„Katona Tamás vívódik... íme a bizonyosság, hogy még nem szorítottak ki mindenkit... a perifériára, vagy nem formáltak át – mint a Knoppulinná átlényegült, teljesen felismerhetetlen Kulin Ferencet, a régebben csöndesebb, újabban írásában is habzó szájú Debreczeni Józsefet – mindenkit a saját képükre és hasonlatosságukra a militáns mukisták.” (Könczöl Csaba: Üdvözlőkártya. Népszabadság, 1992. 07. 20.)

LEVÉL NÁDAS PÉTERNEK

Mint olvasható volt, a cikkekre olyan „nagyágyúk” is reagáltak, mint Kis János, Konrád György, Eörsi István vagy Esterházy Péter. Ám volt még valaki, akit máig a legtöbbre tartok az írásomra válaszoló szerzők közül. Az alighanem legnagyobb élő magyar író: Nádas Péter. Egyedül az ő írására reagáltam, a lap azonban – a sajtóetika elemi szabályát lábbal tiporva – nem volt hajlandó közölni viszontválaszomat. Felhívtam telefonon Nádas Péter, s arra kértem, járjon közbe a közlés érdekében. Bő egy órát beszélgettünk, de elutasította kérésemet. Azt mondta, ő fotósként dolgozott a sajtóban, s annyiszor látta, amint külső nyomást gyakorolnak a szerkesztőkre, hogy erre nem vállalkozik. Az adott helyzetben szármalmas érvelés volt...

Kedves Nádas Péter!

Teljesen őszinte leszek Önhöz. Kérem, ne haragudjék érte. Elolvastam a Népszabadságban *Műelemzés* című írását (V. 28.), és biztosra vettem, hogy ez a Nádas Péter nem az a Nádas Péter. Hogy nem az író. Barátaim azonban meggyőző érvekkel az ellenkezőjét bizonygatták. Végül, mert se-hogy sem akartam elhinni a dolgot, telefonáltam a szerkesztőségbe, ahol megerősítették: Ön a cikk szerzője. A levelem első mondatában jelzett őszinteséggel mondom: válaszom nem a lapban megjelent szövegre reagál (az önmagában semmiképpen sem készítené írásra), hanem az Ön személyének szól. Nem a Műelemzésre, hanem Nádas Péternek válaszolok tehát. (És csak neki válaszolok.)

Vajon hogyan írhatta le azt a mondatot, hogy „a szenvedélyesség és az indulatosság érvei mögött egyetlen csupasz tény tapintható: Debreczeni nem ilyen köztársasági elnököt képzelt magának”? Továbbá, hogy Ön: „jobbat el sem képzelhet”. Hisz aki olvasta az én írásomat (*A király meztelen*. Népszabadság 05. 26.), az tudja: abban végig az alkotmány passzusaira, az Alkotmánybíróság határozataira, továbbá alkotmányjogi érvekre hivatkozom. Az elnöki szerepkör ugyanis egyáltalán nem a képzelet dolga és csak nagyon kevésbé az ízlésé. Mindenekelőtt és mindenkifölött a jogi szabályozásé, amely az adott állam közhatalmi konstrukciójának megfelelően jelöli ki a tisztséget betöltő személy mozgásterét. S vele együtt azokat a korlátokat, amelyeken belül érvényesülhet csupán a „személyes igazság-

érzet”, a „privát politikai meggyőződés” és a „lehető legszubjektívebb erkölcsi érzék”. Ha ezek a tételes jog szabta határokat áthágva jutnak érvényre, akkor az individuális szabadság anarchiája vagy a politikai hitek terrorja fenyeget. Engedje meg, hogy ez utóbbi állítás igazolására ideiktassak egy részletet egy másik levélből: „Kurszkij elvtárs! Megbeszélésünk kiegészítéseképpen megküldöm önnek a Büntető törvénykönyv pótparagrafusának tervezetét... Az alapeszme remélem világos... nyíltan ki kell domborítani az elvi álláspontot, azt, ami politikai (nem pedig csak szűk, jogászai) értelemben igazságos... csak a forradalmi jogérzék és a forradalmi tudat szabhatja meg a gyakorlatban a terror szélesebb vagy kevésbé széles alkalmazásának feltételeit. Kommunista üdvözléssel: Lenin.” (*Lenin összes művei*. 5. kiadás 45. kötet 190.)

A jogállamiság lényege a szabadság érvényesülése, s hogy a szabadság korlátozott. A korlát: a másik ember szabadsága. A korlát: a törvény. Természetesen nem azt állítottam előző cikkemben, amit Ön a számba ad, nevezetesen, hogy Gönczöt „föl kellene menteni politikából, erkölcsből és lelkiismeretből”, hogy neki, mint embernek „öt éven át halottnak” kellene lennie. Akkor is azt mondtam, amit most is állítok: az elnök számára mindenek *előtt* és *fölött* (nem pedig *helyett*) az alkotmány előírásai a mérvadóak. Szubjektív meggyőződése nem nyomulhat a törvényesség elé és fölé. Minél magasabb közjogi méltóságot tölt be valaki, annál szűkebb a személyes mozgástere.

Az a mondata tehát, amelyben azt írja, hogy „a köztársaság abban különbözik az összes többi államformától, hogy ezeket az alapvető emberi tulajdonságokat nem állítja szembe a törvényeivel, egyáltalán nem állja meg a helyét. A köztársasági államforma ebből a szempontból indifferens. Az egyéni szabadságjogok érvényesülése szempontjából mindegy, hogy az államforma republika vagy monarchia. Ez ugyanis merő formalitás. Ceausescu, Hitler vagy Sztálin állama köztársaság volt, Svédország vagy Dánia királyság, s az utóbbiak ugye, szebb eredményeket mutattak fel az emberi szabadság megvalósulása terén, mint az előbbieik. Vagy Franciaország Ön szerint szabadabb ország volna Angliánál?”

Kedves Nádas Péter!

A magyar történelem sok évszázados, értékes tradíciója az írók, a művészek politikai szerepvállalása. Ennek oka mindenekelőtt a magyar társadalmi és politikai fejlődés torzulásaiban, s a nemzeti szuverenitás hiányában keresendő. A politikai játéktér elzártsága kényszerítette a politikai érdekeket és igazságokat az irodalom szférájába. A demokratikus jogok és intézmények hiánya miatt lettek törvényekből és politikai nyilatkozatokból regények és költői metaforák, politikai pártokból szellemi és művészi székértáborok.

A mindeddig hiányzó pluralista demokrácia politikai intézményrendszere mára kiépült. Magyarország jogállam. A politikai szférában számtalan érdek és igazság harcát és ingatag egyensúlyát magában foglaló bonyolult, soktényezős erőter alakult ki, és alakul át folyamatosan. A dolog ma már nem olyan áttetsző, világos és egyszerű, mint a pártállami időszakban, amikor egy illegitim elnyomó hatalommal szembeni gesztusként az ember akkor is gondolkodás nélkül aláírhatott egy Bős-Nagymaros elleni tiltakozást, ha se jogi, se energetikai, se környezetvédelmi, se vízgazdálkodási ismeretekkel nem rendelkezett. Az írói presztízt ma már a régi módon, a régi időkben rögzült gesztusok egyértelműségével politikai demonstrációkra használni nem lehet. Ez az előző írónemzedékek által felhalmozott óriási erkölcsi és politikai tőkét is devalválhatja. A politikailag iskolázatlan közvélemény számára a plurális demokrácia összetett világában a politikailag iskolázatlan „művészi beavatkozások” csak megnehezítik a tájékozódást. Ezek persze – mint szerény véleményem szerint az Ön esete is mutatja – a személyes presztízt is sajnálatos módon fogyasztathatják. S végül felelőtlenség lehet amiatt, mert az ilyen gesztusok (lásd pl. az „elnök = demokrácia” című fizetett hirdetést) mindkét oldalon hozzájárulnak ahhoz, hogy a szellemi-hovatartozásbeli ellentétek örökségével amúgy is súlyosan megterhelt magyar politikai közélet végképp belesüllyedjen a törzsi háborúk dzsungelharcaiba és mocsaraiba.

Ismeretlenül is nagy tisztelettel és némi aggodalommal üdvözlö:

Debreczeni József

Népszabadság, 1992. augusztus 27.

1992

Ezzel a cikkel Csurka István utóbb politikai mérőföldkönek bizonyult Néhány gondolat... című röpiratára reagáltam, amit a vonaton, Kecskemét és Pest között olvastam el. Háromszor. Másodszor már aláhúzva a legsúlyosabb passzusokat. Az aláhúzott részek átfutása után – történelemtanárként, aki diákjaimmal többször analizáltam a náci ideológia összetevőit – azonnal világossá vált, hogy ezek itt hiánytalanul jelen vannak. Amikor fölértem, elmondtam ezt Kulin Ferencnek és Elek Istvánnak is. Hitetlenkedtek, de meggyőztem őket. Jó, de ugye, ezt nem akarod megírni? – kérdezte Kulin. Nem, ezt nyilván nem, de valamit mindenképpen írni fogok. Ám amikor másnap nekikeztem a cikknek, s a fehér papírlapra ceruzával leírtam az első mondatokat, már tudtam: úgy kell megírni, ahogy gondolom. Mindent. Hogy itt és most nem lehet taktikázni, politikusi megfontolásokat érvényesíteni. (Egyébként is csak így lehet írni, én legalább is nem tudok másképp.)

A cikk vízvázlatának bizonyult az életemben: ekkor dőlt el végleg, hogy nem politikus, hanem közíró leszek: minthogy a kétfajta státus tartósan nem összeegyeztethető. Mások a szabályaik. Az MDF-ben ekkor (nem utolsósorban a Göncz-cikkek miatt) magasan volt az ázsióm: „zsarnokölő”-ként emlegettek. Bízattak: induljak el az országos elnökségi tagságért a következő országos gyűlésen, biztos befutó leszek. Tudtam, a Csurka-cikkel ez elszáll, ám azt nem gondoltam, hogy egy éven belül kizárnak a frakcióból, majd kilépek a pártból is...

Kedves Pista!

Azt hiszem, soha nem éreztem még ilyen elemi erejű késztetést az írásra, mint most, a Magyar Fórumban megjelent szöveged nyomán. S minél többször olvasom végig, annál erősebb bennem a bizonyosság is: ha már hallgatni nem lehet, megszólalni csak a legteljesebb őszinteséggel és nyíltsággal szabad.

Amióta megismertelek, ambivalens érzések: vonzás és taszítás kettőssége fűztek hozzád. Imponált eltökéltséged, szenvedélyed, igazmondó indulatod, s az az érzékenység, amellyel mindig a problémák sűrűjébe, a dolgok

elevenébe tudtál belenyúlani, taposni, tenyerelni. És taszított az az intolerancia, az az erőszakosság, ami ezzel együtt járt. Mindig égetően fontos és izgalmas kérdéseket ragadtál nyakon, de rendre olyan brutalitással, hogy az azonnal diszkreditálta, elvadult gerjedelemmé torzította igazságkereső hevületedet, s lehetetlenné a hozzá való csatlakozást.

A kerek igazság kérlelhetetlen kimondása írói erény. A politikus erkölcsé más. Neki az „igazságot” megvalósítania, realizálnia kell, átültetnie a gyakorlatba. Ez pedig mindig kompromisszummal jár. Az „igazság” kérlelhetetlen kimondása a politikában nemhogy nem elég, de a legtöbbször káros is. Rontja a megvalósítás esélyeit. Te, Pista, író maradtál a politikában. Annak is sematikus.

Láttam, hogy nő a befolyásod hétről hétre, hónapról hónapra az MDF-ben. Akit '88-89-ben még el lehetett intézni, helyre lehetett tenni egy elnéző mosollyal, egy tréfával, egy kézlegyintéssel, a mi csurkapistánkat, a mi szeles-mérges írónkat, porcelánbolti elefántunkat, az MDF-szivárvány e haragoszöld szegélyét, az '91-92-re vaskos árboca, gerendája, tókesúlya, de mindenképpen nehezeke lett a Fórum hajójának. Fontos tényező, a tagság bálványja, akivel számolni kell, aki nélkül lassan nem születhet döntés („a Pista okézta már ezt a dolgot?”), alelnök, frakcióelnökségi tag, főideológus, próféta és néptribun.

A titok egyszerű volt: a kezdet kezdetén a kezdedbe került, illetve legyünk igazságosak: te teremtetted meg (a magad képére) a Magyar Fórumot, a MI lapunkat, minden MDF-tag bibliáját és kincses kalendáriumát. S ezzel lassan, szisztematikusan a magad képére formáltad a tagságot is. Sokakat odatoboroztál, többeket elriasztottál, főleg az értelmiséget. S aztán Te lettél a Vasárnapi Újság igehirdetője is, aki – afféle haragos ószövet-ségi prófétaként – arra voltál igazán, vagy egyedül alkalmas, hogy a hívek, a hívők amúgy is egyetértő táborát tovább fanatizáld, a kívülállók seregét pedig méginkább elriaszd. Rajongást és gyűlöletet ébresztettél mindig. Vajon melyik volt a több: a haszon vagy a kár? A gyűlések forró hangulata, vagy az otthonmaradtak elutasító közönye lehet-e az általad gerjesztett közhangulat hitelesebb hőmérője? Egy százezres város lakóinak vélekedéséből vajon mit mutathat meg kétszáz ember indulata? Tudom, hogy nem hiszel a közvéleménykutatás számainak, nekem azonban van egy hetente ellenőrzött adatom, amiért jót állok. Egy hatvan fős tantestületből egy embert ismerek, aki kedvel Téged. Középiskolai tanárok, idősek és fiatalok, párttag hét vagy nyolc volt közöttük, abból ha kettő kommunista (zsidó tudtommal egy sincs).

1992

Tudod, sokáig úgy gondoltuk, nem olyan nagy a baj. Bár a Pista rengeteg értékes embert elriaszt, sok nehéz, olykor szégyenteljes percet is okoz nekünk, de mégis csak leköt egy lelkes, fanatikus réteget, akik – ha már vannak – jobb, ha szem előtt vannak. Az MDF gyűjtőpárt, sokféle nézet, sokféle stílus elfér benne, nem is baj, ha minél több felületen érintkezik a magyar társadalom sokféleségével. Majd ellensúlyozzuk, majd megmutatjuk a szebb arcainkat is, a kormánypolitika szilárd, Antall taktikus bölcsessége és kikezddhetetlen tekintélye garancia arra, hogy nem borul fel, hogy jó irányba megy a hajó.

Ez a mostani írásod azonban új helyzetet teremtett. Az első döbbenet – a túlságos, ezért nagyon is árulkodó igyekezettel leplezett – Antall-ellenes éle keltette. Erről szóltak már eleget. Egy biztos, ez a nyilvánosság előtt feltett kérdés az MDF alelnöke szájából: „elvárható egy néptől, hogy megválasszon valakit első emberének, felelős vezetőjének, akinek egészségi állapota nem kielégítő?” – ez a kérdés többet rontott az MDF választási esélyein, mint amennyit ellenfeleink a hátralévő időben ronthatnak. Arról nem is beszélve, hogy egy sokféle irányzatot magába ölelő gyűjtőpárt legfőbb kohéziós erejét kívánod kiiktatni.

Te homogenizálni akarod ezt a pártot, még azon az áron is, hogy mint írod: „ez az MDF széttörésének kockázatát rejti magába”. Már a Fórum eredeti irányzatait számba véve is csak „keresztény”, „népi” és „parasztpártian szocialista” (!?) áramlatoktól tudsz, szemben az országos gyűlés által elfogadott pártprogrammal, amelyik így határozza meg a politikai spektrumot: „a demokratikus népi-nemzeti hagyományoktól a nemzeti liberális, és keresztény demokrata eszméken át a környezetvédők és a helyi autonómiákat hangsúlyozó mozgalmakig terjed”. (Kiem. tőlem: D. J.)

Az általad múltba és jövőbe vetített „MDF”-et „minden más politikai erőtől az különbözteti meg, hogy a magyarság sorskérdéseit mindenek fölé helyezi... már bimbó állapotában is ez különböztette meg a színen lévő társadalmi és politikai csoportosulásoktól... Nincs más szentség, csak a nemzeti érdek”.

Kedves Pista, ez nem igaz! Annak a pártnak, amelyikbe én beléptem, és amelyiknek a tagja vagyok, így szól a hivatalos programja: „a nemzeti érdekeknek és értékeknek, illetve a társadalom demokratizálásának képviselését egyaránt vállalja, nem tett és nem tesz különbséget köztük fontosság tekintetében, azokat egymástól elválaszthatatlannak tartja” (kiem. D. J.).

A demokráciát persze nem csak úgy „kifelejtet” a magyarság mellől. Nagyon is nyilvánvaló kiszólásaid vannak a szövegben. A kormányt arra

szólítod fel, hogy „ne bújjon ködös demokráciaszólamok és paragrafusok mögé”, s azzal biztatod, hogy a „szerb haláltáborok és gyermekgyilkosságok után” úgymond „öntörvényű és határozott lépései” nem kelthetnének nemzetközi felháborodást. S amikor azt a szándékodat hangoztatod, amely szerint a „Magyar Rádióban és a Magyar Televízióban haladéktalanul rendet kell csinálni, ...ha kell rendőri erővel”, akkor ugyancsak a törvénytelen-ségnek akarsz menlevelet adni, mondván „bármily adminisztratív intézkedés, bármilyen erő igénybevétele meg van engedve, mert törvénytelen-ségben egyik sem ér fel az ismételt aláírás-megtagadásokkal”.

Ha a szomszéd lop, mi is lophatunk? Hát hogy van ez, kedves Pista?

Sajnos nem csupán a demokrácia trónfosztását hirdeted meg. Vajon hogyan értsük az ilyen szöveget: „...annak kell történnjen ebben az országban... amit mi akarunk. Ehhez viszont először annak a kicsiny maradéknak kell egységesen akarni valamit, ami most az MDF maradékát képezi”. Az ég szerelmére: ahol egy kicsiny maradék akarata érvényesül, azt diktatúrának hívják! Az MDF: Magyar DEMOKRATA Fórum! Lehet, hogy Te már '89-ben is szándékosan hagytad ki az újságunk nevéből a második szót?

A kirekesztő törekvések számos más helyen is megjelennek. Az egyetlen és kizárólagos szentségnek deklarált „nemzeti érdek megfogalmazásának jogosultságát, ... újra meg kell szerezniük” – írod. Meg kell akadályozni, hogy „egyedek, csoportok, sejtek beférkőzzenek a közösségbe, és ott kifejt-hessék romboló munkájukat”, „szét kell vernünk minden defetizmust”. „Ha az MDF összeesik, a magyarság felett összezsapnak a hullámok”. Egyetlen párt uralma mint a nemzeti közösség fennmaradásának biztosítója! Ez a szörnyűség nagyon ismerős ebből a szörnyű századból.

Ehhez az „elhivatottsághoz” persze *ellenségkép* is szükséges: „mozog a magyar társadalom testében az az ejtőernyős csapat, amelyik szükség szerint hol Galilei Kör, hol polgári liberális gondolkodók folyóirata, majd Kun Béla és Szamuely Tibor gyilkos terrorlegényeivé lépnek elő... Ez a csapat mindig változó alakban... ott van minden nagy társadalmi változásban”. Természetesen ugyanazok ők, akik az „1945 óta folytonos uralmi helyzet fenntartásának érdekében” ma az SZDSZ-ben és a kommunistákban öltenek testet, s cselekszenek, mert a „párizsi, a New York-i és a tel-avivi összekötők ezt parancsolják nekik”.

Kedves Pista! Nekem, aki hivatásszerűen foglalkozom a történelemmel, igazán szórakoztató ez a modernkori magyarországi lélekvandorlás, és felettébb ismerős a zsidó-kommunista világösszeesküvés koncepciója is, de ezt a dolgot mégsem lehet ennyivel elintézni. Egyet-mást

én is tudok a zsidóság ókori, középkori és modern kori történetéről. Tudok arról az erős kohézióról, ami e nép sajátja, a magasabb polgárosodási szintből is származó különleges érdekérvényesítő képességről, és hallottam bizonyos nemzetközi kapcsolatokról is. Tudom, tapasztalom, hogy a holocaust óta a fenyegetettség-érzet sajátos preventív stratégiává szervezte a fenti sajátosságokat: mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy az iszonyat még egyszer ne következhesse be, hogy olyan helyzet se alakulhasson ki, amiben az írmagja, a csírája, a lehetősége megfoghat. Amióta összeszorult a szívem az auschwitzzi gazdátlanul maradt gyerekeit, tékok hegye láttán, azóta értem, és megértem ezeket a szándékokat. Értem és megértem azt is, hogy a kívülállók számára esetleg uralmi törekvéseknek mutakozó pozíció tartások és -szerzések s a mögöttük lévő vad félelmek a velük szembeni fellépés hatására csak erősödnek. Megértem, hogy a cikkedben kifejtett összeesküvés-elméletet az antiszemitizmus brutális megnyilvánulásának tartják. Ha az egész röpirat összefüggésrendszerébe helyezem, azt kell mondanom: igazuk van.

Annak a kizárólagos és kirekesztő nemzeti kollektivisták szemléletnek, ami írásodat uralja, megvannak a sajátos *etnikai-biológiai* felhangjai is. A zsidó-kommunista nómenklatúrától elvett anyagi javak segítségével kell „a népi gyökerű nemzeti középosztályt” megteremteni (örösváltás?) „a népből kell meríteni, minél mélyebben és minél többet”, mert „bizony a romlásnak genetikai okai is vannak... a társadalomnak most az erős, életképes... családokat kell támogatnia...”

A *belső magyar életér* megteremtésének programja után felvillannak a *külső „életérteremtő lehetőségek”* is. Amelyek 1995 után, a Jaltai Szerződés lejártakor, a trianoni utódállamok területén kínálkoznak majd, amelyekkel élni kell tudnia az új magyar nemzedéknek.

Pista! Tudom, hogy ennyi is sok volt, hogy rég nem mérlegelem már a pragmatikus érdek- és erőviszonyok, a politikai célszerűség tényezőit. De vannak helyzetek, amikor képtelen erre az ember, amikor az bűn. A te röpiratod ilyen helyzetet teremlett számomra. Be kell hát végeznem, ki kell hát mondanom: mindazon elemek halmaza, amit eddig kimutattam a szövegedből (ami kioldított belőle!): *a kirekesztő, faji ihletésű, kizárólagos értéként felmutatott nemzeti kollektívizmus; társulva az antidemokratikus, antikommunista és antiszemita elemekkel, hibátlanul megfelelnek egy komplett náci ideológiai alapvetésnek.* Ehhez nekem, nekünk, az MDF-nek nincsen semmi közünk. És nem is lesz.

DEMOKRÁCIA ÉS NEMZET

Vasárnapi Újság, 1992. szeptember 20.

Ezt rádiójegyzetként olvastam föl a Magyar Rádióban. A Vasárnapi Újságban ettől kezdve (egy főszerkesztő-váltás után) az MDF „nemzeti liberálisai”: Elek István, Furmann Imre és én szerepeltünk jegyzetíróként – Csurka megüresedett helyén. Ez megbocsáthatatlan bűn volt az MDF radikálisai szemében...

Károlyi Mihály a tisztelet és csodálat hangján szól emlékirataiban az angolok Hitler támadása idején megnyilvánuló hazafiságáról. Erről a nem érzelmekben és külsőségekben, hanem a hazaért való fáradhatatlan cselekvésben megmutatkozó jelenségről. „Vereség és győzelem idején egyaránt... ismeretlen volt a tömeghisztéria” – írja. „A zászlók kultuszát az angolok nem ismerik. Az utcákat, a házakat még a legnagyobb győzelmek után sem lobogózták fel, nem rendeztek örömtüntetések, vagy felvonulásokat, nem játszottak katonazenekarok... Az ellenséggel szembeni gyűlöletre sem izgatott a brit sajtó soha... Az angolok hallgatagok voltak, szinte kiismerhetetlenek, ám eltökéltek és rendíthetetlenek, és mi fokozatosan kezdtük megérteni, milyen hallatlan erőfeszítésre képes az angol nép, ha sarokba szorítják” – emlékezik Károlyi.

Amióta az eszemet tudom, idegenkedem a ceremóniáktól, a külsőségektől, taszít a megmutatott, a kimutatott, a magát mutató nemzeti érzés. Bevallom, március 15-én is szívesebben hagyom az ingem *alatt* az érzelmeimet, minthogy *föléje* tűzzem őket, hogy lássák. Úgy vélem, a nemzeti iránti elkötelezettség, a hazaszeretet nem valamely önmagában és önmagáért való dolog, amit még felnőttkorban is ápolni, gondozni, építgetni lehetne és kellene. Sokkal inkább valami rejtve létező, s csak a veszély, a feladat, a felelősség kihívására, de akkor is inkább tettekben, mint érzelmekben megnyilatkozó erő és ösztönzés. Úgy kell működnie, mint a szervezet immunrendszerének.

Magyarnak lenni számomra természetes állapot. Épp olyan természetes, egyértelmű és végleges, mint az, hogy férfi vagyok. Karinthy írja: „Ha magam vagyok egy szobában, ember vagyok. Ha bejön egy nő, akkor férfi. És annyira válok férfivá, amennyire nő az, aki bejött.” A férfiaság, miként

a hazafiság, akkor nyilvánul meg, ha kihívás éri. Önmagában mutogatni nem izléses.

No persze, mondhatják erre: könnyű az angoloknak. Könnyű a szerencsés sorsú egészséges lelkű nemzeteknek, csak hát a magyarság története egészen más. Sokkal fájdalmasabb, tragikusabb. Nemzettudatunk, immunrendszerünk roncsolt és erőtlen, élesztésre, fejlesztésre szorul. Én ezzel együtt azt hiszem: a nemzet ereje csak feladatok és vállalkozások révén izmosodhat. Történelmünk is – amely nem feltétlenül azért van, hogy büszkévé, sokkal inkább, hogy bölcsébbé tegyen bennünket – erre tanít. A magyarságnak mint közösségnek talán máig legnagyobb teljesítménye a *reformkor* és a '48-49-es szabadságharc. Ami a *nemzetté válás* folyamata is volt egyben. De mint ilyen, sokkal inkább következmény, kísérőzene, ami a nagy és mindinkább közös vállalkozás, a polgári átalakulás megteremtése és megvédelmezése során keletkezett. A feladat teljesítése, a nagy gazdasági, társadalmi és politikai célok megvalósítása érdekében kifejtett aktivitás során és nyomán kifejlődött állapot, ami persze maga is ösztönzője lett a cselekvésnek és a sikernek.

Történelmünk arra tanít, hogy a magyar érdekek és törekvések csak akkor működtek eredményesen és egészségesen, ha a társadalmi progresszió szolgálatával fonódtak össze. Haza és haladás, nemzet és demokrácia együtt, egymástól el nem választva, egymásnak alá nem rendelve megvalósítható célok és értékek. Az újkori magyar történelmében sajnos sokszor tévedtek *külön* útra: rossz útra a magyarság, illetve a progresszió szolgálatára vállalkozó szándékok.

Először a 18. század végén, II. József korában, amikor a reformer császár hívei, a jozefinisták a polgári fejlődés ígézetében lemondtak az önálló magyar érdekek képviseletéről; a birodalmi politikával szembeforduló nemesi-nemzeti ellenállás tábora pedig a polgárosodásról. Mindkét törekvés meddőnek bizonyult.

A gazdasági-társadalmi-politikai modernizáció és a nemzeti érdek *összefonódását* megvalósító reformkor és szabadságharc viszont – mint már említettem – páratlan teljesítménye lett a magyarságnak. A századforduló idejére sajnos ismét különváltak s ellentétes irányba fordultak az utak. A polgárosodás, a *demokratizálás* kiterjesztését szorgalmazó törekvések (a polgári radikálisok, a szociáldemokraták, az új, Európa felé tájékozódó szellemi, művészi és politikai áramlatok) fájdalmasan és egyoldalúságuk miatt jelentős részben érthetően ütköztek az egyre inkább antidemokrati- kus irányba és befelé forduló *nemzeti* erőkkel. Jellemző, hogy még a ma-

gyar és a demokratikus szándékok hatalmas arányú szintézisét megvalósító Ady is választásra, a kisebbik rossz választására kényszerült 1905-ben, amikor a nemzeti táborral élesen szemben álló, de progressziót ígérő darabontkormányral szövetkezett. A költészetben megteremthető szintézis a gyakorlati politikában megvalósíthatatlannak bizonyult.

Magyar gondolat és szabad gondolat egy pillanatra találkozni látszott 1918 őszén, a Károlyi vezette Nemzeti Tanácsban és kormányban. A háború utáni összeomlás és a számunkra katasztrofálissá váló külpolitikai viszonyok azonban nem adtak esélyt ennek a találkozásnak. A trianoni tragédia után berendezkedő Horthy-rendszer szükségképpen volt féloldalas: a mindenek elé helyezett revíziós nemzeti célok mögött háttérbe szorultak, csonkultak az európaiság, a demokrácia társadalmi és politikai értékei.

Az újabb vesztes háború nyomán berendezkedő szovjet rendszer, amelyik viszont a legnagyobb mértékben mellőzte és tagadta a nemzeti értéket, történelmi zsákutcának bizonyult.

Kimondható tehát: a magyarság (miként minden más nép is) csak akkor tudott eredményes és sikeres lenni, ha a hazafias és a modernizációs törekvések összefonódtak egymással: ha a haza a haladáshoz, a nemzeti a demokratához tudott kapcsolódni.

1989-90-től új, évszázadok óta nem tapasztalt kedvező külső viszonyok közepette indulhatott meg a magyarországi rendszerváltozás. A nagy gazdasági, társadalmi, politikai átrendeződés a legtermészetesebb módon lehetett azonos és egylényegű a *nemzet* óriási vállalkozásával. A szabad választások nyomán azt az erőt bízták meg az ország kormányzásának feladatával, amelyik eszmei-politikai értékrendje és programja alapján a legteljesebb összekapcsolását ígerte a nemzeti és a demokratikus törekvéseknek: a Magyar Demokrata Fórumot. A nagy reményekkel kecsegtető indulás után azonban hibák, bajok, bűnök estek. Az MDF, a legnagyobb kormányzópart (és szövetségesei) s az SZDSZ, a legnagyobb ellenzéki part (és szövetségesei) okkal és ok nélkül egyre erősebben és durvábban vonták kétségbe egymás *nemzeti*, illetve *demokrata* mivoltát. A koalíció okkal, ok nélkül mindinkább kisajátítani igyekezett a *magyarság*, az ellenzék okkal, ok nélkül az *európaiság* értékeit. Az utak és célok újra tragikusan szétszakadni látszanak, pártonként és pártokon belül.

Nem lehet kétséges: e pillanatban a Magyar Demokrata Fórum számára teremtődött elsősorban vészhelyzet. Amikor *belül* félreérthetetlenül és nagy erővel megfogalmazták a *demokrácia vélt magyar* érdekeknek történő *alárendelését*, annak végzetes szándékát. Végzetes ez a szándék az MDF és

1992

végzetes az ország számára. A magyarság felemelkedésének nincs más útja, csak a demokratikus. A direkt, önmagára a nemzetre, a nemzet „önépítésére” irányuló szándékok meddőek és károsak. Ha a magyar reformkor példája nem elég, gondoljunk a második világháború utáni németiségre. Ha volt valaha szétverve, romba döntve, tönkretéve nemzettudat, akkor a Hitler utáni, összezúzott és kettészakított német népé volt az. S aztán, nyugaton, óriási erővel, szorgalommal, akarattal és *csöndben* fölépítették maguknak az országot és a demokráciát, s a gazdasági és a politikai csoda építése közben és révén magától, csöndesen *felépült* a német nép egészséges és erős nemzettudata is.

Hogy is mondta Kölcsey?

„Hass, alkoss, gyarapíts – kettőspont! – s a haza fényre derül”.

SZENT FERENC IMÁJA

Vasárnapi Újság, 1992. október 18.

A szöveg egy korábbi változata A tengerész imája címmel megjelent a Népszabadság 1991. december 14-i számában, az MDF V. országos gyűlésének nyitó napján. Eredetileg az Új Magyarországnak küldtem el, de ott visszasutasították.

1992

„Nem történt meg a rendszerváltozás” – hangzik egyre gyakrabban, legtöbbször kormánypárti (magukat legalábbis annak vélő) emberek szájából. Az elkeseredett, számon kérő, indulatos kifakadást rendszerint ilyenek előzik meg: „ugyanazok ülnek a vállalatvezetői, az ügyészi, a bírói, a főszerkesztői székekben; a volt tanácselnökök polgármesterré vedlettek át; az egykori kommunisták átmentették a lopott vagyont; a múlt rendszer bűnösei szabadon élvezhetik kiváltságait, áldozataik pedig ma is nyomorognak”.

A részben igaz állításokból levont következtetés teljesen hamis. Aki ugyanis az imént felsorolt jelenségek körében keresi a rendszerváltozást, akinek az egyet jelent a személycserékkel és a felelősségrevonással – és *csak* ennyit jelent, az nincs tisztában ennek a magyar összetett szónak az értelmével.

A rendszerváltozás ugyanis azt jelenti, amit a szó: a politikai és a gazdasági *rendszer* megváltozását. Hogy az állampárti diktatúra rendszere helyett a többpárti parlamentáris demokrácia, az állami tulajdonú és vezérlésű szocialista tervgazdaság helyett pedig a magántulajdonon alapuló tőkés piacgazdaság rendszerében működik ezentúl a magyar társadalom. Hogy merőben új intézmények és működési szabályok jönnek létre.

A politikai rendszerváltozás teljes egészében végbement Magyarországon. A gyökeresen átalakított alkotmány tökéletesen megfelel a polgári demokráciák normáinak; a szabad választások eredményeképpen létrejött a többpárti parlament s az ennek megfelelő kormányzat; föllállt az új önkormányzati rendszer, a köztársasági elnöki intézmény, az alkotmánybíróság, és megszülettek mindazok a törvények, amelyek a felsorolt (és fel nem sorolt) demokratikus intézmények működtetését szabályozzák. A gazdaságban zajlik a privatizáció, beindult a kárpótlás, egyre-másra születnek az új

törvények, állnak fel az új szervezetek, a versenyhivataltól a tőzsdéig: épül tehát a piacgazdaság működését szabályozó új intézményi és jogi rendszer.

A „rendszerváltozást” követelők valójában a hatalomváltást, a személyek leváltását követelik. Meg kell fogalmaznunk a kérdést: a rendszerváltozásnak feltétlenül együtt kell-e járnia radikális személycserékkel?

Ha újkori történelmünk legígéretesebb rendszerváltozására, a feudálist a polgári rendszerre felcserélő 1848-as átalakulásra vetünk egy pillantást, akkor úgy tűnhet, ez nem elengedhetetlen feltétel. Hisz a legfőbb új polgári közhatalmi szervbe, a népképviselői országgyűlésbe több mint 90 százalékban azok kerültek be, akik a régi, feudális rendi gyűlésnek is tagjai voltak. Az új politikai szereplők – köztük Petőfi és Arany – kudarcot vallottak a választásokon. Ennek ellenére soha senki sem vonta még kétségbe, hogy 1848-ban végbement a magyar politikában a polgári átalakulás, ha úgy tesszük, a rendszerváltozás.

Az 1990-es választások nyomán hatalmasat változott az országgyűlés összetétele. A szabadon választott képviselők elsöprő többsége új ember a politikában. A legfelső szinten sokkal nagyobb hatalmi változás ment végbe most, mint Kossuthék idejében! A kérdés persze jóval összetettebb annál, semhogy egyetlen történelmi párhuzammal el lehessen intézni. Vizsgáljuk hát meg kissé alaposabban!

A Magyarországon zajló mostani hatalmas átalakulásnak három eleme van: a rendszerváltozás, a működőképesség és az igazságtétel (a társadalmi igazságosság valamilyen mértékű érvényesülése). Az egész átalakulás sikerének alapfeltétele e három elem összetartozása és egyensúlya.

A rendszerváltozás fogalmát már tisztáztuk. A működőképesség jelentése is egyszerű: az átalakulásnak úgy kell végbemennie, hogy közben ne omoljon össze a gazdaság, a közigazgatás, a közbiztonság, a bel- és külpolitikai stabilitás; ne szökjenek az égig az árak, ne legyen általános sztrájk, dolgozzon a rendőrség, működjenek a bíróságok, járjanak a vonatok, legyen áram a vezetékekben, víz a csapokban.

A harmadik elem, az igazságtétel ügye jóval összetettebb. Ha mégis tömören akarok fogalmazni, akkor az a lényege, hogy a régi, bukott rendszer urai és haszonélvezői ne lehessenek az új rendszer urai és haszonélvezői, a régi rendszer kárvallottjai pedig ne legyenek az újban is vesztesek. A bűnösök büntetőjogi felelősségre vonásán túl az igazságtétel kérdéskörébe tartozik a tulajdonuktól megfosztottak kárpótlása, ide tartoznak a személycserék, ide az egyházak és a vallás jogi és anyagi rehabilitálása, mi több, az egészséges nemzeti érzése is.

Akik tehát „igazi rendszerváltozást” hirdetve teljes körű személyi változásokat követelnek, azok valójában a politikai igazságérzet maradéktalan, végletes kielégítését óhajtják. Ez a végtelenség azonban az átalakulás egyensúlyát borítaná fel: magára a rendszerváltozásra, illetve a működőképességre jelentene végzetes fenyegetést.

Miért nem elégülhet ki teljes mértékben ez az igazságérzet, miért közveszélyesek az ezt gerjesztő politikai indulatok?

Mindenekelőtt azért, mert az új rendszer: jogállami demokrácia. Ahol nagyon sok közvetett és közvetlen hatalmi pozíció létezik, A legfontosabb kétségkívül a parlament és a kormány. De hatalmat testesít meg a helyi önkormányzat, az államigazgatás, a rendőrség, a hadsereg, az ügyészség, a bíróság, az alkotmánybíróság. Hatalmi tényezőt jelentenek a gazdaság vezető posztjai, a bankok, a szakszervezetek, a sajtó, és még lehetne folytatni. A demokratikus választások eredményeképpen az MDF elnyerte a parlamenti helyek 42 százalékát, így alakíthatott – koalíciós partnereivel – kormányt. A koalíció tehát egyszerű többséggel rendelkezik a törvényhozó hatalomban, s birtokolja a végrehajtó hatalom legfelső szintjét. A választások azonban nem jogosítanak fel ennél többre, mondjuk az összes hatalmi poszt megszerzésére.

Soha nem kebelezhetik be a kormányon lévők például a bíróságot vagy épp a sajtót, mert ezek függetlensége a demokrácia legfőbb biztosítéka, ahogy általában a hatalommegosztás. Minden hatalom egy kézben: ez diktatúra! Ezt csak nem teremthetjük újjá!

A hatalmi posztok egy része persze elnyerhető, illetve megnyerhető lenne, ehhez azonban átgondolt, okos politikára volna szükség, nem pedig fenyegetőzésre. Nem ellenségeket, hanem szövetségeket kellene szerezni.

A teljes körű személycserét követelő politika értelmetlenségének másik oka az, hogy a magyar átalakulás nem forradalommal, hanem szűk körű politikai csoportok megegyezései által ment végbe. A tömegek nem jöttek lendületbe, a társadalom középső és alsó szintjein nem zajlott le az átrendeződés. Elég csak a régi szakszervezetek megmaradására vagy a volt tanácselnökök újraválasztására utalni: ezek is azt bizonyítják, hogy ha lent esetleg szeretnék is a változásokat, ezek érdekében nem mernek, nem tudnak, vagy nem akarnak tenni.

Az igazságérzettől fűtött „tisztogató” politika harmadik nagy akadály a működőképesség fenntartásának szükséges volta. Nem lehet elzavarni a régi rendszert kiszolgáló katonatiszteket, rendőröket, közigazdászokat, hivatalnokokat, bírakat, ügyészeket, újságírókat, bankárokat és titkosszol-

gálai embereket, mert nincs helyettük másik állomány. Nincs demokráciában nevelkedett tisztikar, hivatalnoki apparátus és ügyészi testület. A régiek lecserélése összeomláshoz vezetne valamennyi területen. Nem véletlen, hogy a francia forradalom 13. évében – ahol pedig nem volt hiány radikalizmusban és kemény forradalmi módszerekben – az egykori államapparátus tagjainak 80 százaléka még a helyén volt.

És ezen a ponton el kell osztatni egy másik félreértést is: a volt „kommunista” vagyonátmentők nem a rendszerváltozás ellenségei – a nyertesei akarnak lenni. És bizony – bármily igazságtalan is ez – elsősorban ők rendelkeznek mindazokkal az előnyökkel, amelyek egy piacgazdaságban esélyessé tehetnek valakit. Szakértelemmel, piacismerettel, kapcsolatokkal, nyelvtudással, tőkével. S ezeket nem lehet elvenni tőlük.

Nézzük meg például, miként hatna a nyugati tőkebefektetési szándékokra az ún. spontán privatizáció révén végrehajtott átalakulások utólagos felülvizsgálata? Ezek, ha mégoly feháborítóak és igazságtalanok voltak is, az 1987-es átalakulási és társasági törvény adta lehetőségek között jogszerűen bonyolódtak. Ha most visszamenőleges törvényhozással – ami önmagában is törvénytörő volna – megsemmisítenénk ezeket az ügyleteket, egyszer s mindenkorra elriasztanánk a külföldi befektetőket. Mert ugyan ki hozná a pénzt olyan országba, ahol pár év múlva törvényen kívül helyezhetik a korábban törvényesen kötött üzleteket? Márpedig tőkeimport nélkül semmi esélyünk a fellendülésre. A semmi másra nem tekintő igazságérzet kielégítésének erőszakos szándéka tehát sehová sem vezet, legfeljebb a teljes csődhez.

A mértéktartó, türelmes és okos igazságtételi szándékok viszont eredményesek lehetnek. Gondoljunk csak a kárpótlásra, az egyházi javak visszaadására, a kiemelt politikai nyugdíjak megszüntetésére, és mindazokra a személycserékre, amelyek törvényes keretek között, pályázati úton már eddig is jelentős számban végbementek a legkülönbébb posztokon. Gondolhatunk a rendőrkapitányokra, bírósági elnökökre, gazdasági vezetőkre, színházigazgatókra, sok mindenki másra. Még főszerkesztőkre is!

Mert a politikusnak nem elegendő csak kimondani az „igazságot”. Neki azt megvalósítania kell. Már amit lehetséges.

Érdemes az imádkozó Szent Ferencre figyelni: „Uram, adj erőt, hogy meg tudjam változtatni, ami elviselhetetlen; hogy el tudjam viselni, amit nem tudok megváltoztatni, s főleg, hogy a kettőt meg tudjam különböztetni egymástól.”

A MÁSIK OLDAL FELELŐSSÉGE

Magyar Hírlap, 1993. január 31.

A cikk az MDF tisztújító országos gyűlésének nyitónapján jelent meg. Ekkor mérkőzött meg Antall Csurkával (illetve a demokratikus és mérsékelt kormánypolitika hívei a szélsőséges radikálisokkal). A tét az volt, hogy az utóbbiak többségbe kerülnek-e a párt elnökségében. Nem sikerült nekik. Az írást a lap szerkesztője kérte, direkt erre az alkalomra. Ezt kapta.

Látva a romlás jeleit (a politikai kultúra, a stílus eldurvulását, az eredeti szellemiség és értékrend csonkulását, a szélsőség térnyerését, a tagság fogyását, a külső megítélés katasztrofális rosszabbodását) nem lehet elhessegetni a fájdalmas kérdést: lehet, hogy mégis nekik volt igazuk? Azoknak, akik már a kezdet kezdetén, majd később is folyamatosan az MDF tekintélyelvűségéről, antiszemitizmusáról, nacionalizmusáról, antidemokratikus karakteréről és korszerűtlenségéről beszéltek?

Emlékszem Lovas Zoltán cikkére a *Világban* még 1989-ből. Aztán Tamás Gáspár Miklósa a *Beszélőben* '90 tavaszán, a választások előestéjén: micsoda őszinte felháborodás ébredt bennünk; mennyire alaptalannak, rágalmazónak, hazugnak éreztük a horthysta, a diktatúra törő, a mucsai MDF-ről szóló vádakát – és elfogultnak, ellenségesnek, vaknak magukat a szerzőket. S aztán izgágának a tüntetően visszavonuló Kiss Gy. Csabát, már-már hiszterikának a teátrálisan távozó Beke Katát. Lehet, hogy ők már akkor tisztán látták, amit sokan csak ma kezdünk fölismerni? Ők voltak a szenzibilisebbek, az okosabbak, mi pedig az érzéketlenek és tompa agyúak? S akik ma néznek úgy ránk a saját táborunkból, mint összeférhetetlen bajkeverőkre? Akiknek csak később esik majd le a tantusz?

Bármennyire tetszetős és az önmarcangolásra hajlamosaknak vonzó is ez a beállítás, a dolog mégsem ennyire egyszerű. Mert nem igaz, hogy a Magyar Demokrata Fórumban eleve sorsszerűen benne rejtett, hogy a megalakulásakor bele volt kódolva a szélsőjobb politikai kényszerpálya, hogy szükségszerűen ez és csak ez a lehetőség volt számára predesztinálva a modern többpárti Magyarország tereméstörténetében. A korai kérlelhetetlen kritikusokat szellemi és politikai hovatartozásuk, illetve alkatuk készítette arra, hogy ezt és éppen ezt lássák meg, lássák bele az MDF-

be, s legtöbbjüknek jelentős és nagyon is tevékeny szerepe volt abban, hogy ezek és éppen ezek a rossz tendenciák erősödtek föl a politika sodrában.

„A politikai élet végzetes félelmeinek ... az a tulajdonságuk, hogy ... pusztán a félelem erejénél fogva elő tudják hívni azt a veszedelmet, amittől félnek” – írja Bibó István, s a fejlemények ezúttal is őt igazolják. Mert anélkül, hogy az MDF torzulásának belső okait, azok elsődlegességét saját hibáinkat és mulasztásainkat eltussolni vagy enyhíteni akarnánk, rá lehet és rá kell mutatni az ellenzék, a sajtó és a magyar szellemi élet egy részének negatív szerepére: a másik oldal felelősségére is.

Mert nem azt mondták ránk, hogy elnagyoltak, megalapozatlanok, tévesek a gazdaság átalakítására vonatkozó elképzeléseink, hanem azt, hogy fogalmunk sincs a gazdasági realitásokról, s hogy a kormány egyáltalán semmiféle programmal sem rendelkezik. Nem azt mondták, hogy az MDF nagyobb befolyást, erősebb pozíciókat szeretne a sajtóban, s hogy egyik irányzata a demokráciában megengedhetetlen eszközökkel igyekszik elérni, hanem azt, hogy a kormányzó párt el akarja foglalni, be akarja darálni a médiát, hogy lábbal tiporja a sajtószabadságot. Nem azt kifogásolták, hogy akadnak köztünk olyanok, akik a túl erős érzelmekkel, a türelmetlenségre, a kirekesztésre is hajlamosan élik meg a maguk magyarságát, hanem azt mondták, hogy nacionalisták, hogy sovinszták, hogy Európá-ellenesek vagyunk. Nem tapasztalatlannak nevezték a kormányt, hanem ostobának, nem pozíció növelő, hanem pártállami törekvésekről beszéltek. Nem az egyházak türelmetlen rehabilitációjáról, hanem keresztény kurzusról.

A túlzó és általánosító kritikák, amelyek olykor a hecckampányok jellegzetességeit mutatták, természetesen erős reakciókat váltottak ki. Mértéktelenségük miatt a bennük rejlő igazságtartalom sem volt méltányolható. Nem hogy önvizsgálatra, még csak vitára sem ösztönöztek, csupán visszautasításra és viszontvadásra. És valóban: a sajtószabadság vehemens védelmezése mögött bizony a saját hegemon médiabefolyás féltése munkált. A nacionalista veszély elleni harc motívuma sokszor a nemzeti érzelmek és érzékenység iránti csekély fogékonyság vagy közöny volt. Az antiklerikalizmusé a vallási türelmetlenség, a harcos liberalizmusé a doktrinér radikalizmus. És látván, hogy a velük szemben állók nem csupán értékeink és eszményeink túlzó, intoleráns és egyoldalú képviselőit, de ezen értékeket és eszményeket magukat kérdőjelezi meg, azokban is kialakult az ellenségkép, akik ilyesmire korábban nem voltak hajlamosak.

Ismerem azt a fajta eltökéltséget, amelyik azt vallja: a huszadik század borzalmi jórészt azért következhetett be, mert a szellem emberei

túlságosan gyávák és óvatosak voltak, restek a harcban, tartózkodóak és következtelenek az ellenállásban, tehát azonnal és teljes erővel kell szembefordulni a veszélyes tendenciákkal, írmagjában kell eltaposni a rosszat. Ám az ilyesmi vissza is üthet. Ha az első gyanús jelenséget látva – vagy egyszerűen csak a politikai rivális lejáratását célzó cinikus számításból – kampányszerűen annak lehetetlenné tételére törnek; ha – miként azt az SZDSZ aktivistái tették Amerikában 1989-90 fordulóján – végigházzalják a baloldali szervezeteket az MDF antiszemita, majd a jobboldali emigráns csoportokat egyértelmű kommunistabarát beállítottságának vádjával, akkor nincs mit csodálkozni azon, ha a megrágalmazottban valóban indulat és ellenszenv ébred a rágalmozó iránt.

Akik pedig ma a túlzó, a politikai légkört fölszívesen mérgező „kommunistázást” vetik a kormánypártok szemére, azok ne feledjék el, hogy ők nyúltak először az antikommunista radikalizmus eszközeihez! Hogy ők mondták '89 őszén a nemzeti kerekasztal-tárgyalások megállapodásainak aláírását elutasítva: nem kötnek alkut a kommunista pártállammal. A következetes, a megvesztegethetetlen, az igazi ellenzék pózában tetszelgetek, s mindenekelőtt nekik köszönhető, hogy az első szabad választásokon a programok versengését elnyomta a kommunistaellenes licit lármája. Ma az ő akkor felheccelt, ám azóta keservesen csalódott hóbörgőik szaporítják a Fórum militáns derékhadát.

Az ellenzék és a sajtó nagyobbik része mindent elkövetett annak érdekében, hogy az MDF-et és a kormányt folyamatosan Csurka Istvánnal azonosítsa. Nem volt elég, hogy a törvényhozói és a végrehajtói hatalom birtokában folytatott tényleges politika merőben különbözött a Csurka-féle nemzeti radikalizmus handabandázásától, hogy Antall mindvégig kényesen ügyelt az alkotmányosság és a jogállamiság normáira. Újra és újra rituális elhatárolódási nyilatkozatokat követeltek a kormányfőtől nem fogván föl, hogy a gyakorlati politizálásnak mások a szabályai, mint az értelmiségi gesztusbeszédnek. S bár időnként kétségkívül indokolt lett volna a karakteresebb fogalmazás, az egyre vehemensebb követelések szükségszerűen ébresztették föl a szalámi taktikától való félelem görcseit. Ha bármely közösség egy tagját folytonos és mértéktelenül heves külső támadások érnek, természetes módon növekszik meg az iránta érzett belső szolidaritás. S ha erre még vadabb roham a válasz, az összetartozás ereje még tovább nő. Az ellenzék és a sajtó nagyobbik fele addig ütötte Csurkát és rajta keresztül az MDF-et, amíg az utóbbi jórészt felsorakozott az előbbi mögé, aki aztán volt szíves hírhedt röpiratában utólag teljes mértékben visszaigazolni a rá szórt vádakat.

1993

A félelemre ma még komoly ok nincsen. Bármilyen történjék is az országos gyűlésen, ez az MDF parlamenti frakciójára és a kormányra nem lehet komoly befolyással. Csurka egyelőre csak az MDF-et teheti tönkre, a demokráciát még nem. Ám ha egy következő kormány ellenzéke együtt űzheti majd a nekivadult nemzeti és a gátlástalan szociális demagógiát, s teheti ezt ráadásul a kereszténység szent nevében, akkor az Isten irgalmazzon annak a kormánynak és ennek az országnak...

CSURKÁNAK MENNIE KELL

Népszabadság, 1993. február 24.

Ez is fontos kilométerkö volt az MDF-ből való kizárásom felé vezető úton. Mint utóbb megtudtam, az országos elnökségben épp valami Csurka-ellenes lépést terveztek a magukat „centrumnak” nevezők, amikor berobbant Csurka, kezében a Népszabadságot lobogtatva. Közölte: számára végképp lelepleződött, kik mozgatnak engem és társaimat, hisz a cikkem épp úgy kezdődik, mint a demokratikus ellenzék 1987-es politikai röpirata, a Társadalmi Szerződés: „Kádárnak mennie kell!” A „centrum” ettől úgy beijedt, hogy ejtette a Csurka elleni haditervet. Kónya Imrével az élükön akkoriban többször a szememre hányták: az én túlzó Csurka-ellenességem a fő gátja az ellene való hatékony fellépésnek. Az érvelés ma is ismerős...

1993

Most már a többdioptriás politikai rövidlátók is megállapíthatják: az MDF nem egységes párt, az MDF nem egy párt. Nem lehet többé naiv (vagy álszent) módon a „sokféle értéket, sokféle szint magába ölelő” nagy gyűjtőpárt szivárványát kergetni, de nem lehet tovább mormogni a gonosz fundamentalista, nacionalista pártállami szörny elleni rontásúzó imákat sem. A Magyar Demokrata Fórum e pillanatban nem modern európai középpárt és nem balkáni törzsi tömörülés, hanem a kettőnek valami képtelen keveréke. Politikai kentaur. Elöl emberi arc, a hátsó fertályon szőrös pata és csattogó farok. Konzervatív liberális program és kormányzati gyakorlat, stabilitás és privatizáció, kiváló nemzetközi kapcsolatok egyfelől; szélsőséges nemzeti radikalizmus, piac- és tőkeellenes indulatok, antidemokratikus gesztusok, elszánt ellenségkeresés, handabandázás és vagdalkozás a másik oldalon. *Antall*, „az Elysée-palotától a Buckingham-palotáig, a Fehér Háztól a Kremlig” respektált magyar államférfi, a meggyőződéses liberális kereszténydemokrata, a kifogástalan konzervatív úriember és *Csurka*, a Kőbányától Mucsáig istenített, azon túl szalonképtelen nép(színmű)fi, a megrögzött autokrata, a kigombolt indulatok, a félrecsúszott elvek város-, falu- és politikaszéli eleganciájával.

A magyar és a kelet-közép-európai valóság, a sajátos társadalmi, politikai és szellemi viszonyok, múlt és jelen, jó- és rosszakarók, taktikai bölcsesség és melléfogások alakították ki ezt az átmeneti szimbiózist, ezt a politikai vadházasságot, ami nem végződhet másként, csak válással.

Ezt mindkét fél pontosan tudja, a szakításon rég túlvannak már, a kérdés legfeljebb az, mikor, milyen formában és főleg milyen arányban történik meg a szebb napokon összegyűjtött közös vagyon felosztása? Ki kezdeményezi a válást, kinek kell elköltöznie (lesz-e hová), s mit vihet magával? Aki ismeri az MDF eredeti szellemiségét, azt a politikai értékrendet, programot és stílust, amivel választásokat nyert 1990-ben, annak nincsenek kétségei afelől, hogy a házasságtörő fél: a szélsőséges radikalizmus. Amelyik az egykori – és Antall által minden ellenkező beállítás és látszat ellenére (nagyjában-egészében) máig megvédett – mérsékelt realpolitikát akarja felszámolni. Csurka régóta két vasat tart a tűzben. Egyfelől rá akarja kényszeríteni a saját politikai akaratát az MDF-re és a kormányra, magyarul: *el akarja foglalni a pártot*, másfelől csinálja a maga politikáját, szervezi önnön bázisát: *építi a saját pártját*. Kövezi – jószándékkal(?) – a Magyar Utat. A MU már az önálló politikai mozgalom valamennyi ismervével rendelkezik. Kész az ideológia, a sajátos nyelv- és gesztusrendszer, kialakulóban a politikai kultúra (lásd közfelkiáltás). Megvan a vezér (és a slepp: ragadnak rám, mint a kosz – mondja maga Csurka), az alapítvány grüндolja a pénzt, épül a szervezet. Van saját sajtó (napilap: *Pest Megyei Hírlap*, hetilap: *Magyar Fórum*, havi folyóirat: ugyanezen a néven), és van parlamenti képviselő (öt-hat hirtelen híressé lett honatya meg egy honanya). Ragyog a szimpatizáns társadalmi szervezetekből képződő holdudvar (a Magyar Szellemi Védegyelettől a Magyar Kertészek Egyesületéig), körötte közéletünk néhány fénylő személyisége (a színésztől a futballkapusig)¹.

Az MDF legutóbbi országos gyűléseig nem volt világos, melyik verzió érvényesül: elfoglalja a pártot a jobboldali szélsőség, vagy megcsinálja a sajátját? A kérdés eldőlt. Csurka veszített, kiderült, az MDF-es vas (tovább) nem hajlítható. Miért tartja mégis a tűzben? Mert egyelőre szüksége van a Fórum infrastruktúrájára a magáé létrehozásához. Mert a szervezetekben, a pártirodákban ott vannak a hívei, ott vannak a telefonok és a faxok, a bélyeg és a boríték. És azt is pontosan tudja, hogy ő maga addig számíthat a sajtó kitüntetett érdeklődésére, amíg belül van a legnagyobb kormánypárton.

¹ Dörner György, illetve Grosics Gyula

Kérdés: miért hagyják mindezt a párt vezetői, miért nem szorítja őt ki teljesen a „centrum”? A válasz nem egyszerű. Az első időszakban – bár karaktere megmutatkozott – korántsem nyilvánult meg a maga későbbi nyílt brutalitásával a csurkai politika. S ami a fő, perifériális jelenség volt. Jónak tűnt a taktika: belül lehet (és kell) tartani a párton, hisz így kontroll alatt van, ráadásul hozza a maga szavazóbázisát is. Csurka azonban roppant gyorsan erősödött és radikalizálódott. Mire nyilvánvalóvá vált Antallék számára, hogy a tevékenysége jóval több kárt okoz, mint amennyi hasznot hajt, hogy hihetetlen mértékben járhatja le az MDF-et kül- és belföldön egyaránt, hogy immár elkerülhetetlen a tőle való elhatárolódás, addigra az is kiderült, hogy mindez nem csupán kevés, de roppant veszélyes is. Nehezítette (s mindmáig nehezíti) a helyzetet az a sajátos érzelmi-lelki közösség, amelyik Csurka és az MDF-es alapító atyák, a párt prófétái és szentjei között – minden politikai ellentét dacára – a mai napig fennáll. Antall számára tehát igen óvatos és bonyolult taktikai lépéssorozat révén volt csak lehetséges Csurka visszaszorítása, ami kívülről nemegyszer tétovaságnak, határozatlanságnak tűnt. Az országos gyűlésen mindenesetre sikeresnek bizonyult ez a taktika. Csurka – aki elhitte, hogy az ő (a tagság körében kétségkívül hatalmas) politikai tőkéje az Antalléval szemben is konvertábilis – elérkezettnek látván az időt, nekitámadt a miniszterelnöknek, s ezzel hatalmas hibát követett el. A békebonzó, a belviszályszító szerepe ugyanis minden közösségben hátrányos, az MDF-ben pedig biztosan vesztes szerep.

Csurka és hívei kisebbségbe kerültek a megújított pártelnökségen belül. A jó háromnegyedes többséggel bíró centrum pedig szilárd elvi politikát folytat, a jobboldali radikalizmusnak semmiféle engedményt nem tesz. Csurkáék bekerültek ugyan a csapatba, viselik az MDF mezét, de az összjátékból ki vannak rekesztve, nem rúghatnak labdába. A hattagú alelnöki testületbe – amelyik az operatív politizálás szerveként, valójában szűkebb, ügyvezető elnökségként működik – nem kerülhettek be. A pártvezetés a nyitás politikáját kezdeményezi. Csurkáék számára elfogadhatatlan módon gesztusokat tesz a sajtó felé, s meglepő fogadókészséget tanúsított az SZDSZ 15 pontja iránt (ami egyébként csakugyan nem volt több gyengécske politikai blöffnél). A parlamenti frakció és a belügyminiszter látványosan elhatárolta magát Király B. Izabella idétlenkedéseitől, a kormány és a pártelnökség pedig (leszámítva Csurka közvetlen híveit és fegyverhordozóit) bojkottálta a Magyar Út országos értekezletét. A kormányátalakítás újabb pofon volt a nemzeti radikalizmusnak. Az előbb fel-

soroltakkal egyetemben nemcsak azt jelzi, hogy Antall lecövekelt, s egy tapodtat sem hajlandó engedni a jobboldali nyomásnak, hogy tehát megállt az MDF jobbratolódása, hanem azt is világosan mutatja, hogy a Magyar Demokrata Fórum megkezdte eredeti mérsékelt középpárti arculatának helyreállítását, hogy határozottan megindult vissza, a már-már elveszített centrumpozíció felé. Csurka számára mindez elfogadhatatlan. Lapja, a *Magyar Fórum* február 18-i számában ezt félreérthetetlenül ki is mondja. „A kormányátalakítás nem volt sikeres” – állapítja meg, és „Antall József hatalom-összevonásáról” beszél. Leírja a legsúlyosabb mondatot: „...mi akkor, ha szolgálatunk... visszautasítottak... kénytelenek vagyunk a magunk útját választani”. Ez világos beszéd, s utána Csurka mindjárt el is kezdi választási esélyeinek számbavételét. Az eredmény lesújtó. A Magyar Út „nem számíthat a nyilvánosságra, ...a rádióra és a televízióra, ...az országos sajtóra, ...az anyagi erőforrásokra. Ki van rekesztve mindenből, ...választási küzdelembe ennyire eszköztelenül öngyilkosság belebocsátkozni.” A „kénytelenek vagyunk a magunk útját választani” fenyegető és komor pátosza után aztán 26 sorral lejjebb ott alázatoskodik, ott gyűrögeti lekonyult pántlikájú kalapját a békességkeresés zavart mondata: „Jobb lenne tehát megegyezni”.

Csurka szánalmasan vergődik. Maga is érzi: kutyaszorítóba került. Ha lázad, ha kardot ránt, újra a békebontó hátrányos pozíciójába kerül, s végképp elveszti az MDF-et. Ha pedig vállalja a párttűt szerepét, ezzel a gárdával, ilyen kondíciók mellett (s amit ő ráadásul még nem is tud: ebben az országban!) nincs esélye a választásokon.

Mégis mennie kell.

Mennie kell, mert ha marad, elveszíti önmagát és elveszti híveit. Menni fog, mert Csurka inkább peturi, mint biberachi alkat, s mert nem játszhatja el Endre király igazmondó udvari bolondjának nem létező szerepét sem. Mert a hiúsága mindig is nagyobb volt, mint a ravaszsága. Ez a hiúság és ez az önérzet meg fogja őt menteni attól, hogy az ágáló senkik, a politikai bohócok sorsára jusson. Egyéb tekintetben azonban Torgyán József pályáját fogja követni.

Sokkal előbb, mint ő maga és még sokan mások hinnék.

AZ ELSŐ ÜVEG PEZSGÓ

Népszabadság, 1993. május 21.

Ezt az MSZMP 1988-as májusi pártértekezletének öt éves évfordulójára kérték tőlem.

Öt üres üveget őrzök a könyvek mögött. Úgy hívom őket: a rendszerváltozás pezsgősüvegei. '88 és '90 márciusa között nem egész két év leforgása alatt nyitottam fel mind az ötöt, olyan napokon, amikor úgy éreztem, hogy felgyorsultak az események, hogy sűrűbb lett körülöttem a levegő, hogy történt (velem s talán általam is) valami, s hogy ez a valami: a történelem.

Nem nagyon szeretem a pezsgőt, de vannak olyan alkalmak, amikor az embernek fel kell bontania egy üveggel. Ebben nincs semmi rendkívüli. A rendkívüli az, ha elteszi a kiürült palackot. Nem gyűjtök emlékeket, nem őrzök tárgyakat, kivéve ezt az öt üres pezsgősüveget.

Az első egy Mathias Rex. Félszáraz, fehér, különleges érlelésű tankpezsgő. Kiváló áruk fóruma, aranybarnával áttört címkéjén vastag, piros filctollal a dátum: 1988. május 22. KÁDÁR. A név fekete kereszttel áthúzva.

A májusi pártértekezletet sokkal nagyobb és egészen másfajta várakozás előzte meg, mint egy szokásos MSZMP-kongresszust. A feszültség benne volt a levegőben. A gazdasági válság egyre nyilvánvalóbb jelei, a politikai élet újfajta megélénkülése. Túl vagyunk már a monori találkozon, a *Fordulat és reform* megjelenésén, az írószövetségi lázadáson, a *Társadalmi Szerződésen*, amelyik kimondta: „Kádárnak mennie kell”! Napvilágot látott Bihari Mihály tanulmánya, a *Reform és demokrácia*, lezajlott az első lakiteleki találkozó, megalakult a Fidesz, és rendszeressé váltak a Jurta színházbeli MDF-es rendezvények, a legutóbbi mindössze öt nappal a pártértekezlet megkezdése előtt – a nyilvánosságról.

Az egyre szaporodó és egyre nyíltabb ellenzéki megnyilvánulásokból lassan körvonalazódni kezd valamiféle ellenpólus a hatalommal szemben. Nem ellenerő ez még, hiszen anyagi bázisa, tömegbázisa nincsen, hatása erősen korlátozott – pár száz, pár ezer ember –, e korlátokon belül azonban igen intenzív. A társadalom túlnyomó többsége semmit sem, vagy alig valamit tud mindezekről, a hatalom pedig úgy érzi, megteheti, hogy nem

vesz róla tudomást. Bányász Rezső pökhendien kijelenti: „a kormány nem ismer Magyar Demokrata Fórum nevű képződményt”. Áprilisban kizárják a pártból Biharit, Bíró Zoltánt, Király Zoltánt és Lengyel Lászlót, s Kádár a május elseji fölvonulás sör-virslis tömegeit látva talán maga is elhiszi, amit a Népszabadságnak mond: „Ez a mai demonstráció is kifejezi azt az eszmei közösséget, amely ma Magyarországon van. Ennek a tartalma mindenekelőtt a szocializmus... iránti elkötelezettség... ez a nép tovább halad a szocialista társadalom építésének... útján.”

Ez a nép azonban ekkor már változást akar. Nem demokráciát, nem piacgazdaságot, nem a szocializmus megtagadását vagy gyökeres megújítását, csak éppen valamit, ami kimotozítja a dolgokat a mostani állásukból. Hogy mi lenne az, szinte senki sem tudja, csak érzi, hogy így nem mehet tovább, hogy valaminek történnie kell. A pártértekezlet iránt egyre nagyobb a várakozás. Maga a tény, hogy két kongresszus között összehívták, rendkívüli. Talán személycserék lesznek. A környezetemben mindenki Pozsgayra figyel, tőle vár valamit, de hogy ő lehetne az új pártfőtitkár, az valószínűtlen. Grósz Károly sajnos sokkal inkább elképzelhető, de az egész irrealissá teszi, hogy mindehhez Kádárnak mennie kellene. Ez az, ami kimondva vagy kimondatlanul benne van a levegőben. Valahol mindenki érzi, hogy végső soron erről van szó, de távozása egyelőre elképzelhetetlen.

Az előzetes KB-ülés kimondja: szükség van a párt vezető testületeinek megújítására. Az ülés után Berecz nyilatkozik. Csak nem...? Ő talán még Grósznál is rosszabb lenne. De valahogy az az ember érzése, bárki is jönne, jobb, rosszabb vagy még rosszabb, a helyzet mindenképp változna, a dolgok elmozdulnának valamilyen irányba, s ez csakis jó lehet.

Aztán május közepén valami váratlan dolog történik. Egy Kádár-interjú a televízióban. Az egész ország feszülten figyeli. Hogy Kádár nem tud semmi újat mondani, hogy elaggott és szenilis, az már nem kelt meglepetést. Ami merőben szokatlan, ami döbbenetes hatást kelt, az a riporter föllépése. Az NBC munkatársa úgy beszél az MSZMP főtitkárával, úgy kérdez, úgy reagál szánalmas válaszaira, ahogy azt egy amerikai, egy *valódi* újságíró teszi. Ahogy soha, semmikor nem tették a magyar televízióban, a magyar rádióban, a magyar sajtóban. Hogy valójában *így kellene*, hogy mindig is *így kellett volna* vele beszélni, azt a lelke mélyén mindenki sejtette. Most az derült ki: Kádár Jánossal *így lehet* beszélni! Az egész ország színe előtt.

Tíz nap múlva, miként mindenki, mi is újra ott ülünk feleségemmel a tévé mellett, és várjuk a híreket a pártértekezletről. A zárt ülés és vele *A Hét* műsora egyre nyúlik. Még mindig nincs eredmény. Aztán valamikor

késő este közlik: az MSZMP *elnökévé* választották Kádár Jánost. Úristen, ez azt jelenti...! Az új főtitkár Grósz Károly... Az elnök nem tagja a politikai bizottságnak... Funkciói még tisztázatlanok...

Harminckét év alatt Kádár személye eggyé vált a rendszerrel, s a rendszer vele. Egyszerűen elképzelhetetlen, hogy ő megy, a rendszer pedig marad. Valami most véget ért, és valami elkezdődött. Ez történelem.

– Van itthon pezsgő? – kérdezem a feleségemtől.

Miközben koccintunk, még egyikünk sem sejtí, el se hinné, hogy egy év múlva újratemetjük Nagy Imrét, hogy rá egy hónapra az MSZMP jelöltjével szemben engem országgyűlési képviselővé választanak, hogy pontosan két év és egy nap múlva, a szabad választások nyomán létrejött hatpárti parlamentben leteszi majd az esküt az új koalíciós kormány; de azt hiszem, azt sejtjük még a legkevesbé, hogy öt esztendővel később éppen erről az üveg pezsgőről fogok majd megemlékezni – a Népszabadságban.

A FIDESZ ÉS A SAJTÓ

Magyar Nemzet, 1993. október 26.

1993 Ez az írás volt az első, amelyet már az MDF-frakcióból kizárt, független képviselőként írtam. (Előtte eljött a képviselői irodaházba Tóth Gábor főszerkesztő és Kristóf Attila publicista, hogy Elek Pistát s engem arra kérjen, írjunk rendszeresen a Magyar Nemzetbe). A megjelenés napján fölhevített Tamás Ervin, a Népszabadság főembere. Dühösen számon kérte, miért nem nekik adtam az írást. Kiabált a telefonba. Hallgattam egy ideig, és nem kértem ki magamnak, hogy így beszél velem. Azonnal fölfogtam: ha ő ennyire dühös, akkor az írás ennyire jó – tehát a legnagyobb elismerésnek vehetem, hogy így megfélemedezett magáról.

Az elmúlt három évben egyetlen párt sem bírta oly mértékben a sajtó rokonszenvét, mint a fiatal demokratáké. Szinte még elvétve sem találkozhattunk őket illető bírálattal, kritikával, hogy a lejárató, lesajnáló és ledorongoló támadásokról – amelyekről másoknak, kiváltképp a kormánypártoknak bőven kijutott – ne is beszéljünk. Akár az ötvenes évek termelési riportjaiban: üde, mosolygós, fiatal arcok hajolnak az üde, mosolygós, fiatal Orbán Viktor köré a legnagyobb példányszámú napilap címlapján. A képaláírás: „Fideszesek a parlamentben”. A „kiskedvencet” – szemben az SZDSZ-szel – még a rádiós és a televíziós „kormányzócsövek” sem bántották, a jobbszélről jövő szidalmak pedig csak a hasznukra váltak.

Mostanra – hetek alatt – minden megváltozott. Az ember nem akar hinni a fülének: micsoda ellenséges, már-már megvető ítéletek fogalmazódtak meg kimondva-kimondatlanul a 168 Óra riportérének kérdéseiben, amelyekkel mint csúf érdekházasságot, mint szodomita fajtalanságot igyekezett leleplezni Elek István, az MDF korábban csaknem glóriával övezett liberálisa és az addig ugyancsak ideálfénybe vont Fidesz egymásra találását. Az volt a benyomásom, hogy Kövér László sem hisz a fülének, nem ehhez szokott eleddig. A Népszabadság egész oldalas interjút közöl a fiatal demokraták frakcióvezetőjével, s a harminchárom feltett kérdésből harminckettőben fedezhető föl nyílt vagy burkolt kritika, ellenérvzés, ellen-szeny, hitetlenkedés, rosszallás, gúny vagy ironia.

A Hócipő karikatúrája sértett és méltatlankodó kiskakasként ábrázolja Orbán Viktort, a Népszava pedig egyenesen azt adresszálja a pártelnök címére, hogy: „a kemény, a mindentudó, a kétségek nélküli politikus nem élhet meg sokáig: vagy diktátor lesz belőle – ezt talán Orbán Viktor sem akarja – vagy eltűnik a sülyesztőben”.

Ennél riasztóbbat, ennél elrettentőbbet aligha lehet leírni demokráciában politikusról. S hogy teljes legyen a koncert, az egykori pártlap, a Magyar Narancs is sorra közli a Fidesz vezetését és politikáját bíráló, sőt vadul támadó publicisztikákat. Többek között efféle basszushangokat: „a párt belső purgálásainak története az SZK(b)P történetének fordulatait idézi”.

A Fidesz nemcsak hogy elveszítette korábbi egyöntetű támogatottságát a magyar sajtóban és bizonyos befolyásos értelmiségi körökben, hanem egyik pillanatról a másikra a támadások keresztútjába került. A tartós médiahátszelet hirtelen erős ellenszél váltotta fel. Nem sokkal a választások előtt! Egyszerre kiderült, a fiatal demokratáknak valójában nincs sajtója. Se saját, se rokonszenvező. Hogy százszor rosszabbul állnak még az MDF-nél is, amelyik időközben lapokat gründolt, erős rádió- és televíziós pozíciókat szerzett. De hát honnan fújt eddig a szél, és mi az oka a drasztikus időváltásnak?

A Magyar Narancssal kialakult konfliktus jórészt érthető: az alternatív értelmiségi réteg lap és a választási győzelemre pályázó politika – elit szubkultúra és néppárti szerep – aligha egyeztethető össze. A Fidesz teher a Narancsnak, a Narancs teher a Fidesznek. (Az eszkápézáshoz persze ez sem elég indíték!) De mivel magyarázható a Népszabadság, a Népszava, a Magyar Hírlap, a 168 Óra, az Egyenleg hirtelen támadt ellenszenve?

Orbán Viktor volt olyan bátor, hogy kimondta: azok bírálják mostanában őt és pártját, akik a Fidesz, az SZDSZ és a Szocialista Párt összefogását látnák szívesen, s hogy „Magyarországon az újságírók tekintélyes része nem úgy gondolja, hogy neki tudósítani kell az eseményekről, hanem politikai koncepcióját akarja érvényre juttatni, a politikát kívánja alakítani”.

Hogy mindezt a Pesti Hírlapban tette, az már nem bátorság, hanem vakmerőség volt részéről.

Ehhez képest alig kockáztatok bármit is a magam csekély pozíciójából, ha a Magyar Nemzet hasábjain leírom: a hazai sajtóban erősen túlreprezentált az a múltjánál, gyökereinél fogva baloldali és (újabban) liberális értelmiség, amelyik nagymértékben a szocialistákhoz és/vagy a szabaddemokratákhoz kötődik, s amelyik, ha saját vélt vagy valós politikai és egzisztenciális érdekeit veszélyeztetve látja, óriási erővel tud hangot adni ezeknek az érdekeknek.

Orbán és Kövér korábbi kíméletlen kormány- és MDF-ellenes kiszólásait bátor szókimondásnak, nyílt és őszinte politizálásnak tudták be azok, akik most a rideg arrogancia és a törtető akarnokság megnyilvánulásaként minősítik az MSZP-t és az SZDSZ-t illető sokkal mértéktartóbb kritikai hangokat. S bizony nyilvánvaló az is, hogy a nemzeti értékek iránti elkötelezettség Fidesz általi deklarálása és a tömegkommunikációs ellenszél feltámadása között is van némi összefüggés. Időbeli biztosan. Ami pedig a legsúlyosabb botrányt, a pártszékház-eladás ügyét illeti, az igazi vád és az igazi bűn itt sem a dolog üzleti része volt, hanem az, hogy mindez az MDF-fel kötötte össze a fiatal demokratákat.

A Fidesz politikája valóban sokat változott 1990 óta. A párt nagykorúsodott, a választások egyik esélyesévé lépett elő. Kormányzati szerepre készül, ennek megfelelően kezdett el politizálni. Centrumpárti pozícióra tör, ehhez illő arculatot, határozottságot és felelősségérzetet mutat, ám ez az arculat, ez a határozottság és ez a felelősségérzet nagyon nem tetszik a sajtó és az értelmiség egy bizonyos részének. Akik továbbra is a liberális avantgárd szerepében, az SZDSZ kisöccseként szeretnék látni őket. Olyan pártként, amelyik a csurkátlanítottan is „ókonzervatív, mucsai és nacionalista” MDF ellen a nagysándorosított, sőt hajdújanosított MSZP-vel is fenntartás nélkül hajlandó szövetekezni. Orbán Viktor és társai most súlyos figyelmeztetésekben részesülnek, és ezek jóval többet jelentenek üres fenyegetésnél. Mert a szóban forgó körök meghatározó pozíciókat birtokolnak a médiában.

Csak hogy „a választásokat nem a hangos kisebbségek, hanem a hallgató többség fogja eldönteni” – hirdeti a Fidesz Press (a párt belső kiadványa) hasábjain a szakértő. Amiben végül is igaza lehet, de a dolog ennél valamivel bonyolultabb. Mert való igaz, a demokráciában a politika végső soron a voksok megszerzésére irányul. A választópolgárok megnyeréséért folyó versenyben azonban hihetetlenül fontos szerepe van az elektronikus és nyomtatott tömegtájékoztatási eszközöknek, egyszerűen szólva: a Sajtónak.

Ez eddig közhely. De az már kevésbé, hogy a Fidesz igazi médiapárt, amelyik nem annyira valós társadalmi bázisának, szerveztségének és programjának köszönhetette eddigi sikereit, hanem sokkal inkább néhány kiváló fellépésű vezéregyéniségének, mindeneke előtt Orbán Vikornak (az ő esetében is mindeneke megelőzően egy hatalmas nyilvánosságot és sajtóvisszhangot kapott beszédnek); ügyesen szervezett, jól előadott, a televízió nyilvánossága előtt zajló parlamenti szereplésének, a kivételesen jó sajtójának és a sajtóban folytonosan ismétlődő és jelentős mértékben ön-

gerjesztő közvélemény-kutatási eredményeknek. Végeredményben annak, hogy a médiában, a média segítségével, az egész magyar politikai mezőnyhöz képest valami más, valami vonzó és rokonszenves arculatot tudtak kialakítani saját magukról. Ők voltak a fiatalok, a tiszták, a romlatlanok, a gyakorlatiasak. Az új generáció. Akik nemcsak a kormánypártoknál, de az ellenzéknél is különbek, akiktől lehet még várni valamit. Talán csodát is, miként a legkisebb királyfitól.

És most ugyanebben a médiában rombolják le a mítoszt, jórészt ugyanazok, akik megteremtették. A Fidesz is korrupt, a Fidesz is a hatalomra tör, vezére gátlástalan, arrogáns és diktátori hajlamú; akit eddig szerettünk, akiben eddig reménykedtünk, attól egyszerre félni kell.

A sajtó megcsinálta, most pedig kicsinálja a Fideszt?

A HVG-ben György Péter imígyen figyelmezteti az ifjú pártelnököket: „...ne akarja leváltani a magyar sajtót, ne óhajtson irányelveket adni, ne számárgodjon, hiszen úgys az újságírók az erősebbek”. A Népszava publicistája pedig egyenesen arra inti Orbánt: mérlegelje a sajtóban leírt véleményeket, hisz azok a közvéleményt tükrözik. Mert az újságíró: a demokratikus közakarat tolmácsolója. (Mint afféle néptribun. Mintha őt választanák meg négyévenként az országlakosok rovatvezetőnek, s a politikus köszönhetné – netán kormányzásra feljogosító – mandátumát valamely sajtócézár tőkeerejének.)

A Fidesz vezetői súlyos döntés előtt állnak. Vagy kitartanak saját politikai értékeik és szándékaik mellett – a sajtó betartása ellenére –, s ezzel a legnagyobb megpróbáltatásoknak teszik ki magukat, vagy: elfogadják, hogy a légy fújja a Chemotoxot.

JÉZUSMÁRIA, EMLÉKEZÜNK!

Magyar Nemzet, 1993. október 30.

1993 Ezt Beke Kata: Jézusmária, győztünk! című (akkoriban besceller) könyve miatti fölháborodás szülte. A kötet olvastán született meg bennem az elhatározás: könyvet írok Antall Józsefről.

Nem az én tisztem volna ez ügyben megszólalni. Nem nekem kellene az MDF védelmére kelni, aki ugyanúgy kívül vagyok már a párton, a frakción, mint a Jézusmária, győztünk! című könyv szerzője. Én ráadásul nem kiléptem, engem kizártak a képviselőcsoportból, így túl nagy hálát nem érezhetek, s az MDF egynémely dolgairól (amúgy is) meglehet a véleményem. Meg is van, de hát ami sok, az sok.

Beke Kata könyve még nekem is sok. Aki a szerző MDF-ben eltöltött éveinek tárgyilagos krónikáját várja, hiteles beszámolót, méltányosságot, annak már az első mondatoknál csalódnia kell. Mert már az első mondatoknál kiderül, hogy a szerző mindenekelőtt: ítélkezni fog. Már az első lapon kézenfogja olvasóját, és biztos léptekkel vezet a legsúlyosabb és legsommásabb – már itt félreérthetetlenül előre jelzett – elmarasztaló erkölcsi ítélet felé.

Felidézvén ugyanis a hőskor MDF-es választmányi üléseinek puritán idilljét, a „saját pénzünkön vett pogácsán, ásványvízen, kávé” átböjtölt vásárnapokat, majd szembeállítván mindezt a „pártszékház-palotákban” „közpénzeken dúskáló elvtársak” romlottságával, imígyen sóhajt: „Ó, ha sejtették volna!” (11. o.) És az olvasó máris sejti is...

Nem csak azt tudhatja meg mindenki már az első lapon, hogy az MDF vezetőit a régi állampárti erkölcs, „a dúskáló elvtársak” színvonalára súlyosította le a hatalom, hanem azt is, hogy már eleve rossz szándékúak és romlottak voltak. Erre az ítéletre épül föl az egész történet, ezt az ítéletet alapozzák meg, készítik elő, és szentesítik a felidézett események, a „tények”. S a legnagyobb baj éppen ezekkel: a tényekkel van! Az MDF ideje akkor zökkent ki, politikája akkor torzult el, akkor bicsaklott meg jóvátehetetlenül Beke Kata szerint, amikor köztársasági-elnökjelöltet állított – Pozsgay Imrével szemben. Egy ilyen rossz és bűnös döntés nem is születethetett másként, mint rossz és bűnös módon. A szerző úgy emlékszik

rá, hogy váratlanul (puccsszerűen) közölték a „döntést” az országos gyűlés küldötteivel. „A választmány tagjait és a szervezetek elnökeit vagy egy órával korábban hívták össze. És a politikai döntéshozó-szerv legnagyobb meglepetésére ismertették az elnökség többségének határozatát...” (25. o.)

Túl azon, hogy végtelenül ostoba lett volna az MDF vezetése, ha minden előkészítés nélkül áll elő a nagy horderejű előterjesztéssel, az események valójában a következőképpen játszódtak le. Az elnökség javaslatát egy héttel – és nem egy órával – az országos gyűlés előtt terjesztették a választmány és az elnökök gyűlése elé. (Az előbbi '89 október 15-én a Műszaki Egyetemen, az országos gyűlés október 20-21-22-én a Közgazdaságtudományi Egyetemen zajlott.) A döntéshozó szerv természetesen az utóbbi volt: a küldöttek óriási többséggel jóváhagyták Für Lajos jelölését.

Beke Katának hasonló emlékei vannak a népszavazás bojkottjára szólító döntésről is. Hasonlóan puccsszerű körülményekre utal, hasonlóan tévesen és pontatlanul (28-29. o.). Feltételezi, hogy „a döntés mögött minden bizonnyal Antall József akaratát kell keresnünk”, akinek szerinte: „Pozsgay Imre elárultatása megegyezett szándékaival”. (31. o.)

Mint a régi parlamentbe beválasztott MDF-es képviselő tanácskozási joggal részt vehettem az országos elnökség ülésein. Emlékszem, Antall mérsékletre intett: nagy a kockázat, nagyot lehet bukni a bojkottal. De a többség úgy döntött, hogy szembe kell fordulni az SZDSZ demagóg kampányával, és meg kell hirdetni: nem megyünk el, nem szavazunk! Az MDF elnökségének (a helyi szervezetek elnökei által utóbb megerősített) döntése a népszavazási eredmények utólagos ismeretében politikai értelemben rossznak bizonyult, és nagyon sokat ártott a pártnak. Erkölcsi értelemben azonban semmiféle kifogás nem emelhető ellene – főleg Pozsgay szemszögéből nem –, hisz a vele kötött nemzeti kerekasztal-megállapodás mellett állt ki az azt felrúgó SZDSZ-szel szemben. Beke Kata azt mondja erre: az „MDF 1989 őszén egyszer s mindenkorra elveszítette azt a jogát, hogy bírálja bármelyik politikai szereplő amorális lépéseit”. (31. o.)

Beke Kata nincs tisztában azzal, hogy mit mond.

Kutat emlékei között „az Antall-féle kamarillapolitika” bűnei után. Ezzel áll elő: „Többször hallhattuk Antall Józseftől, hogy a választások előtt »badarság« koalíciós elgondolásokról beszélni. Aztán egy nagygyűlésen mégis kijelentette: az MSZP-vel természetesen nem kötünk koalíciót”. (33. o.) Nos, a valóságban nem Antall József jelentette be az MSZP-től való elhatárolódást. Tudta nélkül, mi több, akarata ellenére történt a dolog. Ő ugyanis sokáig ragaszkodott az idézett politikai arany szabályhoz. Az

SZDSZ antikommunista kampánya, a „kommunistákkal kiegyező” MDF-re szórt vádak ekkor már erősen hatottak a közvéleményre. Elkerülhetlenné vált az MSZP-től való elhatárolódás. Erről beszélgettünk este Lezsák Sándorral annak a bizonyos „nagygyűlésnek” az első félideje után, ami a Fórum képviselőjelöltjeinek kétnapos összejövetele volt 1990. február 3-án és 4-én. Megállapodtunk, hogy másnapra fogalmazok egy nyilatkozatot, s Lezsák szót ad napirend előtt. Az MSZP-vel való bárminemű együttműködést elutasító deklarációt tehát én írtam és olvastam fel. Nem büszkélkedni akarok vele, de tény. A képviselőjelöltek elsőprő többséggel elfogadták a nyilatkozatot, ami visszavonhatatlanná tette a dolgot.

Beke Kata megemlékezik a „Tavaszi nagytakarítás” című plakátról is. Így: „az oly sokat ártó, oly sok félelmet gerjesztő, az MDF szellemének és programjának gyökeresen ellentmondó... plakát” (53. o.). Mivel valószínűleg nemcsak ő, de mások se emlékeznek rá, nem árt, ha felidézem: pisztolytáska, munkásőrsapka, Sztálin-szobor, Mao Ce-tung-kötet, Szabad Nép és a hírhedt sportcsarnokbeli Grósz-beszéd-ről tudósító Esti Hírlap-példány látható a képen: a diktatúra szimbólumai és nem emberek kerülnek a kukába. Mi ebben a félelmetes, miért volna ez gyökeresen ellentétes az MDF szellemével és programjával?

„A választások előtt (kiemelés tőlem: D. J.), 1990 tavaszán tartották meg az MDF harmadik országos gyűlését. Egészen más volt, mint az előző kettő. Hosszú szónoklatok, ütemes tapsok, túlfűtött érzelmek” – emlékezik tovább a szerző (49. o.) A szóban forgó országos gyűlés a választások után, június 2-án, illetve 16-án zajlott le. Tapsok és érzelmek? Istenem, hát győztünk.

Beke Kata szemére hányja Antall Józsefnek, hogy miniszterelnökként „szóba sem állt” a magyar társadalommal. Merthogy „már hivatali működésének első napján az állampolgárokhoz kellett volna fordulnia a televízió képernyőjén”. A szerző azt is leírja, mit kellett volna mondania. (40-41. o.) Utánanéztam a parlamenti jegyzőkönyvben: Antall pontosan azokról a dolgokról szólt a beiktatási beszédben! Csak hát a Magyar Televízió az új kormány eskütele helyett kupameccset közvetített...

Az MDF-frakció ülésein csupán „napiparancsok kiadása történik” (84. o.), csak a „bizalmi hálózat” tagjai „kapnak megbízást arra, hogy felszólaljanak a kormány-előterjesztések mellett” (89. o.), akik szót emeltek az ilyen gyakorlat ellen, azokkal szemben elkezdődött „az etikai bizottság elé citálások sorozata” (88. o.) – írja Beke. Mindhárom állítás valótlan. Az elsőt, a legképtelenebbet, ő maga cáfolja, amikor arról panaszkodik, hogy a frakcióülések gyér látogatottsága miatt „harmincöt-negyven képviselő

döntött el mindent három-négy szavazattöbbséggel” (84. o.). Hogy fér össze a napiparancs-osztogatás a szoros szavazattöbbségű döntéshozattal? Ami a felszólalásokat illeti: bárki bármikor felszólalhat a parlamentben a kormány-előterjesztés mellett vagy ellene. Az ún. „vezérszónok” személyéről, aki a frakció hivatalos álláspontját képviseli, természetesen maga a frakció dönt többségi szavazással. Végül pedig nagy kár, hogy Beke Kata nem említi egyetlen konkrét etikai ügyet sem. Persze, ha megtenné, akkor nem írhatna a „bizottság elé citálások sorozatáról”.

Leírja viszont, hogy az MDF-ben már Antall miniszterelnök-jelöltsége idején „legfőbb értékévé vált a lojalitás” (32. o.). Ami a képviselőcsoportot (és vezetőjét) illeti, úgy vélem, ez az egyedüli természetes állapot, hogy tudniillik lojális a saját miniszterelnökéhez. Az illojalitás az ellenzék dolga.

Vajon lehet-e túlzottnak, károsnak, alattvalóinak minősíteni ezt a lojalitást, ha – miként Beke Kata írja – „a miniszterelnök bejelentette, hogy részt kíván venni” a frakcióvezető elleni bizalmatlansági indítványról döntő rendkívüli ülésen, mire „a frakció többsége úgy döntött, hogy ezt nem kívánja megtiltani, de ... ne szólaljon fel” (86. o.) Ugyan hol fordulhat elő, hogy egy miniszterelnök nem kaphat szót a saját frakciójában? Az MDF-ben előfordult. Nem akarok átesni a ló túlsó oldalára. A képviselőcsoport működése bőven ad okot a bírálatra. De az a torzkép, amit a Jézusmária... szerzője fest róla, merőben hamis.

Beke Kata monomániásan tér vissza újra és újra Antall személyére. Viszolyogva idézi fel a kereszténységet kisajátítani akaró kormánytörekvések egyik bizonyítékaként, hogy „a pártelnök-miniszterelnök egyszer feszülettel a kezében jelent meg a napilapok címdalán” (115. o.). Aki nem emlékszik a képekre és nem tudja mi történt, az valóban megbotránkozhat a szerző által sugallt krisztusi póz miatt. Valójában annyi történt, hogy egy kecskeméti rendezvényen egy népi faragó ajándékképpen átadott Antallnak egy saját készítésű feszületet, az aktust persze lefényképezték, és bekerült a sajtóba.

Hosszasan lehetne még sorolni az ilyen és ehhez hasonló tévedéseket és torzításokat a Jézusmária, győztünk! című könyvből. Ezek egy része talán a természetes emberi feledékenység számlájára írható. A nagyobbik, a túlnyomó rész azonban egyértelműen az elfogultság, az ellenszenv következménye. És néha bizony tudatos csúsztatások is előfordulnak. Amikor például Kónya Imre hírhedtté vált dolgozatának sajtóra vonatkozó kitételeinél, illetve Csurka hasonló tárgybani durva kirohanásainál Antall Józsefet sejteti sugalmazóként a szerző (52. o.). Vagy amikor úgy beszél a területi revízióra törekvő politika értelmetlen és káros voltáról, mint-

ha az a kormány politikája volna, de legalábbis erős köze lenne hozzá. (118-119. o.)

Beke Kata könyvének másik nagy-nagy fogyatéka, hogy rendre olyan gondolatokat, olyan elvárásokat fogalmaz meg, amelyek realizálása a gyakorlati politikában a többpárti demokrácia viszonyai között elképzelhetetlen, kivihetetlen, s a legtöbbször érthetetlen és értelmetlen is. Amikor például az MDF-es „hőskor” „spontán és őszinte gondolatcseréit” állítja szembe eszményként a későbbi országos gyűlések, „szigorú forgatókönyv” szerint zajló rendjével, akkor valójában az értelmiségi vitaklubok és baráti beszélgetések metodikáját kéri számon a kormányzati szerepet és felelősséget viselő politikai párt gyakorlatán. Ami persze képtelenség. Miként az is, amikor azzal áll elő, hogy „Pozsgay Imre, Németh Miklós és Horn Gyula honoris causa legyenek tagjai az új Országgyűlésnek, a rendszerváltás folyamatában betöltött fontos szerepük elismeréseképpen” (33. o.), merthogy: „egy ilyen megoldás megnyugtathatta volna az állampolgárokat” (34. o.). Ugyan hol lehetett volna erre, jogi formulát megfogalmazni és vajon mifélett? A választójogi törvényben, személyre szólóan? Netán az alkotmányban? Ilyen a világon nincs! A demokrácia első axiómája, hogy hatalom (legfőképpen törvényhozói) csak választás útján nyerhető. Ha a szóban forgó személyek érdemei csakugyan olyan becsben álltak volna az „állampolgárok” előtt 1990 tavaszán, ha csakugyan az „nyugtatta volna meg” őket, ha parlamentbe delegálják Pozsgayt és Hornt, akkor nem egy Szájer József nevű ifjú jogász és nem egy Gaál Antal nevű ismeretlen állatorvos nyeri meg a választást az adott kerületben – velük szemben.

A Jézusmária... szerzője számon kéri továbbá Antall Józseftől, hogy már a választások előtt nem állította össze kormányát és annak programját (37. o.). Merthogy ekkor készült volna igazán komolyan a miniszterelnöki szerepre. Gondoljunk bele: a választási eredmények, a parlamenti erőviszonyok ismerete nélkül kikkel, milyen arányban, mely pártok, mely elképzelések, milyen szempontok figyelembevételével és ugyan mi végre lehetne kormányt és programot összeállítani? A többpárti demokráciák gyakorlata szerint nem jól összeszokott baráti vagy tudóstársaságok alakítanak kormányt, hanem azok, akik a választás eredményeképpen erre mandátumot nyernek. Minden egyéb óhaj képtelenség...

Az MDF-SZDSZ-paktummal a két párt „arcul verte a másik négy pártot” (44. o.), véli Beke, s még hozzáteszi: „a kétharmados törvények sokaságát hatpárti egyeztetéssel is lehetett volna csökkenteni (45. o.). A kijelentés első fele a többpárti parlamentarizmus természetétől merőben idegen mo-

ralizálás. (Nem a morál idegen tőle, csak az ilyenfajta!) A másik a többpárti parlamentarizmus természetétől merőben idegen sületlenség. Tudniillik ha két érdek egyeztetésével megoldható valami, akkor a legnagyobb ostobaság volna további négy érdek bevonásával nehezíteni vagy lehetetlenné tenni a dolgot.

Beke Kata könyvében újra és újra olvasható: „a kormány nem az MDF programját valósítja meg” (57. o.). A képviselőcsoportban annak idején megalakult Programplatform ugyanebből a tételtől kiindulva fogalmazta meg kritikáját *Program és Valóság* címmel. Csakhogy a választási programot szinte betűhíven számon kérni a kormányzati gyakorlaton naivitás, hiszen egyfelől a koalíciós partnerek programjával való egyeztetés során, kompromisszumok, kölcsönös engedmények árán alakul ki egy többpárti kormányzat politikája, másfelől a tervek, az elképzelések szembekerülnek az adottságokkal, a lehetőségekkel, a gazdasági-társadalmi-politikai korlátokkal. Elvéket, igényeket, koncepciókat megfogalmazni mindig könnyű, a gyakorlatban megvalósítani azonban iszonyú nehéz és sohasem lehet maradéktalanul.

Folytathatnám a sort bőségesen további példákkal. Ezek mind-mind azt igazolnák, a Jézusmária... szerzője merőben apolitikusan gondolkodik, a többpárti demokrácia működésének bizonyos elemi törvényszerűségeivel nincs tisztában. Egy helyütt nem csekély öntudattal állapítja meg: „És megértettem, hogy soha nem leszek képes behelyezkedni Antall József gondolkodásmódjába” (73. o.). Nos, ebben teljesen egyetértünk. Csakhogy ennek, szerintem, nem erkölcsi okai vannak.

Az egész könyvből süt: Beke Kata hisztérikusan gyűlöli a miniszterelnököket. Mindent, az MDF összes baját, romlását egyetlen okra vezeti vissza: a gögre és mindenekelőtt Antall József felfuvalkodottságára. Odáig megy, hogy még Csurka Istvánnak is azt veti a szemére: (másokkal együtt) miért nem állította meg Antallt, miért nem fordult vele szembe (58. o.). Kell ehhez kommentár?

A sértettségéről és a mögötte álló túlfajlett önérzetről árulkodó megnyilatkozások számos alkalommal felbukkannak a könyv lapjain. Felidézésükre, bármilyen tanulságos lenne, nincs hely, csupán egyetlen jellemző mondatot ragadok ki a szövegből: „A dilettáns középszer virult mindenütt, én pedig egyedül voltam” (72. o.). A kiadó így harangozza be a kötetet: „Remek! Tiszta! Világos! Olvasmányos! Letehetetlen... Konkrét nevek. Hiteles történetek. Beke Kata könyve ítélet színről színre... Beke Kata új könyvét mindenkinek el kell olvasni!”

Én azt mondom: silány portéka.

Magyar Nemzet, 1993. december 18.

1993

Ez az írás nem nekrológ. Nem a halott miniszterelnök emlékének szó-ló temetésnap tiszteletadás. Azok a gondolatok, amelyeket most papírra vetek, régen készen állnak bennem. Életében nem írhattam le őket. És szorongva gondoltam arra, hogy egyszer meg kell tennem.

Magyarország – lakosai tudják vagy sem – történelmi idöket él. Az a folyamat, amelyik a '80-as évek vége óta zajlik, *e nép harmadik nagy sorsfordulója*. A harmadik ama nagy átvonulások sorában, amelyeket az emberi civilizáció két óriás ága között hajtottunk végre. Az ázsiai és az európai fejlődés ágai között.

Az előbbi a közösségi (állami) tulajdonra épülő, felülről irányított gazdaság, a hierarchikus társadalom, a despotikus önkényuralom s a neki alávetett emberi szellem jellemzi. Az ókori Egyiptomtól a középkori török birodalmon át az újkori Szovjetunióig. A kínai nagy faltól a szibériai vízi-erőművekig, az asszír uralkodók istenkirályságától az állampárti főtitkárok hatalmáig, Kheopsz fáraó szarkofágjától a Vörös téri múmiáig.

Az európai gazdaság a magántulajdonra és a piacra épül, az autonóm társadalmi mozgásokra, az alkotmányos politikai berendezkedésére, a szabad egyén alkotó szellemére. Az athéni civilizációtól a középkori rendiségen át a nyugati polgári rendszerekig. A virágzó antik áruterme-léstől a jóléti társadalomig, a római jogtól a belga alkotmányig, Homé-rosztól Thomas Mann-ig.

Államalapító királyunk, István az európai keresztény civilizációba ve-zette be Ázsiából érkezett népét. Csaknem ezer évig jártuk – nem sima és nem nyílegyenes – európai utunkat, amikor e század közepén, dobtáras géppisztollyal a hátunkban, visszamasíroztattak bennünket Ázsiába. Most a magunk akaratából *újra úton vagyunk Európa felé*.

Ha a sorsunkkal való rendelkezés szabadsága felől nézünk végig múltun-kon, akkor megint csak azt látjuk, hogy harmadik nagy történelmi korszakunk kezdetén állunk. Az állami önállóság Szent Istvántól Mohácsig tartó fél évezrede után a szovjet csapatok kivonulásáig fennálló nagyhatalmi alá-vetettség lényegében szakadatlan ötszáz esztendeje következett, s most újra a szuverén államiság minden remény szerint tartós időszaka köszönt reánk.

A nagy civilizációs váltás és a nemzeti önállóság megteremtésének tör-ténelmi feladatai szükségképpen történelmi szerep eljátszásának lehetősé-gét kínálták fel, vagy inkább szabták feladatául annak az embernek, akinek ebben az időszakban az ország vezetése jutott osztályrészül. Aki pedig úgy tudta betölteni e szerepkört, hogy miniszterelnöksége idején a demokra-tikus jogállam kiépülése befejeződött, a privatizáció és a piacgazdaság in-tézményeinek megteremtése visszafordíthatatlanul előrehaladt, a szuverén állami lét belső és nemzetközi keretei megteremtődtek, illetve a lehetőség szerint kialakulóban vannak, s mindeközben a súlyos válság nem vezetett összeomláshoz, sőt ennek veszélye elhárult, a társadalmi és politikai stabi-litás megmaradt, sőt megszilárdult, az a kormányfő megfelelt a történelem által rá ruházott feladatnak, az szükségképpen történelmi személyiséggé vált. A nagy feladat, a nagy szerep betöltése révén és okán nagy történelmi személyiséggé. Ezt kimondani nem politikai meggyőződés, hit vagy rajon-gás kérdése, hanem a tárgyilagos ténymegállapítása.

Antall József a békés, megegyezéssel rendszerátalakítás vezető poli-tikusa volt. E rendszerátalakítás két legfontosabb mozzanata: a régi ha-talom vezetői és az ellenzék között '89 őszén megkötött nemzeti kerekasz-tal-megállapodás, illetve a választások után a legnagyobb kormányzó és a legnagyobb ellenzéki párt által aláírt egyezmény. Az előbbi a változások irányát és menetét határozta meg, az utóbbi a szilárd kormányzás, a ha-talmas átalakuláshoz szükséges belpolitikai stabilitás feltételeit hozta létre. Ezekről a „paktumokról” nagyon sokat vitáztak már és még nagyon sokat fognak vitázni. Akár a '67-es kiegyezésről. S ahogyan az a nagy történelmi mű Deák nevéhez kötődik, úgy kötődik ez a mostani Antalléhoz.

En Bocskai Istvánt tartom Mohács utáni történelmünk legnagyobb poli-tikusának. Aki úgy vezette végig a magyarság nagy szabadság-vállalkozását, hogy a nemzet erejének és a nemzetközi hatalmi konstellációk kínálta lehetőségeknek a határáig elmenve, de azokat át nem lépve, a katonai erőfeszítések nyomán kicsikarható részleges eredményeket a tárgyalóasztalnál küzdötte ki. Aki nem a bukásig, hanem a megegyezésig vívta a nemzet harcát.

Antall József a kompromisszumkötő nagy réalpolitikusként, Bocskai Ist-ván és Bethlen Gábor történelmi örökségét folytatta. Figyelve a nemzet-közi erőterre, annak lehetőségeit határozottan és bátran kihasználva. Ezek a lehetőségek most kedvezőbbek voltak, mint elődei idején. A réalpolitika ezúttal nemcsak részsikereket hozott, nem csupán kompromisszumot, ha-nem a legnagyobb eredményt: *a nemzet visszanyerte fél évezrede elvesztett függetlenségét*.

1993

S van valami, ami még tovább növeli e teljesítmény értékét. Antall a parlamentáris demokrácia, az alkotmányos jogállam keretei között tudta érvényesíteni akarátát. Nehezebb és bonyolultabb körülmények között, mint középkori elődei. A demokratikus alkotmányosság iránti szilárd elkötelezettségét ellenfelei sem vonhatják kétségbe. Az a tekintély és szuverenitás, amit pártján és a koalíción belül, de sok vonatkozásban az ellenzék szemében is kivívott magának, semmiben sem volt rokon a korábbi korszakok tekintélyuralmiságával. Kizárólag rendkívüli tehetségének, felkészültségének, páratlan lelkierejének, elhivatottságának és fantasztikus taktikai érzékének volt köszönhető. Igen, lenyűgözte környezetét. Bevallják vagy sem: lenyűgözte ellenfeleit is. A legdühöttebbeket és a legmániákusabbakat leginkább.

Mi volt a titka?

A nem mindennapi tehetség, az óriási akaraterő, a nagy tudás másoknak is megadatott. Benne több lakozott. Valami olyan, ami mindenki másból hiányzott. Antall József a magyar nemesség ivadéka, e minőségben minden bizonnyal utolsó képviselője volt. Azé a történelmi vezető rétegé, amelyikből a középkori államférfiak, s később a polgári átalakulás nagy alakjai is kikerültek. Azok, akik megértve az idők szavát, a reformkor, a '48-as forradalom és a kiegyezés során – polgárság híján – elvégezték a feudális rend lebontását és a polgári viszonyok kiépítését. Akiknek a maradékai jórészt dzsentrivé sülyyedtek, de akik közül sokan a polgárosodás útjára léptek, megőrizve történelmi hagyományaik legértékesebb részét. Közül jó néhány politikusként szolgált tovább nemzetét. Miként idősebb Antall József, a kora és társadalmi csoportja legjobb törekvéseihez kapcsolódó demokrata politikus. Aki még átadhatta fiának azt a tudást, azt az elhivatottságot, mindazon értékek legjavát, amit ez a történelmi vezető réteg az évszázadok során felhalmozott.

Meggyőződésem szerint ez volt a titka annak, hogy Antall József ki-magaslott a hirtelen jött demokratikus átalakulás frissen verbuvált politikusainak mezőnyéből. Negyven év diktatúrája után nem voltak meg azok a személyiségek, akik életkoruk, tudásuk, tapasztalatuk révén alkalmasak lettek volna a vezető szerepre az induló többpárti demokráciában. Hiányoztak a professzionális politikusok. Antallnál az első pillanattól fogva érezhető volt, minden mozdulata sugározta: tudja mit kell csinálni, hogyan és mikor, kikkel és miért. Ezt a tudást otthonról hozta. A történelemből. Onnan hozta a mély hivatástudatot s az ebből táplálkozó roppant lelkierőt, amellyel szembe tudott szállni a halálos betegséggel. Amit példátlan ön-

fegyellemmel viselt, amivel heroikus küzdelmet vívott – és amit bizonyos értelemben legyőzött! Tudta, hogy nem halhat meg idő előtt, hogy minden megnyert év, minden megnyert hónap győzelem. Mert olyan tennivalója van, amit más nem tud elvégezni.

Betöltötte a hivatását.

Bocskai István nevét aligha emlegetné a történetírás 1604 előtti tevékenysége okán. Egyike volt a kor szereplőinek. S aztán az 1604 és 1606 között kialakult helyzetben az általa véghezvitt katonai és politikai teljesítménnyel beírta nevét a magyar történelem legfényesebb lapjaira. Két esztendő alatt. Aztán az alkotó ereje teljében lévő államférfit elvitte a halálos betegség.

Antall Józsefnek alig adott több időt a sors.

A történelem megismételte önmagát.

A LENGYEL ÉN VAGYOK

Magyar Nemzet, 1994. április 2.

Ehhez nagyon sokan gratuláltak – nem csak a kormányoldalon.

1994

Acképeinek meghatározó vonása a kegyetlenség. Ő maga írja: „a portré nem vitairat, nem gúnyrajz. Könyörtelenség... Minden leírás leleplezés... Nem őszinte, nem igazságos – kíméletlen.”

Valóban nem ismer könyörületet. Megértés, empátia, méltányosság, tárgyilagosság, a másik ember iránti tisztelet: ezek teljességgel hiányoznak belőle. A politikusokat állatokként ábrázolja. Für Lajos nehézkes, buta medve. Csurka eszelős majom. Lezsák: hiúz és vakond. Orbán: áldozatára leső tigris. Még Antall József jár a legjobban, ő egyszerűen csak: oroszlán. Göncz és Kis – kivételek.

„Ezt csak szenvedélyből lehet csinálni. Sokszor ajánlják, hogy írjam meg ezt vagy azt. De nem megy. Sehogy sem tudom megfogalmazni róluk az első sort... átélés, a beleérzés szenvedélye nélkül elszáll minden gondolatom.” Ezek a mondatok nem valamely lírai költő önvallomásából valók. Politikai közíró vetette őket papírra.

Magyar alakok című, korábbi hírlapi cikkeit összegyűjtő kötetében a szerző arcképeket – hite szerint történelmi érvényű portrékat – rajzol mai politikusokról, de módszere nem a realista festőé. Lengyel szürrealista piktor: a tapasztalati tények kevésbé érdeklik. Nem kutat, nem nyomoz, nem elemez, nem a tárgyaül választott személy szavait és tetteit mérlegeli, hanem feltételezett szándékait és a gondolatait. Nem vesződik azzal, hogy Antall, Orbán vagy Göncz beszédeit, interjúit, konkrét döntéseit bogarászsza. Ő már ezeken túlvan. Átlát a szitán, s tudja, mindez merő szemfényvesztés. „Az életük titka érdekel” – vallja be saját titkát.

Beszélteti alakjait – a maga módján. Hosszú monológokat ad a szájukba, olyan kijelentéseket, amelyeket ők ugyan sohase mondtak, de szerinte mindig is gondoltak. Ezt olykor maga is elismeri: „úgy írok, hogy tudom, bármikor válaszolhatja: gondolta a fene”.

„Azt hiszem, minden jelentős emberi élményét... itt szerezte” – hiszi például a köztársasági elnökről, utalva börtönéveire. „Gyanúm, hogy anti-kapitalista” – gyanítja ugyancsak öröla. „Ha úgy nevelték, mint sejtem,

akkor...” – sejti a miniszterelnökről, s e sejtés a legmélyebb lélekbúvárlati eredmények kiindulópontja lesz.

Írásaiban mind nagyobb teret kap a szépirodalom. A tények, az érvek, a következtetések: tehát a valóság és a logika helyét egyre inkább a metaforák, a hasonlatok, a képi, stiláris és nyelvi alakzatok foglalják el. Az Orbán-portré például négy egymást követő metafora kibontása. Semmi több! A Fidesz elnöke először basszus őstehetség, majd alcsúti Julián Sorel, aztán tigris, végül gerillavezér. Az egész írás e metaforák kibontása, feldiszítése, variálása, pontosabban Orbán Viktor alakjának beleerőszakolása ezekbe a tetszetős képletekbe. Azt nem állítom, hogy mindez merőben önkényes volna, hisz ez esetben nem lehetne hatásos. De azt igen, hogy az egésznek több köze van az irodalmi(askodó) öncélúsághoz, mint a politikai közírói mesterséghez. Sejtelmekből, fikciókból, tetszetős logikai és nyelvi játékokból, irodalmi és történelmi alakokkal vont párhuzamokból, innen-onnan összegereblyélt vers-, dráma- és naplórészletekből, esszébolcselöktől származó, szellemesnek tűnő ötletek tarka és szemfényvesztő keverékéből állnak össze azok a rajzok, amelyek lehetnek érdekesek és szórakoztatóak, tetszetősek és izgalmasak, de hitelesek aligha.

A valóság megismerésének ősidők óta kétfajta útját járja az ember. Egyfelől a külső világból nyerhető tapasztalatok racionális feldolgozása révén szerzi a tudást, másfelől saját lelkéből, hitéből, érzelmeiből, az intuíciónak segítségével. Az előbbi a tudomány, az utóbbi a művészet sajátja.

Vágyai, ambíciói, hiúsága mindinkább ez utóbbi útra terelik Lengyelt. A halhatatlanságot akarja. „E korszakot talán csak 2010 táján fogják érteni. De vajon kinek az írásaiból? ... Hiú módon azt szeretném, ha ... az én cikkeimből tudnák meg, hogy milyen volt Antall József miniszterelnök, ha érdemes még tudni...”

A világról az ösztön, az érzelmek, a lélek irracionális erői révén is lehet érvényes és igaz dolgokat mondani. De csak akkor, ha az ösztön egészségesen működik, ha az érzelmeket nem torzíja el a gyűlölet, ha a lelket nem keríti hatalmába a sértett hiúság. Lengyelt tökéletesen cserbenhagyja az intuíciónak mindazon személyek esetében, akikhez kiegyensúlyozatlan érzelmi viszony fűzi.

A miniszterelnökhöz igen erős és ambivalens érzések kötötték s kötik ma is. A kötetben hat írásának tárgya ő. Nem tud tőle szabadulni. Antall-komplexusa van. Könyve előszavában ezt „szenvedélyes barátenellenfél viszony” nevezi. „Úgy gondolkodhatott rólam, ahogy Eötvös Józsefről Deák” – véli szerényen. Antall már nem tiltakozhat ellene. Míg

1994

élt, Lengyel minden írását elküldte neki. Dedikálva. Többször nyilvános tévévitára hívta ki. Olyan ez, mintha a profi ökölvívót invitálná a kamerák elé a *pontozóbíró*, mérkőzzünk meg, *vitatkozzunk a boksztól*: dőljön el ki a jobb. A miniszterelnök soha nem válaszolt neki. Aztán beperelte a bíróságon. A becsületében méltánytalanul megtámadott ember őszinte fölháborodása és igazságkereső indulata úrrá lett a következményeket számba vevő józan mérlegelésen. Az egyetlen olyan eset, amikor a magánember legyőzte Antallban a politikust. Hiba volt. Az viszont szerencse, hogy az igazságot elismerő bírósági ítélet csak felfüggesztett pénzbírságot rótt ki Lengyelre. Mérget mernék rá venni: ha végrehajtandó a büntetés, nem fizet. Leüli. Bevonul a börtönbe mint politikai fogoly. A szabad véleménynyilvánítás mártírja. Az első és az egyetlen a rendszerváltozás utáni Magyarországon. Micsoda nemzetközi szenzáció lett volna! Ennek a pernek azonban így is sokat köszönhet. Korábban csak az MSZMP tett vele ilyen jót: amikor kizárta.

Mire vezethető vissza az az ellenséges érzés, az a sokszor vak gyűlölet, amit a miniszterelnök iránt érzett? Talán rejtett kisebbségi komplexusát volt hivatva elleplezni? Ha így van, ezzel nincs egyedül. A hozzá hasonló értelmiségiek szerepe hihetetlenül felértékelődött a nyolcvanas évek végének Magyarországon. Az MSZMP vezetői Gorbacsov színre lépésével elvesztették hatalmuk egyik támaszát. A főtitkár egyrészt eléjük szaladt a reformok terén, másrészt megüzente: a Szovjetunió nem avatkozik be a kelet-európai országok belső ügyeibe. A hazai pártállam másik bázisa, a szerény, de folyamatos életszínvonal-növekedés és a viszonylagos létbiztonság, amin a társadalmi konszolidáció nyugodott, ekkorra már összeomlóban volt. A minden szalmaszálba belekapaszkodó, önbizalmát és legitimációját veszített hatalom kétségbeesetten fordult az értelmiség azon része felé, amelyiktől tanácsot, segítséget, támogatást várhatott. A párt vezetői – maguk nem lévén értelmiségiek – részint kisebbségi érzésekből fakadóan korábban is respektálták bizonyos körök véleményét, ám ez most rendkívüli módon fölerősödött.

Az új helyzetet természetesen nagy örömmel fogadták mindazok, akik korábban is úgy vélték, hogy cselekedni csak az adott kereteken belül lehetséges, akik tehát beléptek a pártba. A Grósz-, majd a Németh-kormány előbb tanácsadóként, később már kormányzati pozíciókat is juttatva nekik, mind nagyobb mértékben támaszkodott ezekre az értelmiségiekre. Ebben a rendkívüli, ám átmeneti helyzetben született meg az a szakértői mítosz, amiről sokan ma sem tudnak, illetve akarnak szabadulni.

1989-90 fordulóján, tehát az állampárti hatalom teljes összeomlása idején köszöntött be az igazi kánaán az ún. szakértő elit számára. A hirtelen jött hatalmi vákuumban – mikor az új, ellenzéki pártok még nem szereztek igazi tekintélyt és befolyást – még inkább felértékelődött a szerepük. Immár az egész társadalom figyelt a szavukra. Nekik viszont nem kellett többé figyelniük a hataloméra. A média sztárjai lettek.

1990 tavaszán azonban, a szabad választások után gyökeresen megváltozott a helyzet. A frissen elnyert mandátum birtokában az új kormány tökéletesen legitim volt, személy szerint Antall Józsefnek pedig – Kádárral vagy Grósszal ellentétben – semmi oka nem volt az értelmiségiekkel szembeni kisebbségi érzésekre. (Tegyük hozzá: a legkevésbé sem voltak neki ilyen érzései.)

A szóban forgó körök csalódással, majd növekvő felháborodással fogadták az új helyzetet. Nem akarták, s máig sem tudják megérteni, hogy a nyolcvanas évek végén kialakult állapot rendhagyó és átmeneti volt. Ezek az emberek szinte kivétel nélkül az új kormányzat és személy szerint Antall József ádáz kritikusaivá váltak. Az „arroganciájáról”, „úri gögijéről” szóló vádak jórészt ebből a csalódásból és értetlenségből származnak.

„Ha a miniszterelnök kinyújtja a kezét a szakmák felé, kezek erdeje nyúlik vissza” – írja könyvében Lengyel. Túl azon, hogy ez a kijelentés semmivel sem értelmesebb, mint a „kormány nem állt szóba a társadalommal”, „nem szólította meg a népet”, „a nép feje fölött intézkedik” s hasonló populista aranymondások, Lengyel esetében konkrét és személyes oka is van annak, hogy rögeszmésen ismételteti Antallal szemben a hasonló vádak. 1990 tavaszán – mások társaságában – többször is találkozott az új miniszterelnökkel. Ekkor felajánlotta: szívesen lenne a belső tanácsadója, ha minden információhoz hozzáférhetne, minden kormányzati dokumentumba betekinthezne, de: továbbra is fenn kívánná tartani a nyilvánosság előtt játszott független kritikusi szerepkörét – természetesen a kormánnyal szemben is. Antall válasza: ez képtelenség, ilyen a világon nincs. Ennyi volt a kapcsolat – s még egy kis epilógus. Lengyel újra üzent: egy tea mellett bármikor szívesen adna tanácsokat. Antall visszaüzent: egy teát mindig nagyon szívesen, még csak tanácsokat sem kér érte cserébe...

Ez az, amit Lengyel László nem tud elfelejteni és megbocsátani. Mert hogy ő mit tart magáról, azt korántsem titkolja. Az alábbiak egy közelmúltban készült Magyar Nemzet-beli interjúból valók: „...a politikusok számot vetnek majd azzal, hogy nekik tárgyalniuk kell a másik oldallal. A közírókat arra fogják ösztönözni, hogy legyenek valamiféle közvetítők... Akarok,

nem akarok, én most Lengyel László vagyok, jelzők nélkül... Hihetetlen társadalmi érdeklődés övez... eljutottam olyan helyzetbe, hogy pártállásra tekintet nélkül kénytelenek odafigyelni arra, mit mondok és mit írok... Henry Kissinger három havonta ír egy olyan cikket, amit minden külpolitikai elemző elolvas, s persze az elnök is. Ha válságstábot kell összehívnia Clintonnak, akkor abban a húsz emberben Kissinger biztosan benne van... A világot tulajdonképpen néhány tucat ember irányítja, s ezek jelentős része lényegében nem hatalmi tényező, nincs címe, rangja. Magyarországon ez ugyanígy van...”

Talán nem véletlen, hogy a kötetében – amelyben Csoóri, Csurka, Für, Kis, Konrád, Lezsák, Orbán és Eörsi István egy-egy, Göncz két portré erejéig kap helyet, Antallal pedig hat cikkben viaskodik – saját magával foglalkozik a legtöbbit: nyolc írásnak közvetve vagy közvetlenül ő a főszereplője.

Ám túl azon, hogy hite szerint egyike azoknak, akik az országot irányítják, Lengyel igazából ÍRÓ szeretne lenni. Ez főként abból derül ki, hogy az *igazi* írókat mindenkinél, még Antall Józsefnél is jobban gyűlöli. A legkegyetlenebbül ugyanis nem vele, hanem Csoóri Sándorral és Konrád Györggyel bánik el.

Konrádról egész egyszerűen megállapítja, hogy nem is író. „Opera-énekesi kimunkált hang, végtelen nyugodtsága... pompás férfialak, szinte Jókai-hős kinézetű... ez az ember ki van találva... maga találta ki önmagát.” De amit ír, azt már rég nem érdemes elolvasni. „Esszékötetéből, publicisztikáiból egyetlen emberre sem emlékszem... Nincsenek élmények... esszéinek nyelve koravén.”

Csoóriról megállapítja: „sohasem volt szépen kidolgozott, karakteres esszényelve... poete mineur – kismester. Szorgalmas, becsületes, derék, minden órán ott van, társai szeretik – ne folytassa kérem, ugye nem igazán tehetséges...” Mintha Goethe beszélgetne róla Flaubert-rel. Ő azért valamivel mégis jobban jár, mint Konrád. A híres Duray-esszéről például Lengyel leereszkedően megállapítja: „derék egy írás”. Idéz belőle, s akár az agg mester a szorgos tanítványt dicséri is: „erős és jó sorok”.

Kétség sem férhet hozzá, hogy a *Magyar alakok* című kötet szerzője egyre jobban ír. (Miként egyre jobban hegedül, ki egyre hegedül.) Nyelve már-már irodalmias. Képeket használ, stiláris alakzatokat, hangulatot teremt, ritmusa van, vannak jó sorai.

De a legjobbak mégiscsak azok, amelyeket Csoóritól idéz.

MAGYARORSZÁG – RESTAURÁCIÓ ELŐTT

Magyar Nemzet, 1994. április 9.

A jobboldalon általában túlzónak, indokolatlan riogatásnak tartották a cikkben foglalt sötét jóslatokat – főleg az MSZP elsőprő győzelmét. Utólag nyilvánvaló: sok mindent valóban sötétebbnek láttam a kellenél. Mindenekelőtt lebecsültem az első négy év – a precedensül szolgáló jogállami kormányzás – hatását. Továbbá azt a demokratizálódást, ami az MSZP-ben (Hajdú János ide vagy oda) mégiscsak végbement. Az utódpart abszolút többséget szerzett a választásokon, ám ennek ellenére koalíciót kötött az SZDSZ-szel, ami kétharmadot biztosított a kormányzat számára. A baloldali koalíció mégsem élt vissza ezzel: lemondott például az alkotmányozás lehetőségéről. A demokratikus pluralizmus elhalására és a hegemonisztikus uralmi szerkezet kialakulására vonatkozó sötét jóslataim csak másfél évtizeddel később: Orbán Viktor és a Fidesz kétharmados győzelmével váltak valóra...

Antall József egyik fontos szempontja volt 1990 májusában, hogy a szabad választások nyomán megalakuló első demokratikus kormányba egyetlen volt MSZMP-tag se kerüljön be. Az 1994-es választások eredményeként felálló új kormány ezzel szemben minden valószínűség szerint kizárólag egykori kommunistákból áll majd. Az MSZP győzni fog, a volt állampárt örökösei visszakерülnek a hatalomba.

Képtelenség? Hogy ez a nép sokkal bölcsebb annál, semhogy még egyszer azokat...? Hogy nem kell rémeket látni? Lássuk akkor a tényeket!

A választásra jogosult lakosság többségének elege van a mostani kormányzathoz és mindabból, ami az elmúlt négy esztendőben történt. Mindinkább erősödik a meggyőződés: a régi jobb volt, a régiek jobbak voltak. A legutóbbi közvélemény-kutatási adatok szerint a leadott voksoknak immár 37 százalékát szereznek meg a szocialisták. A magyar választójogi törvény rendszerében az 5 százalékot el nem ért pártokra leadott szavazatok eloszanak a bejutók között, mégpedig erőarányosan. A nagy pártok által megszerzett mandátumok száma a végén eképpen jócskán meghaladja a rájuk ténylegesen leadott voksok arányát. Az MDF-listára annak idején a szavazatok 24,73 százaléka esett, és a párt végül a parlamenti mandátumok 42,7 százalékát szerezte meg. (Pedig a bejutási küszöb akkor még csak

4 százalék volt.) Az MSZP ma 37 százalékot kapna: tessék kézbe venni a papírt és a ceruzát! Hogy a Demokrata Fórum akkor rengeteg egyéni győzelmet aratott? Visszakérdezek: a ma legnépszerűbb párt jelöltjei ugyan miért ne győznének egyéniben? A kormánypártiak és a liberálisok ráadásul keresztbe fogják verni egymást, így a nevető harmadikként befutó szocialistáknak korántsem lesz szükségük a voksok többségére a győzelemhez. Vagy el tudja valaki képzelni, hogy az MDF-es jelöltek tömegesen visszalépnek az SZDSZ-esek vagy a fideszesek javára, netán megfordítva? 1990-ben nem volt szükség az ellenzéki kerekasztal pártjainak összefogására a volt kommunisták ellen. Ma csakis ez tudná megakadályozni újbóli hatalomra kerülésüket. Ám erre az égvilágon semmi esély sincsen. Sőt! Ha egyedül nem szerzik meg a kormányzáshoz szükséges abszolút többséget, akkor minden jel szerint éppen az a párt lesz a segítségükre, amelyik négy évvel ezelőtt a lehangosabban kommunizált!

Pedig az utódpart ma sokkal riasztóbb képet mutat, mint annak idején. Akkor valóban a reformerek vitték a prímet, s a régi rendszer kompromittált figurái kiszorultak. De hol van ma Pozsgay Imre és Németh Miklós? Vagy másképpen: hol volt akkor Nagy Sándor, Schalkhammer Antal vagy Hajdú János? Nem személy szerint rájuk értem, nem is én mondom, egy szocialista párti képviselőtársam fogalmazott így: „nem szabad, hogy megnyerjük a következő választásokat, mert akkor a patkányok mind visszajönnek a hajóra” (akik elhagyták, amikor süllyedt.) Minden tisztelem derék emeszpés barátaimé, ám a régi nézeteihez megátalkodottan ragaszkodó Hajdú 90 százalékos helyi megerősítéséből szerintem csak egy következtetés vonható le: az alapszervezetekben a tagság túlnyomó többsége nem tudott megszabadulni a régi nézetektől. Órájuk pedig – tartok tőle – utoljára van szüksége a pártnak.

Az egykori uralkodó párt újbóli hatalomra jutását törvényszerűnek tartom. Először is azért, mert az előző rendszer bukásának mindenekelőtt külső oka volt: a szovjet birodalom összeomlása. Az egypárti diktatúrát nem belső erők döntötték meg Magyarországon, nem szervezett társadalmi mozgalmak vagy forradalmi tömegmegmozdulások nyomása alatt ropant össze, ilyen mozgalmak megszerveződésére, ilyen nyomás, ilyen erő megjelenésére ugyanis nem volt mód az előző rendszer keretei között.

A tradicionális ázsiai despotikus rendszereket leszámítva egyetlen más hatalmi berendezkedés sem hatotta át és sajátította ki oly mértékben a teljes társadalmi-gazdasági struktúrát, mint a szovjet típusú diktatúra, amelyik – ellentétben szélsőjobbaldali rokonával – a magántulajdont is

főlszámolta. Nemcsak az államapparátust, a hadsereget, a rendőrséget, az ügyészséget, a bíróságokat, a közigazgatást uralta és ellenőrizte, hanem az oktatást, a kulturális intézményeket, a postát, a sajtót, a rádiót, a televíziót, a bankokat, a termelőüzemeket, a szakszervezeteket és az egyéb „társadalmi” szervezeteket is, a hazafias népfronttól a nőtanácsig. Ez a rendszer főnállásának több mint négy évtized alatt teljesen áthatotta a magyar társadalmat. A demokrácia négy esztendeje – bármennyire igyekezett is az új politikai elit a maga embereit pozíciókba helyezni – nem építhette le azokat a struktúrákat, amelyeket a diktatúra tízszer annyi idő alatt kiépített. Az ilyen természetű mozgások azért se lehettek mélyrehatóak, mert a rendszerváltozás és a hatalomváltás a jogfolytonosság keretei között zajlott le, nem forradalom által.

Ismerősséggel egy százezres vidéki város előkelő szállodájának dísztermében állunk. 1992 nyara, a megyei önkormányzat fogadásán vagy kétszáz meghívott van jelen. – Nézd őket – mondja halkan szomszédom, és közelebb hajol. – Én ismerem valamennyit. Mind a régi emberek. Ők is ismerik egymást. Ahogy kezet fognak, ahogy mosolyognak, ahogy egymásra villan a tekintetük. És nem azért vannak itt, mert ismerősök, mert valaha párttagok voltak, hanem mert az egyik a megyei főügyész, a másik a bíróság elnöke, a harmadik az OTP igazgatója, a negyedik a nyomdái, az ötödik jól menő vállalkozó, a megyei lap főszerkesztője, a posta főnöke, a tűzoltóparancsnok. Ilyenkor úgy érzem: semmi sem változott.

Ez a kis történet minden szociológiai elemzésnél jobban megmutatja, hogy mi történt, mi nem történt (mert nem történhetett) meg a rendszerváltozás során, s hogy mi fog történni, ha az egykori állampárt négy esztendő múltán megnyeri a választásokat, és újra a kezébe kerül a kormány. Olyan hatalomkoncentráció jön létre ismét, ami összeférhetetlen a polgári demokráciák természetével. A törvényhozásban megszerzett többség és a végrehajtó hatalom mellé – a valószínűsíthető helyi választási sikerek esetén – társul majd az önkormányzatok vezetése is. (Az apparátusok zömmel úgyszólván régi káderekből: MSZP-szimpatizánsokból állnak.) Hasonló a helyzet az igazságszolgáltatás, a fegyveres testületek, a felsőoktatás és még nagyon sok más terület esetében. És ezen nincs mit csodálkozni. Hiszen azok az emberek, akik így vagy úgy, de együttműködtek a régi rendszerrel, nem tagadhatják meg teljesen elmúlt tíz-húsz-harminc-negyven évüket. Nem szakíthatnak radikálisan a múltjukkal, nem fordulhatnak szembe önmagukkal. A régi szálak erősek, s az ember mindig önigazolást keres. Az MSZP újbóli győzelme sokak számára ezt jelenti majd.

1994

Igy van és így lesz ez a sajtó esetében is. A legnagyobb példányszámú országos napilapnál meglevő szocialista befolyás közismert. Ám ennél is erősebbek a vidéki sajtóban birtokolt pozíciók. Az új kormány nemcsak azt a száznapos türelmi időt kapja majd meg, amit a mostani hiába kért... Arról pedig már ne is beszéljünk, hogy Csúcs László és társai ma egyebet sem tesznek, minthogy kellő indokot és bosszúvágyat halmoznak fel a választások után a rádióban és a televízióban végrehajtandó tisztogatások számára.

Mindezekon túl az MSZP meghatározó befolyással rendelkezik a gazdaságban is. A szakszervezetekkel való összefonódás közismert. A legriasztóbb az, hogy az utódpárt e téren immáron nem csupán a régi rendszerből átmentett pozíciókat birtokolja: a tb-önkormányzatok választások útján történt megszerzésével egy újonnan létrehozott intézményt is elfoglalt. Hasonló a helyzet a munkaadói oldalon. Az törvényszerű volt, hogy az új tőkés vállalkozók mindenekelőtt azokból a társadalmi csoportokból fognak majd kikerülni, akik az előző rendszerben elfoglalt pozíciójuk és kapcsolataik révén politikai, szakmai, információs és anyagi tőkét tudtak felhalmozni, illetve átmenteni. Ezek a csoportok – és általuk a szocialisták – időközben szintén új hadállásokat szereztek (ugyancsak legitim módon): a köztisztviselők kamarákat és a munkáltatói országos szövetséget. Az Országos Érdekegyeztető Tanácsban így mindhárom oldal az utódpárt vagy klientúrája kezében lesz majd: a kormányzati, a munkaadói és a munkavállalói is. Micsoda korporációs komfort! Sztrájkfenyegetések aligha lesznek, a sajtó pedig majd dicsérni fogja a kormány rugalmasságát.

De mit csinál majd az ellenzék?

Az MDF jobbra megy. A kormányzati felelősség megszűntével megszűnik az a helyzet, ami eddig önmérsékletre és felelősségérzetre kényszerítette a párt vezetőit. Az ellenzéki szerep és a párttagság nyomása az ádáz kormányellenesség, a nemzeti demagógia, a MIÉP és Csurka felé fogja sodorni őket. Antall halott, Boross tekintélye és súlya a miniszterelnöki poszt elvesztésével csökken, a többi volt „kormányférfi” pragmatizmusa és megfontoltsága pedig nem kell majd az elkeseredett, radikalizálódó tagságnak.

Fidesz nagyon nehéz helyzetben van. Népszerűsége – s vele a nagy tervek – oda, a liberális blokk szétesésében, ő maga legfeljebb a harmadik: a csendestárs szerepét vállalhatná el az utódpárti kormányban. Ettől azonban visszatartja őket a politikai tisztesség, de a racionális politikai számítás is. A párt arculata ellenzékben aligha változik majd, súlya azonban csökken. Szilárd társadalmi bázis, tagság, komoly anyagi erő és sajtó nélkül el is

szigetelődhet. A karrieristák nagy ívben elkerülik, egy ideig aligha pályázhat a kormányzati alternatíva szerepébe.

A kereszténydemokratákat édesgetik Hornék, hisz – különösen, ha nem volna rájuk szükség a parlamenti többség biztosításához! – hasznos szerepet játszhatnak az utódpárti kormány legitimálásában. A bársonyszék bizonyára nagy csábítás néhány vezető számára, a tagság és a szimpatizánsok körében azonban óriási megdöbbenést és meghasonlást okozna a volt kommunistákkal kötött vadházasság. A KDNP-nek pedig éppen ez, a szilárd társadalmi bázis adja erejét. A politikusi vezetőség, a szakértői állomány tekintetében ugyanis aligha veheti föl a versenyt az MDF-fel vagy a Fideszsel.

A szélsőjobb pártocskák? Torgyánon kívül semmi esélyük rá, hogy bejussanak a parlamentbe. Ő egy jó ideig eljátszhatja még a maga szerepét, figyelni azonban egyre kevesebben fognak rá.

A kép nem túl vigasztaló. Bizony be kell látnunk: az elmúlt négy-öt esztendő nem lehetett elég ahhoz, hogy a totális egypártrendszer örökén valódi pluralista többpártrendszer alakuljon ki. Azok a szűk értelmiségi csoportok, amelyek régi baráti szálakra, kulturális hagyományokra, politikai eszményekre építkeztek inkább, mintsem valódi társadalmi érdekekre, olyan pártokat hozhattak csupán létre, amelyeknek nincsenek tartópillérei a magyar társadalomban. Az utódpárt helyzete – mint láttuk – ezzel gyökeresen ellentétes! A politikai rendszerváltozás óta eltelt időszak ráadásul növelte azt a távolságot, ami az új politikai elit és a társadalom között található. Az MSZP esete itt is fordított. Nekik sikerült áthidalniuk azt a szakadékot, ami '90-ben még nagyon mélynek tűnt.

A politikai főhatalom újbóli megszerzése nagymértékben meg fogja erősíteni az egykori állampárt uralmát a magyar társadalom felett. A korábbiakban felsorolt – részben átmentett, részben újonnan szerzett – társadalmi, politikai, kulturális és gazdasági hadállások birtoklása mellett tovább erősíti majd ezt az uralmat a civil társadalom fejletlensége, a polgári erkölcsök és a demokratikus közéleti kultúra lepusztult állapota. A pártállami diktatúra természetesen nem tér vissza – de lesz „párttársadalom”. Lesznek demokratikus intézmények, ám működésük jelentős mértékben korlátozott vagy szimulált lesz. Lesznek ellenzéki pártok, de nem lesz valódi pluralizmus, nem lesz valódi többpártrendszer, mert ezek a pártok el lesznek zárva a kormányra kerülés esélyeitől. Nem új találmány ez, a politológia hegemonisztikus hatalomgyakorlásnak nevezi. Ilyen volt a dualizmus és a Horthy-korszak politikai rendszere is, mindez tehát egy még

1994

régebbi kontinuitás folytatását jelenti majd. Nem a Kádár-rendszer tér tehát vissza. Tovább zajlik majd a privatizáció is: lesz piacgazdaság. Az új nemzeti burzsoázia szerepét viszont az átmentett régi oligarchia fogja betölteni néhány ügyes parvenüvel kiegészülve. Akik eddig az MDF-et vádolták hasonlókkal, most majd megláthatják, milyen is az igazi kliensrendszer. A berendezkedés se a szovjet rendszerre, se a nyugati polgári rendszerekre nem fog hasonlítani. Inkább a latin-amerikai rezsimekre.

A posztkommunista utódpártnak még egy óriási előnye van elődjével szemben. A rendszerváltozás megszabadította őt legfőbb ideológiai, politikai és gazdasági terheitől: a teljes foglalkoztatottság és a társadalmi egyenlőség szocialista dogmáitól. Tartós és szilárd uralmához tehát még csak az előbb-utóbb bekövetkező konjunktúrára sem lesz szüksége. Ha ugyanis ennek elmaradása miatt nőne a társadalmi elégedetlenség, ez aligha tudna megszerveződni, komoly politikai erővé válni. S ha mégis, akkor ott van a latin-amerikai politikai recept. A magyar közvéleményben gyerekjáték lenne az erős kéz iránti vágyat és az akadékoskodó, veszekedő ellenzék iránti ellenszenvet fölerősíteni. A Nyugat számára pedig úgyis az a lényeg, hogy rend legyen...

Az átmeneti hatalomvesztés legnagyobb ajándéka azonban kétségkívül az volt az egykori kommunisták számára, hogy miközben az új politikai elit bűnössé vált a közvélemény szemében, ők megszabadulhattak bűneiktől. Köztük a légsúlyosabbtól, az eredendőtől, aminek következtében korábbi uralmuk mindvégig hazugságra épült, s ami miatt sohasem válhattak volna legitimmé: 1956 vérbe fojtásának bűnétől. A forradalmat rehabilitálta a rendszerváltozás, Nagy Imrét eltemették. A régi-új hatalom már nem egy elnyomó, idegen hadsereg tankjaira, hanem a szabad választásokon elnyert mandátumokra fog épülni.

Hogy mindez ilyen könnyen és gyorsan végbemehet, abban különleges felelősségük van azoknak, akik a lehangosabb antikommunistaként szerepeltek egykoron. Annak a pártnak, amelyik főszerepet játszott a Demokratikus Charta életre hívásában, s ezzel lehetővé tette az MSZP számára, hogy túl korán kijöjjön a politikai karanténból, méghozzá igen előnyös pozícióban. A szabad demokraták most minden jel szerint azzal tetőzik be művüket, hogy koalíciós partnerként visszasegítik a hatalomba a volt kommunistákat.

Súlyos felelősség terheli Csurka Istvánt, aki okot és ürügyet szolgáltatott mindehhez. S aki most önálló pártot alapítva éppen a jobbközéptől vonja el azt a két-három százalékot, amit – miután a MIÉP nem kerül be a parla-

mentbe – nagyjából az MSZP kap majd meg. Tán éppen ezzel lesz meg a kormányzáshoz szükséges többsége!

1994

És természetesen óriási szerepet játszottak az események ilyen alakításában a magyar sajtóban meghatározó pozíciót betöltő értelmiségi csoportok. Amelyek oroszlánrészt vállaltak az új politikai elit lejáratásában. Akik megalakulása pillanatától folyamatosan tehetetlenséggel, hozzá nem értéssel, reakciós és szélsőséges politikai törekvésekkel vádolták a kormányzatot. S akik pár hónap leforgása alatt lejáratták a Fideszt, azt a politikai erőt, amely még képes lehetett volna a hatalmi visszarendeződést megakadályozni.

Mindezen túl: ami bekövetkezik, törvényszerűen következik be. A történelem arra tanít, hogy a nagy változásokat mindenütt követi a visszarendeződés. Legalább a részleges. A Stuartok, a Bourbonok a forradalom után újra elfoglalták trónjukat, pedig ott nyakazás is volt. Minálunk még forradalom se. 1917-ben Oroszországban valami gyökeresen újat akartak létrehozni, s nem tettek egyebet, mint modernizálták a régit: az ázsiai despotikus rendszert. A társadalomban a változások akarásánál nagyobb a kontinuitás ereje. A gyökerek mélyek, a történelem pedig nem valamely nadrág, amit tetszés szerint át lehet szabni.

Magyarországon restauráció lesz.

A „SZAKÉRTŐI” KORMÁNY

Magyar Nemzet, 1994. július 22.

1994 Az Antall-kormánnyal szemben négy esztendőn át szünet nélkül hangoztatott vádak egyike volt a szakértelem hiánya. Újra és újra szemére hányták a néhai miniszterelnöknek, hogy független szakemberek helyett hozzá nem értő politikusokra bízta az egyes minisztériumok irányítását, azok közt is a legrosszabb dilettánsokra. Bezzeg az elődje. No meg majd az utódja! A szocialisták egyik fő választási ígérete volt, Horn Gyula szüntelenül erről beszélt, minden ezt sugallta, ezért tettek szemüveget a pártelnök kezébe a választási plakátokon: „hogymé a szakértelem kerüljön kormányra.”

Hogy a „szakértői kormány” mítosza négy esztendőn át csupán ködösítés volt, a hivatalban lévő elleni rosszindulat eszköze, azt mostanáig csupán sejteni lehetett. Az új kormány megalakulása óta tudhatjuk is. A szakértő-szakértők egyik sarkalatos szempontja volt, hogy az adott tárca gazdája ne pártpolitikus, hanem pártoktól független szakember legyen. Nézzük a tényeket. Az Antall-kormányban öt ilyen személyiség kapott helyet: Kádár Béla, Rabár Ferenc, Mádl Ferenc, Pungor Ernő és az a Boross Péter, aki egészen 1992 őszéig szintén pártonkívüli volt. Ugyanilyen személy Kupa Mihály is, aki '90 végén vette át Rabártól a pénzügyi tárcát. Ráadásul nem akármilyen minisztériumokról van szó, hanem gazdasági kulcspozíciókról. A már említett pénzügy mellett ilyen a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma is, amelyik egy olyan nyitott gazdaságú kis ország számára, mint amilyen Magyarország, létfontosságú. Ezeken túl független tudósok irányítása alá kerültek a gazdaság olyan stratégiai területei, mint a műszaki fejlesztés (Pungor) és a tudománypolitika (Mádl). A közvélemény talán kevésbé van tisztában azzal, mekkora jelentőséggel bírnak a modern politikában a titkosszolgálatok. A Nemzetbiztonsági és az Információs Hivatal szerepe egyesek szerint a külügyénél is fontosabb. Antall ezek felügyeletét is pártonkivüliekre bízta, előbb Borossra, majd Gálszécsy Andrássra. A miniszterelnök tehát óriási eredményeket ért el a pártpolitikai ambíciók visszaszorítása terén. Nem csupán a kisgazdákat, de a saját pártját illetően is. A miniszteri székek egyharmadát meg tudta védelmezni a nemkívánatos ambícióktól, további esetekben pedig tárca nélküli posztot adott nekik. (Ez utóbbit folyvást támadták a sajtóban, ahelyett, hogy méltá-

nyolták volna a taktikai finomságokat és a be nem következett károk révén keletkező hasznót. No persze, ehhez kellett volna némi hozzáértés és egy csipetnyi jóindulat.)

Ezek voltak tehát a „merőben pártpolitikai jellegű, a szakértelmet semmibe vevő” Antall-kormány jellemzői. Nézzük meg ezek után, hogy a tisztán „szakértői” Horn-kormány vajon milyen eredményeket ért el a független szakértelem pártpolitikai érdekek rovására történő érvényesítésében. Ebben a kormányban csak és kizárólag pártpolitikusok foglalnak helyet. Egyetlen párton kívüli szakember sem került bele. Korábban volt ugyan szó egy Medgyessy Péter nevű közgazdásról, egy Kulcsár Kálmán nevű akadémikusról, egy Glatz Ferenc nevű történész-professzorról, akik rendelkeztek kormányzati tapasztalatokkal is, de aztán találtak helyettük nagyobb szakértőket. Egy Pál László nevűt, egy Vastagh Pál nevűt és egy Fodor Gábor nevűt, akik ugyan nem professzorok, még kevésbé akadémikusok, nem voltak miniszterek sem, ellenben mindhármán pártpolitikusok. Rögzítsük tehát: a magyar tömegkommunikációban uralkodó vélemények szerint az a szakértői kormány, amelyikben csak és kizárólag pártpolitikusok kapnak helyet, és az a nem szakértői, amelynek legalább egyharmada pártoktól független szakértőkből áll.

Lépjünk tovább. A szakértő-szakértők másik folyamatos vádja az volt az Antall-kormánnyal szemben, hogy ha voltak is szakmabeli tagjai, azok a leggyengébbek, a legkevésbé kvalifikáltak voltak a szakmán belül. Nézzük a tényeket. Volt először is két akadémikus: Pungor Ernő és Mádl Ferenc. Volt összesen hat egyetemi professzor: az előbb említetteken kívül Kádár Béla, Rabár Ferenc, Botos Katalin és Für Lajos. Három egyetemi docens: Bod Péter Ákos, Jeszenszky Géza és Andrásfalvy Bertalan és egy adjunktus: Gergátz Elemér. Továbbá és egyébiránt: tudományos munkatársak, kutatók, külföldi egyetemek vendégtanárai, nemzetközi tudományos intézetek tisztségviselői. A Horn-kormányban ezzel szemben van egy darab címzetes egyetemi tanár (Békési), egy darab docens (Vastagh) és egy darab tanársegéd (Fodor). Ennyi. A magyar sajtó szerint tehát szakértői az a kormány, amelyikben elvéve akad szakmai vagy tudományos címet-rangot elért személyiség (ha mégis volna, az lehetőleg alacsonyabb fokú legyen); nem szakértői, más szóval dilettáns pedig az, amelyikben nagy számban fordulnak elő magasan kvalifikált emberek (a nemzetközi tekintély külön hátrányt jelent).

Ezek után nézzük meg kissé közelebből az új kormány összetételét – kizárólag a szakértelem szemszögéből. A miniszterelnöki poszt nehezen

1994

íthető meg ilyen tekintetben. Ez az, amelyik a legösszetettebb képességeket és a legszerteágazóbb tudást igényli. Mindenekelőtt intelligenciát, áttekintőképességet, rugalmasságot, munkabírást, türelmet és tapasztalatot. Nézzük! Horn Gyula: műszerész ipari tanuló, majd szakérttségiző a dolgozók esti iskoláján. Aztán az Oleg Kosevoj Előkészítő Kollégium, utána pedig a Don-Rosztovi Közgazdasági és Pénzügyi Főiskola. Később a külügy: szovjet attasé, majd beosztott munkatárs Szófiában és Belgrádban. Utána elvégzi az MSZMP Politikai Főiskoláját, majd kandidátusi dolgozatot ír *A jugoszláv gazdasági rendszer elemzése* címmel. '85-ben vissza a külügybe, ahol a nagy politikai földrengések során '89-ben a miniszterségig viszi. A politikai tapasztalatok, a külügyi jártasság, a gazdasági ismeretek megszerzésének lehetősége kétségbevonhatatlan, de hozzá kell tennünk: mindezek nem a demokratikus, hanem a diktatórikus politika, nem a nyugati, hanem a szovjet diplomácia és nem a piacgazdaság, hanem a szocialista gazdaság terein gyűlhettek csupán.

Továbbra is szigorúan a szakmai kritériumokat vizsgálva megállapíthatjuk, a Horn-kormány egyetlen magasan kvalifikált szakemberrel rendelkezik csupán, egyetlen posztra tudott olyan személyiséget állítani, akinek a tudása, a felkészültsége vitathatatlan, aki saját területén kétségkívül a legjobbak között van, ha nem a legjobb. Ez a személy a pénzügyminiszter: Békési László. Rajta kívül szakmailag bizonyosan tapasztalt és alkalmas még a külügyminiszter, Kovács László is. Igaz ugyan, hogy ő nem volt a nemzetközi kapcsolatok tanszékvezetője a közgazdaságtudományi egyetemen, miként elődje, ő vegyésztechnikusként dolgozott a Medicolor Textilfesték- és Gyógyszeralapanyag Gyárban, de később aztán levelezőn diplomát szerzett a közgazdasági egyetem külkereskedői szakán, majd a KISZ KB Nemzetközi Kapcsolatok Osztályának konzultánsa lett, s végül a külügyi államtitkárságig jutott a Németh-kormányban.

Békesin és Kovácson kívül még öten vannak, akik megfelelnek a szakmaiság alapvető kritériumának. Ezekkel szemben csupán annyi kifogást lehet emelni, hogy nem épp élvonalbeliek. Menjünk sorba. Pál László, ipari és kereskedelmi miniszter: villamosipari technikum, majd villamosgépek és számítástechnika szak a Moszkvai Energetikai Intézetben, később gazdaságpolitikai oklevél a Politikai Főiskolán.

Lotz Károly, közlekedési és hírközlési miniszter. Érettségi után finommechanikai műszerész szakmunkás lesz, majd elvégzi a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemet. A Vegyipari Nagykereskedelmi Vállalatnál elemző közgazdász, azután pedig az Anyagmozgatási és Csomagolási

Intézetnél. Később tanít is az egyetemen. '87-től a Világbank egyik hazai beruházási tanácsadója, az SZDSZ-frakció tudománypolitikai és műszaki fejlesztési, később ipari-kereskedelmi szóvivője. Lotz tehát kitűnő szakmai alapokkal rendelkezik – most a közlekedésügygel is megismerkedhet.

Kovács Pál, szociális és egészségügyi miniszter. A dunajvárosi kórházban kezdte beosztott orvosként, majd egy évig Adonyban, ezt követően pedig tizenhét évig Nagyvenyimben volt körzeti orvos. 1985-től viszont már magasabb szintről, ismét Dunajvárosból, a városi tanács egészségügyi osztályáról tekinthetett rá a magyar egészségügyre. Közben volt MSZMP alapszervezeti titkár is (politikai tapasztalat), az új országgyűlésben pedig a magyar-szovjet baráti tagozat tagja (nemzetközi tapasztalat).

Lakos László, földművelésügyi miniszter. Üzemi állatorvosként kezd a körösteréti Vörös Csillag Termelőszövetkezetben, majd ugyanitt téveszelnök. Később Jászkarajenőn. Közben levelezőn szakmérnöki képesítést szerez a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen, valamint szabadalmaztatja újítását, a műanyag kormánylemezét. Előnyére szolgál továbbá, hogy 1985 óta országgyűlési képviselő, s hogy '92 októberétől ő volt a mezőgazdasági bizottság egyik alelnöke.

Vastagh Pál, igazságügy-miniszter. Igaz, hogy a szegedi Tartósító és Húsipari Technikumban érettségizik, de aztán vált, és diplomát már a JATE Állam- és Jogtudományi Karán szerez. Az egyetemen marad, no nem mint oktató, hanem mint a JATE KISZ-bizottságának függetlenített titkára. Két év múlva azonban már tanársegéd, majd adjunktus. Közben 1983 és '86 között Moszkvában, az SZKP Társadalomtudományi Akadémiáján a szocialista államokat kutatva megvédte kandidátusi disszertációját.

Három olyan minisztere van a Horn-kormánynak, akiknél a szakmai háttér nagyon problematikus. Mindenek előtt Keleti György, akivel épp az a baj, hogy szakmabeli! Katona. A nyugati demokráciákban ez a tény eleve kizárná, hogy az illető hadügyminiszter lehessen. Katonatisztek csak az egykori szocialista országokban, a dél-amerikai diktatúrákban és egyéb harmadik világbeli hűtők uralkodása során szokták elfoglalni a hadügyi tárcát. Meg bizonyos „szakértői” kormányokban.

Katona Béla a titkosszolgálatokat felügyelő miniszter. Az ő esetében nehéz a kívülálló helyzete, mert az efféle szakértelem – ha van – eleve titkos. Bizonyos azonban, hogy mind ez idáig jogászok töltötték be nálunk ezt a státust. Kulcsár Kálmán, Boross, Gálszécsy és Füzessy. Talán nem véletlenül. Hisz e kényes eszközök alkalmazásánál nagyon kell vigyázni a jogszerűsége. Katona Béla vegyipari gépész szakon szerzett diplomát,

és később is gazdasági vonalon mozgott. Meg pártvonalon, de ez nem tartozik ide.

Itt van még Fodor Gábor, aki 32 esztendő, és négy éve oktat filozófiát az ELTE Jogi Karán. Egyetemi jelenléte nyilván csak szimbolikus volt, de ilyen rövid idő alatt egyébként is aligha szerezhette volna komoly tapasztalatokat a magyar oktatás- és művelődésügy világában. Közigazgatási ismeretekkel és gyakorlattal nem rendelkezik. Többek között akadémikusok, professzorok, tudósok, művészek számára fog irányt szabni, róluk fog dönteni, az ő világukban fog megmérgettni. Majd kiderül, mi a súlya.

1994 Sajátos szakértői minőséget képvisel a kormányban Kósáné Kovács Magda munkaügyi miniszter. Magyar-francia szakon szerzett bölcsészdiplomát. A „Petőfi és kora” kutatócsoport tudományos munkatársa volt, sajtó- és cenzúratörténettel foglalkozott, doktorátust pedig az *Irinyi József élete és munkássága* című dolgozattal szerzett. Aztán a Budapesti Dolgozók Gimnáziumának igazgatóhelyettese lett, majd az MSZMP IX. kerületi bizottságán a Marxista-Leninista Esti Egyetem tagozatvezetője. Az Irodalomtörténeti Társaság tagja volt, majd szakszervezeti funkcionárius. Ha ez utóbbit tekintjük, akkor végül – ha messziről is, de – eljutott a munka világához.

Van végezetül két olyan tagja a Horn-kormánynak, akikről a legnagyobb jóindulattal se lehet azt állítani, hogy valaha is a legcsekélyebb közülük volt ahhoz a területhez, amelynek most az irányítói és a felelősei lettek. Az egyik a környezetvédelmi és területfejlesztési, a másik a belügyminiszter. Baja Ferenc, az MSZP alelnöke magyar-népművelés szakot végzett Debrecenben. Ezután az egyetem közművelődési titkárságán, majd a Hajdú-Bihar Megyei Moziüzemi Vállalatnál dolgozott. Innen Nyíregyházára került, a Bessenyei György Tanárképző Főiskolára, onnan pedig a városi tanács művelődési osztályára, végül a Városi Galéria igazgatója lett. A Sóstói Nemzetközi Éremművészeti és Kisplasztikai Alkotótelep elnöke, valamint a Magyar Mozgóképfelügyelet alapítvány kurátora. (Ha valaki időközben elfelejtette volna: nem művelődési, hanem környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter lett belőle!)

Végül, de nem utolsósorban Kuncze Gábor belügyminiszter. Jogi végzettsége nincs. Közigazgatási ismeretei nincsenek. A rendőrséghez, az önkormányzatokhoz semmi köze. Van viszont egy építőipari technikuma, egy ugyanilyen műszaki főiskolája, és egy levelezős diplomája a közgazdászról. Volt segédmunkás a bányában, műtős a kórházban, továbbá középszintű vezető közepes nagyságú állami iparvállalatoknál. Most belügyminiszter lesz. Szakértő belügyminiszter egy szakértői kormányban.

Ez a kis átvilágítás azon szempontok szigorú érvényesítésével készült, amely szempontokat négy éven át sajkóztak a magyar tömegkommunikáció meghatározó köreiben. Az eredmény roppant hízog az Antall- és lesújtó a Horn-kormányra nézve. A magam részéről nem értek egyet ezekkel a szempontokkal, mindig is úgy láttam, hogy a tájékoztatás és az Antall-kormánnyal szembeni rosszindulat tartja őket napirenden. Kíváncsi voltam, mit mond most a sajtó. Mit mondanak ugyanazok, akik négy éven keresztül szakemberezték, illetve dilettánsztak. Szerintem két dolgot tehettek volna. Vagy beismerik, hogy a négy éven keresztül erőltetett kritériumok szerint ez a kormány sokkal gyengébb, mint elődje volt, vagy beismerik, hogy a kritériumok rosszak voltak. Egyiket sem tették.

1994

A KUTYÁK DALA

Magyar Nemzet, 1994. december 24.

Ez az 1994 karácsonyán megjelent írás másfél évtized múltán – napjainkban – nyeri el valóságos politikai tartalmát.

1994

A Szonda Ipsos megkérdezte a magyarokat, milyennek látják az új kormány eddigi tevékenységét. Tizenkét kérdést tettek föl nekik. A Magyar Hírlap december 1-jén hozta a válaszokat, amelyek igen kedvezőtlenek voltak a kormánynak nézve. Ám most nem ez az érdekes. Nem érdekes az sem, hogy a lap ezúttal nem szalagcímmel, az első oldalon, színes grafikonokkal hozta a közvélemény-kutatás számait, ahogy korábban, az előző kormány idején szokta volt, hanem belül, visszafogottan, fekete-fehérben.

Ami érdekes, az a következő. Mind a tizenkét esetben megkérdezték azt is, fontosnak ítélik-e az adott szempontot? Például: 1/a: „Ön szerint a kormány mennyire vezeti jó irányba az ország gazdaságát?” 1/b: „Mennyire fontos ez Ön szerint?” A második kérdésre adott válaszok megdöbbentőek.

A magyar lakosság nagy többsége, pontosan 70 százaléka tartja fontosnak az előbb idézett kérdésben megfogalmazott szempontot. Ez önmagában rendben volna. Rendben volna az is, hogy 63 százalék várja el a kormánytól a szociális gondok enyhítését. De az már egyáltalán nincs rendben, hogy csupán 13 százalék véli fontosnak a kedvezőbb feltételek megteremtését a kultúra és a művelődés számára, hogy tehát a lakosság 87 százaléka szerint ez nem fontos. Nincs rendben továbbá, hogy a magyarok 83 százaléka szerint nem lényeges, milyen Magyarország tekintélye a világban! Hogy 70 százalék szerint nem fontos gátat vetni a korrupciónak; 68 százalék számára nem lényeges a kormány szavahihetősége – ergo: szerintük hazudhat, ha akar; és egyáltalán nincs rendben, hogy 87 százalék nem tartja fontosnak a sajtó- és a véleménynyilvánítás szabadságát.

Nem tudom, világos-e?

Hogy mindenkinek az legyen, magyarra fordítom. A lakosság („a nép”) elsőpró többsége eképpen gondolkodik ma Magyarországon: „Nem kell a műveltség, a tudás, nem kell a szabadság, a demokrácia. Lehet lopni, csalni, hazudni: nem érdekes. Az sem érdekes, mit tart rólunk a világ. Egy

dolog számít: jól akarunk élni. Anyagi értelemben. Ezt elvárjuk, nem magunktól: a kormánytól.”

A múlt század közepén egy magyar költő pontosan leírta egy versében ezt a gondolkodásmódot. A költőt Petőfi Sándornak hívták. A vers címe: *A kutyák dala*. Talán nem kell idéznem belőle. Talán még ismerős. Miként a párja is: *A farkasok dala*. Ez utóbbit választotta a magyar nép Petőfi idején, s aztán újra: 1956-ban. Majd a Kádár-korszak következett, amely fokozatosan elfeledtette az országgal a farkasok dalát, s megtanította vele a másikat. A kutyákét. Amint az a Magyar Hírlap december 1-jei számában feketén-fehéren olvasható.

Tudom, a XX. század vége nem a romantika kora. Bolond, aki ma a „Fázunk és éhezünk / S átlóve oldalunk, / Részünk minden nyomor, / De szabadok vagyunk!” ideálját akarja számon kérni a társadalmon. Eszemben sincs. De nem fogadhatom el azt sem, hogy alternatívaként csakis ennek az ellentéte adódik! A konyha szöglete, a két ostorcsapás közt az asztal sarkáról odavetett maradék, s a fül- és farokbehúzás.

Mindenütt, Nyugaton is, biztonságban és jól akarnak élni az emberek. De nagyot tévednek, akik azt hiszik, hogy az angolok, az amerikaiak, a németek vagy éppen a hollandok szintén így vélekednek: a kormány hazudhat, aki akar, lophet is, s hogy a szabadságról mint kevésbé fontos dolgokról akár le is lehetne mondani! Nem lehet. Mert szabad és önálló egyének nélkül nincs virágzó piacgazdaság, anélkül pedig jólét. Műveltség, kultúra, képzettség nélkül ugyancsak nincsen. Ami pedig az ország nemzetközi megítélését illeti: ezen áll vagy bukik a minden. (Ahogy főként ezen múlt annak idején Trianonban is!) Egy eladósodott, a fizetés- és hitelképtelenség határán egyensúlyozó, tőkeimportra szoruló, külkereskedelemre utalt kis ország kormányának lehet-e fontosabb dolga annál, mint az ország nemzetközi megítélésének javításán munkálkodni?

A nyugati jólét és biztonság ezekre az értékekre épül: szabadság, önállóság, tisztesség, felelősség. És igen: hazaszeretet. Lassan fél éve vagyok Amerikában: látom, hogy így van. Ez valóban a gyakorlatiasság és az individualizmus országa. De a legendás Kennedy elnök leghíresebb mondata mégis ez volt: „Ne azt kérdezd, mit kaphatsz a hazádtól, hanem hogy mit adhatsz neki!” Ki merne ma ezzel előállni odahaza? Vagy ki merné föltenni a kérdést: „Kész volnál-e meghalni a hazáért?” Az illetőt – mint elvakult nacionalistát – körbenevetnék, kigúnyolnák. Pedig szó szerint ezt a kérdést tették föl pár évvel ezelőtt egy felmérés keretében az egyik ország ifjú lakóinak. Nem a múlt század közepén tehát, hanem mostanában. És nem

1994

valamely ázsiai, afrikai vagy balkáni népségnek. Anglia a demokratikus, civilizált és modern országok közt is élenjárónak számít. A kérdés ráadásul nem is volt elvont – Anglia épp háborút viselt. A Falkland-szigetekért. Egy távoli kis szigetcsoporttal összefüggésben válaszolta tehát a megkérdezett fiatalok kerekén nyolcvan százaléka a fenti kérdésre hogy: *igen*.

Mint mondtam, nálunk efféle kérdés elképzelhetetlen. Nem holmi távoli szigetcskével: az ország önállóságával kapcsolatosan. Meghalni? Örüljünk, hogy a Szonda Ipsos még ezt a kérdést sem tette föl: „Fontosnak tartja-e Ön, hogy Magyarország független legyen?”

Ez a helyzet. A létező szocializmus öröksége. Nehezebb vele bármit kezdeni, mint az adósságheggyel, az elavult technológiával, a lerobbant infrastruktúrával. Ez a magyar társadalom belső infrastruktúrája: romokban. Ezért a romhalmazért a társadalom, a nép: *a rom* aligha felelős. Csupán részben és részlegesen felelősek egykori vezetői is, hisz a pusztítás okozói eredendően azok az erők voltak, amelyek a természeti csapások környérlenségével söpörtek végig az országon a második világháború után.

Felelősek vagyunk viszont mindannyian azért, hogy a viharok elültével mit tudunk kezdeni a romokkal. A külsővel és a belsővel. Minél rosszabb szellemi és erkölcsi kondíciókkal rendelkezik a nép, annál nagyobb az elit felelőssége. A politikusoké és azoké az értelmiségieké, akik a közvéleményt formálják. És itt ki kell mondani a következőket:

Az ország választott politikai vezetői nemcsak alkalmazkodni, de idomulni is próbálnak ahhoz a közszellemhez, ami az idézett közvéleménykutatási adatokban tükröződik. A Kádár-kor szellemi és erkölcsi örökségéhez. Ami nem esik nehezükre, hisz zömmel tegnapelőtti önmagukhoz kell idomulniuk. Arról beszélnek, hogy elégük van a múltból, a tizenötmillió magyarból, a történelemórákból, meg a „keresztény-nemzeti kurzusból”. Hogy ők majd a gazdaságot teszik rendbe végre. Hogy csak pragmatizmus, szakértelem meg szociális érzékenység kell ide. Ezért választották meg őket. A média kulcspozícióit birtokló szellemi emberek mindebben tökéletes partnerek. Legfőbb törekvésük még fél esztendővel a választások után is az, hogy az előző politikai elitet szapulják. Az új kormány esetleges bírálatának ismétlődő koreográfiája ez: igen, hibáznak, igen, kapkodnak – de ha nem is csinálnak semmit, legalább arról beszélnek, amiről kell: a gazdaságról, a szociális gondokról és nem mindenféle avult, haszontalan múltbeli kacattal foglalatostkodnak, mint elődeik! A médiaelit törekvése ma is az, ami volt: öntudatot adni az öntudatlanságnak: annak a kietlen, reménytelen és fájdalmas valaminek, ami a Szonda Ipsos adataiban sötétlik.

Távolról tisztábban lát az ember. Washingtoni ablakomból Petőfi Sándor népére látok *A kései utódokra*. Mennek. Elöl a maguk választotta vezető. A zenekar húzza, teljes erőből. Énekelnek. Erős öntudattal, hangosan. *A kutyák dalát*. Így lépnek át az új esztendőbe, s pár év múlva így vágnak majd neki a XXI. századnak, az új ezredévnak is. Talán azt hiszik, Európa felé mennek.

Ha ugyan hisznek még valamit egyáltalán...

KOLOMBUSZ LUXEMBURGBAN

Magyar Nemzet, 1995. január 21.

Publicisztikai munkásságom visszatérő eleme az Antall Józsefre szórt hamis vádak korrekciója. A néhai miniszterelnök fia, György '93 decemberében mondta el nekem: az apja a halálos ágyán többek között arra kérte, hogy nekem személy szerint adja át: védjem meg a halála utáni nemtelen támadásokkal szemben. Enélkül is megtettem volna, de úgy vettem át az üzenetet, mint a legmagasabb kitüntést...

1995

Azt mondja Tamás Gáspár Miklós, hogy „az Antall–Boross-kurzus alatt” közvetlen élménye volt: „az ország vezetői... gyűlölik a rendszert, amelyet vezetnek”. Továbbá: „a Magyar Köztársaság kormánya akkoriban a Magyar Köztársaság ellen szőtt terveket”. A nagyotmondás hazai bajnoka szerint a kormány legnagyobb külpolitikai sikere az volt, „amikor Antall József fölkereste a Luxemburgi Nagyhercegséget és Luxemburg grófjával kezelt.”

Normális esetben az ember nem reagál ilyen állításokra. Normális esetben el se olvassa őket. Normális esetben persze ki sem nyomtatnak, sőt egyáltalán nem is mondanak efféle impertinens baromságokat. Mivel azonban e feltételek egyike sem áll fenn, kénytelen vagyok megírni ezt a cikket. Ez körülbelül annyi örömet okoz nekem, mint kienni egy cserép kaktusz alól a földet – de hozzáfogok.

A lehető legegyszerűbb és legrövidebb megoldásra törekszem: csupán Luxemburgra szorítkozom. Azon állítás cáfolatára, amelynek értelmében Antall József miniszterelnök, továbbá az általa vezetett kormány olyan nevetséges és szánalmas, sehol a világon komolyan nem vett ócska statisztája volt a nemzetközi politikai színpadnak, hogy maximum operettheziségek és hercegek közelében kerülhetett rivaldafénybe egy futó pillanatra.

Nem sorolom föl az amerikai elnöktől a német miniszterelnökig és a római pápáig a világpolitika mindazon személyiségeit, akikkel Antall úgymond „kezelt”. Nem sorolom föl az Európai Demokratikus Unió al-elnökségétől a Varsói Szerződés föloszlatásáig mindazokat a státusokat, illetve eseményeket, amelyekben neki szerep jutott. Csupán egyetlen mozzanatra, 1990 októberében tett amerikai látogatásának vázlatos leírására szorítkozom.

Antall József ezt megelőzően egyszer járt az Egyesült Államokban. Ugyanez év januárjában, még nem mint kormányfő, hanem mint a Magyar Demokrata Fórum elnöke. Ekkor találkozott először Bush-sal, továbbá szenátorokkal és képviselőkkel, valamint a nemzetközi sajtó személyiségeivel a National Press Clubban, az amerikai sajtóélet központjában, ahol a vezető politikusok és államférfiak sajtóértekezletei zajlanak. Odahaza minderről annyit tudhattunk meg, hogy néhányan hosszadalmasnak és bonyolultnak találták Antall fejtegetéseit. Azt már nem, hogy az igazán komoly politikusoknál komoly reputációja keletkezett. Hogy Larry Eagleburger, az akkori amerikai külpolitika legfontosabb személyisége rendkívül jó véleménnyel volt róla, s néhány hónap múlva már így emlegette bizalmas körben: „Kelet-Európa egyetlen nehézsúlyú politikusa”.

Ekkor, az első látogatás alkalmával történt, hogy Antall rövid időre beült a külügyi bizottság ülésére, amelyen éppen Baker külügyminisztert hallgatták meg. Az elnöklő Biden szenátor – aki az előző nap már találkozott vele, s akit szinte lenyűgözött kelet-európai helyzetelemzésével – megszakitotta az ülést, és a következőket mondta: „Hölgyeim és Uraim! Itt ül a hallgatóság körében Antall József, a legnagyobb magyar ellenzéki párt elnöke, Magyarország valószínű miniszterelnöke. Szeretettel üdvözlöm. Dr. Antall, volna szíves fölállni, hogy mindenki megismerhesse Önt?” Taps. (Az esetről videofelvétel készült.)

Bush elnök is hamar fölismerte a magyar miniszterelnök képességeit és a térségben nélkülözhetetlen óriási politikai tudását. 1990 augusztusában, a Gorbacsov elleni puccskísérlet drámai napjaiban Kohl után őt hívta másodikként telefonon. Az Egyesült Államok hezitált, Antall viszont erőteljesen érveli: ki kell tartani Gorbacsov és Jelcin mellett! Most kell elismerni a balti államokat! Az eset után Bush havonta felhívta, s rendszeres levelezés alakult ki közöttük. Walesával vagy Havellel messze nem jött létre hasonló kapcsolata, hogy más köztársasági elnököket ne is említsünk...

Ezek után került sor októberben Antall újabb washingtoni útjára. A meghívás ún. „állami látogatásra” (State Visit) szólt. Ez a lehető legnagyobb tisztesség Amerikában, ennél többet az angol királynő se kaphat. A szabályok szerint csak államfőknek – uralkodóknak vagy köztársasági elnököknek – jár. Kivételképpen részesülhetnek benne jelentős súlyú kormányfők is. Olyan országok olyan miniszterelnökei, mint Nagy-Britannia és Thatcher, illetve Major, vagy mint Németország és Kohl. Holland vagy olasz kormányfővel már ritkán esik meg a dolog. Ilyen meghívást a mai napig egyetlen szocialista utódállam miniszterelnöke sem kapott. Az egyetlen

1995

kivétel: Antall József és Magyarország! (Csak a pontosság és a megfelelő viszonyítás kedvéért: Walesát és Havelt, mint államfőket meghívták ilyen látogatásra, Göncz Árpádot nem. Pedig a National Security Concile-ből származó hírek szerint a magyar elnök sok követ megmozgatott azért, hogy ő is részesüljön a megtiszteltetésből. Talán túlságosan is. Az említett kormányhivatal munkatársai megbízható források szerint így szokták kifejezni visszatetszésüket az újabb és újabb amerikai „turistautak” nyomán: „This guy is here again?” – „Ez a fickó már megint itt van?”)

Antall Józsefet teljes katonai pompával fogadták 1990. október 18-án a Fehér Ház kertjében. Az amerikai hadsereg összes fegyvernemének díszalakulatai, a tengerészgyalogság nagyzenekara a himnuszokkal, huszonegy ágyúlövés, beszédek. Utána személyes megbeszélés Bush elnökkel a híres Oval Roomban. Este ún. „állami vacsora” (State Dinner): megint csak a lehető legmagasabb fokú tiszteletadás. Körülbelül 120 személyiség volt jelen az amerikai elitből, a magyar miniszterelnök és felesége nagy taps közepette vonul be a terembe az amerikai elnök házaspárral, s mentek együtt a díszasztalhoz. A vacsorát zenei program követte, Van Cliburn koncert-zongorista hangversenye az East Roomban. Az utolsó darab vége előtti kis szünetben Bush fölállt, a művész azonban intett neki: egy rész még hátravan. Ilyen esetben valószínűleg mindenki más fölállt volna, reflexszerűen követve a vendéglátó amerikai elnök példáját. Antall rezzenéstelen arccal ülve maradt. Ismerte a darabot, tudta, hogy van még egy harmadik tétele...

Ennyit az amerikai látogatásról, amelynek súlya és jelentősége odahaza korántsem volt érzékelhető annak idején. Pedig a magyar sajtó megtette a magáét. (Emlékszem is a 168 Óra című rádióadásra, ahol egy Gereben István nevű kinti magyar elmondta, micsoda leégés volt Antall amerikai szereplése, milyen botrányosan megsértette a protokollt, amikor a Fehér Ház kertjében hosszabban beszélt, mint Bush.) Így hát én, aki akkor országgyűlési képviselő voltam, eléggé benne a politika sűrűjében, ráadásul mindig nagy figyelemmel kísértem Antall József működését, csak itt és most, Washingtonban, 1994 őszén tudtam meg, valójában mekkora megtiszteltetés is érte négy évvel korábban a hazámat.

Így utólag megemlítem még, hogy Jimmy Carter korábbi amerikai elnök ezt írta Antallról: „Igazi hős volt, akinek bátorsága, bölcs előrelátása és szilárd elvhűsége stabilitást és egységet biztosított a magyar népnek”. (Később jegyzem meg: Carter tán jól ismerte Antallt, ám alighanem rosszul a magyar népet.) Bill Clinton, hivatalban lévő elnök így fogalmazott: „A miniszterelnök halála nemcsak Magyarország, hanem a világ összes de-

mokratikus állama számára nagy veszteség”. Kohl német kancellár: „Antall József halálával Európa kiemelkedő személyiséget veszített el, Magyarország pedig egy elismert államférfit. ... Személy szerint jó barátot vesztettem el”. Giscard d'Estaing volt francia köztársasági elnök: „Személyesen ismertük és becsültük egymást. Benne a nagyformátumú politikust, a demokrácia elkötelezett hívét tiszteltem. ... Hűséggel és barátsággal tisztelgek Antall József barátom előtt, aki türelemmel és méltósággal vezette Magyarországot a szabadsághoz.” Rita Süßmuth, a Német Szövetségi Gyűlés elnöke: „Antall miniszterelnök kormányzása alatt a demokratikus Magyarország mint a stabilitás pólusa írta be magát az emberek tudatába Európában. Államférfiúi előrelátásának mindannyian sokat köszönhetünk”. Heinz Fischer, az Osztrák Nemzeti Tanács elnöke: „Emberi és államférfiúi példaképként marad meg személye mindannyiunk emlékezetében”. John Major brit miniszterelnök: „Rengeteget tanultam a térségben végbement fejleményekről Antall Józseftől”. Külügyminisztere, Douglas Hurd: „nagy tekintélyű, nagy tisztelettel övezett, csodálatos államférfinak” nevezte őt. S hogy azt a sanda ellenvetést is megelőzzem, amely szerint mindez csak a halottnak szóló tartalmatlan tisztelgés, idézem, mit mondott Jacques Chirac francia miniszterelnök még Antall életében: „Az egykori keleti tömb országai közül Magyarország tudott leginkább fölülemelkedni a gazdasági jellegű problémáin is. S ez is ... elsősorban a mind Európában, mind világszerte nagyra becsült magyar miniszterelnök államférfiúi érdemeinek köszönhető”.

Mindezek mellett egy Tamás Gáspár Miklós nevű ember állítása Luxemburg grófjáról (akinek egyébként tudomásom szerint nem volt akkora szerencséje, hogy valaha is kezet foghatott volna Antall Józseffel) csak olyannak tűnik, mintha valami félnótás azzal állna elő, hogy Kolumbusz Kristóf életében nem jutott messzebb a szomszéd falunál.

Ki az a bolond, aki erre cikket ír? S ugyan mi végre?

Én vagyok, és kénytelenségből teszem. Mert először is Tamás Gáspár Miklós nem holmi félnótás (legalábbis sokan nem tartják annak), hanem a jelenlegi második legnagyobb politikai párt, a kormányon lévő SZDSZ egyik főideológusa. Nem is olyan régen még a párt Országos Tanácsának elnöke, parlamenti képviselő volt; továbbá filozófus, a Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Intézetének igazgatója. Amit mond, amit leír, az a magyar közvélemény befolyásolásában hegemon szerepet birtokló értelmiségi csoportok számára kinyilatkoztatás. A Luxemburg grófjára utaló kijelentés (egyéb hasonló szellemű és színvonalú állítások társaságában, amelyek külön-külön is alkalmat adnának egy-egy hasonló válaszcikk megírására)

a *Mozgó Világ* című folyóirat múlt havi számában szerepel egy vele készült interjúban. Az interjú kiemelt helyen, a lap elején található mint különösen fontos, a szerkesztőség által legfontosabbnak ítélt szöveg. A „beszélgető-partner” (Rádai Eszter) áhítatos tisztelettel kérdezi Tamás Gáspár Miklóst, a legvadabb kijelentések után sem ad hangot kételyeinek, netán ellenvéleményének. (Természetesen Luxemburg grófjához sincs egy szava sem.)

Nem véletlenül. A Tamás Gáspár Miklóshoz hasonló tartalmú kijelentések ugyanis nemcsak hogy nem számítanak kivételnek, de nagyon is jellegzetesnek mondhatók a szóban forgó szellemi körökben. Ahol Antall Józsefről (akiről a világ vezető államfőiről a fentebb idézett módon nyilatkoztak) olykor csak úgy emlékeznek meg, hogy vele a „középkorias-rendies, kleriko-fasisztoid formációk” kerültek le a színről. Vagy így: „Antall doktor az úri-magyarkeresztény stb. jobboldaliság antimodern és antidemokratikus képletéhez nyúlt vissza”, s hogy 1994-ben valójában az 1944-es (sic!) jobboldaliságot „bőfögte vissza... a rendszerváltástól felfordult magyar politikai gyomor”. Ezek se holmi zuglapokban látnak napvilágot, és nem is afféle megveszekedett firkászok tollából valók. Olyan nagy presztízsű folyóiratokban, mint például a *Liget* s olyan szellemi kiválóságoktól, mint amilyen Ludassy Mária vagy Szilágyi Ákos. Szinte vég nélkül lehetne idézni őket – és gyártani az ellenük hadakozó efféle írásokat.

Bizonygatni, hogy Kolumbusz *tényleg* járt Amerikában!

Túl azon, hogy ezt bizonygatni abszurdum, azt is tudom, hogy reménytelen. Hisz mit számít néhány ilyen írás a szembejövő nagy kommunikációs áradatban? Hisz abban sem lehetek biztos, hogy amit épp írok, megjelenhet-e még a *Magyar Nemzet*-ben. Miért is írok – miben bízom még egyáltalán?

Kizárólag abban, hogy Kolumbusz *tényleg* fölfedezte Amerikát. Hogy ez az igazság, nem Luxemburg. S hogy az igazság előbb-utóbb kiderül. Mert erősebb a hazugságnál. Azon kell lennünk, hogy így legyen. Még akkor is, ha tudjuk, hogy nem lehet így. Akkor: csak azért is.

Különben – s ezt minden pátosz nélkül mondom – nincs értelme az életünknek.

A BOKROS-TERV ESÉLYEI

Magyar Nemzet, 1995. március 4.

Az új pénzügyminiszter hivatalba lépése előtt – valójában annak feltételeként – közzétette pontokba szedett programját. E pontok alapján nyilvánvaló: tisztában van az ország súlyos helyzetével, és világos elképzelései vannak a helyzet orvoslását illetően.

Dr. Bokros diagnózisa szerint a magyar gazdaság fő betegsége az, hogy a növekedés és az egyensúly csak egymás rovására tudnak érvényesülni. A legkisebb fellendülés is azonnali pénzügyi zavarokat indukál, amelyek kezelése kizárólag a fellendülés visszafogása révén lehetséges. Ha tápláljuk a beteget, felszökik a láza, amit csak koplaltatással tudunk leszorítani. A lassan negyedszázada váltakozó kezelés eredménye: a páciens egyre soványabb, és egyre kevésbé bírja a lázas állapot megpróbáltatásait. Ha nem akarjuk, hogy bekövetkezzen a legrosszabb, fel kell hagyni ezzel a módszerrel. Azonnali műtétre van szükség. A bajok okozója ugyanis belül van: az elaggott, beteg államháztartás. Ezt kell kicserélni. A műtét súlyos és kockázatos, nem véletlen, hogy se a Németh-, se az Antall-, se a Hornkormány nem merte rászánni magát ez idáig. Ám többé nem halogatható. „1995 az utolsó lehetőség” – mondja Bokros doktor, aki tehát a műtőorvosi szerepet – és csakis azt – vállalta el.

A radikális államháztartási reform lényege „a humán infrastruktúra szerkezetének” átalakítása, ami magyarul az ingyenes lakossági ellátások drasztikus csökkentését jelenti, mindenekelőtt az egészségügy, az oktatás és a szociális ellátások terén. Ez valóban húsba vág. Azoknak a szocialista állami juttatásoknak a lemetészéséről van szó, amelyeket a működésképtelenné váló szovjet típusú gazdaság már régóta nem volt képes finanszírozni, s természetesen nem képes erre az előbbi romjain kinnal születő piacgazdaság sem. A miénknél sokkal erősebb dél-európai, latin-amerikai vagy ázsiai gazdaságok feleannyi szociális terhet sem cipelnek, sőt még az Amerikai Egyesült Államokban sem létezik a mindenkire kiterjedő egészségbiztosítás.

Az államháztartási reform kiegészítője a költségvetés bevételi oldalának „áttekintése” lenne Bokros szerint. Ez adóreformot jelent. Olyan fogyasztást csökkentő és vállalkozást ösztönző új adókat – mindenekelőtt

1995

fogyasztási és ingatlanadót – amelyek igazságosabb társadalmi teherelosztást is eredményeznének. E reformok azonban – amelyek hosszabb távon a gazdaság számára elviselhetetlen állami terhek enyhítését eredményeznék – rövidtávon többletköltségekkel járnának. Fedezésükre a privatizáció felgyorsítása szolgálna. A fő cél a gazdasági szerkezet mielőbbi átalakítása: minden más szempontot ennek kell alárendelni.

A gyors és átfogó változtatások koordinátora egy személy lehet: maga a pénzügyminiszter. A szükséges jogkörrel, hatalommal és felelősséggel felruházva. Bokros – érzékelve a helyzet súlyosságát, a radikális beavatkozás elkerülhetetlenségét és annak roppant horderejét – egyenesen „nemzeti programról” beszél. Nem vádol, nem keres bűnbakot, nem mutogat senkire. Dolgozni akar. Operálni. Részleges megoldás, félsiker, kompromisszum itt nem lehetséges: egy szívátültetést nem lehet félig megcsinálni.

Bokrosnak valószínűleg mindenben igaza van, és valószínűleg semmi sem fog neki sikerülni. Terveinek ugyanis minden gazdasági racionalitásuk, sőt elkerülhetetlenségük ellenére sincs *politikai realitásuk*. Tanulságos ebből a szempontból, hogy ő maga korábban kétszer látott alkalmat az államháztartási reform végrehajtására: 1988-ban és 1991-ben. Gazdasági szempontból talán igaza van. Ám egyáltalán nem mérlegeli a két időszak politikai lehetőségeit. Ami az első időpontot illeti: a Németh-kormánynak egyáltalában nem volt ereje egy ilyen horderejű vállalkozáshoz. Az MSZMP-től '88-ban még nem tudott elszakadni, ott viszont elképzelhetetlen volt egy efféle drasztikus átalakulás támogatása. Legalább ilyen fontos akadályt jelentett, hogy a Németh-kormánynak sosem volt demokratikus legitimitása, lévén, hogy nem szabad választások eredményeként került hivatalba. Márpedig e nélkül lehetetlen ekkora vállalkozásba fogni.

Az Antall-kormány eredetileg rendelkezett a kellő legitimitással, 1991 elején azonban már aligha. A legnagyobb ellenzéki párt, a sajtó és a köztársasági elnök taxisblokádj idején tanúsított magatartása ráadásul azt is nyilvánvalóvá tették az MDF számára, hogy ha mégis belekezd a roppant társadalmi feszültségeket gerjesztő átalakításba, konstruktivitás helyett csak a kérésre számíthat – a hátába. Azok ugyanis, akik egyébként naponta szemérem hányták, hogy nem hajtja végre a drasztikus lépéseket, a legelső társadalmi feszültség alkalmával – nemhogy a kormány-, de – a törvényellenesen felépítő erők oldalára álltak.

Mi a helyzet ma, 1995 elején? Ami az államháztartási reformot illeti, a társadalom ellenállása most se lesz kisebb, mint korábban. Az egészség-

ügy, az oktatás és a szociális ellátások piacosítása mindenekelőtt a közép-retegeket sújtja, akik ezzel kikerülnek a szociális (a szocialista) juttatások köréből. Családok százai veszítik majd el a gyermekek után járó állami juttatást, amit azok fognak megkapni, akik anyagilag csakugyan jobban rászorulnak: jelentős részben munkanélküli cigányok. Ugye, nem kell részletezni, micsoda feszültségeket támaszt mindez. Ettől teljesen függetlenül a szakszervezetek is elemi erővel fognak tiltakozni a régről birtokolt juttatások elvesztése ellen. Az érintett ágazati minisztériumok nemkülönben. A nagyobbik kormánypártban ugyanúgy, hisz az egész átalakítás szöges ellentétben áll az MSZP identitásával. (Erre mondta Németh Miklós '94 elején, hogy egy szocialista párt aligha vállalkozhat a kapitalizmus felépítésére.) Parlamenti frakciójuk zömmel egyéni képviselők közül áll, akik a bőrükön fogják majd érezni a fölgerjedt indulatokat saját választókerületükben, mert ami történni fog, az szögesen ellentétes lesz kampányígéreteikkel. És végül, de nem utoljára: természetesen ellentétes lesz Horn Gyula közismert szociális érzékenységgel.

Az államháztartási reform szervezeti oldala „a kormányzati köz-igazgatás gyors ésszerűsítése”. Az új pénzügyminiszter nem titkolja: ez radikális átszervezés és „nagyarányú létszámcsoökkentést” jelent az apparátusokban. Óriási ellenállásba fog ütközni, annál is inkább, mivel Bokros szerint „elengedhetetlen, hogy a munkálatokat a gazdasági kabinet vezetőjeként a pénzügyminiszter irányítsa”. Az összes minisztériumét: a pénzügyminiszter! Mit szólnak majd ehhez az érintett miniszterek?! Bokros ráadásul kiköti: „a pénzügyminiszter jóváhagyása nélkül semmilyen gazdasági témát ne lehessen a kormány ülésére előterjeszteni”. Mint mondja: „a kormányülésen természetesen bárki kifejtheti ellenvéleményét, és vita esetén végső soron a kormányfőnek kell döntenie”. Tegyük hozzá: ha a pénzügyminiszter esélyt ad rá, hisz ne feledjük: ha ő nem akarja, a kérdés nem is kerül a kormány elé! A miniszterelnök mindenesetre jól olvashatóan odaírta a Bokros-program első oldalára: „Egyetérték! Horn Gyula”. De vajon hogy fogja mindezt eltérni a gyakorlatban az a Horn Gyula, akiről tudható, hogy hatalomkoncentráló hajlama még a legendás szociális érzékenységnél is nagyobb?

Bokros gyökeres adóreformot hirdet. „Az adózók körének nagyságrendi bővítését”. Például az ingatlanadó révén. Nem vitás, ha kellő körültekintéssel munkálják ki ezeket az adókat, összességében elérhető lesz a társadalmi terhek igazságosabb megoszlása. Csakhogy ezt személy szerint senki se fogja érezni, csupán annyit, hogy neki már megint valami új

1995

adót kell fizetnie, olyat, amit eddig nem kellett. Hasonlóképp áll a dolog „az adóbehajtás radikális szigorításával” is. Elvileg mindenki egyetért ezzel. Amíg nem személy szerint róla van szó! Az előző negyven (sőt: az előző négyszáz) év alapmagatartássá tette a magyar társadalomban a hatósággal, a hatalommal mint idegen erővel szembeni ellenállás reflexeit. Természetessé a szabályok kijátszását, a kiskapuk keresését, s ha az államról volt szó, akkor erőnyé a csalás és a lopás bűnét. Aki ezzel a társadalmi örökséggel, ezekkel a beidegződésekkel akar harcba szállni, annak nagyon elszánnak s főleg nagyon erősnek kell lennie. Egy szál magában egy pénzügyminiszter nem látszik ehhez elegendőnek.

1995 Bokros privatizációs tervei, ha lehet, még nagyobb érdekeket sértenek. Kisebb, de sokkal erősebb csoportok érdekeit. Elképzelései e téren nagyjában-egészében megegyeznek az előző kormányzatéval. Az indítékai talán mások, a szándékai azonban a lényegét illetően ugyanazok. Mindenekelőtt roppant figyelemreméltó, hogy visszatér az Antall József által fölállított kettős szervezeti modellhez, e tekintetben tehát szemben áll a Békesi-programmal. Nemcsak az ÁV Rt. különállását tartja elengedhetetlennek az ÁVÜ-től, de az előbbi élére azt a Szekeres Szabolcsot hívja vissza, akit annak idején Antall nevezett ki. S itt sokkal többről van szó, mint szervezeti vagy személyi kérdésekről: itt van a lényeg!

Hogy megértsük, legalább 1968-ig kell visszafutnunk az időben. Ekkor indult el a szocialista vállalatok önállósodásának folyamata. Egyre nagyobb anyagi erő és gazdasági hatalom halmozódott föl a vállalatvezetők kezében. Az önállóság és a hatalom azonban csak viszonylagos lehetett, hisz a vállalatok természetesen állami tulajdonban maradtak, a kvázi tulajdonosi jogokat a minisztériumok gyakorolták. Sajátos ket-tősség alakult ki: a minisztériumi apparátus (osztályvezetők, főosztály-vezetők) kezében volt a formális irányítói hatalom, a vezérigazgatók kezében a pénz. Az anyagi eszközök, az üdülők, a vadászházak stb. Idővel hihetetlenül erős érdekszövetség alakult ki köztük. Kölcsönös juttatások oda-vissza. A rendszert változtató magyar gazdaság sok egyéb mellett ezt a televényt is örökölte a Kádár-korszakból. Egyikét azoknak a fékező erőknél, amelyek miatt nem képes lendületbe jönni a piacgazdaság. Hisz ennek a mindent átható szövénynek egész mások a törvényei, mint a piacnak. Antall tisztán látta ezt, tisztábban, mint a szakminiszterei, hisz ő kívülről jött. Az ÁV Rt. felállításával jól átgondolt céljai voltak. Egyrészt gazdát akart adni a tartósan állami kézen maradó vagyonnak egy a kormánytól független részvénytársaság révén. A közjogi feladatokra hivatott

kormánysszervek ugyanis nem folytathatnak operatív gazdaságirányítói tevékenységet: ez merőben ellentétes mind a piacgazdaság, mind a demokrácia természetével.

Hogy milyen volt az előző korszak, azt jelzi, hogy az ÁV Rt. vezetése még '91-ben is kapott olyan levelet, amelyben X. Y. vezérigazgató kéri, hogy két hétre szabadságra mehessen. A minisztériumi osztályvezetők a rendszerváltozás nyomán hirtelen munka és operatív hatalom nélkül maradtak. Gazdaságstratégiai tervekkel kellett volna foglalkozniuk, de ahhoz nem értettek. Antall a mindent elborító érdekhálót is el akarta szakítani azáltal, hogy az Rt. kiveszi a gazdaságirányítói jogokat a minisztériumok kezéből. Ezért nevezett ki olyan embereket az ÁV Rt. élére, akik maguk is kívülről, az angolszász piacgazdaságból jöttek, s ezáltal nemcsak fontos tudással rendelkeztek, hanem kívül voltak a hazai érdekszövényen is. Hogy az itthoni szakemberek ellenségesen fogadták előbb Teleki Pált, majd Szekeres Szabolcsot, az teljesen érthető. Az is természetes, hogy a lejáratásukra mindent elkövettek – végül sikeresen. Legfeljebb az a csodálatos, hogy Bokros Lajosnak van bátorsága újra felállítani a független ÁV Rt.-t, s annak az élére visszahívni Szekeres Szabolcsot!

1995 Bokros radikálisan fel akarja gyorsítani a privatizációt. Mert korántsem véletlen, hogy az lelassult az MSZP kormányra kerülése után. A vállalatvezetők jó részének nem fűlik a foga a kemény és tiszta piaci versenyhez. Az ÁVÜ pedig, ha mindent elad, eladja maga alól a hatalmat, felszámolja a saját létalapját. A minisztériumok, amelyek ,94 nyara, az ÁV Rt.-re kimondott halálos ítélet után igen gyorsan visszaszerezték régi irányítói szerepük nagy részét a vállalatokban, ugyancsak ellenérdekeltek. S ne felejtjük el, hogy visszakérültek a politikai hatalomba azok a vezetők, akik ugyanabból a kádárista elitből származnak, amelyikből az apparátusok. A régi, piacidegen struktúrák és érdek-összefonódások felszámolására egyetlen eredményes módszer létezik: a privatizáció. Hisz miből áll itt a hatalom? Abból, hogy valaki fölveszi a telefont, s a vonal másik végén valaki megteszi, amit mond neki. Kinevez, levált, áthelyez, elszállít vagy épp a helyén hagy valakit vagy valamit. Apparátust leépíteni nehéz, megváltoztatni szinte lehetetlen. De ha mindent eladtak, akkor nincs hova telefonálni!

Bokros szerint a privatizáció következményeként „vállalni kell a munkahelyek elvesztését” is. Ez már nemcsak az apparátusokra vonatkozik. Egy a szakszervezetekkel korporatív módon összefonódott kormányzat pénzügyminisztereként ezzel föllépni, nem kis bátorságra vall. Az pedig már egyenesen vakmerőség, hogy ráadásul bejelenti: nem áll szándékában

privatizációs vagyont átadni a társadalombiztosítási önkormányzatoknak (vagyis Nagy Sándornak).

Az új pénzügyminiszter mindennek tetejébe azt is kimondja, hogy nem tekinti prioritásnak a készpénzes privatizációt. Ezzel – akarja vagy sem – azokat az SZDSZ mögötti magyar tőkéscsoportokat fosztja meg privilégiumaiktól, amelyek a Békési-féle privatizáció legfőbb haszonélvezőinek tudhatták magukat. Hisz a készpénzfizetés csupán egy szűk üzleti kör részére volt teljesíthető feltétel, akik így konkurencia nélkül pályázhattak az állam javaira. Bokros – a gazdasági racionalitás megfontolásaitól vezetve – újra fontos szerephez akarja juttatni a kárpótlási jegyeket, valamint a legszélesebb kisbefektetői rétegeket képviselő biztosítási alapokat, intézeteket és nyugdíjpénztárakat. Ezzel ugyanazt célozza meg, amit az MDF szeretett volna elérni – nem a gazdasági racionalitás, hanem a társadalmi igazságosság szempontja alapján –: egy szélesebb tulajdonosi középosztály kialakulásának esélyét. Ez volt a legfőbb ütközőpont az előző koalíció valamint az SZDSZ és az MSZP álláspontja között. S az MSZP-SZDSZ koalíció új pénzügyminisztere – pusztán a gazdaság működőképességének érdekét szem előtt tartva – ebben az alapkérdésben teszi le voksát a fentebb jelzett módon.

Az már csak hab a tortán, hogy mindezen fölül még „nemzeti programról” beszél, az erkölcsi szféra szerepéről: olyan dolgokról, amiket az SZDSZ és a sajtó nagy része nem szeret hallani. Mindehhez hozzátehetjük még azt is, hogy a szinte teljesen külföldi tőkések kezén lévő írott sajtó üzleti megfontolásokból sem engedheti meg magának azt a luxust, hogy egy népszerűtlen, kemény gazdaságpolitikát támogasson, már csak azért sem, mert az újságokat zömmel azok a középrétegek olvassák, akik az államháztartási reform fő vesztesei lesznek.

Összegezve: a félállás tehát következő:

Az egyik oldalon ott áll a miniszterelnök, a gazdasági szakminiszterek, a humán szféra miniszterei, a kormány közigazgatási apparátusa, az ÁVÜ, a szakszervezetek, az MSZP és a mögötte álló gazdasági körök, az SZDSZ és a mögötte álló gazdasági körök, a sajtó, a leendő munkanélküliek és az ingyenes szociális juttatásoktól eleső széles társadalmi rétegek.

Az egész poszt-szocialista Magyarország.

A másik oldalon: dr. Bokros Lajos.

Egyenlőtlennek tűnő erőviszonyok. Bokros nem politikus. Szakember. A maga nemében az első a kormányban. Ne feledjük: a szakértők mindig válságos időkben tűnnek föl a politika vezető posztjain (mint legutóbb

a Németh-kormány idején.) Békési lemondása után a koalíció valóban válságos heteket élt át. Horn a legnagyobb kutyaszorítóban volt. Csoda-e, ha mindent elfogadott, ha mindennel egyetértett? Békési programjával tán nem értett egyet?

A magyar gazdaság számára ma a Bokros-terv kínálja az egyetlen esélyt.

A politikai realitások fényében azonban mindez: merő illúzió.

Ha mégis tévednék, én leszek (Bokros Lajos után) a legboldogabb.

MERRE VAN EURÓPA?

Magyar Nemzet, 1995. március 14.

1995 Újraolvasván régi cikkeimet, megleptek az ismétlődő kiállások a nemzeti és a keresztény értékek mellett. Ám erre is csak annyit mondhatok: nem én változtam meg. Hanem a politikai közeg. A kilencvenes évek első felében a baloldal médiahegemoniája és politikai offenzívája idején támadott, lesajnált értékek védelmére keltem. Jó ideje viszont a nacionalizmus és a politikai fundamentalizmus jegyében támadó – s immár valóságos! – hatalmi-ideológiai expanzió ellen tiltakozom. Eközben ugyanúgy legbelül élem meg a saját magyarságomat – az istenhitet pedig (kálvinista keresztiségem, indíttatásom és mentalitásom ellenére) sehogyan.

Jó János francia király az angolok fogságába került a százéves háború idején. Rabtartói tetemes váltságdíj ellenében hajlandók lettek volna hazabocsátani, ám az összeg sehogy sem akart összegyűlni. Az angolok ekkor becsületszóra elengedték az ellenük háborút viselő ország uralkodóját, hogy az – személyes tekintélyét latba vetve – maga gyűjtse össze ott-hon a pénzt. Két évre rá, miután erőfeszítései hiábavalónak bizonyultak, Jó János önként visszatért Londonba, s végül ott fejezte be életét, a Tower foglyaként.

Brezsnyev és Carter medvevadászatra indulnak. A bozótból előtörő hatalmas állatra előbb Brezsnyev lő rá, de nem találja el. Carter az utolsó pillanatban leteríti a feldühödött óriást, és ezzel megmenti Brezsnyev életét. A főtitkár hálás, könnyek között fogad örök barátságot az elnöknek. Megállapodnak: a zsákmány közös. Hazaindulnak, hátukon a medvével. Felváltva cipelik, barátságuk egyre erősödik. Estére kimerülten érkeznek meg egy erdőszéli kocsmához. Igyunk valamit – mondja Brezsnyev. A medvét nem vihetik be, egyiküknek őrizni kell odakinn, amíg a másik iszik. Brezsnyev megy be először. Kijön, átveszi a medvét. Carter következik. Bemegy, iszik, ám amikor kijön, egyedül találja Brezsnyevet. – Hol a medve? – kérdi. – Miféle medve? – kérdez vissza amaz őszinte csodálkozással. – Hogyhogy miféle medve, hát a medve, amit lőttünk. – Ne haragudj, nem tudom, miről beszélsz. – Na, idefigyelj – mondja Carter. – Reggel együtt indultunk vadászni, igaz? – Igaz – feleli Brezsnyev. – Medvére, ugye? – Medvére. – Én

lőttem le, megmentve az életedet, igaz? – Igaz, még egyszer nagyon köszönöm. – Megegyeztünk, hogy a zsákmány közös, igaz? – Igaz. – Felváltva cipeltük idáig, igaz? – Igaz. – Aztán te bementél, ittál, addig én őriztem idekinn, igaz? – Igaz. – Mikor kijöttél, még itt volt a medve, igaz? – Igaz. – Aztán én mentem be, de mire kijöttem, egyedül találtalak. Hol a medve? – Miféle medve?

Két történet. Az első – bár valóban megtörtént – kissé hihetetlennek tűnik. A másik – bár nyilván csak vicc – valószínűbb. Pedig Jó János esete Európáról mond valami nagyon lényegeset. Európáról: nem földrajzi, hanem civilizációs értelemben. Lovagi erény, becsület, nemesség, megbízhatóság, lelkiismeret, erkölcs, hit, ideálok. Olyan dolgok, amelyek (látszatra legalábbis) nem kapcsolódnak közvetlenül az anyagi létezéshez, az érdekekhez, sőt sokszor ellentétesnek tűnnek azokkal. Pedig bizonyos: mindazok a „földi” javak, amelyeket mi oly vágyakozva nézünk, nem halmozódhattak volna föl a nyugati civilizációban emez „égi” javak nélkül. A virágzó piacgazdaság, a jóléti társadalom, a demokrácia politikai intézményei nem jöhettek volna létre és nem volnának működőképesek ezek hiányában. Természetesen Angliában, Franciaországban és Amerikában is az érdek mozgatja a gazdaság és a politika szereplőit. Erős és nyers érdekek, amelyek néha kíméletlen nyíltsággal érvényesülnek. De csak bizonyos határokon belül. Bizonyos normákon belül. Ha másra nem is, a látszatra legalább ügyelni kell.

Brezsnyev és a medve története az Európán túli, a despotizmusban felnőtt keleti ember lelkületét tárja elénk. Azét a civilizációét, amelyet nem a lovagkor alapozott meg. Amelyben nem volt reneszánsz és humanizmus, amelyben nem volt reformáció. Ahol csak akkor tartják be az íratlan és az írott törvényeket, ha közvetlen és azonnali retorzió fenyeget. Ahol csak érdek van és erő. Ahol még a látszat se számít.

Ismerősöm, aki öt éve jött el Magyarországról, így beszél: „Az amerikaiak buták. Mi magyarok sokkal okosabbak vagyunk. Mi mindig megtaláljuk a kikaput, az oldalajtót, a hátsó bejáratot, bár ez itt sokkal nehezebb. Ezek itt annyira naivak és becsületesek, hogy elképesztő. Mi, ha kell, csavarunk egyet a dolgokon, ezek bárgyúan őszinték.” Mekkora kacagna, ha elmondanám neki Jó János történetét: „micsoda balfék!” Brezsnyev viszont sok lenne neki: „hazug gazfickó!”

Hol is állunk valójában „mi magyarok”? Melyik a nagyobb távolság? Amelyik Jó Jánostól vagy amelyik a Medvevadásztól választ el bennünket?

Nem vitás, történelmünk az európai civilizáció áramában fejlődött ezer esztendeig. Római kereszténység, lovagkirályok, humanizmus és reneszánsz, reformáció és felvilágosodás, romantika és polgárosodás. Minden kissé megkésve, minden kissé megfogyatkozva, minden kissé felemásan. Európa mellékútjain. Európa peremén.

A török félhold sarlója alatt.

A kalapács sarlója alatt.

Az utóbbi, elmúlt fél évszázad ténylegesen elszakított minket Európától. Megszüntette a tulajdont, lerombolta intézményeinket, hadat üzent eszményeinknek. Erkölcnek, hazának, hitnek. Mivel nem volt tulajdonos és tulajdon, nem volt bűn a lopás. A szomszédtól: igen, a gyárból, a tészből: nem. Mivel a hatalom és a rendszer hazugságokra épült (gazdaságunk fejlődőképesebb, társadalmunk igazságosabb, politikai életünk demokratikusabb, mint a Nyugaté; '56 ellenforradalom volt stb.), becsapni a hatalmat, kijátszani a rendszert, tehát hazudni: erény volt. Politikai szabadság helyett utazási szabadság, tulajdon helyett háztáji, piacgazdaság helyett „második” gazdaság. Hétvégi pihenés helyett munka, hétközi munka helyett pihenés. Nagykapu helyett kisajtó. A becsületes: balfácán, a bectelen: élelmes.

Embereszmény: az eszmény nélküli ember.

Ez nem Európa. Nem is Ázsia még: ez a Balkán. Rákosi Ázsiát akart csinálni Magyarországon: sikertelenül, Kádár Balkánt csinált: sikeresen.

„Ugyan mire volt jó ez a nagy sietség a koronás címerrel?” – kérdezte annak idején kollégám az iskolában. „Mibe fog ez kerülni, mire az összes bankjegyen, hivatalos iraton, bélyegzőn, intézmények homlokzatán, fene tudja még hol mind kicserélik a régit az újra? Ebben a nehéz gazdasági helyzetben igazán meglettünk volna továbbra is a régi címerrel!” Aki ezt mondja, nem valami öreg kommunista. A pártba se önszántából lépett be annak idején, s örült amikor megszűnt az egész baromság. Esze ágában se volt jelentkezni az MSZP-be. Persze más pártba se. Nem rossz fiú, a Kádár-kor emberének prototípusa. Körülöttünk vagy hatan állnak, s a rám irányuló tekintetéből egyértelmű: indokoltnak tartják a kérdést.

Valóban, mi értelme, mi haszna volt az egésznek?

Ha a lányod férjhez megy, ha az anyád meghal: miért veszel fel sötét öltönyt? A legnagyobb kánikula idején is. Minek a drága szertartás, a koporsó? Mi értelme, mi haszna az egésznek? Anyád úgyse támad már föl, s mennyivel kényelmesebb volna elföldelni rövidnadrágban!

A kollégám arcára kiülő fölháborodás jelzi: az előző korszak sokkal kevésbé szaggatta meg azokat a kötelékeket, amelyek a családjához fűzik,

mint azokat, amelyek a nemzetéhez. S aztán a fölháborodást fölváltó zavar: valamit megértett a sötét öltöny és a nemzeti címer közötti hasonlóságból. S valamit abból, ami mögöttük van. A pénzben nem mérhető értékek természetéről.

Mindez nem mindig ilyen nyilvánvaló. Általában nem az. Mert ezeket az értékeket főként a hagyomány ereje képes éltetni és továbbadni. Ezek inkább örökíthetők és örökölhettek, mint taníthatók és tanulhatók. A legtöbbet azok ártanak nekik, akik mindenáron sulykolni, erőltetni akarják őket. A pusztá külsőségek, a jelszavak, a szólamok, a frázisok szintjén. Ők hajtják a leginkább azok malmára a vizet, akik – ilyen-olyan okból – eleve negligálják őket.

Médiaahajó, 1993, Verőcemaros. Többpárti fórum, pergő kérdések, gyors válaszok. A hallgatóság: vagy négyszáz ember, jórészt azok, akik a nyomtatott és elektronikus sajtót működtetik Magyarországon. – „Gazdasági föllendülés nem lehetséges mindaddig, amíg nem történik meg hazánk erkölcsi újjászületése! Ez az első!” – szavalja a KDNP-s politikai államtitkár. Enyhe moraj, gúnyos fintorok. A mellette ülő Kuncze Gábor leereszkedően ránéz, és beledörmögi a mikrofonba: – „De aztán, ha már mindenki jól viselkedik, akkor ugye a gazdasággal is csinálunk valamit?” Négyszáz boldog ember. Önfeledt kacagás, dörgő taps. Kuncze örül. Az arcán az elégedettség: okos voltam és szellemes.

Pedig buta volt. És szellemes.

A baloldali média egyik legfőbb törekvése volt az elmúlt öt esztendőben, hogy belemossa az agyakba: az európaiság, a polgárosodás, a modernizáció értékei ellentétesek a nemzeti és a keresztény értékekkel. Hogy a mai Európa tisztán liberális és laikus. Hogy minden, ami nemzeti és keresztény, az meghaladott a nyugati ember számára. Hogy a hazafias és a vallásos érzések ma már csupán artikulálatlan és romboló indulatok formájában léteznek a politikában, csakis Keleten. Iránban és Irakban.

A valóság az, hogy a liberalizmus és az európai integráció értékei harmóniában tudnak élni a nemzet és a kereszténység értékeivel. A nyugati kereszténydemokrata és konzervatív pártok igazolják, hogy ez a gyakorlatban is érvényesül. Hisz az európai integrációnak és a gazdaság liberalizálásának is ők voltak az úttörői. Arról nem beszélve, hogy ők teremtték meg a szociális piacgazdaságot is.

Nem Európa, nem a polgárosodás és nem a modernizáció felé viszik az országot azok a törekvések, amelyek tovább akarják gyengíteni a nemzeti identitás és általában mindenféle hit és eszmény erejét. Ha a fél évszázados

1995

1995

rombolás után, ami ezen értékek világában végbement, azt hallom a művelődésügyi minisztertől, hogy „nekik-ellentétben az előző kormányzattal nincs küldetéstudatuk”, azt mondom: elég baj. (Ha a kultúra területén végrehajtott gyors személycseréket nézem, akkor meg azt, hogy ez nem igaz.)

Merthogy Európa nem a hazudós medvevadászok földje. Még ma is sokkal inkább Jó Jánosé.

1995

A SAJTÓSZABADSÁG ÉS A SAJTÓ

Magyar Nemzet, 1995. május 20.

A cikk megírása különös örömet okozott. Azt se bánom, ha az olvasók egy része kárörömnek minősíti...

Az Antall-kormány időszakában teljes volt a magyar sajtó szabadsága, ma csupán részleges.

Ha ez a kijelentés valamelyik ellenzéki politikus szájából hangzana el, vagy mondjuk egy Új Magyarország-beli publicisztikában volna olvasható, akkor a szokásos gúnyos ajakbiggyesztés kíséretében felelhetné rá Pető Iván, a kisebbik (ám sajtóügyekben nagyobb kompetenciával bíró) kormánypárt elnöke: „nem éri el azt a küszöböt, hogy reagálni kellene rá”. A fenti megállapítás azonban nem holmi csizmaszagú MDF-gyűlésen hangzott el, s nem is valamely dilettáns népnemzeti tollnok szálnalmas dühkitörése. Az egyik legtekintélyesebb nemzetközi emberjogi szervezet, a New York-i székhelyű Freedom House legfrissebb jelentésében olvasható.

Kínos.

És a jelekből ítélve úgy tűnik, hogy nem csupán a magyar kormányzat, hanem a sajtó számára is. Legalább annyira, ha nem még inkább. Hogy a kormány nem örül a nemzetközileg kiállított rossz bizonyítványnak, s igyekszik kétségbe vonni annak hitelét, az még csak érthető volna. Ám hogy maga a sajtó próbálja elkenni a dolgot, az több mint furcsa. Demokratikus viszonyok között legalábbis. Ott ugyanis (mivel ez módjukban áll!) általában keveslik saját szabadságukat az újságírók. Panaszkodni, siránkozni, tiltakozni szoktak, ahogy ezt 1990 és '94 között bőven volt alkalmunk megtapasztalni. A panaszmentes csönd a diktatúrák sajtójának sajátja. Ott viszont eleve nem látnak napvilágot efféle nemzetközi értékelések (lásd Kádár-korszak), szemben a mostani magyar sajtóval, ahol igen. A harmadik oldalon, a címet kérdőjellel súlytalanítva, a MŰOSZ tiszteletbeli elnökének tamaskodásával ellenpontozva, tehát az egészet jócskán elbogatellizálva: miként azt az ország legkedveltebb napilapjában láthattuk.

A mi sajtóviszonyaink valóban különösek. Az európai politikai újságírás ugyanis hagyományosan kétféle: kormánypárti vagy kormányellenes. Amit ma a magyar sajtó többsége művel, az alighanem egyedülálló a világon.

1995

Unikum. Ők ugyanis feltalálták az *ellenzék-ellenes* újságírást. A lapok teli vannak kormánykritikával, csak hogy még mindig az előző, a lassan egy éve leváltott kormányt kritizálják és leplezik le újra meg újra. Továbbá sűrűn ostromozzák az ellenzék hibáit. A legsűrűbben furcsa módon épp azokat a pártokat, amelyek szerintük már amúgy is a teljes hitelvesztettség és szétesettség állapotában vannak. Ennek jegyében újra és újra „szétverik” az MDF-et meg a Fideszt.

Az előző kormány időszakában, amikor a magyar médiát még a szabad kategóriába sorolták a nemzetközi szervezetek, az tele volt az elnyomatása miatti harcos tiltakozással. Mióta csak részben minősül szabadnak, egy panaszszava sincs.

1995 Nézzük meg kissé közelebbről a Freedom House jelentését. A „Sajtószabadság a nagyvilágban: 1995” (Press Freedom World Wide: 1995) című vizsgálódás a föld 187 országára terjed ki, Afganisztántól Zimbabwéig. A sajtót korlátozó négyféle tényezőt vettek figyelembe. Vannak-e a szabadságát csonkító törvények, rendelkezések; nehezedik-e rá politikai nyomás vagy kontroll; gazdasági nyomás; végül: ki van-e téve elnyomó akcióknak (újságírók meggyilkolása, fizikai erőszak, cenzúra, öncenzúra, zaklatás, kitoloncolás stb.)? Az egyes korlátozó tényezőket pontokkal „jutalmazták” 0-tól 10-ig (az utolsó szempont esetében 20-ig) külön a nyomtatott és külön az elektronikus média területén. Minél magasabb a pontszám, annál kevésbé szabad a sajtó, a pontok valójában hibapontok tehát. A minősítések: 0-tól 30-ig szabad, 31-től 60-ig részben szabad, 61-től 100-ig nem szabad.

Magyarország a maga 38 pontjával a részben szabad kategóriába süllyedt le a korábbi állapothoz képest, amikor a szabad kategória alsó határán, de még azon belül volt, 30 ponttal. További lesüllyedő országok: Antigua-Barbuda (aprócska szigetország a Karib-tengeren), Dominikai Köztársaság, Ecuador, Venezuela – a harmadik világ.

Mivel a Freedom House munkatársai elmondták, hogy a jelentés közzététele óta számos telefonhívás érkezett hozzájuk Magyarországról – érvek után kutakodva a kínos eredmény elbagatellizálásához –, legyünk egészen pontosak. A jelentés az elmúlt 15 hónap értékelését tartalmazza. Tehát nemcsak a Horn-, hanem a Boross-kormány időszakát is felöleli. Ez nyilván alkalmat ad arra, hogy a romlásért az utóbb említettet tegyék felelőssé. Anélkül, hogy a legcsekélyebb mértékben is menteni akarnám a Csúcs László által 1994 elején a Rádióban végrehajtott politikai tisztogatásokat, amelyeket a Boross-kormány minimum tudomásul vett, de inkább

fedezett, le kell szögezni a következőket. 1. Az akkor elbocsátottak pár hónap múlva mind visszakerültek a helyükre, a helyzet tehát rendeződött. Ha nem, akkor azért nem, mert a választások után újabb tisztogatások következtek. Jött a reváns. A Freedom House nem mérlegeli a politikai indítékok tartalmát, csak a pusztán tényekkel foglalkozik. 2. A Csúcs-féle elbocsátásokat a vizsgálat a negyedik szempontonál (repressive actions) vette figyelembe. Itt a nyomtatott sajtónál egy, az elektronikusnál hat hibapont szerepel. Ha mind a hatot a Boross-kormány nyakába varrnánk, és levonnánk a 38-ból, még akkor is 32 marad, tehát a részben szabad kategória. Ám az a helyzet, hogy e téren csupán kettővel (4-ről 6-ra) nőtt a hibapontok száma a korábbiakhoz képest, amiből az egyik biztosan a '94 eleji tisztogatások eredménye – a növekmény többi része viszont már a Horn-korszak számlájára írandó.

A következményeket illetően egyébként aligha lényegesebbek a pontos számadatok. A lényeg sajnos ez: Magyarország „A sajtószabadság világtérképe” (The Map of Press Freedom) címet viselő hatalmas poszteren esztől sötétebb árnyalattal lesz látható. Ugyanolyan tónusban, mint például Bulgária, Szlovákia, Románia vagy Ukrajna; továbbá mint Bangladesh, Dahomey, Kenya, Libanon vagy Malawi. Ez a térkép sok helyütt megtalálható a szabad világban. Újságok szerkesztőségeiben, televízióstúdiókban, politikusok dolgozószobáiban, kereskedelmi és befektető társaságok irodáinak falán. Aki ránéz – legyen az illető újságíró vagy külügyi tanácsadó, szenátor vagy autógyáros, bankember vagy épp a NATO tábornoka, Magyarországot ugyanolyan félsötétnek fogja látni esztől, mint Malit és Kirgíziát. Olyan országok, mint Argentína, Bolívia, Becsuánaföld, Jamaica vagy Litvánia a szabadság világos színével vannak jelölve ezen a térképen. Azzal, amellyel korábban Magyarország is volt. Az Antall-kormány idején.

Akkor például, amikor 1990 nyarán a magyar újságírók nemzetközi vizsgálatot kezdeményeztek elnyomatásuk miatt. A „Magyar Nemzet-ügy” kapcsán. Most, Hajdú János visszatérése idején úgy tűnik, minden rendben.

A nagyvilág 1991-ben is szabadnak minősítette a magyar sajtót, miközben idehaza zsúfolt termekben, jupiterlámpák és tévékamerák sokasága előtt olvasták föl lázas hangú szónokok, hogy: „Demokrácia akkor lesz, ha a sajtó szabadságát nem korlátozza állami monopólium, sem államtól függő bankok pénzügyi túlsúlya...” A Freedom House jelentése szerint a helyzet mára 5 ponttal rosszabbodott e téren is. Ideje volna hát nekilátni egy újabb, az egykorinál harcosabb szövegű Charta megfogalmazásának. Mert a dolog úgy áll, kedves Konrád György, hogy Magyarországon im-

már nem csupán a könnyű drogok használata, hanem a sajtó szabadsága is korlátozott.

1992-ben, amikor még a szabad országok között szerepeltünk a térképen, ilyen szövegű nyilatkozatot adott ki a Magyar Újságírók Országos Szövetsége: „A kormány gazdasági és politikai nyomással növelni akarja az állami részvételt a nyomtatott sajtóban. Az összehangolt pártkampányok aláássák a nyilvánosság alkotmányos intézményrendszerét... A megfélemlítő kampányok szervezői a múltból túlságosan is jól ismert eszközök bevezetésével az egész társadalmat akarják megfélemlíteni.” Most, hogy Magyarország lesüllyedt a részben szabad sajtójú országok közé, sokan várják a MÜOSZ újabb kiáltványát. Ha késik, bizonyára az lehet az oka, hogy nem könnyű felülmúlni a '92-es hangütés drámaiságát.

Talán hasonló okból hallgat a Magyar Köztársaság elnöke, a sajtószabadság régi bajnoka is. Aki a miniszterelnöki előterjesztések aláírásának sorozatos megtagadásával 1992-ben a „sajtó hőse” nevet kapta – a sajtótól. Aki 1993 novemberében így nyilatkozott a La Stampa című olasz lapnak: „A rádió és a televízió, valamint az MTI a kormány szócsöve... Az ellenzék nem tud a néphez szólni, és ez súlyos, mindenekelőtt a választás előtti időszakban... A kormányon levő konzervatív párttal ellenkező minden hangot elnémítottak”, „Magyarországon jobboldali veszély van”. Mindez efféle címek alatt volt olvasható: „Újra cenzúráznak – Európa segíts! – Elnyomott lapok és ellenséges televízió – Az információ rab, mint a kommunista időkben”.

A magyar sajtó helyzetét ekkor még szabadnak ítélték a nagyvilágban. Ma csak részben ítélik annak. Mit nyilatkozik most, Elnök úr? '93 novemberében tévedésből ellőtte volna az összes puskaporát? De legyünk méltányosak, hiszen talán csak elragadta a hev annak idején, vagy kiforgatták a szavait. Menjünk vissza 1992 júliusába. Akkor, nyilván kellő megfontolás után, így indokolta a miniszterelnöknek írott levelében a Magyar Televízió elnöke leváltásának és másvalaki kinevezésének megtagadását: „alapos okkal arra lehet következtetni, hogy a személyre tett javaslat teljesítése miatt a kinevezéssel (felmentéssel) érintett szerv alapfeladatainak ellátására... képtelenné válik... megállapítható az államszervezet demokratikus működésének közvetlen és súlyos zavara, mely jelen esetben más jogköröm gyakorlásával nem hárítható el”. Most, hogy a magyar sajtó immár nem minősül szabadnak, nem következtet alapos okkal arra, hogy megállapítható az államszervezet működésének súlyos zavara?

1992 november 6-án Ön még hivatása magaslatán állt. Aznap ezt írta a miniszterelnöknek: „Az alkotmány feladatomma teszi a demokratikus

jogok – köztük a sajtószabadság joga – feletti örökösödést. Ezért mindig arra törekedtem, hogy a szabad véleménynyilvánításnak, a közérdekű adatok megismerésének és terjesztésének joga maradéktalanul érvényesüljön.”

Elnök úr, azt hiszem, most jött el az Ön ideje. Baj van a sajtószabadsággal. Szólnia, cselekednie kellene, mint a régi szép időkben. Most igazi oka volna rá! Így, hogy hallgat, még az a látszat keletkezik, hogy az Ön egykori harcos fellépése nem a sajtószabadság, hanem bizonyos politikai érdekcsoportok védelmét szolgálta. Ha Ön újra a régi harcosként lépne a porondra, azokat is nehéz helyzetbe hozná, akik azt suttojják: Ön mindenre hajlandó azért, hogy az MSZP újraválassza. A sajtószabadság (például a Magyar Nemzet megmaradása) érdekében való föllépése bizonyosan oszlatná e rosszindulatú vádakat.

De fordítsuk komolyra a szót.

A Freedom House jelentésének fényében világossá lett: az újságírók nagy többsége, a ma kormányzó egykori ellenzéki pártok, a valaha mozgalom- és tüntetésszervezésig aktivizálódott hangadó értelmiségi csoportok, valamint az alkotmánysértések sorozatáig elmerészkedő köztársasági elnök korábban egy objektíve nem létező elnyomás ellen vívták ádáz szabadságharcukat. Ma ugyanezek zokszó nélkül együtt tudnak élni a sajtószabadság valóságosan létező korlátaival.

Ahogy egykor a zaj volt, most a csönd hamis.

A TISZTÁZÁS IDEJE

Magyar Nemzet, 1995. május 27.

*Ezt is Washingtonból küldtem haza. Az utóéletéről annyit, hogy az MDF soron lévő országos gyűlésén valakik kirakták a szöveg sokszorosított példánya-
it a küldöttek székeire. Bencsik ellen etikai eljárás indult, rövid úton kirúgták a pártból. Azok a régi szép idők...*

1995

Döbbsenten olvasom Bencsik Andrásnak, az Új Demokrata főszerkesztőjének Elek István által idézett sorait a Magyar Nemzet május 6-i számában: „Mi lenne, ha végre csinálnánk valamit? Olyan tisztán s elszántan, mint 1956 októberében tettük, de olyan békés magabiztossággal, mint 1848 márciusában... Mi lenne, ha betiltanánk az SZDSZ-t, majd egy egészséges lendülettel végérvényesen kitakarítanánk őket a közéletből, a médiából, a pénzvilágból, a föld alól és a föld fölül, a szülőszobákból és az iskolákból, és mindenhol, ahol emberek élnek... Eljátszották minden jogukat a politikai létezésre. Az SZDSZ a neobolsevizmus fellegvára lett, az pedig éppen olyan veszedelmes a demokratikus társadalmakra, mint szellemi elődje, a neonácizmus”.

Nehezen találom a szavakat. Nem tudom, milyen visszhangja volt mindennek otthon. Hallottam Tökéczki László tiltakozó gesztusáról, hogy visszamenőleg is megtagadott minden kapcsolatot Bencsik lapjával, s ez megnyugtató. Elek elutasító mondatát: „Mi köze is van ennek a hangnak a konzervativizmushoz, kedves Bencsik András?” – viszont kevésnek tartom. Aligha ez a helyes kérdés. Mert persze, hogy az égvilágon semmi köze sincs. Semmiféle tisztességes gondolkodáshoz nincs köze.

Nem szívesen írnám le, mihez van köze szerintem, mint ahogy '92 augusztusában se írtam le szívesen, Csurka esetében. S nem írom le már csak azért sem, mert ugyanazzal a minősítéssel kellene visszadobnom, amivel ő dobálódzik, és ebbe semmi kedvem beszállni. Meg aztán pontatlan is volna. Mert a Bencsik mondataiban fortyogó tartalom valójában sokkal szimplább: a pogromok gyilkos indulata.

Ezt se szívesen írom le, mert nem akarom én elkövetni a hibát: az SZDSZ-t a zsidósággal azonosítani, hisz erről szó sincs Bencsik szövegében. Amelyik azonban mégis erről szól. Ő óvatosan fogalmaz. Miköz-

ben eszelős mondatait írja, nagyon is észnél van. Az a közönség azonban, amelyet megcéloz, pontosan érti a kódot, a közös politikai tolvajnyelvet. Az ilyen szövegeket olvasva: „kitakarítanánk őket a közéletből, a médiából, a pénzvilágból” száz százalékos biztonsággal a zsidókra gondol. Mert hát mi köze is lenne ennek az SZDSZ-hez: „a föld alól és a föld fölül, a szülőszobákból és az iskolákból és mindenhol, ahol emberek élnek”? A szülőszobákban nincsenek SZDSZ-esek. Orvosok vannak, anyák és újszülöttek. Ennek politikai jelentése, értelme nincsen. Egyedül akkor van, ha nem az SZDSZ-re, hanem a zsidókra gondolunk. Hogy őrmeink se maradjon.

Aki ilyesmit leír, kimond vagy gondol, az gazember. Auschwitz után és Auschwitz előtt. Minden időben.

Ez az ember az MDF tagja. Tagja a párt országos etikai bizottságának is. Eljárás indult vele szemben a Szabó Iván ellen intézett otromba támadása miatt, a bizottság – egy szavazat híján: ez az övé volt – el is marasztalta, ám az országos választmány formai okokra hivatkozva semmisnek nyilvánította a határozatot, s Bencsik helyi szervezetének etikai bizottsága elé utalta az ügyet. Nógrádban ilyen nem lévén, a taggyűlés szavazott: felmentette Bencsik Andrást.

Hogy a fentebb idézett mondatai miatt indult-e ellene valamiféle eljárás, arról nincs tudomásom.

1993 nyara óta, amióta kizártak a Magyar Demokrata Fórum képviselőcsoportjából, ugyanúgy hű maradtam azokhoz a politikai célokhoz és eszményekhez, amelyeket a párt egykor maga elé tűzött, mint ahogy hű voltam hozzájuk a kizárásom előtt is. Az Antall József, Szabad György és mások nevével fémjelezhető politikához. A parlamentben független képviselőként is a kormánnyal szavaztam. Nem ültem át más frakcióba, nem léptem be másik pártba. (Ezt nem azért írom le, mintha a velem együtt kizárt Elek István Fideszhez való csatlakozása ellen bárkinek szemernyi joga vagy erkölcsi alapja lehetne kifogást emelni, csupán mint tényt rögzítem.) Az 1994-es választáson nem indultam. Cikkeimben az MDF ellen soha egy támadó sort le nem írtam a kizárásom óta. (Mint ahogy előtte sem.) Vétem az igaztalan támadások ellen.

Most se csinállok egyebet, amikor fölteszem a kérdést: hát miféle párt az, ahol Bencsik András még mindig tag lehet? Az etikai bizottságban! Hogyan lehetséges, hogy nem zárták ki azonnal? Hát nem képes fölmérni az MDF, hogy nagyrészt igaztalanul elvett becsülete után most annak maradéka forog kockán?

1995

Ezt az embert nemhogy azonnal kizárni, hanem feljelenteni kellett volna a pártnak. A bíróságon. Mert amit leírt, azért szerintem büntetőjogi felelősség terheli. Az nem más, mint nagy nyilvánosság előtt elkövetett közösség elleni izgatás, uszítás, gyűlöletkeltés. Ez idő szerint hálistennek nem a zsidóságra jelent halálos veszedelmet, hanem az MDF-re és a konzervatív táborra.

Az erkölcsi halál fenyegetését.

Bár nem vagyok tagja a pártnak, Bencsik András személy szerint az én erkölcsi integritásomat is fenyegeti. Ez is egyike azon okoknak, amelyek miatt meg kell írnom ezt a cikket. Mert amíg ezt nem teszem, addig az a látszat, hogy egy táborba tartozunk. Valami konzervatívnak, nemzetinek, kereszténynek, s ez idő szerint ellenzékinak is mondott szellemi-politikai holdudvarhoz.

Hát nem. Bencsiknek többé e szavak egyikéhez sem lehet köze.

El kell őt felejtenünk. Őt is, a lapját is. Teljesen közömbös számomra, hogy válaszol-e, s ha igen, mit. Azok után, amiket leírt, többé nem vitaképes.

S ezen a ponton valami olyat is tisztáznom kell, amit az ő antiszemita ki-rohanása nélkül nem tettem volna meg, most viszont már nem kerülhetek el. Pár hete itt, Washingtonban nyomta a kezembe valaki a „Konzervatív szemmel '94” című otthon megjelent kiadványt. Benne publicisztikai írások, köztük az enyém. Persze hogy örültem neki, bár bosszantott is, amiért nem értesítettek előre a dologról. Kik, milyen írásokkal szerepelnek még a kötetben; kikkel, milyen gondolatokkal lennék összekötve, s akarom-e ezt a kötést? Mert Andorka Rudolffal, Körösi András, Kristóf Attilával, Pokol Bélával, Tellér Gyulával és az ő gondolataikkal együtt szerepelni megtiszteltetés számomra, s mások is vannak, akikkel igazi öröm. Vannak, akikért már nem lelkesedem fenntartások nélkül, de azt sem gondolom, hogy ezt szóvá kellene tennem. A kötetben szereplő Bencsik-írással sincs különösebb bajom. Olyan amilyen.

Amióta viszont megírta ama pogromra buzdítót, másokkal – vagy ha úgy tetszik, önmagammal – szemben szigorúbbnak kellennem. Így hát kénytelen vagyok leírni, hogy nem vállalom semmiféle szellemi, erkölcsi vagy politikai közösséget az olyanfajta gondolatokkal, amelyek például Benedek István cikkében olvashatók a szocialistákról és a szabad demokráciákról: „Mindkét pártban vannak magyar érzelműek és magyarellenes érzelműek... Nagyobb különbség ez, mint a kormány és az ellenzék ellentéte... Ez a harc lesz a végső... De ahogy túléltük a tatárokat, törököket, oszt-

rásokat, szovjeteket, csak túléljük a belső ellenségeinket is. Bízom benne, hogy ebbe nemcsak az Isten, hanem az új kormány is besegít.”

Nincs közöm az olyan zagyva indulatokhoz sem, amelyek Sándor András írását fűtik: „A mai Magyarország büszke laboratóriumi eredmény: meg lehet rajta valósítani a náci diktatúrát a demokrácia élethű díszletei között... A gátlástalan erőszak azt hazudja az áldozat képébe, amit akar, s még vigyorog is hozzá... ez a döntő roham időszaka. Az antikrisztusi kék zászló az ember ember voltának vesztere lobog. Ez a fasizmus új nemzedéke, ez a posztmodern mimikri-fasizmus, az elektronikus parazita”.

Akik ezeket a mondatokat leírták, azok nem „konzervatív szemmel” látják a világot. Legföljebb elhomályosult, elvakult tekintettel. Sajnálom, ha ezzel rossz reklámot csinállok a komoly értékeket is magába foglaló kötetnek, de bizonyos dolgokat immár nem lehet megspórolni. A konzervatív gondolat ma anyagi lehetőségeit, intézményeit, szervezetségét és sajnos szellemi erejét tekintve is rosszul áll Magyarországon. Az elmúlt negyven esztendő után ez nem lehet másképp. Épp ezért nem engedhető meg, hogy mi magunk gyengítsük tovább. Szellemileg és erkölcsileg.

Nem vagyok naiv, sem ostoba. Nem hirdetem meg a „népi-urbánus” ellentét meghaladásának vagy megoldásának programját. Ez az ellentét valószínűleg létező, sokrétű és mély gyökerű. Racionális és irracionális szálak sűrű szövete. Senki ne higgye, hogy csak a megfelelő pontokon kell hozzányúlni, és könnyen lefejtethető az egész. Hogy az ellenségeskedés csak félreértéseken alapul, s a megbékéléshez csupán jó szándék és józan ész kellene.

De nem fogadhatom el azt sem, hogy ez az ellentét a magyar élet egyetlen, minden más dimenziót meghatározó, maga alá rendelő szellemi, erkölcsi és politikai főszabálya. Hogy ez kijelöli a demokrácia és a diktatúra híveit, továbbá a hazafiakat és a hazaárulókat, a jókat és a gonoszokat elválasztó határvonalat.

Hogy még világosabb legyen, egészen konkrét leszek. Az előbb arra hivatkoztam, hogy az MDF ellen soha egy támadó sort le nem írtam. Akik olvasták a cikkeimet, tudják, hogy eközben viszont keményen támadtam az SZDSZ politikáját. Amit most kijelentek, a látszat ellenére nincs ellentmondásban a fentiekkel: százszor több közöm van a *Beszélő* SZDSZ-es főszerkesztőjéhez, F. Havas Gáborhoz, mint az *Új Demokratáéhoz* vagy a *Magyar Fóruméhoz*.

Akiket ez megdöbbsent, azoknak azt ajánlom, olvassák el Havas egy-két írását. Ha döbbenetükön ezután se tudnának úrrá lenni, s a bennem való csalódásuk véglegesnek bizonyulna, akkor jobb, hogy ez kiderült.

A Bencsik-ügy világossá teszi: nemcsak pártokon belüli és pártok közötti viszonyokat kell rendezni a konzervatív oldalon. A szellemi holdudvar rendezése se várthat tovább magára. S ez olykor söprést kell, hogy jelentsen. Jobb későn, mint soha.

Eljött a tisztázás ideje.

1995

AZ ÚJRAVÁLASZTOTT ELNÖK

Magyar Nemzet, 1995. június 24.

Az utolsó cikkem Göncz Árpádról, aki az MSZP-SZDSZ-koalíció idején már nem tekintette hivatásának, hogy ellensúlyt képezzen a kormánnyal szemben. Amikor 2000-ben távozott posztjáról, az SZDSZ teleplakátolta a fővárost: „Köszönjük, Elnök Úr!”

Göncz Árpádot csakugyan Antall József találta ki.

Először '89 nyarán gondol rá, mint az ellenzék lehetséges közös elnökjelöltjére az akkor még biztos befutónak számító Pozsgay Imrével szemben. Nem több futó ötletnél, amit pillanatok alatt elsodornak a felgyorsuló események. Másodszor '90 tavaszán, immár a választásokon győztes párt elnökeként kerül újra elő a neve. Antall egyik legnagyobb politikai játszmáját játssza éppen, a tét az ország kormányozhatóságának megteremtése. Olyan megoldást talál, amire rajta kívül senki sem gondolt. Egyszeri megegyezést köt a legnagyobb ellenzéki párttal, hogy ne kelljen velük egy működésképtelen nagykoalícióban örökké egyezkedni. Így születik meg az MDF-SZDSZ-paktum. E paktum egyik fontos tételeként kerül újra szóba Göncz Árpád személye. Antall ajánlatának lényege: ha az SZDSZ lemond a kétharmados törvények egy jelentős köréről, akkor az MDF cserébe átengedi neki a köztársasági elnöki posztot. Pontosabban: hajlandó lesz beszavazni abba egy általa kiválasztott szabaddemokrata politikust. Így kerül Göncz neve a paktum szövegébe, ő maga pedig az elnöki székbe.

A paktum megteremti az ország kormányozhatóságának feltételeit, ám – mint később kiderül – súlyos alkotmányos kockázatok árán. Az ellenzéki pártpolitikusból lett köztársasági elnökkel ugyanis – ma sem tudok erre találóbb metaforát – „idegen test” kerül a magyar közhatalom szervezetébe. Igen: az MDF-SZDSZ-paktum egy „alkotmányos ficam” lehetőségét rejt magában. A magyar alkotmány ugyanis parlamentáris köztársaságként határozza meg az ország közjogi szerkezetét. Ennek lényege az országgyűlésnek felelős kormányzat egysége. A köztársasági elnök nem részese a végrehajtó hatalomnak, általában nem rendelkezik hatalmi jogosítványokkal. Ezért nem interpellálható, nem nyújtható be

1995

ellene bizalmatlansági indítvány, és nem is hívható vissza tisztéből. Nem felelős, mert nincs hatalma. Vannak viszont címei és jogosítványai. Ezek döntően protokollárisak. Gyakorlásuk során az államfő alkalmazkodik a végrehajtó hatalom tényleges működtetőinek politikájához, mindenke-előtt a miniszterelnökhöz. Kinevezi és leváltja az általa (vagy miniszterei által) előterjesztett személyeket. Kitüntetések ad át – a fentiek szerint. Képviseli az országot külföldön, amit szintén nem tehet másképp, csakis a kormány által meghatározott külpolitikai iránnyal összhangban. Hogy az elnök szerepe nem hatalmi, hanem ceremoniális, azt a miniszterelnöknek (illetve a minisztereknek) fenntartott ellenjegyzési jog fejezi ki.

1995 A sajátos államszervezetű Amerikai Egyesült Államok, továbbá részben Franciaország és kis mértékben Finnország kivételével mindenütt hasonló: hatalom és felelősség nélküli, lényegében formális-ceremoniális szerepkört határoznak meg a nyugati parlamentáris rendszerek az államfő számára. Ezt azonban sehol sem fogalmazzák meg nyíltan az alkotmányok, hiszen ez esetben épp attól fosztanák meg az államfőt, ami a szóban forgó protokolláris funkció eredményességének előfeltétele: a tekintélytől. A hatalom és a felelősség hiányában, sőt épp annak ellensúlyozására fokozott mértékben ruházzák őt fel a hatalom címeivel és külsőségeivel. Hogy ezek a hatalmi külsőségek ne válhassanak hatalmi eszközzé, hogy a köztársasági elnök a látszatra támaszkodva ne fordulhasson a kormányzat ellen, annak legfontosabb biztosítéka a parlament általi választás. Ez garantálja, hogy ne csak a kormányfői, hanem az államfői posztra is az országgyűlési többségnek megfelelő politikai kerüljön. Ezt a biztosítékot iktatta ki az MDF és az SZDSZ megállapodása, amely a legnagyobb ellenzéki párt legmagasabb szintű politikai testületének tagját, Göncz Árpád ügyvivőt ültette az elnöki székbe.

Miért vállalja Antall ezt a kockázatot?

Mert minden egyéb megoldás ennél is nagyobb kockázatot rejt magában, sőt biztos kudarcot ígér. A leendő miniszterelnök – más választása nem lévén – személyi garanciákkal próbálja helyettesíteni a politikaiakat. Az azonos vagy szövetséges pártállást a kiválasztott személyben feltételezett mértéktartás, felelősségtudat, továbbá emberi és politikai tisztesség hivatott helyettesíteni. Antall persze tudja, hogy az efféle személyes biztosítékok ingatagok a hatalom környékén, ám intézményesek híján ezekre kell hagyatkoznia. A régi barátságra. A kiscsászár múltra. Az ötvenhatos múltra. A börtönövekre.

Feltételezéseiben csalódnia kell.

Ha nem akarom szépíteni, tehát meghamisítani a dolgokat, akkor le kell írnom még valamit. Azt, hogy Antall nem tekinti olyan kaliberű személyiségnek Göncz Árpádot, akitől tartani kellene. Aki képes volna önálló, alkotmányos hatalmi súlyt adni az elnöki funkciónak. Ez az ítélete helytállónak bizonyul – túlzottan is! Mert nem a túlsúly, hanem a súlytatás okoz bajt. Göncz befolyásolhatónak, irányíthatónak bizonyul, mások eszközének, s az eredmény ugyanaz vagy rosszabb, mintha öntörvényű és súlyos volna.

Az SZDSZ kezdettől fogva potenciális hatalmi pozíciónak tekinti az elnöki posztot, és nagy erővel lát hozzá annak valóságos hatalmi központtá tételéhez. Szándékait nem is rejtí véka alá. Szabó Miklós például teljes nyíltsággal megfogalmazza 1991 júliusában a *Kritika* című lapban, hogy a kormányzat hatalmi törekvéseinek ellensúlyát az elnöki státusz megerősítésével kell megteremteni – persze „a demokrácia megmentése” érdekében. Valójában meghirdeti egy kétpólusú hatalmi rendszer kiépítésének programját. Mindez ellentétben áll a magyar közjogi berendezkedéssel. Tehát alkotmányellenes. Megvalósítása az alaptörvény módosítását igényelné, ehhez azonban az SZDSZ-nek – a maga szűk huszonnégyszázalékával – nincsenek meg a parlamentáris eszközei.

Maradnak hát a parlamenten kívüliek. Mindenekelőtt Göncz személyes népszerűségét kell gyakorlatilag a semmiből megteremteni, természetesen – a stratégiai cél érdekében is – Antall rovására. Beindul a média gépezete. Cikkek, portrék, interjúk, rövid utalások, célirányos mondatok garadaja kezdi hirdetni az elnök nagyszerűségét, mély demokratikus elkötelezettségét, rendkívüli, veleszületett politikusi képességeit, emberségét, egyszerűségét, jóságát, bölcsességét. Hogy mennyire szeretik az emberek, hogy mennyire népszerű. És valóban egyre népszerűbb lesz. Külföldi útiról egész órás portréfilmeket mutat be a magyar televízió (*Göncz Árpád a rénszarvasok földjén, Göncz Árpád Japánban* stb.), vasárnap este, fő műsoridőben. Ezekből nem azt tudhatja meg az ország népe, hogy mit csinált ott kinn az elnök és mi végre, hanem azt, hogy micsoda kedves, melegsívű, nagyszerű ember is ő maga: az „Árpi bácsi”.

Nem tagadható. Göncz Árpádra illik ez a szerep, de az sem, hogy neki magának is óriási szüksége van minderre. Volt alkalmam személyesen meggyőződni arról, micsoda komplexus, micsoda kisebbségi érzés él benne Antallal szemben, aki bepaktumozta őt az elnöki székbe. S hogy mennyire kell neki „a nép feléje áradó szeretete”, legalább utólagos kompenzációként. A szeme se rebben az őt dicsőítő, olykor ízléstelen, olykor émiyí-

tő szövegek láttán, amelyek elárasztják a sajtót. „Különös lény. Nem olyan mint mi vagyunk, inkább amilyenek lenni szeretnénk... egyedül ő van itt-hon e hazában, mégpedig ezerízígen, a nép lelkében gyökerezve, mélyen, magyarosan, mint Fazekas Mihály bátor kis hőse...” A *Népszabadságban*, a legmértéktartóbb, legkomolyabb lapban jelennek meg róla e sorok. Hogy miket írnak a *Magyar Hírlapban* vagy a *Kurírban*, azt ezek után fölösleges idézni. Pedig tömegével lehetne.

És Göncz Árpád elfogadja a dolog másik oldalát is, A „bölcs, demokrata és jószágos elnök” soha meg sem kísérli kiigazítani a „kisstílú, féltékeny, hatalomvágyó és erőszakos miniszterelnökről” rajzolt torzképeket, cáfolni az Antallra szórt hazug vádak. Sőt, hamarosan elhiszi azokat is. Elhiszi, elfogadja a neki szánt szerepet: a diktatórikus kormányhatalom ellensúlyát képező elnökét. „Az elnök = demokrácia” hirdeti a Charta fizetett reklámja az újságokban.

Első hibáját már a beiktatási ceremónián elköveti. Ő, aki az alkotmány szavai szerint „kifejezi a nemzet egységét”, akinek pártok fölött kell állnia, a Kossuth téri beiktatási parádén odamegy a kordonhoz, az őt köszöntő tömeg SZDSZ-es zászlókat lobogtató részéhez, akik tomboló lelkesedéssel ünneplik. Mindez akkor és ott bizonyára az öröm és a gyakorlatlanság számlájára írható. Nyilván nem tudja, hogy nem csak a protokollt sérti meg.

Göncz első igazi vizsgája a taxisbloká. Az egyetlen esemény az új Magyar Köztársaság életében, amelynek során valóban bekövetkezik a „demokratikus államszervezet súlyos működési zavara”, ahogy az Alkotmánybíróság később fogalmaz. A köztársasági elnök ilyenkor jut jelképes és protokolláris feladatain túlmenő, valódi és komoly politikai szerephez. A megegyezést, a megbékélést, az alkotmányos rend megőrzését kell elősegítenie. „Békeidőben” azért kerüli a politikai állásfoglalásoknak még a látszatát is, hogy ne szerezzen ellenségeket, hogy tekintélye általános és csorbitatlan maradjon, ő maga pedig képes legyen a válságok áthidalására. Olyan valaki, akire hallgatnak a szembenálló felek. Göncz Árpád ezzel ellentétesen működik. A válság feloldására irányuló önmagában helyes igyekezetében letér a pártatlanság útjáról. Nem egyszer, nem kétszer és immár bizonyosan nem véletlenül. A bloká első éjszakáján Barna Sándor budapesti rendőrkapitánnyal sorra látogatja a torlaszokat. A taxisoknak óriási megerősítést ad ezzel. Barna több mint egy órát tölt nála, mielőtt nyilvánosan megtagadná a belügyminiszter utasításának végrehajtását, amely a torlaszok eltakarítására vonatkozott. Aztán nyilatkozatot bocsát ki

az elnök: „Javaslatot tettem a kormánynak, hogy ... függessze fel a benzin-áremelésekkel kapcsolatos intézkedését”. Miközben egyetlen szóval sem említi a taxisok akciójának törvénytelenességét, az ő követelésük elfogadására szólítja fel a kormányt, amelyik legfőbb politikai hibákat vétett, de törvénysértést nem követett el. Az államfő teszi ezt, akinek az alkotmány „az államszervezet demokratikus működése feletti örökösödést” írja elő.

A következő – kevésbé drámai – konfliktus a visegrádi találkozó idején zajlik. Göncz Walesához és Havelhez hasonló szerepet akar magának, amit az őt támogató sajtókampány által befolyásolt publikum magától értetődően jogosnak gondol, minthogy fogalma sincs a magyar, a lengyel és a csehszlovák közjog közötti különbségekről. A képlet később többször megismétlődik: az alkotmányjogi érvelés nem tud áttörni a média által útjába rakott dróttakadályokon, s eljutni az alkotmányos kérdésekben tájékozatlan közvéleményhez. A sajtó erősebbnek bizonyul az Alkotmánybíróságnál is, amelynek mind egyértelműbb állásfoglalásait sorozatosan átértelmezi, letagadja, elhazudja.

Göncz mindinkább hatalmi jogosítványoknak tekinti a rá ruházott protokolláris feladatokat, sorra utasítja vissza az eléje terjesztett miniszterelnöki kinevezések aláírását. Álláspontját így indokolja az Alkotmánybírósághoz intézett levelében: „az alkotmány a legtöbb esetben nem, illetve hézagosan és ellentmondásosan rendezi a végrehajtó hatalmon belül a köztársasági elnök és a kormány közötti hatáskör megoszlását” (kiemelés tőlem: D. J.). Az alkotmánybíróság ezzel szemben leszögezi: „A kormány... a végrehajtó hatalom kizárólagos letéteményese és az Országgyűlésnek felelős gyakorlója... a köztársasági elnök kívül áll a végrehajtó hatalmon.” Megjegyzem, ezzel kezdettől fogva tisztában kellett volna lennie Göncznek, hisz az alkotmány indokló részében olvasható: „az elnök sem a törvényhozó, sem a végrehajtó hatalom jogosítványaival nem rendelkezik”.

Két eset lehetséges: 1. a Magyar Köztársaság elnöke nem ismerte a Magyar Köztársaság alkotmányát; 2. ismerte, de figyelmen kívül hagyta. Döntse el az olvasó, melyik a súlyosabb bűn.

Göncz ezt írja továbbá: „A hatásköri összeütközéseknek ... szakásjogi úton, a köztársasági elnök és a miniszterelnök közötti megállapodásokkal lehet a megfelelő alkotmányos gyakorlatot kialakítani.” A legfőbb jogértelmező testület ellenben így fogalmaz: „Nincs mód arra, hogy az alkotmány értelmező szakaszainak a hatalom letéteményesei egymás közti megállapodásával alakuljon ki a gyakorlatban elfogadott értelme... közhatalom csak törvényen alapulhat.” (Jellemző, hogy az alkotmánybírósági határozatot

követő sajtótájékoztatón Hack Péter szó szerint ezt mondja: „az elnök az elmúlt másfél évben semmi olyat nem tett, ami ennek a döntésnek ne felelt volna meg”, valamint hogy a kinevezések esetében „továbbra is a két kinevezésre jogosult tárgyalásán kell eldőlnie a dolgoknak”. Jellemző az is, hogy közben nem szakad le a csillár a parlamentben.)

Göncz Árpád valóságos operatív jogkörnek tekinti hadsereg-főparancsnoki tisztét is. Szerinte „a honvédség főparancsnokának a köztársasági elnök a szolgálati előjárója”. Az Alkotmánybíróság ezzel szemben leszögezi: „A köztársasági elnök főparancsnoki funkciója alkotmányjogi funkció... és nem beosztás vagy rang. A főparancsnok tehát a fegyveres erők egyikének sem szolgálati előjárója”.

1995

Göncz ezek után úgy nyilatkozik, hogy jogkörét „ezután is, miként eddig” az alkotmány és a lelkiismerete szerint fogja gyakorolni. (A csillár ismét a helyén marad.)

Göncz alá nem írói ténykedése a Gombár-üggyel tetőzik. Ismét megtagadja a rádióelnök leváltását. Az Alkotmánybíróság szerint akkor dönthetne így, „ha alapos okkal arra következtet, hogy a javaslat teljesítése az államszervezet demokratikus működését súlyosan zavarja”. Ehhez „olyan súlyú indokok kellene, mint az Országgyűlés rendkívüli összehívásához vagy feloszlatásához”. Az alkotmány szerint az elnök akkor oszthatja fel az országgyűlést, ha annak tevékenysége folytán tartósan nincs kormány, rendkívüli összehívására pedig hadiállapot, háborús veszély vagy szükséghelyzet esetén van lehetősége. Göncz Árpád következképp arra az álláspontra helyezkedett, hogy a rádióelnök leváltása a kormányzás összeomlásához, háborúhoz vagy szükségállapothoz mérhető zavarokat idézne elő Magyarországon. Az államelnök ráadásul azt a rádióelnököt védte meg ilyen módon, aki előzőleg „politikai hajcihőnek”, „kutyakomédiának” nevezte a kinevezési törvény által előírt parlamenti bizottsági meghallgatást, és egyszerűen faképnél hagyta a bizottságot, megsértve ezzel melleleg az alkotmányt is, amely szerint „az országgyűlési bizottságok által kért adatokat mindenki köteles rendelkezésükre bocsátani, illetőleg előtűk vallo-mást tenni”. Amerikában hasonló magatartásért börtön jár – Magyarországon államfői védelem.

Így utólag visszatekintve szinte hihetetlennek tűnik ez az egész rémtörténet. Vajon mi vitte bele ilyen mélyen ezekbe az ügyekbe Göncz Árpádot? Tényleg nem volt tisztában lépései alkotmány-ellenességével? Ezt nem tudom elhinni. Zsarolták valamivel? Alkotmányos aggályait talán az a rögzített SZDSZ-es előítélet altatta el, mely szerint az MDF szélsőjobboldali,

antidemokratikus párt, amelyik a Horthy-Magyarország restaurációjára törekszik, ellene tehát minden eszköz megengedett a demokrácia védelme érdekében. Azt mindenesetre biztos forrásból tudom, hogy Göncz a '94-es választások előtt radikális jobboldali hatalomátvételtől retteg. Ezt nemcsak bizalmas körben mondogatja, '93 novemberében nyilatkozik is a *La Stampa* című olasz lapnak: „Magyarországon jobboldali veszély van”, „Az ellenzék nem tud a néphez szólni, és ez súlyos, mindenekelőtt a választás előtti időszakban”, „Európa segíts!”.

Komolyan gondolja, amit mond. 1992. október 23-a óta fantomokkal viaskodik. Pedig akkor a parlament előtt egykori '56-os harcostársainak haragjával találja magát szembe, akik nem bocsátják meg neki, hogy nem írta alá az igazságtételi törvényt. Szűkebb és tágabb környezete s a média azonban ismét becsapja őt. Nem hagyják szembenézni a valósággal. Ócska egerutat kínálnak neki: elhitetik vele, hogy ami a Kossuth téren történt, fasiszták műve volt. Ő meg elhiszi.

Talán mindig mindent elhitt, amit csinált.

A miniszterelnöknek kitűntetést ad át a halálos ágyán. Talán őszintén megrendül, fölé hajol és homlokon csókolja a már mozgásképtelen embert. Antall arca megvonaglik. Ő, aki mindig viszolygott az efféle intimitásoktól, még kezét fogni sem szeretett, most alighanem azt érzi, amit Jézus érezhetett a Gecsemáné kertben, elfogatása előtt.

A világ összes országában az államfő búcsúztatja el a hivatalában elhunyt kormányfőt a temetési szertartáson. Göncz Árpád nem mehet Antall József koporsójának közelébe.

A rendszerváltozás négy legfontosabb közjogi méltóságából három: a miniszterelnök és a házelnök és az alkotmánybírósági elnök esetében nem férhet kétség ahhoz, hogy mindvégig a törvényesség és az alkotmányosság útját járták. Antall József, Szabad György és Sólyom László példát adtak róla, hogyan, milyen szabályok szerint kell működniük e tisztségek betöltőinek a demokratikus jogállamban. Göncz ellenpéldát adott.

1994 nyarán az „alkotmányos ficam” megszűnik. Az SZDSZ az MSZP-vel összefogva birtokolja a törvényhozó és a végrehajtó hatalmat, s az elnöknek nem kell többé „demokratikus ellensúlyt” képeznie. Szó nélkül és azonnal aláírja a Horn által előterjesztett médiaelnökök kinevezését, bár az ellenzék éppúgy tiltakozik ellenük, mint annak idején! Persze ez már egy másik ellenzék – s egy másik kormány. Noha egymás után merülnek föl az aggályok a parlament és a kormány intézkedéseinek alkotmányossága tekintetében, Göncz '94 nyara óta nem fordul az Alkotmánybírósághoz.

1995

Szó nélkül aláír mindent. A független bíróság ítéletét bírálva védelmezi a salgótarjáni tömeggyilkosság bűnöseit, Clinton, amerikai elnöknek pedig azt mondja, hogy nem volt még példa *a magyar történelemben* olyan harmonikus együttműködésre, amilyen közte és Horn Gyula között fennáll.

Göncz Árpádot a kormánypártok most újabb öt évre elnökké választották. Nem kétséges: ha a nép választ, ugyanez az eredmény született volna.

1995

A TORZ TÜKÖR TORZ KÉPET MUTAT

Magyar Hírlap, 1995. szeptember 30.

Ez év május 26-án a debreceni és a pécsi egyetemen nagygyűlést tartottak, ahol élesen bírálták a kulturális kormányzat tevékenységét. Kiadott nyilatkozataikban mindkét intézmény oktatói és hallgatói lemondásra szólították föl az illetékes minisztert. Másnap az alábbi tudósításokat olvashattuk az országos napilapokban:

Új Magyarország: részletes beszámoló az első oldalon, kiemelt, hangzatos, bulvár-ízű cím: „Fodor alkalmatlan, mondjon le”. *Magyar Nemzet:* szintén első oldal, visszafogott hang, tárgyilagos cím: „A kulturális miniszter lemondását követelik”. *Népszabadság:* negyedik oldal, rövidebb terjedelem, a cím: „Pécs és Debrecen: tiltakozás az egyetemi leépítések ellen”. A miniszter lemondását követelő felszólítás csupán a szövegben olvasható. *Magyar Hírlap:* negyedik oldal, kurta, úgynevezett mínuszos hír, cím nélkül. (A második oldalon ellenben részletes beszámoló olvasható Fodor Gábor felszólalásáról, amelyre egy gyöngyösi pedagógusfórumon került sor.) *Népszava:* sehol semmi.

A hazai és a nemzetközi élet millió eseménye közül gyakorlatilag csak azokról lehet tudomásunk, amelyekről az újság, a rádió, a televízió beszámol. Tehát az események kicsiny töredékéről. A média óriási szűrőként működik: a milliányi történésből a hírügynökségek kiválasztanak pár ezret, újbóli átrostálás után kerül a lapokba néhány száz, a rádió és a tévé hírműsoraiba pedig egy-két tucat. Esemény? Nem: a róluk fogalmazott hírek, tudósítások, kommentárok; súlyozva, szerkesztve, csoportosítva. A média nem a valóságot: az arról kialakított *képet* kínálja nekünk. Hogy ez mennyire valóság, az jórészt azon múlik, milyen elvek szerint, milyen módszerekkel válogatták, szűrték, szelektálták, alakították, szerkesztették az információkat. A kifejtett, demokratikus közéleti kultúrával rendelkező országokban a tömegkommunikáció vezérelve: a hírérték. Lutz Erbring német szociológus szerint ennek fő összetevői: az esemény aktualitása; meglepő ereje; a sajtó bevett tematikai kereteiben való könnyű elhelyezhetősége; a szereplők ismertsége, közéleti súlya; az esemény által okozott kár vagy normasértés mértéke; továbbá a földrajzi és kulturális közelség. A nyugati médiában a direkt politikai szempontok

1995

a hírérték mögé szorultak napjainkra. A kereskedelmi rádiózást és televíziózást a politikai neutralitás, a közszolgálati az arányosság jellemzi. Hasonló a helyzet az írott sajtó vezető orgánumai esetében is. A nagy, kiegyensúlyozott, mértéktartó és mértékadó lapok uralják a piacot (és a közvéleményt), különösen az Egyesült Államokban és Németországban. A „pártsajtó” ideje lejárt.

Nem így minálunk. A cikk elején idézett esemény (két tudományegyetem oktatói és hallgatói nagygyűlésen követelték a kulturális miniszter lemondását) a hírérték Nyugaton elfogadott valamennyi kritériumának megfelel. Hasonló esetről az ottani sajtó összes komoly orgánuma súlyának megfelelően és többé-kevésbé egyöntetűen számolt volna be. A hazai napilapok eljárása félreérthetetlenül jelzi: Magyarországon nem a hírérték, hanem a politika uralja a médiát. Az eset pontosan rávilágít az újságok pártállás szerinti megoszlására is. (Az olvasó elvégezheti az ellenpróbát: képzelje el ugyanezt az eseményt és annak tálalását ugyanezekben a lapokban három évvel korábban: Fodor Gábor helyett Andrásfalvy Bertalan minisztersége idején.) Bár a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulójához képest némileg kisebb vehemenciával teszi, a magyar sajtó még mindig *csinálni* akarja a politikát, nem elégszik meg azzal, hogy hírt adjon és véleményt formáljon róla. A hírérték szerinti súlyozás helyett a pártpolitikai érdekű ferdítés, az események aránytalan felnagyítása vagy eljelentéktelenítése jellemző. Egyszer hetekig tartó kampány, másszor teljes elhallgatás.

A hír tehát korántsem szent. De vajon a vélemény szabad-e? A nagy nyugati lapokban rég megszűnt a pártideológiák uralma. Legfőlőbb világszemléletbeli irányzatosságról, értékrendbeli elkötelezettségről beszélhetünk, ami a másfajta meggyőződés iránt megnyilvánuló türelemmel és nyitottsággal párosul.

Magyarországon kétféle lap van. Az egyik nyíltan vállalja pártosságát, a másik leplezni igyekszik. Az előbbiek nem, vagy csak elvétve engednek be a sajátjukéval szemben álló szellemiséget, az utóbbiak kifejezetten törekszenek erre: „nyitottságukat” és „pártatlanságukat” illusztrálandó rendszeresen közölnek úgynevezett alibi cikkeket. Az arány: kb. egy a tízhez. Inkább az első kategóriába tartozik az *Új Magyarország*, és a *Népszava*, a másodikba a *Népszabadság* és talán a *Magyar Hírlap*. A *Magyar Nemzet* utóbbi időben tapasztalható „sokszínűsége” sokkal inkább a kormány által – az állami tulajdon, illetve a privatizáció lebegtetése révén – gyakorolt hatalmi nyomás keltette óvatosság és félelem, semmint akart és vállalt szerkesztői szándék következménye.

Fentiek alapján az a kép alakulhat ki, hogy a magyar sajtó viszonyai a harminc-negyven évvel ezelőtti nyugat-európai sajtóéra emlékeztetnek, ami a jövőt illetően akár optimizmusra, a helyzet spontán és természetes javulásába vetett bizakodásra is okot adhatna. A kép (s vele a remény) azonban csalóka. Van ugyanis egy döntő különbség: az egykori pártos nyugati sajtó arányait tekintve nagyjában-egészében kiegyensúlyozott volt, a mai magyar viszont torz és kiegyensúlyozatlan.

Az állami rádióban és televízióban a baloldali liberális elitcsoportok korábban is érvényesülő hegemoniája a koalíciós pártok túlsúlyos politikai hatalmával párosulva napjainkra kis híján monopóliummá növekedett. A kereskedelmi rádiózás és televíziózás most van kialakulóban, a szóban forgó körök fölkészültségben, kapcsolatokban és anyagiakban meglévő előnyei az állami frekvenciaosztogatás révén lassan behozhatatlanná válnak. Ugyanezek a baloldali liberális körök vitán fölüli dominanciát birtokolnak az írott sajtóban is. Elég a példányszámokra utalni: a jobboldali lapokhoz viszonyított arány minimum egy a nyolchoz. Ezt a médiauralmat példátlan centralizáció teszi teljessé. A földrajzilag is arányosan széttagolt amerikai vagy német sajtóval összevetve különösen szembeötlő, hogy az összes országos terjesztésű magyar napi és hetilap, továbbá rádió és televízióállomás szerkesztősége Budapesten székel. Ez a körülmény olyan összehangolt, a legkülönbébb médiumok sorozatos és szisztematikus alkalmazására épülő sajtókampányok levezetésére ad lehetőséget, amelyek Nyugaton elképzelhetetlenek.

Az a néhány ingatag egzisztenciájú, bizonytalan sorsú, sok esetben kétes színvonalú napi- és hetilap, amelyek ma konzervatívnak vagy ellenzékieknek számít Magyarországon, alig jelent ellensúlyt a baloldali liberális szellemiség politikai befolyásával szemben. Nemhogy megtörni, megkérdőjelezni sem képes annak nyomasztó hegemoniáját.

Amíg ilyen végletesen egyoldalú marad a magyar sajtó struktúrája, addig nincs esély arra, hogy a társadalmi valóság hű kontúrjai jelenjenek meg benne: a torz tükör torz képet mutat. Médiabeli pluralizmus csak valódi piaci versenyben születhetne. A bába szerepét a törvényhozásnak kellene betöltenie, amely normatív eszközökkel lebonthatná a meglévő monopóliumokat, és gátolhatná újabbak kialakulását. Ehhez kétharmados többség kell, ami meg is van, csakhogy épp azon az oldalon, ahol a monopóliumok! Így aligha csodálkozhatunk azon, hogy a rádió- és televíziótörvényt a mai napig nem hozta meg a parlament, az írott sajtó szabadságát keretbe fogláló jogszabály pedig még szóba se került.

A megingathatatlanak tűnő balliberális médiauralom egy zárt, óriási közvéleményalakító erővel bíró értelmiségi réteg és egy politikai párttá szerveződött elitsoport bonyolult, sokszálú, kölcsönös érdekeken nyugvó összefonódására épül. Pokol Bélának igaza van: ez az összefonódás nem csupán a nyilvánosság, hanem közvetve a politika demokratikus működésének is az egyik legfőbb gátja Magyarországon.

1995

GONDOLJÁTOK MEG, POLGÁROK!

Magyar Nemzet, 1995. október 21.

A cikk két nappal a MIÉP október 23-ra hirdetett nagygyűlése előtt jelent meg.

1993 nyarán azt hittem, többé nem kell Csurka Istvánról írnom. Hogy a kormányzó MDF-en kívül, majd később, a parlamentből is kiszorulva már végképp nem veszélyes, még csak nem is érdekes. Hallva az '56-os nemzeti ünnephez csatlakozó tüntetésszervezéséről azt gondoltam, ez a kis árukapcsolás még belefér a politikába, különben sem az ízlése miatt szerettük őt, amikor még szerettük, a kormánynak meg éppenséggel nem árt egy kis figyelmeztetés. Azt gondoltam, Csurka, ez a hírre, sikerre, reflektorfényre vágyó nyughatatlan ember – aki a kártya, a lóverseny, a bor, a nők, a színházi tapsok könnyű izgatószerreiről az idők során átváltott a politika kemény drogjára –, most megint a képernyő vezető hírévé, címdali szenzációvá szeretne válni. S hogy ez aligha fog neki sikerülni, hisz a magyar politikai sajtó sztárcsinálói rég ejtették őt, régóta Torgyán alakítja már az „első számú *hasznos* politikai közellenség” figuráját.

Efféléket gondoltam, egészen az elmúlt napokig. Amikor is véletlenül találkoztam egykori tanítványommal, aki ma Csurka lelkes híve (lásd még Krisztus példázatát a magvetőről és a rossz földre hullt magról). Beszélt nekem a készülő tüntetésről és „Pista bácsi” terveiről. A „forradalomról”. Arról, hogyha elegenden lesznek – százezernél többen –, akkor „bemennek” a tévébe. És este már „Pista bácsi” fog szólani az ország népéhez.

Nem tudtam hirtelen, nevessek vagy sírjak. Hát ennyire elveszítette volna a mértéket az egykori színműíró? Az '56-os forradalom újbóli színpadra állításának forgatókönyvét hallgatva abszurd bohózatként tudtam csak elképzelni a majdani előadást, ami legföljebb ama szerencsétlenek számára végződhet tragikusan, akik – köztük lelkes és naiv fiatal emberek – tényleg megpróbálnak majd behatolni a Magyar Televízió nevű közintézménybe.

Másnap elolvastam a Magyar Fórum utolsó négy számát. Megdöbbenem. Csurka tényleg elveszítette a maradék józanságát is. Elveszített mindenféle mértéket. '92 nyarán azt írtam hírhedt röpiratáról, hogy annak elemei megfelelnek egy náci ideológiai alapvetésnek. Amit most, '95 őszén olvastam az már a kész politikai program.

1995

Az erőszakos szélsőjobb oldali hatalomátvitel programja.

Fundamentumát a *nemzeti kollektivitás* mindent maga alá rendelő abszolútuma képezi. Nincs érdektagság, nincs társadalmi pluralizmus, nincsenek pártok. „Jobboldal? Baloldal? Mit számít ez most? – kérdi Csurka – csatlakozunk mindenkire, aki magyar.” Íme a totális nemzeti összeolvadás szakrális révülete forradalmi kuntúrokkal: „Magyarok! Forrjunk össze egyetlen szent októberi magyar akarattal!” Faji frazeológiával még nem találkozunk, de az összeolvadás extázisát megelőző nemzetnek a törzsi-nemzeti társadalom vérségi kötelékeihez, a hét vezér mítoszához kell visszamennie, ha erőt akar meríteni a magyar jövő közös feladatainak megoldásához: „... új államot alapítani, rendet teremteni.... 1996-ban Szent István napján megkötjük az új szerződést Pusztaszeren”.

A többpárti demokrácia természetesen akadály az egyetlen akarattá összeforrni készülő nemzet útjában: „A kormány csak a jéghegy csúcsa. *Maga a rendszer a rossz* ... Ezt a rendszert nem lehet megreformálni, ezt egyszerűen *el kell takarítani* az útból.... Azon a nyomvonalon, amelyet 1989-ben tapostak ki nekünk, nem jutunk sehova. ... ez az egész mostani rendszer elejétől fogva rossz, hamis alapokra épült és minden bajunk ebből fakad.”

Egyetlen erő kell: „mindig is volt egy felelősen gondolkodó, szívében is magyar, áldozatkész, *kemény magja* ennek a nemzetnek. Alkossuk most mi együtt azt a kemény magot!” A „kemény magnak” (minő komikus itt ez az SZDSZ-hez tapadó kifejezés) közvetlenül kell kontaktust találnia a néppel. Utóbbi megszervezésére és mozgósítására kell egy „*széles társadalmi mozgalom*”. A társadalmi érdektagságot megjelenítő pártok ebben a modellben természetesen fölöslegesek, sőt károsak. A nép legyen egyetlen massa – gyúrható. Választásokra sincs szükség, helyette: „népszavazás fogadja el az alkotmányozókat, a programírókat.” Hogy kik lennének a jelöltek? Mi sem egyszerűbb: „férfiak és nők, a magyar munkásság, parasztság, értelmiség eddig háttérbe szorított, lekicsinyelt erői”. (Szegény Kádár János, ha ezt megérthette volna...)

Csurka nem hagy kétséget afelől, hogy az új, pusztaszeri, magyar Magyarország csak erőszak révén születhet meg. „Vesszen”, „takarodjatok”, „pusztuljon”, „elkergetni” – olvashatjuk újra meg újra. „Ha még három évet várunk és balgán egy újabb választáson akarunk változtatni sorsunkon, akkor mindenünkből kiforgatnak.” A nemzetnek nem demokrácia, hanem *rend* kell. Az erő és az erőszak rendje: „Nem, most előbb legyen rend a nép egyöntetű akaratából, ha kell *vaskézzel, erővel, egy önmagát, az életét védő*

nemzet minden jogosultságával eszközei megválasztására, és csak aztán kezdődjek meg... a pártok kialakítása”.

A nemzeti erőszak természetesen *valakik ellen* irányul. Íme az ellenség: „a gazdasági és politikai életben működik egy kirekesztő, gonosz, sötét, kirekesztő gépezet, egy háttérhatalom, amely minden nemzeti értéket... befeketít, felőröl, szétmorzsol... Ez a sátáni hatalom voltaképpen az egész nemzet tönkretételén munkálkodik... egyeduralmát mindig úgy tartja fenn, hogy mindig a háttérben marad, ráakaszódik egy nagyobbra, egy másikra, felbomlasztja, és ha szétrágta, felemésztette, másikra és másikba telepszik.” Akad-e, aki e magyarságot emésztő gyilkos kórt föl nem ismeri? Csurka – biztos, ami biztos – néven nevezi „az SZDSZ országromboló, nemzetsorvasztó, szálláscsináló – idegeneknek, betelepülőknél a magyar társadalom etnikai és uralmi összetételének végső megváltoztatására irányuló – politikáját”. S végül azoknak, akik ebben az erőszakos fajtában még most sem lennének képesek azonosítani a zsidókat: „Mint láttuk ugyanezek az erők annak idején Palesztinában a fizikaitól [erőszak] sem riadtak vissza”.

E gondolkodásmód elengedhetetlen tartozéka a nemzetközi zsidó-kommunista összeesküvés feltételezése. Csurka is tisztában van vele, hogy „a szálláscsinálás az idegenek, elsősorban a Keleten és Közel-Keleten kényelmetlen helyzetbe kerültek” javára folyik. Ezért dolgoznak „az SZDSZ pénzemberei, hátuk mögött nemzetközi kozmopolita bankosztatokkal, az internacionális tőke átfogó szándékainak magyarországi reszortfelelőseivel. És fejükben nincs más soha: lenyomni a magyart.”

Mindezt nem lehet teljes antikapitalista indulatok és szociális demagógia nélkül. Csurka szövegei teli vannak a bankok, a bankárok, a tőke, a privatizáció elleni kirohanásokkal, s természetesen „tisztességes munkáért tisztességes megélhetést” követel úgy általában a magyarok számára. Konkrétan pedig „a tűzoltóknak, a vasutasoknak, a postásoknak, a tisztviselőknél, a gyári munkásoknak” és végül, de nem utolsósorban a „rendőröknek és a honvédtiszteknek”. Ezeket külön is megszólítja, mondván: „álljatok mellénk, ti is magyarok vagytok... közöttünk a helyetek”. *Aki erőszakos hatalomátvitelre készül, annak pontosan így kell beszélnie.*

Erőszak útján hatalomra törni; a nemzetet egyetlen homogén erővé ko-vácsolni; vezetését egy kemény mag kezébe letenni, köré tömegmozgalmat szervezni; a többpárti demokráciát fölszámolni, helyette vaskézzel rendet teremteni; a zsidók és a bankok uralmát lerázni, mindenki másnak minden jót ígérni. Nem minősíték: ez önmagát minősíti. Tiszta képlet. Aki nem

ismeri föl, az semmit sem tud a huszadik századi szélsőjobboldali mozgalmak és totális rendszerek történetéről.

Három éve leírtam, hogy Csurka István elvégezte az ideológiai alapvetést. Kizártak érte az MDF-ből. Immár kész a program, meghirdetve és megszervezve a végrehajtás, kitűzve a nap. (Vajon mit gondolnak most egykori kizáróim, Lezsák Sándor és társai?)

1995. október 22-én, vasárnap délután tüntetés lesz Budapesten. Kormányellenes tüntetés. Csurka és a MIÉP erre hívja az embereket. Sokan készülnek. Mert elveszítették az állásukat, mert egyre nehezebben élnek, mert kilátástalan a sorsuk, mert elégedetlenek a helyzetükkel, a kormánnyal, mert elégük van az egészből, mert ellenzékiek tudják, érzik magukat, mert gesztust akarnak tenni, mert kíváncsiak, mert amúgy sem árt egy kis vasárnap délutáni séta.

Mert Csurkának igaza van. Igen, nem vitás: *van igazsága*. Legtöbbször valóságosan létező bajokra mutat rá. Amikor azonban a bajok okát jelöli meg, rendre téved. Megoldási javaslatai pedig rettenetesen, katasztrofálisak. Bizonyosan abban is volt igazság, amit Hitler vagy Göbbels mondott. Kellett, hogy legyen, különben magányos futóbolondok maradtak volna...

Csurka és a MIÉP nem csupán tiltakozni akar vasárnap a kormány politikája ellen. El akarja zavarni, meg akarja dönteni – a kormányt is, a rendszert is. A többpárti demokráciát. Az egykori drámaírók immár élő darabot rendez. Forradalmat. Statisztákat toboroz a Szabadság térre. Gátlástalanul manipulál az '56-os hagyománnyal. A tüntetés időpontja, a külsőségek, a jelszavak mind-mind a megtévesztés eszközei.

Mert *demokráciában, törvényesen megválasztott kormány ellen nem lehet forradalmat csinálni*. Csak puccsot. Szélsőbaloldalt vagy szélsőjobboldalt. Mint '17 októberében Lenin Oroszországban, '19 márciusában Kun Béla Magyarországon vagy '22 októberében Mussolini Olaszországban. Az ötvenhatos forradalommal itt és most csak szélhámoskodni lehet.

Ettől a kormánnytól valóban nem várhatunk semmi jót. Le kell váltani. Erre egyetlen alkotmányos lehetőség van: a szabad választások. Aki a MIÉP elnökének hívó szavára megy vasárnap a térre – akarja, tudja vagy sem – a demokrácia és a jogállam ellen megy. Akik Antall József híveinek hiszik magukat: vele fordulnak szembe, őt tagadják meg, ha elmennek. Csurka évek óta folyamatosan gyalázza a néhai miniszterelnököt. Most visszafogott. Hétfőn ott folytatja majd, ahol pár hete abbahagyta.

Nyíltan a hatalom erőszakos megragadására, a demokrácia megdöntésére készül. Ha október 22-én elegen lesznek a háta mögött, megkísérli.

Mit érhet el?

A kormányt, a rendszert természetesen nem tudják megdönteni vasárnap este. Ha valóban megkísérlik a törvénytelen behatolást a televízióba, fönnakadnak a rendőrökordonon. Ha nagyon erősködnek, kaphatnak egy-két gumibotot, tán még egy vizes fürdőt is. A maximum, amit kiharcolhatnak maguknak, az őrizetbe vétel. Csurkának egyelőre nem is kellene ennél több. Erőszakot alkalmazott a hatalom, s ő politikai fogoly! Micsoda szenzáció, minő hősi szerep. Micsoda hosszabb távon kamatozó politikai tőke (lám, Kossuth Lajos is így kezdte)!

Igazi haszna azonban a kormánynak lenne az incidensből. „Erőszakkal akarták megdönteni a demokráciát! Megvédtük a jogállamot! A kormány védte meg!” Emlékezzünk: Csurkának egyszer már sikerült feltámasztatnia a padlóra került szabaddemokratákat. 1992 őszén, amikor megírta azt a bizonyos röpiratot. A jobboldali veszély megjelenítésével nemcsak az éppen mélyponton lévő SZDSZ-nek adott új lendületet és erkölcsi erőt, de életet lehelt a Chartába is, melynek révén az MSZP, az utódpart kijöhetett a politikai karanténból. Nem is akárhogy: mint a demokrácia egyik védelmezője, összefogva az SZDSZ-szel. Ebből lett a mostani koalíció. Ebbe a napjainkra szétesett, tehetetlen koalícióba lehelhet ismét új életet Csurka. Nekik ajándékozhatja megint a jogállami demokrácia védelmezőjének hálás szerepét. Egyszer már olvashattuk a hamis szlogent: „Az elnök = demokrácia”. Most ez következhet: „A kormány = demokrácia”.

A vasárnapi tüntetés meghirdetett céljai és mindaz, ami a *Magyar Fórum* legutóbbi számaiban olvasható, sokszorosán kimeríti az alkotmányos rend elleni erőszakos szervezkedés tényállását, hogy egyéb törvénysértésekről (kisebbségi csoport elleni gyűlöletkeltés stb.) ne is beszéljünk. A hatóságok mégsem tesznek semmit. Engedik.

Várnak.

Gondoljátok meg, *polgárok*.

Ma még nem veszélyes. „Pista bácsi” csak „Józsi bácsi” után jöhet. Ha Torgyán nyerné a következő választásokat, és kormányra kerülne, a nyomában járó káosz hozná el Csurka idejét. Ne sietessük. Legyünk észnél.

*

Valaha benne volt a Csapatban. Viselhette a címeres mezt. De képtelen volt az összjátékra, nem tartott be semmiféle szabályt. Eldurvult. Rúgott, gáncsolt. Hátulról is, a saját társait is, a saját kapitányát is. Kizárta magát a játékból, s most ott átkozódik a partvonalon kívül.

1995

És ki akarja szúrni a labdát.
Ki kellene vezetni a nézőtérről.

A Magyar Köztársaság alkotmánya [2.§ (3) bekezdés] így rendelkezik:
„A társadalom egyetlen szervezetének, állami szervnek vagy állampolgár-
nak a tevékenysége sem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére
vagy gyakorlására... Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton min-
denki jogosult és egyben köteles fellépni.”

Mint magyar állampolgár, ezzel az újságcikkkel, ha úgy tetszik, al-
kotmányos kötelezettségemnek tettem eleget.

BÚCSÚ A POSZTKOMMUNISTA SAJTÓSZABADSÁGTÓL

Magyar Nemzet, 1995. december 27.

1995

Ezzel az írással egy időre elköszöntem a Magyar Nemzettől. Hogy miért, az
az utolsó bekezdésekből jórészt kiderül. Egy állami tulajdonban lévő ellenzéki
lap – és a Magyar Nemzet stásusa ez volt 1994-től – abszurd képlet, fából vas-
karika. Amíg Amerikából faxolgattam haza a cikkeimet, kénytelen voltam
lenyelni, hogy a főszerkesztő meghúzta, olykor átírta azokat a tudtom és bele-
egyezésem nélkül. Washingtonban két hetes késéssel kerültek a kezembe a lap
példányai, akkor már hiába telefonáltam volna: eső után 14 nappal nem ér
semmit a köpönyeg. (Arról nem is beszélve, hogy pénzem se volt a méregdrá-
ga hívásokra.) Ha néha mégis reklamáltam, a végső érv mindig ez volt: „értsd
meg, Jóska: Horn Gyula kezében vagyunk!” Egy idő után ahhoz a taktikához
folyamodtam, hogy minden cikkembe beleírtam pár olyan mondatot, ami az
én ízlésem szerint is túl kemény minősítéseket tartalmazott a kormányzattal
szemben: amiket Tóth Gábor aztán kihúzhatott – amitől megnyugodhatott.
Ez többé-kevésbé működött. A bosszantó csak az volt, amikor nem találta el,
mit kell kihúznia... A Magyar Nemzetet 1995 decemberében „privatizálták”:
a lap a Horn Gyulával kiváló kapcsolatokat ápoló Princz Gáborhoz került,
a Postabank tulajdonába.

A sajtószabadság a polgári kor szülötte. Azon intézmények egyike, me-
lyek nélkül nem fejlődhetett volna ki az egyén szabadságára épülő modern
közösség: a polgári társadalom.

„A gondolatok és a vélemények szabad közlése az embernek egyik
legértékesebb joga; ennélfogva minden polgár szabadon szólhat, írhat
s nyomtathat ki bármit...” – olvashatjuk a francia forradalmi nemzetgyűlés
által 1789-ben elfogadott *Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatában*. A kor
legfontosabb törekvése az volt, hogy a sajtót megvédje azokról az erőktől,
amelyek a múltban fojtogatták: királytól, hatalomtól, államtól, cenzúrától.
E törekvés legteljesebben az amerikai alkotmányban jelent meg, melynek
1791-es első kiegészítése kimondta: maga a Kongresszus sem alkothat olyan
jogsabályt, amelyik bárminő indokkal korlátozná a sajtó szabadságát.

A XIX. századi politikai gondolkodás – érthető okból – a véleményközlő, az újságíró szabadságaként fogta föl és védelmezte ezt a jogot. Ugyancsak érthető, hogy a XX. század szovjet típusú diktatúráinak alattvalói – akiket a hatalom megfosztott a véleményközlés szabadságától – hasonlóképpen gondolkodtak. Természetes, hogy a diktatúrák összeomlása után továbbra is ez a fölfogás maradt egyeduralgó, főleg az újságírók körében. Így volt s így van ez Magyarországon is.

Pedig a modern polgári társadalmak politikai gondolkodása és gyakorlata rég túllépett ezen a múlt századi értelmezésen. A XX. század végén a sajtószabadság nemcsak és nem is elsősorban a szerzők és a szerkesztők, hanem mindenekelőtt az olvasók, a közönség szabadsága. Nem csupán azoké, „akik csinálják”, hanem azoké, „akiknek csinálják” a sajtót. A parlamentáris politika társadalmi bázisa ugyanis rendkívüli módon kiszélesedett az idők során. Hihetetlen, de igaz: 1848-ig (tehát fél évszázaddal a nagy forradalom s az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata után) Franciaországban mindössze a lakosság 0,66 százalékának volt választójoga. A sajtó fórumként működött: megjelenítette és ütköztette a szűk politikai közvéleményben megfogalmazódó álláspontokat.

A választójog fokozatos kiszélesítésével és az óriási technikai fejlődéssel párhuzamosan azonban századunk második felére kialakult a tömegdemokrácia és a tömegkommunikáció kora. A politika ma már kizárólag a modern, gigantikus gépezetté és önálló „hatalommá” szerveződött médián keresztül érintkezhet a polgárok millióival. A tömegsajtó már nem alulról fölfelé, hanem fölülről lefelé szállítja, teríti, adagolja, sulykolja a véleményeket: nem megjeleníti, hanem *alakítja* a közvéleményt. Kulcs szerepe van az egész demokratikus hatalmi-politikai masinéria működtetésében.

Az új helyzetben gyökeresen új pozícióba került a sajtószabadság intézménye. Továbbra is, sőt inkább, mint egykor: a demokrácia egyik legfőbb biztosítékát jelenti. Csakhogy. Az az egy-kétezer ember, aki ma szerzőként, szerkesztőként és persze tulajdonosként a sajtót működteti, elenyésző töredéke annak a sok-sok milliúnak, aki olvassa, hallgatja, nézi. Az előbbieket szabadságát rég nem veszélyezteti már a hatalom és a cenzúra. Annál nagyobb veszélyek leselkednek viszont az ő oldalukról a befogadók millióira: az egyoldalú tájékoztatás, az egyirányú befolyásolás, a manipuláció veszedelmei. Amelyek egyúttal a demokrácia működésére is a legnagyobb fenyegetést jelentik.

A sajtószabadság mai modern, nyugati fölfogása és politikai gyakorlata ezért a választópolgárok millióinak jogát tekinti mérvadónak. Ezt kívánja védeni és garantálni. A tájékozódás, sőt a tájékozottság jogát.

Igen tanulságos ebből a szempontból a francia Alkotmánytanács 1984. október 10-én hozott döntése. Ez a sajtóvállalatokról szóló törvény 45 cikkelyéből 10-et törölt el az alábbi indoklással: „az 1789. évi Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata 11. cikkelyében megfogalmazott szabad vélemény- és gondolatközlés nem valósulhat meg, ha a közvélemény maga nem rendelkezik az eltérő jellegű és célkitűzésű publikációk elegendő számával”. Ahhoz tehát, hogy a szabad vélemény egyáltalán megszülethessen, előfeltétel a plurális nyilvánosság. A modern korban ez a sajtószabadság lényege. A be nem avatkozás múlt századi liberális követelménye helyett ez épp hogy aktív cselekvést kíván az államtól. Olyan szabályozást követel, ami elősegíti a sokszínű és kiegyensúlyozott nyilvánosság kialakulását. Nemcsak a gazdaság, de a média világában is lejárt a korlátlan szabad verseny kora.

Nézzük, hogyan jelenik meg ugyanez a sajtószabadság-koncepció az Amerikai Egyesült Államokban, ahol a kétszáz éves alkotmány mindenféle állami intervenciót eleve megtilt. Itt az *etika* vállalja át a jog szabályozó szerepét. Az alábbiak az Amerikai Újságszerkesztők Társasága 1975-ös alapelveiből (American Society of Newspaper Editors Statement of Principles) valók: „Az amerikai alkotmány első kiegészítése, amely a szólásszabadságot védelmezi bármilyen törvény általi korlátozástól, a sajtó által szavatolja a nép egyik alkotmányos jogát, ezért az újságírókat különleges felelősséggel ruhazza fel”. Az első cikkely e felelősségről kimondja: „azok az újságírók, akik önző érdekből vagy ártó szándékkal visszaélnék a szakmai helyzetükkel járó hatalommal, hűtlenül kezelik a köz bizalmát”. A második cikkely első mondata pedig ez: „A sajtószabadság a népé”. Hogy nem valami különös egyedi fölfogás nyilvánul meg mindebben, azt igazolja a másik reprezentatív szervezet, a Hivatásos Újságírók Társaságának etikai kódexe (Society of Professional Journalists Code of Ethics): „Egy szabad társadalomban a sajtószabadságot a nép elidegeníthetetlen jogaként kell őrizni.”

A mai demokráciák fölfogása szerint a sajtószabadság tehát az egész társadalom sokoldalú tájékozottsághoz való joga, aminek garanciája a sokszínű és arányos nyilvánosság, az újságírókat pedig felelősség terheli ennek megteremtéséért.

Ezek után a tévedés legcsekélyebb kockázata nélkül kijelenthető: a mai Magyarországon nincs sajtószabadság. A médiában olyan nyilvánvaló mértékben érvényesül a baloldal egyeduralma, hogy az még csak bizonyításra

sem szorul. Maga a baloldali sajtó is nyíltan szokott beszélni a konzervatív újságírás „csúfos bukásáról”, „totális vereségéről”, „teljes csődjéről”. Mind ezt a maga és eszméi kiválóságának, s persze az ellenfél hitványságának tudja be. Mintha a történet csupán 1989 táján kezdődött volna, egyenlő feltételekkel és esélyekkel induló felek tiszta és nemes versenyeként. Mintha nem is létezett volna az előző fél évszázad: a baloldali szellem – totális politikai és gazdasági hatalomra épülő – uralma, amikor szisztematikusan kiirtottak minden más eszmét és gondolatot.

Ez a „megszüntetve megőrzött” szellemi uralom 1994 nyara óta – az időközben visszaszerzett politikai hatalommal társulva – végképp egyoldalúvá teszi a magyar sajtót, és nem létezővé a magyar sajtószabadságot. Adódik a kérdés: ha XX. századi értelemben nincs, van-e legalább a múlt századi fölfogás szerint sajtószabadság Magyarországon?

Részben.

Legalábbis ezt mondja a Freedom House nevű emberjogi szervezet, amelyik kifejezetten ebben a tekintetben, az újságírás és az újságírók szabadsága felől vizsgálja a kérdést. Amint arról korábban én is írtam, a nagy tekintélyű New York-i intézet 1995. évi jelentése Magyarországot visszasorolta a „részben szabad” kategóriába.

Kádár alatt: „nem szabad”, Antall idején: „szabad”, Horn alatt: „részben szabad”. Kommunista sajtószabadság, polgári sajtószabadság, poszt-kommunista sajtószabadság. Antitézis, tézis, szintézis. Kis magyar sajtó-dialektika.

Mindehhez persze nem kell Freedom House és Marx. Látjuk a saját szemünkkel, érezzük a saját bőrünkön. A *Híradó* szerkesztőjét kirúgták, a *Vasárnapi Újság*ét leváltották. Egyre több panasz hallatszik szerkesztők és újságírók szájából. Újra vannak telefonok. Nem ledorongolok, nem fenyegetők, mint régen. Barátságosak. De a harmadik mondatban már rákérdezek: „Te, mondd, hogy jelenhetnek meg nálatok sorra annak a hogyishívjáknek a riportjai? Teljesen elfogult velünk szemben!” És a szerkesztők újra mérlegelnek. És újra húznak. Politikai szempontok szerint.

Az első cikkem 1989 nyarán látott napvilágot a magyar sajtóban. Talán nem véletlenül. 1994-ig bármit írtam, csaknem korlátozás nélkül megjelenhetett.

Két éve a *Magyar Nemzethez* köt szerződés. Ahhoz a polgári laphoz, amely '94 nyara óta a legteljesebb bizonytalanságban egyensúlyozott azon a kötélen, amely őt az állami tulajdon révén a szocialista kormányhoz kötötte. Minden tiszteletem a főszerkesztőé, de el kell mondanom, hogy ez

idő alatt hat írásom egyáltalán nem jelenhetett meg, s hogy minden másodikból húztak, vagy átírtak mondatokat. Igaz, nem voltam hajlandó alkalmazkodni a helyzethez. Nem vállaltam az öncenzúrát. De eltértem a szerkesztőtől, mert tudtam, hogy meg akarja menteni a lapot.

A múlt héten megtörtént a privatizáció. Azóta még nagyobb a bizonytalanság. Marad, ahogy eddig volt? Vagy rosszabb jön?

Ami engem illet: nem csinálom tovább. Elegem van a posztkommunista sajtószabadságból. Legalább a XIX. századihoz ragaszkodom. Ha ez nem lehetséges, akkor ez volt az utolsó írásom a Magyar Nemzetben.

ERKÖLCS ÉS POLITIKA

Magyar Nemzet, 1997. május 17.

A Magyar Polgári Együttműködés Egyesület által 1997. május 3-án rendezett „Erkölc és Társadalom” című konferencián előszóban elhangzott előadásom szerkesztett változata.

1997 Pető Iván, az SZDSZ egykori elnöke 1989 őszén (akkor még ügyvivőként) a következő kijelentést tette: „Politika és etika két különböző dolog; a kettőt nem szabad összekeverni. A politika nem az erkölcsök, hanem az érdekek világa.”

Göncz Árpád, az SZDSZ egykori ügyvivője (később köztársasági elnök) 1997 tavaszán, a 75. születésnapján adott ünnepi interjúban ezzel szemben így fogalmazott: „Politika és erkölcs elválaszthatatlanok; az erkölcsi normák a politikára és a politikásokra is érvényesek; nincs külön magánemberi és politikusi erkölcs.”

A közvélekedés inkább Petőt látszik igazolni. Az emberek általában úri huncutságnak, olykor egyenesen gazemberségnek tartják a politikát; a politikusokat pedig ravasz, hazug, jellemtelen, számító, csaló, színlelő, képmutató, szőszegő, kétszínű, köpönyegforgató alakoknak. Úgy vélik, a politika a hitszegés, az árulás, az erőszak, a megvesztegetés világa.

Ezekben a vélekedésekben van igazság. Bizonyára százával lehetne a példákat sorolni – ahogy esetleg a gazdaság, az üzlet vagy teszem azt a színház- és filmművészet világából is. Csakhogy az éremnek, mint általában, ezúttal is van egy másik oldala. Az is igaz, hogy kevés területe van az életnek, ahol annyi szép példát találunk az elvhűségre, az önfeláldozásra, az állhatatosságra, a kitartásra, mint a politikában. Ahol emberek százai és ezrei vállalták a börtönt, a kínzást, a mártírsorsot, az akasztófát, a máglyát az elveikért, a meggyőződésükért. Elég csak a magyar történelemből néhány nevet említeni illusztrációképpen: Zrínyi Miklósét, Batthyány Lajosét, Teleki Pálét, Bajcsy-Zsilinszky Endréét, Nagy Imréét. De hogy ne csak mártírokat soroljunk: ki vonná kétségbe az olyan politikusok, mint Széchenyi István, Deák Ferenc, Eötvös József vagy – hogy XX. századi példát is említsék – Antall József erkölcsi értelemben is nagyszerű teljesítményét.

De hagyjuk a nagyokat, térjünk vissza kiindulópontunkhoz: Petőhöz és Gönczhöz. Kettejük kijelentése két dologban különbözik, egyben pedig azonos. A tartalmi különbségen túli különbség az, hogy Pető – megítélésem szerint – őszintén mondta, amit mondott. (Ne felejtjük el, 1989-et írunk, amikor még mindenki naivabb volt egy kicsit.) Az azonosság pedig abban áll, hogy mindketten tévedtek. Az igazság ugyanis a két kijelentés között rejlik: *a politika igenis erkölcsi alapozottságú – de sajátos erkölce van.*

Hogy a magánemberi etika mennyire különbözhet, adott esetben szögesen ellentétes is lehet a politikusi etikával, arra hadd említsek egy példát. A politikus mindannyiunk által ismert: Horthy Miklós. Horthy annak idején megígérte Hitlernek, hogy Magyarország nem fog szőszegő módon kiugrani a szövetségből: ha érdekei mégis úgy kívánnák, azt ő, a kormányzó előre megmondja Hitlernek. Az adott szóhoz való hűség kétségkívül a magánemberi erkölcs egyik alapértéke. A mi esetünkben azonban sajnos egyik oka volt a háborúból való 1944-es kiugrási kísérlet kudarcának is. Az akció ugyanis csak azután vehette kezdetét, miután Horthy közölte szándékát Veessenmayerrel, Hitler magyarországi megbízottjával. A váratlanság előnye így elveszett, az akció késve indult. A magyar államfő az ország érdekei ellenében is ragaszkodott a magánemberi erkölcs szabályaihoz, s ezzel igenis vétett a politikusi erkölcs szabályai ellen.

Ugyanekkor történt az is, hogy a Gestapo elfogta a kormányzó fiát, s a németek ezzel zsarolták Horthyt. A privát szféra etikája szerint az apának védenie, mentenie kell a fiát. Horthy is ezt tette, részben a zsarolás hatására aláírta Szálasi kinevezését, amivel sajnos legalizálta a magyar történelem talán leggyalázatosabb korszakát. (Holtversenyben a Rákosi-korszakkal.) Az apa szerepe magánemberi szerep, ám a politikusnak, az államférfinak, aki egy egész ország sorsáért felel, bizonyos helyzetekben – bármily kegyetlenül is hangzik ez – el kell fojtania, meg kell tagadnia önmagában a magánembert és annak erkölcsi törvényeit.

A magánerkölcs egyik alapszabálya, mint láttuk, az igazmondás, ám a politikus sokszor nem mondhatja ki az igazat. Közismert példa: ha a pénzügyminisztert megkérdezik, igaz-e, hogy a jövő héten leértékelik a forintot, akkor semmi esetre sem ismerheti be, hogy ez igaz, mert azzal milliárdos károkat okoz az ország költségvetésének. Igen, neki ekkor lényegében hazudnia kell. Hogy ezt milyen módon teszi, az már ízlés és karakter dolga. Hasonló lehet a helyzet teszem azt egy benzináremelés esetében is. Hogy ezen a közvélemény – a privát erkölcs szabályai szerint – fölháborodik, az még csak érthető. De ha egy politikai párt produkál műfelháborodást, és

a súlyos törvénytelenységig fajuló akció élére áll, az a politika erkölcsi szabályai szerint megbocsáthatatlan bűn.

1997 A magánemberi erkölcs parancsa az igazság kimondása, a politikusi erkölcs ezzel szemben az igazság érvényesítése. Politikus esetében az előbbi olykor az utóbbi akadály lehet. Bocsássák meg, hogy visszaélek a helyzettel, hogy épp én tartom ezt az előadást (remélem, a fölkérés oka nem az a pesszimista meggyőződés, hogy ma Magyarországon csak bukott politikus alkalmas rá, hogy politika és erkölcs viszonyáról beszéljen), szóval bocsássák meg, hogy a magam személyét is belekeverem, de szeretném példaképpen felidézni, hogy 1992 augusztusában, amikor megírtam a véleményemet Csurka emlékeztető „tanulmányáról”, akkor én a magánember erkölcsére alapján cselekedtem. Értelmiségiként. Kereken kimondtam Csurkáról, amit igaznak gondoltam. (Ma sem gondolok róla mást.) Higgyék el: Antall József is hasonlóképpen ítélte meg a dolgot, de ő – pártelnökként és miniszterelnökként – nem választhatta a (lássuk be) könnyebbik megoldást: az igazság kimondását – neki azt meg kellett valósítania. Ez pedig akkor azt jelentette, hogy Csurkát el kell távolítani az MDF-ből. Ehhez azonban több mint fél évre volt szükség. De végül megcsinálta – a politikusi erkölcs szabályai szerint.

A magánember és a politikus morálja régen valóban közelebb állt egymáshoz. A XIX. században, a honorácior pártok korában. Amikor a parlamentarizmus még nem járt együtt az általános választójoggal, amikor a politika még egy viszonylag szűk körű elit belügye volt. Önálló egzisztenciával, szilárd erkölcsi elvekkel, biztos ítélettel rendelkező birtokos nemesek, vagyos polgárok: a szó legjobb értelmében vett úriemberek dolga. Az elvhűség, a lovagiasság, a becsület, a fair play, a gentleman's agreement szabályai szerint. (A kivételek – miként a nyelvtanban – is csak a szabályokat erősítették.)

A XX. század végén, a tömegdemokrácia és a tömegkommunikáció korában e szabályok kevésbé érvényesülnek. A voksokért folytatott versengés piacósította a politikát, s a fair play helyett inkább az üzlet, továbbá a manipuláció és a demagógia szabályai az irányadóak. A privát erkölcs és a politikai erkölcs közti távolság erősen megnövekedett.

De a kettőnek még mindig van kapcsolata egymással. Vannak bizonyos korlátok, amiket ma sem lehet átlépni. Ma is létezik a politikában a szalonképtelenség fogalma, és aki egyszer szalonképtelennek minősül, az – Nyugaton legalábbis – nem lehet sikeres. Ha cinikus vagyok, akkor azt mondom, ez a lényegi különbség a nyugati és a keleti világ politikai szférája között: az előbbiben legalább a látszatra ügyelni kell. Az utóbbiban már az

se számít. Ne becsüljük le a látszat szerepét! Mert lehet, hogy Nyugaton is meg tudom vesztegetni a rendőrt vagy a vámost: nagy titokban és jelentős kockázatot vállalva. Ha azonban keleti vagy délkeleti irányban hagyom el az ország területét, ott maga a rendőr és a vámos veszi el a saját részét, ha úgy tetszik, kirabol, még hozzá a legnagyobb nyíltsággal és természetességgel. Micsoda különbség!

Max Weber abban látja a magánemberi és a politikusi erkölcs közötti leglényegesebb eltérést, hogy az előbbi a *szándék-etika*, az utóbbi pedig a *következmény-etika* törvényei szerint működik. Az előbbi esetben döntő, hogy jót akartam-e, vagy rosszat, az utóbbiban ez nemigen számít. A politikusi erkölcsi felelőssége tetteinek és döntéseinek *hatásáért* áll fenn.

1997 A politika eredményorientált, ez kétségtelen. Itt is vannak azonban határok. A gátlástalan és dörzsölt hatalomtechnikusok mélyen lenéznek az eszmény vezérelte politikust, mondván: naiv, álmvilágban él, nem ismeri a valóságot. Pedig lehet, hogy nagyon is ismeri, csak kissé messzebbre lát. Ha sarkítom a dolgot, akkor például Teleki Pál vagy Nagy Imre is bukott politikusok, hisz céljaikat nem tudták elérni, kudarcot vallottak. Nagy Imrével szemben az eredményesség tekintetében Apró Antal például kifejezetten „sikeres” politikusnak mondható, hisz ő mindig fölül tudott maradni, a hatalom felszínén úszni. No de meri-e ma valaki komolyan állítani, hogy az Apró volt a nagyobb? Nagy Imre bukásában is – sőt: épp azáltal – messzire ható, történelmi súlyú és igenis eredményesebb politikus Apró Antallnál, akinek a nevét is csak a példa kedvéért lehet egy napon említeni a mártír miniszterelnökével.

Persze távol álljon tőlem, hogy a mai politikusokat mártírszerepre buzdítsam, hisz a politika lényege mégiscsak a hatalomért folytatott harc. De miért akarom a hatalmat? Az e kérdésre adott válasz jelenti a politikában az első számú erkölcsi vízvázlatot. A hatalom a politikus számára lehet eszköz, de lehet cél is. Az első esetben elvek, eszmények megvalósítására szolgál. A nemzet és a polgárok szabadsága, függetlensége, egyenlősége, jóléte, békéje stb., amit el akarok érni: ehhez kell a hatalom. A másik esetben az maga a cél: a hatalom nyújtotta presztízs élvezete. Eszmények helyett ilyenkor csak a pusztá hiúság vezeti a politikust. Az első esetben erkölcsösnek minősül a hatalom akarása, a másodikban nem. A politikai eszmények megléte vagy hiánya különbözteti meg a nagy államférfit a sikeres politikustól. Az utóbbi lehet okos, ravasz, dörzsölt, eredményes: akár a miniszterelnökségig is viheti (amint erre bizonyára tudnánk példát mondani a mai magyar politikából), de nagy politikus sohasem válhat belőle.

1997

A politika gyakorlati cselekvés: a célokat meg kell valósítani. A második nagy erkölcsi vízvázlat itt húzódik. Milyen eszközöket vagyok hajlandó alkalmazni céljaim megvalósítása érdekében?

Az *eszközhasználatot* illetően két szélső felfogás ismert. Az egyik „a cél szentesíti az eszközt” *machiavellista* álláspontja. Ez erkölcsi nihilizmust jelent. Hogy e rövid távon igen hatékonynak tűnő módszer hosszabb távon milyen eredményre visz, arról elég annyit mondani, hogy a XX. században két politikai irányzat alkalmazta: az egyik a bolsevizmus volt, a másik a náciizmus.

A másik véglet: a politizálni „csak tiszta eszközökkel”. Ez viszont doktrinerséget szül, naivitást – és kudarcot. Ez a *politikai széplelkek* magatartása. Bár az ő kárhoztatásuk természetesen nem hasonlítható a machiavellisták pusztításaihoz, mégis meg kell itt neveznem a szándékai és eszményei miatt egyébként tiszteletreméltó Károlyi Mihályt, aki naiv illúziói, erélytelensége és ügyetlensége miatt alkalmatlannak bizonyult a világháborút követő válság roppant feladatainak megoldására.

Az igazság itt is valahol középen van. A politikusnak meg kell találnia az elvek és az eszközök egyensúlyát. Az elvi politikának nem a pragmatikus, hanem az elvtelen politika az ellentéte! Elvszerűség és pragmatizmus igenis összeférnek. Orbán Viktor fogalmazta ezt meg, aki szerint a modern politikusnak nem az elvekből kell levezetnie minden egyes gyakorlati lépését, hanem mindig az adott probléma megoldását kell keresnie. Ám ennek során folyton figyelnie kell azokra a határookra, amelyek átlépését nem engedik meg a politikai elvei.

Ezek után itt az ideje, hogy röviden megnézzük, hogyan is érvényesülnek az eddig elmondottak Magyarországon. Milyen nálunk ma a politika és az erkölcs viszonya?

Vegyük először a politikai elitek szintjét. Az 1989-90 előtti időszakban egy machiavellista rendszer végnapjait éltük. A politikai eszközhasználat tekintetében e rendszer elitje eleve az erkölcsi nihilizmus talaján állt, hisz úgy vélte, a célok érdekében minden megengedett. Am az évek során ezek a célok is elenyésztek, s a nyolcvanas évek végére az eszmények tekintetében is teljesen kiüresedetté vált az uralmon lévő politikuskárda. A hatalom számukra rég öncéllá lett, csak és kizárólag annak megtartása vagy legalábbis minél nagyobb mértékű átmentése vezette őket.

A rendszert megváltoztatni akaró elit, a kormányra jutó ellenzék hatalmi törekvéseit viszont eszmények vezérelték. A politikai szabadságjogok biztosítása, a demokrácia, a nemzeti függetlenség, a jogállam megterem-

tése stb. De a politikai eszközhasználat tekintetében is távol állt az Antall vezette elit a szélsőségektől: a machiavellizmustól és a doktrinerségtől egyaránt. Persze estek hibák, amatőr lépések, de – a kormányfő esetében – tévednek, akik naivitással és politikai széplelkűséggel vádolják őt. Antall József képes volt egyesíteni az elvszerűséget a hajlékony pragmatizmussal. Igen, ha kellett, ravasz volt, a politikai taktikázás nagymestere. Csak éppen nem kisstílű, hanem *nagystílű* taktikus.

Ez az eszmények és eszközök tekintetében is szilárd erkölcsi alapokon álló politika azonban megbukott 1994-ben, és visszatért az előző elit. Miért? Mert az erkölcsösebb politika a gyengébb politika? Mielőtt válaszolnánk, szálljunk le az elitek szintjéről a társadaloméra.

Az előző rendszer kártevése alighanem erkölcsi téren volt a legnagyobb. Ha élni akarsz (valamivel jobban), akkor felejtse el az eszményeidet, az értékeidet, az elveidet. „Kaparj, kurta!”, „Ne szólj szám, nem fáj fejem”. A Kádár-kor embereszménye az eszmény nélküli ember volt. Az eszközök? Lapítás, kiskapu, görbe ösvény. A lopás: szerzés, a csalás: ügyeskedés, a becsületes: balfácán. Antallék a rendszerváltozással szabadságot, demokráciát, jogállamot, piacgazdaságot és függetlenséget akartak, a nép csak valamivel jobb anyagiakat: a bukás elkerülhetetlen volt.

1997

És visszatérhetett a régi elit, az erkölcsileg kiüresedett szocialista rendszer átmentett eliteje. (A Pozsgay Imrék, a Németh Miklóskok már nem voltak közöttük.) Akik megmaradtak, azokat más nem motiválta, csak a reváns. A hatalom visszaszerzésének vágya. Eszmények? Ugyan honnan lettek volna eszményeik? És vajon mifélek? Nemzet? Hit? Polgári értékek? Nem is tudtak mit mondani azon az egy szón kívül, hogy „szakértelem”.

Hogy ez mennyit ért, azt már látjuk. Sokáig nem tudtam elképzelni, hogy hihetetlen hatalmi pozícióik birtokában elveszíthetik a választásokat, de most már én is úgy gondolom, hogy ez megtörténhet, s ha megtörténik, az bebizonyít valamit. Bebizonyítja azt, hogy hiába az anyagi erő, hiába a szervezettség, hiába a hatalmi rutin és hiába a taktikai fegyvertár: eszmény, hit, távlat, koncepció nélkül: *erkölcsi alapok nélkül nincs sikeres politika*. Legfeljebb ideig-óráig.

De ki és mi jöhet helyettük? A másik póluson ott van a jelenleg legnépszerűbb ellenzéki párt. Eddig elitekről beszéltem, itt most zavarban vagyok... Vezérük, az ügyvéd szintén dörzsölt és gátlástalan hatalomtechnikus. A politikai eszközök használatában az erkölcsi nihilizmus pólusához áll közel, az eszközei kimerülnek a voksszerzés demagóg fortélyaiban. Hogy ezen túl bármi másra, mondjuk kormányzásra is képes volna, annak én eddig sem-

miféle jelét nem tapasztaltam. Eszményei nincsenek. Az öncélú szereplési vágyon, az önmagáért való felelőtlen hatalomvágyon túl nem mozgatja semmi. Egy írásomban politikai cukrosbácsinak és politikai hasbeszélőnek neveztem őt: ezt ma is fenntartom.

De mi van közöttük? A hatalmat minden áron megtartani, illetve megszerezni akarók között? Az antalli centrum szétforgácsolódott. Antall József politikai örökségét, eszmei és erkölcsi hagyatékát – ez a szubjektív, de határozott véleményem – leginkább az MDNP őrzi, e pillanatban azonban a vele arányos politikai erő híján.

A két véglet között ma egyetlen komoly tényező létezik: Orbán Viktor és a Fidesz. Aki középen áll. Akinek még hitele van: erkölcsi és politikai. És nem csak hitele, hanem ereje is.

Iszonyú nehéz a feladata, és óriási a felelőssége.

1997 Meg kell valósítania az elvi és a pragmatikus politika sikeres, gyakorlati egyensúlyát. Nem lehet politikai széplélek (e veszély talán kevésbé fenyegeti), de (hogy Lányi András aggódó szavait idézzem) nem keverheti össze a politikát egy szimpla nyerőautomata működésével sem. Elvi alapon kell politizálnia, és nyernie kell. A kettőt együtt. Önmagában az egyik vagy a másik semmit sem ér!

A szövetségesek megválasztásánál meg kell értenie: *a politikában nemcsak a mennyiség, a minőség is számít!* Az egyik veszély, ami Orbánra és a Fideszre leselkedik, hogy elegendő szövetséges híján veszít. A másik, hogy alkalmatlan és rossz szövetségesekkel nyer, és kormányzati felelősséget vállal. Orbán Vikornak és a Fidesznek meg kell valósítania, újra meg kell teremtenie Magyarországon erkölcs és politika egységét, helyes egyensúlyát. Erre itt és most ő képes, ők képesek. Övék az esély és övék a felelősség.

A FIDESZ ÉS A NÉPPÁRT

Magyar Nemzet, 1997. június 21.

Ennek is van története. Több, mint egy évvel az Orbán tanácsadói köréből való távozásom után íródott. A kézirat híre a megjelenés előtt eljutott Orbánhoz, aki Martonyi Jánost kérte meg, hogy puhatolja ki a szándékaimat. Martonyi – akivel akkor még igen jó személyes kapcsolatban voltam – felhívott telefonon, s barátilag érdeklődött a cikk felől. Mondtam neki, hogy két nap múlva megjelenik, de ha érdekli, elfaxolom neki. Érdekelte. Miután elolvasták, némiképp megnyugodhattak: bizonyára durvább hangütésre számítottak. A hangütés valóban mértéktartó, ám a cikkben foglaltak így is épp elég kínosak Orbánra és a Fideszre nézve.

A Fialat Demokraták Szövetsége nagyszabású rendezvénnyel emlékezett meg az elmúlt héten a Zeneakadémián az 1847-es Ellenzéki Nyilatkozat kibocsátásának 150. évfordulójáról. „A polgári ellenzék napja” címmel meghirdetett ünnepi estnek erős aktuálpolitikai töltést adtak a szervezők. A Fidesz demonstrálni akarta, hogy a kormányzó posztszocialista-balliberális koalícióval, illetve a felelőtlen ellenzéki populista-radikális jobboldallal szemben igenis van felelős és kormányképes alternatíva, amelynek ő a vezető ereje.

A rendezvényre meghívást kapott az MDF, továbbá a KDNP Isépy-Latorcai-féle szárnya. Természetesen nem kapott meghívót a kormányoldal, illetve a radikális ellenzék; természetellenesen pedig a Magyar Demokrata Néppárt. Hogy ez utóbbi kirekesztéssel felérő mellőzése nem volt véletlen, abból a fiatal demokraták nem csináltak titkot. Deutsch Tamás, a párt alelnöke így nyilatkozott a Magyar Nemzet hasábjain: „A Néppárt politikusai aktívan részt vállaltak az SZDSZ által szervezett, az ellenzéki nyilatkozatról szóló tudományos konferenciának álcázott politikai megemlékezésén... Sajnálatosnak tartjuk, hogy Szabad György és Szabó Miklós közösen tart megemlékezést ebben a témakörben. Sajnálatosan más területeken is mutatkoznak hasonló félreérthetetlen jelek, amelyek az SZDSZ és az MDNP háttértárgyalásokkal kikövezett közeledését mutatják.”

Nézzük a tényeket. Az inkriminált rendezvényre vidéken került sor. Politikai súlyára jellemző, hogy csupán a megyei lap és a Magyar Hírlap

tudósított róla, utóbbi nyúlfarknyi (egy hasáb: tizenhét sor) terjedelemben. A rendező nem az SZDSZ volt, hanem a zalaegerszegi Szabadelvű Kör, a Zala Megyei Deák Emlékbizottság, a megyei bíróság, a megyei levéltár, valamint a Friedrich Neumann Alapítvány. (Ez utóbbi a liberális rendezvények fő támogatója, rendszeres szponzora a Fidesz rendezvényeinek is, ami nem csoda, hisz a párt tagja, Orbán Viktor pedig alelnöke a Liberális Internacionálénak.) Szabad György akadémikust, a reformkori magyar történelem tudós ismerőjét a levéltár igazgatója, Molnár András hívta meg Gerő András és Szabó Miklós történészekkel együtt. A rendezvény mindvégig tudományos jellegű maradt, annakellenére, hogy Szabó Miklóson kívül jelen volt még egy SZDSZ-es országgyűlési képviselő, Szigethy István, a Deák Emlékbizottság társelnöke is. Szabad György főként Gerő Andrásal vitatkozott, Szabó Miklós előadását viszont nem is hallotta, mert mire az sorra került, ő már visszaindult Budapestre.

Mindebben az SZDSZ és az MDNP politikai együttműködésének bizonyítékát látni, s az utóbbi pártot emiatt kizárni a „polgári ellenzék” soraiból, ezt én képtelen és szégyenletes dolognak tartom. Ami pedig az SZDSZ és az MDNP „háttértárgyalásokkal kiközvezett közeledését” és annak „más területeken is mutakozó hasonló félreérthetetlen jeleit” illeti, arról Deutsch nem szolgál konkrétumokkal. Ezek híján hiba bármit is mondani, de annyit jelzek, hogy konkrét vádakra konkrét válaszokat tudok majd adni – személy szerint éppen én.

És ezzel elérkeztem odáig, ahol elkerülhetlenné válik, hogy ez az írás személyesebb jelleget kapjon. 1994 ősze után a helyzetem lehetővé tette, hogy a Fidesz–MDF, majd a Fidesz–MDNP–MDF-viszonyt sajátos nézőpontból lássam. E viszony történetének olyan mozzanatait ismerem, amelyek feltárása nélkül nem érthető meg Orbánék Néppárthoz fűződő mai kapcsolatának sajátos természete. Ezek nélkül ugyanis csak a következő leegyszerűsítő magyarázat adható: a Fidesz hideg, pragmatikus számítás alapján cselekszik, amikor a Néppártot titkos SZDSZ-es kapcsolatokkal hamisan vádolja. A céljuk az, hogy a széteső KDNP-frakció egyes tagjai ne Szabó Ivánékhoz, hanem hozzájuk csatlakozzanak. (Mert, ugye, ha az előbbihez csatlakoznak, akkor az SZDSZ-hez csatlakoznak.) Ez valóban logikus, lehet is benne igazság, de magyarázatnak nem elég. Nem elég mindekelőtt azért, mert túl sötét színben tünteti fel Orbánékat. Ellenfeleiknek bizonyára kézenfekvő – nekünk, a barátaiknak azonban elfogadhatatlan – azt feltételezni, hogy csak és kizárólag a haszonelvű politikai mérlegelés, a gátlástalan machiavellisztikus számítás juttatta őket oda, hogy a Nép-

párthoz való viszonyukban a múlt rossz emlékű eljárásainak és a jelen csurkista elméleteinek mélyen elszomorító szintézisét produkálják. Nem, Orbánék nem ilyen romlottak, és nem ilyen hidegen okosak. Bármi meghökkentő, de azt kell mondanom: szerencsére jórészt maguk is elhiszik azokat a képtelenségeket, amiket a Néppárt és az SZDSZ titkos együttműködéséről mondanak.

Ennek megértéséhez legalább 1994 nyaráig kell visszamennünk. Akkoriban, az MSZP elsőpró választási győzelme után nagy erővel fogalmazódott meg a tanulság: a baloldal győzelmének az egység, a jobboldal vereségének pedig a széttagoztság volt a legfőbb oka. Igen erősnek tűnt a szándék: ez többé nem fordulhat elő, össze kell fogni. Csakhogy a baloldali kormányzattal szemben álló ellenzék nagyon heterogén volt; olyan felelőtlen és szélsőséges erőket is magában foglalt, amelyekkel együtt nem-hogy a kormányzásnak, de a választásoknak se lehet nekimenni. Le kellett tehát mondani a teljes ellenzéki szövetség megvalósításáról, és csak a felelős, mérsékelt közép-erők összefogását lehetett megcélozni. Ez volt a Polgári Szövetség megteremtésének reményt keltő kísérlete.

Az idők során azonban kiderült, hogy (Orbán szavaival élve) „az SZDSZ és a Kisgazdapárt közötti politikai tér” sem integrálható. Mégpedig elsősorban a KDNP-t uraló Giczy–Füzessy-, másodsorban az MDF-ben akkor még kisebbségi pozícióban lévő Boross–Lezsák-duó elvi egyet nem értése és ellentétes gyakorlati erőfeszítései miatt. (Bizonyos vagyok abban, hogy az elmúlt évek legsúlyosabb, soha meg nem bocsátható és jóvá nem tehető politikai bűne a Polgári Szövetség meghiúsítása volt.) Kiderült, hogy a Pető és Torgyán közötti politikai tér is túl heterogén. Kiderült, hogy az MDF-ben és a KDNP-ben is jócskán össze vannak keveredve a jobbközép és a radikális (vagy azzal szövetségre kész) jobboldal erői. A KDNP-ben az utóbbiak uralmi helyzetben voltak, az MDF-ben pedig megindították harcukat az uralomért. Amikor ezt siker koronázta, a mérsékelt politikusok kiváltak, és megalakították a Néppártot.

Tény, hogy ehhez bátorítást kaptak a Fidesztől, személy szerint annak elnökétől is. El kell mondanom, hogy 1994 ősze és 1996 tavasza között tagja voltam Orbán Viktor legszűkebb (öttagú) tanácsadó testületének. Ő maga kért föl erre – szóban és írásban –, s nem titkolom, nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy az Antall József halála után bizonyosan legtehetségesebb és legtöbbre hivatott magyar politikus segítségére lehetek. Akkoriban, az MDF szakadását megelőzően többször beszélünk Orbánnal a várható fejleményekről. Én minden alkalommal elmondtam, hogy a Fidesszel való

együttműködés perspektívája nélkül Szabó Ivánék vállalkozása esélytelen: az új párt egymagában nem tud megállni a lábán. Maga Szabó Iván csupán annyit kért, hogy a Fidesz ne kössön szövetséget Lezsáékkel úgy, hogy ebből őket kihagyja. *Minden jel arra utalt, hogy ennek nem lesz akadálya.*

A Lezsák győzelmét katasztrofálisnak, a vele való együttmaradást pedig emberileg és politikailag is lehetetlennek tartó (akkor még) MDF-es barátaim engem is meghívtak legelső szűk körű megbeszéléseikre. A helyzetet látva az egyéni kiütkereséssel szemben a közös cselekvést tartottam helyesnek, s emellett, tehát az új párt alapítása mellett érveltem. Többek között azzal győzködtem a bizonytalankodókat, hogy már az indulásnál számíthatnak Orbánék támogatására. Aligha túlzok, amikor azt állítom, hogy a Lezsák-féle MDF-fel történő szakítás szándékában eltökölt, de azután inkább a politikából való teljes visszavonulás szándékát fontolgató emberek számára ez adta meg a végső lökést ahhoz, hogy belevágjanak egy új párt alapításának kockázatos, néhányuk szerint reménytelen kísérletébe.

Hogy jó egy hónappal később mi történt, az közismert. Orbán közös sajtótájékoztatót tartott Lezsákkal, ahol bejelentették: a két párt a jövőben szoros szövetségre törekszik, amelyben a harmadik partner természetesen a Giczy vezette KDNP lesz majd. És a Néppárt? Ezt kérdezték akkor az újságírók is. A Néppárt egyelőre sajnos nem tekinthető komoly politikai erőnek, mondta Orbán, öszre kiderül, lesz-e belőle valami.

Az MDF-ből kivált politikusok számára ez úgy jött, mint derült égből a villámcsapás.

De hát mi történt?

Csak annyi, hogy a korábban épp ellentétesen politizáló Lezsák hirtelen szövetséget ajánlott a Fidesznek a szigorú feltétellel, hogy ebbe a „szakadárrok” semmi szín alatt nem vehetők be. Egyszeriben Giczy is késznek mutatta magát a csatlakozásra, és úgy tűnt, megvalósulhat a már-már reménytelennek tűnő hárompárti szövetség.

És Orbán elfogadta az ajánlatot.

Számomra ezek után lehetetlen volt benne maradni a tanácsadói tételben. Erre persze lehet azt mondani, hogy az én magánügyem. Egy doktriner értelmiségi moralizálása, amit egy profi politikusnak, egy párt elnökének aligha szabad figyelembe vennie. Neki igenis a tényekkel kell kalkulálnia, ezek pedig azt mutatták, hogy az MDNP nem tényező, s ha választania kell köztük és Lezsák között, akkor sajnálkozva bár, de kétségkívül az utóbbit kell választania. Mert a modern politikában az érdek a döntő, és nem az érzelmek meg a morál.

Ebben lehet igazság. Legalábbis rövid távon. Ha mondjuk pár hónapra lettek volna a választások. De hát több mint két évre voltak, és nekem az volt a szilárd meggyőződése, hogy Orbán és a Fidesz nemcsak súlyos erkölcsi, de legalább olyan súlyos politikai hibát is elkövet. Meggyőződésem volt, hogy – főként a Néppárt rovására – nem szabad megállapodni Lezsákkal és Giczyvel.

Lezsák 1996 elején, elnökké választása előtt ugyanis tényleg azt nyilatkozta, hogy a jövőben együtt tud működni Csúrkával, Boross pedig úton-útfélen hangoztatta, hogy nem szabad becsukni az ajtók a kisgazdapárt, azaz Torgyán előtt. A frakció kettészakadása és a párt kettészakadásának fenyegetése azonban megdöbbentette és megrémítette Lezsákot. Hirtelen száznyolcvan fokos fordulatot vett, és beindult középre. Létkérdés volt számára, hogy mérsékelt és visszafogott politikusnak mutathassa magát, hogy szövetségesének tudhassa a Fideszt. Miért? Hogy megtarthassa azt az egy-két ezer tagot az MDF-ben, akik rémülten figyelték a párt radikalizálódását, de még haboztak kilépni; s hogy lehetetlen helyzetbe hozza a szakadárokat. Miért váltak ezek ki? Hisz lám, mérsékelt, középpárti politikus vagyok, a Fidesz szövetségese, Orbán barátja.

Hasonlóan visszafogta magát Giczy György is, aki korábban teljes erejével a hárompárti szövetség ellen, a Torgyánnal és a „parlamenten kívüli nemzeti erőkkkel” való összefogás mellett foglalt állást. Józan ésszel persze nem lehetett volna elhinni, hogy radikális békából őt is egyszerre mérsékelt királyfivá változtatja majd a Fidesz csókja, de Orbánék egyre csak mentek neki az MDF-fel és a KDNP-vel való szövetségnek, mint légy az ablaküvegnek: át kell jutnom, hisz ott van előttem a tér, a Polgári Szövetség csábító tere; megpróbálom, nekimegyek újra és újra. Mára mintha tényleg megkergültek volna egy kicsit.

Pedig '96 tavaszán is látszott, ami ma látható: a jobboldalon még nem vált el a tudó a májtól. A Néppárt megalakulásával a jobbközép és a radikális jobboldal összekeveredett erőinek különválása indult meg, ami folytatódott volna a kereszténydemokratáknál is. A Fidesznek ezt a folyamatot kellett volna elősegítenie. Orbán játszi könnyedséggel integrálhatta volna a vezetése alá a kiszakadt jobbközép erőket. Az egyetlen intakt párt az egyetlen karizmatikus vezetővel. Kívül-belül megerősödve tárgyalhatott volna aztán a *saját pártszövetsége* és a Torgyán közé szorult, Lezsákkal és Giczyvel.

De nem ezt tette. A győzelemhez voksok kellenek, gondolta, a szövetségkötésnél tehát nem a minőség, hanem a mennyiség számít. Hogy ez

a kalkuláció hosszabb távon mennyire kifizetődő, az Giczy esetében ma már tisztán látható. Hogy a népszerűségi listák végén tanyázó Lezsák és Boross, meg az időnként a három százalékot súroló MDF „népszerűsége” mit hoz a konyhára, az csak ezután derül ki.

A legkínosabb az egészben, hogy a Néppárt mégiscsak megállt a saját lábán, s az utóbbi időben erősödni látszik. A tizenöt tagú frakció mindeddig nem volt megbontható: alighanem elhatározták, hogy nem adják föl. Együtt maradnak, s ha kell, állva halnak meg, de nem hajlandók elfogadni a politikai túlélés számukra felkínált egyéni egérútjait. Alighanem úgy érzik, hogy igazuk van, s ez a politikában – minden ellenkező hiedelemmel szemben – igen nagy erő.

Mindez nemcsak Lezsákéknak kínos, hanem sajnos egyre inkább Orbánéknak is, akik lassan mintha már náluk is jobban haragudnának Szabó Ivánékra. Hát igen: *azokat a bűnöket tudjuk a legnehezebben megbocsátani barátainknak, amelyeket mi követtünk el velük szemben...*

A Fidesz vezetőinek Néppárthoz való viszonyát véleményem szerint a rossz lelkiismeret határozza meg. Hisz akárcsak a magánéletben, a politikában sem lehet tartósan azzal a tudattal élni, hogy számítóan és komiszul viselkedtem valakivel szemben. Nem. Ő volt a hibás, csak azt kapta, amit megérdemelt. Hisz gyanúsan viselkedik, a legfőbb ellenségünkkel kacérkodik. Lezsák és Boross naponta ezt duruzsolja a fülünkbe, vannak is erre utaló jelek, hát miért ne hallgatnánk rájuk, miért ne raknánk össze a jeleket úgy, ahogy szeretnénk, ahogy a lelkünk kívánja. Hát persze: ezek eszdéeszések! Háborodjunk föl bátran. Hisz olyan könnyen megy, olyan jólesik, és olyan nagy szükségünk van rá. Éreztük mi ezt, kész szerencse, hogy nem fogadtuk őket magunkhoz. Nem azért nem szövetkeztünk velük, mert Lezsák megtiltotta. Ugyan már. Ez a háromszázalékos? Azért nem működtünk és működünk velük együtt, mert nem tartoznak közénk. Mert amoda húznak, az eszdéeszhez. Lám, lám, a Szabad György is. Csak kibújik a szög a zsákból...

Hát igen. A Pető Ivántól Lezsák Sándorig terjedő távolság sokkal nagyobb annál, mint amit két év alatt megjárhat egy párt és annak elnöke. És nem csak kifelé. Nem csak azért, mert '94-ben még Pető mellett, az ő szövetségeseként láthatta az ország Orbánt és a Fideszt, '96-ban meg már Lezsák mellett látta. *Belül* alighanem még nehezebb megtenni a távolságot.

Bizony, Orbán, Kövér és a többiek, ezek a nagyon tehetséges, jóra való, derék és okos fiúk (a jelzőimben semmi ironia nincs!) valójában nem az SZDSZ-t utálják olyan mélyen és engesztelhetetlenül, hanem *pár évvel ez-*

előtti önmagukat. Azt, aki sajnálatos módon még a Kis János vezette SZDSZ oldalán apródkodva, majd Pető Iván szövetségeseként harcolt Antall József ellen. Kétségkívül becsületesen, de mindvégig roppant keményen. És aztán lassan ráébredt arra, hogy a rossz oldalon hadakozik, hogy csúnyán átverték, de mire erre rájött, és a helyes oldalra állt, ott Antall helyén már csak Lezsákot meg Giczyt találta.

Ezt valóban irgalmatlanul nehéz lehet feldolgozni.

Antall Józsefet annak idején talán az dühítette föl a legjobban, ha tegnapi és tegnapelőtti marxisták akarták liberalizmusból kioktatni – éppen őt. Orbánék se csodálkozzanak hát, hogy a néhai miniszterelnök egykori harcostársai nehezen viselik, ha ma ők – és éppen ők – akarják nekik megszabni a helyes nemzeti politizáláshoz szükséges SZDSZ-ellenesség kötelező mértékét.

Mindazonáltal még mindig az a meggyőződése, hogy így is, ezzel együtt is Orbán Viktor a legtöbbre hivatott politikusa ennek az országnak. Változatlanul ő képes rá, neki kell megteremtenie a jobbközép egységét. Olyan egységét, amelyben a Fidesz nem nagyobb, hanem több lesz mai önmagánál.

Ha elrontja, akkor egy ideig nem lesz miben reménykednünk ezen az oldalon.

A POLGÁRI KORMÁNY ÉS A SZABAD SAJTÓ

Népszabadság, 1998. november 7.

A cikket provokatív szándékkal küldtem el a Népszabadságnak. Becsületükre legyen mondva, lehozták – a főszerkesztő (olykor magyarázkodásnak tűnő) válaszával együtt.

1998 A Fidesznek – váratlan választási győzelme és kormányalakítása nyomán – a keze ügyébe került a Postabank sajtóholdingja is. Benne olyan politikailag releváns lapokkal, mint a *Magyar Nemzet*, a *Kurír* és a *Magyar Narancs*. Az Orbán-kabinet a szokott lendülettel ragadta nyakon a kínáló lehetőséget: a pénzügyi támogatás megvonásával egyetlen szorítással megfojtotta a vele nyíltan ellenszenvező *Kurírt*, s hasonló szorítás nyomán kapkod levegőért a kormánnyal nem kevésbé ellenséges *Magyar Narancs* (immár csak: „Mancs”) is. Az óvatosan Fidesz-párti *Nemzet* (állami) banki támogatása (s az immár kevésbé óvatos politikai viszonttámogatás) tovább folyik.

A kormány képviselői azt állítják, hogy a *Kurír* és a *Narancs* megsemmisülését, illetve a *Nemzet* továbbélését előidéző lépések mögött nem politikai, hanem költségvetési és „értékvédelmi” okok állnak. Az ellenzéki sajtó átlát Orbánék praktikáin, és rávilágít arra, hogy lépéseiket nem gazdasági és morális megfontolások, hanem nyers hatalmi érdekek irányítják. Rávilágít továbbá arra is, hogy a hatalom politikai beavatkozása egyfelől sérti a sajtó szabadságát; másfelől megzavarja annak piacelvű viszonyait. Aki nem most jött le a falvédőről, biztos abban, hogy az ellenzéki sajtónak van igaza: a kormány mellébeszél, s nyilvánvaló politikai érdekből szelektál a szóban forgó lapok között.

Nekem (aki egy ideje szintén lejöttem a falvédőről) ugyancsak az a véleményem, hogy Orbánék mellébeszélnek (lásd még: „a kormány hazudik”). De az is, hogy egyrészt hülyék lennének, ha nem élnének a kínáló lehetőséggel, másrészt hogy ezen túl politikailag és morálisan is igazuk van. Az ellenzéki sajtó érvei viszont hamisak és amorálisak.

Hamis mindenekelőtt az az állítás, amely szerint veszélybe kerülhet a sajtószabadság. Ez a vád egy rég elavult XIX. századi felfogást tükröz, amikor a sajtót még valóban védeni kellett azon erőktől, melyek a múltban fojto-

gatták: királytól, hatalomtól, cenzúrától. A kor politikai fölfogása – érthető okból – a véleményközlő, az újságíró jogaként védte a sajtószabadságot. Érthető az is, hogy a XX. századi diktatúrák alattvalói hasonlóan gondolkodtak, s hogy Magyarországon is ez a fölfogás maradt uralkodó – főleg újságírói körökben.

Pedig a modern polgári társadalmak politikai gondolkodása és gyakorlata rég túllépett e múlt századi értelmezésen. A XX. század végén a sajtószabadság nemcsak a szerzők és a szerkesztők, hanem mindenk előtt az olvasók, a közönség szabadsága. A sajtószabadság mai modern, nyugati fölfogása és politikai gyakorlata ezért a választópolgárok millióinak jogát tekintí mérvadónak, ezt kívánja védeni és garantálni. A tájékoztató, sőt a tájékozottság jogát... Annak, hogy a szabad vélemény egyáltalán megszülethessen, előfeltétele a plurális nyilvánosság. A modern korban ez a sajtószabadság legfőbb biztosítéka. A be nem avatkozás múlt századi liberális követelménye helyett ez éppen hogy aktív cselekvést kíván az államtól! Olyan törvényi és anyagi szabályozást, ami elősegíti a sokszínű és kiegyensúlyozott nyilvánosság kialakulását. Nemcsak a gazdaság, de a média világában is lejárt a korlátlan szabad verseny kora.

Ami ezek után a magyar médiaviszonyokat illeti: egyensúly helyett nálunk a baloldali szellemiség nyomasztó hegemoniája érvényesül, különösen az írott sajtó területén. (Ezt senki sem vitatja, maguk az érintettek – a konzervatív, jobboldali sajtó siralmas állapotára utaló öntelt nyilatkozataikban – a legkevésbé.) A kiegyensúlyozást – a monopóliumok korlátozásával, a torz piaci viszonyok kiigazításával – az írott sajtóról szóló törvénnyel lehetne megkísérelni. E törvény azonban csak kétharmados többséggel hozható meg. Ilyen többség csupán egyszer állt a politika rendelkezésére, 1994 és 98 között: épp azon az oldalon, amelyen a lebontandó sajtóhegemonia is rendelkezésre állt! A sajtótörvény tehát szóba se került, máig az 1986-os van hatályban. Amire a mostani kormánynak lehetősége nyílik, az az, hogy egy állami többségű banki tulajdon révén (amely az előző kormány idején jött létre!) árnyalatnyi korrekciót tegyen a sajtóviszonyokon a nyomasztó baloldali túlsúly mérséklésére, összhangban saját érdekeivel – és a sajtószabadság modern elveivel. Az erő pozíciójában lévő ellenzéki lapok tiltakozása politikai értelemben tehát hamis.

Hogy amorális is, az még könnyebben belátható.

Mert ama kitűnő piaci pozíciókat, amelyeket birtokolnak, s amelyekre minden alkalommal büszkén hivatkoznak (tette ezt legutóbb a *Népszabadság* főszerkesztője egy tévévitában, alaposan megleckéztetve a *Napi*

Magyarország lapigazgatóját), korántsem piaci úton szerezték. Hanem politikai úton. Még hozzá nem afféle puha gazdasági módszerek közvetítésével, mint amilyenekkel a mostani kormány él, hanem a totális diktatúra legdurvább módszereivel: a Rákosi-féle terroruralom idején. Mert bizony úgy és akkorjött létre az a hegemon pozíció, melyet a *Népszabadság* elődje, a *Szabad Nép* birtokolt az ötvenes években. A polgári lapok és a konkurens pártlapok megszüntetése nyomán. Ahogy a kommunista párt a maga totális politikai uralma érdekében beolvasztotta, illetve leradírozta a politikai színtérről a Szociáldemokrata Pártot, a Független Kisgazdapártot, a Nemzeti Parasztpártot, a Demokrata Néppártot, a Magyar Függetlenségi Pártot, a Polgári Demokrata Pártot, a Magyar Radikális Pártot, úgy nyomta el, illetve törölte le a nyilvánosság színteréről a *Szabad Nép* sajtóbeli uralma érdekében a *Népszavát*, a *Kis Újságot*, a *Szabad Szót*, a *Hazánkat*, az *Ellenzéket*, a *Világot*, a *Haladást* és a többi. Ez volt a „piaci bevezetés” aktusa, (Mindez érvényes a megyei sajtóra is azzal a különbséggel, hogy a Párt lapjai ott nem hegemoniát, hanem monopóliumot kaptak.) De ne feledkezzünk meg arról sem, hogy azon kitűnő piaci pozícióknak, amelyeket a *Népszabadság* ma – vitán fölüli szakmai profizmussal – őriz, az egykor minden munkahelyen, minden iskolában, minden intézményben kötelezően megtartott *Szabad Nép*-félórák is az alapjául szolgáltak.

S így október táján tán arra sem illetlenség emlékeztetni, hogy 1956-ban, a forradalom napjaiban ismét kinyílt a lappiac is, és csodálatos bőséggel hajtotta a sajtószabadság virágait. A *Szabad Nép* mellett újra megjelent a *Kis Újság*, a *Szabad Szó* (majd ennek folytatásaként az Új Magyarország), a *Hazánk*, továbbá megszületett az Igazság, a Valóság, a Magyar Világ a Népakarat, a Magyar Függetlenség, hogy csak napilapokat említsünk. S ahogy az MDP örökébe lépő MSZMP a magyar szabadságot és a politikai riválisokat egyaránt eltaposó szovjet lánctalpak nyomában építette ki újra a maga uralmi monopóliumát a politikában, hasonlóképpen tehette ezt a *Szabad Nép* örökébe lépő *Népszabadság* is a sajtó területén – igaz, „csupán” hegemon jelleggel. A lap második számú „piaci bevezetése” tehát 1956. november 4-e után történt.

S hogy közel nyolcszáz ezres példányszámmal érhetette meg a rendszerváltozást, abban bizony az is szerepet játszott, hogy továbbra is minden párttag és minden közintézmény számára iratlan szabály volt az előfizetése. (E sorok írója alul kezdte a sajtóval való ismerkedést a nyolcvanas évek elején. Hírlapkézből félevenként tanúja lehettem a megújuló *Népszabadság*-előfizetőket toborzó akcióknak. Jórészt az ezekben való részvé-

tel elutasítása következtében távoztam annak idején a debreceni megyei postától. Emlékszem arra, hány helyen mondta le az MSZMP KB központi lapjának friss előfizetését a következő hónap végén az otthon hagyott nyolcvanéves nagymama, s arra is, hogy miért. Mert az, akire a munkahelyén ráerőltették az előfizetést, így lebukás esetén szabadkozhatott: jaj, szegény süket nagymama – az anyósom – volt otthon, mikor a kézbesítő jött a havi előfizetési díjért, s hát nem lemondta az istenadta?)

Igen, még a postavonatok indulása is a *Népszabadság* nyomdai terminusaihoz volt időzítvé akkoriban! (Ahogy tudom, a mai napig nem volt nagy menetrendváltás.) S persze hogy ott épült ki a legjobb bel- és külföldi tudósítói hálózat, ott voltak a legjobb telefonvonalak, a legnagyobb fizetések és igen: a legjobb újságírók. Hogyan is szól az ország legjobb, legnépszerűbb napilapját népszerűsítő szlogen? „Talán nem véletlenül...”

Hát nem. A világ egyik legnagyobb sajtócégének se véletlenül kellett épp ez a lap. Azt a hegemon pozíciót szerezte meg vele, amelyik politikai eredetű és természetű volt ugyan, de amely a rendszerváltozás hónapjaiban zökkenők nélkül változhatott át piaci hegemoniává.

Persze nem csupán a *Népszabadság*ról van szó. Általában elmondható, hogy az egypárti diktatúra viszonyai között kialakított magyar sajtóstruktúra alapjai nem változtak a demokratikus politikai átalakulás során. Új politikai napilap nem tudta megtörni a régi pártállamból örökölt és piaci-va konvertált előnyöket, nem tudott megállni a saját lábán.

Igen, szakmai és üzleti értelemben ma is a *Népszabadság* a legjobb, a Napi Magyarország pedig a leggyengébb napilap. De az előbbi főszerkesztőjének nincs morális alapja ahhoz, hogy sajnálja amaszt, pusztán mert csak 30-40 ezer példányban van jelen a piacon (ennyire futott föl a 0-ról), ő meg 230 000 példányban (ennyire csúszott le a közel 800 000-ról).

S ha Eötvös Pál megenged még egy utolsó pimaszságot; e cikk közlésével szerintem egy árnyalatnyit javíthat lapja morális pozícióján – anélkül, hogy a piaciakon rontana.

AZ EKA TITKAI

Magyar Nemzet, 1999. december 4.

Nincs sok kedvem ehhez a cikkhez. Bizonytalanul, szinte röstellkedve fogok hozzá. Minek szívóskodom megint ezzel a nyomorult népszavazással, hisz már háromszor írtam róla a Magyar Nemzetben. Csak igazolom Tölgyessy Péter szavait, aki épp ennek kapcsán nevezett nemrég „vérbeli hitvitázónak”. Szóval megint magam alatt vágom a fát, de két olyan esemény történt a múlt héten, hogy muszáj őket szóvá tennem.

Az egyik az volt, hogy az SZDSZ megemlékezett az egykor általa kezdeményezett politikai akcióról. Pontosabban: ahogy megemlékezett róla. Ahogy megünnepelte a nagy történelmi eseményt, s vele saját egykori hősiességét. Ám ez önmagában nem lett volna elég ok az írásra. Egy – ezzel merő véletlenségből egybeeső – körülményre is szükségem volt hozzá. Arra, hogy egy hosszabb munkára készülve épp most olvassam végig a '89-es kerekasztal-tárgyalások négy vaskos kötetben kiadott jegyzőkönyveit. S milyen a véletlen: az amúgy is hallatlanul érdekes olvasmány harmadik kötetében épp aznap este értem egy olyan megdöbbentően izgalmas részhez, amely napon az SZDSZ előbb említett ünnepi sajtótájékoztatója lezajlott. A kettő együttes hatásának már képtelen voltam ellenállni.

Felütöm az Ellenzéki Kerekasztal 1989. augusztus 29-i ülésének jegyzőkönyvét. A Magvető *A rendszerváltás forгатókönyve* című idei kiadványának harmadik kötetét az 599. és 600. oldalon. Az Országház 55. számú tanácsstermében vagyunk, este hét és nyolc óra között. Jelen van Antall József, Szabad György, Orbán Viktor, Kis János, Tölgyessy Péter, Boros Imre, Torgyán József, Füzessy Tibor, Varga Csaba, Vígh Károly és még néhányan az akkori ellenzéki szervezetek képviselői közül. A hangulat feszült. A közársasági elnöki intézmény és az elnökválasztás kérdésében két markáns álláspont néz szembe egymással. Az egyik a Fideszé és az SZDSZ-é, akik csak a parlamenti választások után tartják elképzelhetőnek a dolgot, a másik a KDNP-é és a Magyar Néppárté, akik csak előtte. Antall nemrég fogalmazta meg tizenvalahányadik kompromisszumos indítványát, amely a két ellentétes álláspont áthidalására és az Ellenzéki Kerekasztal MSZMP-vel szembeni egységének fenntartására irányult. Most viszont éppen az SZDSZ elnöke beszél. Hallgassuk csak!

„Kis János: (...) itt újra és újra elhangzik az érv, hogy az egyik félnek reálpolitikai argumentumai vannak, a másik pedig az elveit lobogtatja, és nem tudja, hogy mi a realitás, és hogyha nem mutatok rá, hogy a mi álláspontunk mögött reálpolitikai megfontolások húzódnak meg, akkor ezzel azt a benyomást keltem, mint hogyha egyetértenék a helyzetnek ezzel a jellemzésével... Én ami a kommunista államfő kérdését illeti, akkor is azt mondtam, és ezt a véleményemet ma is fönntartom, hogy elképzelhetőnek tartok egy olyan választások utáni konstellációt, amikor fel lehet ajánlani a kommunistáknak, hogy »tietek az államfő – mienk a kormány«, de nem érdemes az államfőt előre odaadni nekik, mert akkor ez az alku már nincs, akkor rosszabb feltételek között megy az alku. Most ehhez hozzáteszem, hogyha igaz az, amit Szabad György itt elmondott, hogy a választás, az elnökválasztás, a népszavazással való elnökválasztás nyitott, akkor még az a »baleset« is előállhat – nagyon kérem, hogy ezt komolyan fontolják meg, és ne retorikai fogásnak tekintsék az asztal túloldalán ülők – az a »baleset« is előállhat, hogy a kommunista elnökjelöltet nem választják meg... míg ezzel szemben egy felelős ellenzéki koalíció világosan értésére adhatja a kommunistáknak, hogy a választás eredményétől függően vagy a kormányban, vagy az elnöki pozícióban, vagy valamilyen kombinációban benne lesznek, és én mondjuk a Szabad Demokraták Szövetségének képviselőjében azt tudom mondani, hogy noha a mi álláspontunk az, hogy olyan kormányban, amelynek kommunista tagjai vannak, nem kívánunk részt venni, ez nem mond el- lent annak, hogy ne legyünk konstruktív ellenzéke egy ilyen kormánynak... Azt akarom mondani, hogy a lengyel példa nem mond ellent egy olyan konstrukciónak, hogy jelezzük a kommunistáknak, hogy megkaphatják az elnöki pozíciót a választások után, amennyiben a választások eredménye azt hozza ki, hogy a kormányt nem ők alakítják meg. Ennyit most valóban csak röviden... csak azt jelzendő, hogy nem úgy áll a dolog, hogy az egyik fél reálpolitikában gondolkodik, a másik pedig elveket lobogtat. A dolog úgy áll, hogy másképpen ítéljük meg a politikai tényeket. A második kérdés...

Szabad György: Fél mondatot szabad? Én személy szerint ilyen osztzkodásba nem mennék bele

Antall József: Főleg ilyen ajánlgatás...” (Kiemelések: D. J.)

Eddig a jegyzőkönyvi részlet.

Miért volt olyan meghökkentő olvasni mindezt?

Mert eddig erről halvány fogalmam se volt. A jegyzőkönyv ez évi megjelenése előtt soha, sehol nem írtak, nem beszéltek erről. Tudtommal azóta sem. Mindig, mindenütt az ellenkezőjét mondták. Tíz évvel ezelőtt is,

azóta is, a mai napig. Hogy Antall–Pozsgay-paktum volt. Hogy az MDF és az MSZMP megegyeztek: az előbbi alakít kormányt – az utóbbi adja az elnököt. Hogy egyedül az SZDSZ (és a Fidesz) tiltakozott ez ellen. Elvből, a kommunista hatalomátmentést megakadályozandó. Hogy e nélkül a tiltakozás nélkül nincs valódi rendszerváltás. Magyarország kicsit ukrán, kicsit balkáni ország lett volna: félig demokrácia, félig posztkommunista elnöki diktatúra, vagy tán egészen az.

Ha belegondolunk, ez a konstrukció logikailag sem volt tartható, már eddig sem. Hisz tegyük csak föl egy-két egyszerű kérdést! Olyanokat, amelyeket eddig nemigen tettek föl a nyilvánosság előtt. Az első így hangzik: ha tényleg igazak az Antall–Pozsgay titkos megállapodásról szóló híresztelések, akkor a választások után az új miniszterelnök miért nem a szocialistákkal köt paktumot? Miért nem velük állapodik meg (az SZDSZ helyett) a kétharmados törvények számának csökkentéséről, s cserébe miért nem Pozsgayt választja meg (Göncz helyett) köztársasági elnöknek? Az alkotmánymódosításhoz szükséges többséghez elég volt a szocialisták szavazata is (67,88%), arról nem szólva, hogy Pozsgay megválasztása még annál is kevesebb gondot okozott volna a kormánypártok körében, mint amennyit Gönczé okozott.

A második kérdés: ha elfogadjuk, hogy Pozsgay Imre elnökké választása csakugyan az MSZP-s hatalomátmentés előtt tárja szélesre a kaput; ha tehát feltételezzük, hogy nevezett a Magyar Köztársaság érdekeit alárendelte volna pártja érdekeinek, akkor mit kezdünk azzal a ténnyel, hogy ugyanő még abban az évben, 1990-ben otthagyta ezt a pártot? Ha – mint kiderült – annyira elidegenült már az MSZP-től, hogy képes a semmibe kilépve egy (utóbb teljes kudarcba fulladt) új politikai vállalkozásba kezdeni, akkor ép ésszel vajon feltehető-e róla, hogy a legmagasabb közbiztonságba emelkedve épp ellenkezőleg jár el, és mindent alárendel az MSZP-s érdekek szolgálatának?

Végül: ha még ezek után is ragaszkodunk ahhoz a képtelen (ám mindmáig hangoztatott SZDSZ-es) alaptételhez, hogy Pozsgay elnöksége az új, demokratikusan választott parlament és kormány kompetenciájának folyamatos kétségbevonása és csorbítása révén mégis a posztkommunista hatalomátmentést szolgálta volna, akkor vajon nem zavar-e bennünket egy kissé az a tény, hogy a Pozsgay helyett végül elnökké lett SZDSZ-es politikus az első ciklus évei alatt mindvégig az új, demokratikusan választott parlamenti többség és a kormány kompetenciáját csorbítva, annak szándékait keresztezve politizált? S hogy később ugyanő, miután a posztkom-

munisták – ettől nem teljesen függetlenül, ráadásul az SZDSZ-szel koalícióra lépve – újra megszerezték a kormányhatalmat, annyira zavartalan kapcsolatot ápolt velük, hogy egyenesen ezt nyilatkozta: soha nem volt még példa a magyar történelemben olyan harmonikus együttműködésre, mint amilyen közte és a posztkommunista miniszterelnök között fennáll?

Ám mostantól nincs szükség ezekre a kérdésekre. A '89-es népszavazás hamis mítoszát mindennél egyértelműbben leplezi le, ahogy Kis János az Ellenzéki Kerekasztal ülésén az SZDSZ nevében a kommunistákkal való alku mellett érvel. Félreérthetetlenül, nyomatékosan, dokumentálhatóan ő tesz szó szerint olyan ajánlatot – miénk a kormány, tiétek az elnökség – amilyennel tíz év óta Antallt és az MDF-et vádolják: dokumentum és bizonyíték nélkül.

Elképesztő! Nem önmagában az, hogy Kis János előterjesztette ezt a hatalmi osztozkodásra irányuló javaslatot. Hogy a tárgyalások finisében, három héttel az alá (nem) írás előtt még ez képezte az SZDSZ rendszerváltásra vonatkozó elképzeléseinek tengelyét. Hanem az, hogy ezzel szemben képmutató, szemforgató és hazug módon mindvégig azt hirdették: minden ehhez hasonló a rendszerváltás, a demokrácia, a magyar szabadság elárulását jelenti. Hogy az MDF ezt a bűnt követte volna el az MSZMP-vel való megegyezés aláírásával és a mögötte zajló titkos összejátszással, ha az SZDSZ elvhu, következetes, kérlelhetetlen és meg nem alkuvó politikája mindezt nem hiúsítja meg.

Persze lehet azt mondani, hogy a jegyzőkönyvből idézett mondatok az SZDSZ egy korábbi helyzetértékelését tükrözik, és mindenkinek joga van saját platformja felülvizsgálatára. A baj csak az, hogy Kis János nyilatkozata és a népszavazási kezdeményezés meghirdetése között eltelt három hét enyhén szólva nem elegendő idő egy ekkora erkölcsi és politikai fordulat végrehajtására. Arról nem is beszélve, hogy az SZDSZ mindig azt hangoztatta: ők a kezdetektől a végig (márciustól szeptemberig) rendületlenül, megingás nélkül ragaszkodtak az EKA eredeti álláspontjához a köztársasági elnök ügyében!

Lehetne végül azt is mondani, hogy Kis nem gondolta komolyan. Hogy csak taktikázott, hogy félre akarta vezetni a kommunistákat. Meg a kereszténydemokratákat, meg a néppártosokat, meg a bajcsystákat, meg az emdéeveseket: az egész Ellenzéki Kerekasztalt. Szóval, hogy meg akarta őket téveszteni, hogy be akarta őket csapni akkor este, augusztus 29-én. Elvileg ez a verzió is lehetséges. A baj csak annyi vele, hogy egy jöttányit sem javít a szabaddemokraták erkölcsi pozícióján!

1999

1999

ÖNSORSRONTÓ POLITIKA

Magyar Nemzet, 2000. március 11.

A XX. század végén már nem érvényes az a XIX. századi igazság, amely szerint az államnak tilos beavatkoznia a sajtó ügyeibe. A modern tömegdemokrácia és tömegkommunikáció korában a polgári társadalmak politikai gyakorlata rég túllépett e klasszikus liberális tételen.

A magyar helyzetre (és általában a posztkommunista országokéra) mindez hatványozottan érvényes. Ahol a diktatúra sajtójának torz szerkezete – különösen a politikai napilapok területén – szinte változatlan formában átöröklődött a demokrácia viszonyai közé. A politikai és gazdasági rendszerváltozás nem szüntette meg a nyomasztó egyoldalúságot, legfőbb piaci hegemoniává konvertálta a baloldal egykori hatalmi monopóliumát. Az első szabadon választott kormány a vele szemben ellenséges posztkommunista sajtó támadásainak keresztútjában tevékenykedett, és bukott el.

A polgári jobboldal mindezek fényében egyetértőleg fogadta az Orbán-kormány azon törekvéseit, amelyek a magyar médiaviszonyok – a nyugateurópai elvekkel és gyakorlattal összhangban álló – kiegyensúlyozását tűzték ki célul. Én is kiálltam e törekvések mellett. A Népszabadságban *A polgári kormány és a szabad sajtó* címmel terjedelmes cikkben fejtettem ki érveimet a plurális nyilvánosság érdekében tett kormányzati lépések jogosságát igazolva.

A '98-as választások eredményei sajátos esélyeket kínáltak az új kormány számára, hogy lépéseket tegyen a kiegyensúlyozás irányában. Az írott sajtó területén az állami tulajdonú Postabank fölötti kormányzati rendelkezés lehetővé tette a hevesen ellenzéki Kurír megszüntetését, a hasonló irányultságú Magyar Narancs nehéz helyzetbe hozását, illetve a kormánnyal rokonszenvező Magyar Nemzet megerősítését. Az előbbi két lehetőséggel élt a kormány. Jól tette, ostoba lett volna, ha ellenkezőleg cselekszik.

A másik váratlan esély, amit a választások eredménye felkínált, a MIÉP parlamentbe jutása nyomán állott elő. Ez az elektronikus média területén nyitott meg egy különleges lehetőséget. Mégpedig abból adódóan, hogy bár nevezett párt közjogi értelemben vitán felül ellenzéki státusú, ideológiai és politikai irányultság tekintetében távolabb áll a másik két ellenzéki párttól, mint a kormánykoalíció pártjaitól. Ez a média területén különösen

érvényes. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy például a legfőbb médiahatóságban, az ORTT-ben a MIÉP által jelölt tag a paritás tekintetében az MSZP és az SZDSZ jelöltjéhez számítódik annak ellenére, hogy az esetek többségében a kormánypártok „embereivel” szavaz. (Ebben a testületben az a szabály, hogy a mindenkori „kormánypárti” és „ellenzéki” jelöltek szavazataránya egyenlő. Csakhogy az ellenzékinak elkönyvelt „miépes” átszavazása miatt a papíron meglévő paritás a gyakorlatban 2/3-os „kormányzati”, pontosabban jobboldali többséggé válik. Most, a „szocialista” elnök „fideszesre” való fölváltása után – akinek a szavazata bizonyos kiélezett esetekben ügydöntő lehet – ez azt jelenti, hogy a legfőbb médiahatóságban minden kérdésben akadály nélkül juthat érvényre a jobboldal akarata (mint a legutóbbi frekvenciapályázatok esetében).

Nem kétséges viszont, hogy így az ORTT-ben nem érvényesül a média-törvény alapvető szándéka: a politikai erők befolyásának intézményes egyensúlya. Ha tetszik, nem érvényesül a törvény szelleme. A független elemző, a kívülálló értelmiségi mondhatja erre: helyes volna, ha a jobboldal önmérsékletet gyakorolna. Ha hozzájárulna a törvény szövegének olyan módosításához, amely e mostani helyzetben is lehetővé teszi a paritás érvényesülését.

A jobboldal viszont ezt mondja (magában): majd ha hülye leszek. Tetszett volna jobb törvényt csinálni a kétharmados többségük meg a híres szürkeállományuk birtokában! Az előző tíz év média- és politikatörténetének ismeretében én is azt mondom: a jobboldaltól aligha várható el komolyan, hogy az ORTT-ben ne éljen a számára kínáló minden kétséget kizáróan jogszerű lehetőséggel.

A Magyar Televízió, a Duna Televízió és a Magyar Rádió kuratóriumai esetében azonban más a helyzet. Az ezekre vonatkozó törvényi szabályozás ugyanis eltér az ORTT-étől: ezek elnökségeiben nem a szavazatok értéke, hanem a tagok száma révén biztosított a politikai paritás. A mindenkori kormánypártok és a mindenkori ellenzéki pártok egyenlően jelölhetnek ezekbe a testületekbe, a törvény szerint minimum nyolc tagot: tehát négyet-négyet. A kormányzat számára a „lehetőség” itt azáltal teremődik, hogy a MIÉP makacsul ragaszkodik hozzá: az ellenzék négy emberéből kettő őt illeti meg. Ez a követelés nemcsak a másik két ellenzéki párt, de a kívülálló szemében is nyilvánvalóan méltánytalan, sőt pimasz. (Az MSZP és az SZDSZ parlamenti mandátumainak száma több mint tizenegyszerese a MIÉP-ének.)

Az elkötelezett jobboldali viszont az kérdi: na és? Ennyi méltánytalanság és pimaszság belefér a politikába. Nekünk is kijutott belőle elégszer a másik oldal jóvoltából.

2000

2000

Ez igaz. A baj csak annyi, hogy ez a mostani, a kormányerők számára kedvező miépes méltánytalanság és pimaszság csak úgy fejtheti ki a hatását, ha a kormányerők hozzáadják a magukét, mondván: roppant sajnáljuk, a tisztelt ellenzék konszenzusképtelenségét, de mi nem találhatunk megoldást az ő problémájukra. Nem tehetünk mást, kénytelenek vagyunk megválasztani a kuratóriumokba a magunk jelöltjeit. Egyben felkérjük az ellenzéket, tanúsítson önmérsékletet, felelős magatartást, és szíveskedjék megegyezésre jutni, mert a miatta kialakult állapot kínos. Nemcsak nekünk, akik méltányosságot és kiegyensúlyozottságot szeretnénk, kínos az ország nemzetközi megítélése szempontjából is.

Ez az egyhangúlag intonált kormányzati álláspont természetesen nem őszinte. Mert a kormányerők – mindenekelőtt a Fidesz és a kisgazdapárt – világában nem akarnak kiegyensúlyozott kuratóriumokat a Magyar Televízióban, a Duna Tévében és a Magyar Rádióban. Olyanokat akarnak itt is, mint az ORTT-ben: kétharmados többségűeket. Javaslatauk, melyet a mostani patthelyzet föloldására kínálnak az ellenzéknek (jelöljön minden frakció 2-2 tagot, s legyenek 12 fős kuratóriumok) azért álságos, mert a MIEP-es jelöltekkel együtt így 8-4 arányú jobboldali többség keletkezne mindenütt, s ráadásul a kormány számára kellemetlen botrány is megszűnne.

A kormánypártok álláspontjának cinikus voltánál is nagyobb baj azonban, hogy annak törvényessége erősen vitatható. A médiatörvény ugyanis nem ír elő a kormánypártok illetve az ellenzék számára közös, konszenzusos jelöltállítását. A törvény idevágó passzusa – 55. § (5) – szó szerint így hangzik: „Az Országgyűlés által a kuratóriumokba választható tagok felét a kormánypárti, másik felét az ellenzéki képviselőcsoportok jelölik úgy, hogy minden képviselőcsoport legalább egy jelöltjét meg kell választani.” Az utolsó tagmondat alapján nem kétséges számomra: a házelnöknek törvényi kötelessége lett volna szavazásra bocsátani az ellenzéki jelölteket, akik közül minimum hármat: egy MSZP-st, egy SZDSZ-est és egy MIEP-est meg kellett volna választania az Országgyűlésnek. Minthogy szó szerint ezt írja elő a törvény! Ebben az esetben viszont – 7 taggal – nem alakulhatott volna meg a kuratórium elnöksége. Az igaz, hogy a törvény 55. § (8) bekezdése szerint: „Nem akadály a kuratórium elnöksége megalakulásának, ha a kormánypárti vagy az ellenzéki oldal valamelyike nem állít jelöltet.” Csakhogy az ellenzéki oldal állított jelöltet: szám szerint ötöt! (Ebben a passzusban sem szerepel, hogy „közös jelölteket” kellene állítani.)

Egyetlen tiszta és törvényes módja létezett volna az elérendő cél, a 2/3-os többség realizálásának: ha a kormánypártok két miépes, egy szocialista

és egy szabaddemokrata jelöltet választanak meg. E nyílt politikai színváltást azonban nem merték vállalni. Inkább vállalták ismét a törvénysértés alapos gyanúját.

Vajon miért?

Mert nyilvánvalóan eltökélték: a tévéelnök leváltása után leváltják a rádió elnökét is. Ott is megszüntetik az emeszpes-eszdeeszes uralmat, és megteremtik az egyensúlyt. Kirúgatják Bolgár Györgyöt, meg a többi hasonszörűt. Rendet raknak. Orbán megteszi azt, amit Antall elmulasztott. Amit nem akart, nem mert megtenni. Jobboldali, kormánypárti körökben ma általános ez a vélekedés, általános a legutóbbi kormányzati lépések helyeslése is.

Én – jobboldaliként és kormánypártiként – növekvő aggodalommal és viszolygással figyelem ezeket a törekvéseket és ezt a helyeslést. Először is felhívom a figyelmet arra, hogy Antall József a médiaháború során sohasem lépte át a törvényesség határát. Vele szemben Göncz Árpád, az SZDSZ és a sajtó védte törvény- és alkotmányellenesen a maga vélt igazát. Másodszor: Antall valóban csak a tárgyilagosabb és kiegyensúlyozottabb média-viszonyokért küzdött. Nem akart kormánytévét és kormányrádiót, ezeket Csurka akarta.

De mit akar a mostani kormány?

Ahhoz a nyolc-tíz évvel ezelőtti gyilkos kormányellenes médiaössztűzhöz képest, amely ellen egykori elődje védekezett, valósággal idilli sajtóviszonyok között működhet. Pillantsunk bele az ORTT legfrissebb fölméréseibe! A januári műsorfigyelés adatai a következő hír- és magazinműsorokra terjednek ki: az MTV1 déli és esti Híradója, a Kossuth Rádió Reggeli, valamint Déli és Esti Krónikája, a TV2 Tények, a Duna TV és az RTL Klub Híradója, továbbá a Danubius és a Sláger Rádió reggeli hírblokkja. E műsorokban az összes szereplési lehetőség 46 százaléka jutott a kormányra, 30 százaléka a kormánypártokra és 24 százaléka az ellenzéki pártokra. A kormányoldal – ellenzék aránya tehát: 76 – 24, azaz több, mint háromnegyedes kormányzati túlsúly érvényesül. Ha az intézmények szereplését figyelmen kívül hagyva csak a politikusokat nézzük, akkor a fenti arány tovább tolódik a kormánypártiak javára: 87 százalék 17 ellenében! (A „kiegyensúlyozásban” most sorra kerülő Magyar Rádió egyik leghallgatottabb hírműsorában, a Reggeli Krónikában 90-10 százalék az arány. Nem tévedés: kilenc kormánypárti politikusra jut egy ellenzéki!)

Figyelemre méltók az egyes témák is. A kormány-ellenzék megszólalási arány pártügyekben 88-12. Belpolitika: 87-13; gazdaság: 85-15, ezen belül

a kormány gazdaságpolitikája: 80-20. Külpolitika: 89-11; parlament: 70-30. Külön szempont, hogy a szereplők milyen arányban szólalnak meg a saját hangjukon, tehát mikor hallható szó szerint, amit mondtak. E tekintetben 72-28 a kormányzati – ellenzéki arány. Ezt tovább módosítja a kormány-pártok javára a beszélt idő összevetése: ez már 80 kontra 20 százalék.

Fontos tartalmi mutató, amely aszerint veti össze a szereplőket, hogy sikerről vagy kudarcról van-e alkalmuk szólani. A siker-hírekben 67 százalék a kormánytagok megszólalási aránya, 23 a koalíciós pártoké és csak 10 az ellenzékié; összesítve tehát 9 az 1-hez!

És végül itt van a megszólaló személyek toplistája. Ezt Orbán Viktor vezet 197 szerepléssel. A második Torgyán József 99-cel. 3. helyezett: Katona Kálmán (73), nyilván a vasutassztrájk miatt, 4. Dávid Ibolya (72), 5. Kövér László (72). Az első nem kormányzati személy a 7. helyen található: Borsik János, a mozdonyvezetők szakszervezetének elnöke. Az első ellenzéki politikus a 13. helyen áll: Kovács László (45), az MSZP elnöke; Demszky Gábor (33) a 18-adik. Az első húszba tehát mindössze két ellenzéki politikus jutott, a mezőny harmadik harmadában. Magyar Bálint (20), az SZDSZ elnöke a 39-edik.

Mit akarnak itt még „kiegyensúlyozni”?

Ennél többet nem lehet, nem szabad elérni, hisz bizonyára ez is túlzás. Kontraproduktív. Visszaü.

Vessünk egy pillantást a januári nézettségi mutatókra! A TV2 Tények című hírműsorát a magyar lakosság átlag 22 százaléka nézte, az RTL Klub Híradóját 18 százalék. Ez naponta összesen négymillió ember. Ezekre a kereskedelmi csatornákra azonban nincs befolyása a kuratóriumoknak! Amire van: az MTV1 esti Híradójának januárban 8 százalék, a Duna TV Híradójának 1 százalék nézője volt. A februári adatok már csak 6-7 százalékat mutatnak az előbbinél. A Hétnél 5-öt.

Hát érdemes ezért erőlködni? Vállalni a hazai és nemzetközi botrányt, a törvénysértés súlyos gyanúját, az erkölcsi kárt és a szégyent? Nem. Ez már önsorsrontó politika.

Ha a kormány tűzön-vízen át keresztülveri a rendcsinálás programját a tévében és a rádióban, kábé annyi „haszna” lesz belőle, mint Borosséknak volt az 1994-esből.

Csak hogy 94-ben már nem volt mit veszteni.

Most még van.

ÖSSZENŐ, AMI ÖSSZETARTOZIK?

Magyar Nemzet, 2000. május 26.

Az utolsó írásom a Magyar Nemzetben. Még lehozták, de már három le-dorongoló válaszcikk kíséretében. Aztán jött a szerkesztőségi verdikt: ebben a lapban efféle írásoknak nincs helyük.

Mádl Ferenc jelölése és biztosra vehető megválasztása a köztársasági elnöki posztra (ha szabad ez alkalomból Petőfit idéznem) a „legvakmerőbb reményimot megszegyenítő ragyogó valóság”. Valljuk be: erről álmodni se mertünk két évvel ezelőtt. Egy hónappal ezelőtt se. Valljuk be: Orbán Viktor megint lenyűgözött bennünket. Megint olyat tett, amiről azt hit-tük, lehetetlen. Hisz mindenki úgy vélte – a kormány hívei és ellenfelei egyaránt –, hogy a Torgyánnal '98 nyarán kötött kényszerkoalícióban egy 2000 nyarára időzített bomba kettyeg. Az elnökjelölés jogának átengedését úgy értelmeztük – főleg maga Torgyán –, hogy ez egyenlő az elnöki poszt átengedésével. Világosnak tűnt a képlet: mivel Torgyán nélkül nincs koa-líció, ha két év múlva nem kapja meg az elnöki széket, akkor nem is lesz. Tehát megkapja. Ezt egyszerre hittük elkerülhetetlennek és lehetetlennek.

Titkon persze reméltük, hogy Orbánék majd kitalálnak valamit. Hogy viharok lesznek, botrányok, alkuk, zsarolások, de Torgyán nem lehet elnök. Hogy a kecske csúnyán megrágja, összenyalazza majd a káposztát, ám vé-gül mégsem lakhat jól vele. De hogy ilyen simán menjen, hogy a kispap elnök ne csak lemondjon a nagy lehetőségről, hanem olyan személyt jelöl-jön maga helyett, akit – a MIÉP kivételével – valamennyi parlamenti párt támogat, s akinél el se lehet képzelni alkalmasabb, jobb jelöltet: ezt nem gondoltuk volna. S végképp nem gondoltuk, hogy ez épp az a személy lesz, aki öt évvel korábban a mérsékelt jobboldali pártok: a Polgári Szövetség elnökjelöltje volt. Az Antall-kormány egykori minisztere, akit 1995-ben az MDF, a Fidesz és a KDNP közösen állított, s akit abban az időben Torgyán ha akart volna, se nagyon támogathatott volna!

Most viszont – akár a mesében – Mádl Ferencet Torgyán jelölte, Orbán elfogadta, ez az iciri-piciri MDF pedig (mint külső támogató) végül majd szépen megszavazhatja. Miként az MSZP és az SZDSZ is. Ez olyan szép, hogy az ember félni kezd, egyszer csak fölébred, s kiderül: álom volt az

2000

2000

egész. Mert a valóságban – s különösen a politikában – nincsenek ilyen csodák. Kell, hogy legyen hát valami ésszerű és hihető magyarázata is Torgyán mesés lelki átváltozásának, melyhez foghatóval csak Jókai regényeiben találkozhatunk. Az ugyanis épeszű ember számára aligha hihető, amit a kiscgazda elnök visszalépése okaként megnevezett, hogy tudniillik ő a nemzet iránti felelősségérzettől vezetettve lépett volna vissza.

Torgyán meghátrálásának hihető oka az, amit ő maga hevesen cáfol: a meg nem választás szégyenétől való félelem. Az MDF eleve deklarálta: nem hajlandó rá szavazni. A MIÉP támogatását sem sikerült megszereznie – a Polt Péter jelölésekor működő forgatókönyv ezúttal nem működött. Orbán és a Fidesz szintén nem tett a frakció szavazatait garantáló nyilatkozatot; csak azt mondták, tartják magukat a koalíciós szerződéshez, ami ennyit rögzít: a kiscgazdáké a jelölés joga. Belső forrásokból származó értesüleim szerint a Fideszben Torgyán leszavazása nem csupán néhány elszánt liberális mohikán terve volt, hanem erős szándék. A szavazás titkos: utólag nem számon kérhető. Ugyanezen okból nem lehetett biztos Torgyán a kiscgazda voksokban sem. Mégpedig azért, mert a párt éléről történő távozása egyszersmind napirendre tűzte volna az utódlás kérdését is. S ha úgy állt volna a helyzet, hogy mondjuk (a hasamra ütök) Bánk Attila vagy (még egy ütés a hasamra) Lányi Zsolt tűnik esélyes utódnak, akkor az ő pártbeli ellenségeik aligha szavazzák meg Torgyán elnökségét, hisz ezzel a gyűlölt riválisnak nyitnak utat. A koalíciós belviszonyok ismerői szerint Torgyánnak nem attól kellett félnie, hogy nem kapja meg a szavazatok eggyel több, mint felét, hanem attól, hogy mindössze 40–50 voks gyűlik össze az urnában a szavazófülke függőnye mögött! Nevezett azon nyilatkozatait, amelyek szerint MDF-es, MSZP-s, sőt SZDSZ-es képviselők tucatjai keresték föl őt titokban, vagy üzentek neki rejtett utakon, hogy tartson ki, számíthat a szavazatukra; nos, e nyilatkozatokat bizvást tekinthetjük a balkáni nagyotmondás megnyilvánulásainak.

Mi mást tehetett volna Torgyán, mint hogy visszalép? Kiugrik a koalícióból? Ezt egyszer már kipróbálta – Antall idején. Akkor a frakció több mint háromnegyede nem követte. Most több esélye lett volna a kormánybuktatásra, de mi jött volna aztán? Új választás. Az elnöki koncon huza-kodó jobboldal biztos vereségével, ahol a kiscgazdák örülhettek volna, ha elérik a közvélemény-kutatási adatokban szereplő négy-hat százalékot. Torgyán pedig nemcsak az államfői, de a miniszteri bársonyszéknek is búcsút mondhatott volna – mindörökre!

A visszalépése tehát tiszta képlet, valójában nincs benne semmi rendkívüli. De mivel magyarázható Mádl jelölése? Őt hogy nyomta le a kiscgazda elnök torkán a miniszterelnök?

Talán lesznek az Orbán–Torgyán megegyezésnek később nyilvánosságra kerülő elemei is: pozíció-átengedések, költségvetési és személyi zsákmányszerzés stb. Ám a legfontosabb tétel a megállapodás pillanatában ismertté vált: a miniszterelnök a Fidesz nevében kiállított egy csekket a következő választásokra – sőt az azokon túlra – szóló pártközi együttműködésről.

Ennek nagyon súlyos ára lehet...

A most létrehozott Orbán–Torgyán–tengellyel ugyanis a kiscgazdák kényszerkoalíciós partnerből a Fidesz természetes, stratégiai szövetségesevé léptek elő!

„A kiscgazdapárt áll a legtávolabb a Fidesztől, képviselőik hozzászólásából olyan értékrend rajzolódik ki, amelyet mi nagyon élesen elutasítunk. Végzetesnek tartjuk a kiscgazda politizálást... A kiscgazdapárt olyan célokat tűzött maga elé, és olyan célok érdekében szorítja meg az MDF-et, amelyek károsak a magyar társadalom számára... Az pedig, hogy a kiscgazdákkal egy koalícióban legyünk, a legrosszabb álmainkban se kerüljön elő.”

Nos, a valóság néha rosszabb a legrosszabb álomnál is. Igen, eltalálta a kedves olvasó: Orbán Viktort idéztem. (*Magyar Hírlap*, 1991. február 25.) Nem gonoszságból tettem, és nem is azért, hogy a miniszterelnök szavahihetőségét csorbítsam. Hisz a politikában változnak a viszonyok és változnak a szövetségesek. Ám fel kell tennünk a kérdést: ez esetben ki változott nagyobb? Attól tartok, hogy nem Torgyán és a kiscgazdapárt. Az 1991-es állapotokhoz képest náluk csak romlott a helyzet. Ami az Orbán említette „értékrendet” és „célokat” illeti, biztos vagyok abban, hogy az akkori frakció jobbik fele tartott ki Antall mellett, majd tűnt el a politikai süllyesztőben, a rosszabbik ment Torgyánnal, és maradt vele a mai napig.

De ha nem a kiscgazdapárt emelkedett föl a Fidesz szintjére, akkor vajon hogy eshetett meg a mostani nagy találkozás?

Ha már eljutottunk eddig a költői kérdésig, ne álljunk meg félúton. Ismét a miniszterelnököt idézem, ezúttal '94 nyaráról. Az MSZP–SZDSZ koalíció megkötését akkor ezzel a lesújtó mondattal minősítette a parlamentben: „Most összenő, ami összetartozik.” Nyilván nem csodálkozik, ha ellenfelei most szó szerint ugyanezt mondják: immár nem a koalíció, hanem a Fidesz–FKgP örök barátsági szerződés megkötésekor.

De mit mondanak a barátai? Hogy most összenő, ami nem tartozik össze? Biztosak lehetünk még ebben? Hogy nem az ellenfeleknek van iga-

zuk, akik szerint az Orbán Viktor és a Torgyán József közti emberi és politikai szakadék két partját igenis összeköti valami? Lehet, hogy az elveken túllépő posztmodern pragmatizmus és az eredendően elvtelen balkáni földhöz ragadtság távoli párhuzamosai összeérnek a politikai végtelenben?

Orbán és a Fidesz jobbratolódása nem írható le csupán a hatalomszerző akarat gátlástalan és folytonos színeváltozásaként. E jobbratolódás egy politikai szocializációs folyamat története is (amit valóban katalizált az a körülmény, hogy közben a pártpolitikai pozíciószerzés számára mindig jobbra nyíltak üres terek). A Fidesz vezetői – elsőgenerációs értelmiségieként, vidéki fiúkként – otthonról nem hoztak magukkal szilárd politikai értékrendet. Az ilyen fiatal emberek (ezt magamról is tudom) ki vannak téve az erős szellemi és politikai hatásoknak. (Könnyű volt Antall Józsefnek, aki elmondhatta: „A sors kegyeltjének tartom magam, mert megkímélt attól, hogy politikai nézeteimen gyermekkorom óta bármiben változtassak. Ezt nem dicsekvésképpen mondom, mert ez nem az én érdemem: olyan szerencse, amit elsősorban születésemnek és neveltetésemnek köszönhetek.”)

Orbánéknak nem volt ilyen szerencsájuk. Fiatalon, politikai eszmélésük kezdetén a szamizdatos ellenzék felől érte őket a legerősebb hatás, antikommunizmusuk így erős radikál-liberális karaktert kapott, természetes módon válnak az SZDSZ szövetségesévé. Ám később erős szellemi és politikai impulzusok érik őket jobbról is, főleg Antall részéről. Közben gyűlnek az évek s a tapasztalatok: konzervativizmusuk erősödése nemcsak politikai, hanem lelki érési folyamat is. A magam részéről mindkettőt hitelesnek látom.

1996-ig maradéktalanul, azóta erősödő kételyekkel.

Mert a jobbratolódás során szisztematikusan ismétlődött egy sajátos koreográfia. A '94-es választások előtt már sejthető volt, hogy Orbánék készek egy MDF-fel kötendő koalícióra: abba buktak bele, hogy ezt rosszul titkolták. '98-ban már ügyesebbek voltak, választóikkal az utolsó pillanatilig elhitették, hogy nem állnak össze Torgyánnal, holott rég eldöntötték, hogy: igen. S ha a dolgok úgy haladnak, ahogy a mai napig haladtak, akkor 2002-ben a MIÉP-pel harmadszor állhat elő ez a képlet. Tényleg előállhat harmadszor is?

De látható egy másik zavarba ejtő koreográfia: a Fidesz balról közelít a jobboldali pártok felé, s egy adott konfliktushelyzetben rendre nem a hozzá elvi, eszmei és morális tekintetben közelebb állóval köt szövetséget, hanem a távolabb állóval. Nem Szabó Ivánnal, hanem Lezsákkal. Nem Dávid Ibolyával, hanem Torgyánnal. Minden esetben a politikailag mérsé-

keltebb, a morálisan jobb minőség rovására, sőt vesztére. Semmi kétség: ez a mostani szövetekezés jórészt az MDF politikai megsemmisítésére irányul. 2002-ben tehető még egy jobbra sasszé? Vagy ez már elképzelhetetlen? Visszakérdezek: az éppen soron lévők vajon elképzelhetők voltak pár évvel korábban?

A Fidesz jobbratolódása során mindig újabb elvi és morális határokon lépett át. E határok átlépéséhez mindig megvoltak a konkrét taktikai indokai, s az azokat igazoló magasabb politikai megfontolásai. Az ultima ratio változatlan volt: a kommunisták elleni harc oltárán fel kell áldozni bizonyos érdekeket és értékeket. De ha a jobbal szemben mindig a rosszabbat kell előnyben részesítenünk, akkor nem a „cél szentesíti az eszközt” gyakorlatához jutunk el végül?

Tudom, a magánerkölcs és a politikai erkölcs szabályai nem azonosak. De azt nem hiszem, hogy *teljesen* ellentétesek volnának. Ahol a kettő folyton ütközik, ott valami baj van. Vagy a politikában tényleg büntetlenül át lehet lépni bizonyos emberi normákon, morális, szellemi és ízlésbeli határokon? Csakugyan lehetséges Torgyánnal kart karba öltve állni, s Dávid Ibolyát „feleltlennek” és „gyűlölködőnek” mondani?

Ezekre a kérdésekre ma még nincs válasz.

Ami eggyel több ok, hogy föltegyem őket.

Az idő majd felel rájuk.

A VERESÉG OKAIRÓL – JOBBOLDALI SZEMMEL

Népszabadság, 2002. május 8.

A cikket a Népszabadság kérte tőlem. A szövegből végül az Orbán Viktorról egy hónappal később megjelenő könyvem egyik fejezete lett.

Mindenekelőtt szeretném leszögezni, hogy a kormány nem bukott meg, csak vereséget szenvedett. Továbbá azt is, hogy a magam részéről ezt sajnálatosnak tartom. Vereség után mindenki az okokat keresi, s ahogy az ilyenkor lenni szokott, könnyen meg is találja őket. Jobboldali körökben meggyőződésé vált például az a vélekedés, hogy Orbán későn hajrázott. Hogy a biztos győzelem reményében az elején ellazsálta a kampányt, ami viszont azért történt, mert a közvélemény-kutatók (akik persze: zsidók) becsapták.

Az állítás nevetséges. A közvélemény-kutatókkal együtt is, meg nélkülük is. Ezt a választást Orbánék nem a kampány alatt és nem a kampány miatt vették el. 1990-ben, amikor Antall József alakított kormányt, biztosan lehetett tudni, hogy négy év múlva bukni fog. Ő maga tudta is, mondta is: kamikáze kormányról beszélt. Bárki nyerte az első szabad választást, az a következő választás biztos vesztese volt a súlyos válság, a rendszerváltozás roppant terhei miatt. Nyolc évvel később, 1998 és 2002 között, amikor a társadalom már kivergődött a válság akut szakaszából, amikor a gazdaságban folyamatos konjunktúra érvényesült, amikor ennek hullámán lehetett kormányozni az ország hajóját: már nyerni lehetett volna. Nyerni kellett volna.

Persze – mint a fociban, főleg szoros eredmény esetén – számos okot lehet fölhozni, miért nem sikerült. (Ha a végén bemegy az a kapufa, ha a partjelző akkor nem int lest, ha az ellenfél nem rúgja le a jobbszélsőnket, ha a bíró megadja, ha nem adja meg... stb.). Ha az ellenzék nem folytat gyalázatos kampányt, ha a sajtó nem ilyen, ha nincs az az átkozott könyv (a Kende Péteré)... De hát az ellenzék mindig kampányol, a sajtóról tudtuk, hogy milyen, azt a könyvet meg kiadták. Ha Csurka egy kicsit visszafogja magát, ha nem beszél állandóan a Fidesszel kötendő koalícióról, ha a MIÉP-es demonstrációk nem olyan fenyegetők, akkor Pesten nem szavaznak annyian az SZDSZ-re, s ha ők nem jutnak be, akkor most nincs baj... De hát Csurka már csak ilyen, nem szokta visszafogni magát, a szél-

sőségnek nem ez a természete. Ha Kövér nem mondja a vége felé azokat a vad dolgokat. A kötéllel meg az akasztással, amit úgy kihasználtak ezek... De hát Kövér is csak ilyen, valljuk be, ezért szeretjük. Azok meg olyanok, mindent fölfújnak (ezért nem szeretjük őket). Ha nem lett volna a Nastase-paktum s az ellenzék azt követő hamis kampánya; ha Bush fogadja Orbánt; ha nincs az a különrepülőgép... Igen, ezek a hibák nem voltak szükségszerűek, de hát megestek, s talán nem is véletlenül.

A vereség valódi okai azonban nem ezek. A mélyebb okok közül én kettőt tudok teljes bizonyossággal megnevezni: az egyik a jobboldal homogenizálása; a másik a konfrontatív politika.

Orbán egybe akarta fogni az egész jobboldalt. A széltől a középig, hogy elég legyen a győzelemhez. Sokat markolt, s végül keveset fogott. Egy picivel kevesebbet az elégnél. Nem tartotta magát a bevált taktikához: az elején kimenni a szélre, a végén behúzni középre. Ahogy 1997/98-ban sikeresen megtette. A kellő időben most is középre húzott („politikamentes” beszédek, a „haza atyja szerep”, a viszony rendezése az MDF-fel, a Kövér-Pokorni csere), de az utolsó hónapokban újra szükségét érezte, hogy jobbra menjen. Hogy minél többet megnyerjen és megtartsa a radikális érzelmű szavazók közül: hogy minél kevesebb maradjon a MIÉP-nek. Ezért akarta mindenáron végrehajtani Erdélyben a státustörvényt, ezért kellett a Terror Háza, a nemzetiszín szalag és a többi. A kampány végén a Fidesz megint jobbra húzott. A Kövér-Pokorni csere nem vált be, mert Pokorni nem önmagát adta (ha lehet még efféléről beszélni). Simább szavú volt, mint Kövér, de csak keneteljesnek tűnt hozzá képest. Nem hatott őszintének. Nem viselt ugyan bajuszt, de a másik oldal szemében csak a cigarettás rendőrnek látszott: a gumibotos váltótársának.

A jobbra húzás persze nem volt eredménytelen. Mondhatni, fényesen sikerült: a MIÉP öt százalék alatt maradt és nem jutott be a parlamentbe. Semmi kétségem a felől, hogy Orbán ennek rendkívüli módon örült, hisz ez elejét vette egy csomó bonyodalomnak. Csakhogy megvolt az ára. Bejutott az SZDSZ, és a Fidesz sokat veszített középén. Mert aki a szélre húz, az a centrumban területet ad fel.

Igen: a Centrum. A jobboldalon sokan hajlamosak e párt megalakulásában látni a vereség okát. Ha ők nem visznek el 4 százalékot a Fidesztől, akkor simán megvan a többség. De honnan veszik, hogy a Centrum jobbról vitte el a szavazókat? A Medián felmérése szerint híveik arra a kérdésre, hogy „Kire szavazna a második fordulóban, ha csak az MSZP és a Fidesz-MDF jelöltjei között választhatna?” 46 százalékban az MSZP-t és 29 száza-

2002

2002

lékban a Fidesz-MDF-et nevezték meg. Ebből az következik, hogy a Centrum az első fordulóban balról vont el szavazókat. De nem ez az érdekes. Hanem az, hogy ha ez a mindössze négy hónapja működő párt – amely a túlélésért küzdő politikusok utolsó pillanatban összeverődött alkalmi alakulata volt – csaknem négy százalékot tudott szerezni a választásokon, akkor vajon mennyit szerezhetett volna a Békejobb? Az a Békejobb, amely két évvel korábban Dávid Ibolya és az MDF részvételével alakult volna meg azért, mert – az elnök asszony szavaival – a Fidesz egyedül nem képes a teljes jobboldalt integrálni. Emiatt tehát mellette szükség van egy mérsékelt, konzervatív, kereszténydemokrata unióra, hogy együtt nagyobb szavazótáborot lehessen lefedni. Mint tudjuk, Orbánék ezt kemény eszközökkel megpróbálták. Most, hogy a Fidesz kiment jobbra, és sikeresen elvitte a MIÉP szavazóit, óriási szükség lett volna középen egy tőle szervezetileg független, mérsékelt középpártra. Ami fölszedi azokat a voksokat, amelyeket a Fidesz középen elveszített. Dávid Ibolyáéknak semmi más dolguk nem lett volna, csak minden héten kijelenteni, hogy ők a MIÉP-pel semmi szín alatt, inkább nem mennek be a kormányba, s akkor ma nem volna probléma a jobboldali kormányalakítással. Egy tagolt, sokszínű, a választók felé több érintkezési felületet mutató pártszövetség több szavazót tud magához vonzani, mint egy homogén alakulat. Aki nem hiszi, vessen egy pillantást a német vagy a francia jobboldalra.

Annak idején Antall Józsefnek fölrották hívei, hogy miért pátyolgatta a kereszténydemokratákat, miért könyörögte be őket az Ellenzéki Kerekasztalba, miért karolta föl a kisgazdákat, miért szövetkezett velük, és miért nem hagyta őket a saját gőzükből pácolódni: most milyen nyugodtan kormányozna az MDF nélkülük. Antall nagyon komolyan azt felelte: lehet, hogy nélkülük könnyebb lenne kormányozni – de nem volna rá módunk. Mert az MDF egyedül nem tudta volna megnyerni a választásokat. Csak hárman tudtunk lefedni annyi választót, amennyi szükséges volt a többség megszerzéséhez.

Orbán egységet teremtett. Az első forduló után azt mondta: a jobboldal soha ennyi támogatót nem tudott még maga mögé állítani, mint mi. Ez igaz. Ám az is igaz, hogy közben még több embert lökött át a szemben lévő oldalra. Nem akarta, hogy középen is legyen valaki. Vagy-vagy. Jobb vagy bal. Vidék vagy Budapest. Mi vagy ők. Kenyértörésre vitte a dolgot, s a végén a kisebbik darab maradt a kezében.

A vereség másik oka a konfrontatív politika erőltetése volt. A túlzottan kemény célok és eszközök, a kíméletlenség, bizonyos határok

és normák áthágása. Talán túl sok volt a személycsere, túl erőszakos a térfoglalás, túl gyors a bázisépítés. Az apparátusokban, a gazdaságban, a médiában, mindenütt. Orbánék olyan görcsös igyekezettel ragadtak meg minden esélyt, mintha tudták volna: mindössze négy évük van, s aztán nincs tovább. És lőn.

Nagyon sokat ártott az a mohóság, amellyel a pártjuk – és sokaknál ettől bizony elválaszthatatlanul a családjuk – anyagi gyarapodását akarták megalapozni a kormányzás éve alatt. Igen: az állam pénzével óvatosabban kellett volna bánni. A Medián szerint arra a kérdésre, hogy miért nem szeretik a Fideszt, a legfontosabb okként ezt jelölték meg az emberek: azért, „ami a korrupció terén történt”.

Ha valakinek az elmúlt négy év során a jobboldalon kételye támadt az alkalmazott módszereket illetően – különösen, ha ezek erkölcsi természetűek voltak –, a válasz mindig ez volt: a politikában a fő szempont a győzelem. Ahogy Max Wéber mondja: a magánerkölcs a szándék felől, a politikai erkölcs a következmény felől ítéli meg a tetteket. Amit teszünk, azt a választási győzelem érdekében tesszük. Az újabb kormányzati ciklus majd mindent igazol.

Újra és újra elfogadtuk ezt az érvet. De akkor most mi van? Mert amire hivatkoztak: az nincs.

Két évvel ezelőtt egy borús pillanatomban a Fidesz-MDF viszony kapcsán szó szerint ezt írtam a Magyar Nemzetben: „Tudom, a magánerkölcs és a politikai erkölcs szabályai nem azonosak. De azt nem hiszem, hogy teljesen ellentétesek volnának. Ahol a kettő folyton ütközik, ott valami baj van. Vagy a politikában tényleg büntetlenül át lehet lépni bizonyos emberi normákon, morális, szellemi és izlésbeli határokon? Ezekre a kérdésekre én nem tudom a választ. Ám ez csak eggyel több ok, hogy föltegyem őket. Az idő majd felel rájuk.”

A felelet e pillanatban így hangzik: majdnem lehet, de mégsem.

1999-ben, az Orbán-kormány második évében Schlett István ezeket írta a Fidesz kongresszusi kiadványába: „A hatalmi eszközökkel való rendelkezés, az eszközök közötti választás szabadsága... a kormány számára csapdaként is működhet... Könnyen nyúlhat olyan eszközökhöz, amelyek az adott helyzetben, az adott probléma megoldásában sikerre vezetnek, ám e döntések mégis »rövidszerűek«, mert a program, a cél elérését akadályozzák, esetleg lehetetlenné teszik... A polgárosodás programját valló párt és kormány szempontjából nézve célszerűtlennek, károsnak, elhibázottnak kell tekintenünk minden olyan megoldást, amely... szemben áll a...

polgárosodás követelményeivel. Bizonyára könnyebb, egészen biztos gyorsabban végrehajtható emberek cseréje, bizonyos szférák »megszállása«, mintsem... már-már természetessé váló szokásokra épülő mechanizmusok megváltoztatása. A »pénzosztó helyek elfoglalása« például egy csapásra megváltoztathatja a preferáltak, illetve a diszpreferáltak körét, akár még »igazságot« is tehet, ám... a körülmények nem fognak megváltozni pusztán attól, ha a régi mechanizmusokat új emberek működtetik...

A régi tömlőben az új bor gyorsan megsavanyodik...

A többség limitált, de mégis érzékelhető változást akar. Például a szó és a tett, az írott és az íratlan szabályok egymáshoz közelebb kerülését... A Fidesz vezette kormánynak meg kell felelnie a maga keltette várakozásnak... bizonyítania kell... például azt, hogy nemcsak klientúra-építő kormányzás lehetséges... Egyetlen ciklusban nem lehet megbízható klientúrát teremteni. Nem is beszélve arról, hogy 1998 az ilyesfajta hatalmi bázis gyengeségét már megmutatta: a választásokat a kívülállók és a kiszorultak szavazatai döntötték el...

»Aki a célt akarja, akarnia kell a célhoz vezető eszközöket is« – szól a régi politikai maxima. Az első látásra politikai cinizmust sejtető mondatnak azonban van egy másik, véleményem szerint igazabb olvasata: aki a célt valóban akarja, csakis a cél megvalósításához alkalmas – tehát következményeiben a célnak nem ellentmondó – eszközöket választhatja, még akkor is, ha más eszközök hasznosabbnak látszanak. Egyébként »rövidszerűnek bizonyul«.

Egy barátom barátjának a tizenhárom éves kislánya így fogalmazta meg a 2002-es választásoknak a – jobboldal, ha tetszik, a polgári Magyarország számára adódó – tanulságát: „Ezt a fiúk talán megérdemelték: de mi nem!”

Ennél okosabbat én se tudok mondani.

A JOBBOLDAL VÁLSÁGA

Népszabadság, 2003. június 7.

A cikk vízvázlat volt az Orbán Viktorhoz, a Fideszhez, sőt az egész jobboldalhoz való viszonyomat illetően. Mivel sejtettem, hogy feltűnést kelt majd, jó előre elhatároztam: minden utólagos médiaszereplést elutasítok. Összesen tizenegy rádió- és tévé-meghívást, illetve hírlapi interjút hártottam el. Végül az egyensúly kedvéért két hetilappal tettem kivételt: a 168 Órának, illetve a Heti Válasznak nyilatkoztam a cikk kapcsán.

A magyar jobboldal válságban van. A Fidesz nagy csinnadrattával végrehajtott »újraalapítása« és Orbán Viktor »visszatérése« pártja élére a hamis látszat ellenére nem a válságból való kilábalást, hanem annak elmélyülését jelzi. A jobboldal válsága jórészt Orbánéval egyenlő. Abból fakad, attól függ: sorsuk ma még beláthatatlan ideig egybefonódik. Orbán Viktor rendkívüli teljesítményt nyújtott és óriási érdemeket szerzett a jobboldalon. Saját pártja súlyos kudarcának terheit cipelve '94 után egybeterelte, majd győzelemre vitte a megvert, Antall halála után árván maradt, szétszórt mezei hadakat a nyomasztó túlhatalmú baloldallal szemben. Akkor úgy tűnt, e diadal nemcsak a parlamenti váltógazdaság esélyét adja vissza az utódparti hegemonizmus folytonosságával szemben, de valóban egy polgári Magyarország ígéretét hordozza a posztkommunista berendezkedés helyett.

A nemzeti érzés erősítésével, az ünnepek kultikus felhasználásával Orbán nemcsak pártpolitikai értelemben vezette ki vert helyzetéből a magyar jobboldalt, hanem lelki és morális értelemben is. Rehabilitálta annak fogalomkészletét („nemzet, család, konzervatív, polgár” stb.), s a baloldal egy időre a nyelvpolitikában is defenzívába szorult.

A választási győzelem és a kommunikációs fordulat kivívásán túl elévülhetetlen érdemnek számítanak a jobboldalon az orbáni kormánypolitika azon törekvései is, amelyek egy új társadalom- és nemzetpolitikai stratégia körvonalait rajzolták ki. A magyar érdekek erőteljesebb védelmét a globalizáció elkerülhetetlen folyamatában. Az öntudatos külpolitikai vonalvezetés, a határon túli magyarok védelme, a multikkal vállalt olykori konfrontáció (energia- és gyógyszerárak, magánnyugdíj-pénztárak, hazai vállalkozások piaci normákon átlépő támogatása stb.), továbbá a karak-

2002

2003

teres népesedés- és családpolitika. Ezek hatékonysága talán vitatható, de indokoltsága – legalábbis a jobboldalon – aligha.

A túloldaltól jött Orbán Viktor nemcsak Tisza Kálmán rendkívüli politikusi teljesítményét látszott megismételni (aki egykor szintén balról érkezvén egyesítette a Deák halála után vezér nélkül maradt jobboldali tábor), hanem sokunk szemében egy az övéénél nagyobb: *államférfiúi* formátum ígéretét hordozta. Orbán maga is nagy műre készült, hosszú távon, több ciklusban gondolkodott. Utolsó – kormányfőként elmondott – augusztus 20-i beszédében ilyenek hangzottak el: „Úgy érezzük, minden készen áll arra, hogy nagyszerű dolgok történjenek velünk... A lelkek emelkedése, a közös bizalom, a jövőbe vetett remény és az ebből fakadó erő... Amit felépítettünk, azt meg is tartjuk... Saját történelmünk lesz megint... A jövő elkezdődött.”

De aztán nem folytatódott.

A vereség nemcsak a csalfa államférfiúi reményeknek vetett véget, de a csábító történelmi analógiáknak is: tizenöt év kormányzás helyett Orbánnak egyelőre csupán négy jutott.

A kudarc fő oka a konfrontatív hatalmi politika erőltetése volt. Orbán azt a következtetést vonta le az Antall vezette első polgári kormány vereségéből, hogy a jobboldal a politika hagyományos eszközeivel nem versenyképes az utódpárttal szemben, amely több évtizedes diktatórikus múltjából roppant indirekt hatalmi bázist mentett át. Széles értelemben vett hatalmi politikára van szükség, a kormányzati jogosítványok birtokában ki kell építeni a saját bázisainkat. A gazdaságban, a közigazgatásban a fegyveres erőknél, a társadalmi szervezetekben, a médiában, a kultúrában: mindenütt. Megteremteni a saját intézményeinket, pozícióba rakni, helyzetbe hozni a saját embereinket: a posztkommunista Magyarországgal szemben létrehozni a „polgári Magyarországot”.

Ám Orbánnak ezekkel a módszerekkel csak egy *kontra-posztkommunista* Magyarországot sikerült létrehoznia. A hatalmi rombolás/építés nyomán a pártpolitika mind mélyebben itatta át a társadalom egyéb szféráit, amelyek Nyugaton autonóm módon működnek: autonómiájuk elvesztése működésük lényegét veszélyezteti. Az egész pályás letámadás módszerei erőszakosnak és fenyegetőnek tünnek. A pozícióit védő baloldal nemcsak a saját hívei, hanem a pártpolitikailag kevésbé elkötelezett rétegek előtt is hatásosan bizonygatta, hogy ez a hatalmi politika nem a nyugati posztmodern demokráciák, hanem a keleti posztkommunista féldiktatúrák rokona. Orbán pedig nem Tony Blairé, hanem Leonyid Kucsmaé és Alekszander Lukasenkové. El kell ismernünk: a négy kormányzati esztendő sok muníciót kínált az efféle

(s a még rosszabb) interpretációk számára. Sokat ártott a mohóság, amellyel a fideszesek pártjuk hatalmi – s vele együtt a maguk és családjuk anyagi – gyarapodását akarták megalapozni a kormányzás éve alatt. Egyetlen ciklus alatt. Orbánék – a parvenük örök hibája ez – nem tudtak mértéket tartani. Olyan lendülettel, olyan vad igyekezettel ragadtak nyakon minden esélyt, mintha sejtették volna: négy évük van, s aztán nincs tovább. És lőn...

A hatalom elvesztése fölkészületlenül érte és megdöbbenetette Orbánt. „Győzelmi reményekkel vágtunk neki a választásoknak, s egyelőre nincs is magyarázatom arra, ami történt” – mondja 2002 májusában. Máig nincs rá magyarázata. Máig nem tudott szembenézni a vereség mélyebb okaival – a saját felelősségével. Azzal a ténnyel, hogy ő összehasonlíthatatlanul jobb kondíciók mellett kormányozhatta az országot, mint elődei. Egy konszolidálódott, a rendszerváltozás súlyos megrázkódtatásain túljutott gazdaságot és társadalmat örökölt. Őrá – Antall Józseffel ellentétben – már nem a kamikaze szerepét osztotta a sors: neki komoly esélye volt.

De elrontotta.

Mégis úgy érzi, nem követett el hibát. „A lényegét illetően nem tettem volna mást. Az elmúlt négy év meghatározó döntései esetében nem hoztam volna más döntéseket.” A vereség utáni első reflexe ez: csalás történt. A szocik az első forduló délutánján mozgósították híveiket, miután a szavazókörökből törvénytelenül kijuttatták a távolmaradók neveit. A csalás villámgyorsan legendává nő (lásd még: mérgezett füge, Bécs által fölbérelt vadkan, Görgey stb.) és törvénytelen dacreakciókat szül (Erzsébet hídi blokádnál, körüti tüntetés), melyeket Orbán – ha jogszerűnek nem is – igazságosnak érez. Máig úgy hiszi, a kormányt akkor és ott: az első forduló délutánján, pár tucat szavazókörben ütötték ki a kezéből.

Orbán Viktor 2002 áprilisa óta mély emberi és politikusi válsággal küzd. Ennek félreérthetetlen jelei vannak. Ebből fakad a parlamenti szerepléstől való tartózkodása (annál a cégnél kellene beérnie az ellenőrzési főosztályvezetői poszttal, amelynek tegnap még nagyhatalmú és nagyreményű elnök-vezérigazgatója volt). Ezért hív össze „kormányülést” a pilisi hegyekbe, ezért merül föl, hogy az EU-csatlakozást ne a hivatalban lévő miniszterelnök, hanem Mádl Ferenc írja alá, ezért van, hogy el is megy Athénba, meg nem is. Ez a válság táplálja a „másik”, az „igazi” Magyarország mítoszáit, élteti az ott betöltött virtuális miniszterelnöki szerepet, ami a polgári körök szeánsaiban a megbecsülés és a szeretet uralkodónak kijáró gesztusaival ajándékozta meg a valóságos kormányfői hatalmát vesztett politikust. (Szavazókórus-szerű Viktor-Viktorozás, rajongó tekintetek és érintések; több-

ször hasonlították már Kossuth Lajoshoz, Széchenyihez, Szent Istvánhoz; nagymamák vitték hozzá unokájukat, mondván: nézd, ő a mi miniszterelnökünk, kérték, simogassa meg a gyerek fejét, s ő megsimogatta...)

Orbán sebzett lelkének szüksége van a gyógyírra. Csakhogy – mint Tölgyessy Péter mondja – az mákonyként hat: nemcsak a fájdalmat enyhíti, de kábít is. Elhomályosítja a tekintetet és függőséget okoz. Ami az elmúlt évben a jobboldalon történt, az nem egy nagyformátumú politikai stratégia átgondolt lépéssorozata, hanem egy válságba jutott, megzavarodott lélek ösztönös – és mindeddig sikertelen – öngyógyítási kísérlete. Az uniópárt erőltetése, a polgári körök mozgalma, a Fidesz „újraalapítása”: mind erre vezethető vissza.

Tévedés – s a választási vereség egyik fő taktikai oka – volt az a törekvése, amellyel Orbán egybe akarta fogni az egész jobboldalt: a közepétől a széleig. Mivel sokat tudott markolni – végül keveset fogott. Maga mögé állította a radikálisok jó részét, ám nagy árat fizetett érte: középen túl sok szavazatot veszített. A közepet lefedhette volna az MDF kezdeményezte Békejobb, de Orbán ezt megghiúsította. Ha már egykor nem tanult Antaltól (aki többször mondta, hogy '90-ben az MDF egyedül, a kisgazdák és a KDNP nélkül, nem tudta volna lefedni a jobboldalt, s ő ezért támogatta az önállóságukat), most utólag tanulhatna Dzurindától. Szlovák kollégája ugyanis – bár csupán 17 százalékot szerzett a választásokon – három koalíciós partnerével tovább kormányozhat, míg ő a maga 49 százalékaival ellenzékbe szorul.

De Orbán nem tanul. A vereség után politikusi krédóként fogalmazza meg: „ha végig akarom járni az utat, amelyen még 1989-ben elindultam, akkor meglévő erőmet... annak a szolgálatába kell állítsam, hogy egy uniópártot sikerüljön létrehozni”. És kiadja a jelszót: „Egy a tábor, egy a zászló”.

A polgári körök életre hívása ösztönös mozdulat: a két forduló közt megtapasztalván személyes föllépésének – az akkori rendkívüli följazottság légkörében – meghökkentő mozgósító erejét, úgy véli, kár lenne veszni hagyni ezeket az energiákat. Mozgásban kell tartani, és szervezett keretek közé kell terelni őket. A Kossuth téri gyűlést újabbak követik, majd a fölhívás: alakítsatok polgári köröket!

Az új közeg gyógyír a volt kormányfőnek, erről már beszéltünk. De arról még nem, hogy Orbán ezzel a – minden kétséget kizáróan az ő hívó szavára, az ő személye köré támadt – mozgalommal új pozícióra tesz szert. Az egész jobboldal – formálisan soha meg nem választott, de vitán fölül elfogadott – vezérévé válik. Olyan közvetlen legitimációt szerez, amely nem

illeszkedik a parlamentáris demokrácia intézményes, formalizált rendjébe, amely a „nép” közvetlen módon, tömeggyűléseken megmutatkozó akaratnyilvánításából és lelkesedéséből táplálkozik. Ez bizony a két háború közti jobboldali vezérkultusz jegyeit idézi. (A húszas években Robert Michels német szociológus olaszországi tapasztalatai nyomán kifejtette: az effajta direkt népi akaratnyilvánítás erősebb, hitelesebb és demokratikusabb legitimitást ad a politikai vezetőnek, mint ami a parlamentarizmus áttételes, formalizált, kiüresedett intézményein keresztül nyerhető...)

A két háború közti időre emlékeztet a politikai párthoz társuló tömegmozgalom jelensége is. A polgári köröknek semmi közük a mai nyugati politikai mozgalmakhoz, amelyek ab ovo pártellenesek. Tévedés továbbá a civil társadalom megszerveződését – a szabadság bibói kis köreit – látni bennük. Ezek nem alulról, öntevékeny módon, hanem fölülről, kampányszerűen, egy politikus hívó szavára, afféle politikai segédcsoportokként jöttek létre. Hiányoznak belőlük a választás és a felelősség demokratikus intézményei: az Orbán Viktor iránti odaadás és valami közös érzület tartja őket össze.

Ez önmagában is problematikus a parlamentáris demokrácia szémszögéből, amit csak fokoz a körök jó részének időközbeni radikalizálódása. Az első lelkes nekibuzdulás enyhültével a mérsékelték háttérbe húzódnak, elmaradoznak, ám kitartanak a megrögzött gyűlésre járók, a rabiátus, beszédkényszeres, asztalverő radikálisok. Átveszik a kezdeményezést, és végleg elriasztják a megfontoltakat, a józanokat. Sokat elárul a polgári körök világáról, hogy ott olyan véleményformálók váltak ünnevelt sztárokká, mint Lovas István, Bencsik András és Bayer Zsolt. Figyelemre méltó, hogy még az Antall Józsefénél messze tradicionálisabb jobboldaliságáról ismert Boross Péter is föllép e jelenségekkel szemben.

Nyilasokhoz sodródott újságírók egykori ténykedésével állítja párhuzamba a mai radikális publicisták kalandor politikai szerepvállalását, sőt idáig megy: „Kedvelem Orbán Viktort, nem akarok és nem is tudnék az ellensúlyja lenni... (De) a szükséges történelmi és politikai ismeretek hiánya miatt nem alakult ki a megfelelő veszélyérzet... Imrédyt is egy csalódás tette olyanná, hogy a szélsőség irányába indul el.”

Orbán legújabb politikai akrobatamutatványa, a Fidesz „néppárttá” alakítása ugyanarról a dobantóról startol, mint a többi. Ugyanúgy a vereség és a hatalomvesztés földolgozatlansága szülte pótcselekvés. Az MSZP nem azért nyert, mert rosszul kormányoztunk, hanem (mint tudjuk, szavazóköri csalással) azért, mert szervezettebb volt. Nagyobb tagsággal és társadalmi beágyazottsággal rendelkezett nálunk. A következő választásig tehát be

kell hoznunk a hátrányt: szervezkednünk kell (választóköri szerint) és nyitni a társadalom felé.

A nyitás nem valódi. Ha az lenne, akkor a Fidesz létező társadalmi szervezeteket, szakmai érdekcsoportokat integrálna, s nem maga kreálna ilyeneket. Akkor nem fölülről lefelé, hanem alulról fölfelé menne a dialog. Akkor Orbán nem kérne föl egy bajszos, vitézkötéses embert, hogy szervezzon gazdatagozatot, hanem megállapodna a Magyar Gazdakörök Országos Egyesületével. Az sem társadalmi nyitás, hogy pár neves ember, továbbá Orbán néhány volt minisztere afféle kongresszusi felajánlasként (esetleg feleségstül) csoportosan kéri föl vételét a pártba. A magyar társadalomban nincs tömeges igény a pártokhoz való csatlakozásra. A rendszerváltozás hajnalán se volt, nem hogy most. Leszámítva a karrieristákat, ám ők a kormánypártok kegyeit keresik. Ha a Fidesz az előző négy évben nem tudott bázist építeni, mostani helyzetében erre vajmi kevés esélye van.

A Fidesz átalakítása valójában a hadra fogható polgári körösök beszervezését szolgálja, amivel nőhet a párt mozgósító ereje. De a vonzereje alig. A híveket 2006-ban talán nagyobb arányban tudják majd az urnákhoz vinni, talán ismét többen lesznek, mint négy évvel korábban, de féltő, hogy megint nem lesznek elegendőek. A polgári körök a radikalizmust erősítik (tovább) a Fideszben, ami a még el nem kötelezetteket inkább taszítja. Lakner Zoltán kérde: „komolyan hiszik a Fidesz vezetői, hogy a radikálisok révén több szavazat nyerhető, mint amennyi elveszithető általuk?” Sajnos azt kell felelnünk, hogy: igen. A 2002-es vereség tanulságai ellenére. Merthogy képtelenek levonni a tanulságokat.

A meghirdetett nyitással ellentétben az új stílus, a hangütés, a szellemiség belterjes. Bezárkózó és szektaszerű. Mindez nem most kezdődött, hanem a választások után, mikor Orbán a töle valaha megszokott racionális elemzés helyett ezt mondta a vereségről (azon kívül, hogy nincs rá ésszerű magyarázata): „Minden hátrátételnek megvan a maga értelme. Eljön az idő, amikor megértjük majd... Semmi sem emel föl, csak az alázat.” Októberben így beszélt az Erzsébet téren: „A Gondviselés úgy alakította, hogy... a magyarok nagyobb része más utat választott. Mi úgy döntöttünk, hogy ezen az úton maradunk... Ami bajnak látszik, nem biztos, hogy az. Lehet az jó is, fel is emelhet, ha minden próbatételnél elvesztünk valamit a bennünk lévő gyarlóságból... Nekünk többet kell dolgoznunk, többet kell imádkoznunk, többet kell viselnünk, mint a más úton járóknak... Hinnünk kell abban, hogy ha fényesebbek leszünk, nagyobb lesz a világosság... Mert mi mindennap újra kezdjük!” Ez az üldözött keresztények, az igazhitű pu-

ritánok, a vallási szekták profétájának hangja. Orbán Viktor hangja 2002-ben. (A legutóbbi hír szerint negyvennapos böjtöt tartott...)

A Fidesz új Alapító levele is ezen a hangon szól. „Hisszük... Hisszük... Hisszük... Valljuk... Valljuk... Valljuk...” Ez nem egy modern európai néppárt, ez az új Hit(vallók) Gyülekezete. A második világháború után nyugaton a *néppártosodás* azt jelentette, hogy a pártok sokszínűvé és pragmatikussá váltak, ideológiai arcuk elhalványult. A kereszténydemokrata pártok szervezetiileg elszakadtak az egyháztól, elvesztették világnézeti jellegüket, laikus arculatot öltöttek. A Fidesz alapító levelében ez olvasható: „Valljuk, hogy létezik erkölcsi rend, amely az emberi akarat felett áll”, továbbá: „van külső mércéje az emberi cselekedetnek, és eljön az a pillanat, amikor [az embernek] el kell számolnia az életével.” Ez egy világnézetiileg elkötelezett, tradicionális keresztény párt szövege, még akkor is, ha Istent és az utolsó ítéletet nem nevezik néven.

A Fideszben régóta nem nevezik nevükön a dolgokat. Orbán kongresszusi beszéde kimódolt és zavaros. (Nemrég újraolvastam szinte minden fontos beszédét és interjúját 1989. június 16-tól napjainkig. Az intellektuális színvonal és a hitelesség terén tapasztalható romlás fájdalmas.) Mély szomorúsággal tölt el, mikor a moralizáló közhelyekből, irodalmi idézetekből és székellyé átszabott zsidó viccekől összeálló szövegről az általam tisztelt filozófus olyasmit mond, hogy ez a szellemi és erkölcsi megújulás nyitánya lehet a társadalom számára. A versengő pártpolitikának is van szelleme és erkölcs, de sajátos természetű. Rossz jel, ha pártpolitikus hirdeti efféle megújulást. Ha újra meg újra a szeretet hatalmáról és az alázat erejéről papol.

„Hogy egymással szövetségre léphessünk, először magunkkal kell dűlőre jutnunk” – mondja Orbán. Aztán fölolvass egy Márai-idézetet, s húsz másodperc múlva már itt tart: „Nos, hát így juthat dűlőre magával az ember, és léphet aztán másokkal szövetségre, ahogy mi ezt itt közösen megtettük.” Három perccel később: „Ez súlyos és nehéz kérdés... Ideje belátnunk, hogy erre csak együtt adhatjuk meg a választ.” Nyolc perc múlva: „így alakít bennünket a mi szövetségünk.”

Mi folyik itt? Kollektív együttgondolkodás, mély eszmecsere, közös lelki gyakorlat? Túró. Egy ember beszél, a többi hallgatja, majd percekig tapsol neki. Szemfényvesztés az egész? Orbán hideg fejjel manipulálja a tömeget vagy maga is hiszi, amit mond neki? Ki áll a színpadon: Cipolla vagy Mózes? Talán mindkettő, s ez a legfélelmetesebb.

A Fidesz „megújulásáról” számos tanulmány született, s születik még, de egyik sem mond annyit a lényegről, mint a HVG címlapja, ahol Orbán Vik-

2003

2003

tor Orbán Viktorral fog kezét. Az új „szövetség” azt jelenti, hogy a Fidesz vezérpárttá alakult. Az elnök alapszabályba iktatott hatalma példátlan, demokratikus pártoknál nem találunk ehhez foghatót. Ő jelöli a két alelnököt meg a választmány és a frakció elnökét. Vele együtt ez az öt személy alkotja a szűk körű, sűrűn ülésező, operatív elnökséget, amely a tényleges döntéseket hozza. (Az állampárt hasonló szervét Politikai Bizottságnak hívták.) A szélesebb az előbbi földuzzasztása az Orbán által fölkerített tagozatvezetőkkel (Központi Bizottság). Egytől egyig Orbán nevezi ki a választókerületekre épülő új alapszervezetek vezetőit, ráadásul föl is oszthatja a párt bármelyik helyi szervezetét, miáltal az érintettek tagi viszonya megszűnik. (Itt már nem érvényes az analógia, hisz a ceglédi városi párttitkárt nem Kádár nevezte ki, s nem volt joga fölmozdítani sem a ceglédi alapszervezetet. Ez tehát nem demokratikus centralizmus: ez csak centralizmus.)

Ha Orbán 1988. március 30-án este a Bibóban azt mondja: 15 év múlva majd így néz ki a Fidesz, örülnek nyilvánítják, és kikergetik a teremből. Ez az örület most: valóság. Ebbe a pártba fognak tízezerrel tódulni az emberek? Amelynek a sorsa egy minden intézményes kontroll fölött álló, tehát hibátlan és csálhatatlannak hitt vezér kezébe van letéve?

Az egész jobboldal sorsa az ő kezébe van letéve. Egy olyan emberébe, aki bár súlyos hibákat vétett, láthatóan nem képes önkorrekcióra. Aki – ismét Lakner Zoltánt idézem – „ma már nem tekinthető az MSZP legyőztese elsődleges biztosítékának, hanem – legalább ezzel azonos mértékben – a vereség komponensévé vált.”

A baj ennél is nagyobb. Nemcsak az a veszély fenyeget, hogy Orbán betonozza az utódpart hatalmát, mert gettósítja, és tartós ellenzékbe szorítja a jobboldalt. Nagyobb baj, hogy tönkre is teheti. Olyan képződménnyé torzíthatja, amelynek a hatalomra jutása nem is kívánatos.

E súlyos szavak alátámasztása igényel némi történeti visszatekintést. Tölgyessy egy előadása nyomán elmondható, hogy Magyarországon két jobboldali tradíció létezik. Az egyik a Bethlen István-i arisztokráta, realista, konzervatív liberális hagyomány, amely a jogállam és a parlamentáris kormányzás alapján állt, s meghatározta a Horthy-rendszer politikáját. A másik a '19-es kommunista diktatúra nyomán született középosztálybeli, radikális jobboldaliság, ami a gazdasági válság éveiben Gömbössel jutott átmeneti vezető szerephez, majd '44-ben – német segítséggel, végleg eltorzulva – rövid időre fölül is kerekedett. Ez utóbbi türelmetlen és antiliberális volt, a tömegek mozgósítására s az államra épített, de nem a parlamentarizmusra. Tölgyessy szerint Antall József a bethleni jobboldaliságot folytatta,

Orbán Viktor ellenben mindinkább a radikálisra építi a maga politikáját, mert erre a magyar jobboldal inkább vevő.

A gondolatmenetet folytatva megállapíthatjuk, hogy a szovjet diktatúra a háború után Magyarországon elvágta a jobboldal folytonosságát, amely így nem mehetett át azon a megújuláson – néppártosodáson és liberalizálódáson –, ami a háború utáni évtizedekben Nyugaton lezajlott. Am kivételes szerencséje a magyar jobboldalnak, hogy a rendszerváltozás pillanatában Antall József személyében olyan politikus állt az élére, aki nemcsak a jobbik, a bethleni hagyományt folytatta, hanem azt – rendkívüli formátuma és fölkeszültsége révén – megújítani is képes volt. Korszerűsíteni, beleépíteni azon értékeket, melyek az előző évtizedek nyugati fejlődése során keletkeztek. Antall a híd szerepét töltötte be: a negyvenes években megszakadt magyar jobboldali múltat összekötötte a megújult nyugati jobboldalisággal, a kilencvenes évek jelenével. Ez a szerep jórészt sikeres volt: az első polgári kormány – ezt ma már egykori ellenfelei is elismerik – a parlamentarizmus talaján állt, nemzetközi presztízst vívott ki magának, mérsékelt és felelős politikát folytatott, s a radikálisokat a perifériára szorította.

Am Antall számos ok (többek közt korai halála) miatt nem tudott megfelelni a tömegdemokrácia és a tömegmédia korának, az ezredvég posztmodern politikai kihívásainak. Ekkor lépett (át) a színre Orbán, aki rendkívüli képességei révén alkalmasnak tűnt minderre. Aki egyesítette, győzelemre vitte és (poszt)modernizálta a magyar jobboldalt. Legalábbis sokáig így látszott – a gyűlő kételyek ellenére.

Ma nem látszik így.

Ma úgy látszik, hogy inkább megrontja és tönkreteszi. Hogy nem a jobbik, hanem rosszabbik hagyományt folytatja. Hogy nem építi, hanem rombolja az antalli hidat. Hogy visszamegy a másik – egyszer már elhagyott – partra, s az általa vezetett jobboldal újra militáns, antiliberális, avított és nemzetközileg szalonképtelen lesz.

A helyzet kilátástalannak tűnik. Orbán iszonyú súllyal nehezedik a magyar jobboldalra, alternatívája nincs, elfogadottsága – minden kudarc és intő jel ellenére – óriási. Akik azt remélik, hogy egy újabb súlyos választási kudarcba belebukik, tévednek. A „magyar lélek” a vereségre van szocializálva. Nem a győztest, hanem a vesztest szereti. Itt nem a józan és sikeres reálpolitikusoknak van kultuszuk, hanem azoknak, akik a harcot a bukásig viszik. Nem Bocskainak, Bethlen Gábornak és Deáknak, hanem Rákóczi-nak és Kossuthnak.

Orbának is lesz.

APÁK ÉS FIÚK

Népszabadság, 2004. május 28.

Amikor ezt írtam, még nem ismertem azokat a számokat – amelyeket később akkurátusan felsoroltam az Arcmás című könyvemben –, s amelyek tanúsága szerint Orbán Győző családi vállalkozásainak saját tőkéje, illetve nettó árbevétele megsokszorozódott Orbán Viktor első miniszterelnöksége nek éveit alatt.

Először úgy tűnt, nem komoly az ügy. Medgyessy fiát célkeresztbe vette a Fidesz, hogy lőhesse az apját. Ebben semmi új nincs, csak a szereposztás: Orbán idején az apára céloztak, hogy a fiúra tüzelhessenek. Simának tűnt most is a dolog, a támadást hárították: a gyerek kizárólag magáncégekkel került kapcsolatba. Egyetlen állami vállalat, egyetlen forint közpénz sincs a történetben, tiszta magánbiznisz: a Fidesz nem miniszterelnököt, hanem bakot lőtt. A sértetlennek látszó kormányfő azonban hirtelen – és nagyon is sértetten – visszalőtt. Ő bírja a rágalmat, megszokta már, de a családját hagyják békén! „A politikát a családok életébe erőltetni, közemberek nyugalma megzavarni, tanult szakmájuk gyakorlásából boldogulni igyekvő fiatalokat hazugságokkal vádolni nem tartozhat hozzá a demokráciákban megszokott politikai versengéshez” – írta felindultan „Medgyessy édesapa”. Aztán a parlamentben – még felindultabban – lehazugozta az ügyben interpelláló képviselő asszonyt.

Nem túlzás ez?

A fölháborodás mértéke szerintem messze átlépi azt a határt, amit még jogosnak lehetne tekinteni. Az ellenzék támadása ugyanis korántsem olyan indokolatlan, mint amilyennek be akarják állítani, ahogy a Medgyessy és Baráth gyerek üzlete sem az a patyolat tiszta magánbiznisz. Állami cég és közpénz nincs a dologban, ez igaz. De olyan nagy, reprezentatív – volt állami – cégek vannak, amelyek ma is ezer szállal kötődnek az államhoz. Az OTP és a Matáv ilyenek. Utóbbi a széles sávú internet-szolgáltatás kiépítéséhez 3,17 milliárd forint, öt év alatt igénybe vehető adókedvezményt kapott a kormánytól. Ez nem hazugság, ez tény. Kormányhatározat van róla. Az a kormány határozott így, amelynek Medgyessy Péter a feje. Annak a Medgyessy Gergelynek az édesapja, aki százmilliós megbízási szerződést

kapott a Matávtól. (Eddig az érintettek nem cáfolták ezt, csak a miniszterelnök nevezte most hazugságnak. Talán mert nem száz, hanem csak kilencvenöt? Vagy százöt? Mit gondoljunk?)

Kínos ügy. Nincs szó törvénysértésről (főleg bizonyítottáról), de a gyanú ilyenkor megfogalmazódhat. Az ellenzék és a sajtó meg is fogalmazza: ez a dolog. Hogy is mondta – Mikszáth nyomán – Kósáné? Nem elég becsületesnek lenni, annak is kell látszani. A látszat a Vegyész esetében is kínos. Állami megrendelés a cégnek a kormánytól autópálya-építésre egyfelől, tartós szakmai tanácsadásra szóló szerződés a cégtől a kormányfő fiának másfelől. Az összeférhetetlenség tipikus esete ez is. Nem igaz, hogy Medgyessy nem érti...

Ám ezzel még nincs vége. Nézzük meg közelebbről a cégeket! Előbb a fiukét. A TGG and Partners egy éve alakult, hárommilliós törzstőkével. Surján László utánanézett: Brüsszelben be sincs jegyezve az ott működő tizenötezer lobbicég között. A Matáv főtulajdonosa világcég, a Deutsche Telekom. Igazi mamut. Pont egy ilyen szakmai múlt és referenciák nélküli (a fiúknak van, a cégnek nincs) minikáefté által reméli érdekei érvényesítését az Európai Unió döntéshozó szerveiben? Vagy máshol, mást vár tőle?

No, de mit tegyen az a szegény gyerek, ha az apjából miniszterelnök lesz? Mégse várható el, hogy felhagyjon addigi életével és munkájával! Bizonyos esetekben talán elvárható, de itt másról szól a történet. Itt fordított a sorrend: nem először volt a tanácsadó cég, s aztán lett az apából miniszterelnök, hanem először lett az apából miniszterelnök, s aztán kezdett tanácsot adni a fia. Micsoda különbség! A köztársasági elnök fiát is piszkálták nemrég, hogy annál az ORTT-nél dolgozik, amelynek elnökét – a kormányfővel közösen – az apja jelöli. Csakhogy amikor Mádl Ferencet elnökké választották, Mádl András már ötödik éve ott dolgozott. Arról nem is beszélve, hogy nem százmilliós megbízási szerződésért, hanem tisztes közalkalmazotti bérért.

Antall Józsefnek is van egy ügyvéd fia. Apja miniszterelnöksége idején az irodája semmilyen állami megbízást nem kapott. Egyszer képviselt egy külföldi céget az ÁVÜ privatizációs pályázatán a HungarHotels egyik szállodájának eladásakor. És vesztett! Ő, az még egy más világ volt...

Hogy érzékeljük az időközben végbement romlást, idézzük föl Torgyán József és Attila alakját. Az apát Antall még a kormány közelébe se engedte. '98-tól viszont már miniszterként építhette liftes, medencés, budai villáját. A fiú egyszerű pénzbeszedőként dolgozott be az apának (a kicsit, a

2004

2004

hárommillió tételt is becsülve). Legalábbis ez volt a látszat. Ami – szerintem – ezúttal egybeesett a jelenséggel (sőt a lényeggel is).

De nézzük Orbán Viktort és édesapját. Az övéké bonyolultabb történet. 1993-ban, a bányaprivatizáció során befolyt némi pártpénzzel érintkező tőke a családi kasszába, ez tény. Kínos annak ellenére, hogy a fia akkor még nem volt miniszterelnök. Kínos tény az is, hogy amikor már az volt, Orbán Győző állami céggel állt szerződéses viszonyban. Nem az M7-es építéséhez hordta a követ, attól a fia kérésére elállt. (A jelek szerint egy strómanon keresztül szállított.) Amúgy – érthetően – nehezebbre esett a visszalépés, mert ő már 1976 óta foglalkozott kőbányászattal. Huszonkét évvel ezelőtt, hogy a gyerek kormányt alakított. 1999-től viszont a Dunafernek ad el dolomit. A Viktor ekkor már nem gimnazista, hanem miniszterelnök, a cég meg állami. Alighanem ez is hozzájárult a 2002-es vereséghez. Pedig (bizonyos körülményeket leszámítva) a szerződés is, a teljesítés is korrekt volt. Orbán apja rendes, piaci áron szállított, úgy, akkor és annyit, ahogy, amikor és amennyi elő volt írva. Ez ellenőrizhető, hisz az állami céggel kötött üzlet nyilvános. A Medgyessy gyerek magáncéggel kötött megállapodása ellenben üzleti titok... De van még egy különbség. Orbán apja követ adott el, Medgyessy fia tanácsot. A kő kemény, a tanács puha. Az előbbi fogható, mérhető, az értéke kiszámítható, az ára szabott – az utóbbi megfoghatatlan és megmérhetetlen, az értéke és az ára ki tudja, milyen tényezők függvénye. Bizonyosan függ a tanácsadó személyétől, a befolyásától, a kapcsolataitól, s máris érezzük, hogy süppedős talajon vagyunk...

Alighanem érzi ezt a miniszterelnök is. Aki Kiss Elemér távozásakor még így beszélt: kormányának csak olyan tagja lehet ezután, aki a jog és az erkölcs támasztotta követelmények közül mindig a magasabb szintűnek felel meg...

Persze nem akarom én szaván fogni Medgyessy Pétert. Nem is gondolom, hogy most le kellene mondania. De azt igen, hogy kevésbé illenék fölháborodnia az ellenzék támadásain. Sokkal kevésbé. Mert a fölháborodása mögött nincs erkölcsi fedezet.

Csak idegesség van, ami – akár a harag – rossz tanácsadó.

AZ MDF DRÁMÁJA

Népszabadság, 2004. június 2.

A történet kezd félelmetessé válni. Azt várta az ember, hogy ha egyszer roppant erőfeszítések és kockázatok árán, a „szövetséges” Fidesz intenzív, ellenirányú törekvései, továbbá az uralma alatt álló jobboldali médiumok durva támadásai dacára mégiscsak sikerül átlépni a bűvös, ötszázalékos küszöböt (amire a párt utoljára 1994-ben, épp tíz esztendeje volt képes), akkor legalább egy kis időre megnyugszanak a kedélyek. És akik a kampány finisében nyíltan szembefordultak az MDF demokratikusan elfogadott, hivatalos politikájával, továbbá annak hasonlóan jellemezhető státusz elnökével (utóbbi ellen még etikai vizsgálatot is indítva!), azok tudomásul veszik pártjuk győzelmét, a saját vereségüket és az ezekből adódó konzekvenciákat. Mert amit tettek, az nem a demokrácia, hanem a *destrukció* megnyilvánulása volt. Ami ha felüti a fejét a pártban, akkor rendet kell csinálni. A szó szoros és jó értelmében. Ez a rendteremtés kezdődött meg a választási győzelem után az MDF-ben. (Hogy vereség után mi kezdődött volna, ahhoz nem kell sok fantázia.) A budapesti választmány (alapszabály adta jogával élve, elsőprő többséggel) kezdeményezte; az országos választmány pedig (lásd az előző zárójelet) jóváhagyta annak az alapszervezetnek a föloszlatását, amelyikből az említett akciók zöme elindult. Amelynek a vezetése és a tagjai egy másik – az MDF-fel szemben ellenséges – párt kampányában vállaltak aktív szerepet, és amelynek az országgyűlési képviselője már régóta úgy viselkedik, mint aki annak a bizonyos másik pártnak dolgozik. (Aki nem tudná: Balsai Istvánról és a Fideszről beszélék.)

Aki itt „konceptiósi eljárást” emleget, az nem tudja, mit beszél. Vagy nagyon is tudja. De ha mégsem, akkor figyelmébe ajánlom, hogy az említett perek az ötvenes években hamis vádak alapján, törvénytelen eljárásokat követően akasztással, pincemélyi tarkólövessel, szerencsés esetben évtizedes börtönbüntetéssel végződtek. Tisztességes ember tehát nem dobálódzik efféle szavakkal. Vannak, akik mégis megteszik, meghozzá a saját pártjukat akarják ezzel stigmatizálni. A Magyar Demokrata Fórumra a Magyar Dolgozók Pártja, Dávid Ibolyára pedig Rákosi Mátyás árnyát vetítik rá. Arról nem beszélve, hogy Balsai fejére meg az egykori mártírok glóriáját.

2004

2004

És nem afféle szélre szorult félnótások ők: a „Lakitelek munkacsoport” (amelynek szószólója a pártjában zajló „konceptciós eljárásokról” beszélt) a parlamenti frakció többségét foglalja magában. Tizenhárom képviselőt a – most már csak – huszonkettőből. Merthogy Hende Csaba nem lépett be: ő kilépett. Előbb Dávid Ibolya bizalmasa volt, aztán Orbán Viktoré lett.

Ez a hitvány kis történet sokat elárul a politika emberi vonatkozásairól. Nem is Henderől: ő érdektelen figura ebben a sztoriban. Aki érdekes, az a csábító. Aki a szövetséges pártelnök bizalmi emberét, protezséjét, same-szát – minek nevezzem? – elcsábítja és elveszi. (Vagy elfogadja a fölkínál-kozását: egyre megy.) Hogy megmutassa: ennyivel erősebb, ennyivel hatalmasabb vagyok nálad. Ezt is meg tudom tenni. El tudom venni a legjobb emberedet. Mostantól nekem – és ellened – fog dolgozni. De jó ideig még veled lakik. Ó, mennyi kegyetlenség, gög és kisszerűség kavargoban ebben a történetben! Mennyi mindent elmond a főszereplő politikusi és emberi karakteréről! Aki ilyet tesz, az nem tekinti szövetségesének a másik felet. Esze ágában sincs együttműködni vele. Orbán nem partnerekben, hanem maximum tagozatvezetőkben gondolkodik.

Visszatérve az MDF-frakcióra, maradna tehát kilenc ember. Azaz nyolc, mert bár az óvatos Medgyasszay László nem lépett be a lakitelekiek közé, az elnökségi tagságáról való lemondásával nyilvánvalóvá tette, hogy nem támogatja a pártelnök politikáját. (Becsületére legyen mondva, ő legalább megvárta a kampány végét.) Dávid Ibolyának tehát mindössze hét támoga-tója lehet a képviselőcsoportban.

A helyzet túlzás nélkül nevezhető drámainak.

Mire lehet képes a másik tizenhárom képviselő, ha kiéleződik a hely-zet? Kiülhetnek az MDF-frakcióból a függetlenek közé, majd hat hónap múlva (Hendéhez hasonlóan) átmehetnek a Fideszbe. De hányan? Csak találgatni lehet. Páran tettek már némi szolgálatot nekik (ha nem is ak-korát, mint Hende), de a hála – mint tudjuk – nem politikai kategória. Az a kérdés, kit tudnak használni közülük. Igaz, hogy zömmel jelentékte-len vagy erősen leharcolt figurák, ám a fő szempont ez: tudnák-e „hozni” a körzetüket. De nem érdemes találgatni, mert a tömeges kilépés forga-tókönyve valószínűtlen. Egyrészt nem járna az MDF-frakció megszű-nésével. A parlament ugyanis a MIÉP körüli viták óta nem szabta meg a házszabályban a minimális létszámot. Bár a képviselőcsoport többségé-nek távozása súlyos csapás lenne az MDF-re, a párt parlamenti képviselte megmaradna. Másrészt egyszeri előadás volna, nem lehetne folyamato-san a színen tartani. A másik változat durvább és veszélyesebb: átvenni az

uralmat a frakcióban. Új frakcióvezetőt választani. Kizárni Dávid Ibolya leghűségesebb embereit. Kizárni Dávid Ibolyát. Ezek nehéz és kockázatos dolgok lennének, de így több felvonásos, az idény végéig játszható dráma születne. Végkifejlet: lásd a kiscgazda frakció előző ciklusbeli történetét és a párt 2002-es választási eredményét.

Vajon mi a „lakitelekiek” célja? Ők – mint mondják – csak az MDF „eredeti szellemiségéhez” akarnak visszatérni. Az 1987-es Nyilatkozathoz meg az 1988-as Alapítólevélhez. Ó, istenem! Jelen lehettem mindkét al-kalommal (a képviselő urak, kettő kivételével, ki tudja, akkor még hol?), nagyszerű dolgok voltak. De mit lehet ma azzal kezdeni, hogy az MDF „szellemi mozgalom, nincs szándékában párttá szerveződni”? Vagy ezzel: „nem fogadja el sem a kormánypártiság, sem az ellenzékiiség címkéit és választási kényszereit”, de kijelenti: „a többpártrendszer kialakulása szük-séges”. Ez lenne 2004 nyarán az MDF új programja? Siralmas. Ha valaki azt hiszi, önkényesen ragadtam ki pár anakronisztikus mondatot, olvas-sa el a szövegeket. Erős nemzettudat és a pártállam lebontásának óvatos, de világos szándéka gomolyog bennük valami homályos, harmadikutas, népi baloldali ködben. Konzervativizmus? Modern kereszténydemokrá-cia? Ezeket Antall József hozta a fórumba. Akit Lezsák most ismét ki akar onnan iktatni.

Ha a tizenhármak annyira ragaszkodnak a '88-as Alapítólevélhez, ak-kor a figyelmükbe ajánlok egy passzust, ami ma is aktuális. Így hangzik: az MDF „elutasít minden kizárólagosságra való törekvést, a demokratizálás folyamatára veszélyes agresszivitást, minden olyan szerveződést, amelynek léte a monopóliumokra épül”. Ha ebből indulnak ki, egyszerű dolguk lesz. Csak el kell fogadniuk pártjuk legitim politikai irányát, és föl kell sorakoz-niuk annak elnöke mögé, aki meg akarja őrizni a jobboldal tagoltságát, az MDF önállóságát, és szeretné elkerülni, hogy az utóbbi a Fidesz tagozatává silányuljon.

A tizenhármak föllépése illegitim. Politikai és személyi alternatívát hir-detnek, amivel gyakorlatilag a pártellenzék szerepébe helyezkednek. Ho-lott az alapszabály így rendelkezik: „a képviselőcsoport parlamenti tevé-kenységét a párt politikai programjának, illetőleg az Országos Gyűlés és az Országos Választmány határozatainak megfelelően köteles folytatni”.

De vajon honnan veszi az erőt és a bátorságot ez a tizenhárom em-ber, hogy nyíltan szembeszálljon pártja valamennyi döntéshozó testületé-nek – így közvetve tagságának – az akaratával? Hisz a képviselők a ciklus vége felé mindinkább azokhoz kénytelenek igazodni, akik a pártban az

2004

2004

egyéni jelöltek személyéről s a listás helyek sorsáról döntenek! Mivel magyarázható, hogy minden logikára rácsfolva ők mégis szembefordulnak az EP-választáson sikeres, legitimitásában megerősödött pártvezetéssel? A rendszeren belül nincs rá ésszerű magyarázat. Csak azon kívül. A magyarázat a Fideszben van. A szakadárak Orbánéktól kapnak muníciót és biztatást. Itt van először is a Fidesz-beli „kettős tagság” intézménye. Itt vannak a csábítgatási és zsarolási kísérletek MDF-esektől hallható történetei. Ahogy a Fidesz befolyása alatt álló média védi és sztárolja a renegátokat. S ahogy üti-vágja az MDF-et – a válaszadás lehetősége nélkül. Miközben Orbán Viktor végtelen cinizmussal így ironizál: furcsa jobboldali párt az, amelynek elnöke a baloldali Népszabadságban hirdeti a maga konzervatív kiáltványát. Próbálta volna a Magyar Nemzetben! Vagy próbálnám én (ha lenne hozzá kedvem) ott megjelentetni ezt a cikket! (A válasz majd megjelenik.)

Tudjuk: a Fideszsel való közös indulás több és biztosabb mandátumot ígér a frakció tagjainak. Tudjuk azt is, hogy a politikában az egzisztenciális érdek sokat nyom a latban. A politikai profizmus egyik ismérve: az egyéni érdek és a pártérdek harmonizálása. Baj akkor van, ha valaki a saját érdekei érvényesítését nem a saját pártja sikerével, hanem egy másikéval köti össze. Ez nem profizmus: ez árulás. Ennél a megvetésre méltó politikai bűnnél tán enyhítő körülménynek számít, ha reménytelen, veszített ügyben követik el. Ám az MDF ügye most nem reménytelen. Hosszú évek óta először látszik biztatónak. Leszámítva a bedarálására irányuló gátlástalan szándékokat és kíméletlen módszereket, még a Fideszhez fűződő viszonya se volna rossz. Ellenzékben az azonos oldalon állók között természetes és egészséges a rivalizálás. Termékeny és hasznos. Amint azt az EP-választás eredményei is mutatják. A két párt 2002-ben 41 százalékot tudott szerezni a közös listán. Most – külön – a Fidesz több mint 47-et, az MDF bő 5-öt. Az összesen majdnem 54. Amikor 1998-ban utoljára indult önállóan a fórum, 127 ezer voksot kapott a listán. Most 165 ezret – feleakkora részvétel mellett! De az új szavazók a baloldaltól jöttek – érkezik jobbról a válasz –, ami az MDF árulását bizonyítja. Hihetetlen! Hát tehet annál hasznosabbat egy jobboldali párt, mint hogy szavazókat hoz el balról? Eddig azért támadták, mert a Fidesztől viszi el voksokat, amelyek a küszöb el nemérése miatt kárba vesznek. Most, hogy megvan az öt százalék, az a baj, hogy balról jöttek a plusz szavazatok? Az ember néha úgy érzi, paranoiásokkal vitatkozik.

A balról jött voksokat egyébként főleg Orbánnak és a Fidesznek köszönheti az MDF. Az előbbieik támadásai keltettek együttérzést Dávid

Ibolya és pártja iránt. Továbbá az a harcos ellenállás, amellyel az utóbbiak ezeket fogadták. A két párt és a két politikus közti feszültség elérte azt a fokot, ami már nemcsak rokonszenvpontokat hozott az utóbbiaknak (lásd: népszerűségi lista), hanem szavazatokat is (lásd: pártlista). Korábban – amíg az MDF csak a maga stílári és ízlésbeli különbözőségét hangoztatta a Fideszhez képest (mindig hozzátéve, hogy amúgy hű szövetségesnek és leendő koalíciós partnernek tekinti magát) – a túloldalon úgy gondolták: majd bolondok lesznek közvetve, a fórumon keresztül a Fideszre voksolni.

Az MDF-nek most sikerült önálló politikai platformot kialakítania (a katonák hazahozatala Irakból, a korrupció elleni fellépés, Konzervatív Kiáltvány). Ez irányadó lehet a jövőre nézve. A két nagy pártot a szavazatmaximálás kényszere a gyűjtőpárti jelleg felé tolja. A Fidesz esetében ez azzal jár, hogy a hagyományos jobboldali értékek képviseléséhez baloldali, sőt populista retorika társul. Ám a kis pártok nem követhetnek néppárti stratégiát, hisz azzal jellegtelennek tennék magukat. Nekik markáns *politikai és ideológiai arcél*t kell mutatniuk ahhoz, hogy felismerhetők legyenek. Ez az egyik titka az SZDSZ mostani sikerének is. Hogy levonták a nagypárti szerep elvesztéséből adódó konzekvenciákat, és a néppárti karaktert feladva vállalták a kis liberális párt státusát. Dávid Ibolya kiáltványa jelzi: az MDF-re a modern konzervatív párté vár. Azé a párté, amelyik nemcsak a nemzet, a család és a kereszténység vonatkozásában képviseli a jobboldali értékrendet, hanem a piac, a magántulajdon és az állam gazdasági szerepvállalása tekintetében is. Aki nem tudná, utóbbiak esetében az autentikus jobboldali fölfogás: *liberális*. Ezt kell képviselni! Ha muszáj – márpedig muszáj –, Orbán ellenében is. A Fidesz–MDF viszony megromlása miatt pedig nem kell aggódni. Ha az előbbinek 2006-ban az első forduló után szüksége lesz az utóbbi támogatására, akkor az érdekek alapján simán megszületik a mindkét felet kielégítő megegyezés. Ha meg nem lesz rá szüksége, akkor lehet köztük bármilyen viszony... Két évvel az 1998-as választások előtt iszonyatosan rossz volt Orbán Viktor és Torgyán József kapcsolata – de amikor kellett, varázsütésre megjavult.

És ha már újra előkerült Torgyán alakja, még valamire fölhívnám a figyelmet. Orbánét is, a „lakiteleki emdée-fesekét” is. Igaz, hogy a jelenlegi föllállás mellett úgy tetszik, Dávid Ibolyával és az MDF-fel újra el lehet játszani a Torgyáné bedarálásának forgatókönyvét. A pártelnökkel szemben el lehet foglalni a frakciót, őt ki lehet onnan zárni stb. Csakhogy van egy kis különbség. Torgyán a magyar parlamentarizmus székelye volt. 2000-re

2004

2004

a közvélemény szemében korrump, hitelvesztett, lenézett figura. Ezért mindenki örömmel fogadta a politikai életből való kiszorítását. Tapsolt az azt kitervelő és levezénylő Orbánnak, rokonszenvezett még azokkal is, akik Torgyán hátába vágták a kést.

Dávid Ibolya – hogy rövid és visszafogott legyek – mindannak az ellentéte, ami Torgyán József volt. Ezért ellentétesek lennének a közvélemény reakciói is. Erről az el nem hanyagolható különbségről szerintem súlyos hiba volna megfeledkezni...

2004

ESSZÉK EURÓPÁRÓL – AZ ÍRÓ INTÉZMÉNYESÜLÉSE

Magyar Hírlap, 2004. augusztus 28.

A *közép tágulása* címmel tematikus válogatást jelentetett meg a Noran Kiadó az európai uniós csatlakozás évében Konrád György esszéiből. Az 1979 és 2003 között született írások egy esztendő híján negyedszázadot fognak át. Egy olyan negyedszázadot, amelyik hihetetlenül fölforgatta az országot, Európát és a világot. Mivel zömmel aktuálpolitikai indíttatású megnyilatkozásokról van szó, amelyek egy olyan társadalmi-politikai közegehez kötődnek, ami rég letűnt a színről, fölvetődik a kérdés, nem avultak-e el az egykori szövegek. A gondos szerkesztés enyhítheti a kockázatot. Ennek nyomán csupán két szövegrész került a kötetbe az ellenzéki időkből s ugyancsak kettő a rendszerváltozás éveiből. Tizenkilenc pedig a demokratikus átmenetet követő időszakból.

Csak hogy – paradox módon – épp az utóbbiakkal van baj. Mert a korai szövegeket újraolvasva nem lep meg, hogy *Az autonómia kísértése* (1979) liberális krédója már nem olyan édes muzsika a fülnek, mint az egykori egyetemistáénak volt, akihez a poszttotalitális diktatúra gépezetének monoton zakatolásán áttörve jutott el annak idején. Az *Antipolitika* (1982) utópiájának jó néhány elképzelésére is rácsáfolt az idő (pl. egy semleges Európa létrehozásának igénye), ellenben más mondatok látnokinak bizonyultak, s ma új fényben ragyognak – íme: „A nemzetállamok beépülése a regionális piacokba, illetőleg a világpiacba lehetővé teszi az etnikai-nemzetiségi körzetek, városi agglomerációk függetlenedését. Vannak funkciók, amelyekhez a nemzetállam túl kicsi, vannak mások, amelyekhez túl nagy. Nem lehetetlen, hogy a jövő században a településföldrajz fölé kerekedik a politikai földrajznak.” Vagy: „adja nemzedékünk önmagának azt a feladatot, hogy a vasfüggőnyt – a korlátolt tudat szimbólumát – a század végéig Európa közepéről eltünteti”.

Ám a kötet csúcát a nyolcvanas évek végén, a politikai rendszerváltozás lázas éveiben született írások adják. Mindenekelőtt *Az embernek kell egy filozófia* tiszta, nemes, komoly és emelkedett liberális hitvallása. „Filozófiámnak az emberi személy egyetlen mivolta a talpköve. Ezt az egyetlen-ségünket isteni attribútumnak tartom. Senki sem helyettesíthető.

2004

Ó, Európa! Itt tanuljuk a legélesebben, hogy az Én és a Világ nem egy. Innen indult ki az a szokás, hogy elválasztjuk a leírást és az ítélkezést, vagy az, hogy megpróbáljuk beleélni magunkat a másik ember helyzetébe, mielőtt erkölcsi ítéletben részesítenénk. Agyunk nem éri be a jelenségek egyféle magyarázatával. Aki az eszmék tisztaságán öröklik, annak az eszméi tisztátalanok.

Aki nem szabad, az nem egészen megbízható. Annak a beszéde mögött más van, mint amit mond, kénytelen vagyok találgatni, hogy micsoda. Ha az emberek nem merik azt mondani, amit gondolnak, akkor kezdik gondolni is azt, amit mondanak.”

„Valamirevaló író nem szolgál. Nem hasznos. Az irodalom szelleme garázda szellem. Az írás civil mesterség, az író a civilek közt is civil. Ki az, akit tanítómesteremnek, írói munkámban felsőbb tekintélynek ismernék el? Semmiféle államot, pártot, közvéleményt, egyházat, akadémiát, piacot. Senki embert. Akármit állít. Akárminek a szószólója. Amúgy mindenkit érdeklődéssel meghallgatok, és mindenkitől tanulok.

A mi hatalmunk nem több és nem kevesebb, mint a munkáinkban megjelenő szavahihetőségünk.”

E ma is ígésző mondatok bűvös erejét nemcsak a szabad – a diktatúra gyengülésével magát igazolva látó – szellem öntudata adja. Inspiráló volt a közeg is, amelyben megjelentek. Konrád a tőle eltérő világfelfogású népi írók lapjában, a Hitelben tette közzé a fenti sorokat 1988-ban. A más közeg kihívása máskor – egy évvel előbb – is imponáló teljesítményre sarkallta. A lakiteleki sátorban Csengey Dénes szavaira felelt. A kötetben nem kapott helyet, mégis idézek a szövegből pár mondatot. Előbb az MDF tizenhárom éve halott, izzó szívú és agyú fenegyerekétől: „Talán úgy tűnhet fel, kóros beszűkülése a szemléletnek a vidéki Magyarországról külön, önmagában ejteni szót. Különösen azok előtt tűnhet föl így, akik már a magyarságról sem mernek úgy gondolkodni, hogy közben ne kiáltoznák folyvást és torukuk szakadtából Európa nevét; akik lassan a kisdolgukat is csak úgy tudják elvégezni, hogy előbb megnyugtatták magukat: bírják e művelethez a szellem első kontinensének jóváhagyását.”

Konrád szót kért, s többek közt ezeket mondta: „Én igenis hangsúlyozom azt a tényállást, hogy Magyarország Európában van. És ezt nem kiabálom, nem rikoltozom, csak megállapítom. Azt is megállapítom, hogy a gazdaságban e nélkül nem lehet létezni. Azt is megállapítom, hogy valamennyi fogalmunk, a tudományos fogalmaktól a teológiáig, a nemzetfogalomtól a szociológiai fogalmakig, európai diskurzus eredményei. Mi ebbe

az európai diskurzusba elhívottak vagyunk, olyan európai közösségként, amely megfogalmazza a maga különös elképzelését, nemcsak a múltjáról, hanem a jövőjéről is.

Már 12 ország tartozik az Európai Közösséghez, amelyek mind elfogadják az európai emberek jogegyenlőségét, politikai, emberi, gazdasági és kulturális jogait, személyi méltóságának alapelveit. Ez az európai elv nem új keletű. A kétezres éves európai kultúra hagyományaiból táplálkozik, és fölvette magába mind a zsidó, mind a keresztény, mind a görög-római, mind a középkori gondolkodás – gyakran eretnek gondolkodás! –, a humanista és a felvilágosult gondolkodás alapértékeit. Ezeknek az értékeknek a fő csomópontja az egyetlen emberi személy joga, szabadsága és méltósága, valamint ezeknek az emberi személyeknek az elhivatott kötelezettsége arra, hogy egymással közeledésbe és szolidaritásba bocsátkozzanak.”

Mindezt élőszóban, papír nélkül! Lenyűgözött, ahogy a folytatás is: „üdvözlöm... egy olyan népi politikai csoportosulás önmegfogalmazását, amely kezdeményező lehetne abban – nem mondanám, hogy kezdeményező, de mindenképp idejében felzárkózó –, hogy a magyar pluralizáció alakot öltön, hogy megjelenjünk mindannyian a magunk valóságában, és hogy egymás számára érthetőkké legyünk. Egymás számára való érthetőségünk nem azt jelenti, hogy egyet kell gondolnunk. De mindenki értse, hogy én miért gondolok mást, mint ő... Ennek a társaságnak, amelyik itt ül, most kitüntetett felelőssége és fontossága van: mert többséginek tekintem. Többséginek, és jelentőségében elsődlegesen mérvadónak. Azt kívánom az itt ülőknek, hogy bátran mondják meg, hogy ők kicsodák.”

Hol van már a mai közélet ettől a hangtól! Ha másért nem, ezért érdemes volt fölidézni. De térjünk vissza a kötethez. Ha természetesen szó sincs ahhoz fogható szellemi és erkölcsi zuhanásról, mint amilyet a magyar közélet mutat, sajnos Konrád egymásra sorjázó írásaiban is láthatók a hanyatlás jelei. Konrád György az elmúlt másfél évtizedben *intézménnyé* lett. Már a rendszerváltozás előtt kivívott magának egy becses írói státust Nyugaton. Főleg a tartásával. Ő volt a kelet-európai író, aki nem engedte rákötni magát a diktatúra porázára akkor sem, amikor az hosszabbra nyúlt, s látszólag egyre szabadabb futást engedett. Meghívásokat, ösztöndíjakat, díjakat kapott, a műveit kiadták. Fő műve azonban a szabadsága volt.

Ma már látszik: az életműve is.

A rendszerváltozással idehaza is új státust nyert. Megkapta a Kosuth-díjat, művei kiadása elől eltűntek a korlátok. Ám a régi szerep nem eresztette: továbbra is kelet-európai író maradt Nyugaton. Újabb díjakat

kapott, és vég nélkül meghívásokat, felkéréseket. Konrád becsülettel eléget tett nekik. Megírta és felolvasta a kért előadásokat. Különféle – főként német – egyetemeken, akadémiákon, konferenciákon, évfordulós ünnepségeken. Mindig megfelelt a várakozásnak, és méltán aratott sikert. Igényes volt, szellemes, elegáns és méltóságteljes. A kötet írásainak kétharmada – az utóbbi évtizedben születettek szinte mindegyike – ilyen felkérésre íródott. S ami külön-külön, az adott közegben hallva felvillanyozó volt, az együtt, egy könyvben olvasva egyre lehangolóbb. Amikor az ember már kilencedszer vagy tizenharmadszor találkozik ugyanannak a gondolatnak a (mindig jó színvonalú s kicsit mindig módosított) megfogalmazásával, miszerint az Európai Unió azért kell, hogy a jövőben ne folytatódhassék a kontinensen az ezeréves háborús öldöklés; vagy hogy az európai irodalom uniója a gazdasági és a politikai egyesülés előtt már ezer éve létezett; továbbá, hogy Európa sajátossága az, hogy egy nemzet vezetését nem tűri maga fölött; meg hogy a nemzeti és a vallásos érzés előbb-utóbb dühös őrjöngésbe csap át stb., stb., az – nyelvi színvonal ide vagy oda – egy idő után érdektelenné és unalmassá válik. És egy idő után a nyelvi színvonal sem tartható. Ha az írás indítéka nem a belső kényszer, hanem a külső felkérés; ha a mű terjedelmét, formáját nem a mondandó szüli, hanem a kitöltendő másfél óra s az ehhez mért flekkszám, akkor nem sodró, egylevegőjű esszé születik, hanem gondosan – de jórészt panelekből – összeszerelt szöveg.

Konrád György esszéművészetének halványulása azonban nemcsak külső okok következménye. Az írónak két alapvető politikai és emberi élménye van: az egyént nemzeti-faji alapon elnyomó és gyilkoló totális jobboldali diktatúra, valamint az osztályalapon elnyomó és gyilkoló totális baloldali diktatúra. Az előbbi zsidóságában, az utóbbi íróságában jelentett számára végső fenyegetést. Egyik a lététől, másik a lételemétől akarta megfosztani. Életét a szerencse, szabadságát a saját erkölce és akarata révén sikerült megtartania. A két brutális fenyegetésre adott emberi és írói válaszként született meg Konrád megalkuvásmentes, mondhatni vegytiszta liberalizmusa. Ebben egy alapérték létezik: az egyetlen emberi személy, az individuum szabadsága és méltósága. Amelyet védeni kell. E hősies önvédelem adja Konrád korai esszéinek poézisét és pátosát.

Am a diktatúra összeomlása után jobban megmutatkoznak az immár doktrínerek ható elvi liberalizmus gyengéi – a korai művekben is. Az író számára az egyén mellett legfőbb még egy posztulátum létezik: az emberiség. A kettő közti létkeretek nem fontosak vagy egyenesen ellenségesek. A családról nincs sok szava Konrádnak, a nemzeti érzésről és a vallásos

hitről annál több. Ezek kizárólag rossz szavak. Minden nemzeti vagy vallásos érzés előbb-utóbb gerjedelemmé, majd örületté válik, és erőszakot szül. Látva a híradók Európán kívül rögzített képein a nemzeti-vallási fanatizmus gyilkos-öngyilkos merénylőinek rémtetteit, elborzadva a törő-zúzó, őrjöngő emberi lények vonaglásától hajlunk rá, hogy elfogadjuk Konrád álláspontját. De aztán eszünkbe jut a triviális igazság, hogy a nemzeti lét nem jár mindig elnyomással, hisz a franciák, a svédek, az amerikaiak is nemzetállamban élnek – szabadon.

„A középkor nem ismerte a nemzeti romantikát, a XIX. század gerjesztette nemzetállami bürokrácia költészetét. Nietzsche-nek, Marxnak kellett lenni hozzá, hogy valaki ne kábuljon bele, s megérezze ebben a költészetben a hivatal- és katonacsizma-szagot” – olvassuk Az autonómia kísértésében. És közben Kölcseyre, Petőfire, Vörösmartyra, Jókaira gondolunk, s zavarba jövünk, mert mi sem érzünk csizmaszagot. „A közösségek összeeszkábálnak egy idealizált önarcképet a kor valamilyen stílári hulláma szerint, és ehhez nemzeti drámákat, operákat, lovas szobrokat igényelnek. Az ünnepi beszédeknek kellene ezek az egyszerű képek, amelyek a politikusnak sikert biztosítanak” (*Még csak a kaland kezdetén*). Itt Katona és Erkel jut az eszünkbe meg a reformkor. Nemcsak Kossuth, hanem Eötvös és Deák is. A születési kiváltságok eltörlését, a népképviselést, a parlamenti kormányzást, a szólás- és sajtószabadságot intézményesítő áprilisi törvények. A nemzeti liberalizmus! Ami Konrád számára fából vaskarika, tehát nem létezik, de ami a valóságban létezett, s a magyarság történetének egyik legszebb fejezete volt.

Konrád bántó és hamis dolgokat ír a magyar történelemről. „Forradalmaink diktatúrákba torkolltak. Néha fellángoltunk, és akkor öltünk, majd ha levertek, behúztuk a nyakunkat. Vagy lapultunk, vagy lincselünk. Csúnya kis választék” (*Az autonómia kísértése*). Melyik népről beszél? Az angol és a francia polgári forradalom diktatúrába torkollott, a magyar nem. Utána nem lapultunk, hanem méltósággal ellenálltunk, majd bölcsen kiegyeztünk a dinasztiaival. ’56 se szült diktatúrát: csak a leverése. Csak az 1918-as forradalom siklott félre pár tragikomikus hónap erejéig.

Konrád az oszmánnal, a némettel és az oroszsal egy sorban osztrák (!) megszállásról beszél, s azt írja, hogy a 150 éves török uralom után az ország lakossága négymillióról másfél (!) millióra csökkent (*Hívjuk-e Törökországot az EU-ba?*). A berlini művészeti akadémia közönsége talán nem akadt fenn ezen a valóságban szerencsére végbe nem ment két és fél milliós népi irtáson, de hát ezt a könyvet magyar kiadónál lektorálták! Furcsa mérlegen

méretik meg XX. századi történelmünk két korszaka is: „Ha a magyarok kiengesztelődtek a Horthy-rendszerrel, amely egymillió halálba került, miért ne engesztelődne ki az ország a Kádár-rendszerrel is, amely hőskorában körülbelül ezer embert ölt meg, majd elfáradva, megöregedve békésen adta át a hatalmat” (*Még csak a kaland kezdetén*). Ebből az egyenletnek formulázott – kissé demagóg számítással felállított – egyenlőtlenségből csupán az az apróság nem derül ki, hogy a Horthy-korszakban parlamentáris rendszer működött (ha korlátozottan is), a Kádár-korszakban ellenben totális diktatúra (ha korlátozottan is).

De nemcsak a magyar történelemmel vannak bajok. Konrád az EU részének akarja látni Oroszországot, ezért a múltját is tisztán európainak látatja: „jobb, ha leszögezzük: a nyugati és a keleti kereszténység határvonala nem civilizációs szakadék. Oroszország Európa része, az orosz kultúra európai kultúra (*Egymásra ítélve*). Ezt leszögezhetjük, de attól a tényről mégsem tekinthetünk el, hogy a nyugattal szemben keleten cezaropapizmus volt, a világi és az egyházi hatalom intézményesen nem vált külön, hanem összefonódott. Nem tekinthetünk el attól, hogy nem volt lovagi kultúra, reneszánsz, humanizmus és reformáció, s hogy Rettegett Ivántól egyre erősödtek az uralom despotikus, ázsiai vonásai. Továbbá nem tekinthetünk el az ázsiai rendszer huszadik századi modernizált kiadásától sem, amely több mint hetven évig tartott, miközben nem volt magántulajdon, piac, jogállam és demokrácia. S a múmia még ma is ott fekszik a Vörös téri lépcsős piramisban.

Történetfölfogása mellett problematikusnak látom Konrád demokraciáfölfogását is. Megmaradt olyannak, amilyen tizenöt évvel ezelőtt volt, amikor a demokrácia még az ígéret földjét jelentette számunkra. Mintha mit se tudna a tömegdemokráciák és a tömegmédia világáról, a populista politikai marketingről s a vele üzőtt ipari méretű manipulációról. Konrád-nak ráadásul politikusfóbiája van. A nacionalizmust a politikusok erőltetik a népre, az ő rövidlátásuk miatt törnek ki a háborúk. Szemléletét erősen meghatározza a pacifizmus. Tiltakozik a nagyhatalmak balkáni beavatkozása ellen, kárhóztatja a nemzeti önrendelkezési folyamatok elismerését, mert azok sértik a kisebbségbe szoruló egyének jogait. A legcsekélyebb megértést sem tanúsítja a nemzeti ügy iránt, ám álláspontja több mint cinikus. Szerinte lokalizálni kell a háborút, aztán hagyni, hadd öljk egymást. Majd lecsillapodnak és kijózanodnak, s akkor a rendezésben segíthetünk nekik: „A tűz ne változhasson bozóttüzzé, ne nyargaljon végig a régióban, legyen körülárkolvá, elszigetelve. A lángok fellobbannak és kialszanak, a szenvedély hulláma magasba csap és ellapul. Aki nem tud rezignáltn

várni, amíg a küzdő felek kifáradnak és magukhoz térnek, az elvét a közbelépés alkalmas idejét” (*Szédület és megkapaszkodás*). Ezzel ellentétes álláspontot foglal el Konrád az Irak elleni háború esetében, amelyet teljes meggyőződéssel helyesel a *Világ demokráciái ne vesszettek össze!* című cikkében.

Ez az írás a kötet mélypontja.

Mert a politikai agitátor egyoldalúságával és vehemenciájával fejti ki a maga érveit egy a nemzetközi jog általi fölhatalmazást nélkülöző, hamis indokokkal megokolt háború mellett, amelynek során a támadó fél maga is tömegesen és durván megsértette emberek jogait és méltóságát. Teszi mindezt úgy, hogy közben elhallgatja vagy eltorzítja a szembenálló álláspont érveit.

A kötetet végigolvasva súlyos hiányérzetünk támad. Hasonló ahhoz, mint amit a szerző demokrácia-felfogása kapcsán éreztünk. Konrád egész Európa és az egész nyugati civilizáció vonatkozásában naivnak, olykor az együgyűség optimistának tűnik. Semmit sem tud, vagy legalábbis semmit sem mond e civilizáció egész Földre rávetülő válságáról. A globális tőkés gazdaság s az általa mesterségesen gerjesztett fogyasztás rákos daganatszerű növekedéséről, amely hamarosan kimeríti a maga szénhidrogén alapú energiaforrásait, miközben megsemmisítéssel fenyegeti az ember természeti környezetét. Nem olvashatunk az individuális szabadságeszmény kommercializálódásáról sem. Arról, hogy a szabadság és az önmegvalósítás tömegméretekben ma a média és reklám gerjesztette pénz-, fogyasztás- és élvezetközpontú önzés világát tette uralkodóvá, amely lassan tönkreteszi a hagyományos – az egyént korlátozó, de egyben megtartó – kereteket és értékeket, például a családot. A nyugati társadalom emiatt veszítette el biológiai önreprodukciós képességét: fogy és öregszik. Csőd fenyegeti a nyugdíjrendszert és a társadalombiztosítást, mert egyre kevesebb aktív gazdasági szereplőnek kell eltartania egyre több időskorú járadékost.

Konrád György írói és gondolkodói elhalványulása párhuzamos a klasszikus liberalizmus kiüresedésével. Mert a nyugati ember története csakugyan fölfogható az individuum szabadságának, biztonságának és méltóságának fokozatos kiteljesedéseként. Kezdetben a közösség (a horda, a törzs, az állam, az egyház, a faluközösség, a céh, a rend, a család, a hagyományos erkölcs stb.) korlátozta és elnyomta az egyént. Az ember korlátozott gazdasági teljesítőképessége s a fogyasztható javak szűkössége mellett csak szigorú szabályok betartásával volt biztosítható a közösség – benne az egyén – fennmaradása. A szabadság – anyagi és szellemi értelemben – keveseknek jutott osztályrészül, és eléggé behatárolt volt. Aztán a gazdaság

teljesítőképességének a gyarmatosítás, a kapitalizálódás majd az ipari forradalom révén megvalósuló gyors fejlődése egyfelől; a humanizmus és a reneszánsz, a reformáció, a felvilágosodás, majd a polgári átalakulás másfelől fokozatosan kitágították az egyén anyagi és szellemi mozgásterét. Ezt robbanásszerűvé tette a XIX. század vége óta megállíthatatlannak tűnő tudományos-technikai és szellemi modernizáció. Az individuum szabaddá vált fizikai, jogi, politikai és lelki értelemben egyaránt. Legyőzni látszott minden hagyományos gátat, még a tér és az idő korláta is. Ebben a növekvő szabadságban egyre többen osztoztak. A nyugati civilizáció többféle értelemben is meghódítani látszott a Földet. A XX. század vége felé már-már megalapozottnak tűnt a remény: előbb-utóbb minden ember részesülhet a jólét és a szabadság áldásaiból: közeleg „a történelem vége”.

Gyönyörű történet.

A liberalizmusé.

De ma már látható, hogy korlátozott érvényű. Térben és időben egyaránt. Hogy egy egyszerű példával illusztráljam: teljesen biztosak lehetünk abban, hogy soha nem lesz minden kínai és indiai családnak (az amerikanizáció jegyében) két autója. Egy se. Mert már nem jut bele benzin, s ha jutna, belefulladnánk a füstbe. A westernizációnak nemcsak természeti, hanem társadalmi korlátai is vannak. Nemcsak az előbbieket, az utóbbiak se hághatók át büntetlenül. Utaltam rá, hogy az individuális szabadság kommercializálódása, a fogyasztó és élvező én abszolútummá válása hogyan rombolja le a nyugati társadalom hagyományos együttélési és morális kereteit, s hogyan zárul ránk (az utódainkra) a demográfiai csapda. Ma sajnos úgy látszik, hogy az egyén szabadságának kiteljesedését megvalósító nyugati fejlődés valamikor a XX. század második felében érkezett a tetőfokára – egy történelmi pillanatra –, s onnan tartósan már nem vezet út fölfelé. Ellenkezőleg: ha civilizációnk a mostani nyomvonalon halad tovább, útja a szakadékba visz.

Az egyén szabadságáról és méltóságáról nem mondhatunk le, hisz mégiscsak ez európaiságunk lényege és – így vagy úgy – az életünk értelme is. De tudomásul kell vennünk, hogy ez nem abszolútum. Hogy határai vannak, amelyeket máris súlyosan megsértettünk.

Szembe kell néznünk a korlátainkkal.

Újra kell értékelnünk a helyzetünket.

Ebben a szembenézésben és helyzetértékelésben – sajnos – már nem számíthatunk Konrád György esszéire

GYURCSÁNY: AZ ELLENFÉL

Népszabadság, 2004. augusztus 30.

Az első cikkem Gyurcsányról. Ahogy így utólag olvasom – bár ellenzéki pozícióból írtam – érződik benne valami pozitív várakozás: ez az ember megállíthatja Orbánt.

Az elmúlt tíz napban drámai politikai fordulat történt. Koalíció, aztán kormányválság, végül új miniszterelnököt hozott – utóbbi nagy változásokat ígér az MSZP-ben s ennek nyomán az egész magyar politikai struktúrában.

Ennek előtte úgy látszott, két év múlva nemcsak újabb sima kormányváltás következik, és Orbán visszatér a hatalomba, de úgy is, hogy ő fogja felépíteni 2006-tól azt a hosszútávra berendezkedő, hegemonista uralmi-hatalmi koncentrátumot, amelynek veszélye az utódpart '94-es kormányra kerülésével rémlett föl. Baloldali helyett jobboldali, posztkommunista helyett kontra-posztkommunista változatban. Orbán nyeregben és offenzívában volt, a választóközönség nagy része újra benne látta az alternatívát: a most regnáló tehetetlennel szemben határozott tervekkel bíró, erős akaratú, döntés- és cselekvőképese, miniszterelnököt. Úgy tűnt, a kiüresedett, korhadt utódpart nem tudja őt többé megállítani fáradt, megkopott politikusaival, idősödő és fogyatkozó szavazóival. Az európai parlamenti választásokon elszenvedett súlyos vereség után patthelyzet alakult ki az MSZP-ben a kormányfő tehetetlensége és kapkodása, a pártban kialakult vezetési válság és a tagság növekvő, de alakot és irányt ölteni nem tudó elégedetlensége miatt. Úgy tűnt, nemcsak a tartós hegemonia egykori esélyét veszítik el végleg a szocialisták, hanem a rivális váltópárt pozícióját is.

Ebbe a helyzetbe robbant bele váratlanul az augusztus végi miniszterelnök-csere. Az erre vonatkozó stratégiai döntés már érett – potenciálisan létezett – a kormánypártok vezető köreiből, taktikai és gyakorlati értelemben azonban még nem született meg. Megszületését – akaratán kívül – maga Medgyessy idézte elő. Mivel legutóbbi nyilatkozatai rokonszenvet váltottak ki a nagyközönség körében – egyes politológusok meg egyenesen „államférfiúi” megnyilvánulásokról beszéltek –, szükségét érzem kijelenteni, hogy nekem (aki nem giccses szappanoperákon, hanem

2004

2004

Jókain nőttem föl) a leváltott miniszterelnök nemhogy államférfinak, de olykor férfinak sem tűnt az elmúlt napokban. Ezt a kormányfőként végleg kudarcot vallott embert oly mértékben kerítették hatalmukba a saját érzelmei – csalódottsága, megbántottsága, zavarodottsága és önsajnálata –, hogy teljesen elveszítette a józan ítélőképességét, mi több az önuralmát és a méltóságát is. Képes volt előadni a naiv, becsületes, jószívű ember és a gonosz puccsisták történetét.

És itt álljunk meg egy szóra. A puccs fölülről való erőszakos, törvénytelen hatalomátvételt jelent. (Abban különbözik a szintén erőszakos, a törvényt ugyancsak félresöpörő forradalomtól, hogy nem alulról, közvetlen népi akaratsvilánításából nyeri az erejét a hatalomátvitelre, hanem fölülről, valamely direkt uralmi eszköz – például a hadsereg – birtoklása révén.) Medgyessy leváltására a törvénytelenesség és az erőszak halvány árnyéka sem vetül. Puccsistákról beszélni tehát megengedhetetlen. Efféle metaforát használhat holmi publicista vagy túlzó ellenzéki debatter (sajnos az MDF frakcióvezetője is megtette), de felelős politikus nem dobálódzik efféle szavakkal. A Magyar Köztársaság még hivatalban lévő miniszterelnöke a legkevésbé.

De hagyjuk a leszerepelt kormányfőt, és forduljunk a helyét elfoglaló utód felé. Gyurcsány Ferenc személyében az MSZP tagsága megtalálni vélte azt a politikust, aki Medgyessy Péterrel szemben – illetve Orbán Viktor ellenében – megtestesítheti a határozott és cselekvőképes miniszterelnök ideáját. Jobboldali barátaim többségétől eltérően attól tartok, hogy e szerep betöltésére Gyurcsány nemcsak időlegesen, de tartósan is alkalmas lehet. Ma egyedül ő látszik olyan politikusnak a baloldalon, aki Orbánhoz mérhető koncepcióval, dinamizmussal, akarattal és önbizalommal rendelkezik, legalábbis képes ezt a látszatot keltetni. A jobboldal súlyos hibát követ el, ha ezt nem veszi komolyan. (Szerintem Orbán nagyon is komolyan veszi.) Gyurcsány ugyanis olyan helyzetfelismerésről, taktikai érzékről, szervezőkészségről, kommunikációs teljesítményről és bátorságról tett tanúbizonyságot az elmúlt napokban, ami nem mindennapi politikusi eredményeket sejtet.

Természetesen neki is vannak gyenge pontjai és korlátai.

Támadható például az elmúlt évtizedben szerzett többmilliárdos vagyona miatt. Ám ez a támadhatóság korlátozott. Ha az új miniszterelnök – amint az lenni szokott – népszerűvé válik, a közönséget nem fogja irritálni a gazdagsága. (Amíg Medgyessyt kedvelték, nem volt baj, hogy luxushelyeken nyaral.) Múltbeli ügyekkel amúgy is nehéz felzaklatni a publikumot. Ha Gyurcsány családtagjai holnapról nem kapnak jól fizető

műsorokat a köztvében, százmilliós megbízásokat az államtól is függő mamutcégektől, akkor akár azt is kideríthetik róla, hogy gimnazista korában ő volt a D-210-es. De fordítsuk komolyra a szót: a magam részéről határozottan úgy vélem, hogy a rendszerváltozás rendkívüli privatizációs lehetőségei közepette a régi (ifjúság)politikai kapcsolatok és az új (szintén politikai hátterű) családi kapcsolatok felhasználásával, valamint ügyességel és akár kíméletlen rámenősséggel – ám nem politikai szereplőként – szerzett többmilliárdos vagyon morálisan nem eshet rosszabb megítélés alá, mint a néptől kapott közhatalmi mandátum – például a kormányfői státus – birtokában és felhasználásával szerzett több százmilliós. Sőt szilárd meggyőződésem, hogy erkölcsileg az utóbbiért jár sokkal súlyosabb elmarasztalás.

Gyurcsánynak erősebb korlátot jelent, hogy elődjétől igen szűk gazdaságpolitikai mozgásteret örökölt. Az ugyanis fordított ciklust vitt: az elején osztogatott, így most kell megszorítani. Érdemi gazdaságpolitikával tehát aligha lehet majd kifogni a szelet az Orbán-féle baloldali populizmus vitorlájából. Maradnak a gesztusok, a stílus, a kommunikáció. Bár ezek hatása nem lebecsülendő, időben korlátozott. Egy új arc mindig vonzó, várakozást és rokonszenvet ébreszt, de ezek az érzések rövid lejáratúak, hatásuk a tapasztalatok szerint maximum fél év (lásd Antall József után Boross Péter kezdeti népszerűségét, majd ennek elkopását a 94-es választásokig). A szocialisták ezért későbbre szerették volna időzíteni a kormányfőcserét. Ám akkor – jól előkészítve – nyilván nem ilyen drámai módon zajlott volna le, nem keltett volna ekkora figyelmet és várakozást, de főleg nem a mostani eredményt hozta volna.

Gyurcsány Ferenc váratlan megválasztása ugyanis nemcsak a kormány, de a párt megújítását is ígéri. Egyfelől a vezetését. Hisz a történetek alapján nyilvánvaló: az új miniszterelnök-jelölt elsöpörő győzelme egyúttal a régi pártelit hatalmas veresége. Ha Gyurcsány nem hibázza el, akkor csak idő kérdése, mikor veszi át a kormány után az MSZP irányítását is. Előbb közvetve, ám ténylegesen; majd közvetlenül és intézményesen. A többieknek be kell állniuk mögé. Nemcsak a tagság hangoltsága miatt, hanem azért is, mert 2006-ig egyszerűen nincs több dobásuk. (S nem minden alap nélkül gondolják: ha Orbán visszajön, később se lesz.)

Gyurcsány most megújíthatja a pártot. Új ideológiai és politikai iránya, habitusa, dinamizmusa, kommunikációja s nem utolsósorban életkora folytán az utódpárti jelleg halványulni fog. (Miután ő nem volt sem az ellenforradalom karhatalmistája, sem a diktatúra titkosszolgálatának

2004

2004

tisztje, nem kell majd hajnalban kilopnia a kormány koszorúját a 301-es parcellába.) Az MSZP posztkommunistából posztmodern párttá válhat. Ez új kapcsolódási pontokat nyithat a társadalmi, illetve politikai értelemben vett polgári középrétegek, továbbá az ifjabb generációk és a nemzeti elkötelezettségű választók felé. Gyurcsány megszólíthatja azokat, akiket sem a régi vágású posztkommunista apparatcsik Horn, sem az újra fazonírozott technokrata globalista Medgyessy nem tudott megszólítani. Ő valamelyest tényleg utat nyithat balról a „nemzeti közép” felé. Kommunikációs tehetségét jelzi, hogy máris magáévá tette Antall egykori fundamentális jelentőségű álláspontját, méghozzá ekként megújítva: „Tízmillió magyar nevében – tizenötmillió magyar érdekében akarok kormányozni.”

Hogy e téren Gyurcsány sose lesz hiteles?

Tíz éve ki hitte volna Orbán Viktorról, hogy valaha is hitelessé válik ezen a téren?

2004

AZ ÁRTATLANSÁG ELVESZTÉSE

Népszabadság, 2004. szeptember 6.

Mint megtudtam, a cikk megjelenésekor a kriptofideszes „lakitelekiek” Népszabadságot lobogtatva közlekedtek a parlament folyosóján, és Herényi Károlyt meg Dávid Ibolyát elítélő passzusokat olvastak föl a cikkből Herényi Károly és Dávid Ibolya híveinek. Erre ők olyan bekezdésekkel feleltek, amelyek viszont amazokról mondtak ki súlyos ítéleteket. E cikk kapcsán voltam életemben először (s mindeddig utoljára) a Hírtvé vendége, mert ott szintén megtalálták a nekik kedves mondatokat. Mikor a műsorvezető hölgynek elmondtam, hogy a „kriptofideszes” kifejezés az 1945 utáni időszakra – a saját pártjukban a kommunisták számára aknamunkát végző politikusokra – utal, ő meghökkenve kérdezte: „ön tehát a kriptofideszes kifejezéssel a Fideszre utal?” Igen – vallottam be neki töredelmesen.

Herényi Károly a múlt héten levelet írt a házelnöknek. Ebben frakciója öt képviselőjét megnevezve bejelentette: ők „a mai naptól kizárás miatt nem tagjai az MDF képviselőcsoportjának”. A bejelentést nem előzte meg frakcióülés. Azon nem is eshetett volna meg a dolog, hisz nevezettek annak a lakiteleki csoportnak a tagjai, amelyik szilárd többséggel bír a frakcióban. A képviselőket Herényi maga zárta ki. Vajon hogyan történhetett meg ez a minden demokratikus elvnek és szabálynak ellentmondó képtelenség?

Az MDF-ben hónapok óta patthelyzet uralkodik. A párt összes választott testületében elsöprő többsége és támogatottsága van annak a Dávid Ibolya képviselte politikai iránynak, amely a fórum önállóságát védelmezi a Fidesz beolvasztó törekvéseivel szemben. A képviselőcsoportban viszont azoké a többség, akik a saját mandátumszerző érdekeiket a pártjuké elé helyezve annak lejáratását, tönkretételét, fideszes tagozattá züllesztését is hajlandók vállalni. Utóbbiak a múlt héten kezdeményezték a Dávidhoz hű Herényi leváltását. Ez utat nyitott volna a pártelnök elleni brutális támadásoknak: az Országgyűlés alelnöki posztjáról történő visszahívásának, „szükség esetén” a frakcióból való kizárásnak is. Herényi akciója tehát afféle taktikai elővágás, megelőző csapás akart lenni. Jogilag két tényező alapozta volna meg. Az egyik az, hogy az MDF-frakciónak e pillanatban nincs szervezeti és működési szabályzata, miután az országos választmány – élve a párt alap-

2004

szabályában ráruházott jogával – felfüggesztette azt. A másik a parlament ügyrendi bizottságának állásfoglalása, amely szerint a házelnök tartalmilag nem vizsgálja a frakcióból történő kizárást, csak a bejelentés formai kellékeit ellenőrzi. Ha a frakcióvezető a kizárás tényét írásban bejelenti, akkor nem kutatja, hogy maga az aktus tiszta eljárásban (pl. titkos szavazással) folyt-e le, avagy sem. A kizárt képviselőnek tehát nincs jogorvoslati lehetősége.

A fenti politikai és jogi helyzet magyarázza Herényi akcióját.

Magyarázza, de nem menti.

Mert az jogi és politikai értelemben hibás, morális értelemben pedig bűnös volt. Hibás mindenekelőtt azért, mert figyelmen kívül hagyta a Házsabály 15. §-ának (2) bekezdését, amely szerint: „A képviselőcsoport a tagját kizárhatja”. A mondat lakonikus és egyértelmű. Nem határozza meg az eljárás módját, de világosan kijelöli annak alanyát: a frakciót. Melynek vezetője tehát egymagában – ha van eszemesz, ha nincs – nem zárhat ki senkit. Ez nem lehet meglepő egy demokrata számára. Hisz hogyan is gondolhatja bárki, hogy lehetséges olyan exlex állapot, amikor a parlamentáris szabályok megengednek efféle balkáni eljárást? Tovább megyek: hogy vetemedhet ilyesmire bárki, még akkor is, ha holmi írott szabályok netán megengednék?

Herényi utólag is jogosnak mondja eljárását, sőt – Medgyessy legrosszabb emdéeses tanítványaként – az ellenfél puccskísérletéről beszél. Épp egy hete írtam e hasábokon (Gyurcsány: az ellenfél), hogy a puccs: fölülről való törvénytelen hatalomátvétel. Az MDF lakiteleki kriptofideszesei – lássuk bármily hitványnak indítékaikat és módszereiket – frakcióbeli többségükkel elve szavazták le Herényit, s helyezték másba a bizalmat (a magukét meg a Fideszt). A többségi elv a demokrácia – olykor szomorú következményeket hozó – alapelve. Sajnos közelebb áll a puccshoz, ha a szóban forgó vezető – pozíciójával visszaélve – jogtalan kísérletet tesz a többség fölszámolására. Ez annál inkább sajnálatos, mert leváltása ellen jogosan is védekezhetett volna. A párt alapszabálya 40. § (2) ugyanis kimondja: „az országgyűlési képviselőcsoport vezetőjének személyére az országos választmány tesz javaslatot”: a kriptofideszesek által megválasztott új frakcióvezető tehát szintén illegitim.

Herényi most – elnök asszony lovagjaként – mindent magára vállal: az egész az ő egyéni akciója volt. Semmi kétség, ezt kell tennie. Teszi is, hisz ismerjük őt: Herényi Karcsi – ebben semmi ironia nincs – derék, jó fiú. A publikum egy része, remélem, el is hiszi neki a magányos kamikaze sztoriját. Nekem nem hihető ez a történet.

Az MDF drámája eddig a romantikus darabok dramaturgiáját követte. A jó harcolt a gonosz ellen. A tiszteletre és szeretetre méltó hős (hősnő) küzdött elszántan, de mindig tiszta eszközökkel a nemes célért: pártja életben maradásáért és függetlenségéért. Bár a hatalmas ellenfél rút eszközöket használt vele szemben – hazug intrikusokat és hitvány árulókat –, a publikum rokonszenve nem csökkent, hanem nőtt. Most viszont félő: bekövetkezett az a bizonyos „tragikus vétség”, amely a poétika szabályai szerint az utolsó felvonásban a hős (a hősnő) bukását eredményezi. A múlt heti – a frakcióvezető által végrehajtott – puccs ugyanis nemcsak a Dávid Ibolya vezette párt erkölcsi integritását csorbitja fájdalmasan, de olyan morális pozícióval ajándékozza meg a privát érdekei érvényesítésén és az MDF lejárataán munkálkodó kriptofideszes csoportot, amelyre az e nélkül soha nem tehetett volna szert. Font Sándor az ellene irányuló törvénytelen kizárási kísérlet után immár nem jogosulatlan trónkövetelőként, hanem jogait visszanyert száműzöttként léphet a színre.

Két hónapja azt ajánlottam fideszesek és kriptofideszesek figyelmébe (Az MDF drámája), hogy Dávid Ibolyával és az MDF-fel – az egykori és a mai szereplők politikusi és morális minősége közti fényévnnyi távolság okán – nem játszathatják el újra Torgyánék bedarálásának forgatókönyvét. Ám az öt lezsákista kizárását célzó torgyánista akció láttán félek: bár aligha válhat kétségessé a publikum előtt a Dávid Ibolya és a Torgyán József közti mérhetetlen különbség, vajon az MDF mostantól nehezebben megítélhető belharcai nem idézik-e föl mégis mind több néző szemében a kiscgazdák egykori bandaháborúit.

Aki – szerintem okkal és joggal – Antall József politikai örökösének tekinti magát, annak mélyen el kell gondolkodnia a múlt hét eseményein.

Hisz nemcsak ő és pártja a tét.

Adott esetben a magyar parlamentarizmus sorsa is.

2004

2004

HAZÁRDJÁTÉK

Népszabadság, 2004. november 27.

A Magyar Köztársaság polgárai egy hét múlva arról (és nem másról!) dönthetnek, hogy kötelezzék-e az Országgyűlést olyan törvény megalkotására, amelynek révén a mainál könnyebben kaphatnak állampolgárságot a magyar állam határain kívül élő magyarok. (A Fidesz „európai útlevél” szórólapja tehát félrevezető.)

A kérdésre adódó ösztönös és természetes válasz (ez nem azonos és nem ellentétes a „becsületessel”) az igen. Tudható, hogy a nem-ek győzelme vagy a népszavazás érvénytelensége óriási lelki traumát okozna a kintieknek (ahogy valamikor nekünk is), és megrontaná a viszonyunkat: magyarokét és magyarokét.

Ám ezen túl egyéb dolgok is tudhatók. Például az, hogy a népszavazás új alapra helyezi a magyar-magyar viszonyt. Antall József még azt mondta híres, a Magyar Köztársaság kormányainak kül- és nemzetpolitikáját több ciklusra meghatározó mondatában, hogy közjogi értelemben tízmillió, lélekben és érzésben tizenötmillió magyar miniszterelnöke kíván lenni. Orbán ezt így fogalmazta meg: abból kell kiindulnunk, hogy a magyar állam és a magyar nemzet határai nem esnek egybe. Gyurcsány így: tízmillió magyar nevében, tizenötmillió érdekében akarok kormányozni. A népszavazás most arra kötelezheti az Országgyűlést és a kormányt, hogy az utóbbi feje *közjogi értelemben is* váljék a „tizenötmillió” miniszterelnökévé.

Az állam területi alapon működő hatalmi szervezet, a nemzet nyelvi, kulturális, érzelmi és történelmi közösség. A kettő közti elvi ellentmondás Nyugaton – minthogy határaik zömmel egybeesnek – a gyakorlatban nem okoz drámai konfliktusokat. Mifelénk igen. Lásd Trianont, a kisantantot, a revíziót, Trianon II-t, a vérengzéseket, a kitelepítéseket, a falurombolási terveket. Lásd a „magyarigazolványra” adott szlovák és román reakciókat. Lásd az Európai Unió súlyos kifogásait, amelyek nyomán az eredeti tervek-ből csak azok halvány árnyéka maradt. Hihető, hogy a magyar államiság kiterjesztése a román, a szlovák, a szerb állam területén élőkre nem okoz semmilyen konfliktust? Folytak erről tárgyalások, születtek megállapodások? Ismerjük Dzurinda álláspontját? Tudjuk, hogyan viszonyul ehhez az

unió? A komolytalan számokat dobáló politikai erők felmérték a könnyítések nyomán várható áttelepülés méreteit, továbbá annak lehetséges magyarországi, erdélyi, vajdasági következményeit? Az anyagiakon túl a demográfiai és a lelki következményeket is? A választásokra gyakorolt hatásokat itthon és Erdélyben? Az újabb és újabb népszavazások magyar parlamentarizmusra tett hatásait?

Olyan súlyú kérdésekben, amilyeneket ez a népszavazás fölvet, csak a szavazat- és hatalomszerzés taktikai szempontjain felülemelkedő stratégiai politizálás jegyében szabad dönteni. Négy párti konszenzus- és kompromisszum-keresés, a határon túli magyar szervezetekkel való egyeztetések, a szomszédos országok kormányaival, az Európai Unióval történt megállapodások, türelmes és szívós diplomáciai munka után. Hogyan sodródhatott bele ebbe a beláthatatlan következményekkel fenyegető helyzetbe a magyar politikai elit, s a nyomában mi: határokon belüli és kívüli magyarok? Kik dobták a lovak közé a gyeplőt?

Mint tudjuk, a kezdeményezés „alulról” jött. Attól a Patrubány Miklóstól, akit mértékadó jobboldali körökben ma is kalandornak vagy provokátornak tartanak. Akinek az MVSZ élére való megválasztását Orbán Viktor miniszterelnök meg akarta akadályozni, s akitől megvont minden állami támogatást. Ám maga Patrubány sose tudta volna a politika centrumába vinni az ügyet, s egyedül esélyt teremteni egy érvényes népszavazásra. A kérdést Orbán Viktor, az ellenzék vezére lökte a centrumba, amikor igent mondott rá. Amikor aláírta a népszavazási ívet, majd tüzelni kezdte híveit. Az esélyt pedig a kormányoldal adta meg, amikor nemet mondott. Az ügy ettől került egy csapásra a kormány–ellenzék törésvonalra. Bal- és jobboldal, idegenszívú üzletemberek és érző szívú magyar emberek, illetve felelőtlen demagógok és felelős kormányférfiak frontvonalába.

Vajon milyen okok készítették ezekre a lépésekre a szembenálló feleket? Orbánt kizárólag belpolitikai, illetve taktikai szempontok vezették. A szavazat- és hatalomszerzés minden mást háttérbe tolni és kockáztatni kész ösztöne. Hisz hónapokra kicsúszott a kezéből a kezdeményezés. Gyurcsány megválasztása és sikeres debütálása óta a levegőt markolta, az új miniszterelnökön nem talált fogást. A tematizálás átvételét célzó kísérletei sorra kudarcot vallottak, a tempót Gyurcsány diktálta, a Fidesz nemrég még biztos győzelmet ígérő előnye hónapról hónapra fogyott. Orbán égető szükségét érezte, hogy visszavegye a kezdeményezést, hogy újból védekezésre készítse a kormányerőket, hogy az európai választásokon elszenvedetthez hasonló taktikai vereséget mérjen rájuk.

S a kormányoldal megadta neki erre az esélyt. Olyan zsákutcába sétált bele, amelyből csak rosszul jöhet ki – ha kijöhet egyáltalán. A nemzeti demagógiára szociális demagógiával felelt, s maga torlaszolta el az utódparti múlttól való eltávolodása útját. A gyurcsányi-hilléri stratégia kulcseleme a nemzethez való új érzelmi és retorikai viszony megteremtése volt, ami a nem-mel beláthatatlan időre összeomlott. (Hiller máris kénytelen volt lemondani erdélyi útját.) Ha az állampolgárság megadásától a kintről jövő Fidesz-szavazóktól való félelem tartotta vissza a baloldalt, akkor mostantól minden okuk megvan erre a félelemre. Ha az MSZP és a kormány már az elején kimond egy csendes igent a kedvezményes állampolgárság kérdésére, akkor nincs dráma, nincs front, nincs komoly esély a mozgósításra, és nyilván kisebb lesz az esélye egy érvényes népszavazásnak is. Ha az utóbbi mégis sikeres, a parlamentben könnyű elodázni a dolgot (így is, úgy is ez történik majd), hisz a törvény kétharmados. A felek egymásra mutogattak volna, így viszont a baloldal maga vonta a fejére a „nemzetárulás” vádját.

Pedig Orbán nagyon sokat kockáztatott. A Patrubbyhoz (és Thürmerhez!) való csatlakozás politikai és morális kockázatán túl vállalta egy népszavazási kudarcét is. Kockára tette a határon túli magyarok anyaországhoz kötődő kapcsolatát és mindazt, amit írásom elején vázoltam a szomszédos országokhoz és az Európai Unióhoz fűződő viszonyról. Aki taktikai előnyökért ilyen téteket kockáztat, az aligha tekinthető felelős politikusnak. Orbán Viktort valaha államférfinak hittem – ma már politikai hazardőrnek látom. Megszállott játékosnak, aki folyvást emeli a tétet. S aki persze messze túllát a partin, amelyben épp vabankot játszik. Rövid távú (egyben elsődleges) célja a hatalom visszavétele 2006-ban. Középtávon szavazótábora növelését reméli a határon túlról, továbbá a sikeres népszavazás jól beleillik abba a stratégiába is, amellyel 1998 óta szisztematikusan igyekszik visszaszorítani a parlamentarizmus intézményeit, kiépíteni egy prezidenciális jellegű, populista színezetű, a karizmatikus vezető és a manipulált nép közvetlen kapcsolatára épülő „demokráciát”.

A jelenlegi népszavazási játszma hosszabb távon az orbáni nemzetpolitika szerves részét képezi. (Ez az egyedüli cél, amelyet a magam részéről elfogadok.) Ennek központi eleme az a felismerés, hogy a magyar (és általában az európai) társadalom legsúlyosabb problémája, hogy elveszítette biológiai újratermelő képességét. A kialakuló demográfiai csapda lényege: az egyre kevesebb újszülött és az egyre növekvő átlagéletkor miatt a társadalom fogyása és öregedése. Így mind kevesebb aktív adó- és járadékfizető kénytelen eltartani mind több passzív járadékost. Ez a gazdaság meg-

torpanásához, a társadalom- és nyugdíjbiztosítás összeomlásához vezet. (A másik népszavazási kérdés, az egészségügy válsága ugyanerre a problémára megy vissza!) A nyugati társadalmak külföldi (idegen kultúrkörből érkező, asszimilálódni képtelen) vendégmunkások segítségével próbálták enyhíteni a problémát, ám ezzel új társadalmi és politikai konfliktusok melegágyát vetették meg. Mi magyarok – trianoni szerencsétlenségünk okán – szerencsések vagyunk: a határon túliakkal többmillió, könnyen befogadható munkaerő-tartalékkal rendelkezünk, amelynek segítségével évtizedekre elodázhathatjuk a demográfiai csapda ránk záródását. Kintről ugyanis – amint azt a felmérések bizonyítják – a mobilis, újra fogékony, képzett, fiatal korosztályok áttelepülése várható. Akik (a kormányoldal hamis riogatásával szemben) nem a költségvetés kiadásait, hanem a bevételeit növelik majd. Orbán három éve szó szerint ezt mondta a Magyarországi Amerikai Kereskedelmi Kamara 2001. június 7-i ülésén: „Ha fenn akarjuk tartani a gyors gazdasági növekedést Magyarországon, ehhez tízmillió magyar nem elég. Több mint négy millió magyar él a határokon túl. Tehát mi nem tíz-, hanem tizennégy millió munkaerő-kapacitással rendelkezünk. Ha ezt megfelelően tudjuk szabályozni, és képesnek bizonyulunk a kintiek érdekeit az itthon élők érdekeivel összhangba hozni, az javára válhat a magyar gazdaságnak.” Az állampolgárság megadása ebbe a nemzetpolitikai stratégiába illeszkedik bele, s ezt előbb-utóbb alighanem el kell fogadnunk.

Csak hogy mindennek fájdalmas ára lesz. Az, amiről – épp a jobboldalon – ma senki sem beszél: a határon túli magyar közösségek gyors fogyása, előregeredése és felszívódása. Hamarosan elvesztik politikai érdekképviselőket, elitjüket és rájuk zárul a demográfiai csapda. A Vajdaságban az előbbi már megtörtént, Erdélyben az RMDSZ az ötszázalékos választási küszöb eléréseért küzd. Az eddigi parlamenti, sőt kormányzati szerepvállalással az elmúlt években sok mindent sikerült kialakítania az erdélyi magyarságnak. Ám Markó Bélának a választások előtt jobb meggyőződésük ellenére kénytelenek igent mondani a magyarság politikai státusát már rövid (lásd Vajdaság), közösségi létét pedig hosszabb távon fenyegető népszavazásra, mert választóik 90 százaléka részben érthető egyéni előnyök reményében, részben érzelmi alapon (Orbán bűvöletében) ezt követeli tőlük.

Azok a magyarországi jobboldaliak pedig, akik szintén a saját – ugyan csak Orbán által felajzott – érzelmeiktől megittasodva most azt hiszik, a népszavazással visszacsinálhatják Trianont, nem is sejtik, hogy épp az ellenkezőjét teszik: segítenek azt beteljesíteni.

2004

2004

VESZÉLYES ÜZEMMÓD

Népszabadság, 2005. február 27.

Az országértékelés műfaját Orbán Viktor honosította meg Magyarországon. 1999 előtt intézményesen nem létezett: Antall taxisblokádnak utáni beszéde vagy Horn kormányátvételt követő „leltára” alkalmi esemény volt, a későbbi őszi miniszterelnöki évadnyitók pedig belesimultak a parlament normál működési rendjébe. Az új műfaj amerikai importból származik. Orbán az általa megcélzott, pártok fölötti „haza atyja” szerephez vélte jó eszköznek az USA elnökének hagyományos, nagy várakozással és respektussal (kétoldali tapsok, általános ováció) övezett rituális kongresszusi évértékelő beszédeit.

Tisztázzuk az elején: ez a prezidenciális műfaj a parlamentarizmus viszonyai között rendszeridegen. Az amerikai elnök nem a kongresszusi többségtől, hanem közvetlenül a néptől nyeri mandátumát, nem felelős a törvényhozásnak, kormánya attól elválasztva működik. Mivel ő maga nem a parlamenti többség vezére – párthovatartozása dacára –, valóban pártok fölötti státussal bír. A magyar miniszterelnökre mindennek az ellenkezője igaz: őt az országgyűlési többség választja, annak felelős, annak a vezére. Normál esetben ő a kormánypárt elnöke, ízig-vérig pártpolitikus, aki nem emelkedhet a pártok fölé, és nem arathat általános tapsokat a Tisztelet Házban. Orbán tudta ezt, ezért vitte ki onnan a maga országértékeléseit egy pártjához kötődő szatellit-szervezet asszisztálásával a Vigadóba. Ám ezzel nemcsak a parlament, hanem a parlamentarizmus keretei közül is kilépett. Beszédét kivonta abból a politikai vitatérből, ahol megjelenhetnek a vele szemben álló vélemények, ahol az érve ellenérv, a kormány álláspontjára az ellenzék kritikája felel. A parlamentarizmus egyik alapfunkciója ez: egymással vitázó, egymást bíráló, kontrolláló és korrigáló alternatívákat állítani a választók elé, hogy azoknak ne egyoldalú befolyás és manipuláció nyomása alatt kelljen választaniuk. A miniszterelnök a Vigadóban megsza- badult a direkt és azonnali bírálat kellemetlenségétől, learatta a tapsokat, ám hívei közé zárkózva valójában maga jelölte ki annak a „másik Magyarországnak” a határait is, amely 2002-től „száműzetésének” színtere lett.

2003-tól furcsa koreográfia alakult ki. Orbán hívei körében – egy virtuális ország virtuális miniszterelnökeként – folytatta az értékeléseket, me-

lyekre pár nappal később a valóságos ország valóságos kormányfője felelt. A parlamentben. Neki meg az ellenzék – akkor és ott.

Az idén valamelyest normalizálódott a dolog – immár a hivatalban lévő miniszterelnök beszélt előbb, s az ellenzék vezére utóbb –, de a helyzet korántsem lett normális, hisz előbbi a parlamentben szólt, utóbbi másutt és később. Gyurcsány Ferenc erre utalva így is kezdte: itt hangzik el a beszéd, itt hangozhat el a válasz, a kritika is. S aztán beszélt, egy órán keresztül. Ugyanennyi ideig hallgatta a közbekiabálásokat, a kaján megjegyzéseket, a gúnykacajt. (Tapasztalatból tudom: a tévéközvetítés erősen megszüri az ülésterem zaját, a helyszínen a szónok három-négyszeres erővel hall mindent.) A miniszterelnök meghallgatta az ellenzéki pártelnökök replikáit, majd felelt nekik. Azaz csak az egyiknek, mert a másik most is hallgatott, a frakcióvezető beszélt helyette. Két nappal később aztán Orbán ismét csak saját hívei körében szólalt meg. Utóbbiak ezúttal se kiabáltak közbe, nem tettek gúnyos megjegyzéseket, nem is fütyültek. Kacagni kacagtak, de csak az elnök obli- gát viccein. Válasz, kritika, ellenvélemény nem volt – csak dörgő taps.

Ám Orbán idei „országértékelése” mégse a szokásos koreográfia szerint zajlott. A gyűlési beszéd műfaját (ezúttal is újító importörként) tévés politikai talkshaw-vá alakította át. Hogy milyen tévéssé, azt nem könnyű megmondani. Maga a téma közszolgálati, ám a közszolgálat nem viseli el az efféle politikai egyoldalúságot. A hatásmechanizmusok, a külsőségek a kereskedelmi tévék világát idézték. (Gyurcsány a magánemberi énjét vitte a kommersz médiába – Orbán a közpolitikát: az utóbbi aggályosabb!) Ám a kereskedelmi tévék természete sem tűri el azt a direkt propagandát, ami itt a felvezető és záró filmben, a giccses nézőtéri közelképekben, a patetikus zenében stb. megnyilvánult. Ezt csak egy párttévé természete tűri el. Ám a produkció hamisságát főleg a gyűlési beszéd álbeszélgetéssé való átalakítása adta. A monológ dialógusnak álcázása ugyanis több ártatlan figyelemnövelő eszköznel. A volt televíziósok (Kudlik Júlia és Rákay Philip) asszisztálása azt a hamis látszatot keltette, mintha valódi beszélgetés folyna. Mintha két riporter a dolgát végezné: kérdezne, rákérdezne, visszakérdezne, szembesítené az ellenvéleménnyel, ám erről szó se volt.

A produkció művi voltára remekül rávilágít Haszán Zoltán metaforá- ja: „árnyékboksolás”. Valóban majdnem minden adva volt egy jó boks- meccshez: sportcsarnok, középen a négyszög alakú küzdőtér, körben a föl- ajzott nézők, a mi technikás, ragyogó versenyzőnk, a két szorítósegéd, csak épp a kötelek hiányoztak. Na meg az ellenfél! Orbán csakugyan jó benyo- mást keltett. Nyoma se látszott rajta fáradtságnak, depressziónak, remekül

2005

2005

mozgott, gyors volt, a nézőtér ovációja közepette többször megszorozta, majd rajongói hite szerint végül ki is ütötte ellenfelét. Távollétében. Pont úgy, ahogy a Habsburgok 1849-ben fölakasztották Andrássy Gyulát. Ám a történelmi példa jelzi az efféle aktusok korlátait: nevezett gróftól mindez nem akadályozta meg abban, hogy a következő választások után, 1867-től mégiscsak miniszterelnök legyen.

De térjünk vissza a múltból a jelenbe. A körcsarnoki produkciónál figyelemre méltóbbak ugyanis az előzmények, amelyek egyrészt a figyelemfölkeltés, a beharangozás funkcióját látták el, másrészt a populizmus direkt megnyilvánulásai voltak. A populizmus lényege a hamis látszat keltése, az emberek manipulálása. A politikai elit tagja úgy csinál, mintha a néphez tartozna. Olyat tesz, amit nem szokott. Vonatra száll, benyom egy felest a kocsmában, panellakásban ebédel. És persze találkozik a néppel. Meghallgatja a panaszát. A népet persze gondosan megválogatják: Orbán vidéki fórumain (ahogy a pestin is) csak meghívottak vehettek részt, írásban teheték föl kérdéseiket, melyekből a két asszisztens szemezgetett, majd fölolvastott. A különféle csatornákon befolyt kérdések összesítése és szortírozása, majd egy számítógépes szavazás eredményeként alakult ki az „országértékelés” tematikája. Orbán így – legalábbis ezt a látszatot keltette – arról beszélt és azt, amiről és amit az emberek hallani akartak. A produkció így végül valami sajátos ötvözet lett az árnyékboksznak, a Hit Gyülekezetéből ismerős „vidám vasárnapnak” és az „Önök kérték – Orbán Viktor teljesíti” című tévéműsornak.

Így működne a demokrácia, ilyen volna az igazi demokrata politikus? Nem: a populizmus és a populista politikus működik így. *Joseph Alois Schumpeter* osztrák közgazdász, a modern politikatudomány egyik megalapozója fájdalmasan realista képet fest a „nép” direkt politikai szerepéről *Kapitalizmus, szocializmus, demokrácia* című klasszikus művében. Megfigyelései szerint – melyeket a tudományos felmérések s a közvetlen tapasztalatok messzemenően alátámasztanak – az átlagember gondolkodása és viselkedése merőben eltérő a privát, illetve a közéleti szféra területén. A személyes életviszonyok ismerős és átlátható közegeiben (család, munkahely, lakóhely, vállalkozás stb.), ahol az ember közvetlen tapasztalatok birtokában hozza a döntéseit, rendre körültekintő, racionális, a rövid és hosszú távú következményeket egyaránt mérlegelő döntések születnek. (Mielőtt megpályázunk egy új állást, gondosan számításba vesszük a fizetés, a nyugdíj, a munkába járás körülményeit, a prémium- és karrierkilátásokat, kikérjük családtagjaink, barátaink véleményét; ha új autót vásárolunk, megnézzük a különféle márkák katalógusait, az árakat, a fogyasztást,

az utas- és csomagtér adatait, a biztonság paramétereit, tanácsot kérünk a szerelőtől stb.) Merőben más a helyzet a közsféra ügyeiben. „Az emberi cselekvés racionalitása úgy tűnik el, ahogy távolodunk a családi és üzleti élet területéről a közügyek birodalma felé” – írja Schumpeter. „A választók rossz és korrumpálható képviselői saját ügyeiknek, nem ismerik fel hosszú távú érdekeiket... Ha a nemzeti és a nemzetközi ügyek területére érkezünk, melyeknek nincs közvetlen kapcsolatuk a magánélet területével, akkor a véleménynyilvánítás, a tények megítélése és a belőlük levont következtetések egyre kevésbé felelnek meg a racionalitás követelményeinek. Az emberek tudatlanságban és az ítélőképesség hiányában leledzenek, az átlagpolgár visszaesik a gondolkodás alacsonyabb színvonalára.”

Aki tehát a közvetlen „népakaratra” építi a maga és országa politikáját, az felelőtlen játékot űz. A populizmus a demokrácia működtetésének veszélyes üzemmódja. A demokrácia felelős és biztonságos működését a parlamentarizmus rendszere biztosítja. Ezt a keretet jelöli ki a magyar alkotmány is. A parlamentarizmus lényege a közvetett politikai döntéshozatal. Ahol a nép nem direkt és permanens módon gyakorolja a hatalmat – mert arra nem alkalmas –, hanem választott képviselői s az általuk megbízott kormány révén. A nemzet sorsát érintő döntések nem a vonaton, a kocsmában, panellakásokban és sportszarnokokban születnek, hanem a kormányban és az Országgyűlésben. Továbbá az Alkotmánybírószágon, a közigazgatási hatóságokban, a pártokban. Ha a nép elégedetlen e döntésekkel, négyévente leválthatja a döntéshozókat, és másokat bízhat meg helyettük. Ne legyenek illúzióink: a modern tömegdemokrácia valójában erre a negatív aktusra korlátozódik. Aki negligálja a parlamentarizmus intézményeit, és a politikacsínálást közvetlenül a „népre” akarja bízni, az naiv idealista vagy gátlástalan demagóg.

Hogy Orbán Viktor nem naiv álmodozó, abban biztosak lehetünk. Másképp sem szeretném őt minősíteni, de bizonyos tények – főleg, ha tömegével jelentkeznek – magukért beszélnek. A háromhetente ülésező Országgyűlés. A vizsgálóbizottságok likvidálása. A kétéves költségvetés révén egy kulcsfontosságú parlamenti vita kiiktatása. Az üléseken való aktív részvétel ritkulása, majd teljes bojkottja. Vajon mit gondolhat a saját parlamenti felelősségéről az a miniszterelnök, aki az általa gerjesztett megfigyelési ügy vizsgálóbizottsági jelentésének vitája idején ahelyett, hogy felelne az ellenzéki kérdéseire, iskolás gyerekeknek mutogatja a koronát a kupolacsarnokban? Vagy mit gondolhatunk mi arról az ellenzéki vezérről, aki immár harmadik éve egyetlen mukkot sem szólt a parlamentben, miközben utcai

demonstrációkon, az általa életre hívott mozgalom tömeggyűlésein, továbbá stadionokban és templomokban – tehát csupa olyan helyen, ahol nincs tere az ellenvéleménynek – több száz alkalommal szónokolt? A nyugati politikusok is használják a tömegdemokrácia és a tömegmédia manipulációs eszközeit, de (talán az egy Berlusconit kivéve) olyan nincs köztük, aki kizárólag ezeket alkalmazza, miközben tudatosan mellőzi és szisztematikusan háttérbe tolja a parlamenti intézményeket! Aki a vezérpárt és a tömegmozgalom olyan gyanús keverékévé gyúrta át egykori demokratikus pártját, amelyben az alulról történő választás intézményeit teljesen kiszorította a főlülről való kinevezés hierarchizált rendje. Vagy olyat, aki az önkormányzatokat semmibe véve „faluparlamentek” létrehozására szólítja föl a népet, amelyek határoznak arról, „milyennek kell lennie a falusi életnek”, majd megállapodást kötnek erről a kormánnyal. Ha a polgári demokrácia nem is, a történelem ismer ilyen „néphatalmi” szerveket, s efféle ket-tős hatalmat. Csak azokat szovjeteknek hívták, a kormányt pedig, amely-lyel huzakodtak: ideiglenesnek. Persze nem hiszem, hogy Orbán bolsevik: a dolog nem több felelőtlen rögtönzésnél, bántó parasztfogásnál.

Vagy mégis? Egy nappal a fentiek leírása után kapom a hírt, hogy a Fidesz elnöke létrehozza a „Nemzeti Konzultációs Tanácsot”, amely majd megszervezi (persze megint főntről lefelé!) az országos „konzultációs tanácsrendszert”, benne a faluparlamentekkel. Hihetetlen!

De hát mit akar Orbán?

Természetesen hatalmat. Hogy milyent? A jelekből ítélve olyan populis-ta demokráciát, ahol a kormányt és annak prezidenciális uralmat gyakorló vezetőjét nem korlátozzák a parlamentáris intézmények. Ahol az előbbi nem az utóbbitól, hanem saját karizmájából és közvetlenül a – modern média és a tradicionális egyházak, valamint az erős, osztogató állam segítségével – manipu-lált néptől nyeri legitimitását, például népszavazásokon. Ahol a párt és az állam szférája szorosan összenő bizonyos gazdasági érdekkörökkel, s mind több politikán kívüli területre terjeszti ki a hatalmát, illetve a befolyását.

Már nem lepődöm meg, amikor vasárnap este a Friderikusz Sándornak adott interjújában Orbán ráerősít minderre, s a parlamentáris demokráciát illetően szó szerint kimondja: „Van, aki a parlamentre teszi a hangsúlyt – én a demokráciára.”

Ha sikerrel jár, elszakadunk a nyugati és a magyar parlamentáris tradi-ciótól, a hatályos alkotmányos berendezkedéstől, és megindulunk a szovjet utódállamok elnöki rendszerei felé...

Hajrá, Magyarország! Hajrá, magyarok!

KÉTFÉLE TERROR – EGYFÉLE ÁLDOZATOK

Népszabadság, 2005. március 8.

A baloldalon a főváros „felszabadulásáról” emlékeztek meg; a magyar kormányfő Moszkvában köszönetet mondott Putyin elnöknek, amiért a Vörös Hadsereg „megszabadította” hazánkat a fasizmustól. A jobboldal-on vitatták, hogy 1945 felszabadulás volt, s hogy ünnepelni kellene, ám a kormányfő és az MSZP elnöke úgy nyilatkozott, hogy ebben a kérdésben kicsinyes vitának helye nincs.

A demokrácia és a véleményszabadság viszonyai között mindenki joga-sult felszabadulásként értelmezni a hatvan éve történeteket, ahogy bárkinek joga van kétségbe vonni ennek helyességét. Az ügy túl jelentős ahhoz, hogy ki lehessen zárni a róla szóló vitát. Azzal elébe vágni ennek, hogy eleve kicsinyesnek nevezzük, nem demokratához illő eljárás. A vita szerencsére kibontakozott, többek között a Népszabadság hasábjain, amely február 24-i számában egyszerre három írást is közölt (*Papp László Tamás: Kegyelet és kegyetlenség; Konok Péter: Vae victis; dr. Del Medico Imre: Így kellett történnie*).

Az utóbbival kezdem, mert ez a legegyszerűbb. A műveltsége, tárgyi-lagossága és buzgalma okán általam amúgy tisztelt sajtólevelező érvelését értem (Drezda lerombolása „helyes” és „jogos” válasz volt a náci korábbi tetteire, hogy a németek szembesüljenek az ő hadseregük által végbevitt borzalmakkal, kvázi a saját bőrükön tapasztalják meg azok szörnyűségeit), megérteni azonban semmiképpen sem tudom. Mert a vérbosszú barbár logikáját követi. Jobb esetben a Krisztus előtti Ószövetség „szemet szemért fogat fogért” elvét, amely most így hangzik: „ártatlant ártatlanért”. A náci hadigépezet megsemmisítésének célja már akkor sem szentesíthette civilek tömeges és célzott elpusztítását, utólag, hatvan év távlatából pedig végképp elfogadhatatlan és riasztó ezt helyesnek és jogosnak tekinteni.

Konok Péter cikke olyan, mintha igazolni akarná Gyurcsány és Hiller aggályait. Azzal a különbséggel, hogy ők nyilván a jobboldal kicsinyes ér-veitől tartottak, Konok ellenben balról ágál imígyen: „az átlagemberek még a Rákosi-korszak fojtogató légkörében is jobban éltek, mint a két világhá-ború között.” Ezen a szinten nem szeretnék vele vitába bocsátkozni, ahogy azt se firtatom, milyen adatokra támaszkodva jelenti ki, hogy „az ország

lakosságának túlnyomó része” – sugallata szerint: „a nyilasokon és szimpatizánsaikon kívül” mindenki – felszabadulásként élte meg a Vörös Hadsereg bevonulását. Ám azt már megkérdem tőle, komolyan gondolja-e, hogy „mivel Magyarország 1941-ben megtámadta a Szovjetuniót”, ezért „a magyar áldozatokért nem a szovjet hadvezetést terheli a felelősség”, hanem „az 1920-as évek elejétől a területi revízió lázában égő magyar politikai elitet”. Tisztában van-e azzal, hogy mondata ezt sugallja: minden áldozat a magyar politika számlájára írható, a szovjet katonák semmiért sem felelősek. Asszonyok és leányok tízezreinek meggyalázásáért, a civil lakosság tömeges Szibériába hurcolásáért és haláláért sem. Ha nem is ilyen durván, de itt-ott hasonló gondolkodásmódra utal Vámos György cikke is (*Melyik az igazi Fidesz?, március 3.*)

1995-ben Tiszabecsen, ebben a határ menti kis faluban mesélte el egy idős asszony, hogy ötven évvel azelőtt a férjével kapálgattak a kertben, a két kisgyerekük mellettük játszott az udvaron, mikor a ház előtt elvonult a menetoszlop. Foglyokat tereltek az oroszok a határ felé, s nyilván hibáztak a létszám, mert ketten bejöttek az udvarba, a férjére fegyvert fogtak, kirángatták az utcára, és belökték a sorba. Ő sírt, szaladt volna utána, de a katonák durván mellbe vágták a dobtárossal, és visszaparancsolták a házba. Két perc alatt játszódtott le az egész. A saroknál az ura még visszanezített – akkor látta életében utoljára. Ő is, a gyerekek is. Hírt sem kaptak többé felőle.

Azoknak idézem most föl a történetet, akik – mint Konok Péter – hajlamosak negligálni mindazokat, akiknek nem felszabadulást, hanem rettetet és halált hozott a szovjet megszállás. S hogy jelezzem, nemcsak a nyilasokról és cinkosokról van szó. Budapest elhúzóódó ostroma miatt a szovjet hadvezetés a valóságosnál jóval nagyobb számú ellenséget jelentett Sztálinnak, ezért aztán ezrével hajtották el a főváros polgárait, hogy kellő számú „hadifoglyot” tudjanak prezentálni. Romsics Ignác Magyarország története a XX. században című monográfiája szerint összesen 100-120 ezer civilt hurcoltak el Szibériába.

Százezres nagyságrendű azok száma is, akiket a közvetlen életveszélytől szabadított meg a nácik és nyilasok elűzése, vagy akik más okból éltek meg felszabadulásként a történeteket. Áldozatok és áldozatok közt nem lehet különbséget tenni, mérícskélni, ahogy bűnösök és bűnösök között sem. Eből a szempontból (is) példamutató Papp László Tamás cikke, akivel szinte mindenben egyetértek. Legfontosabb mondatának mégis ezt tartom: „Budapestért 1944-45-ben nem a zsarnokság és a demokrácia erői csatáztak, hanem két totalitárius állam hadserege.” S az egyik totalitárius állam had-

serege legyőzte a másikat, ami azzal az egyenes következménnyel járt, hogy az egyik totális diktatúrát fölváltotta a másik.

Magyarország tehát nem szabadult föl.

„Felszabadulás és megszállás csupán szavak” – írja Konok Péter. Ez igaz, csak hogy a szavaknak jelentésük van. Aki felszabadul: szabaddá válik. Mint például Franciaország, ahol a náci uralmat ismét az önrendelkezés és a demokrácia váltotta föl: Franciaország tehát felszabadult. Felszabadította az amerikai hadsereg, amely eleve szövetségesként és nem megszállóként érkezett, s amelyet akként is fogadtak a franciák. Ám ha egy országról beszélünk, különösen több mint fél évszázados – történelmi – távlatból, akkor nem az számít, hogy a társadalom egyes csoportjai hogyan éltek meg személyesen az adott eseményt, hanem, hogy az miként határozta meg az ország – az egész közösség – sorsát. A négy és fél évtizedes szovjet uralom ténye – amelyből a Rákosi-féle totális, illetve a Kádár-féle poszttotalitális diktatúra egyenesen következett – kizárja Magyarország 1945-ös felszabadulásának fikcióját. Ezt korántsem érvényteleníti az a másik tény, hogy Magyarország ’41-ben csatlakozott a Szovjetunió elleni német támadáshoz. Ez legfőljebb a leigázás okaként vehető számba (ám helyesebb itt is ürügyről beszélni, hisz a cseheket vagy a lengyeleket éppúgy leigázták, mint minket, holott ők nem léptek föl ellenük támadólag.)

A szovjet megszállás és a totális kommunista uralom tényével a német megszállás és a totális nyilasuralom ténye áll szemben, és nem a Horthy-korszak (bár fogyatékos, de mégiscsak) parlamentáris rendszere. Aki a baloldalon azt állítja, hogy a nyilas rendszer egyenesen következett az utóbbiból, az éppúgy téved, mint az a jobboldali, aki a Károlyi-féle demokratikus kormányzás szükségszerű folyományának tartja Kun Béla diktatúráját.

A Rákosi-rendszer ezzel szemben egyenes következménye a szovjet megszállásnak. Hisz nem az történt, hogy a szovjetek fölszabadítottak minket, de mi magunk nem tudtunk élni az ajándékba kapott szabadsággal, és elszúrtuk a dolgot! És persze ne feledkezzünk meg 1956-ról sem, amikor a magyar nép a rákényszerített szovjet rendszer és uralom ellen kelt föl („ruszlik haza!”), no meg arról se, hogy forradalmunkat és szabadságharcunkat ugyanaz a Vörös Hadsereg verte le, amelyik 1944-45 óta itt állomásozott.

Mindebből az következik, hogy annak a Magyar Köztársaságnak a miniszterelnöke, amely a ’45 óta tartó szovjet uralom alóli felszabadulással született meg, nem mondhat köszönetet Moszkvában azért, hogy a Vörös Hadsereg 1945-ben felszabadította hazánkat. Még a „fasizmustól való

megszabadítás” szűkebb értelmében sem. Sem őt, sem az érintetteket nem akarom megbántani, de Gyurcsány Ferenc nem a náciizmus üldözötteit, hanem a Magyar Köztársaságot képviselte Moszkvában. Hogy csupán gesztust tett, amellyel elérte, hogy Putyin ezután sajnálkozott az ’56-os beavatkozás miatt? Ugyan már. 1992-ben Jelcin ünnepélyesen bocsánatot kért a magyar parlamentben, méghozzá úgy, hogy előtte Antall nem köszönt meg neki semmit. (Csak zárójelben: Antall a Magyar Köztársaság kormányfőjeként – katolikus mivolta ellenére – a pápának sem csókolt kezét, pontosabban gyűrűt!)

Ha a magyar miniszterelnök gesztust akar tenni az oroszoknak, fejezze ki sajnálkozását amiatt, hogy annak idején csatlakoztunk a Szovjetunió elleni támadáshoz. A kommunizmus áldozatainak emléknapja előtt a Magyar Rádió riportere megkérdezte Gyurcsány Ferencet – aki nemrég tiszteltette a náciizmus áldozatait előtt –, mit csinál holnap: lerója-e kegyeletét a Terror Házánál. A kormányfő kitérő választ adott: a holnapi programja még nem végleges. Ám másnap a hírekben ezt hallhattuk: a miniszterelnök virágot vitt a kommunizmus áldozatainak emlékhelyére. Majd példásan nyilatkozott a kétféle, de egylényegű terrorról, a kétféle, de egylényegű diktatúráról és az egyféle – egyformán ártatlan – áldozatokról.

A moszkvainál sokkal nagyobb hibát követett volna el, ha másként cselekszik.

AZ ELNÖK SZAVA

Magyar Hírlap, 2005. november 27.

Ez a cikk is azt igazolja, hogy nagy és pozitív várakozással fogadtam az Alkotmánybíróság elnökeként mintaadó teljesítményt nyújtó Sólyom elnökségét. Az új államfő első lépései ígéretesek, sőt imponálóak voltak számomra. Aztán jött a 2006-os ősz, amikor hirtelen minden megváltozott, és sok minden kiderült...

A köztársaság elnöke a múlt héten három bejelentést tett. 1. A pártok megkérdezése nélkül dönt a választások időpontjáról. 2. Ugyanígy jár el a legfőbb ügyész jelölésekor, mi több: a választások első fordulója előtt egy akkor még ismeretlen többségű parlamentre testálja a döntést. 3. Elfogadja a NATO-radarállomás építésének új helyszínére tett kormányjavaslatot.

Kezdjük a végén.

Az utolsó bejelentés egyértelmű cáfolata ama korábbi vádnak, mely szerint az elnök ebben a kérdésben az ellenzékkel tart. Mert akkor most azt kellene gondolnunk, hogy a kormánnyal tart. Holott egyszerűen csak ökológiai megfontolások vezetnek.

A másik két ügyben az a meghökkentő, hogy Sólyom László szakít elődeivel, akik – mindenki által (e sorok íróját is beleértve) természetesnek és helyesnek vélt módon – konzultáltak a pártokkal, s aztán mérlegeltek és egyensúlyoztak. Az ő választási érdekeik között. Sólyom ezzel szemben kijelenti, hogy egyrészt azért nem fog senkivel sem konzultálni, mert nincs ilyen alkotmányos kötelezettsége. E formális (ámde alapvető!) érven túlmenő tartalmi indoka is lefegyverzően egyszerű: „a választás két fordulójának napját nem a pártok, hanem az egész ország érdekének figyelembevételével kívánom kitűzni.” Három hónappal korábbi mondatai segítenek értelmezni e mostani kijelentését: „Nálunk a politika szinte teljesen leszűkült a pártpolitikára. Klasszikus értelme szerint a politika a közügyek intézésében való részvételt jelenti, s a fogalomnak ezt az értelmét kellene helyreállítani. Hangsúlyozom: nem vagyok pártellenes, csak az ellen vagyok, hogy a pártok monopolizálják a politikát.” (HVG. 2005. augusztus 11.)

Sólyom László meghökkentően komolyan veszi az alkotmány azon előírását, amely szerint „a köztársasági elnök... kifejezi a nemzet egységét”.

Ez nem azt jelenti, hogy az elnök egyensúlyt vagy egyenlő távolságot tart a pártok között. Még csak nem is azt, hogy fölöttük áll. Ennél többről van szó. Arról a triviális igazságról, hogy a pártok még együttesen sem azonosak a nemzettel. Akit meglep, hogy az új elnök a gyakorlatban is érvényesíti az ebből származó konzekvenciákat, annak ideiktatom legelső interjúja pár mondatát. Arra a kérdésre válaszolva, hogy a pártok nem kerestek-e vele kapcsolatot, ezt feleli: „Szerintem nem is fognak. Megszokhatták az alkotmánybírói időkből, hogy úr volt közöttünk. Meglesznek majd az alkalmak, amikor találkozoznunk kell... De hogy ezek között nekünk nincs miről beszélnünk, ez teljesen nyilvánvaló számomra.” (Pozsonyi Új Szó, 2005. június 24.)

A választások időpontját illetően az egyik legfontosabbnak vélt szempont volt eddig, hogy az egyúttal eldönti: kinek az embere tölti majd be a legfőbb ügyési posztot. Mert ha az elnök kései időpontot jelöl ki, akkor még a mostani parlamenti többség választja meg, tehát az ügyész a baloldali embere lesz. Ha viszont korait, akkor esetleg már a jobboldalé. Súlyom ezzel szemben egyszerűen ennyit mond: „a legfőbb ügyészt kizárólag szakmai szempontok alapján jelölöm”.

Ez valóban mehökkentő. Amikor a legkülönfélébb, az alkotmány szerint pártoktól független, nemzeti intézményekre (köztük a szóban forgóra is!) a pártpolitika súlyos árnya vetül, amikor már mindenki természetesnek tartja, hogy ezek a pártok zsákmányszerzési területeivé lettek, akkor az elnök halkán ennyit mond: nem.

Eszemben sincs titkolni, mennyire imponál ez nekem.

A NEMZETI ZÁSZLÓRÓL

Magyar Hírlap, 2006. január 8.

Ezt nagyon jól esett megírni.

Másról akartam ma írni, de belehallgattam a Vasárnapi Újságba, ahol épp zászlóznak meg elnököznek. Egyes jobboldali körök lassan két hete zászlóznak meg elnököznek. A „Honfoglalás 2000” nevű egyesület szerint az elnök megsértette a nemzetet. Félnótások a magyar nemzet nevében nyilatkoznak. Az én nevemben is. Indokolt hát, hogy én is nyilatkozzam – kizárólag a saját nevemben.

Egyetértek az elnökkel: az újév nem nemzeti ünnep. A köztársaság elnöke zászló nélkül is a köztársaság elnöke. Egy hőbörgő majom ellenben zászlóba csavartan is csak egy hőbörgő majom. Mindig zavart a nemzeti jelképek úton-útfélen való, öncélú használata. Zavar, hogy műsorzáráskor különféle csatornák minden áldatlan éjjel eljátsszák a Himnuszot. Szerintem az nem fogkefe, amit lefekvés előtt minden nap használunk kell.

A túlfűtöttek szeretnek (az általuk amúgy gyűlölt) Amerikára hivatkozni, ahol a nemzeti zászlónak látványos kultusza van. Egy nyúl fark-történelmü, olvasztótégelyben összevegyített bevándorló nemzetnek (még ha birodalom is) nagyobb szüksége van az ilyesmire. Amikor a washingtoni Museum of American History termében megcsodáltam az 1776-os Függetlenségi Nyilatkozatot, az 1222-es Aranybullára gondoltam, és büszke voltam rá. A turul sose volt a kedvenc madaram, de az uralkodó hatalmát intézményes korlátok közé szorító első (a Magna Chartánál csupán hét évvel fiatalabb!) magyar alkotmányra mindig nagyon büszke voltam és vagyok.

Félreértés ne essék: nem magamra vagyok büszke. Sose értettem, mért mondják sokan átszellemülten: „büszke vagyok arra, hogy magyar vagyok”. Hisz ebben semmi érdemem: magyarnak születtem, magyarnak neveltek, magyar vagyok. A Janics Natasa: ő igen. Ő büszke lehet rá, hogy magyar lett. Én meg a Janics Natasára lehetek büszke. Ahogy Szent Istvánra, Mátyásra, Bocskaira, Görgeyre, Adyra, Nagy Imrére, Puskásra, Antallra is az vagyok. Szálasi és Rákosi miatt pedig szégyellem magam. Igen, barátaim, nemcsak a büszkeség, a szégyen is a miénk: magyarok voltak ők is.

2005

2006

A MÉRÉSRŐL ÉS A RÚGÁSRÓL

Magyar Hírlap, 2006. január 22.

A cikk jelzi, hogy a lapnál – a lap tulajdonosánál (hogy neki kik morogtak a fülébe azt nem tudhatom) – fogyóban volt a türelem. Még három hétig tartott ki – közeledtek a választások...

Minek a tanács, jóslat, aggodalmak: a cikkeim élnek, míg meg nem halnak. (S aztán: majd írok máshová.) Jóslat még nincs, tanács már van – egyesek aggódnak is. Azt mondják, nem mérek egyenlő mércével. Nem állok középen. Mert „mindig csak a Viktorba rúgok” – így mondják. A Magyar Nemzetben írták ígybbül is, de azzal, itt nincs mit kezdeni. (Ott meg – több okból – nem lehet.)

Itt, ezzel még lehet, de hol is kezdjem? Talán a rúgásnál. Igen, a publicisztika (néha) rúgós műfaj. Én meg publicista vagyok (ráadásul rúgós fajta.) Nem is vállalom a politológusi státust (ha módomban áll, nem hagyom kiírni a nevem után), mert a politológus nem rúg. Nem is mószerol, nem is dicsér, nem foglal állást: csak mér. Mér, s aztán közli a mérési eredményt.

Én is mérek, mértem mindig. A mérési eredményt is közöltem, de aztán néha elkezdtem kiabálni is. Ez túl sok, ez meg túl kevés, ez nagyszerű, ez pedig gyalázatos. Állást foglaltam, letettem a garast, lándzsát törtem, olykor pálcát – és néha rúgtam is.

De sohase kétfelé. Sohase úgy, hogy egyet Göncz Árpádba, egyet meg Antallba; egyet Csurbába, egyet Antallba megint; egyet Lezsákba, aztán egyet Szabó Ivánba: á héten ide, bé héten oda. Rúgni egyszerre csak egy irányba lehet. Aki rúg, az nem középen áll. Mert ha rúgni kell, akkor már súlyos a helyzet. Akkor már nem lehet porciózni és méricskélni. Mélni kell – de előtte. Nagyon tisztán kell mélni.

A tiszta mérés és a tiszta rúgás előfeltétele: a függetlenség. Mindig független voltam. MDF-esként is, politikusként is. Politikusként is publicista voltam. Ezért rúgtak ki az MDF-ből, ezért szorultam-léptem ki a politikából.

Aki független, az mindig a saját mércéjével mér. Aki mindig a saját mércéjével mér, az mindig egyenlő mércével mér. Aki mindig egyenlő mércével mér, ritkán méri ugyanazt. Egyenlő mérce: eltérő mérési eredmény. Aki független, az nem középen áll.

Ami a zászlót illeti, a lyukasra vagyok a legbüszkébb. Azt nem dekorációnak használták. Nem is politikai haszonszerzésre, mint négy éve próbálták a kokárdát, s tavaly novemberig a nemzeti lobogót. Akkor rájöttek, hogy mégse hasznos, és piros-fehér-zöldről újra narancsszínre váltottak. A gyűlésre érkezőktől elvették a nemzeti zászlókat és sárga V betűket nyomtak a kezükbe. S ők lelkes hazafiakból egyszerre lelkes statisztákká lettek. És sem ők, sem a „honfoglalók” nem érezték sértve se magukat, se a nemzetet.

Én sem érzem sértve magam, de meg kell mondanom, hogy az állatok közül nemcsak a turult – a kaméleont se kedvelem. Pedig rólam mondják egyesek, hogy megváltoztam. Így nyugtatják magukat. Hogy idegesítsem őket, felidézem, mit mondtam 14 éve, 1992. szeptember 20-án (nem tévedés!) a Vasárnapi Újság című rádióműsor jegyzetírójaként:

„Amióta az eszemet tudom, idegenkedem a ceremóniáktól, a külsőségektől. Taszít a megmutatott, a kimutatott, a magát mutató nemzeti érzés. Bevallom, március 15-én is szívesebben hagyom az ingem alatt az érzelmeimet, mint hogy föléje tűzzem őket: hogy lássák... A nemzet iránti elkötelezettség, a hazaszeretet nem önmagáért való. Valami belül létező, csak a veszély, a feladat, a felelősség kihívására, de akkor is inkább tettekben, semmint érzelmekben megnyilatkozó erő és ösztönzés. Úgy kell működnie, mint a szervezet immunrendszerének. Magyaroknak lenni számomra természetes állapot. Épp olyan természetes, egyértelmű és végleges, mint az, hogy férfi vagyok. A férfiasság – miként a hazafiság – akkor nyilvánul meg, ha kihívás éri. Önmagában mutogatni nem ízléses.”

Barátaim, én nem változom.

2006

2006

Orbán azt kiáltja: „hajrá Vizsla”. Amíg Gyurcsány nem kiált „hajrá Kendét”, addig őhozzá állok közelebb. (De ha a jövő héten 15. havi nyugdíjat ígér, rúgok beléje hátul.) A HVG középen áll, mikor a Vizslát és a Kendét egymás mellé teszi, de nem mér egyenlő mércével. Mert bár a Vizsla és a Kende nagyjából valóban egyforma, a lap nem egy bizonyos Horváth Éva szellemi terméke, munkája és pénze; a könyv viszont egy bizonyos dr. Kende Péter szellemi terméke, munkája és pénze. A Vizsla a Fideszé, a Kende a Kendéé. Az MSZP-nek az utóbbi legföljebb jól jöhet – vagy rosszul. Ha bármi közösséget vállal vele (mint négy éve tette), az utóbbi esélyét növeli.

A Vizsla nem egyenlő a Szélkakassal sem. Az előbbi kóbor kutyának próbálja beállítani a gazdája (aki titkon idomítja és eteti), holott csak korcs, és nagyon rondán ugat. A kakast viszont nyíltan vállalhatja a tulajdonosa, mert annak a pedigréje rendben van, és tisztán kukorékol. Orbán egymásnak ellentmondó, egymást kizáró nyilatkozatai – egymás mellé állítva. Nem csalás, nem ámtítás, nem montázs: még a fotók is korrektek. Orbán mondatai, Orbán karórája.

Aki ma általában bírálja a negatív kampányt, és egyformán szidja a pártokat, az nem mér egyenlő mércével. Annál vagy a mérce hibádzik, vagy a szem, vagy a becsület.

Hitlert és Churchillt vajon miféle mércével lehetne úgy megmérni, hogy az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz legyen? Nem kell aggodni: ezúttal nem Orbánra és Gyurcsányra utalok! Hiszen az ő esetükben szó sincs a totális diktatúra és a parlamentáris demokrácia küzdelméről. Csupán a populizmuséről és a parlamentarizmusáról van szó.

Persze ez se semmi. Legközelebb erről írok. Ha lehet.

2006

ÍRÁSTUDÓK ÁJULÁSA

Népszabadság, 2006. március 11.

Már a cikk írásakor tudtam, hogy figyelmet kelt majd, de hogy mekkorát és miféle, azt nem sejthettem. Kedden küldtem el a lapnak, ahol úgy döntöttek, hogy ezt teszik a szombaton megjelenő Hétvége című melléklet élére. Csütörtökön este, hazaérvén Pestről, a Lapozó című tévéműsor felvételéről, épp vacsorához ültem, mikor megszólalt a telefonom. Valami Havaria Press nevű híriügynökség vezetője hívott (később volt alkalmam megjegyezni: Horváth Zsolt nevét), hogy kommentáljam holnapi híreket: fény derült titkosszolgálati múltamra, hogy a III/III-as ügyosztály szigorúan titkos állományú főhadnagya voltam, és így vettem részt a rendszerváltozásban is... Mondtam neki, jóember, ne szórakozzon velem, fáradt vagyok ehhez meg éhes is, most értem haza. – Akkor nem kívánom megismerni és kommentálni a birtokukban lévő anyagot? – Nem kívánom, sőt egyáltalán nem vagyok hajlandó komolyan venni ezt a telefonhívást. – Akkor ők, holnap nyilvánosságra hozzák, ami a birtokukban van. – Ne habozzanak – mondtam, s azzal kinyomtam a telefont. Nekiültem vacsorázni, és eszembe se jutott többet a dolog.

Másnap reggel háromnegyed kilencig. Épp töri órára indultam a gimnáziumban, amikor ismét megszólalt a telefonom. Ekkor már a TV2-től hívtak, hogy nyilatkoznék-e az esti híradónak a titkosszolgálati múltamról. Ettől lezsibbadtam. Azonnal belém nyilallt: az esti telefon nem tréfa volt... Hanem olyan elképesztő aljasság, amit el sem tudtam volna képzelni addig. Az első gondolatom az volt, hogy nincs semmi baj, hiszen ez képtelenség. A „titkosszolgálati múltamról” ugyanis pontosan annyi bizonyíték létezhet, mint a francia idegenlégióban vagy az Orsolya-nővéreknél eltöltött éveimről. De aztán elképzeltem, ahogy rám mered a kamera, én pedig magyarázni kezdek, hogy nem voltam sem ügynök, sem titkos állományú tiszt... Mintha azt kérdeznék: igaz-e, hogy tíz évig vertem otthon az anyámat egy szívlapáttal, mire én bizonygatnám, hogy ez rágalom, hisz nem is volt otthon szívlapátunk, mert az apám nem bányász volt, hanem kőműves... Hirtelen megéreztem, mennyire kínos és zavarba ejtő ez a helyzet. Nem akarok erről nyilatkozni, ez képtelenség, rágalom, mondtam valami efféle, aztán felhívtam Tamás Ervint a Népszabadságtól, hogy adjon tanácsot, mi ilyenkor a leghatékonyabb kommunikációs eljárás. A hívásom nem lepte meg, az ügyel már televolt az

2006

internet, s azonnal hír lett a rádiókban és a televíziókban is. Ne nyilatkozz, adj ki egy cáfoló közleményt az MTI-nek, amiben jogi lépéseket helyezel kilátásba.

Igy tettem. Többen hívtak még, de elutasítottam őket: ott a nyilatkozat, nincs egyéb mondanivalóm. Am Rangos Katalin A szólás szabadsága főszerkesztője elbizonytalanított. Ne haragudjon, de ha maga tudja, hogy ártatlan, akkor nem helyes ilyen passzívan viselkednie. Ha rólam ilyesmit terjesztenének, és tudnám, hogy ártatlan vagyok, akkor minden elem rakott mikrofonba beleüvölném, hogy: nem igaz! Ez meggyőzően hangzott, de egyelőre tartottam magam a Tamás Ervin által javasolt stratégiához. Szombaton délután azonban felhívott valaki a lakástelefonomon. Berente Károly nyugalmazott titkosszolgálati tiszt volt az, aki elmondta, hogy az imént hallgatta a Klubrádiót, ahol rólam volt szó, és úgy döntött, ezt nem hagyja annyiban. Áll a rendelkezésemre, segít nekem – ha kell, a nyilvánosság előtt is...

Azonnal tudtam, ki ez az ember. Nemcsak onnan, hogy szerepelt a neve abban a névtelen levélben, ami – egyetlen „bizonyítékként” – rengeteg helyen olvasható volt addigra, és sűrűn emlegette őt Hankiss Ágnes is, aki különös élvezettel taglalta a „tényállást” a Hírtévé Sorok között című műsorában Tőkéczi László és Kristóf Attila társaságában. Nevezett csatorna péntek este két adását is nekem szentelte, a Péntek 8-ban Bayer Zsolt és Csermely Péter vendégeként Deutsch Tamás is szolgálatban volt.

Am Berente Károly nevét nem tőlük hallottam először. Egyszer már beszéltem vele: 1981 őszén, a kecskeméti Hadkiegészítő Parancsnokságon. Erre a beszélgetésre több okból élesen emlékszem a mai napig. Főként azért, mert ez volt az egyetlen ilyen beszélgetés az életemben. (Az évszámot azért tudom, mert abban az évben kezdtem tanítani a kiskunmajsai gimnáziumban.) Továbbá, mert az illető a beszélgetés végén arra intett, hogy erről ne szóljak senkinek. Én viszont rögtön elmeséltem Kecskeméten tanuló unokatestvéremnek, akit meghívtam egy sörre, majd hazaérve természetesen elmondtam a feleségemnek is. Másnap a gimnázium igazgatójának. Neki azért, mert Berente azt mondta, tapintatból idéztek a kiegre, s hogy a gimnáziumban ő már járt, beszélt az igazgatómmal. Mivel nem tudhattam, hogy vele is „tapintatosan” beszélt-e, úgy döntöttem, elmondom neki: bár a Honvédséghez idéztek be tegnap, valójában egy titkosszolgálati emberrel beszéltem. Gondoltam, jobb tiszta lappal indulni itt az iskolában, és nem árt, ha az igazgatóm tudja, nincs takargatnivalóm. A következő hetekben majd később is elmeséltem még a sztorit tucatnyi ismerősömnek, mindenekelőtt nemrég megismert barátomnak, Kozma Hubának. Mindezek okán a mai napig szó szerint fel tudom idézni a beszélgetés számos részletét.

Berente a debreceni egyetemi éveimről faggatott, az ismeretségi körömről. Hamar kiderült, hogy komoly előtanulmányokat végezett, úgy döntöttem tehát, legjobb, ha nyíltan beszélek vele. Tárgyszerűen feleltem a kérdéseire. Igen, rendszeresen olvastam szamizdatot. Az ismeretségi körömből egy idő után Elek Istvánról kezdett érdeklődni, a hozzá fűződő viszonyomat kezdte firtatni. Még a „madarat tolláról...” kezdetű szólásra is utalt. Pista ekkor Bécsben tartózkodott, a Herder-díjas Csoóritól kapott ösztöndíjjal. Én nyugodtan közöltem, hogy Elek nemcsak csoporttársam volt az egyetemen, majd lakótársam a közös albérleti szobában, de a tudatossága és a tisztessége okán a példaképemnek is tartom őt. Nem gondolom, hogy Bécsből már egy más Elek jön vissza egy év után? Nem gondolom...

Berente most, 2006-ban mondta el, hogy a beszélgetés után – ami amolyan felmérő, puhatolódzó jellegű volt az ő szakmája szerint – azt írta a jelentésbe: nem javasol semmilyen további lépést, D. J. túl őszinte és becsületes ahhoz, hogy bármit lehessen kezdeni vele. Elmondta, hogy egyáltalán nem lepte meg, amikor 1988-ban MDF-elnyökként, majd egy évre rá ellenzéki képviselőként látott viszont a városban, illetve az Országgyűlésben. Most pedig úgy döntött, segít tisztázni engem a hazug vád alól. Erre ösztönzi az is, hogy tegnap fölkereste őt Horváth Zsolt a Havaría Presstől, akinek már elmondta ugyanezt, ám Horváth mégis kitart a nyilvánvalóan megalapozatlan és hamis állítás mellett. Vasárnap este Berente eljött velem Pestre, A szólás szabadságába, s a Népszabadság újságírójának is nyilatkozott...

Természetesen pert indítottam, továbbá (másokkal ellentétben) közszereplőnek nyilvánítottam magam, mire Ferenczy Krisztina újságíró kikérte a rólam fellelhető anyagokat a történeti hivataltól. Hamar megjött a válasz: semmi sincs. A szólás szabadságában – majd az összes lehetséges reggeli tévéműsorban – való szereplésem, Berente föllépése, továbbá hogy egy hitvány névtelen levélén kívül természetesen semmit se tudtak prezentálni velem szemben, nyilvánvalóvá tették a szörnyű vád hamisságát. Pár nap alatt sikerült – jogállamban ez nonszensz! – igazolnom az ártatlanságomat. Őt nap elteltével Orbán Viktor is jónak látta megszólalni az időközben politikai bumeráנגgá változott ügyben: ő nem tudja elképzelni, hogy igaz legyen, amivel vádolnak – mondta. Ekkor nyugodtam meg teljesen. Hiszen tudtam, a kutyáknak csendet parancsoltak, s a jobboldalon Orbán szava többet nyom a latba a hágai nemzetközi bíróság ítéleténél is. A pert természetesen jogerősen megnyertem, a bíróság összesen 2,5 milliós kártérítést ítél meg a Havaría Pess-sel, a Hírtévével és a Magyar Nemzettel szemben. (Horváth Zsolt máig nem fizette meg a rá kirótt összeget.)

Hogy az egész ügy mögött a fideszes politikai gépezet működött, abban máig biztos vagyok. (Buda Péter az Élet és Irodalomban kiváló elemzést publikált erről A titkosszolgálat és a Debreczeni-meló címmel, 2006. 04. 07; <http://www.es.hu/index.php?view=doc;13075>.) És abban is, hogy a közvetlen kiváltók az alatt következő cikk volt. Mindenekelőtt ennek a hitelét próbálták elvenni, egy nappal a közlés (és két héttel a választások első fordulóját) előtt. Am az ellenkezőjét érték el: sokkal nagyobb nyilvánosságot teremtettek neki.

Nincs Orbán-fóbiám.

Ahogy Göncz-, Csurka- és Torgyán-fóbiám sem volt annak idején. (Új, baloldali tisztelőimnek jelzem: most is vállalom a volt elnököt bíráló minden soromat!)

A baloldali értelmiségnek nincs igazi veszélyérzete. A függetlenség pózában tetszeleg. Megveti a populista ígéreteket, szakszerűen aggódik a büdzsé állapota, az Euro-program csúszása miatt. Bár viszolyog Orbántól, és szurkol Gyurcsánynak, azért jelzi: „az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz”. Nem veszi észre, hogy ma Magyarországon nem az árfolyamvesztés, a gazdasági növekedés múló megingása, vagy a nemzetközi hitelminősítő intézetektől beszédhető rová elkerülése a tét.

Hanem a parlamentáris jogállam.

Amelyet először fenyeget komoly veszély a rendszerváltozás óta.

A baloldal egyszer már „megvédte” a magyar demokráciát. Amikor nem forgott veszélyben: a kilencvenes évek elején. Létrehozta a Demokratikus Chartát Csurka – valójában Antall – ellen. Az elvadult drámaíró és pártja '94-ben 1,4 százalékot ért el a választásokon. (Én akkor az MDF miatt kiabáltam, azt ugyanis – ellentétben az országgal – tönkre tudta tenni.) Csurka sose volt veszélyes. Ásatag, perifériális figurája ő a magyar politikának: csak azokat tudta még tovább hülyíteni, akik már úgy is hülyék voltak. Orbán a normálisakat is megbolondítja. Saját magát is.

Jobboldal – szellemi értelemben – nem létezik ma Magyarországon.

Hol van? A Magyar Nemzetben? A Demokratában? A Magyar Fórumban? A Magyar Vízslában? A Vasárnapi Újságban? A Hír Tévében? A Heti Válasz mérsékeltebb, de az se a jobboldali szellemiség lapja – hanem a Fideszé.

Kik is szólaltatnák meg ezt a szellemiséget? Lovas István? Bencsik András? Bayer Zsolt? Netán Kondor Katalin és Rákay Philip? Akik beszélhetnének, azok hallgatnak. Rossz esetben kiülnek Orbán mögé gyűlési díszletnek, várják, hogy újra kormányra jusson, hogy legyen megint pénz az alapítvány-

ba, a kiadóba, legyen tanszéki állás, követi kinevezés. Aki nem hallgat, az még rosszabb. Mert ő cikket ír Orbán országértékelője után a Heti Válaszba, hogy aszongya: „A feladatot csak a... vezető politikus végezhetné el, az értelmiség feladata az, hogy hozzásegít a megoldáshoz... A politikus látomása eszmény. Orbán Viktor vágyat és célt fogalmazott meg, amelyet tömegek értenek meg, és tesznek magukévá. Új kultúra születik.”² (Történelemszervező, a jobboldali elit prominense, a Magyar Polgári Együttműködés Egyesület egyik vezetője, volt brüsszeli nagykövet. Nem 1952-ben: félelem és kényszer hatása alatt írta ezt, hanem 2006-ban: önként és dalolva. Antall szűk körben szokta volt mondani némely középosztálybeli pályatársáról: „ezeknek csak egy fix segg kell ahhoz, hogy biztonságban érezzék magukat”).

Ami még a szellemet és az ízlést illeti: a jobboldal írószentje ma egy Wass Albert nevű dilettáns. Himnusza a Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország című „alpárián könnyzacskó-facsaró, irredenta álműdal, a fülhasogatóan hamis, krajcárosan üzleties műhazafiság émeltyést keltő” megnyilvánulása. (Az idézőjeles kifejezések egy valódi polgári írótól, Márai Sándortól valók.)

A jobboldal erkölce ma: az antikommunizmus.

'87-ben ott voltam Lakiteleken, '88-ban MDF-szervezetet alapítottam Kecskeméten, az első elnöke voltam. '89-ben ellenzékiént választást nyertem az MSZMP-jelöltje ellen. Ha rogyadozott is, még állt a pártállam, benn voltak az oroszok. Jó pár ismerősöm csak hümmögött, csóválta a fejét. Hívtam őket pártot csinálni: nem jöttek. Ma: bőszen antikommunisták. Antall gyáva volt, mondják. De ők nem félnek a kommunistáktól: 2006-ban, tizenhat évvel az első szabad választások, tizennégy évvel a szovjet hadsereg kivonulása után bátran (és alpári módon) szidalmazzák a Magyar Köztársaság miniszterelnökét.

Orbán '98 után emelte posztulátummá az antikommunizmust: a gátlástalan politikai és anyagi hatalomszerzés fedőideológiájává. Ma ultima ratio, ami mindent igazol. Hazugságot, csalást, lopást, zsarolást, mert a kommunisták ellen minden megengedett. Ki a kommunista? Aki régen párttag volt, és máig nem állt be a Fideszhez. Ügynök is lehetett: ha a mi emberünk, és hozza a körzetét, maradhat polgármester.

Aki nem a miénk, az KISZ-titkár. A diktatúra ifjúsági szervezetének komisszára. És bolsevik kuttyából ugyebár, nem lesz demokratikus szalonba. A moszkovita Nagy Imre? Na, jó. Ha majd Gyurcsányt felkötik az elvtársai, hiszünk neki is.

² Granasztói György: Szabadság és szolidaritás. Heti Válasz, 2006. 02. 09.

Fordítsuk komolyra a szót! Orbán azért veszélyes a magyar parlamentarizmusra, mert populista lett. A *populáris demokráciát* meg kell különböztetnünk a *populizmustól*. A nyugati parlamentarizmus előbb – az általános választójog révén – demokratizálódott, majd – a kommersz tömegmédiá hatására – popularizálódott. A bulvárlapok, a kereskedelmi tévék által a politika ma eléri azt az iskolázatlan tömeget, amelyik legtöbbször eldönti a választásokat. A felelős beszéd rovására mind nagyobb teret kapnak a népszerű jelszavak, a demagóg ígéretek, a show, a marketing. A média sztárkultusza nyomán kialakult a politika vezérkultusza.

Ám Nyugaton – bár háttérbe szorultak – sohasem kérdőjeleződtek meg a parlamentáris jogállam intézményei. Az olyan fundamentumok sem, mint a magántulajdon, a piac, a kapitalizmus, az egyéni szabadság vagy a pártok versenye. A nyugati politika populáris jellege dacára őrzi liberális és parlamentáris karakterét: nem vált populistává.

A populizmus rendszerszerű formában főleg Latin-Amerikában s újabban a szovjet utódállamokban jelent meg. A populáris vonások itt antiliberalizmussal, antiparlamentarizmussal, antikapitalizmussal, paternalizmussal és autokratizmussal társulnak. Perón, Hugo Chavez, Lukasenko populizmusa messze túlmegegy azokon a határokon, amelyeken Clinton, Chirac, Blair sose léptek át.

A populista nemcsak keresi a nép kegyeit, de misztifikálja is a népet. Nemcsak a demokrácia, de minden érték, bölcsesség forrásának mondja – s persze manipulálja. Ezért is kötődik a tradicionális egyházakhoz, és alkalmazza profi módon a (saját uralma alá vont) modern tömegmédiát.

A populizmus antikapitalista és antiglobalista, továbbá piac-, verseny- és tőkeellenes. Velük szemben a munka értékkeremtő s az állam értékvédő szerepét hirdeti. Az állam garantálja a munkahelyedet, és gondoskodik rólad.

Ez a politika elit-, párt- és politikaellenes. Ostorozza őket, a korlátozásukat követeli. A politikát közvetlenül a népre kell alapozni. Nincs szükség programokra. Meg kell hallgatni az embereket, és úgy kell kormányozni, ahogyan ők kívánják. Nem kell ideológia sem: bal- és jobboldal túlhaladott fogalmak. A populista katyvaszban az ósdi jobboldaliság kőkorszaki baloldalisággal vegyül.

A populizmus nem a választott, ellenőrizhető, leváltható vezetők iránti tisztelet, hanem a karizmatikus vezér iránti rajongás világa. A vezér nemzeti politikát hirdet. Nemzetileg gyűjt aláírást, a nemzettel konzultál, nemzeti kormányt alakít. Ő a nemzet letéteményese, ellenfelei – akiket rendre durván megbélyegez – a nemzet ellenségei.

A populista negligálja a parlamentet. Előszórettel használja a közvetlen demokrácia eszközeit: a népszavazásokat, a petíciókat, az utcát. A parlamentarizmus lényege a *közvetett* politikai döntéshozatal. A nép nem direkt módon gyakorolja a hatalmat (arra nem alkalmas), hanem választott képviselői s az általuk megbízott kormány révén. A populizmus a kormány fölötti parlamenti kontroll kiiktatásával, a pártok, a politikai osztály háttérbe tolásával az ellenőrzött és felelős politika, illetve hatalomgyakorlás alapjait ássa alá: kalandorpolitikához, önkényuralomhoz vezet.

Orbán, a rendszerváltozás egykori hőse parlamentáris politikusból lett populistává. Hogy balról átment jobbra, liberálisból konzervatívra vált, az belefér. Ahová most tart, az kívül van a kereteken. Saját magán is. 1993-ban így írta le (nem tévedés!) 2006-os önmagát: „Senki sem lépheti át a saját árnyékát. Ha egy politikus nem tartja magát korábban kimondott gondolataihoz, s mindig csak a pillanatnyi népszerűsége gondol, eltávolodik egykori önmagától, akkor előbb utóbb erkölcsileg megsemmisül, kiürül, és zörögni kezd, mint a mákgubó ősszel, ha fújja a szél.”

Megtörtént.

Előttünk áll Orbán Viktor elváltoztatott külsővel, a falusi „elviszpreszli” jelmezében. Végletekig centralizált pártja s a hozzá kötött vezérelvű mozgalom élén. Politikai kuruzslóként árulja azonnal ható csodagyógyszereit a hiszékenyeknek, akiknek sejtelmük sincs a várható következményekről és mellékhatásokról.

A hatalomért bármit.

Nincs egyedül. Ott állnak Kövér, Simicska és a többiek. Nem is mögötte, benne: beépültek a személyiségébe. A politikájába. Ahogy stigmatizálja, megveti, gyűlöli ellenfelét. Ott vannak a törvények szélén táncoló erőszakosságban, a határokat átlépő gátlástalan nyomulásban, melynek során politika, hatalom, pénz – az államé, a párté, a sajátja – szétbogarozhatatlanul összefonódnak.

Orbán most azt mondja: jogállam helyett „kulturállamot” kell építeni.

Ha megnyeri a választásokat, a rendszerváltozással született magyar parlamentáris rendszer, a Magyar Köztársaság helyén egy korrupt és hazug félbalkáni rendszer fog kiépülni.

Aki tudni akarja, milyen lesz Magyarország, ha Orbán és Simicska újra a kezébe veszi, az vegye kezébe a Magyar Nemzetet.

Újság van másik is – ország azonban nem lesz!

A baloldali írástudók majd fölocsúdnak álmukból, és kiabálni kezdenek.

A jobboldalon mély csönd lesz akkor is.

TÍZ KÉRDÉS ELEK PISTÁHOZ

Népszabadság, 2006. április 4.

Elek István szükségét érezte, hogy válaszoljon a cikke – a viszontválasz sem maradhatott el.

Tudtam, hogy előbb-utóbb be kell következnie, hát legyen, kedves Pista, essünk túl rajta. Annál is inkább, mert igazad van: ez nem a kettőnk személyes ügye. Ezért – az olvasók kedvéért – azzal kezdem, hogy minket nem csak az MDF-es múltunk és a sorsunk (a nemzeti liberális platform, a kizárásunk) köt össze. Idézek egy 1991-es Magyar Hírlap-beli cikkemből: „Elekről csak annyit: közös egyetemi évek, közös albérlet csaknem húszesztendei ismeretség után nem tudok felidézni egyetlen szavát, egyetlen mozdulatát sem, ami erkölcsi kifogás alá eshet”. Tíz évvel korábban azt mondtam annak a titkosszolgálati embernek – aki most előállt, hogy megvédjen a Te fideszes barátaidtól, akik ártatlan létemre ki akartak nyírni: változnak az idők s az emberek! –, s aki akkor rólad is érdeklődött, hogy Elek István nemcsak a barátom, de a példaképem is. (Talán ennél a mondatnál látta be, hogy nem tud velem mit kezdeni.)

Már nem vagy a példaképem, de ma is tisztellek, becsüllek. Még akkor is, ha meglep a mondatod: „szívesebben nevezem magam konzervatívnak, amint azt tudhatod”. Eddig úgy tudtam: konzervatív liberális vagy. Azok vagyunk: Te is, én is. Emlékszel, ezt a jelzős szerkezetet Te találtad nekünk, még 1991-ben!

Pista, mi történt a liberalizmusoddal; hol, mikor, kiért és miért hagytad oda?

Azt írod, örülsz, hogy „elhalt az a méltatlan visszhang”, amely a rólam közreadott „alaptalan vád nyomán csapott fel néhány jobboldali sajtó fórumon”. Bocsáss meg, de ennyire eufemisztikusan nem írható le ez a történet. Engem morálisan és egzisztenciálisan meg akartak semmisíteni. El akarták venni a becsületemet, a szavahihetőségemet, a múltamat: ezáltal (tanárként és publicistaként: aki vagyok) a jelenemet és a jövőmet is. Fogalmazzunk pontosan: a Fidesz vezérét bíráló cikkeim miatt totális támadást indítottak ellenem a Fidesz sajtóorgánumaiban a Fidesz vezető kommunikátorai. Deutsch-Für, a politikus meg az ismert verőlegények (köztük egy nőne-

mű). A Magyar Nemzet – egy betű bizonyíték nélkül – az első oldalon, szalagcímmel hozta a „hírt”. A vád alátámasztására nem tudtak semmit előkaparni, miközben az illetékes hivatal igazolta ártatlanságomat: erről egy árva sort sem közöltek.

„Méltatlan visszhang”: valóban ennyire naiv lennél, kedves Pista?

Közös barátaink, írod, azt kérdik, megőrültem-e. Ahelyett, hogy vitába szállnának velem. A Népszabadság (bizonyos szellemi és morális szint fölött) bármit lehoz, látod, láthatják. Egyikük – szeretve tisztelt irodalomprofesszorunk – legalább levélben megírta a rosszállását. Arra kért, vegyem elő az Ady-kötetemet (Adyból doktoráltam nála), és vessem össze az ő verseit Gyurcsány írásaival: tán képes vagyok még érezni a stílári különbséget. Mintha valaha leírtam volna, hogy Gyurcsány nagyobb költő Adynál!

Szerinted ki örült meg, Pista?

Azt írod, „tagadhatatlan, hogy a mai politikai verseny eszközei, módszerei, stílusa láttán mindkét oldalon bőven van okuk borongani azoknak az értelmiségi politikusoknak, akik tekintetüket a klasszikus demokráciák eszményeire függesztve... a politikai rendszerváltozás cselekvő részesei voltak”. Azt is sugallod, hogy én csak a „klasszikus XIX. századi eszményeket” meg Bibót látom, s nem méltatom figyelemre „a politika létező valóságát”.

Kikérem magamnak.

Aki olvassa az írásaimat, tudja, hogy mást se teszek, mint a politika létező valóságát elemzem és értékelem. Szó sincs róla, hogy Orbán Viktort Lincoln Ábrahámhoz vagy Eötvös Józsefhez mérve marasztalnám el. Bibóhoz se mérem: Bibó nem volt politikus. Antallról is leírtam, hogy tradicionális, ha tetszik, korszerűtlen államférfi volt, a tömegmédia előtti korszak gyermeke. Bocs, de elég sokat olvastam (és írtam) a posztmodern tömegdemokrácia világáról, az egyetemen évek óta *Politika és média* címmel viszek kurzust. Aki ismeri legutóbbi cikkemet (*Írástudók ájulása*), az tudja, hogy Orbán populizmusát nem az általam vizionált eszményekkel, hanem a mai nyugati parlamentarizmus populáris gyakorlatával vettem össze.

Miért próbálsz engem értelmiségi széplelékek beállítani?

Azt írod: „sem a létező nyugati demokráciák jobboldalán, sem a baloldalán nem ismeretlenek manapság azok a politikusi módszerek, stílári jegyek, kiszólások, amelyek alapján... oly magától értetődően minősítet a hazai jobboldal vezető pártját és a párt elnökét antidemokratának, anti-kapitalistának, antiglobalistának, piacellenesnek, külföldi tőke ellenes populistának stb.”

Na, ne mond! Kire gondolsz, Pista? Le Penre, Haiderre?

Mert akkor részben értem a dolgot. Csakhogy ők a nyugati politika perifériájára szorult, kétes figurák. Chirac minden lehetséges alkalommal világossá teszi, hogy semmiféle közösséget nem vállal az előbbivel, s úgy tudom, Haiderből sem lett kancellár: Schüssel egy vezértelenített párttal kötött kényszerkoalíciót. Clinton és Bush tudtommal nem tört lándzsát a „munkaalapú gazdaság” mellett a „spekuláció alapúval” szemben. Kohl nem mondta, hogy a német baloldal időnként „ráront a nemzetére”, s nem célzott ennek esetleges „genetikai okaira” sem. Thatcher és Blair nem tett privatizációellenes kijelentéseket, s a mai napig nem szerveztek faluparlamenteket Angliában. Chirac nem szól luxusbaloldáról, és nem mondja, hogy Franciaországnak csak akkor van nemzeti kormánya, ha az jobboldali. Arra se emlékszem, hogy Schröder vagy Merkel szerint a külföldi tőke hét bőrt nyúz le a német emberek testéről, s hogy Németországban mindenki másnak jó, csak a németeknek nem.

Vagy mondtak ilyeneket, Pista? Ha igen, miért nem idéztél tőlük?

Szerinted a legnagyobb tévedésem, hogy kizárólag a politikai kultúra alapján ítélek Orbán rovására, s hogy azzal „mindkét oldalon” egyformán vannak bajok. Ezek szerint szoci Vizsla is van. Meg szerver-betörés. Az MSZP-sek is minden eszközt igénybe vesznek, hogy szétverjék a SZDSZ-t, hogy sorra levadásszák, vagy kilóra megvegyék az embereit. A szociknál is (alapszabályilag) fölváltotta az alulról történő választást a fölülről való kinevezés. Ott is kegyencrendszer van, a vezér ott is háromhetente cseréli a támadósorokat, akár a jéghegyben. Az országos lista elejére tetszése szerint rakja a leghülyébb, ám a legkisebb pártbeli bázissal sem rendelkező alakokat. Aki bírálja Gyurcsányt, arról a Népszabadság minden alap nélkül megírja, hogy ügynök volt. A Népszabadság pont olyan undorító, mint a Magyar Nemzet. A Narancs vagy az ÉS semmivel se különb a Demokratánál. Nemcsak a szakmai normákat, hanem a legelemibb erkölcsi szabályokat is lábbal tiporják. A 168 Óra nem kevésbé émelyítő a Vasárnapi Újságnál. A baloldali médiában is olyan alpári figurák viszik a prímet, mint Bayer, Bencsik, Lovas és a többiek. Gyurcsány fölsorolta őket, mint kedvenc lapjait és műsorait, ezek a bornírt alakok ott tátognak mögötte a színpadon, szónokolnak előtte a gyűléseken. A hozzád hasonló mérsékelt és tisztességes emberek a baloldalon is a perifériára szorultak.

Így látod, Pista?

De hagyjuk a politikai kultúrát, ha szerinted nem mérvadó. Azt mondd, a kétféle múltértelmezés viszont igen: „a szocialista korszaké” meg az „ezeréves”.

Ezt hogy kell érteni, Pista? A baloldal jussa az első, a jobboldalé a második?

„Kétféle politikai közösség- és nemzeteszmény”, „kétféle nemzetpolitikai elkötelezettség”, „kétféle december 5-e élmény”. Az utóbbiról annak idején megírtam a véleményemet: *Hazárdjáték* címmel. Amit Orbán és a Fidesz az elmúlt években nemzetpolitika címen művelt, az egy kóros, sérelmi alapú, a lassan évszázados trianoni tragédiát a legrosszabb szándékok és módszerek által önös aktuálpolitikai célokra ki- és felhasználó, a határon túli magyarokat és politikai szervezeteiket hasonló eszközök és célok jegyében manipuláló, hazug és cinikus, felelőtlen és káros, perspektíva nélküli politika. Olyan, amelyhez hasonlóval szemben egykor Te is felléptél, amitől valaha Te is viszolyogtál.

Most viszont megalkotod a „populista konzervativizmus” kategóriáját. Mintha csak igazolni akarnád, hogy szellemi értelemben tényleg nincs jobboldal Magyarországon. Ez rosszabb, mint a réz vaság, a műanyag üveg vagy a szocialista demokrácia. A populizmus egyetlen komoly és tisztességes politikai irányzathoz se társulhat – a konzervativizmushoz a legkevésbé!

Úristen, erre cserélted volna föl a liberalizmust?

Te, aki szellemileg és morálisan arra lennél hivatott, hogy a jobboldal meghatározó ideológusa, szellemi orákulumma légy, nemcsak perifériára szorultál a saját táborodban, hanem – látva azt az egyszerre tiszteletre méltó és szálnalmas vergődést, amit folytatasz – néha az az érzésem, hogy a korpa közé keveredtél.

Pista, bocsáss meg: hát nem hallod az egyre erősödő rőfögést?

Leveled végén ott az obligát kérdés: *jobboldali létemre*, hogyan támadhatom a jobboldal vezető pártját, s hogyan támogathatom a baloldal vezérét. Miért nem „az MDF mellett mozgósítok”, hogy az belülről, jobbról moderálhassa Orbánt? Egyrészt, megtettem (*Az MDF sorsa, Az MDF drámája, Az MDF szétverése* stb.), másrészt, ezen már túl vagyok. Nem is én: Orbán. Amíg úgy láttam, hogy benne egy potenciális államférfi és egy közönséges balkáni lótolvaj személyiségjegyei keverednek és csatáznak egymással, s amíg szinte teljesen szét nem verte az MDF-et, addig áltathattam magam (és másokat) ilyesmivel. Mióta az előbbi karakterjegyeket eltűnni, az utóbbiakat pedig eluralkodni látom rajta, továbbá miután gyakorlatilag szétverte az MDF-et, az effélének nincs többé értelme. Mondhatom így is: amíg ő a jobboldal ura, addig én nem vagyok jobboldali.

Amúgy pedig 1993 óta, amióta (veled együtt) kizártak a frakcióból, (veled ellentétben) semmilyen politikai alakulathoz sem csatlakoztam. Szer-

vezetileg nem tartozom egyik oldalhoz se. Politikai nézeteimet tekintve *konzervatív liberális*, politikai státusomat tekintve *független* vagyok. Publicista. Akin senki se kérheti számon, kit támad, és kit támogat. Te sem.

Akit jónak látok, kedves Pista.

Most Gyurcsány Ferencet látom jónak. Nem a kisebbik rossznak: *jónak*. Nemcsak annak, aki megállíthatja Orbánt, hanem akinek kormányoznia kellene – tovább – az országot. Könyvet írok róla. Több mint egy éve minden lehetséges időmben vele foglalkozom. Többször elolvastam minden írását, szinte minden beszédét és nyilatkozatát. Magnó mellett beszélgettem vele közel harminc órát. Kérdeztem, és ő válaszolt. Másokkal is beszéltem. Elmentem Pápára, Pécsre. Régi és új dokumentumokat olvastam. Sok mindent tudok róla. Kevesen tudnak többet. (Május végén mindezt közre adom.)

Ezek alapján mondom: őt támogatom – a legjobb meggyőződésem szerint.

Tisztázzunk még valamit. Nem Téged akarok inszINUÁlni, a rám zúduló támadások miatt vagyok kénytelen leírni: én *egzisztenciális értelemben* is független vagyok. Se miniszterelnöki főtanácsadó, se milliárdos alapítvány ura nem voltam – nem leszek – soha. A most készülő könyvből is kizárólag annyi jövedelem származik majd, ahány példányban elkel. (Pont úgy, ahogy az előző kettő esetében.) S itt felidézek még valamit, közös emlék ez is. Amikor Orbántól 1996-ban elköszöntem, hosszú levelet írtam neki. Tán emlékszel, a végén ez állt: ilyen körülmények között a könyvem (*Restauráció*) kiadásához felajánlott banki támogatást sem fogadhatom el, mert a függetlenségemet meg akarom őrizni.

Ugyanezért nem fogadtam el most a kormánytól a lovagkeresztet.

Hogy továbbra is leírhasam, ami a meggyőződésem.

Miért?

Mert nem hiszek a lélek halhatatlanságában. Nem hiszek a túlvilágban. Mert csak egy életem van, s ha ezt elrontom, mindent elrontok. Ezért igyekszem úgy élni, mintha volna Isten, aki majd ítél fölöttem, akinek el kell számolnom. De tudom, egyedül vagyok: magamnak tartozom számadással.

Miattam ne aggódj, rég voltam ilyen jól.

A kérdéseimre nyilván nem nekem kell válaszolnod. Csakis magadnak. Vagy ha van, akinek elszámolj, akkor Neki.

ANTALL SZELLEME

Népszabadság, 2006. május 27.

Egy újabb írás Antall védelmében.

Révész Sándor fájjalja, hogy a baloldalon „csöndben kibiceltek” az MDF-nek az Antall József szellemi örökségéért zajló groteszk vitában (*Szellemharc, május 13*). Fájdalmát nem a szóban forgó vita, hanem a szóban forgó szellem méltatlan volta okozza: Révész szerint Antall szelleme rossz szellem. Lényegében ugyanolyan rossz, mint Orbáné. „Hiszen Orbán Viktort éppen azért nem szeretjük, amiért Antall Józsefet nem szerettük.” Tudniillik: „amit Antall nem egészen dicsőségesen kezdett, azt folytatta Orbán teljes dicstelenséggel”. Főleg: „a demokrácia minőségének rombolását”.

Ez nemcsak meghökkent, de önvizsgálatra is készít engem, aki az elmúlt hónapokban (években) Antall híveként és Orbán ellenfeleként vittem végbe a magam verbális ámokfutását, főleg itt, a Népszabadságban – eszerint mély skizofréniában. Sőt, ha Révészt komolyan veszem, nemcsak a közeli, de a távoli múltammal is le kell számolnom. Kedvenc lapom rovatvezetője ugyanis közli: „akik ma Orbán Viktor populista, tekintélyelvű nacionalizmusával hadakoznak a köztársaság elemi érdekeiért”, azok nem idegenedhetnek el ennek „a harcnak a gyökereitől, a kezdeteitől, melyek az Antall-érába nyúlnak vissza”. Mármost én azoktól a gyökerektől kezdettől nagyon el voltam idegenedve. Nem is Antallal, hanem az ellenfeleivel harcoltam – jöttek volt balról vagy jobbról. Ideje hát szembenézni a saját múltammal – s a néhai miniszterelnök szellemével!

Révész úgy tudja, hogy 1994-ben Boross Péter azért „bukott sokkal nagyobb, mint azóta bárki”, mert „Antall József szellemében” vezette a kormányt. A „társadalom jelentős többsége” ugyanis „élénken tagadta” ennek helyességét.

Régi tévedése ez a baloldálnak. Révészék saját tudatukat vetítik rá a magyar társadalomra – önkényesen. A szerző odáig megy, hogy leírja: „a gyarló tömeg” (ez volna a gőgös Antall szóhasználat!) „szigorúbban értelmezte a gazdasági racionalitás követelményeit, a demokrácia játékszabályait, és szigorúbban zárkózott el az ordas eszméktől”, mint a rendszer-változás miniszterelnöke.

Ez több tévedésnél.

Nem szeretném eszményíteni az utóbbit, és lenézni az előbbi, de egyfelől mégiscsak arról az emberről van szó, aki kisgyerek korától – ha nem is az anyatejjel, de – az apai és a nagyapai szóval szívta magába a parlamentáris demokrácia mindenek fölött való tiszteletét. Akinek apja az ordas eszmék és hatalmak által üldözött zsidók és más menekültek mentora volt, s aki mindenkor hű maradt apja eszméihez és példájához. A kommunista diktatúra évtizedeiben is. Másfelől viszont az utóbbi termékéről van szó. Kádár népéről. Azokról, akik korántsem Antall József tudatával éltek át amaz évtizedeket. S akik egyáltalán nem azért gyűlöltek meg az MDF-et, mert annak elnöke nem határolódott el a Révész – s a hasonló izgatott értelmiségiek – diktálta tempóban és modorban Csurkától, hanem mert az előző rendszer csődje meg a hatalmas átalakulás nyomán járó roppant terhek együttesen szakadtak a nyakukba a 13 százalékos munkanélküliségtől, a 25 százalékos reáljövedelem- és a 30 százalékos nyugdíjcsökkenésig meg a veszekedős demokráciáig. Hasonló okok miatt bukott meg a térség összes kormánya – az Antalléval ellentétben mind mandátumának lejártá előtt! A rendszerváltozás miniszterelnöke tisztában volt a reá s az országára váró óriási nehézségekkel: ezért beszélt jó előre „kamikáze-kormányról”.

Révész az első ciklusbeli Orbánt nemhogy etalonnak, de orákulumnak tartja. 1992-es pécsi beszédéből idéz, miszerint: „nyílt háborút hirdettek a Fidesz ellen. Egyre több jel mutat arra, hogy politikai ellenfeleink... kíméletlenül... gusztustalan eszközökkel indítanak ellenünk offenzívát.” A szerzőnek ennyi elég, hogy a következő mondatban már ő akassza Antallra a „kíméletlen” jelzőt, majd megjelölje kíméletlensége indítékát: Orbán és Kővér őt bíráló cikkét.

Ha eloszlatjuk a múlt (Révész fúttá) ködét, kiderül: mindez – enyhén szólva is – nélkülöz minden alapot. A múlt tényei ugyanis a következők. Orbán a pécsi kongresszusi beszédben a szóban forgó helyen és kontextusban nem nevezi meg Antall Józsefet. Megnevezi ellenben Fodor Gábort, aki ellen „különösen szembeötlő” és „összehangolt akciót” indítottak ellenfelei. Mint Orbánról szóló könyvemben részletesen leírom, az „akció” egy Miklós Árpád nevű képviselő napirend előtti fölszólalása, aki kifogásolja, és a sajtószabadság liberális elvével ellentétesnek mondja, hogy Fodor közbenjárására eltávolították a parlament folyosójáról a több tucat szabadon hozzáférhető lap közül a Hunnia nevű legális sajtóterméket. Miklós Árpád egy borsodi választókerületben lett képviselő, MDF-es támogatással. Nemhogy a kormánynak, de a pártnak se volt tagja, így aligha képviselte Antall

álláspontját, viszont Voltaire szellemében (és Fodor ellenében) utólag is igazat kell adnunk neki.

Orbán szavai ellenben nem vehetők komolyan. A Fidesz kormányzati ambícióit bejelentő pécsi kongresszuson ő csak ürügyet keresett ahhoz, hogy odapörkölhessen az MDF-nek, mert (okkal) úgy ítélte meg, hogy ezt várja tőle a sajtó és a publikum. Ám ez még nem minden! Amikor 2002-ben ugyanő elolvasta a róla szóló könyv vonatkozó részét, megjegyezte: Péccsett azért használt ilyen erős szavakat, mert Fodorról akkor kezdték terjeszteni az ellenfelek, hogy homoszexuális. Ehhez a *Csak a narancs volt* című kötetből kell hozzáolvasni Ungár Klára visszaemlékezését, amiből megtudható, hogy a vád fő terjesztője a Fodornak felajánlkozó, de visszautasított, s emiatt vérig sértett Hankiss Ágnes volt. Ennyi alapja van tehát az ellenzékét kíméletlenül üldöző, autokrata Antall elleni (Orbán–Révész páros kreálta) vádnak...

Utóbbi cikkének másik konkrét argumentuma ugyancsak Orbán egykori akciójára épül. Ezt is ideje (újra) tisztázni, már csak azért is, mert a baloldal Antall-ellenes mitológiájának egyik örökbecsű – ám szintúgy hamis – darabjáról van szó. Révész itt is Orbánt idézi: „Egyszer már volt részünk ilyen mocskos kampányban, ahol lezsídozták és lekommunistázták az ellenzékét. Ennek azonban egyszer s mindenkorra vége, ezt még egyszer nem engedheti meg magának az MDF.” A szerző hozzászól: „Ezt azon a sajtótájékoztatón jelentette ki, amelyet az (Orbán szerint Antall József pártja által lezsídozott és lekommunistázott) MSZP, az SZDSZ és a Fidesz tartott abból az alkalomból, hogy Jeszenszky Géza külügyminiszter kétségbe vonta nemzeti és demokratikus elkötelezettségüket...”

Mi történt valójában?

Jeszenszky 1990 őszén – miniszter létére roppant helytelenül és amatőr módon – levelet írt a Magyar Nemzet újságírójának, Bodor Pálnak, amelyben az újság privatizációja kapcsán kifejtette: szerinte a lap mostani baloldali, többek között az MSZP-hez közel álló szellemisége gyökeresen eltér a lapalapító Pethő Sándor értékrendjétől, amit ő az első szám vezércikkében, 1938-ban fejtett ki. A levél megjelent, és alkalmat adott Bossányi Katalinnak, hogy interpellációban kérje számon a kormány beavatkozását a lap életébe. Jeszenszky válaszában megismétli, amit leírt: „az 1938-as Magyar Nemzet-program nem az, amit a mai MSZP vagy bármely más baloldali párt vagy irányzat magáénak vallhat. Pontosabban: vallhatja magát a Magyar Szocialista Párt vagy a tisztelt Ház más ellenzéki pártja a magyar hivatás-gondolat vagy a keresztény eszmeiség követőjének. De ha valaki

tényleg ezen a talajon áll, akkor mit keres az ateisták és marxisták, illetve a közelmúltban még ezekre az eszmékre esküdők és ezeket a társadalomra rákényszerítők soraiban?”

Mit mondhatunk erre: a kérdés jogos. Ne feledjük: 1990-et írunk!

Jeszenszky még hozzátézi: „engedtessek meg nekem feltételezni, hogy a kormánykoalíció pártjai jóval hitelesebben képviselik a nyugati civilizáció, a nemrég még lekicsinylően polgárinak nevezett demokrácia... a szocializmussal szembenálló és szép magyar kifejezéssel szabadelvűnek nevezett politikai eszmék, nem utolsósorban pedig a magyarság nemzeti értékei és érdekei iránti elkötelezettséget, mint a tisztelt ellenzék sok tagja.”

Ez teljesen korrekt. Mi baj van ezzel?

A pártelvű demokráciában tán nem azt hangoztatják a versengő politikai táborok, hogy ők hitelesebben képviselik az ilyen-olyan eszméket, mint ellenfeleik? Kit zsidóztak itt le? Mi okból kellett itt felugrálni, és kivonulni az ülésteremből? A külügyminiszter leváltását követelni! Miért erősített rá erre Göncz Árpád köztársasági elnök egy rendkívüli sajtótájékoztatón?! Végül, de nem utolsósorban: hogyan lehet ennek alapján a külügyminiszterét posztján hagyó néhai kormányfőt gyalázni? Révész fogalmazásában „a kormány Antall József személyes irányításával, az ellenzék durva befekettetésével durván beleavatkozott a Magyar Nemzet privatizációjának folyamatába, s elindította a lapot azon az úton, melyen eljutott odáig, ahol most áll”.

Megáll az eszem! A mostani szörnyűségért is Antall felel? Hisz a lapot már 1993-ban eladta a francia tulajdonos, s az visszakerült az államhoz, amelyet 1994-től az MSZP-SZDSZ kormány vezetett! Az akkori főszerkesztő végső érve általában ez volt velem szemben: értsd meg, Horn Gyula kezében vagyunk! 1996-ban – a cenzúra miatt – mondtam először búcsút a Magyar Nemzetnek. '98-ban annyi történt, hogy az állami többségűvé tett Postabankon keresztül (amelynek Hornék közben átpasszolták) a lap a győztes Orbán kezébe került, s nekem 2000-ben újra távoznom kellett. Ha mindezért, s ami máig történt, Antall a felelős, akkor a tatárjárásért meg Árpád apánk...

A médiaháború Révész interpretációjában éppen olyan egyoldalú és hiteltelen, mint az eddigiek. A részletekbe nincs mód belemenni, de annyit mondhatok: Antall nem akart háborút. Szabad és tisztességes sajtót akart. Demokratikus médiatörvényt. A Haraszti-féle SZDSZ azonban nem akarta ezt, mert úgy vélte, e nélkül sokkal jobban érvényesítheti a befolyását. Ellenfelei tudták: a kormányfő nem képes – és nem is kívánja – uralma alá

hajtani a tévét s a rádiót. Belülről ismerem a történetet. Ismerem a kormányfőt egyre rosszabb pályára szorító kényszereket – köztük a köztársasági elnök alkotmányserő szerepét. De hagyjuk...

Ami Révész Sándort illeti, ő szinte mindig ámulatba ejt. Hol éles eszével, lényeglátásával, nyelvi erejével, imponáló elvszerűségével és írói tisztességével – hol elképesztő doktrinerségével s a bornírtságig menő, előítéletes elfogultságával. Ezúttal az utóbbival. Mert amit Antall és Orbán kapcsán előad, az lényegét és karakterét tekintve nemcsak attól a primitív balos – nemesdezsői – történet szemlélettől nem különbözik, amely a két világháború közti magyar politikát összességében fasisztának, Bethlent és Gömböst sőt Szálasit is egyként tekintve látja és láttatja. Hanem attól a kevésbé szofisztikált, ám az előbbivel nagyjából ekvivalens jobboldali ostobaságtól sem, amelyiknek Károlyi Mihály és Kun Béla egykútya, mi több az utóbbi az előbbinek a kölyke.

MÉLYREPÜLÉS

168 Óra, 2006. szeptember 21.

Ezt Mester Ákos kérésére írtam, pár nappal az őszi beszéd nyilvánosságra hozatala előtt. Mire a cikk megjelent, a pesti utcán elszabadult az őröszak.

A pár hónapja még győztesként ünnepelt Gyurcsány Ferencnek dialmenet helyett politikai vesszőfutás jut osztályrészül. Ő maga – ha nem is ilyen rövidtávon – számolt ezzel, a győzelem pillanatában így beszélt a tervezett reformok várható politikai következményeiről: „Ha sok helyen belenyúl, akkor sok helyen okozol ilyen frusztrációt, és a ma még ünnept miniszterelnök másfél év múlva a népszerűségi lista alsó harmadában lesz, a pártja pedig – féldőben – épp vesztesre áll... Nem kell félni ezek-től a dolgoktól. Nem kell félni a ciklus közepi mélyponttól. Nem kell félni a küzdelmekről, nem kell meghátrálni, ha jön négyszáz tüntető, és letáborozik a Parlament előtt...” (*Debreczeni József: Az új miniszterelnök. 441. o.*) Gyurcsány szerint a mostani intézkedések korántsem olyan drasztikusak, mint amilyenekre annak idején – Bokros révén – Horn kényszerült, s 1997-re ő is kijött a hullámvölgyből, a választásokat korántsem a '95-ös csomag miatt veszítette el...

A politikai masinéria működésének ismert ciklikussága alapján reálisnak tűnik egy ilyen pozitív forgatókönyv s 2010-ben egy újabb mandátum a mostani kormányfő számára. Hogy a mélypontot nem a ciklus közepén, hanem már az elején elérte (ha elérte), az akár pozitív fejleménynek is tekinthető: több ideje marad a későbbi fölemelkedésre.

Am elképzelhető egy másik – negatív – forgatókönyv is.

Hogy a mélyrepülés tartós marad. Hogy beleragad, beleég a mostani legitimációs válságba, hogy rásül a bélyeg, s a ciklus végére sem tudja visszaszerezni az egyszer elvesztett bizalmat. Ahogy annak idején Antall József és az MDF. Mindkét változat elképzelhető. Hogy melyik a valószínűbb, azt most, az elején még lehetetlen megmondani. Bizonyos körülmények azonban már számba vehetők. Kezdjük azzal a ténnyel, hogy új – a választásokon nemrég bizalmat kapott – miniszterelnök és kormánya megítélése soha nem volt még ennyire rossz, a rendszerváltozás kezdete óta. Gyurcsány és kabinetje iránt ma erősebb csalódás és ellenszenv nyilvánul

meg a magyar közvéleményben, mint bármelyik elődje iránt. Ő és pártja ma erősebb elutasításban részesül, mint Antall és az MDF 1990 őszén. A rendszerváltozás kormányfője (aki – nem csekély realitásérzékkel – kamikáze miniszterelnöknek nevezte magát) tizenegy százalékot veszített '90 júniusa és szeptembere között, de népszerűsége még mindig 60 százalékos volt.

Gyurcsányé ma 39.

Tizenhetet zuhant a júniusi 56-ról, amikor az ország második legkedveltebb politikusaként megelőzte a köztársasági elnököt (ami egy parlamentáris rendszerben nonszensz). Az ellenzék vezére júniusban még a vert mezőnyben, a tizenötödik helyen tanyázott, ma tíz százalékkal jobb a kormányfőnél: a negyedik-ötödik legnépszerűbb politikus. Gyurcsány éppen Orbán korábbi helyére csúszott le: ma ő a tizenötödik.

Történt mindez három hónap leforgása alatt.

Hogy a dolog súlya még nyilvánvalóbb legyen, tegyük hozzá: az Antall és Gyurcsány közt regnáló miniszterelnököknél nem következett be hasonló bizalomvesztés. Horn megítélése '94 júniusától szeptemberéig csupán négy százalékpontot romlott (70-66), Orbáné mindössze hármat (66-63), Medgyessyé – titkosszolgálati múltjának lelepleződése dacára – egyet sem (65-65). A kormánypártok pedig – az MDF-et leszámítva – a választási győzelmet követően még jó egy esztendeig megőrizték nagyobb támogatottságukat a vesztes ellenzékkel szemben, amely csak a következő év derekán tudott előnyt szerezni. Most – három hónappal az új kormány megalakulása után – a Fidesz már 12-14 ponttal vezet az MSZP-vel szemben, a biztos pártválasztókat tekintve 15-16-tal. Az SZDSZ pedig simán kiesne a parlamentből, ha meg kellene méreteznie magát. A mai koalíció pártjai várhatóan az 1990-esnél is nagyobb vereséget szenvednek a küszöbön álló helyhatósági választásokon.

A közvélemény általi lesújtó megítélés azonban csak az egyik (megengedem: legsúlyosabb) tényezője a miniszterelnök és a kormányoldal rossz pozíciójának. Az még csak hagyján, hogy a tegnapi győztest sikeresen támadja az ellenzék, ráadásul nemcsak politikai, de morális alapon is. Az viszont már nem természetes, hogy az új kormány s annak feje hetekkel debütálása után éles konfliktusba kerüljön a munkaadói szervezetekkel, továbbá velük egy időben a munkavállalók szinte minden rendű és rangú szak- és társadalmi szervezeteivel – közszolgákkal, orvosokkal, gyógyszerészekkel, tanárokkal, diákokkal; amit tiltakozások, demonstrációk, sztrájkfenyegetések jeleznek. Ennél is kevésbé természetes, hogy velük együtt támadja a kormányt szinte a sajtó egésze. Nemcsak a jobboldali,

2006

2006

radikálisan ellenzéki orgánusok ütnek meg útszéli hangot, de olykor a függetlennek vagy baloldalinak tekinthető (a kettő ezen a téren nem mindig zárja ki egymást) lapokban, csatornákon és internetes portálokon is meghökkentően értetlen és méltánytalan cikkek látnak napvilágot. Mindezen fölül – augusztusig ez dominált – a *hazai és külföldi szakértők*, illetve gazdasági, pénzügyi és politikai körök is kritikusan viszonyultak a kormány teljesítményéhez (kevés a megszorítás, a kiadáscsökkentés, nem elég hiteles, nem elég meggyőző a reformszándék és a -program). A miniszterelnök vidéki föllépéseit szidalom- és füttyözön változtatja politikai pankrációvá az önkormányzati kampány során, ami éles ellentétben áll a tavaszi diadalmenettel. Bármilyen szilárd is ő maga, politikailag tovább amortizálódhat. Mert egy-két durva támadás hasznára van a *népszerű* politikusnak: a józan többség vele érez együtt. A híradókban heteken át, minden este látható botrány viszont a pária szerepébe ragaszthatja bele a *népszerűtlent*. Állandósul a kép, rásül a bélyeg, s a közvéleményben egy idő után rögzül: azt kapja, amit megérdemel.

De hát mit tett Gyurcsány? Hogyan vált röpké három hónap alatt nagyreményű, győztes miniszterelnökből szinte első számú közellenségé? Miért látszik – e pillanatban – osztozni a rendszerváltozás miniszterelnökének sorsában? Hiszen a rendszerváltozás régen véget ért!

Vagy mégsem?

Induljunk ki abból, hogy a magyar társadalom ezeréves történetének *anyagi értelemben* alighanem a kádári diktatúra volt a leghosszabb biztonságos és emelkedő korszaka, amely az alsóbb néposztályokra is kiterjedt. Ez főleg az előzményekhez, a huszadik század első feléhez viszonyítva volt értékes (vesztes háború, országcsönkítés, válság, újabb vesztes háborús, megszállás, terror, leverett forradalom, megtorlás). A „gulyáskommunizmus” évtizedei alatt négyszáz százalékkal nőttek a reáljövedelmek, a látszat szerint a gondoskodó állam kegyéből.

Am a rendszer hosszabb távon működésképtelen volt, s amikor összes tartalékai kimerültek, jött a rendszerváltozás. A pár hónap alatt végbement *politikai* s a pár év alatt lezajlott *gazdasági*. (Pártállami diktatúrából – parlamentáris demokrácia, állami tervgazdaságból – magántulajdonú piacgazdaság.) A *társadalom* mindezekről életviszonyai gyors javulását remélte. Anyagi értelemben. Még akkor is, ha a rendszerváltozás releváns pártjai rövidtávon nem ígértek effélet: csak szabadságot, demokráciát, privatizációt és hasonlókat. S a nép azt mondta: legyen. Tipikus félreértés volt, ha tetszik, *álforradalmi helyzet*: a hatalmasok képtelenek voltak a régi módon

kormányozni, a nép azonban továbbra is a régi módon szeretett volna élni (csak kicsit jobban). A hiú reményeket tápláló társadalomra aztán – a jólét helyett – rászakadtak a rendszerváltozás terhei (munkanélküliség, létbizonytalanság, reáljövedelem-zuhanás stb.). Haragja természetesen azok ellen fordult, akiktől sorsa jobbrafordulását remélte: az állam új gazdái ellen.

1994-ben ki is söprúzta őket a hatalomból. A helyükbe azokat ültette, akiktől a régi biztonság visszatértét remélte: a múlt rendszer utódpartját. A szocialisták – a szabad demokratákkal egyetemben! – maguk is erősítették az illúziókat. A '94-es volt az első választás, amelyet a gondoskodó államról szóló ígérettel nyertek (túl). (Feledékenyeknek pár idézet az SZDSZ kampányszövegeiből: „*Rendbe tesszük a gazdaságot*”; „*Szembe szállunk az elszegényedéssel, a munkanélküliséggel, az inflációval*”; „*Elegendő munkahely, stabil forint, értékálló nyugdíj, szociális biztonság*”; „*Térítésmentes gyógyszer-, fűtés- és villanyáramdíj-támogatás a rászoruló nyugdíjasoknak*”; „*Adókedvezmény, befektetés-ösztönzés*.” „*Az SZDSZ ezekre kínál megoldást*.” A szocik írásban kinyomták Békesi megszorító programját, melyet a nép nem olvasott, szóban pedig nyomták a suttyogó propagandát a háromhatvanas kenyérről, amit hallott.) Aztán '95-ben – a huszonegyedik órában – jött a Bokros-csomag, megteremtve a költségvetés egyensúlyát és az egyensúlytartó növekedés feltételeit.

Am a '98-as kampány már ismét a megalapozatlan jóléti ígéretekéről szólt. A Fidesz ígért többet (radikális adóreform, hétszázalékos növekedés, négyszeres pénz az egészségügyi dolgozóknak), és nyert. '90-ben az MDF jelszava még „szabadság s tulajdon” volt – '98-ban a Fideszé már: „szabadság és jólét”! Az utóbbira vonatkozó ígéretek Orbán a ciklus kétharmadáig meg se próbálta betartani, szigorú költségvetési politikát vitt („a jövedelem-növekedés nem lépheti túl a gazdasági növekedés felét”). 2001-ben, a választásokhoz közeledve viszont beindult az egyensúlyrontó osztogatás. Csakhogy 2002-ben is az ellenzék nyert, mert ismét többet tudott ígérni, mint a kormány adni, az emberek pedig hittek a „jóléti rendszerváltás” csalóka jelszavával föllépő szociknak (ötven százalékos közalkalmazotti béremelés, 13. havi bér, nyugdíj stb.). Medgyessy kettős bűne: nemcsak beígért száz felelőtlen lépést, de meg is lépett – kétszázat.

Ekkor történt a végzetes kisiklás.

Ekkor tört meg a kormányzati ciklusok minden demokráciában bevett „húzd meg – ereszd meg” koreográfiája, s a választások előtti vad osztogatásra és még vadabb ráígérésre újabb osztogatás következett. Az ellenzék pedig még erre is rálicitált, Orbán végképp populista fordulatot vett.

2006-hoz közeledve nemcsak egyre vadabb és felelőtlenebb ígéretekkel állt elő (14. havi nyugdíj, radikális adó- és járulékcsoökkentés, olcsó áram, gáz, gyógyszer), de mind gátlástalanabban növelte a mindenható, gondoskodó állam többszörösen hamis illúzióját.

Pedig az államháztartás ekkor már katasztrofális állapotban volt. Vészesen nőtt a hiány és az adósság. A gazdasági racionalitás – továbbá az európai integráció logikája – alapján is erős megszorításokra lett volna szükség. Semmi kétség: *fentiek szerint* ezt kellett volna tennie a kormányzást 2004 őszén afféle csődgondnokként átvevő új miniszterelnöknek is. Csak-hogy ő nem gazdasági, hanem politikai csődgondnokként lépett a színre, s a többpárti demokráciában a politika logikája merőben más. A gazdasággal ellentétben nem a „rentábilis – nem rentábilis”, hanem a „szavazatot szerezni – szavazatot veszteni”, „hatalmat szerezni – hatalmat veszteni” értékdualjához igazodik.

Rövidtávon: kínálkozik az ellenvetés.

Csak-hogy a politikában ha nincs rövid táv, akkor hosszú sincs. Hiába hirdetek mégoly szép, felelős és megalapozott, ámde népszerűtlen gazdaságpolitikát csúnya és felelőtlen ellenfelemmel szemben, ha az istenadta nép nem nekem, hanem neki ad fölhatalmazást a kormányzásra. Akkor nemhogy használni nem tudok az országnak, de ártok neki, mert a felelőtlenségnek nyitok utat. Bonyolult, nehéz tudomány ez. Több annál: *a politika művészete*. Megtalálni a mindig változó, kényes egyensúlyt, kitapogatni a láthatatlan, keskeny ösvényt, s aztán végigmenni rajta: rövid és hosszú táv, taktika és stratégia, politikai és nemzetgazdasági érdek, populáris és populista lépések, igazmondás és igazság, remény- és illúziókeltés, ravaszság és álnokság, népszerűség és sikeresség, jóakarat és eredményesség, őszinteség és hitelesség, hatalom és felelősség között. És nem csak rajta múlik: a játék sokszereplős. Múlik az ellenzéken: mennyire elszánt, mennyire gátlástalan. Milyen határokat képes átlépni, milyen eszközöket hajlandó bevetni a hatalomért vívott harcban. S neked – amíg lehetséges – vele kell menned, hozzá kell alkalmazkodnod. Múlik az adott gazdasági-társadalmi közeg állapotán: mennyi mozgásteret adnak, mire kényszerítenek az öröklött tradíciók s a jelen hazai és nemzetközi, gazdasági és politikai konstellációja. Mit vár, illetve fogad el a nép a politikusoktól? Mit hisz el még, és mit nem hisz el már nekik?

A Fideszre, a Kádár-kor örökségére, a rendszerváltozásra s az ország azóta befutott gazdasági és politikai pályáivére gondolva azt kell, mondjuk: Gyurcsánynak 2004-re iszonyúan kevés mozgásteret maradt, ám 2006-ban

vert helyzetből mégis győzni tudott. Intellektusa, energiája, ösztöne, becsvégya, tehetsége és igazsága erősebb volt ellenfelénél. Bár recsegett-ropogott, mégse roppant össze alatta az államháztartás vékony jege s a hazai és a nemzetközi gazdasági körök bizalma. Jobban érezte azt is, mit hisz el a nép (s ha akarta, se követhette volna ellenfelét az ígéretésben). Az idei volt a második választás, amelyen nem az nyert, aki többet ígért, hanem aki hitelesebbnek tűnt. Orbán a populista demagógiában ('90-ben az SZDSZ az antikommunistában) túlmént egy határon: a szükségesnél és a lehetségesnél jobban lebecsülte „a népet”.

Ám most úgy tűnik: az új miniszterelnök a háborút megnyerte, de a békét elveszíti. Pedig azt teszi, amit – a „népet” leszámítva – minden felelős tényező régóta sürgetett: elindította a *korrekciót* és a *reformot*. Az előbbi megszorításokat (bevételnövelést és kiadáscsoökkentést) jelent, az utóbbi néhány nagy társadalmi alrendszer (államigazgatás, egészségügy, oktatás, nyugdíj) átalakítását. A kettő egymást föltételezi. A korrekció a gyors pénzügyi összeomlást hárítja el, siker esetén pedig elindítja a gazdaságot az új egyensúlytartó növekedés felé. A reform a folyamat tartósságát hivatott biztosítani. Ha az egyensúlyt a régi – a politikai és a gazdasági rendszerváltozás által jórészt érintetlenül hagyott – társadalmi szisztéma (értsd: elosztórendszerek és mentalitás) keretei között kényszeríti ki, akkor előbb-utóbb minden kezdődik előlről. Akkor (másodszor utalok a marxizmus klasszikusaira:) „hamarosan visszajön az egész szar”. Lásd Bokros utóéletét, aki csak megszorított, de reformot nem csinált. Mert azt már nem hagyták neki. Megteremtette az egyensúlyt: a növekedés és a reformok (s potenciálisan egy újabb választási győzelem) előfeltételeit, aztán Horn elküldte őt (majd elveszítette a választásokat).

Gyurcsány egyszerre vág bele: megszorítás és reform. Nem azért, mert bátrabb Bokrosnál, hanem mert egyrészt politikailag többre van fölhatalmazása, mint egy technokrata pénzügyminiszternek. Másrészt, mert nincs más választása. Eltelt egy bő évtized: a reform halaszthatatlanná vált. A kormányfő dolga a megszorításokat tekintve első pillantásra könnyebbnek látszik, mint a volt pénzügyminiszteré: mennyiségileg most jóval kisebb korrekcióra van szükség. Ráadásul 1995-ben mintegy 30 százalékos reáljövedelem-csökkenés után egy „kivérzett” társadalmat kellett megsarcolni, most viszont 30 százalékos növekedésből kell egy kicsit visszacsípni, amit könnyebben elvisel a nép.

Nem igaz: sokkal nehezebben viseli el! A politikatudomány és a szociálpszichológia Tocqueville óta *deprivációnak* hívja azt a jelenséget, hogy

a nagy társadalmi csatlódások s a nyomukban járó politikai robbanások nem akkor következnek be, mikor a legrosszabb a helyzet. Hanem mikor az átmeneti javulásra hirtelen romlás következik. Ha váratlanul összeomlik a biztató perspektíva, ha szertefoszlik a remény. Nem '52-ben a Rákosi-korszak legsötétebb pontján jön a forradalom, hanem '56-ban, az '53-as Nagy Imre-féle alternatíva veresége nyomán. Az 1990-es taxisblokádnál pár hónappal a szabad választások és a sokkoló benzináremelés után. Eszembem sincs új forradalmat vizionálni, de annyit mondom: a pár évi emelkedés után sokkal ingerültebben fogadja a megszorításokat, mint lejtmenetben. Hét szűk esztendőre elviselhetőbb a nyolcadik, mint bő évekre az első sovány. Igen: Gyurcsánynak 2006-ban nehezebb dolga van, mint Bokrosnak volt 1995-ben.

Minden elődjénél nehezebbé teszi a dolgát az először megőrzött hatalmi *kontinuitás* is. Egy új kormány könnyebben nyit új lapot. Hivatkozhat a másoktól örökölt kényszerhelyzetre, az elődje által eltírt bajokra, s legalább részben annak nyakába varrhatja a meghozni kényszerült súlyos intézkedéseket. A régi hatalom színváltozása azonban visszatetsző. Eddig is ők kormányoztak: tudniuk kellett, mi a helyzet. De eltírták. Hazudtak.

Gyurcsány Ferencet és kormányát ma ez fenyegeti leginkább: hogy rásül a hazugság bélyege. Hogy nem felejtik el neki. Hogy „véggépp” csatlódnak benne – mint 1990 őszén Antallban és az MDF-ben. Hogy „leírják”. Nem számít, hogy valójában nem hazudott (ahogy Antall sem ígért könnyű álmot). Ha ellenfele azt hirdeti a kampányban, hogy nem lehet mást tenni, megszorítások lesznek, én se tehetek majd egyebet, s így veszít, akkor minden alapja megvolna rá, hogy azt mondja: Gyurcsány hazugsággal nyert. De erről szó sincs. Arról van szó, hogy Orbán akkorákat hazudott, hogy már nem hittek neki – Gyurcsány meg *másról beszélt*. Orbán osztogatást ígért, Gyurcsány építkezést. Mert megszorítással nem lehet kampányolni. Képtelenség – főleg nálunk. Gyurcsány – aki nyert – most már kénytelen igazat, és semmi mást, csakis az igazat mondani, Orbán viszont – aki vesztett – hazudhat tovább. Adó- és járulékcsoökkentést, munkahelyet, olcsó gázt, villanyt, növekedést, gondoskodó államot: amit akar. Teszi is – hiszik is. Ha nyer, számára is eljött volna az igazság pillanata. Mindenki számára eljött: bármilyen kormány számára – az egész magyar társadalom számára. Csak az utóbbi még nem veszi tudomásul.

Gyurcsány helyzete azért súlyosabb Bokrosénál, mert a megszorítással egy időben kell belevágnia a reformokba. Nemcsak az emberek bukszájába nyúl bele, hanem az életükbe is. Fel akarja forgatni a viszonyait,

átalakítani a viselkedésüket, a gondolkodásukat, kilökní őket a megszokott kerékvágásból. A rendszerváltozás nyomán ez egyszer már bekövetkezett: a kilencvenes évek elején. A politika és a gazdaság radikális átalakulása azonban nem alakította át a nagy társadalmi alrendszereket. Ami most jön: az egészségügy, az oktatás, az igazgatás reformja, szinte mindenkit közvetlenül érint. Itt sokkal nehezebb lesz – ha ugyan lehet – a ciklus végéig konszolidálni, mint a Bokros-csomag után.

A politikai és a gazdasági rendszerváltozás után most a társadalmi jön?

Ha így van, akkor a közgondolkodás, a mentalitás, az erkölcs szféráját kell átalakítani. Nemcsak a reform, a megszorítás is erre irányul: az adómorálra, az egyéni felelősségre, az öngondoskodásra. Szinte reménytelen. Mit is mondott a német szociológus, *Ralf Dahrendorf*? A politikai rendszerváltozáshoz elég hat hónap – a gazdaságihoz hat év kell – a társadalom mentális és morális átalakulásához azonban legkevesebb hatvan esztendőre van szükség.

Gyurcsány Ferenc az utóbbi téren akar döntő fordulatot kicsikarni. Egyetlen ciklus alatt. Ráadásul egyedül: a kormányzati többség jogosítványaira és saját politikai táborát momentán vészesen fogyó erejére korlátozódva. Pedig efféle gigászi vállalkozásba egyedül nem szokott belefogni kormány. A közös stratégiai, ha tetszik, a nemzeti érdekek érvényesítése okán megállapodásra kellene jutni az ellenzékkel: valamelyest korlátozni a hatalmi harcot. Hasonló korlátozásokra és önkorlátozásokra volna szükség az érdekképviseleti szervekkel. A sajtó részéről sem ártana kicsit több empátia. Egy magyar Moncloa-paktum kellene, de erre semmi esély. Ha azt mondom, az ellenzék nem partner az államháztartási egyensúlyteremtéshez és a társadalmi reformokhoz, akkor nem mondtam semmit. Hát mondom: *Orbán Viktor az utóbbi években nyilvánvalóan szembefordult* – nem a liberalizmussal, nem a konzervativizmussal, nem egykori önmagával – *a rendszerváltozással*. A politikaival, a gazdaságival, a társadalmival. Ami az elsőt illeti, ma már nem kell bizonygatni, hogy '89-90 (általa is kiharcolt) nagy vívmányát, a parlamentarizmust semmibe veszi. (Legújabb képtelen javaslata: az országgyűlés által elfogadott költségvetéssel szembeni önkormányzati vétó!) A gazdaságban évek óta a privatizáció, a tulajdon, a tőke, a piac ellen ágál; társadalmi téren pedig mindent megtesz, hogy a közgondolkodásba újrabetonozza a rendcsináló-gondoskodó állam iránti infantilis várakozásokat: a Horthy- és a Kádár-korból itt maradt anti-polgári mentalitást. A rendszerváltozás egykori hőse a rendszerváltozás (és néhai önmaga) veszélyes ellenfelévé vált. Mert valójában nem Gyurcsányról van

szó, aki négy év múlva legföljebb megbukik – előbb aligha. Vele legrosszabb esetben annyi történik, hogy egy rendkívüli képességekkel és ambícióval bíró politikus megint csak nem tud kiteljesedni, és a II. Józsefhez hasonló lázas – kényszer szülte – reformerek sorsára jut. Neki – ahogy 2004 és 2006 között se volt – lényegében most sincs más választása, mint amit tesz. Akkor el kellett sumákolnia, most ki kell kényszerítenie a változásokat. Ha nem feszíti meg elég erővel szinte az összes húrt, akkor megint jön az elernyedés. Ha túlfeszíti, szakad az egész.

Mint Szlovákiában. Mint Lengyelországban.

Nem Gyurcsány lesz az áldozat: az ország. Mert utána nálunk is jöhet az avított jobboldali nemzeti radikalizmus és a felelőtlen baloldali szociális populizmus sötét, kelet-európai katyvasza. Fico, a Kaczinsky-ikrek, Haider és Lukasenka – egy személyben.

Most még megúsztuk: kaptunk négy év haladékot.

És egy törékeny esélyt.

2006

ROBBANTÁS

168 Óra, 2006. szeptember 28.

A rendszerváltozással született Magyar Köztársaság eddigi történetének legdrámaibb válságát éli, midőn e sorokat írom. A Magyar Televízió épületének ostromával az 1956-os forradalom óta nem látott események játszódtak le – s még nem értek véget. A helyzet rendészeti szempontból konszolidálódott, politikailag azonban korántsem. Folyamatosak a miniszterelnök lemondását követelő utcai demonstrációk. A legnagyobb ellenzéki párt vezetője illegitimnek (valójában illegálisnak) tartja a kormányt, a leváltására készül, méghozzá a parlamentáris rendszer működésével össze nem férő módon: önkormányzati vétóval, korlátozott mandátumú szakértői kormányzással, nyílt ellenállással.

Szögezzük le az elején: a köztársasági elnöknek *abban* tökéletesen igaza van, hogy ami ma zajlik, annak az égvilágon semmi köze az '56-os forradalomhoz. Semmilyen forradalomhoz sincs köze. Az országban nem állomásozik idegen hadsereg, nem uralkodik totális diktatúra. A mostani (félíg a pattintott kőkorszakot idéző, félíg posztmodern) hordák nem tüzelő orosz páncélosokra és ávosokra hajigáltak molotov-koktélt meg macskakövet, hanem a törvényes, demokratikus rendet védő, műanyagpajzsos magyar rendőrökre. Nem az elnyomó, gyilkos bábrezsimeket, hanem a szabadon választott parlamentnek felelős kormányt akarták megdönteni. (Hogy öncélúan rombolnak és rabolnak is, azt már csak zárójelben említem; miként azt is, hogy nem értem, miért nem tiltakoznak az államfővel együtt a méltatlan és ostoba párhuzamok ellen a valódi ötvenhatosok, sőt: egyesek közülük – ostobán és egykori önmagukhoz méltatlanul – maguk vannak bornírt párhuzamokat.)

Hogyan és miért robban ki a válság?

Hogyan és miért következtek be ezek a döbbenetes események, amelyekhez foghatók a rendszerváltozás éveiben sem fordultak elő? (Az a vélekedést, mely szerint Magyarországon nem történt rendszerváltozás, olyan mértékű ostobaságnak tartom, hogy e zárójel keretein kívül említésre se méltatom ebben a cikkben.)

Először egy hatalmas *kommunikációs robbanás* történt: napvilágra került a miniszterelnök néhány önleplező mondata (nem tettünk semmit,

2006

hazudtunk, így nyertünk választásokat). A közvéleményt megrázták ezek a kijelentések, az amúgy is népszerűtlen kormányfő megítélése mélypontra zuhant, a többség indokoltan tartotta, egy aktív kisebbség pedig hevesen követelni kezdte a lemondását: *morális színezetű bizalmi válság* alakult ki. Ez váratlanul súlyos *politikai válságba* torkollott a Magyar Televízió épületének elfoglalásával – az állam nem tudta megvédeni egyik legfontosabb közintézményét. Az erőszakos támadás nem pusztán a tévé és a kormány, hanem a Magyar Köztársaság alkotmányos rendje ellen irányult, s átmenetileg sikerre vezetett. Az államfő tévedett, amikor a történeteket *szimpla* köztörvényes bűnnek minősítette. Az erőszakos cselekmények ugyanis politikai követelésekkel fonódtak össze: az ostromlók a kormány lemondását és új választások kiírását sürgető petíciót akartak közzé tenni, az utcai küzdelmek során később is ezt követelték.

Kommunikációs robbanás – bizalmi válság – sokkoló politikai krízis.

A folyamat három lépcsője világosan kirajzolódik – ám a köztük lévő sokemeletnyi szintkülönbség is. Érthetetlen, hogy juthattak el az események harminc óra leforgása alatt a tévé ostromáig! Hogyan válhatott ki néhány kormányfői mondat nyílt lázadást?

Vizsgáljuk meg először a politikai kommunikáció szintjét!

Hogy Gyurcsány Ferenc zárt körben elhangzott, utólag nyilvánosságra került mondatai bombaként robbantak, annak számos oka van. Az elsőt már meg is jelöltem: egy „titok” jutott napvilágra. A másik ok a minél nagyobb hatásra törekvő tendenciózus válogatás. Utóbbi a hírszerkesztői szelekció, illetve az ellenérdekű politikai manipuláció terméke. A közel félórás beszédből vasárnap délután mindössze egypercnnyit hoztak nyilvánosságra: azt a pár mondatot, ami – a szöveggörnyezetből és a beszédhelyzetből kiemelve – a lehető legnagyobb mértékben kompromittálja a kormányzatot s annak fejét. Aki megismerte az utólag (a miniszterelnök által) közzétett teljes szöveget, kénytelen *hamisításnak* tekinteni a válogatást. Az ugyanis – önmagában – tényleg a hazugság cinikus beismerésének hat, holott Gyurcsány épp a „hazug” politikával történő szakítás elkerülhetetlenségéről szolt, politikustól soha nem hallott, brutális őszinteséggel.

Brutalitáson nem a vaskos kifejezések használatát értem. A durva szavak csupán következménynek tekinthetők: döntően a *sajátos beszédhelyzet* termékei. A miniszterelnök zárt körben, éles szituációban, az *övéihez* beszélt. Nem közjogi státusában, kormányfőként az országhoz, hanem politikai vezetőként a szocialistákhoz (stílszerűbben: a „szocikhoz”) intézte szavait. Május végén, a koalíciós tárgyalások finisében vagyunk: a frakció

most szembesül a megszorító csomaggal és a reformokkal. Az elkerülhetetlen és halaszthatatlan lépésekkel, s ezek várható következményeivel (rohamos népszerűségvesztés, vereség az önkormányzati választásokon, személyes politikai és egzisztenciális veszteségek stb.). Mindez váratlanul éri és sokkolja őket (a kormányprogram kidolgozása nem a frakció dolga), heves tiltakozásokat vált ki bennük, s ennek hangot is adnak (ez túl sok, legalább halasszuk az önkormányzati választások utánra). Erre jött Gyurcsány vitazárója, amelynek pár gondosan kiválasztott mondata – négy hónappal később, mint majd látjuk: a kellő pillanatban – kirepült az éterbe.

Ezen a ponton tisztázzunk valamit. Hamis és félrevezető minden olyan értelmezés, amely a „titkos”, illetve „nyílt” beszédet ez esetben a diktatúra – demokrácia dimenzióba helyezi. Szó sincs róla. Szó sincs arról, hogy a demokratikus politika minden mozzanata a nyilvánosság előtt zajlik, s ami nem, az sötét dolog. Világítsuk meg ezt egy analógiával. A versenysport ugyebár: nyílt küzdelem. Egy futballmérkőzés természetesen a stadionban, reflektorok, kamerák, zsúfolásig megtelt lelátók előtt folyik. A taktikai értekezletre azonban – ugyanilyen természetesen – zárt ajtók mögött, az öltözőben kerül sor. Az ellenfél s a közönség kizárásával.

A balatonőszödi frakcióülés hangfelvétele a szocik öltözőjében készült. Egy már elveszítettnek látszó, ám iszonyú erőfeszítések és óriási szerencse árán a sírból visszahozott, nagy nehezen megnyert kupameccs után. Az edző (egyben csapatkapitány és góllövő center) azt mondja az örömtias, bankettre készülő játékosoknak: ilyen pocsek teljesítménnyel még egyszer nem nyerünk. Ki se menjünk a visszavágóra. Botlábúak vagyunk, a játérendszerünk elavult, az erőnlétünk nulla, s egy hitvány lesgóllal nyertünk. A játékosok nem akarnak hinni a fülüknek. Kiabálni kell velük, megdöbenteni, felrázni, sokkolni őket. Dramatizálni, túldimenzionálni a helyzetet. A kimondott szavak ebben a beszédhelyzetben – a fülledt, izzadt öltözőben – sajátos célt szolgálnak, és sajátos értelmet kapnak. Ami kint így hangzana: „négy év alatt nem indítottunk el egyetlen reformot sem”, bent így szól: „nem csináltunk semmit!” A „hallgatnunk kellett az elkerülhetetlen megszorításokról egy vadul ígérgető, gátlástalan ellenféllel csatázva” belül: „végighazudtuk az utolsó másfél évet!”

És egyszer csak kihangosítják az edző szavait. Az öltözőbeli szenvedélyes beszéd pár jól kiválasztott mondata, egy jól megválasztott pillanatban harsogva megszólal a stadion összes hangszóróján. Hallják az ellenfelek, hallja a sajtó, hallja a lelátó, az összes tévénező és rádióhallgató. A hatás döbbenetes. (Emlékeznek, milyen döbbenetet keltett az országban, ami-

kor kihangosították a kispadról Mészöly Kálmán szövetségi kapitány durva szövegeit?) A kormányfő mondatainak elementáris hatása jelentős részben a két beszédhelyzet roppant feszültségéből adódik: a belső térben, speciális helyzetben és céllal elmondott szöveg néhány mondata a külső térben, egy merőben más hallgatóság előtt, egy merőben más helyzetben merőben más: jórészt *hamis* jelentést kap.

Ez a kommunikációs feszültség azonban önmagában korántsem indokolja a bekövetkezett politikai robbanást. Nézzük meg az utóbbi dimenziót! A gyurcsányi mondatok hatását nyilván magyarázza a triviális tény, hogy egy a társadalom számára kínos megszorító csomag, illetve a létviszonyokat megbotlyogató reformok bejelentései nyomán hangzottak el a – közben igen népszerűtlenné vált – kormányfő szájából.

A rendkívüli helyzet okai természetesen nem tárhatók föl Gyurcsány Ferenc személyes szerepének vizsgálata nélkül. Vajon nem szította ő maga is az ellene támadt fékevesztett indulatokat? Hisz az utcán fölcsapó gyűlölethullám jelenti tán az egyetlen mozzanatot, ami a maga torz módján '56-ot idézi: az egyik jelszó szerint az ő helye ugyanúgy a Dunában volna, mint annak idején Gerőé. Miért gyűlölik őt ennyire a radikális (s nem sokkal kevésbé a mérsékelt) jobboldalon? Személye ezen a fertályon eleve taszító – politikai és szociális értelemben egyaránt. A „komcsi milliárdos”. Ép ésszel a kizsárolt múlt nem lehet nagyobb bűn, mint a pufajkás, de a meggazdagodás úgy látszik hatványozó tényező.

Gyurcsánynak vannak olyan személyiségjegyei, amelyek fokozottan irritálják azokat, akik már amúgy is ellenszenvvel viseltetnek iránta. Túl határozott, túl impulzív, túl energikus, túl szenvedélyes. Túlmozgásos, túl erősek a gesztusai. A metsző okossággal párosulva mindezek démoni alaknak mutatják őt, aki – sötét ármánnyal – legyőzte az igaz ügy vezérét, Orbán Viktort. Most bosszút állnak rajta. Annál is inkább, mert ezekben a napokban is rendíthetetlen és megátalkodott: nem mutat bűnbánatot, nem kér bocsánatot.

Pedig az utóbbit legalább egyetlen vonatkozásban meg kellett volna tennie. A sokakat nemcsak az álszemérem okán sértő durva kifejezések miatt. E szavak – bármennyire akaratán kívül kerültek is nyilvánosságra – a többség szemében semmiképp sem egyeztethetők össze a kormányfői státussal. Ennyit mondania kellett volna: bár nem tehetek róla, sajnálom, ha megsértettem bárki érzékenységét.

Ez általában is igaz. Az elmúlt hónapok miniszterelnöki kommunikációjából hiányzott egy szólam: a veszteséget elszenvedő emberek iránti

empátia. Gyurcsány Ferenc nem tudta érzékeltetni, hogy nemcsak ismeri a lakosságra háruló terheket, de átérzi a miattuk támadt nehézségeket is. A „nem kell félni: nem fog fájni” igen rossz mondat volt. Még a vele rokon-szenvezők is úgy érezhették: a miniszterelnöknek van esze, bátorsága és akarata – de nincs szíve.

Ami végül a hazugságot illeti (bár az ellenzék direktben tette, a kormány csak indirektben: mellébeszéléssel), két ponton Gyurcsánnyal szemben is megáll a vád. Nem menthető a költségvetési adatokkal való maszatolás és az áfa-csökkentéssel meg az ötéves csomag törvénybe iktatásával üzőtt adópolitikai szemfényvesztés.

Ám azt kell mondanom, ez még mindig édeskevés ahhoz, hogy indokolja: miként jutottak el az események harminc óra alatt a tévé ostromáig! Semmi sem lesz érthető, amíg meg nem vizsgáljuk Orbán Viktor és a Fidesz tevékenységét. A választások után a vesztes vezér utóvédharcokra kényszerült, majd pozícióját megszilárdítván visszavonult. Ebből az időszakból egyetlen mozzanat érdemel említést: a Fidesz (a rendszerváltozás óta először fordul ez elő) nem szavazta meg a parlamenti választásokról készült belügyminiszeri jelentést. Ezzel kétségbe vonta az eredményt: közvetve a kormány *legalitását*. A lépésnek akkor nem volt se érdemi indoklása, se folytatása. Három hónapos csend következett.

Aztán váratlan dolog történt.

Július 29-én, Tusnádfürdőn Orbán megdöbbenő kijelentéseket tett: „A demokrácia magyar hívei nem akarnak hinni a szemüknek, amikor látják, hogy a rendszerváltozáskor kiharcolt szabadság idegen megszállók nélkül, a többpártrendszer és az alkotmányosság előttünk magasodó intézményei ellenére szétporlad, kicsúszik az ujjaink közül, átadja a helyét valaki másnak. Valami másnak, amit a diktatúrához deportálásokat, bebörtönzéseket, kivégzéseket társító történelmi tapasztalataink miatt túlzásnak érzünk diktatúrának nevezni. De ez a készülődő, szemünk előtt formálódó új világ biztosan nem demokrácia.”

Orbán régóta dupla fenekű beszédmódot használ. Félig kimondja, majd rögtön vissza is szívja a legsúlyosabb szavakat. Ám üzenete célba ér: felajzott hívei fülébe, szívébe, s bár marad valami a levegőben, azt nem lehet megfogni, számon kérni. Emlékszünk még az egy évvel korábbi ket-tős kódolású, tusnádi antiszemita szövegre? A baloldali nemzetellenesség lehetséges okaként a nyelve hegyére vett, de rögtön visszahúzott „genetikai meghatározottságra”? Figyelem: a későbbi idézeteknél is fontos lesz ez az orbáni „itt a piros, hol a piros” játék!

De térjünk vissza az ideai tusnádi beszédhez. Az ember nem hitt a fülének. Mi van? Diktatúra Magyarországon? Orbán Viktor megörült?

Nem örült meg. Ám július végén már a kezében van az őszödi Gyurcsány-beszéd felvétele.

Ezt az állítást természetesen nem tudom bizonyítani. Nem is tényállítás, hanem következtetés, ha tetszik, vélemény. Hipotézis: amit ezer dolog igazol – s ami igazol ezer dolgot. Ami mindent megvilágít: Orbán nyár óta folytatott – e nélkül érthetetlen – politikáját. Világossá és átláthatóvá teszi a mára kialakult félelmetes helyzetet. Mint mágnesből a vasreszelék: egyszerre kontúros erővonalakká rendeződik minden, ami addig szanaszét hevert.

Orbán és a Fidesz politikája ettől a pillanattól kezdve a helyi választások kampányára időzített kommunikációs robbantás szisztematikus előkészítése. Hogy a miniszterelnök hazugságot beismerő szavai majdan ne füstbombaként, hanem atombombaként robbanjanak. Kommunikációjuk innentől egyetlen szóra fókuszál: „HAZUGSÁG!” Egyetlen leegyszerűsített – a parlamenti demokrácia alapján elfogadhatatlan, abszurd és primitív – gondolatmenetre. Ezt súlykolják minden erővel. Minden beszédben, minden nyilatkozatban. Ezért ír Orbán háromrészes dolgozatot a Magyar Nemzetbe *Vízválasztó* címmel. Ezért gyűjt aláírást a „törvénytelen” csomag ellen, s hogy újra mozgósítsa és gyakorlatoztassa a csapatokat. Sokan azt hiszik, Orbán kiégett, semmi újat sem tud kitalálni: ez hatástalan. Nem is sejtik: „a vezénylő tábornok” minden korábbinál hatásosabb és nagyobb szabású hadműveletére készül. Ezért küldik Gyurcsány gyűléseire a fűtyülőbrigádokat, amelyek a tévéhíradók képein transzparenszeket emelve, jelszavakat skandálva minden este egy szót súlykolnak a nézők millióiba: „HAZUG”. Gyurcsány hazug kampánnyal nyert. Becsapta az embereket: csalással tartotta meg a hatalmat. Ezért (átadom a szót Orbánnak): „ma Magyarországon a kormánydöntések nem egy legitim kormány demokratikus intézkedései, hanem önkényes diktátumok, amelyek meghozatalához a kormánynak nincs joga”.

Megszületik az illegitim – valójában *illegális* – kormány definíciója. Orbán – s az ő nyomában mindenki – összemos két fogalmat: a *legitimitás* politikai-szociológiai, illetve a *legalitás* jogi kategóriáját. Előbbi a hatalom társadalom általi *elfogadottságát*, utóbbi a *jogszerűségét* jelenti. A kormány esetében azt, hogy a törvényi előírások szerint lebonyolított választások nyomán, az országgyűléstől kapott négyéves mandátumot. A parlamenti rendszerben ugyanis – szemben mindenféle populista maszlaggal! – nem a nép, hanem a parlamenti többség hatalmazza föl a miniszterelnö-

köt: így a bizalmat is csak az vonhatja meg tőle. A „nép” fiai választóközösségük képviselőjelöltjei, továbbá a területi pártlisták közül választanak egyet-egyet, s alkotmányos szerepük itt véget ér. Minden további (az államfő formális közreműködésével) a parlament dolga. Bármekkora a nép csalódása a választások után: bármekkora legitimációs deficitet halmaz föl a kormány – *legalitását* ez nem érinti. Az Antall–Boross-kabinet ’90 őszétől végig súlyos legitimitáshiánnyal küzdve, ámde abszolút legalisan töltötte ki a teljes ciklust. Orbán (e kérdés régi szakértője) a taxisblokáid idején is azt mondta, hogy „a kormány hazudott”, de azt akkor még nem, hogy emiatt törvénytelen volna – ellene lázadni pedig törvényes!

Most ezt mondja. Három teljes hónapja. Tusnádfürdő óta. Mióta megkapta a májusi frakcióülés hangfelvételét. Mondja, mondja – az ő szokásos dupla fenekű beszédével: „A felkelés komoly kifejezés a magyar közéletben, ezért szeretném a használatát elkerülni, de az embereknek joguk van az ellenálláshoz.” Július óta két vasat tart a tűzben. Két forgatókönyve van – a kettő nem kizárja, hanem kiegészíti egymást. Az egyik (a minimális) cél: szavazatmaximálás a helyi választásokon. Ezért kelt Orbán hamis illúziókat. A magyar parlamenti rendszerben nonszensznek – szigorúbban: közjogi baromságnak, még szigorúbban: alkotmányellenesnek – minősülő „megoldásokkal” ámítja a „magyar embereket”. Ha ránk szavaztok, az általunk uralt önkormányzatok afféle „felsőházként” vétőjogot kapnak a parlament fölött a költségvetésnél, visszavonathatják a Gyurcsány-csomagot stb. A másik (a maximális) forgatókönyv: az ellenállás politikája. Engedetlenség, adómegtagadás, a kormánnyal szembeni kényszer, utcai megmozdulások – végső esetben felkelés. Ha elég felhatalmazást kapunk a helyi választásokon (ami „a parlamenti választások harmadik fordulójára?”, illetve „népszavazás!?”), akkor „nekimegyünk a kormánynak”. (Bencsik, Kerényi s a többi, a fideszes szellemi (?) holdudvarhoz tartozó véleményvezér forradalmat hirdető szövegeire csak utalok, idézni még zárójelben sem akarok tőlük.)

Orbán nyilatkozatai július végétől szeptember közepéig teli vannak a „hazug kormányfővel” szembeni indulatkeltés, fenyegetés, erőszak, illetve erőszak-igazolás mondataival. Még Gyurcsány esetleges megölését is prognosztizálja egy allegóriával: „Ha egy idegenvezető elvétí a jelzést, és a szakadék szélére vezeti a gondjaira bízott turistákat, egyvalamit semmi szín alatt ne mondjon nekik: hogy nincs más út, nem lehet visszafordulni. Ilyenkor ugyanis könnyen előfordulhat, hogy valaki leesik abba a szakadékba, és az nem turista lesz.” Ha már itt tartunk, idézzük föl, hogyan „határolódott el” Orbán a tévé ostromát követő első megszólalása-

kor az erőszaktól. Utóbbival azért nem értett egyet, mert – mint mondta – „a székház, az autók, a rendőrök, a tűzoltók nem tehetnek” a megszorításokról. Hogy ki tehet róla, azt (most) nem mondta ki. Azt se mondta, hogy tehát akkor nem a Szabadság tér, hanem a Szemlőhegyi út felé kellett volna megindulniuk a felháborodott fiataloknak. Akik két nap múlva már (a Hírtévé szerint is) csak futballhuligánok voltak.

Apropó, futballhuligánok! Augusztus 12-én, szombaton (két héttel a tusnádi frontnyitás után – hat héttel a tévé ostroma előtt) nem akármilyen szurkolója akadt az első ligából kizárt Ferencvárosnak a Jászapáti ellen vívott meccsén. Egy Újpest-drukker, a volt miniszterelnök ült ki a lelátóra. Orbán Viktor. Nemcsak kiült, nyilatkozott is a sajtónak: „ami a Fradival történt, az disznóság”. Aki úgy véli, a zárójelbe foglalt tényszerű időpont-megjelölés pedig részemről disznóság, annak annyit: nem azt állítom, hogy Orbán a meccs után a majdani ostromot is megbeszéli a Fradi B-középpel. De tesz egy hatásos gesztust. Az önkormányzati választások megnyerésére hajtó pártelnök talán tényleg csak a ferencvárosi szurkolók voksait akarja begyűjteni. A hetek óta a kormánnyal szembeni ellenállásra buzdító, a nagy kommunikációs bomba időzítő szerkezetén bíbelődő populistá vezér azonban bizonyosan egy másik eshetőséggel is kalkulál. Aki július vége óta minden idegszálával, energiájával, minden rendelkezésére álló erővel és eszközzel a nagy robbantást készíti elő. Aki készül a detonáció utáni rendkívüli helyzetre is. Aki valójában már négy éve plántálja hívei lelkébe a választásokon győztes, ám szerinte illegitim, sőt illegális kormány elleni lázadás szellemét. Márpedig aki ezzel is kalkulál, aki erre is készül, annak kalkulálnia kell a magyar társadalom egyetlen olyan (mindaddig politika-mentes!) csoportjával is, amelyik évek óta folyamatosan gyakorolja a nyílt, törvénytelen, tömeges utcai erőszakot, amelyik évek óta valóságos háborút vív a Magyar Köztársaság rendészeti szerveivel.

Nagyobb részt a ferencvárosi, kisebb részt az újpesti B-középről van szó. Azokról, akik harminc órával Gyurcsány (elorzott és manipulált) mondatainak közzététele után – lehet, Orbán szándéka ellenére és messze túllőve a célon – ostrommal elfoglalják a Magyar Televízió székházát. Tudjuk: a politikus tetteit nem a szándék, hanem következmények felől kell megítélni...

Tudnunk kell még valamit: Orbán Viktor nem másfél hónappal a nagy robbantás előtt kezdi el locsolni az utcán a benzint. Minimum négy éve ezt teszi. A 2002-es választások első fordulója óta, miután rádöbbsent: elveszti a hatalmat. A Testnevelési Főiskolán tartott beszédében hívja először utcára

a népet: „...a családjuk, a gyermekeink, az emberi méltóságunk, a szabadságunk, a hitünk és a hazánk. És mindezt most meg kell védenünk... Itt ma valami elkezdődött. Szombaton délután... három órakor mindez a Kossuth téren folytatódni fog. Odahívom Magyarországot minden polgárát...”

Hogyan vezetett az út négy év alatt a Kossuth tértől a Kossuth térig – majd a Szabadság térig? Nézzük a fontosabb állomásokat!

Dísz tér, 2002. május 7. A vesztes miniszterelnök kétségbe vonja ellenfelei – parlamenti választások nyomán elnyert – kormányzati felhatalmazását. Egy másik mandátumot állít vele szembe, amely szerinte erősebb a nép választotta parlamenttől kaphatónál. Egy utcai tömeggyűlésen elnyerhető misztikus, lelki fölhatalmazást, melynek forrásaként a „hazát” jelöli meg, utóbbiból egyúttal kizárva a többségi oldalt. Irtózatossá súlyú kijelentések ezek, valójában a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjét tagadják: „Még sohasem voltunk ilyen sokan, még sohasem voltunk ilyen erősek... Meglehet, pártjaink és képviselőink az Országgyűlésben ellenzékben vannak, de mi, akik itt vagyunk a téren, nem lehetünk, és nem is leszünk ellenzékben, mert a haza nem lehet ellenzékben. Legfeljebb egy kormány kerülhet ellenzékbe saját népéhez képest.”

Ez a gondolatmenet a múlt század húszas-harmincas éveiben a parlamentáris demokrácia ellen föllépő olaszországi fasiszta, illetve németországi náci tömegmozgalmak legitimitás-fölfogásával áll párhuzamban. Rokona a Párt axiomatikus vezető szerepéről vallott kommunista ideológiának is, csak az utóbbi hivatkozási alapja más (nem a haza és a nép, hanem a munkásosztály meg a történelmi szükségszerűség). Orbán a Dísz téren meghirdeti egy kormánnyal szemben fölléptethető tömegmozgalom szervezését is: „Alakítsanak polgári köröket!... Együttlétre, összefogásra, készenlétre van szükség... Az erőnk, amely a sokaságban van, akkor valódi erő, ha képesek vagyunk magunkat megszervezni... Tudnunk kell egymásról, hogy ha a sorsunk úgy hozza, hogy mozdulnunk kell, akkor egyszerre mozdulhassunk.”

Szabadság tér, 2002. augusztus 30. Tömeggyűlés a Magyar Televízió székháza előtt. Igénybejelentés a közszolgálati média felének pártszolgálati célra történő használatbavételére (a megvalósult változat: a Hírtévé). A székház tömegeivel való birtokbavételének sugalmazása (megvalósulás: 2006. szeptember 18.)! „Ma is megtapasztalhattuk, milyen sokan vagyunk, milyen erősek vagyunk. Akár arra is gondolhatnánk, hogy egyszerűen fel-emeljük ezt az épületet itt a hátunk mögött, de nem adunk ki ilyen jelszót. Mert nem szeretjük a lökdösődést, és nem vagyunk úgy öltözve.”

Andrássy út, 2003. február 23. Kormányintézkedéssel szembeni fizikai ellenállás a tömeg erejével: „Meg fogjuk védeni a Terror Háza Múzeumot... Ahogy körülnézünk, bizony többen vagyunk, mint az egri vár védői voltak. Azt üzenjük tehát innen: ...a ház bezárása, átkeresztelése, vagy akárcsak átszervezése is elementáris erejű ellenállásba ütközhet.”

Az '56-os forradalomra való október 23-i megemlékezéseket Orbán rendre a kommunista zsarnokság ellen fölkelő, a kommunistákat elűző egykori magyar nép és a mostani helyzet, illetve a mostani teendők közti direkt párhuzamok megvonására használja föl. Ezek a párhuzamok primitívek és méltatlanok: ilyen értelemben is előkészítői a mai – hasonlóképp jellemezhető – analógiáknak. Illusztrációul az utolsó, 2005-ből: „1956-ban sem akartunk többet, mint hogy végre kerüljenek helyükre a dolgok. Az orosz katonák Moszkvába, a kommunista párt a sülyesztőbe... a bűnös országvezetők pedig a cellákba... Ma... is csak annyit szeretnénk, hogy kerüljenek végre helyükre a dolgok... Mi az '56-osok tanítványai vagyunk... Készüljétek hát!”

Ezek a gondosan kiszámított, kétértelmű megfogalmazások papíron olvasva is súlyosak. Ám abszolút egyértelműek és mázsás súlyúak voltak ott, a százezres sokaságban, a vezér és a tömeg lelki egybeolvadásának szakrális pillanataiban. Beivódtak, beleégtek a hívők lelkébe. A négy éve zajló lelkigyakorlatok hatása ma az utcán mérhető. E nélkül a négy év nélkül nem érthetőek a legutóbbi napok drámai történései. E nélkül meg sem történtek volna.

Nem érthetőek a történetek a nélkül a részint hideg fejjel, részint zsigeri indulatból gerjesztett gyűlöletheadjárat nélkül sem, amelyet kezdettől – azaz Gyurcsány Ferenc újbóli politikai színrelépésétől – fogva környéktele-nül és szisztematikusan folytatnak ellene a Fidesz vezetői. Mert megérzik: megjelent a színen a nagy ellenfél, aki legyőzheti őket. Demokrata politikus soha nem beszél úgy a vetélytársról, ahogy ők Gyurcsányról. Nemcsak a Magyar Vizsla, a hasonlónevű Nemzet, illetve a Demokrata uszító, sokszor alantas verbális és képi megfogalmazásaira gondolok, hanem Orbán és társai szóhasználatára. A szociális irigységet szító luxusbaloldalizásra, az ellenfél morális és pszichés állapotára, sőt bűnöző mivoltára vonatkozó célzásokra (legutóbb: „notórius, beteges hazudozó”, „lebukott”). Ez is a múlt század húszas-harmincas, illetve ötvenes éveinek politikai kultúráját idézi. Ahogy az ellenfél gyűléseinek – egyelőre verbális – szétverése is. Nemkülönben a pimaszság, hogy a provokátor kiált „provokátort”, mondván: „a miniszterelnök provokálja a népet”. Mintha ő csak egyszer is né-

ven nevezte volna az ordító, fűtyülő hóbörgöket, vagy akár csak legyintett volna rájuk. Azokra, akik úgy „gyakorolták a véleménynyilvánítás jogát”, hogy azzal őt e jogtól meg akarták fosztani, a hallgatóságát pedig a gyűlekezés jogával való élésben gátolták – minimum antidemokratikus, ha ugyan nem alkotmány sértő módon!

Ilyen előzmények után jutunk vissza a Kossuth térre 2006. szeptember 18-án – ahonnan már csak háromszáz méterre és három percre van a Szabadság tér. Közhajításnyira. Ám mielőtt a kövek repülni kezdenek, még történik pár dolog. Megjelenik a téren a Fidesz országgyűlési képviselője, az egykori '56-os Wittner Mária, s arról beszél az izgatott tömegnek, hogy Magyarországon ismét forradalmi a helyzet. Ezt a tömeget „békésnek” nevezni: súlyos tévedés, illetve tudatos manipuláció. Ez egy alkatilag és politikailag egyaránt (fő)izgatott, dühös, szélsőséges egyedekből és csoportokból összeverődött tömeg. Agresszív, gyűlölködő jelszavakat kiabál, följajzott állapotban van: a tömegpszichózis összes tünetét mutatja. A Gyurcsányt a Dunába kívánó Kossuth téri kántálók meg a Szabadság téri gyűjtogatók közt nem húzódik éles határ: aki kategorikus módon szét akarja őket választani, az téved, vagy hamis szándékai vannak.

Délután jön a hír: a Fidesz teljes szolidaritásáról biztosítja a tüntetőket. Hatalmas ováció! Tüntetés Szegeden: üdvívalgás! Győrben is: hurrá! Erősödik a hamis hit: az ország velünk van – ez forradalom! A hamis tudat számára kínálja magát az ötvenhatos forgatókönyv: (a rádió helyett) gyérünk a tévéhez, beolvasni a „forradalom” követeléseit! Ha nem engedik: el kell foglalni. (A Sztálin-szobor helyett ott a szovjet-emlékmű.)

A vidéki tüntetéseknak van még egy következménye: egyebek közt ezeknek köszönhető a székház elfoglalása. A fölkészületlen rendőri erők ugyanis csak éjjel után kapnak erősítést a vidéki városokból, mert az ot-taniaknak helyben van feladatuk. A tüntetéseket zömmel sms-ező polgári körös és fideszes aktivisták szervezik. Most sem azt állítom, hogy a tüntetésszervezők szándéka valósul meg mindezzel. Az előre megfontolt szándék a kormányra való minél nagyobb politikai nyomásgyakorlás volt. A tévé eleste: utólagos, nem kívánt következmény. Lásd még: politikusi felelősség – pontosabban felelőtlenség.

Utóbbihoz lásd még: Orbán Viktor kétnapi hallgatás után tett (jórészt idézett) dupla fenekű nyilatkozatai az erőszakról, a kormányfőről, az utcai ellenállásról („az emberek ne húzódjanak meg házaikban, védjék meg értekeiket”). Orbán mostani interjúi Torgyán Józsefet idézik (a hozzá kötődő émelyítő, operettes báj nélkül). Nemcsak a verbális offenzíva, a csillapít-

2006

2006

hatatlan szóözön, hanem a rendíthetetlen öntörvényűség is. Immár vele szemben is csődöt mondanak a legprofibb riporterek. Ő mondja a magáét, és nem tudják kizökkenteni. Nem tudják érdemi párbeszédre készíteni, mert valójában más nyelven beszél. Azokat a szavakat használja, mint ők, de rég mást ért rajtuk. Nemcsak a parlamentarizmus fogalomkészletén van túl, sok minden máson is. Sok mindenben túl vannak a hívei – csaknem az egész jobboldal – anélkül, hogy tudnák. Politikai fölfogásáról szólván legutóbb kicsúszott Orbán a száján a jelzős szerkezet: „népi demokrácia”. Véletlen elszólás volt, de a lényeget jelzi. Igen: utoljára a kommunisták beszéltek így a demokráciáról 1945 és 48 között! Ugyanazt a frazeológiát használták, mint ellenfeleik (sőt hangosabban és öntudatosabban), de egyre nyilvánvalóbban mást értettek a szavakon – és másként is cselekedtek. Mindinkább semmibe véve a parlamentáris szabályokat. Egyre inkább egy másik szisztéma és értékrend szerint – végül egy olyan rendszert kierősza-kolva, amelynek már semmi köze sem volt a demokráciához...

A most zajló súlyos válság főszereplője a hamis látszattal ellentétben nem Gyurcsány Ferenc, hanem Orbán Viktor. A válság pedig nem (mondvacsinált) erkölcsi, hanem (valódi) politikai természetű. A tét a lehető legsúlyosabb. Nem a miniszterelnök, hanem a parlamentáris demokrácia sorsa. A Magyar Köztársaságé.

Orbán Viktor láthatóan és ismétlődően képtelen arra, hogy elfogadja a szabad választások eredményét, az ennek nyomán létrejött hatalmi konstellációt, továbbá a mindezek alapját és keretét adó parlamentáris berendezkedést. 2002 óta üzött politikája ezek megkérdőjelezésére és meggyengítésére irányul. Egyre szisztematikusabban és egyre veszélyesebben. A jelek szerint ismét kudarcot vall. A jelek szerint számára: ez a harc lesz a végső.

Amíg nem távozik a magyar politikából, nem lesz béke, és nem lesz nyugalom.

2006

AZ ELNÖK TÉVEDÉSE

Népszava, 2006. október 7.

Hosszú évek után az első cikkem a Népszavában – amelyet nagyon sok követett. A Robbantás című írásom megjelenését követően összefutattam Németh Péter főszerkesztővel, aki a következő ajánlatot tette: ha írok a lapnak havi két cikket – arról, amiről akarok –, kiemelt honoráriumot fizet értük. A dolog a mai napig működik.

Sólyom László – mint azt nemegyszer nyilvánosan is megvallottam – egyike azoknak, akiket igen nagyra becsülök a magyar közélet személyiségei közül. Az ellenzéki kerekasztal MDF-es tagjaként, majd az alkotmánybíróság elnökeként meghatározó és egyértelműen pozitív szerepet vitt a rendszerváltozással újjászületett magyar parlamentáris berendezkedés létrehozásában, illetve „beüzemelésében”. Megnyilvánulásait eddigi pályafutása során mindig magas szellemi és erkölcsi nivó – egyfajta normateremtő igényesség – jellemezte. Államfői debütálása egyenesen azt ígérte számomra, hogy két elődje után ő szabja majd meg a pártpolitikai szférától elkülönülő önálló elnöki státusz karakterét. Azt reméltem, hogy a harmadikként megválasztott Sólyom László lesz „a Magyar Köztársaság első elnöke”. Aki az alkotmány betűjének és szellemének maradéktalanul eleget téve működik majd.

Az elmúlt hetek és napok történéseit követő elnöki megnyilatkozások romba döntik ezt az ígéretet, szertefosztatják ezeket a reményeket. Sólyom László legutóbbi nyilatkozatait nemcsak összeférhetetlennek tartom a parlamentáris államfői szerepkör természetével, de intellektuálisan és morálisan is problematikusnak ítélem.

A magyar belpolitikában súlyos helyzet állt elő. Ez több alkalommal indokoltta, sőt elengedhetlenné tette az elnök állásfoglalását, aki idáig négyszer szólalt meg. Először a Gyurcsány-beszéd pár mondatának, majd egészének nyilvánosságra hozatalát, illetve az arra adott első politikai reakciókat követően. Másodszor az ezek nyomán bekövetkező drámai kifejtés után, midőn az események nyílt erőszakba torkolltak. Harmadszor az önkormányzati választások lezárultakor – de még az eredmények ismertté válása előtt. Negyedszer a kormányfő személyéről és politikájáról tartandó

2006

parlamenti bizalmi szavazás előtt, illetve az ezzel szembeni bojkott-bejelentést, továbbá a parlamenti többséghez intézett utcai ultimátumot követően.

Első alkalommal az elnök megállapította: az országban „morális válság” alakult ki. Ezért – visszafogott szóhasználattal, de félreérthetetlenül – a miniszterelnököt tette felelőssé, egyben felelőssége nyilvános elismerésére szólította föl őt. Súlyom elutasította a demonstrálók által követelt, ám nyilvánvalóan alkotmányellenes „közjogi lépést” (a kormányfő leváltását és új választások kiírását), továbbá a miniszterelnökkel szembeni *nyílt politikai* föllépést (mondjon le), s a legenyhébbnek tűnő megoldást, a *morális* felszólításba burkolt politikai állásfoglalást választotta. Ám ez utóbbival véleményem szerint súlyos – és többszörös – hibát vétett.

Először is kilépett alkotmányos szerepéből. „A köztársasági elnök kifejezi a nemzet egységét” ugyanis mindenekelőtt azt jelenti, hogy az államfő nem foglal állást az egyik vagy a másik fél mellett a pártokat megosztó konfliktusokban. Hogy se a kormány, se az ellenzék oldalán nem teszi le a garast. Legalább is mindaddig, amíg ezek nem veszélyeztetik „az államszervezet demokratikus működését”. Súlyom László ezzel szemben – a többi politikai szereplőre való leghalványabb utalás nélkül – egyedül Gyurcsány Ferencet róttta meg a megalapozatlan kampányígérek miatt, mondván: „a felelős döntés lehetőségét veszítik el az állampolgárok, ha a nyilvánosság előtt elhangzó tényállítások, ígérek, programok nyilvánvalóan nem felelnek meg az igazságnak, a valódi szándékoknak”.

Tényleg úgy véli az elnök, hogy Orbán Viktor nem, vagy csak kevésbé volt felelőtlen az ígérgetésben? Nem hihetem. Ám akkor miért nem tett legalább utalást az utóbbira? Ha elítélte a hatalom megtartásáért vállalt „hazugságot”, miért nem tartotta említésre méltónak a megszerzése érdekében elkövetett, s azóta is folytatólagosan gyakorolt „hazudozást”? A kérdés akkor is indokolt, ha a mindenkori kormány felelőssége nagyobb, mint az ellenzéké. Az elnök alkotmányos státusa (és a méltányosság) minimum egy világos mondatot követelt volna már az első nyilatkozatban is, ami Orbán felelősségére utal. A politikai küzdelem egyik szereplőjéről és annak harcmódoráról képtelenség úgy ítélni, hogy figyelmen kívül hagyjuk a másik küzdő felet s az ő harci morálját (főleg ha utóbbi a felelőtlen populizmus vezéralakja).

Az egyoldalú ítélet olvastán az embernek olyan benyomása támad, mintha az elnök azt kizárólag az eredeti beszédhelyzetből és szöveghelyzetből kivágott, valós jelentéséből kiforgatott, így meghamisított pár mondat alapján alkotta volna meg (ahogyan az ellenzék). Súlyom – szavait

Gyurcsánynak adresszáva – így fogalmazott: „Ha polgárjogot nyer, hogy a jó cél bármilyen módszert szentesít... a demokrácia hitelvesztése fenyeget”. Ez a figyelmeztetés akkor lett volna indokolt, ha az őszödi beszéd nem a korábbi hamis politikával való radikális szakítást hirdeti meg. Ha nem ezt mondja: „majd beledöglöttem, hogy másfél évig úgy kellett tenni, mintha kormányoztunk volna, ehelyett hazudtunk...: nem akarom tovább csinálni!”. (Az új kormánypolitika alapján ráadásul nyilvánvaló: nem is csinálja.) Ha Gyurcsány azt mondta volna: „hazudtunk a kampányban, de a politika már csak ilyen, és ilyen is marad”, akkor érteném az elnök fölháborodását. Persze ebben az esetben is csak akkor lehetne a kormányfő nyakába varrni az állítólag most kitört országos morális krízist, ha a társadalom eddig valóban bízott volna a politikusokban. Ha – okkal, ok nélkül – nem ez volna a közvélekedés: a politikusok csalnak, lopnak, hazudnak: elég megnézni bármilyen közvélemény-kutatást a politikai intézmények és szereplők megítéléséről.

Apropó, közvélemény-kutatások: a legújabbak egyértelműen igazolják, hogy a helyi választásokon elszenvedett súlyos kormánypárti vereség nem a kormányfő nyilvánosságra került szavai nyomán támadt állítólagos morális megrázkódtatás, hanem a megszorítás miatt következett be. Az elnök által vizionált társadalmi méretű erkölcsi krízis tehát szignifikánsan nem létezik. Létezését az általa szervezetlennek és békésnek mondott (valójában szervezett, illetve kifejezetten durva és gyűlölködő) – az ország népességét kábé 0,2 százalékban involváló! – tüntetések sem igazolják. A nemlétét ellenben valószínűsíti a múlt. A korábban a pártállami diktatúra titkoszolgálatában tevékenykedő, s e tény a választók előtt eltitkoló (morálisan tehát súlyosan elmarasztalható) négy évvel ezelőtti kormányfő népszerűsége szignifikánsan nőtt múltja napvilágra kerülése után: mert mai utódával szemben ő nem megszorított, hanem (felelőtlenül) osztogatott.

Helyeselhető, ha az elnök morálja toronymagasan a népe fölött áll. Ám az már nem, ha ő az előbbi önkényesen rávetíti az utóbbira, majd a valósgos helyett a vetített kép alapján ítél és cselekszik. Mert ezzel olyan hibát vét, amely további súlyos tévedések, illetve politikai és morális károk forrásává válik. A miniszterelnökkel szembeni első (méréselt hangú, ám a kiélezett helyzetben fölfokozott hatású) állásfoglalás alakítója lett a közhangulatnak: az államfő maga is gyengítette a kormány legitimitását. A Kossuth téri tüntetők az elnöki szózat hatására egyfelől még „igazságosabbnak” érezhették a kormányfővel szembeni indulataikat, másfelől szembesültek azzal, hogy „igazuk” közjogi úton nem érvényesíthető. Más utat kellett tehát keresniük:

maguknak kellett kézbe venniük a dolgokat... Mint tudjuk, a politikusok tettei nem a szándék, hanem a következmények felől mérlegelendők. Az államfő nyilatkozata a pár órával később a Szabadság téren kirobbant drámai események felől is!

Az elnök második megszólalására közvetlenül ezek után: ezekre reagálva kerül sor. Szándéka egyértelmű: élesen megkülönböztetni és elhatárolni egymástól a békésen tüntető polgárokat és az erőszakos bűnözőket. Csakhogy az államfő ezen igyekezetében többszörösen valótlan képet fest a történetekről. Először azzal, hogy idealizálja a Kossuth téren s a vidéken zajló tüntetéseket, amelyek valójában nem voltak se békések, se spontánok, se törvénytisztelők. Fulmináns, gyűlölködő emberek és csoportok szónokoltak, illetve hőzöngtek az utcán, akik durva szavakkal, zsigeri indulatokkal támadtak a miniszterelnökre: „Gyurcsány takarodj!”, „Gyurcsányt a Dunába!” stb. A mikrofon előtt a kormányfő portréját terítették a földre: minden szónok az ő arcán taposott, mialatt beszélt. A beszélők a Magyar Köztársaság alkotmányát semmibe vevő nyilatkozatokat tettek. Tobzódott a szélsőjobb: területi revízió, hungarista zászlók, nyílt antiszemitizmus. Vidéken több helyütt betörték az MSZP- és SZDSZ-irodák ablakait.

„Az országszerte kialakuló békés tüntetések számomra az emberek egészséges erkölcsi érzékét bizonyították” – mondja a Magyar Köztársaság elnöke. A kilengésekre egyszer utal: azokat a tömeg magára hagyatottságának tudja be. Vajon kiknek kellett volna az élre állni?

Sólyom másfelől a politikától szeparált „köztörvényes bűncselekményekről” beszél, amiket „a békés tüntetésből kivált csoport” követett el a tévészékház ostromakor. Állításának sem az egyik, sem a másik felét nem támasztják alá tények. A tévé ostroma egyértelmű politikai indítékkal történt: a tüntetők delegációja a kormány távozását, a parlament föl-oszlatását stb. követelő petíciót akart közzétenni. Mikor ez nem teljesült, visszatértek a Kossuth térre, és ezeket vittek magukkal a tévéhez, hogy erővel szerezzenek érvényt immár „forradalmi” követeléseiknek. Az igaz, hogy a székházat egy pár száz fős csoport (zömmel a fradista és az úpesti B-közép) foglalta el, de mögöttük a téren ezrek (a drukkerok drukkerai) szurkoltak nemzeti és árpádsávos zászlókat lengetve, egyértelmű „erkölcsi” és tömegtámogatást nyújtva az ostromlóknak. Mikor egy csoportjuk visszatért a Kossuth térre, ott lelkes üdvözlés fogadta a tévé bevételeiről s a forradalom győzelméről szóló hadijelentést.

A Magyar Köztársaság elnöke miért nem vesz tudomást ezekről a tényekről? A valóság helyett miért beszél valami másról, és miért szűr le

a saját valótlan állításaiból szükségképp hamis következtetéseket? Amikor lovagolva harmadik nyilatkozatában aztán eljut addig a nyílt politikai állásfoglalásig, ameddig elsőre nem merészkedett. Az államfő harmadik megszólalása (annak dacára, hogy a helyzet közben konszolidálódott) az egzaltált lelkiállapot stílárius jegyeit mutatja. A morális válság „mélységesen megrázta Magyarországot”, „a feloldatlanság hamisságban tart mindent”. A feloldás egyetlen esélye: a parlamenti többség távolítsa el a miniszterelnököt! A negyedik nyilatkozat megismétli ezt a követelést.

Idáig még az első kormányfővel végig élesen konfrontálódó Göncz Árpád sem jutott. Az elébe terjesztett kinevezések aláírását sorozatban megtagadta, de hogy Antall József leváltását indítványozza az MDF-vezette koalíciónál: ez elképzelhetetlen volt!

Vajon mi mozgatja Sólyom Lászlót? Aki arra gondol, hogy a Fidesz, az bizonyosan téved. Egy roppant erős és zárt, morális alapú politikafölfogás mozgatja. Pontosabban: annak doktriner, sőt abszurditásig vitt alkalmazása. Induljunk ki ismét az alkotmányból. Mint láttuk, az államfő státusa két alapkövön nyugszik, amelyek a 29.§ (1) bekezdésében fekszenek: 1. „kifejezi a nemzet egységét”; 2. „örkődik az államszervezet demokratikus működése felett”. Az első generálisan kizárja az elnök (kormányfő elleni) politikai fellépését. A második viszont megjelöli azt az esetet, amelyben ez mégiscsak lehetséges: ha maga a miniszterelnök veszélyezteti az államszervezet demokratikus működését.

Sólyom Lászlónak meggyőződése, hogy most ez az eset állt elő. A kulcsmondat az elnök harmadik nyilatkozatában olvasható: a kormányfő „megengedhetetlen eszközöket használt annak érdekében, hogy a hatalmat megtartsa, és azután fogjon hozzá az állami pénzügyek rendbetételéhez”. A kulcs helyes irányba történő forгатásához Löffler Tibor politológus segít hozzá bennünket, aki a Hírszerző című internetes lapban publikált írásában (Válság? Milyen válság? 2006. október 4.) idéz a Sólyom-vezette alkotmánybírárság másfél évtizeddel ezelőtti határozatából: „A nyílt, áttetsző és ellenőrizhető közhatalmi tevékenység, általában az állami szervek és a végrehajtó hatalom nyilvánosság előtti működése a demokratizmus egyik alapköve, a jogállami berendezkedés garanciája. A nyilvánosság próbája nélkül az állam polgáraitól »elidegenedett gépezetté«, működése kiszámíthatatlanná, előreláthatatlanná, kifejezetten veszélyessé válik, mert az állam működésének átláthatatlansága fokozott veszélyt jelent az alkotmányos szabadságjogokra”.

Hogy Sólyom számára az információk megismeréséhez, illetve az azokkal való esetleges állami visszaélésekhez kapcsolódó jogok garantálása fun-

2006

2006

damentális jelentőségű, azt a személyi számok egykori eltörlésében játszott szerepe is igazolja. Hogy most is efféléről van szó, azt Löffler mellett Kis János segít nekünk megérteni. A Magyar Hírlap október 2-ai számában közölt írása (*Ami elkerülhetetlen*) megjelöli a Gyurcsány-beszéd ama félmondatát, amely az államfőt a végtelen szerepvállalásra ösztönözhetette. Ez így hangzik: „trükkök százai, amiről (sic!) nyilvánvalóan nektek nem kell tudni, segítette, hogy ezt túléljük”. Kis (és Sólyom) szerint a miniszterelnök „tudatlanságban tartotta a közvéleményt a kormány tetteit és azok kockázatait illetően. Ez az ő külön, másokéval össze nem keverhető felelőssége”.

A szerző – a két közlés időpontját figyelembe véve biztosan – előbb megismerhette az államfő harmadik nyilatkozatát, mint a közvélemény. Nyilván ismerte, a nyilatkozat mögött álló érvrendszert is, melynek kimunkálásában talán maga is közreműködött. Azt kell mondanom: a tényleges politikai gyakorlat ismeretében – ha tetszik: a politika mai reális és való világában – ez a szigorúan normatív demokráciafölfogás idealizáltnak, értelmiséginek, tizenkilencedik századnak, naivnak tűnik. Ám a köztársasági elnökké választott Sólyom Lászlóval ez a kérlelhetetlenül konzekvens, erős morális alapokon álló, idealista, értelmiségi politikafölfogás lépett föl a politikai élet színpadára, s vált ott főszereplővé. Az elmúlt napokban – profánabb képpel élve – egy morális elefánt rontott be a politikai porcelánbolt kirakatába. (Kisről – az iránta érzett tiszteletem kinyilvánítása mellett – még annyit, hogy ilyen összefüggésben őt is a politika való világából kiszorult értelmiséginek kell tekintenünk. Méghozzá olyanak, aki az SZDSZ Göncz Árpád mellett egyértelműen kiálló elnökeként egykor erős tanújelét adta, hogy szerinte bizonyos politikai elvek és morális igazságok az elnök alkotmányjogi korlátain túl is érvényesítendőek.)

Az általános elveknek és a morálnak a politikai gyakorlattal és morállal szembeni merev érvényesítése, illetve az ebből származó feszültség kezdettől markánsan jelen volt Sólyom ambiciózus államfői szerepfölfogásában. Számomra mindeddig építőnek tűnt ez a fölfogás. A kialakult súlyos – s az elnök szereplése nyomán tovább súlyosbodó – válság közepette azonban hirtelen kártékonná és rombolóvá vált. A szigorú elvi, illetve morális alapon föllépő államfő immár maga is súlyos politikai, sőt alkotmányos feszültségeket indukál, egy működő politikai gyakorlat ellen indítván egyoldalú támadást. Pontosabban: e politika egyik szereplője ellen. Ráadásul épp az ellen, aki – pozíciója révén kitüntetett felelősséget visel ugyan, de aki épp e felelősségtől indítva – partnerei és ellenfelei közül elsőként fordult szembe ezzel a politikával. Akire – paradox módon – épp

az őszintesége miatt akarják rásütni a hazugság bélyegét. Aki nemcsak szembenézett, de szembe is fordult az elmúlt évtized politikai bűneivel, s akiből ellenfelei most bűnbakot akarnak csinálni. A köztársaság elnöke – akarja, tudja vagy sem – ehhez a politikai bűnbakképzéshez ad muníciót, és nyújt aktív segítséget.

Ám ez még nem minden. Ennél súlyosabb dolgot is tesz. Miközben a kormányfőt el akarja távolíttatni posztjáról, azonközben figyelmen kívül hagyja, sőt erősíti azt az ellenzéki vezért, akiről nemcsak a már-már saint-justi szigort idéző levezetések révén mutatható ki, hogy veszélyezteti az államszervezet demokratikus működését, hanem aki esetében ez teljesen nyilvánvaló. A vak is látja. Az elnök nem látja. Legalább is nem adja jelét.

Megelégszik azzal, hogy – egy a parlamentre való utcai nyomásgyakorlást legitimáló kijelentés mellett! – a bizalmi szavazáson való részvételre inti őt. Ám nem adja jelét annak, hogy komoly veszélyt látna a parlamentarizmust: tehát a magyar államszervezet demokratikus működését mind durvábban támadó, ma már utcai ultimátumokkal és tömegeroővel fenyegető Orbán akcióiban. Épp ellenkezőleg: támogatást ad a miniszterelnököt erővel eltávolítani akaró populistá vezérnek. Márpedig ne legyen kétségünk: Gyurcsány sikeres eltávolítása Orbán előtt nyitná meg a hatalomhoz vezető utat.

Megrendülten írom le: Sólyom Lászlót ma nem az államszervezet demokratikus működésének őreként vagyok kénytelen látni, hanem olyan tényezőként, aki maga is kockázatot jelent az államszervezet demokratikus működésére.

KÉT VEZÉR – KÉT MÉRCE?

Népszava, 2006. november 29.

E cikkben – nem először és nem utoljára – az ellen a széles körben elterjedt hamis, illetve hazug vélekedés ellen emeltem szót, ami egy kalap alá veszi a parlamentáris politikust és a populista vezért: Gyurcsányt és Orbánt.

A magyar politikai közírásban és közbeszédben széles körben elterjedt – mi több: a „függetlenség” bizonyítékául szolgál – egy sajátos „középen állás”. Egy olyan elemzői és véleménymondói pozíció, amelyből mindkét politikai oldalt – mindkét oldal vezetőjét – egyformán meg lehet bírálni, elítélni, lesajnálni (kinek-kinek ízlése szerint). Főleg azóta dívik ez a módszer, mióta – a kor általános trendjének megfelelően – a magyar politika is perszonalizálódott, más szóval: vezérelvűvé vált. Mióta a politika tengelyében Gyurcsány Ferenc és Orbán Viktor egymás elleni küzdelme áll.

Ez a perszonalizálódás egyrészt a politika közvetítő közegéül szolgáló média sztárkultuszából, másrészt a két vezető politikus bizonyos vonatkozásokban hasonló (más vonatkozásokban nagyon is eltérő!) alkati adottságaiból származik. A modern kor politikai kíváncsi és a markáns személyiségjegyek nyomán mutatkozó felületi hasonlóságok manapság a populizmus fogalma révén hozhatók közös nevezőre. Legalábbis a felületes szemlélő számára. Olyan komoly elemzők is hajlanak erre a felületes ségre, mint például a Political Capital vagy a Hírszerző munkatársai, mi több (s ez a régi személyes ismeretség okán nekem különösen fájdalmas), még a Frankfurter Allgemeine Zeitung neves publicistája, a magyar származású Paul Georg Hefty is.

Utóbbi azt írta áprilisban, hogy „Gyurcsány és Orbán egyaránt a populizmus eszközeivel élt a választási kampányban”. Ráadásul hozzátette: „mindkét jelölt a parlamenten kívülről akarta megszerezni a hatalmat”. Ez azért elképesztő, mert azonos módon minősít két egymással homlokegyenest szembenálló politikai felfogást és gyakorlatot. Egyfelől azét az Orbánét, aki az országgyűléssel szemben éveken át az utcát és a templomokat választotta politikusi beszédei színteréül. Aki tömeggyűlések és a nemzeti konzultáció révén közvetlenül a néptől kapható legitimitációra alapozta volna a maga – parlamentet negligáló – kormányzati

felhatalmazását. Másfelől azét a Gyurcsányét, aki a parlamentarizmus szabályainak, továbbá a magyar alkotmányos előírásoknak hibátlanul megfelelő eljárás révén úgy lett miniszterelnök 2004-ben, hogy (akár 1993-ban Boross Péter) nem rendelkezett képviselői mandátummal. Orbán – noha parlamenti képviselő volt – döntően parlamenten kívüli eszközökkel harcolt a hatalomért; Gyurcsány – noha nem volt képviselő – kizárólag parlamentárisan.

A különféle rendű, rangú és színvonalú publicisták tömegével olvasható hasonló megfogalmazásaiból nem idézek: a tárgyszerűség és az elemi fogalomismeret (továbbá a jóhiszeműség) hiánya mehökkentő méreteket ölt a magyar sajtóban. A populizmust azonosítják a minden politikusra jellemző népszerűség-kereséssel. Csakhogy Orbánnál emellett folyamatosan és szimptomatikusan jelen voltak a rendszerszerű populizmus olyan ismérvei is, amelyeket Gyurcsánynál nem lehetett észlelni. Úgymint: a nép misztifikálása, illetve egyházi segítséggel történő manipulálása. A tőke-, a piac-, a verseny-, a privatizáció-, a globalizáció- és az idegenellenesség. Az egyéni felelősség rovására megvalósuló antiliberalis államközpontúság. Az elit, a politikai osztály, a pártok, a programok és ideológiák negligálása. Az utcai politizálás, a karizmatikus vezérkultusz. A politikai ellenfél stigmatizálása, az ellene való folyamatos gyűlöletkeltés. A racionális kommunikáció mellőzése, az érzelmi politizálás kizárólagossága stb.

Még egyszer mondom: Gyurcsány esetében e vonások egyike sem fedezhető föl. Ahogy nem birtokol afféle vezéri pozíciót se egy végtelenségig centralizált párt és mozgalom élén, mint amilyen Orbán rendelkezik. Utóbbi tetszése szerint működteti pártjában a fölülről való kinevezést; mi több, annak végletes formáját, a kegyenrendszer. Amelynek keretében pártbázissal nem rendelkező, csak tőle függő figurákat ültet alelnöki székekbe, lát el különleges megbízatásokkal vagy rak az országos lista befutó helyeire. Az MSZP esetében ilyesmit nemhogy megtenni, de elképzelni sem lehet.

Mindezek ellenére 2006 tavaszára általánossá vált „a két populista vezér egymás elleni harcáról” szóló hamis interpretáció, ami az ősszel bekövetkezett drámai események nyomán mára észvesztő méreteket öltött egyeseknél. „Napjaink két egymásnak feszülő hőse Gyurcsány Ferenc és Orbán Viktor. Politikai képtetűjű ikrek. A nép és nemzet döntő többsége ámuló és viszolygó nézője... párviadaluknak. Ezen az őszön lejárt a politikai ikrek, Orbán és Gyurcsány ideje. Összekapaszkodva együtt szállnak politikai sírjukba... Civilizálatlan, arrogáns, társadalmi párbeszédre

2006

2006

képtelen politikai kultúrájuk, vezérkultuszuk Magyarország alászállását, s nem fölemelkedését hozta.”

Ezeket a roppant súlyos, ám érvekkel és bizonyítékokkal egyáltalában nem igazolt – hisz nem is igazolható – kijelentéseket Lengyel László teszi (*A varázslók halála. Népszabadság, 2006. 09. 23*). Föl nem foghatom, miért s főleg, milyen alapon. Tán Gyurcsány is ultimátumot adott a parlamentnek? Ő is lázadással fenyegetett? Gátlástalanul fölhasználta az utcai erőszakot? Folyamatosan – vagy akárcsak egyszer is! – gyűlölködve beszélt ellenfeléről? Szintén hazugnak, csalónak, pszichopátának, mi több, bűnözőnek állította be? Az ellene való népitétellel példálódzott? Mert Orbán mindezt megtette, illetve folyamatosan teszi! Hogy lehet a kettőt egy kalap alá venni? És hogy lehet hitelt adni efféle képtelenségeknek?

„A magyar politikai elit jelentős része polgárháborús hangulatban tölti napjait” – írja valaki más. Majd így folytatja: „Aligha véletlen, hogy egyre kevesebben tudnak és akarnak azonosulni a politikusok artikulálatlan csatakiáltásaival. Egyre kevesebben vannak, akiknek tetszik ez a dühödt acsarkodás. A politikai vezetők hitele és tábora rohamléptekben csökken.”

Ki ez a finnyás marslakó, aki ennyire kívül áll a politikán? A szerző nem holmi nyegle publicista. Bármily hihetetlen, maga is politikus. De vajon melyik oldalról beszél?

„Aki törvénytelen eszközöket alkalmaz a rend fenntartása érdekében, nem a törvényességet, hanem az uralmat védi.” Ez csakis fideszes lehet! Hisz nem a törvényes rend jogos védelmében elkövetett eseti törvényteleniségekről beszél, hanem generálisan: az uralom részéről megnyilvánuló törvénytleniségről. Csakhogy így folytatja: „Aki törvénytelen eszközöket alkalmazó csoportokkal működik együtt, vagy burkoltan törvénytelen eszközök alkalmazására buzdít, az nem a törvényes hatalom, hanem az uralom megszerzése érdekében cselekszik.” Túl azon, hogy az illetőnek gőze sincs a „hatalom” és az „uralom” – Max Weber által definiált – fogalmairól, mégse lehet fideszes, hisz itt meg Orbánról beszél!

Ki ez a fordított bölcs rabbi, aki senkinek sem ad igazat?

Szabad a gazda: a cikket SZDSZ-es politikus, Szentiványi István írta (*Az eltűnt konszenzus nyomában, Népszabadság, 2006. 11. 24*). Európai parlamenti képviselő, aki a hírek szerint pártelnöki ambíciókat dédelget. Nyilván ezzel a cikkel is az ehhez vezető utat akarta egyengetni. Te jó Isten! Elképzelhető, hogy efféle álszent, álértelmiségi szövegekkel közelebb lehet jutni a kisebbik koalíciós párt elnöki székéhez?

De térjünk vissza a politikai elemzőkre. Akik most váltig hangoztatják: párbeszédre van szükség. A veszekedő, marakodó feleknek engedniük kell. Gesztusokat tenni, önmérsékletet gyakorolni, toleranciát mutatni egymás iránt. Naná, hogy kölcsönösen...

Lássuk! A hét végén mindkét „vezér” beszélt. Az egyik efféléket: „A parlamentben egyelőre ellenzékben vagyunk, de csak az Országgyűlésben vagyunk ott. De a nemzet nem lehet ellenzékben, mi országépítők vagyunk, nem lehetünk soha ellenzékben.” (Ellenzékben ezek szerint az országmegrombolók vannak, akik a parlamentben most paradox módon többséget bitorolnak.) Azt is mondta a vezér, hogy „Európában mindenkinek a hazugság jut eszébe Magyarországról: ezt köszönhetjük a szocialistáknak”. Továbbá, hogy az MSZP a felső tízezer hazug és hűtlen, kalózkodó pártja. Hozzátette még: „Magyarország tönkretelődési ideig-óráig kerülhetik el a felelősségre vonást”. Nem úgy, mint ’89 táján, amikor az elmaradt, ám „ezt a hibát Magyarország még egyszer nem engedheti meg magának”. S hogy „a Fidesszel majd nem lehet efféle alkut kötni”. Mert „ami elrendeltetett, az kiméretik”.

Hogy mi? Hát a börtönbüntetés! Hogy mindenki értse, a vezér az Enron példájára figyelmeztetett. Az amerikai energetikai óriáscég „könyvviteli trükkökkel titkolta el a valóságos helyzetet, ami miatt vezetőik 24 év börtönt kaptak” – mondta. (Csak zárójelben: az ügyességet, a bíróságot ma sem gátolja senki, hogy börtönbe juttassa a bűnösöket. Miféle kormányzás lesz az Orbáné, ahol ehhez majd az uralkodó párt eltökéltsége szükségeltetik? Öszintén remélem, hogy semmilyen!)

A vezér ezt is mondta még: „igen, mi megmutattuk, hogy egy demokratikus kormány nem csapja be a szavazókat, és nem hamisít adatokat”. Továbbá: „nem teátrális és nem pojáca. És végül nem vereti össze a saját népét.” Semmi kétség: Orbán itt is Gyurcsányról beszélt.

A miniszterelnökről, aki ha megszólal a parlamentben, a Fidesz kivonul az ülésteremből. Akinek nyilván gesztust kellene gyakorolnia. Hallgatnia kéne, ahogy ellenfele megtette – minimum három és fél éven át. Hogy ne provokálja az ellenzékét. Az igazi gesztus persze az volna, ha lemondana. Ha eltakarodna. Ám ő nem képes erre. Hallgatni se képes. Egyfolytában beszél. Legutóbb például így acsargott pártja választmányi ülésén: „Mi a politikában nem ördögöket és angyalokat látunk. A verseny mellett ott kell, hogy legyen az együttműködés... mert elsősorban nem szocialisták, konzervatívok vagy liberálisok vagyunk, hanem magyarok.

Nem méltó önmagára büszke, hazafias politikához és politikusokhoz, ha azzal tölti bárki is az idejét a világ más részén, hogy otthoni politikai

2006

2006

ellenfeleit, vagy otthoni, időnként nem könnyű állapotait próbálja meg előnyszerzés érdekében bemutatni. Nem kívánok utalni egyik szereplőre sem. Mást tennék. Azt mondom: le kell ülni, és tárgyalni kell, és ennek keretében december 10-ére tárgyalásra hívom az Európai Parlament valamennyi magyar képviselőjét... Tárgyaljunk arról, hogy az előttünk álló egy évben a parlament munkarendjén szereplő kérdésekben melyek a kulcskérdések Magyarország számára, hol tudunk egységes nemzeti álláspontot kialakítani és hol nem. Tárgyaljunk és beszéljünk. Alakítsunk ki, amiben lehet, közös nemzeti álláspontot, annak érdekében, hogy Strasbourgban és Brüsszelben ne veszekedő, egymásra panaszkodó magyarokat lássanak... s lehet, hogy többre fogunk jutni. Új intézmények, új együttműködési formák kellenek itthon is."

Lengyel Lászlónak nyilván igaza van: ez hajszára ugyanaz a „civilizálatlan, arrogáns, társadalmi párbeszédre képtelen politikai kultúra”, ami Orbánt is jellemzi.

Miért nem látok én is ilyen élesen? Miért nem vagyok ennyire független?

Nagyon röstellem a dolgot...

2006

AZ ELNÖKI INTERJÚ MARGÓJÁRA

Népszabadság, 2006. december 1.

A Sólyom Lászlóval készült beszélgetés nem hagy kétséget a felől, hogy a Magyar Köztársaság elnöke továbbra is rendkívüli tudatossággal, mély belső azonosulással és magas morális színvonalon éli át a saját szerepét. Ám korábbi megszólalásaihoz képest változás érződik a közelmúlt eseményeinek és szereplőinek megítélésében, főleg a kormányfőében. Az elnök korábban a morális válság *okozójának* tartotta Gyurcsány Ferencet, most viszont ezt mondja: ő csak „*föltárta*” a válságot, ami „nem az öszödi beszéddel kezdődött”. Visszavonulás érzékelhető az utcai tiltakozások megítélésében is. Az államfő eddig igyekezett élesen elválasztani a Kossuth téri „békés” tüntetőket a közülük kivált Szabadság téri „köztörvényes” bűnelkövetőktől. Most föladjá ezt a – tényeknek ellentmondó – beállítást, és a Kossuth teret kiveszi „az emberek egészséges erkölcsi érzékét bizonyító” békés tüntetések közül mondván: „a történeteket nem lehet a Kossuth térre, azon belül is a hangadóvá vált 100-150 emberre szűkíteni. Nem lehet kétségbe vonni, hogy voltak békés tüntetők országszerte”.

Arról szó sincs, hogy Sólyom elismerné: módosított korábbi álláspontján. A fenti változások csupán *kiolvashatók* a mondataiból (mert-hogy bennük vannak), ő maga nem mondja ki őket. Épp ellenkezőleg: habozás nélkül elutasít minden olyan kérdést, ami arra utal, hogy bármiben tévedett volna. Azt egyenesen „abszurd feltételezésnek” tartja, hogy „bármilyen kapcsolat lehet” az ő szeptember 18-ai beszéde s a tévé aznap esti ostroma között. Holott szó sincs róla, hogy bárki (épeszű) azt feltételezné: az elnöknek *szándékában* állt a helyzet eszkalálása (ez indokolná a heves elutasítást). Ám *következmenyként* nem zárható ki *eleve* a kapcsolat lehetősége, sőt. Az elnök miniszterelnökkel szembeni morális állásfoglalása – dokumentálhatóan – alakította a Kossuth tér hangulatát. A téren beolvasták a híreket. A tüntetők élénken reagáltak: a velük szembenálló nyilatkozatokat kifütyülték, az őket támogatókat ünnepezték. Az elnöki szózat hatására egyfelől még igazságosabbnak érezték Gyurcsánnyal szembeni indulataikat (éljenzés), másfelől szembesültek azzal, hogy igazuk közjogi úton nem érvényesíthető (fütty). Nem abszurd a föltételezés, hogy ez segítette őket a fölismeréshez: maguknak kell kézbe venniük

2006

a dolgokat. Ha az igazság érvényesítésének nincs törvényes útja, akkor marad a törvénytelen: a „forradalom”.

Az elnök szerint, amit azokban a napokban mondott: „jövőálló mondatok”. Ha csak „nem forgatják ki őket eredeti értelmükből”. Valójában vitatni is csak az utóbbi esetben lehet őket! Súlyom egyetlen kritikai véleményt se tud említeni, ami „érveket tartalmazott” volna vele szemben. Noha ebben az összefüggésben hivatkozik Kis Jánosra, a hivatkozás hamis. Mert noha ő – természetesen nem egyedülként – valóban használt érveket, ezeket nem az elnökkel szemben, hanem mellette sorakoztatta föl. Azért, hogy igazolja: „az államfő pontosan írta le, mi derült ki az ország számára az őszi beszédből”. (Kis első cikkének megjelenése – *Ami elkerülhetetlen*, Magyar Hírlap, október 2. – és az elnök előző esti tévényilatkozatának közlése között, amelyet a cikk részletesen taglal, csak pár óra telt el. Biztosra vehető, hogy a cikkíró korábban megismerte Súlyom nyilatkozatát, mint a közvélemény. Nyilván ismerte a nyilatkozat mögötti érvrendszert is, melynek kimunkálásában tán maga is közreműködött.)

A volt pártelnök reakciója mellett az államelnök további hármat említ: a magyar származású, a régi MDF-fel a rendszerváltozástól jó kapcsolatot ápoló Paul Georg Hefty cikkét a Frankfurter Allgemeine Zeitungból (a szerző neve nélkül); két (szintén nem nevesített) „alapvető európai intézmény” vezetőjét; végül egy (általa sem ismert) bolti eladót, akitől sajtot vásárolt. Ezek mind pozitív reakciók – egyben aggasztó jelek.

Aggasztó, hogy Súlyom László kizárólag az őt igazoló véleményeket tartja relevánsnak (a bolti eladó szavaiban alighanem a nép hangját véli hallani), miközben a tevékenységét kritikával illető érveket nem létezőnek tekinti. Aggasztó, hogy egyes szám harmadik személyben beszél önmagáról: „Az elnök nem a két nagy párt mindenkori álláspontját mérlesekkel alkotja meg a saját véleményét. Az elnök nem minden egyes pillanatban áll középen, hanem elveket képviselve szólal meg.” Ezeknél is kínosabb: „A Sándor-palota mindig kívül marad a napi politika irracionalitásán”. E mondatokban – s az interjú egészében – egy olyan államfői szerepfelfogás és én-tudat sejlik föl, ami kívül, sőt fölül érzi magát a többi közéleti szereplő világán. Ami csak saját magának: a saját erkölcsi elveinek, a saját lelkiismeretének (rajtuk keresztül talán még Istennek) tartozik számadással. Itt mintha már a köztársasági elnöki szerepen túli: az uralkodói lelkület felé mozdul önkép nyilvánulna meg.

A közjogi veszélyek taglalása előtt nézzük az ebből származó *intellektuális* problémákat. Ezek nyelvi szinten a korrekt szóhasználat hiányában

mutatkoznak meg. Mert az elnöknek természetesen nem „mérlesekkel” kell a pártokhoz való viszonyát, csak tekintettel kell lennie rájuk. Nem kell „minden egyes pillanatban középen állnia”, de olyan drámai konfliktusok idején, mint amilyen a közelmúltban játszódtott le a kormány és az ellenzék között, jobban kell ügyelnie az arányokra. A napi politika se csupán „irracionális”: van racionalitása is. Amit, ha egyfelől hiányol az ember („a megosztottság az emberek józan eszét veszi el”), akkor nem lehet másfelől azt mondanivaló a beszédeiben használt „érzelmi motívumok” védelmében, hogy „olyasmiket lehet így megértetni, amelyek száraz, szakszerű kifejtése során állandóan a lehetséges ellenvéleményeket kellene kerülgetni”.

Ez nagyon rosszul hangzik! Hogy mennyire, azt egy idézettel illusztrálom: „Ha egyszerű érveléssel állok a tömeg elé, nem ért meg... Amit ma elérsz náluk logikus okfejtéssel, holnap megsemmisíti egy homlokegyenest ellenkező irányú érvelés... De ha olyan érzelmeket keltek benne, amelyek a szájíze szerint valók, akkor nyomban követi a parancsot, amit adok neki...”

Bocsánat: az idézet Hitlertől való. Aki igaztalannak és méltánytalannak tartja, hogy ideiktattam, annak igaza lehet. Ám tekintse enyhítő körülménynek, hogy dupla illusztrációul szolgál. Jelezni szeretném vele, hogy mennyire igaztalan és méltánytalan ez is: „sem a *kuruc.info*, sem a *168 Óra* nem befolyásol abban, mikor szólalok meg”. Először is nem igaz, amire az elnök utal, hogy *mindkét* orgánus a politika irracionalitását jelzi: ez csak az előbbire áll. Nem jelzik a média jobb- és baloldali megosztottságát sem, hisz egyikük kívül van a demokrácia keretein: mélyen antidemokratikus, rasszista, erőszakos és alpári szellemiséget képvisel. Nemcsak azért nem szabad az elnök módjára közös nevezőre hozni a *168 Órával*, mert ez diszkreditálja az utóbbit, hanem mert legitimálja az előbbit.

Az államfő magatartását, úgy tűnik, egyre inkább a saját – mind belterjesebbé és zártabbá váló – erkölcsi világa határozza meg. Ez a belső univerzum azonban érzéketlenné teszi őt – a politika egyik kulcsszereplőjét! – a politika való világa iránt. Hogy ebben a világban a tisztán morális követelményállítást abszurditáshoz vezet, azt jelzi, ahogyan az elnök a kormányfő bocsánatkérését kommentálja. Hiányol belőle egy mondatot. Ennek szerinte így kellett volna hangoznia: „ezt nem lett volna szabad megtenni”. E követeléssel az elnök *politikailag* lehetetlent kér a miniszterelnöktől. Hisz a mondat a választások megnyeréséhez használt eszközökre utal. Vagyis annak beismerése volna, hogy a győzelem megengedhetetlen módon született. Hogy a kormány megengedhetetlen módon tartotta meg a hatalmat. Ebből viszont nemcsak a kormányfő távozása következne szükségképpen,

de az előrehozott választás is. A többségnek tehát nem a konstruktív bizalmatlansággal kellene élnie, hanem föl kellene oszlatnia a parlamentet! Ezt bárki helyesnek tarthatja – az elnök is gondolhatja így –, de a kormányfőtől elvárni ennek kimondását: politikai nonszensz.

Miként ez a mondat is: „másfél évig tudatosan hagyta romlani a költségvetés helyzetét, csak azért, hogy választást nyerjen, és csak azután fogjon majd hozzá az állami pénzügyek rendbetételéhez”. Istenem, hát mi másért? Hisz aki nem nyer választást, annak egyáltalában nincs módja ilyesmire. A demokratikus politika így működik. Gyurcsány másfél évre kapott mandátumot, hozzá roppant szűk költségvetési és politikai mozgásteret. Ha technokrataként rögtön nekifog a költségvetés rendbe tételének, akkor nemcsak biztosan veszít 2006-ban, de szinte biztos kétharmados többséghez juttatja ellenfelét. Akiről nem ok nélkül gondolhatta, hogy – főleg egy ilyen többség birtokában – a legnagyobb veszélyt jelenti mindarra, amit ő értéknek tart a politikában. Igen, a miniszterelnök kockáztatott. Ám sikerült kitapogatnia azt a keskeny ösvényt, ami egyfelől a költségvetés, másfelől a választási esélyek összeomlása között kigyózik. Végig tudott menni rajta – pártját is elvezetve – a győzelemig. Az „állami pénzügyek rendbetételére” (is) szóló demokratikus fölhatalmazás újabb elnyeréséig. Aztán haladéktalanul hozzáfogott. Ha a *politika* erkölcsét alkalmazzuk, akkor ez a történet rendben van – az elorzott beszéddel űzött manipuláció és hisztéria ellenére is. A politika erkölce nem rosszabb, csak más: *sajátos* normái vannak. (Max Weber óta ezt nem illik kétségbe vonni.)

A politika változik. Változnak a szabályai. Aki ezt mondja: „a kormánypárti frakciónak nagyobb erővel kell megvalósítaniuk a hatalommegosztás klasszikus elvét... hogy a törvényhozó hatalom ellenőrzi a végrehajtó hatalmat”, az leragadt a parlamentarizmus hőskoránál. Az egy másfél évszázaddal ezelőtti – a klubszerű honorácior pártok idején működő – gyakorlatot kér számon a zárt, fegyelmezett frakcióval rendelkező modern pártok idején. Ez rég nem működik. Hiányoznak a politikai és szociológiai feltételei. Átadom a szót a (szerintem) legjobb magyar politikatudósoknak – aki egyben a köztársasági elnök tanácsadója is: „A modern pártrendszerek kialakulása következtében... a parlamentáris kormányzat működése teljesen átalakult. A régi alkotmánytani hatalommegosztást új, a kormány és az ellenzék közti 'hatalommegosztás' váltotta fel... Törvényhozás és végrehajtás elválasztása politikai értelemben fikciává válik, hiszen a kormány a többségi parlamenti párt vezetéséből jön létre. A kormány politikai ellensúlya így már nem a parlament egésze, hanem a parla-

menti ellenzék.” (Körösényi András: A magyar politikai rendszer. Osiris, 1998. 284-285.)

Ha már eddig eljutottunk, ne álljunk meg félúton. Sólyom László kedvenc kritikusa, Kis János ezt írja már említett cikkében: „a parlamentnek felelős kormányzást helyre kell állítani, és világossá kell válnia, hogy Magyarországot egy testület kormányozza, nem egyetlen személy”. Kis itt nemcsak a fogalmi gondolkodásban vét elemi hibát, de alkotmányismeretből is elégtelenre vizsgálzik. 1. A parlamentnek felelős kormányzás a parlament és a kormány viszonyát érinti; a testületi kormányzás a miniszterelnökét és a minisztereket. A két dolog egymással indifferens: a kormány centralizált vezetése nem érinti a kormány parlamenti felelősségét. 2. Az alkotmány (1990 tavaszától, az MDF-SZDSZ paktum óta, amit egyik részről Kis János kötött!) a miniszterelnök *egyszemélyi* hatalmát és felelősségét intézményesíti. A parlament *neki és programjának* szavaz bizalmat. A miniszterek nem a parlamenttől kapnak felhatalmazást, hanem a miniszterelnöktől. Ezt csak ő vonhatja meg tőlük: a parlament velük szemben nem kezdeményezhet bizalmatlansági indítványt. A magyar közjog szerint tehát nem a kormánynak van miniszterelnöke, hanem a miniszterelnöknek van kormánya. (A testületi kormányzás, amiről Kis beszél, a rendszerváltozás előtt volt – persze csak a látszat szintjén – érvényben, a kormány akkori neve: Minisztertanács.)

Kis János a magyar liberális baloldal elsőszámú szellemi és morális tekintélye. Méltán. A szava sokat nyom a latba politikai kérdésekben is. A kormányfő és a köztársasági elnök szerepének megítélésében is. Egy írásában (*Pengeélen, ÉS. 2006. 10. 06.*) idáig ment el az elnök október 1-ei beszédét értékelve: „A benne megfogalmazott állítások annyira súlyosak, *morális tartalmuk* oly nehezen vitatható, hogy a *közjogi kötőzkodés* csak ronthat a helyzeten”. (*Kiemelések: D. J.*)

Elképesztőnek tartom ezt a mondatot. Szerintem Sólyom összes tévedését is magába sűríti.

Akinek az alkotmány – az ő makacs meggyőződésével ellentétben – nem *morális*, hanem *közjogi* szerepet konstruál. Nem az erkölcsi világrend, hanem „az államszervezet demokratikus működése feletti őrködést” írja elő.

2006

2006

VÁLASZ KIS JÁNOSNAK ÉS KÖRÖSÉNYI ANDRÁSNAK

Népszabadság, 2006. december 15.

Mint a cím jelzi, az előző cikkeket ketten is reagáltak, nem akárhogyan. Íme, a viszontválasz:

Mindenekelőtt elnézést kell kérnem Kis Jánostól, mert a személyét érintő következtetésem, amelyet egy nyilvánvalónak tűnő tényállás alapján vontam le – noha logikus volt –, tévesnek bizonyult. Abból indultam ki, hogy egy vasárnap este hét után megismert terjedelmes szövegre emberi számítás szerint nem lehet olyan gyorsan reagálni, hogy az alapos elemzés már másnap olvasható legyen. Még akkor sem, ha – mint utóbb megtudhattuk – már készen volt egy hosszabb szöveg, amelyet az új helyzethez igazítva egyfelől meg kellett kurtítani, másfelől ki kellett bővíteni. Tekintve a (tárgy s a szerző miatt is) komoly munkához szükséges időt, továbbá a tördelés, a szerkesztés munkálatait, a vasárnap esti lapzártát: mindez képtelenségnek látszott. (Megkérdeztem erről egy profi szerkesztőt is.) Ráadásul indokoltnak sem tűnt a lázas sietség, hiszen ha a pénteki megjelenést későinek vélhette is a szerző, a keddi reggelit aligha. Azt gondoltam tehát (tekintettel a köztük lévő régi jó viszonyra): Súlyom bizonyára előbb elküldte neki fölolvasható szövegét: mit tart róla? Ezt természetes eljárásnak véltem, ami – nem túlzás – jó lehet az országnak is. Kézenfekvő volt a gondolat: válaszában Kis írhatott Súlyomnak pár észrevételt, s ez is hozzájárulhatott a cikkíró s az elnök nézetei közti szembetűnő rokonság kialakulásához. Ezért kockáztattam meg: Kis „tán maga is közreműködött” a nyilatkozat mögötti „érvrendszer kimunkálásában”. Miután hipotézisemet cáfoló szavainak igazát (*Kis János: Pengeélen – 3, Népszabadság, december 7.*) nem vonhatom kétségbe, be kell látnom, hogy tévedtem (s mostantól nemcsak gondolkodásának mélysége, de gyorsasága okán is tisztelni fogom a szerzőt). Be kell látnom azt is, hogy – noha magam nem tettem ezt – szavaim nyomán mások kétségbe vonhatták Kis szuverenitását és hitelességét. Ezért még egyszer: bocsánat. Ellenben nem kérek bocsánatot azért, mert azt írtam (vagy akár gondoltam), hogy Kis

„álarcot visel”, „politikai játszma részese”, az elnök „titkos tanácsnoka”, és „hazug szerepben tetszeleg”. Nem: mert e valóban „ízléstelen és hamis” vádak az ő fogalmazza meg. Neki sem kell bocsánatot kérnie, hogy mégis az én számba adja mindezt: eljárását a sértett önérzet túlzó, de érthető reakciójának tekintem.

Túlzónak tartom azon fölfogását is, miszerint a politikai közírói státus „nem egyeztetendő össze” azzal, hogy a betöltőjét „magas köztisztviselők viselőihez privát kapcsolat fűzze”. Magyarán: aki a politikáról ír, nem állhat szóba politikussal. Ha pl. Mikszáth betartotta volna ezt a szabályt, a magyar közélet értékes írással lenne szegényebb. Anthony Giddens, Tony Blair tanácsadója – a brit és az egyetemes baloldal szerencséjére – szintén kevésbé szigorú. Sorolhatnék még neveket, ám nélkülük is belátható, hogy Kis álláspontja végletes: a közéleti megnyilatkozások érvényét ugyanis azok minősége és nem a szerzőjük státusa határozza meg. A miniszterelnök tarokkpartnerre, sőt fizetett tanácsadója se fosztható meg a szólásszabadság jogától; az utóbbival szemben az erkölcsi követelmény csak ennyi: tüntesse föl a státusát, hogy a publikum tisztában legyen vele.

Kis János cikkeiben újra és újra a kormányfő elodázhatatlan teendőit sorolja. Gyurcsánynak bizalmi szavazást kell kérnie. Lecserélni a pénzügyminiszterét, esetleg más minisztereit is (a választást rábízva). Miniszteri etikai kódexet kellene bevezetnie. Visszaállítani a testületi kormányzást. Leépíteni a kancelláriát. Tárgyalásokat kezdeni a Fidesszel az „alkotmányos partnerség” jegyében. A bizalmi szavazás előtt önkritikus beszédet mondani. „Államférfiként kell megszólalnia, akinek szavaiból kitűnik, hogy rálát cselekedeteinek aggályos voltára. Beszélnie kell arról, hogyan látta tetteit akkor, és hogyan látja őket most; ki kell mondania, hogy átgondolta és sajnálja a történeteket.”

Nem akarom megbántani Kist, de azt kell mondom: akinek ilyen erős tanácsadói (mi több: beszédírói!) vénája van, annak nem szabadna mereven ragaszkodni ahhoz, hogy nem megy a politikusok közelébe, mert így a dolog kicsit viccesnek hat. A javaslatába foglalt konkrét politikai döntések ugyanis nem nélkülözhetik azon ismeretek birtoklását, amelyekre csak a politika sűrűjében (de minimum a politikusokkal való kommunikáció révén) lehet szert tenni. Emlékszem, képviselőként is hányszor gondoltam, hogy Antall hibásan döntött ebben-abbban. Aztán ha véletlenül beszélni tudtam vele, kiderült, hogy azon a három körülményen túl, amit én ismertem, volt még tizenkettő, amit mérlegelni kellett... Akkor értettem meg: nemhogy kívülről, de a politika széléről se igen lehet gyakorlati tanácsot

2006

2006

adni a politikusnak. Egy távoli erkölcsi Olimposz ködös csúcsáról üzengetni meg végképp nem érdemes.

A politikában – ahogy negligálni is hiba – túldimenzionálni sem szabad a morális elemet. Amikor Kis a „morális tartalommal” szembeni „közjogi kötözködésről” szól, a (vélt) morális igazságnak rendeli alá az alkotmányos szabályokat! Ez volt az probléma Göncz Árpád első ciklusbeli ténykedésénél is. (E ciklus elején még Kis János volt az SZDSZ elnöke – igen fura pozícióban: kívül a parlamenten!) A túlzott morális követelményállítást olyan illuzorikus fölfogáshoz vezethet, ami elszakad a politika valós tényeitől. Az utóbbira példa, ahogy a szerző a kormányfő költségvetési manővereit értékeli: „Én azonban úgy látom, az állampolgárok közössége nem adhatta beleegyezését a kormány ügyeskedéséhez, mégpedig azért, mert nem volt eléggé tájékozott ahhoz, hogy kompetens módon felmérje, mi történik valójában.” (Kis János: *Ami elkerülhetetlen, Magyar Hírlap, 2006. október 2.*)

Az „állampolgárok közössége”: fikció. A valóságban nem létezik. Még a több évszázada zavartalan nyugati demokráciákban sem, nemhogy a posztkadári Magyarországon. (Talán az athéni demokrácia fénykorában lehetett ilyen – egy rövid ideig.) Ami pedig nem létezik, annak nem célszerű a gondolkodásáról beszélni. Ha a politikus e virtuális közösség elvárásaihoz igazítaná a lépteit, hamar kívül találná magát a küzdőtéren...

Nem szeretnék kioktatónak tünni, de újfent meg kell állapítanom, hogy Kis olykor elemi hibát vét közjogi fejtegetései során. Azt írja, „hogy a kormány testületként működik-e, nem függ attól, hogy tagjait a parlament választja, vagy a miniszterelnök javaslatára az államfő nevezi ki és menti fel őket”. Már hogyne függene! Kezdjük azzal, hogy az államfő szerepe formális: a lényegét illetően szót sem érdemel. A kormányfőnek valójában nem javaslattevési, hanem döntési joga van a minisztereket illetően. (Ha a precizitás okán említette a szerző az elnököt, ugyanezen okból hozzá kellett volna tennie: az általa aláírt kinevezés érvényességi kelléke a miniszterelnöki ellenjegyzés. A magyar közjogban 1848 óta az ellenjegyzési jog birtokosa a döntéshozó.) Visszatérve a dolog lényegére: egy testület tagjainak jogállása determinálja a testületen belüli viszonyokat. Ha a miniszterek is a parlamenttől kapnák a mandátumot, ez a helyzet testületi kormányzáshoz vezetne. Csakhogy más a helyzet – így más a kormányzás is.

Kis szerint az MDF-SZDSZ-paktum „nem írta fölül a testületi vita és egyeztetés elvét”. A paktum az alkotmány része lett. A „testületi kormányzás” elvét ellenben hiába keressük ott! Honnan veszi a szerző? Akinek abban sincs igaza, hogy Orbán kezdte fölszámolni a testületi kormányzást,

s hogy Gyurcsány most folytatja ezt. Noha az első kormány ülésein hosszú viták voltak, a dolgot belülről ismerők tudják: lényegében Antall hozta a döntéseket, ő kormányzott. Az eltelt másfél évtizedben az történt, hogy a kormányzati intézményrendszert fokozatosan hozzáigazították a centralizált kancellári kormányzás alkotmányos alapelveihez. Aki nem hisz az én kósza benyomásaimnak, lapozza föl Körösi András vagy Sárközy Tamás professzorok idevágó – jól dokumentált – tanulmányait. (Ha Medgyessy kevésbé élt ezen instrumentumokkal, az nem föltétlenül a benne – Antallal, Orbánnal, Gyurcsánnyal szemben – meglévő demokráciatöbblet, hanem a kompetenciahiány következménye volt.)

De vissza az alaptörvényhez: a parlament egyszerre szavaz bizalmat a miniszterelnöknek s az általa beterjesztett kormányprogramnak. A miniszterek kinevezésére csak eztán kerül sor. Azaz: jogilag (és tényszerűen) előbb van kormányfő és kormányprogram, mint kormány! Utóbbinak tehát a parlament által elfogadott miniszterelnöki program szerint kell működnie. A Kis-féle „testületi kormányzás” praktikusán azt jelenti, hogy az utóbbi ágazati lobbiharcok martalékává lesz (részben ez vezetett a mai költségvetési krízishez is). A Gyurcsány-féle „centralizáció” koncepciózussabb és értékelvűbb kormányzást ígér. Nem gyengíti a kabinet parlamenti felelősségét, amit Kis óhajával ellentétben így nem is kell „helyreállítani”.

Vagy szerinte Magyarországon nincs parlamentnek felelős kormányzás? Alkotmányellenesen működik a kormány? Mire alapozza ezt? (Ilyet még Orbán se mond: ő a néppel szembeni felelőtlenségről beszél.) A miniszterelnök nem kért bizalmat az Országgyűléstől? Nem lehet interpellálni őt? Nem felel a hozzá intézett kérdésekre? Nem megy be a Parlamentbe? Nem számol be hétről hétre a kormányzat ügyeiről? Nem lehetne leváltani?

Kis kifogásolja, hogy Bajnai Gordon nem interpellálható. A kormányfő szerint ő felel helyette is, érte is. Mire Kis: „Erről írtam, hogy Gyurcsány mögött eltűntek a miniszterei”. Most kiről beszél? Bajnairól vagy a miniszterekről? Hiszen az utóbbiak interpellálhatók! Kis korábban azt írta, az a baj, hogy a hatalmat „olyan személyek gyakorolják, akik nem a parlamenttől kapták a felhatalmazásukat” Bocsánat: kik kaptak felhatalmazást a parlamenttől? Gyurcsányon kívül senki! Miről beszélünk tulajdonképpen?

Kis János szerint én mindent arra a rosszhiszemű hipotézisre építek, amit az elnök és a közte lévő kapcsolatról fölállítok. S hogy számot kellett volna adnom az ő nézeteiről, s aztán ezekhez képest kifejtetni a véleményemet. Végül följajánlja, hogy ezt utólag tegyem meg. Köszönöm, de megjegyezném, hogy cikkemben én az elnöki interjúhoz tettem észrevételeket,

s ennek során csak érintettem az ő néhány állítását, és utaltam (szándékom szerint mellékesen) a lehetséges személyes motívumra. Ezúttal is megmaradnék a fenti néhány megjegyzésnél, s a véleményemet részletesebben inkább a politikai szereplők álláspontjához – mindenekelőtt az általam legveszélyesebbnek tartott orbáni állásponthoz – képest fejteném ki. Egy más alkalommal.

Itt és most már csak Körösi András (*Idézni csak pontosan, december 12.*) megjegyzéseire szeretnék reagálni, aki azzal vádol, hogy manipulatív módon idézek tőle, és hamisan érvelek. Ez fáj. A becsületsértő vádat Körösi három dologgal indokolja: 1. összerosom az államfő „normatív felszólítását” a könyvében szereplő „alkotmányos és pártszociológiai szempontokkal”; 2. csak a „vitaparlament” leírásából idézek, a „munkaparlamentét” negligálok; 3. nem hivatkozom a magyar Országgyűlés kormány fölötti kontrollintézményeit tárgyaló fejezetre sem.

1. Nem „összerosom”, hanem szembesítem. Az eredmény: az államfő óhaja (a többség ellenőrizze a kormányt!) nincs összhangban az alkotmányos és a pártszociológiai valósággal. 2. Nem manipulációs szándék, hanem a területi korlát okán nem differenciáltam a két típus között. Azért tettem ezt meg, mert a munkaparlamentben sem a többség, hanem a kisebbség kontrollja érvényesül (s most innen idézek): „a parlamenti kisebbség, a kormánypártokkal szemben álló parlamenti ellenzék széles jogköre mind a törvényhozásban, mind pedig a végrehajtás ellenőrzésében”. Többségi kontrollról itt sem esik szó! 3. Erre a fejezetre se hivatkozom. Miért, kellett volna? Tán az derül ki belőle, hogy nálunk nem a kisebbség dolgozik a kormány ellenőrzése, hanem inkább a többség? Ugyan, dehogya! Külön kérésre idézem a fejezet summáját: „A parlament végrehajtást ellenőrző intézményei és eljárásai... elsősorban az ellenzék számára jelentenek politikai eszközöket a kormánnyal szemben.”

Sajnálom, András.

2006

A VÁLSÁG ÉS AZ UTÓDPÁRT

Élet és Irodalom, 2007. május 4.

Magyarországon súlyos és tartós politikai válság alakult ki. Ezt most – a látszat ellenében – kell kimondani, midőn a helyzet konszolidálódott: midőn kimerültek a kormány(fő) eltávolítását célzó utcai erőszakpolitika tartalékai.

A politikai válság azonban megmaradt.

Nem kormányválságról beszélek, arról eddig se volt szó: ahhoz a parlamenti többségnek kellett volna minimum meginognia. Az állítólagos morális válságról sem tudtuk meg, mi fán terem: bizonyos közszereplők leginkább a maguk személyes rossz érzéseit próbálták exteriorizálni ezzel a szóval. Az úgynevezett gazdasági válság pedig szerintem (az Ötödik pecsét című Fábry-film civil ruhás nyilasával szólva): „bagatell ügy”. Egyensúlyba hozni az államháztartást, egy jól működő kormányzat számára: egyes számú csuklógyakorlat, ahogy a nagy társadalmi elosztórendszerek reformja is (bár nehezebben) keresztülvihető egy normális országban. A problémák kormányzati kezelése nálunk azért rettenetesen nehéz, hogy azt ne mondjam, reménytelen, amiért azok egyáltalán létrejöttek és eszkalálódtak: mert nem (vagy bűn rosszul) működik a jó kormányzás alapja és előfeltétele: a többpárti parlamentarizmus.

Ez van válságban. A politikai rendszer működése.

Sietek leszögezni: ez nem a rendszer hibája, hanem azoké, akik (nem) működtetik. Mindenekelőtt a pártoké. Elsősorban a Fideszé – másodsorban az MSZP-é és az SZDSZ-é. Az MDF kispárti, illetve ellenzéki státusa, továbbá részint kényszerű, részint tudatos kívülállása folytán („se Gyurcsányt, se Orbánt nem segítjük hatalomra” stb.) bizonyos értelemben csakugyan kívül van a jelenleg működő – azaz nem működő – szisztémán.

De mi is (volna) a rendszer – a többpárti parlamentarizmus – lényege?

A szabályozott politikai verseny.

Az állami és a pártszféra ebben a struktúrában elkülönül. A pártok a hatalmi jogosítványokat szabályos időközönként lebonyolított versenyben szerezhetik meg – a következő választásokig. A versengés keretfeltételeit a megfelelő szintű kooperáció biztosítja a pártok között. Az utóbbi részint az elemi versenyszabályok betartásában, részint az ország

2007

stratégiai érdekeinek figyelembe vételében nyilvánul meg. A pártközi kooperáció nálunk mára megszűnt, a verseny pedig kizárólagossá lett, elfajult, háborúvá változott. Tovább súlyosbítja a helyzetet, hogy a pártok háborúja a szó szoros értelmében kettészakította a politizáló magyarokat is. Újra ott tartunk, mint a protestáns – katolikus, a kuruc – labanc, a 48-as – 67-es időkben: a pártok hátországaiként valójában két politikai közösség: két politikai nemzet küzd egymással (az egyik jórészt magáénak tudja, tudhatja a határon túliakat is). A két nemzet tagjai ugyanazt a nyelvet beszélik, de a szavakon zömmel mást értenek. Mások az eszméik, az indulataik; más az ízlésük, az erkölcsük; az átélt jelenük, a vágyott jövőjük, de más a múltjuk, a történelmük is.

A politikai verseny szabályait a 2002-es vesztes rúgta föl, majd ő üzent végképp hadat, s kezdett totális háborút újabb, 2006-os veresége után. Ám ezúttal ne vele foglalkozunk, hanem a másik féllel: az MSZP-vel! Vajon miért nem tud elég eredményesen küzdeni? Miért van az, hogy csak nyerni képes, de nem tudja hatékonyan védeni a rendszert? Miért nincs annyi ereje, méltósága, hitele, hogy lepereregjenek róla – s az általa kormányzott parlamentarizmusról – a populizmus ádáz rohamai. Miért lehet ellene ilyen izzó, szinte mindent – józan ész, polgári erkölcsöt, demokratikus értékrendet – elsőprő gyűlöletet kelteni?

Mi a baj az MSZP-vel?

Az MSZP baja: a múltja. Az utódpártisága. Ezért fog rajta vád és rágalom, ezért lehet ma is megvetni, gyűlölni, lekomcsizni – indokolatlanul, megalapozatlanul és méltánytalanul is.

De miért? Miért válhatott idestova két évtizeddel a rendszerváltozás után, a pártállami diktatúra megsemmisülése után a magyar politika – sőt a magyar társadalom – legmélyebb, legsötétebb árkává a kommunista/antikommunista törésvonal? Amely jórészt már 1989 őszén, a kerekasztal-tárgyalásokon született megállapodást követően is anakronisztikus volt, amikor az SZDSZ és a Fidesz jóvoltából '90 tavaszáig a magyar politikai élet centrumába került! (A kérdés már nem az volt: legyőzhető-e az állampárt, hanem, hogy ki győzi le.) Végképp kiélezve a dolgot: tisztességes demokrata (mi több: ép eszű ember) hogyan nevezheti, hiheti, tudhatja „kommunistának” a mai MSZP-t, hisz ennek elemi tények mondanak ellent:

1. A párt törvényes, tiszta, demokratikus választások nyomán kapott kormányzati mandátumot – immár háromszor. Nem holmi elnyomó, idegen hatalom, hanem a magyar nép akaratnyilvánítása következtében.

A „hazugság”: vitakérdés – a választások törvényessége: ténykérdés. (Akár a fociban: váltig lehet kiáltozni, hogy az ellenfél lesgóllal nyert – ha a bíró megadta, s a játékot lefújta: övé a győzelem. Nem lehet tőle elvenni a serleget, verekedni a lelátón, utólag átírni a szabályokat, lecserélni a bírót, a partjelzőt stb.)

2. A kormányzó MSZP betartja a parlamentáris normákat. A '94-es koalíció nem élt vissza 2/3-os többségével, nem nyúlt az alkotmányhoz, az ellenzéknek plusz jogokat adott (vizsgálóbizottságok, azonnali kérdések), s végül a legfőbb „bizonyíték”: elvesztette a választásokat és átadta a kormányzást. Az újabb ciklusokban nincs parlamenti túlhatalma; a közintézményekre (ügyészség, közszolgálati média, Versenyhivatal, MNB, OVB) sokkal kevésbé erőlteti rá a maga embereit, mint ellenfele tette, amíg tehetette.

3. A párt belső élete (a vezetőválasztás rendje, a kommunikáció stb.) bármely más magyar párttól – különösen a végletekig centralizált Fidesztől – felülmúlóan demokratikus (olykor már kontraproduktív, lásd: államfőjelölés).

4. Az MSZP-t demokratikusnak és legitimnek tekintik a nyugati világban is, politikusaiknak elfogadottsága csorbitatlan (szemben ellenfelével, akit annak idején nem fogadott az amerikai elnök, s akinek legutóbbi kampányában már egyetlen komoly nyugati politikus se vállalt szerepet). A nemzetközi szinten maradvá: elég összevetni a magyar utódpártot a Milosevics-, Meciar-, Iliescu-féle – az antidemokratikus hatalmi tradíciót nacionalista demagógiával társító – posztkommunista pártokkal (hogy a volt szovjet tagállamok vezetőiről és pártjairól ne is beszéljünk).

Ezek az elemi tények azonban a politizáló közvélemény egyik fele számára semmit sem számítanak. Vajon miért? Megismétlem a kérdést: miért tudta Orbán és a Fidesz 1998-tól napjainkig újra szakadékká növelni az árkot: a magyar politika fő frontvonalává mélyíteni a „kommunista/antikommunista” törésvonalat? A jobboldal uralkodó „szellemiségévé” és „erkölcsévé” tenni a mindent elsőprő kommunistaellenes érzületet és indulatot?

A Fidesz részéről ebben döntő szerepet játszott az 1998-as hatalomszerzés nyomán megindított politikai és anyagi zsákmányszerzés fedőideológia-szükséglete: „amit mi szerzünk meg” (rabolunk el), azt a „kommunisták” már nem tudják megszerezni (ellopni). Minden más szempont eltörpült az ellenük vívott harc sikerének szempontja mögött. A befogadó jobboldali társadalmi és politikai közeg részéről pedig adva volt a pártállami diktatúra alatt elszenvedett, sokáig elfojtott traumák és megaláztatások

2007

2007

tömege, amely utólag – részint a saját természeténél fogva, részint a gátlástalan manipuláció által fölturbózva – zömmel irracionális, pótcselekvészerű indulatokban és reakciókban tört a felszínre. De hagyjuk ezeket is: nézzük most csak az MSZP-t! Melyek azok a – volt kommunista pártban a rendszerváltozás ellenére továbbélő – valóságosan létező mozzanatok, amelyek a korábban felsorolt tények ellenére is életképessé, paradox módon: „jogossá” tehetik a szóban forgó indulatokat?

Az új, demokratikus MSZP 1989 októberében politikai értelemben szakított az MSZMP pártállami örökségével – anyagi és jogi értelemben azonban nem. A diktatórikus múltat s a régi tagságot elengedte – a vagyont viszont a lehetséges mértékig megtartotta. „Imre, hagyjuk itt őket, menjünk le a térre, szúrjunk le egy nemzeti zászlót, énekeljük el a Himnuszt, és jelentsük ki, hogy mi vagyunk a Magyar Szocialista Párt” – kapacitálták hívei állítólag Pozsgay Imrét, de ő nem vállalkozott erre. Nem következett be a szakítás: az új párt nem tiszta lappal (s főleg nem egy szál ingben) vágott neki a plurális demokráciának. A Himnuszt a fényes kongresszusi teremben, a többiekkel együtt énekelték el – majd az Internacionálét is. (Az utóbbit csak a közelmúltban hagyták abba, ahogy a Köztársaság térről is csak most, Gyurcsány Ferenc elnökké választása után és okán költöztek ki – mindkettő túl későn történt meg.) Az első szabad választások eredménye amúgy a tiszta lappal indulni akarók igazát látszott megerősíteni – a második viszont már az ellenkezőjét. Az MSZP (bár csökkenő mértékben) a mai napig őrzi pártállami státusából átmentett, elsősorban materiális természetű versenyelőnyeit – az ugyanebből fakadó, az utóbbi időben drámai erővel megmutakozó immateriális versenyhátrányokkal együtt.

A gazdasági, államapparátusi, szakszervezeti, médiabeli, kulturális stb. pozíciók zömmel befolyási övezetek és kapcsolati hálók formájában éltek tovább. E televény kapcsán a kilencvenes évek végén egy politikai közíró „a pártelit egy részének tisztázatlan üzleti kapcsolata miatti társadalmi bizalomvesztésről” beszélt, s arról, hogy „a párt professzionális politikusainak jelentős részét átláthatatlan tartalmú és érdekbazisú kapcsolat fűzi az üzleti világ szereplőihöz. A sejtésekkel és sejtetésekkel teli világ összeroppantotta a párt morális hitelét.” A közíró Gyurcsány Ferencnek hívták. Leírta ezt is: „Nincs más lehetőség, mint megértetni az MSZP-hez kötődő politikai és üzleti elittel, hogy ez a viszony nem folytatható”.

Nevezett időközben a párt miniszterelnöke, majd elnöke lett. Többször meghirdette a pártfinanszírozás törvénytelen gyakorlatának felszámolását, ám erőfeszítései mindeddig nem hoztak eredményt. Mi több: a jelek sze-

rint kiegészíteni kényszerült a pártpénztárnokkal, akinek a személye és hatalma a szóban forgó tisztulás megkerülhetetlen akadályának tűnik...

Az MSZP megalakulása óta súlyos ideológiai és politikai deficittel küzd. Vezető politikusainak a rendszerváltozásban szerzett „demokratikus érdemei” valójában egy föltartóztathatatlan folyamatban vívott hatalmi utóvédharc során keletkeztek. Az identitás- és programhiány elfedésére a „modernizációról”, a „szakértelemről” stb. szóló technokrata frázisok szolgáltak. Mindez egy még régebből indult kiüresedési folyamat kései etapa volt: azé a szellemi és morális kiürülése, ami azóta tartott, amióta a kommunisták megsejtették, hogy a nyugati rendszer meghaladását célul kitűző „igazságos társadalom” megvalósíthatatlan ábránd. Innentől a politikai stratégia helyét fokozatosan az adott helyzethez való alkalmazkodás, a válságkezelés és az egyéni boldogulás taktikai játszmái foglalták el – a rendszerváltozás során, majd azt követően is. Ez tükröződött a személyi politikában. Az első két kormányfő alakjában. A kiváló taktikai érzékkel és erős politikusi szenvedéllyel bíró, ám anakronisztikus posztkommunista Hornéban, illetve a modernebbnek tűnő, de jóval gyengébb, fáradtabb, kiégettebb Medgyessyében. Az MSZP válsága az utóbbi idején már vészesen jelezte a megújulás szükségességét. E szükség régóta jelen volt a pártban, de hiányoztak a hozzá rendelhető társadalom- és nemzetpolitikai célok s az ezeket magvalósítani képes eltökélt politikusok. Ilyen célok és ilyen politikusok – jó ideig – csak a Fideszben voltak. 2004-ig úgy tűnt, a fáradt, kiüresedett, megkopott utódpart aligha tudja őket megállítani fáradt, kiüresedett, megkopott politikusaival; öregedő és fogyatkozó szavazóival.

Ekkor lépett a színre Gyurcsány Ferenc, aki (ellenfeleit is) elképesztő intellektusával, lendületével, energiájával, továbbá ideológiai és politikai innovatív képességével nemcsak visszahozta a sírból a szocialisták elvesztettnek hitt kormányzati mandátumát, de óriási ambícióval látott hozzá az utódpart szellemi és politikai modernizálásához is. Beszédei, írásai, gesztusai nyomán fölsejlett egy múltjával szembenézni akaró és tudó modern szociáldemokrata párt ígérete. Az MSZP lelkületét addig „a régmúltban elkövetett törvénytelenések miatt érzett, csak részben feldolgozott, lapangó szégyen” tartotta fogva (ezek szintén Gyurcsány szavai 1999-ből). Az új miniszterelnök viszont kimondta: „Nem lehet egyszerre igent mondani Nagy Imrére és Kádárra. Ez a két hagyomány történelmi értelemben összeegyeztethetetlen, politikai és morális tekintetben pedig kibékíthetetlen... A magyar demokratikus baloldalnak választania kell Nagy Imre és Kádár... között, és büszkén kell vállalnia, hogy Nagy Imre politikai, szel-

2007

2007

lemi örökösének tekinti magát.” Hogy ez milyen feszültségeket indukált az utódpartban, az egyelőre csak bizonyos jelekből sejthető (pl. Horn kongresszusi fölszólalásából), de a feszültségeket – tekintettel a súlyos politikai helyzetre – egyelőre a szőnyeg alá söpörték.

Erősebb tiltakozást indított el (tisztázó vitát korántsem) Gyurcsány egy másik – sokkal súlyosabb – tabudöntő kijelentése: „a második világháború után, a kommunista hatalomátvétellel zökkent ki a magyar történelem a saját, mondjuk úgy, normális kerékvágásából. Az 1989-90-es rendszerváltozással a történelmi idő visszatért a maga rendjébe.”

Nemcsak egy pártbeli ortodox, Krausz Tamás hördült föl ezen, de még az olyan független, fiatal újságíró is, mint Gavra Gábor (Hírszerző), aki távolabb áll az utódparti fundamentalizmustól, mint Makó Jeruzsálemtől. A dolog mázsás ideológiai és politikai súlyát jelzik Kende Péter évekkel korábbi szavai, amelyek szerint a bal- és jobboldaliság vízválasztója az 1945-ös „nagy dátumhoz” való viszony. Szerinte „a mai magyar »baloldali« az 1945 előtti Magyarországról egészében véve negatívan vélekedik... míg a »jobboldali« épp ellenkezőleg azzal definiálható, hogy az 1945-ös fordulatban egy alapjában véve jó úton... haladó Magyarország... fél évszázadra szóló elsüllyedésének kezdetét látja” (*Két magyar politikai közösség. Politikatudományi Szemle, 2002. 1-2. sz. 124. o.*).

Az MSZP új elnöke, a baloldal miniszterelnöke eszerint par excellence jobboldali álláspontra helyezkedett ebben a kardinális kérdésben! Amivel (tekintve az ő jobboldali megítélését) a szellemi és politikai senkiföldjére lépett, noha csak egy triviális történelmi igazságot mondott ki – már amennyiben európai országnak tudjuk Magyarországot. Ám aligha tudhatjuk másnak, hisz gazdasági, társadalmi, politikai, szellemi fejlődése az államalapítás óta az európai civilizáció medrében haladt. Kisebb-nagyobb módosulásokkal és kitérőkkel mindaddig, amíg az 1945 után lépésről lépésre kibontakozó kommunista hatalomátvétel nyomán – a magántulajdon, a piac, a parlamentarizmus stb. felszámolásával, illetve az állami tervgazdaság, a totális diktatúra stb. megteremtésével – ki nem épült az addigi európai modell teljes gazdasági, társadalmi, politikai és szellemi tagadását jelentő szovjet típusú ázsiai berendezkedés. Amelyet aztán a rendszerváltozás számolt föl: visszahozván a magántulajdont, a piacot, a parlamentáris kormányzást stb.

A magyar baloldal (részben kommunista gyökei, részben a Horthy-korszak végén bekövetkezett tragédia mély átélése folytán) múltértelmezési görcsökkel küzd. (A kitűnő Kende Péter is!) Történelmünk eu-

rópai folytonosságának második világháború utáni megszakadása, majd e folytonosság rendszerváltozás általi visszaállítása ugyanis a legkevésbé se a Horthy-rendszer „folytatását” jelenti! Az utóbbi csupán az ezeréves múlt egyik (épp utolsó) epizódja volt – miként a nyilas rémuralom is. Horribile dictu ki kell mondani: a náciizmus is az európai történelem fejleménye volt – szemben a bolsevizmussal, amely az ázsiai! Az előbbi az európai szisztéma szörnyű kisiklása, rettenetes vadhajtása – az utóbbi az ázsiai modell szerves terméke.

Gyurcsány tisztázó kísérletei a múltértelmezés terén ennek ellenére könnyen önvészélyes szélmalomharccá válhatnak. Az utódparti identitás-zavar ráadásul az ő melléfogásaiban is megjelenik, lásd a Che Guevarához fűződő – demokrata számára egy pillanatra sem vállalható – viszonyt, korábban a vörös csillag ügyében tett gesztust vagy a szerinte vállalható „jakobinus hagyományt”.

Az MSZP és a baloldal talán legkudarcosabb politikai ügye azonban az úgynevezett „nemzeti” kérdés. A kommunista utódpart e téren érthető okból óriási hendikeppel indult. Aztán (a párt megújításában először kulcsfigurának mutatkozó, utóbb mellékszereplőnek bizonyuló) Hiller István, majd Gyurcsány törekvései nyomán fölsejlett egy új, érzelmileg is hatékony „nemzeti” politizálás esélye. Ám a 2004-es népszavazás elvágta ezt az esélyt. A kormányoldal taktikai győzelmet aratott a Fidesz által a 2006-os választási harc előcsatározásaként elindított népszavazáson, de hosszabb távon stratégiai vereséget szenvedett. A Gyurcsány által kimondott *nemmel* beláthatatlan időre maga torlaszolta el az utódparti múltból való kitörés „nemzeti” útját. Félreértés ne essék: a manipulatív és cinikus orbáni akcióra adott gyurcsányi válasz elvileg helyes és tisztességes volt (leszámítva a nemzeti demagógia ellen bevetett szociális demagógiát); a népszavazás másnapján a parlamentben elmondott miniszterelnöki beszéd pedig különleges retorikai és politikai csúcsteljesítmény. De ebben az ügyben sajnos a följazott érzelmek döntenek, s a határon túli magyarok elsöprő többsége szemében az anyaország miniszterelnöke: nemzetáruló. A hazai jobboldal szemében is az, talán már sose tudja lemosni magáról ezt a bélyeget.

Pedig az MSZP Gyurcsánnyal új esélyt kapott. Nemcsak a kormányzásra, de a megújulásra is: szellemi, politikai és morális értelemben. Az utódparti múlttól való megszabadulásra. (Az esély nem volt százszázalékos a pedigre miatt: régi KISZ-es, új milliárdos, ráadásul benősült az Apró-családba stb.) A személyében rejlő politikai esélyt – végzetes veszélyként – az ellenfél is azonnal fölismerte. Azonnal elkezdte őt támadni, stigmatizálni,

diabolizálni. Elemi erővel, nem is hatástalanul, de (ami a 2006-os választást illeti) eredménytelenül. Ám az őszi beszéddel az ellenfél valóságos politikai atombombához jutott. A detonáció közvetlen pusztítását Gyurcsány túlélte, de a radioaktív sugárzás még sokáig roncsolni fogja. Korábbi önmagához képest megtorpant, lendülete megtört, tartós defenzívába került. Noha közben az MSZP elnöke lett, úgy tetszik, ma már korántsem olyan egyértelmű vezére, reménysége, csillaga pártjának, mint egy-két éve volt.

Jelenlegi pozíciója biztos – a jövője bizonytalan.

Talán az utódpart Mózes lesz: kivezeti őket Egyiptomból, de maga nem lép az Ígéret földjére 2010-ben. Vagy mégis?

Ám ha marad is az ország miniszterelnöke – a nemzeté már aligha lehet.

A RENDSZERVÁLTOZÁS VESZTESE

Népszabadság, 2007. május 26.

Ezt eredetileg is a Népszabadságnak kezdtem el írni, de menetközben kiderült, hogy napilapban közölhetetlen hosszúságúra nyúlik. A szerkesztőnek jeleztem a problémát, majd megkerestem az ÉS-t, ahol nem okozhatott gondot a terjedelem. Meglepetésemre Kovács Zoltán főszerkesztő – miután elolvasta és igen jónak tartotta a cikket – azt mondta: ők ezt erkölcsi okokból nem hozhatják le, tekintettel a lapban Csoórit egykoron (még az előző rendszerben) ért nemtelen támadásra. Ellenvetésemre Kovács nyugtázta, hogy nekik az akkori laphoz és az akkori szerkesztőkhöz valóban semmi közüik, ám ennek ellenére íratlan szabály náluk, hogy „nem bántják” Csoórit. A magam részéről (hogy finom legyen) irracionálisnak tartottam ezt, de tudomásul vettem. Kovács azt tanácsolta, küldjem el mégis a Népszabadságnak, mert bármilyen hosszú, szerinte lehozzák. Tamáskodva ugyan, de felhívtam Tamás Ervint: elolvasná-e a cikket? Elolvasta és döntött: lehozzák. A Hétvége rovatból kivették miatta Révész Sándor A múlt köde című sorozatának már betördelt darabját. Révész hevesen tiltakozott. Zalai István, a rovatvezető azt kérte tőle, olvassa el a cikkemet. Révész elolvasta és megnyugodott. A dolog rendben, mondta, az ő cikke várhat jövő szombatig.

„Akárhova lépünk, kő csikorog a lábunk alatt.”

Ezzel a gyönyörű, atmoszférateremtő mondattal indul a *Márciusi levél*. Ám az első mondat egyúttal a legjobb is – sajnos. Az utána következők rendre gyengébbek, rosszabbak, olykor az értelmezhetetlenségig tévesek, vagy egyenesen ostobák.

Sose hittem, hogy valaha ilyeneket kell leírnem (ha tetszik: leszek bátor leírni) egy *Csoóri Sándor* nevezetű költő szövegéről. Csoórinak valaha áhítatos tisztelője voltam, költői és esszéírói életművét ma is a magyar irodalom élvonalába tartozónak vélem, s elévülhetetlennek gondolom (zömmel a rendszerváltozás előtt és annak során szerzett) közéleti érdemeit is.

Elévülhetetlennek – ámde meggyalázhatónak.

A gyalázatot nem én követem el (előre hallom: a kis senki, aki lábujj-hegyre áll, és beleharap a nagy költő, a szellemi és erkölcsi fenomén lába ujjába), hanem ő maga. Ő maga követte el (nem minden előzmény nélkül)

2007

2007

a Márciusi levéllel, amely – s ez szerintem különösebb intellektuális bátorság vagy kockázat nélkül kijelenthető – szellemi színvonalát tekintve katasztrofális, morálisan pedig (minimum) kételyeket támasztó írásmű.

Hogy a március idusa körül fogant szöveg egyik ihletője a szerző személyes ellenszenve a kormányfő iránt, azt elárulja az emelkedett felütést követő alacsony röptű folytatás: „egy Gyurcsány Ferenc nevezetű miniszterelnöknek is ilyenkor támad kedve hanyagul rákönyökölni a Művészetek Palotájában magányosan ácsorgó mikrofonos asztalra, és kioktatni a magyarságot arról, hogy mi is történt 1848. március 15-én”.

Állapítsuk meg csendesen: a hivatalban lévő politikus nem akkor mond március 15-i beszédet, amikor arra „kedve támad”, hanem március 15-én. Hasonló tárgyyszerűséggel megállapítható az is, hogy Gyurcsány tónusa nem volt kioktató – ellentétben Csoóriéval, aki ebben a tenorban szól: „Tudomásunk szerint a Márciusi Ifjak nem a bécsi parlament és nem a pozsonyi országgyűlés magasztos termeiben töröltették el a cenzúrát... hanem az utcán. És Petőfi sem a Felsőházban szavalta el, napirendi pont előtti felszólalásaként a Nemzeti dalt. Meg a Tizenkét pontot sem a képviselők terjesztették elő az uralkodónak. Nem, nem – sem az Uniót Erdéllyel! A miniszterelnök szerint még az is elképzelhető, hogy Március tizenötödike csak a mi beteges képzeletünk volt!”

Március mítosza

Nem tudom, mit képzel a miniszterelnök „Március tizenötödikéről”, de a magam részéről hajlok arra, hogy komolyan vegyem és megerősítsem Csoóri Sándor utolsó mondatának második felét. Ezért előljáróban – a világért sem akarván kioktatni őt (s a magyarságot) – szeretném felhívni a figyelmét néhány történeti tényre (csak afféle pedáns, hivatását már nem gyakorló, középiskolai történelemtanárként). Ez azért elengedhetetlen, mert nagyon is világos, mit akar ő március 15-ével: az *utcai* politizálást igazolni a *parlamentivel* szemben. Orbán politikáját Gyurcsány ellenében. Törekvései hitelét azonban az minősíti, hogyan viszonyul eközben a tényekhez. Reájuk építi érveit, avagy hiedelmekre (dacolva még a magyar helyesírás szabályaival is: nagybetűvel írván bizonyos közneveket)? S ezen a ponton (Gyurcsánytól, Orbántól teljesen függetlenül) ki kell mondanom: Csoóri – akarata ellenére – ráhibázott: „Március 15-e” jórészt „a mi képzeletünk” szüleménye. A tények helyett szívesebben mítoszokra építő magyarságtudatát. Amelyet ez esetben inkább *hiedelemvilágnak* kellene nevez-

ni: forradalmastul, „Tizenkét pontostul” és Nemzeti dalostul (amit Petőfi nemcsak a „Felsőházban” /a felsőtáblán/, de a Nemzeti Múzeum lépcsőjén sem szavalt el).

S akkor most nézzük a tényeket!

Először is: a tizenkét pont nem a márciusi ifjak műve volt. Az Ellenzéki Pártnak (amely Batthyány, Kossuth, Deák és mások vezetésével a pozsonyi diétán küzdött a reformokért) működött Pesten egy klubja: az Ellenzéki Kör. Ennek a választmánya fogadta el még március 9-én azt a határozatot, amelynek nyomán Irinyi József, a szóban forgó választmány tagja 11-ére megfogalmazta a pontokat: *mint a diétához intézendő petíciót*. Előzmény: Irinyi Pozsonyban tárgyalt Kossuthtal, aki maga szorgalmazta a petíciózást: a reformok ügyét megtámogatandó. Ám a Pilvax ifjú radikálisai túl akartak lépni e módszeren, s a követeléseket a március 19-i József napi vásárra rászervezték „népgyűlés” határozataként kívánták prezentálni, de tervüket az Ellenzéki Kör elutasította.

A március 13-i bécsi események aztán mindkét szándékot felülírták. Ezek híre a földrajzi közelség okán előbb – már aznap délután – Pozsonyba jutott el, Pestre csak másnap este érkezett meg: a fejlemények ennek megfelelően alakultak. Az országgyűlés (beleértve a felsőtáblát is) már 14-én elfogadta nemcsak a polgári átalakulás teljes programját, hanem azt a határozatot is, amely szerint 15-én reggel a nádor vezetésével ünnepélyes küldöttség viszi mindezt szentesítés végett Bécsbe, a királyhoz. A reformok ekkorra involválták a tizenkét pont összes követelését.

Petőfiék tehát valójában kitárt kapukat döngettek másnapi akcióikkal. Ez akkor válik igazán világossá, ha megnézzük, mi is történt tulajdonképpen ezen a – később (jelentős részben általuk) mítosszá emelt – történelmi napon. Nem történt több (s persze kevesebb sem), mint hogy néhány bátor fiatalember a politikai jogait gyakorolta. Éltek mindenekelőtt a sajtószabadság jogával, a cenzori engedély negligálása révén. Követelésükre a hatóságok kiengedtek aznap egy sajtóvétség miatt bezárt státusfoglalt is – s habár a börtönt nem ostromolták meg, épületét nem rombolták le –, ennek volt némi forradalmi színeze.

A szó valódi értelmében vett *forradalom* azonban nem zajlott le, s főként nem győzött Pest-Budán ezen a napon. Senki sem ragadta meg a hatalmat, nem alakította át a politikai és a társadalmi viszonyokat. Ez itt egyáltalán nem is lett volna lehetséges: *Pesten valójában nem lehetett forradalmat csinálni!* A régi rend és a hatalom meghódítandó bástyái nem itt voltak: az országgyűlés több, mint 150, az uralkodó jó 200 kilométerre

székelt innen, Pozsonyban, illetve Bécsben. Pest-Budán csak olyan alárendelt, kevésbé jelentős államigazgatási és helyi hatalmi szervek működtek, mint a helytartótanács vagy a városi tanács, de ezeket se vették birtokba a forradalmárok. A városi tanács utóbbi például magáévá tette a tizenkét pontot, melyet határozata szerint petícióként, azaz törvényes beadványként küldöttségnek kell Pozsonyba vinnie. A küldöttség végül március 19-én (két nappal a teljes reformprogram udvarbéli elfogadása és Batthyány miniszterelnökké történt kinevezése után, tehát enyhén szólva: post festa) adja át a petíciót az alsótablán. (A delegációnak Petőfi Sándor is tagja volt.)

De térjünk vissza Pestre, március 15-ére! A városi közgyűlés létrehozott egy választmányt is, ám ennek 13 tagjából már csak 4 került ki a márciusi ifjak közül. Este a helytartótanácsához már egy olyan háromtagú delegáció terjeszti be a „nép” követeléseit, amelynek tagjai: Rottenbiller Leopold alpolgármester, Nyáry Pál Pest megyei másodalispán és Klauzál Gábor, a Csongrád megyei nemesi ellenzék épp a fővárosban időző vezére: estére tehát a politikusok gyakorlatilag kiszervezték a „forradalmat” a Pilvax ifjai alól. (Jelzem, hogy az idézett tények forrása az Akadémiai Kiadó gondozta tízkötetes *Magyarország története* című kiadvány 1979-es kiadású 6. kötete. Spira György, a fejezet szerzője aligha vádolható azzal, hogy megpróbálná elsikkasztani a forradalmat, ellenkezőleg: a kor szellemének megfelelően igyekszik kidomborítani a történelem forradalmi jellegét, erősen bruttósítva az erre alkalmasnak látszó mozzanatokat. A Hómann–Szekfű-féle *Magyar történet* ötödik kötetében Szekfű Gyula – szerény véleményem szerint helyes arányérzékkel – mindössze egy /igaz, többszörösen összetett/ mondatot szentel a március 15-i pesti eseményeknek.)

Két nappal később az országgyűlésnek felelős kormányt sem a nép választja a barikádokon: Batthyány miniszterelnöki megbízatását a március 17-én kelt királyi kézirat alapján István főherceg, a nádor törvényesíti. A népképviselétről, a neki felelős kormányról, a törvény előtti egyenlőségről, a nemesi kiváltságok megszüntetéséről, a jobbágyrendszer felszámolásáról, a sajtószabadságról – tehát a polgári átalakulásról – rendelkező törvényeket a jogfolytonosság jegyében a rendi országgyűlés hozza meg, és az uralkodói szentesítés emeli törvényerőre áprilisban. Az igaz, hogy az utóbbi ezt sarokba szorítva, kényszerből teszi. Az új rend születésének csakugyan az alulról jövő forradalmi nyomás a bábja (sokkal inkább a bécsi, mint a pesti események!), de maga a szülés fönnt, Pozsonyban és Bécsben zajlik, azt a magyar nemesség és az udvar végzi el, törvényes keretek között: reformmal. A hatalmi elit leváltására (minden forradalom velejárójára) ké-

sőbb sem kerül sor. A nyári népképviselői választásokon jórészt azok jutnak be a polgári törvényhozásba, akik a rendi gyűlésben is követek voltak (Petőfi nem: ellenfele nyilván hazugsággal nyert), mi több: a választások után is a Batthyány-kormány marad hivatalban!

Ám mindezen súlyos tényeket – az országgyűlésben hosszú hónapokon át véghez vitt rendszerváltoztató politikai teljesítményt, Kossuth, Deák, Batthyány, Széchenyi, Eötvös és mások művét – a magyar történelmi emlékezetben elhomályosítja egyetlen nap, március 15-e dicsősége. Mondhatjuk erre, így van ez jól: a népeknek, az államoknak naptári dátumok, ünnepnapok, rituális alkalmak kellenek bizonyos kollektív lelki szükségleteik kielégítésére.

A költőknek meg dicsőség – az ifjaknak is, a korosaknak is. Minek piszkálni őket? Azért, mert a mi esetünkben súlyos dologról van szó. A mítoszépítés itt nemcsak öncélú: a Márciusi levél, a Márciusi Charta nagyon is jelenbeli, nagyon is konkrét politikai törekvésekhez akar műnációt szállítani: az utcai radikalizmus, a parlament-ellenes populizmus törekvéseihez. Mint látni fogjuk: a rendszerváltozással született Magyar Köztársaság lerombolásához.

A rendszerváltozás megtagadása

Március 15-éhez Csoóri később újra visszatér, előbb azonban fölállít két másik történelmi párhuzamot: 1919-el és 1945-el. Ezekkel gyorsan végzünk, lévén mindkettő nettó hülyeség. Az elsőről így ír a szerző: „Az egészségügy, a kórházak barbár szétbontása a ma emberét az 1919-es proletárdiktatúra gaztetteire emlékezteti. Ha a terror áldozatainak számát összevetjük a mai cinikus, üzleties intézkedések áldozatainak előre látható számával, akkor a proletárdiktatúra szelídebb korszaknak tűnik a mai dúlásokhoz képest.”

Elképesztő.

Hogy a költőnek fogalma sincs a magyar egészségügy helyzetéről, a reform indokairól, a konkrét lépésekről (vagy ha van, akkor mélyen hallgat róluk), az még hagyján. De hogy szerinte a kormány e téren – sőt minden téren! – megtett lépései mögött egyetlen cél munkál: a „saját anyagi gyarapodás” „legönzőbb módon” érvényesített törekvése, ez szerintem olyan primitív kijelentés, amelyet magára valamit adó íróember aligha vállalhat. Különösen akkor, ha ezzel száz százalékig reprodukálja a jobboldali pártvezér gyűlöletkeltő retorikáját is, ami egy papagájnak dicsőségére válhat,

egy költőnek aligha. Már attól is megáll az ember esze, hogy a tőkés milliárdos Gyurcsány politikája: „a cinikus üzleties intézkedések” épp a tőkét, a tulajdont, a piacot, a többi pártot, a parlamentet, a szabad sajtót felszámoló, statáriálisan akasztató, túszedő proletárdiktatúra gáztetteit juttatják valaki eszébe! Ám ha az illető mindennek tetejébe még arra is képes, hogy összevesse a mai reformok „áldozatainak előre látható számát” (!?) a Lenin-fiúk által fölakasztottakéval, s az előbbi nagyobbnak jelentse ki: ez bizony már nemcsak intellektuális, de morális csődöt is jelez. Magyarán: már nemcsak jókora ostobaság, de némi elvetemültség is szükségeltetik hozzá.

Hogy kapiak észbe, hisz Csoóri Sándorról beszélnek? Sajnos, tudom: ettől vagyok ennyire zaklatott! A Márciusi levél szerzője az ország szovjet megszállása és leigázása, illetve az ennek megszűntével lehetővé vált demokratikus rendszerváltozás között is lényegi azonosságot állapít meg, mondván: „a demokrácia épp úgy szabadított föl minket, mint a szovjet hadsereg, s ugyanúgy fosztott ki és gyalázott meg mindnyájunkat”.

Ha tanárként hasonló állítással találkozom, tán azt mondom: „ez akkor marhaság, hogy ki se tudom javítani”. Ezúttal nem beszélhetek így, ezért aztán (némiképp magam is marhának tette) efféle bárgyú kérdéseket teszek föl: Kedves Csoóri Sándor, valóban, a demokratikus rendszerváltozás során is megöltek mintegy 50 ezer ártatlan magyar civilt? Most is fogságba ejtettek, majd szörnyű munkatáborokba hurcoltak mintegy 120 ezret? Nekik is meghalt legalább a felük? 1989-90-ben is megerőszakoltak több ezer magyar nőt: anyánkat, húgainkat, leányainkat? Ránk erőltettek egy idegen, despotikus ázsiai rendszert? Kik követték el ezt a sok gyalázatot? A győztes MDF-esek? Az Antall-kormány, amelynek az összetételét szintén valami idegen hadsereg tábornoka határozta meg? A NATO, az Európai Unió, netán a nyugatról beözönlő tőkés befektetők parancsára öltek, raboltak, erőszakoskodtak, ejtettek százezer számra magyar foglyokat? Ostoba kérdéseim vannak? Meghülyültem? Én?

A Márciusi levél fő ambíciója a rendszerváltozás bírálata – valójában a megtagadása. Pontosabban: a *békés, a jogállami* rendszerváltozásé. Csoóri „a diktatúrában gyökerező demokrácia züllöttségéről és képmutatásáról” beszél. Egyetlen generális okot, végzetes hibát, fatális tévedést jelöl meg: elmaradt a bűnösök felelőssége vonása. Sőt: „az első szabad választáson a vérbírók éppen úgy szavazhattak, mint az agyonlőtt vagy a fölakasztott vértanúk hozzátartozói”. Minden bajunk, nyomorúságunk oka, forrása ez. „A diktatúra minden szennye és szörnyűsége így ömlött át zavartalanul a demokráciába, különösképpen felerősödve az utóbbi öt esztendőben.

Mindenféle válság és tudathasadás ennek a következménye... ez az eredendő bűn, ez a válság mára elérte az élet minden területét. Ott csikorog az ország gazdasági teljesítményében, az államháztartás hiányában, az állami igazgatás és a közösségi szolgáltatások állapotában, a romló nemzetközi kapcsolatokban, a közösségi és az egyéni züllésekben...”

Kifogytam a szavakból.

Vagy kérdezzem meg, hogy komolyan tetszik-e gondolni, hogy a '90 tavaszán (nyilván a 386-ból 33 mandátumot szerző vesztes MSZP-re) leadott tíz? húsz? vérbírói voks miatt lett kétszámjegyű a 2006-os költségvetési hiány? Vagy hogy a diktatúra „minden szörnyűségének átömlése” azt is jelenti-e, hogy ha ez az én mostani (bizonyára szintén a vérbírói voksok hatására megírt) förmedvényem megjelenne az Élet és Irodalomban, akkor ott a viszontválaszt (persze, ha nem lennék rá eleve méltatlan) ezúttal se közölnék? Ja, és az ő mostani Márciusi levelét is csak Amerikában nyomtathatták ki?

De hagyjuk ezt. Adjuk át a szót inkább a Magyar Köztársaság elnökének, aki valaha ugyanannak a rendszerváltoztató MDF-nek volt az elnökségi tagja, amelynek Csoóri Sándor, s aki a Magyar Nemzet újságírójának kérdésére válaszolva egykori tagtársának is felel (2007. 05. 12.): „Ha az a fő baj, hogy »nem lettek elzavarva a kommunisták«, akkor arra az a válaszom: a rendszerváltó pártok 1989-ben nem beszéltek tisztogatásról. Azt mondták, hogy különbek leszünk a kommunistáknál, mi nem fogunk B-listázni. S különbek is voltak. Sokan most utólag teszik fel a kérdést: miért maradt el a nagy tisztogatás? Azért, mert egy jogállamban ezt nem lehet megtenni. Politikai jogoktól bírói ítélet tilthat el valakit – hacsak nem akarunk a Benes-dekrétumok vagy Rákosi korába visszaesni...”

A mai bajokért a rendszerváltást felelőssé tenni öncsalás, és mérhetetlenül káros. A rendszerváltást megkérdőjelezni érzelmi alapon, homályos indokokkal, annak megtörténtét tagadni, számomra érthetetlen. Jellemző magyar válasz ez: problémáink elől illúziókba menekülni...

Nem lehet megkérdőjelezni, hogy egy egypártrendszerű autokratikus berendezkedésről többpárti demokráciára tértünk át... hogy az első szabad választásokon az állampárt megsemmisítő vereséget szenvedett, az Ellenzéki Kerekasztal pártjai pedig elsőpró többséget kaptak, ők uralták mind a kormányoldalt, mind az ellenzéket... Vajon milyen más rendszert alkothatt volna egy alkotmányozó nemzetgyűlés? Az Ellenzéki Kerekasztalhoz mindenki odaülhetett, akinek véleménye volt a pártállam felszámolásáról...”

„Tetszetek volna forradalmat csinálni”.

Az utóbbit, mint tudjuk, már Antall József mondta az „igazságtétel” bajnokainak, még a kilencvenes évek elején. Csoóri, emlékeim szerint, nem tartozott közéjük, ahogy '89-ben sem szólalt föl a vérbírák választójogával szemben. Most viszont így beszél a kormányról: „parlamenti többséget kérkedve és kéjjel mozgósítja kiszolgáltatott népe ellen”, aminek – demokratikus viszonyok között – az égvilágon semmi értelme sincsen.

Az értelmiség mítosza

Csoóri levelének kulcsfogalma – a kormányon s a népen túl – az értelmiség.

A képlet végtelenül egyszerű: a kormány a nép ellen van, az értelmiség a népért – tehát a kormány ellen. „Ma Magyarországon a legnyilvánvalóbb igazság az, hogy aki értelmiségi és nem vakítja el a félelem, önző érdek vagy valamiféle téveszme, az magában leszámol ezzel a kormánnyal. Úgy is mondhatnánk, hogy aki értelmiséginek tartja magát, nem azonosulhat ezzel a kormánnyal...”

Aki tehát a kormánnyal ért egyet, az nem értelmiségi.

Aki nincs velünk: az nincs.

Csoóri az értelmiség szerepét – akár egykor Platón vagy Petőfi – a társadalom vezetésében jelöli meg. A *filozófusok* és a *költők* után ő most „a szellem embereit” nevezi meg olyanokként, akik a politikai döntéshozatalra hivatottak, vagy legalább, akikre a döntéshozóknak hallgatniuk kell – ha jól akarnak a népnek. Ebben az összefüggésben bukkan föl újra március mítosza: „1848. március tizenötödike azért lehetett máig is legnagyobb erőt sugárzó ünnepünk, mert történelmünkben ez volt az első – de úgy is mondhatnám, hogy az egyetlen – olyan esemény, az egyedüli csoda, amelyben népünk elsősorban a szellem embereire hallgatott.”

Pimasz leszek: idézem az akkori szellem első emberét, Petőfi Sándort, aki 1848 nyarán ekként vázolta a teendőket a magyar nemzet, illetve a nép számára: „Föl hazám, föl nemzetem, magyar nép! / Lépj a síkra gyorsan és egyszerre, / Mint a villám, oly váratlanul és/ oly erővel törj ellenségedre. / Hol az ellen, kérdezed? Ne kérdezd, / Mindenütt van, ahová tekintesz, / S legnagyobb és legveszélyesebb az, / Ki mint testvér símul kebleinkhez. / Köztünk van a legnagyobb ellenség, / A cudar, az áruló testvérek! / S egy közülök százakat ront el, mint / A pohár bort az egy cseppnyi méreg. / A halálos ítéletet rájok! / Százezerszer sujtson

bár a hóhér, / Bár a házak ablakán foly is be / Az utcáról a kiáradó vér!” (A *nemzethez*)

Tényleg kár, hogy a politikusok, a nemzet, a nép nem órá hallgattak? A lángeszű fiatalemberre, akinek kedvenc olvasmánya, bibliája, a francia forradalom története volt, politikusi eszményképei a jakobinusok, helyes politikai metódusnak pedig (mint verséből félreérthetetlenül kiderül) a más politikai állásponton lévőkkel szemben alkalmazandó tömeges terrort tartotta? (Zárójelben jegyzem meg, hogy a magyar egyetemeken a Rákosi-korszakban „Bolshevik vonások Petőfi lírájában” címmel folytak szemináriumok. Amikor erről egykori irodalomprofesszoromtól értesültem, az irodalom elleni nevetséges politikai agresszió megnyilvánulásának gondoltam a szóban forgó vállalkozást – de ma már nem nevetek a dolgon.)

Csoóri nem elégszik meg az értelmiség politikai iránymutatásra való hivatottságának elvi deklarálásával: az ennek megvalósítására alkalmas gyakorlati programot is meghirdeti a Márciusi levélben: „...kellene egy, a prágai chartásokra emlékeztető értelmiségi csapat...”

A létrehozandó autonóm személyiségekből álló testületnek úgy kellene majd működnie, mint egy – jelképesen szólva – szellemi és morális felsőháznak, amelyben rangot az erkölcs, az értelem, a rokonszenv, a nemzeti érdekek egységes védelme ad... A természetvédők mintájára legyenek a politikai élet védelmezői...”

Legvégül mindezek summájaként: „Egy nemzet boldogsága inkább függ az emberek jellemétől, mint a kormányzás formájától”.

„Igazán nagy marhaságokat csak tanult emberek tudnak mondani.”

Az utolsó idézőjeles mondat már nem Csoóri Sándortól, hanem idősebb Antall Józseftől való. Az egykori kispap miniszter a fiát, a rendszerváltozás későbbi MDF-es miniszterelnökét intette erre – ez jutott most eszembe, ki tudja, miért.

Visszatérve Csoóri kezdeményezéséhez, illő tisztelettel jeleznem kell, hogy a prágai chartásokra emlékeztető csapathoz – a kormányellenes politikai hevületen túl – kellene még egy s más. Kellene mindenekelőtt előzményként egy idegen nagyhatalom hadserege által eltaposott demokratikus politikai reformmozgalom. Ennek csatolmányaként kellene továbbá két (az eltaposó mintájára szervezett) állampárti diktatúra: egy korábbi, melyet a reform demokratizálni akart s egy jelenbeli, melyet a reform eltaposását követő restauráció épített újjá. Kellenének még véleményük kinyilvánítása miatt bebörtönzött polgárok, akikkel szolidaritást vállalva – miként a minitaadó prágai chartások: a kormányt deklaráltan nem támadva! – a Helsin-

ki Nyilatkozat szellemében föl lehetne lépni az emberi jogok védelmében. Tudniillik ezek nélkül prágai kartázní nem több nevetséges blaszfémianál. Megcsúfolása mindazon tiszteletre méltó személyeknek is, akik (Prágában több, Budapesten kevesebb) kockázatot vállaltak azzal, hogy 1977-ben aláírták a tiltakozó nyilatkozatot. Fájdalommal írom le: Csoóri Sándor sajnos nemcsak mostani, de néhai önmagából is bohócot csinál.

Értelmiségiek és demokrácia

Komolyra fordítva a szót (nem mintha eddig, akár csak egy pillanatra is, vicceltem volna) az eset szélesebb összefüggéseket is felvet. A fenti alcím szó szerint megegyezik Körösi Andrásnak egy 1993 novemberében a *Valóság* című folyóiratban publikált tanulmánya címével. A kitűnő politológus ebben *ambivalensnek* nevezi az értelmiségiek demokráciához, illetve hatalomhoz való viszonyát: „a hatalom ugyanis egyszerre vonzó és taszító az értelmiségiek számára... Bár az értelmiség a kulturális-szellemi és a morális értékeket mindig a hatalom fölé helyezte, ugyanakkor ezen értékek létrejötte, ápolása az életbe való átültetése mindig a hatalomhoz és a vagyonhoz kötődött.”

Körösi megállapítja, hogy „az értelmiségnek kitüntetett szerepe volt a kapitalizmus és a demokrácia előtti premodern társadalmakban, de a modern XX. századi autoriter, illetve totalitárius diktatúrákban is... elsősorban mint ideológiatermelő[nek]...” A versenyre épülő piacgazdaságban és többpárti demokráciában azonban ez a szerep nemcsak leértékelődik, de egyenesen „szembekerül a piac és a demokrácia működésének logikájával...”

A választójog kiterjesztésével, a politikai demokrácia megteremtésével... végbement a hatalom 'szekularizációja': a hatalom elvesztette szakrális jellegét, és demokratikus legitimitást nyert... A demokráciában a hatalom már nem a társadalmi státushoz tartozó kiváltság, illetve funkció, hanem a választók, a tömegek megnyerésével szerezhető meg... verseny tárgyává válik.”

Ami az erkölcsöt és a magasatos eszméket illeti: „az értelmiségi ideákkal ellentétben” a demokráciában ezek mellett/helyett „prózai érdekek és vágyak vezérlik a politikusokat”, akik „nem abban különböznek más rendszerek politikusaitól, hogy erkölcsileg magasabb rendű... emberek... hanem abban, hogy az állampolgároknak intézményes lehetőségük van... leváltani őket.”

Ez – a működő demokráciák valósága – szemben áll az értelmiség idealizált, misztikus, szubsztantív demokrácia-felfogásával, amely „valamilyen ideális vagy utópikus állapotot tekint mércének, aminek következtében a kialakult... demokráciát nem tartja »valódi« demokráciának... A demokrácia e szerint nem meghatározott intézmények és procedúrák együttese, hanem normatív, »tartalmilag« meghatározott rendszer. Másképp fogalmazva: a demokrácia nem... a kormányzati rendszerek egy típusa, hanem olyan... rendszer, amelynek... bizonyos politikai eredményt vagy konstellációt (társadalmi egyenlőség, nemzeti egység, politikai részvétel stb.) kell eredményeznie. A demokrácia olyan – tulajdonképpen elérhetetlen – ideált jelent, amely felé állandóan... haladnunk kell, de sohasem érhetjük el.”

Külön súllyal kell figyelembe venni a tényt, hogy egyes magyar (és általában: kelet-európai) értelmiségi csoportok kulcsszerepet vittek a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulójának demokratikus rendszerváltozásaiban. „Értelmiségiek döntő szerepet játszottak az ellenzék oldalán éppúgy, mint az állampárt reformkommunistái között... Ugyanezen értelmiségiek jelentős része ma pártpolitikai hovatartozástól... függetlenül frusztrált, csalódott: elégedetlen a demokratikus politikai intézmények működésével” – írta 1993-ban Körösi András (aki mellesleg – a Fidesz hőskorában – az ellenzéki szervezet tagja volt).

Másfél évtized múltán annyit tehetünk hozzá, hogy a frusztráltság mára sokaknál mentális zavarrá fajult, továbbá, hogy immáron korántsem pártpolitikai hovatartozástól függetlenül: a baloldal 2006-os újabb győzelme a jobboldali értelmiség és politikusgárda zöme számára feldolgozhatatlan traumává lett.

Legalább is ép ésszel és ép lélekkel feldolgozhatatlanná.

Csoóri traumája

Nézzük meg ezek után a Márciusi levél szerzőjének *értelmiségi* pályáját, hogy jobban érthessük mostani tragikomikus szerepvállalása természetét és motívumait! Megítélésem szerint (mely bizonyára nem független egykori MDF-es alapító tagi és ellenzéki képviselői pozíciómól) a rendszerváltozásig a magyar értelmiség prominensei közül Csoóri Sándor halmazta föl a legnagyobb morális tőkét. Az úgynevezett *népiek* között – vitán fölü – intellektuális értelemben is. E morális és szellemi kincset különösen az a körülmény értékelte föl, hogy ő – saját pozíciója és identitása megőrzése mellett – valamiféle táborok fölötti, integráló szerep-

2007

2007

kört is be tudott tölteni, mondhatni: osztatlan elismerésnek és tiszteletnek örvendhetett. Nemcsak népi („emdéefes”), hanem urbánus („eszdeeszes”) körökben is. Mindennek fundamentuma a Charta '77 aláírása volt.

A tehetséges parasztivadék– Körösiényi értelmiségi természetrajzának mintegy illusztrációjaként – az akkor tipikus úton indult el az ötvenes évek elején: a társadalmi igazságtétel letéteményesének hitt totális diktatúra lelkes híveként. (Rákosihoz írt, mostanság az interneten keringő, dalszerű ódájából nem volna ízléses itt idézni.) '53 környékén – a jobbagnál ez is tipikus – szembefordult a diktatúrával és saját (a Márciusi levél szóhasználatát idézve:) „téveszméivel”. Az '56 leverését követő ellenforradalmi konszolidációban – a kényszereknek megfelelően – osztozott az Illyés Gyula szellemi vezetése alatt működő népi tábor magatartásában: inkább nemzeti, mint demokratikus elkötelezettségből fakadó ellenérzésekkel illeszkedett be a poszttotális diktatúra kereteibe. (Jól illusztrálja ezt 1965-ös Kubai naplója, melyben – ma már aligha vállalható – szimpátiával fordul a Castro-rezsim s főként Che Guevara személye felé.) Ellenérzései erősödését jelzi a prágai chartához kapcsolódó magyar szolidaritási ív aláírása.

A Charta '77 című nyilatkozatot a '68-as prágai tavasz leverése nyomán regnáló, a puhuló kádári diktatúrájánál keményebb csehszlovák Husak-rezsim másként gondolkodókkal (és a helsinki záróokmánnyal) szembeni föllépései váltották ki. A tiltakozást 1977. január 1-jén 242 aláírással hozták nyilvánosságra Prágában, az aláírók közül többeket letartóztattak (köztük Vaclav Havelt). A magyar szolidaritási akciót az urbánus táborhoz tartozók, közelebből a Lukács-iskola tagjai kezdeményezték Budapesten, név szerint Heller Ágnes, Fehér Ferenc, Kis János, Bence György, Kenedi János, Vajda Mihály és mások. A magyar aláírók száma 34-re szaporodott, a január 9-én közzétett nyilatkozatot egy kivétellel urbánusok jegyezték. Az egyetlen kivétel Csoóri Sándor volt.

Illyés – az ellenzékiiség legális keretek közti formáihoz ragaszkodó népiek vezére – a szokásos indokkal utasította el az aláírást: ha én, ki státusomnál fogva bizonyos védettséget élvezek, aláírom, az én példámra erkölcsi kötelességüknek érzik majd az aláírást sokan, akik védtelenek, ergo: épp erkölcsi megfontolásból, az ő védelmük miatt nem írhatom alá. Csoóri tette tehát nem csupán a személyes bátorság megnyilvánulása volt, hanem az ellenzékiiségnek a népi értelmiség körében addig nem jellemző nyílt vállalása is. Illyés állítólag ezzel a mondattal zárta rosszállását és szigorú feddését: „Mától leveszem rólad a kezem!” Az erkölcsi etalon Nagy László viszont – első, szintén kritikus véleményét korrigálva – pár napra rá

így szólt az ifjabb költőtársához: „Fiú, gondolkodtam a dolgon, azt hiszem, megmentetted a becsületünket. Ha bármi történne veled: mától az én pénzem a te pénzed is.” (Ezeket a mondatokat 1983 táján egy társaságban magától Csoóri Sándortól volt szerencsém hallani – remélem, pontosan őrizte meg őket az emlékezetem.)

Mint utólag kiderült (s jórészt előre sejthető volt), a kádári Magyarországon 1977-ben nem fenyegette olyan retorzió az aláírókat, mint a Husak-féle Csehszlovákiában: börtön helyett itt csak szilenciumot lehetett kapni. Erre ítélték Csoórit is, aki viszont elnyerte a másik tábor elismerését, s ettől kezdve egyfajta közvetítő-integráló szerepkörbe került. Ez – alighanem az új személyes kapcsolatok hatására is – egyre inkább hatott gondolkodására, amelyet a „másik oldal” iránti nagyobb empátia jellemzett, sőt egyfajta szekértáborokon való fölülemelkedés. S ami talán még fontosabb: a *nemzeti* alapú ellenzékiiség attitűdjé mellett egyre erősebbé vált benne a *demokratikus* alapú ellenzékiiség tudata és magatartása – egyben a diktatúra engedte legalitás kereteinek túllépésére irányuló hajlam.

Mindezek vállalása és integrálása jegyében írta meg Duray Miklós *Kutyaszorító* című könyvének előszavát. A prágai chartát annak idején szintén aláíró magyar kisebbségvédőt és emberjogi aktivistát többször letartóztatták Csehszlovákiában, műve az amerikai Püski Kiadónál jelent meg. Csoóri az egyik legjobb szövegének tekinthető *Előszó* (és a megjelenés helye) miatt nemcsak újabb szilenciumot kapott, de az Aczél-vezette kádári kultúrpolitika elkövette vele szemben az akkori idők leghírhedtebb szellemi és morális gaztettét is: az Élet és Irodalomba 1983-ban Hajdú János által írt cikk révén. Amely egy olyan szöveget szedett ízekre, és ítélte el a szerzőjével együtt, amit nem ismerhettek a magyarországi olvasók, illetve akit természetesen a viszontválasz lehetőségétől is elzárt a diktatúra. Az eset nyomán a nem hivatalos, szellemi és erkölcsi Magyarországon a hivatalos nyilvánosságban lezajlott gyalázattal fordított arányban nőtt Csoóri Sándor intellektuális és morális presztízse. Mindkét – lassan ellenzéki tudatúvá, illetve érzületűvé hangolódó – értelmiségi táborban, valamint a határokon túl: a magyarlakta kárpát-medencei területeken s a nyugati világban egyaránt. (Jelzi ezt a még 1981-ben elnyert Herder-díj, az 1984-es Bibó István-díj és a többi.) Így jutnak el az események a monori találkozó integráló, majd a *Társadalmi Szerződés*, illetve a *Lakiteleki Nyilatkozat* differenciáló állomásain át a többpárti demokráciát megteremtő rendszerváltozásig.

Csoóri pályája a rendszerváltozás történelmi pillanatában ér föl a csúcspontjára.

Hihetetlen tekintélye van, nemcsak választásokon győztes pártja körében (melynek elnökségében megkerülhetetlen a szerepe), hanem jelentős részben a másik oldalon is, továbbá messze túl a pártpolitikán, sőt az értelmiségi táborokon. (Hogy 1990-ben megkapja a Kossuth-díjat, az magától értetődik.)

Ma már látható: innentől folyamatosan lefelé vitt az útja.

Az első tragikus botlás a csúcson, 1990-ben történik: a *Nappali hold* című esszé néhány mondatában. Nem minden ok és alap nélküli, de a szerző politikai státusa miatt jelentős mértékben túldimenzionált támadás indul ellene, valóságos hajtóvadászat. A vád rettenetes: antiszemitizmus. A hetekig, utóéletét tekintve hónapokig, évekig – máig – tartó botrány roncsoló hatását sose tudja kiheverni: a töredékét sem képes visszaszerezni addig birtokolt hatalmas szellemi és morális presztízsének. Törvényszerűen veszíti el korábbi integráló szerepét, lassanként visszasüllyed a saját táborbeli próféta tradicionális, anakronisztikus pozíciójába. (Talán utolsó maradéktalanul sikeres vállalkozása a Duna Televízió létrehozásában vitt kezdeményezői szerep.)

Súlyosbítja a helyzetet, hogy valójában nem tud kiszabadulni az írói-értelmiségi, illetve a politikai-közéleti szerep kettős erőteréből, egy évtizeden át őrlődik a két malomkö között. A direkt politikusi státust elutasítja (nem lesz például képviselő), de elvállalja a Magyarok Világszövetsége elnöki posztját. Tízévi egyre keservesebb, egyre méltatlanabb küszködés, vesszőfutás után azonban kiderül: a nagy vállalkozás, amelyre 1991-ben föltette talán utolsó termékenynek remélt évtizedét, valójában olyan projekt volt, amelynek adekvát végtermékeként szükségképpen a Patrubby-féle képződménynek kellett előállnia.

Fél évtizednyi hallgatás, őrlődés, depresszió után Csoóri Sándor a romló Fidesz romló vezére körül kezd újra föltűnedezni – nem mint érdemleges hatású szellemi tényező, hanem mint kopottas gyűlési díszletelem, aki a tradicionális jobboldali közönség egy részére még így is gyakorolhat némi vonzerőt.

S most, egy egyszerű pálya kisszerű végéhez közel, kijött a Márciusi levéllel: a belőle kiolvasható szellemi és morális kondícióban. Szembefordulva a rendszerváltozással, a parlamentáris demokráciával, a józan ésszel – végképp kifordulva egykori önmagából. „Fáj az istent roncsokban látni” – indul Juhász Ferenc *Ady Endre utolsó fényképe* című verse. Annak ellenére ez jár a fejében, hogy tudom, Csoóri nem volt isten, Ady pedig csak testi mivoltában vált végül romhalmazzá...

Ha visszagondolunk Körösi Andrásnak az értelmiség demokráciához fűződő ambivalens viszonyáról szóló fejtegetéseire, s ha odarakjuk mellé a Márciusi levél írójának pályáivét, akkor sok minden érthetővé lesz – ám természetesen semmi sem válik elfogadhatóvá. Kínunkban még arra is gondolhatunk, mennyivel jobb, kényelmesebb, biztosabb közeget kínált a becsületes értelmiséginek a diktatúra. Ott egyszerű volt: bárhova szúrtunk, mindenütt a pártállamba találtunk bele /lásd Illyés nagyszerű költeményét: „Hol zsarnokság van, ott zsarnokság van...”. Az ember úgy írhatott alá nyugodt lélekkel egy Bős-Nagymaros elleni tiltakozást, hogy még csak konyítania se kellett a vízügyhöz vagy a környezetvédelemhez: biztos lehetett benne, hogy egy rossz pártállami beruházás – maga a pártállam – ellen tiltakozik. Most viszont – a többpárti demokráciában – minden bonyolulttá vált. Minimum tájékozódni kellene egy kicsit az egészségügy helyzetéről, bizonyos szakmai kérdésekről annak, aki nem akar merő ostobaságokat írni vagy mondani...

Tulajdonképpen hihetetlen, de nyilvánvaló: Csoóri Sándor a demokratikus rendszerváltozás talán legnagyobb vesztese. A leghihetlenebb, hogy mindezt nemrég ő maga vallotta be megdöbbenő őszinteséggel: „A szólásszabadság az én számomra Magyarországon a kábítószer leg-
ravaszabb formája. Megnyugtatta lelkiismeretünket, és nagy teret nyit a Semmi előtt. Az igazság az, hogy a Kádár-rendszerben minden cenzúra ellenére lélekben sokkal szabadabb író, sokkal szabadabb ellenzéki író voltam, mint amennyire szabadnak éreztem magam tizenöt év óta a demokráciában.” (*Magyar Nemzet*, 2005. december 24.)

Döbbenetes! Ez volna a XXI. század magyar költője? Akinek igazi lételeme a diktatúra, s a demokráciában csak tátog, mint hal a parton? Csakugyan ebben a rémalakban kísértene ma Petőfi szelleme?

Kutyaszar a hóbul

Csoóri mostani levelét aláírta vagy száz jobboldali (fideszes) értelmiségi. Majdnem mindenki, aki számít – szerintem: *mindenki, aki nem számít*. Néhány nevet személy szerint is szomorúan látok, a legszomorúbban a drága jó Mádl Ferencét, aki öt esztendőn át a Magyar Köztársaság elnöke volt – még két éve is. Ahogy a levélben írva van: „a diktatúra minden szennye és szörnyűsége” főleg „az utóbbi öt esztendőben... ömlött át zavar-
talanul a demokráciába”. Az ötből háromban ő volt az államfő. Vajon hogy írhatta ezt alá? S a többiek, hogyan: ezt a rendszerváltozást, demokráciát

2007

2007

megtagadó, közönséges sületlenségeket tartalmazó, gyengén megírt szöveget, amelyben a magyar szellemi élet egykori oszlopa romokban, széttörve a földön hever, s a régi delejes költői erő is csak itt-ott, halovány, indigószerrű lenyomatként sejlik föl néha-néha!

Az aláírás két érdemleges okkal magyarázható: az intellektuális (és morális) ítélőerő hiányával és/vagy az ezek elé helyezett föltétlen politikai lojalitással. Az előbbinek a híja, az utóbbinak a meglepte ellentétes az értelmiségi státussal – a kettő együtt: végképp. Egy éve voltam olyan bátor leírni a Népszabadságban, hogy jobboldal – szellemi értelemben – nem létezik ma Magyarországon. Csoóri levele, az aláírók tömege (s az alá nem író kivételek hallgatása) most igazolják akkori pimasz kijelentésemet.

A dolog azonban nem intézhető el ennyivel. Nem elég legyinteni a szánalmas színvonal okán: lesajnálni és veszélytelennek ítélni a Márciusi chartát – még akkor se, ha közvetlenül nyilván nem lesz belőle semmi (szellemi és morális felsőház végképp nem). Mert a politikai jelenségek hatása nem szellemi és morális színvonaluk függvénye. A modern média- és tömegdemokrácia korában különösen nem, a mai magyar közéletben főleg nem, a jelenlegi magyar jobboldal Orbán-teremtette és uralta világában pedig végképp, sőt egyáltalán nem!

A jelen helyzetben adekvát pimaszságot egy kiváló barátomtól kölcsönzöm (akárcsak én, rendes, vidéki sarjba oltódott liberális ő is), szavai szerint a Márciusi levéllel és a chartával *a mai magyar jobboldal valódi természetű lepleződött le, úgy jött elő: ahogy a kutyaszar kimarad a hóbul.*

Sokat írtam már az Orbán-féle radikális populizmus törekvéseiről, amelyek szerintem immáron nemcsak hosszabb, de rövidebb távon is súlyos fenyegetést jelentenek a rendszerváltozással született parlamentáris demokráciára: a Magyar Köztársaságra. E törekvések szerves része a szekularizált, versengő demokrácia intézményeinek gyengítése, szellemének szisztematikus aláásása. A demokráciában nem morális abszolútumok: a jó és a gonosz erői vívnak egymással élet-halál harcot, hanem különböző, legitim társadalmi és politikai részérdekek, illetve törekvések. Ezek, bár mélyen meg lehetnek győződve a maguk igazáról, nem léphetnek föl azzal a végletes igénnyel, hogy ők a társadalom, a nemzet egészét képviselik, ellenfeleik (azaz: ellenségeik) pedig mindezek elpusztításán fáradoznak. Nem emelhetik föl a pártpolitikát – egyre erősebb és aggasztóbb papi segédlettel – a világnézeti és erkölcsi kizárólagosság álságos, hamis dimenziójába. Valójában: nem húzhatják le a politikai fundamentalizmus émelvítő, minden demokráciára halálos veszélyt jelentő mocsarába.

Csoóri Sándor levele nyíltan kérdőjelezi meg a magyar parlamentarizmus alapintézményeit. „Az emberek jellemét” a „kormányzás formája” elé, a „szellemi és morális felsőházat” a nép által választott országgyűlés fölé óhajtja helyezni. Ez a szánalmasságában is szörnyűsége – a hatalomra törő jobboldal orákulumai, köztük magas egyházi személyek által „szentesített” – iromány a legrosszabb politikai törekvésekhez szállít muníciót: zavaros „szellemi” kotyvalékot.

Minél sötétebb a mákony, annál jobban butít.

Minden porcikám tiltakozik ellene.

168 Óra, 2007. augusztus 23.

Az idei nyári politikai uborkaszezon három csúnya, vén, fonnyadt politikai uborkát hozott: Bíró, Fürt és Csukát. Az első kettőt az MDF kukáiból kaparták ki bizonyos lapok és televíziók, de egykori fórumos a harmadik is, a hajótörött MIÉP elaggott kapitánya. Bíró, bármily hihetetlen, eljutott a Napkelte – valaha szebb napokat látott, eredetileg politikai sztároknak fenntartott – Keresztúz című adásába is, nyilatkozatai ellen aláírásgyűtéssel tiltakoztak Antall József hívei, továbbá külön az MDF nevében a jelenlegi frakcióvezető. Az interjúkat újabb interjúk, a publicisztikákat újabb publicisztikák követték (lám ez is...), szóval magasba szökött ezen a nyáron a politikai hulladék árfolyama.

De mitől lett ennyire kelendő? Mit árulnak valójában az MDF valaha volt, ilyen-olyan rendű-rangú ügyvezető és alelnökei?

Egykori pártjukat s annak néhai elnökét. A rendszerváltozást és annak miniszterelnökét. Azt mondják, Antall ügynök volt. Beépített ember, aki külső megbízók utasításait hajtotta végre: az MDF szétverését, a rendszerváltozás elsikkasztását, az ország tönkretételét. A megbízók ellenséges hazai és külföldi hatalmak voltak: az állampárt leggonoszabb erői (Aczél György maga!), továbbá a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap. A komcsik meg a zsidók. Bíróék ezt persze nem mondják ki, de közönségük pontosan érti, mit szeretnének mondani.

Bíró ilyeneket mond: „Én magam is nagyon jól ismertem Aczél Györgyöt is, és ismertem elég jól az ő köreit is. Komoly aggodalmakat keltett az, hogy úgynevezett nép-nemzeti... kör esetleg megnehezíti a rendszerváltásban például a privatizációs folyamatot, annak szabadjára engedését, és ennek következtében nyilván törekedtek arra, hogy egy olyan személyt próbáljanak elhelyezni a Magyar Demokrata Fórumban, aki ezt az úgynevezett nép-nemzeti irányzatot korlátozni tudja, és ezt le tudja fékezni megfelelő időben és megfelelő módon...”

Azt gondolom, hogy Antall József nem véletlenül került ilyen váratlanul az MDF élére... Például furcsa körülménynek tekinthetem azt, hogy Csoóri Sándor javaslatára belép az MDF-be, illetve részt vesz a kerakasztal-tárgyalásokon, és az egyik pillanatról a másikra elkezd ír-

nyitgatni hátulról a dolgokat úgy, hogy mi nem is tudunk róla. Ehhez háttér kellett.”

A beszédmód, a szóhasználat rögeszmés gondolkodásról árulkodik. Az ellenségkép, az összeesküvés-komplexus negligálja a tényeket: „én jól ismertem őket”, „nyilván arra törekedtek”. Nyilván. Nem kell bizonyíték: ezek ilyenek. Tudjuk. Mindenre képesek, mindent megtesznek: a „megfelelő időben” és a „megfelelő módon”. Az ilyen rögeszmét az a triviális ellenérv sem ingatja meg, hogy teljes képtelenség elgondolni Csoóri Sándort Aczél György médiumaként. „Igen, ez talán furcsának tűnik. Nekem meg az a tapasztalatom, hogy igen nyersen és igen durván beleszóltak a rendszerváltás folyamatába... olyan emberek, akiknek ehhez közvetlen közük elvben nem lett volna.” Céljuk az igazi rendszerváltás letéteményese, az MDF „átterelése” volt „valamilyen más útra”. „És ennek az átterelésnek... egyik módszere... hogy valaki olyat próbáljanak Csoóri Sándor segítségével bevinni az MDF-be, aki ezt az úgynevezett népi szárnyat le tudja csendesíteni...” Riporter közbevetésre Bíró történelmi távlatba helyezi a dolgot: „ezek a külső erők mindig is léteztek valóban, és ezek voltak mindig is az erősebbek. Gondoljunk a Habsburgokra, gondoljunk arra, hogy a reformkorban hogyan működött a Habsburg uralom...”

Hagyjuk figyelmen kívül azt a lehangoló ostobaságot, ami ebből a primitív gondolatfűzésből árad, s próbáljunk belekapaszkodni tényszerű mozzanatokba. „Antall József nem véletlenül került ilyen váratlanul az MDF élére.” Mint tudjuk, Antall nem volt jelen 1987 őszén az első lakiteleki találkozón, nem fűzték személyi kapcsolatok a népi körökhöz. A következő év tavaszától azonban, amikor beindulnak a Jurta színházbeli nyilvános fórumok, s a résztvevők köre kitágul, már jelen van, s ott lesz '88 őszén a második lakiteleki találkozón is. Ám egyetlen alkalommal sem szól hozzá, nem mutatja magát, nem vállal szerepet, nem kezdi el „irányítani hátulról a dolgokat”.

Vajon miért? Megbízói (Aczél és körei) talán nem tudják, kik szervezik az MDF-et? Nem ismerik Csoórit, Csukát, Lezsákot, Bíró? Dehogynem. Nagyon is jól ismerik őket, évtizedek óta. Vagy Antall nem látja még, kik ezek? De, nagyon jól látja. A nép-nemzeti mítoszait, a harmadik utas illúzióikat, a nyugati értékeket kétkedve fogadó partikuláris szellemiségüket, a demokratikus pártpolitikára való alkalmatlanságukat. Ezért s nem másért vár a belépéssel jó fél évet. Bár kapcsolatot tart a szervezőkkel, ekkoriban inkább a kisgazdapárt újjászervezésén dolgozik. Azén a pártén, amelyhez – apja révén – szoros kötelékek fűzik, s ahol – hasonló okból – jelentős politikai tőkével rendelkezik. Vezetőként szóba kerül a kereszténydemokratáknál is, de

2007

2007

végül egyik dologból sem lesz semmi. Mindkét alakulatról gyorsan kiderül ugyanis: enyhén szólva nem alkalmasak rá, hogy a rendszerváltozás meghatározó politikai erejévé váljanak. Hogy sokkal rosszabbak még az MDF-nél is. Ezek után fordul '89 februárjában Antall érdeklődése újra a Fórum felé, ahova be is lép. Március 11-én, az immár tízezer tagot számláló MDF első országos gyűlésén fölszólal, az elnökségbe is jelöltetné magát, de kudarcot vall. Még nem jött el az ő ideje. A híres írókért, a mozgalomért lelkesedő küldöttek nem tudják még követni a profi politikus észjárását, nem értik a szavát.

Antall szerepe és karrierje 1989 júniusában indul el az MDF-ben, a nemzeti kerekasztal tárgyalásokon, ahová Szabad György (Csoóri által megerősített) kérésére kerül be, szakértőként. Ott derült ki pár hét alatt, hogy alkotmányjogi és politikai ismeretei, továbbá éles esze, tárgyalókészsége, rugalmassága s általában rendkívüli politikusi képességei folytán nemcsak az MDF és az EKA mezőnyéből, de az egész rendszerváltoztató elitből kiemelkedik. Ezt a tények kedvéért tartottam fontosnak leírni. Nem azért, hogy tisztázzam Antallt az ügynökvád alól, hanem hogy annak ostobaságát nyilvánvalóbbá tegyem.

Amúgy – a sajtóban általánosan elterjedt szóhasználatkal szemben – Bíró sose volt az MDF elnöke. Az első elnök Antall József volt. A második országos gyűlés küldöttei választották meg 1989. október 21-én, titkos szavazással, 97 százalékos többséggel. (Hogy „Aczél és körei” ebben hány percenttel voltak benne, az utólag sajnos nem rekonstruálható.) Az első országos gyűlés nem választott elnököt márciusban. Csak 15 tagú elnökséget. Bíró ennek lett a tagja, s ez választotta aztán a saját kebeléből *ügyvezető elnökké*. E posztról mondott le 1989. október elején, amikor is az elnökség szintén titkos szavazással, egyetlen tartózkodással Antallt jelölte elnöknek a kongresszusra. A tartózkodó, mint kiderült, Lezsák volt, tehát Bíró is Antallra szavazott (Aczél!?).

„Abban a pillanatban azonban, amikor Antall József belépett a pártba, az elnökség szétment. Én kiléptem, Csoóri Sándor nem vállalt feladatot, Kis Gy. Csaba kihúzódott, Fekete Gyula is elment, Für Lajos honvédelmi miniszter lett, Csurka Istvánt később kizárták” – mondja a volt ügyvezető.

Abban a pillanatban (1989. február), amikor Antall József belép az MDF-be, annak még nincs is elnöksége. Azt egy hónappal később választják meg az első országos gyűlésen, Antall ennek nem lesz a tagja, ahogy a választmánynak sem. Bíró (három hónap híján) két évvel Antall belépése után, 1990. november 14-én lép ki a pártból. Csoóri soha nem akart politikussá lenni. Az értelmiségi és a politikusi lét szintézisét megvalósítani

próbáló szerepvállalása s annak totális csődje a Magyarok Világszövetsége élén köztudott. Kis Gy. Csaba Bíró kilépése után egy hónappal – azaz Antall belépése után csaknem két évvel –, 1990. december 15-én jelenti be, hogy „egyszerű tagként kíván az MDF érdekeiért dolgozni” (ami, szerény megítélem szerint, a legkevésbé sem sikerül neki). Fekete Gyula viszont már egy évvel korábban távozott; a Nemzeti Parasztpárt, illetve a Petőfi Párt jogutódaként újjáalakuló Magyar Néppártot szervezte, de nem jutottak be a parlamentbe. Für Lajos (miután Bíróval konfrontálódva '89 őszén Pozsgay ellenében az MDF köztársasági elnök-jelöltjévé válik) valóban honvédelmi miniszter lesz – Antall kormányában. Közben mindvégig elnökségi tag, '91 őszétől '93 nyaráig az MDF ügyvezető elnöke – Antall elnöksége alatt. '94 végétől '96 tavaszáig az MDF elnöke. Csurka története közismert.

Bíró tehát össze-vissza dobálódzik tényekkel, nevekkal. Összevissza beszél. „Megegyeztünk Antall Józseffel, hogy lesz egy társelnöke, és hogy bizonyos pontokon az MDF, a frakció és a kormány munkáját részben össze kell hangolni, részben pedig el kell választani... Beleegyezett, majd másnap... az országos gyűlésen elkezdett vagdalkozni, és támadni tulajdonképpen mindannyiunkat. Akkor a szünetben azon tanakodtunk, hogy utasítsuk-e rendre, vagy hagyjuk az egészet. És hagytuk... Annyi történt csak, hogy Csoóri Sándor közölte Antall-lal, hogy nem vállal társelnökséget ilyen körülmények között, és ezzel tulajdonképpen szabad utat nyitottunk Antall Józsefnek... Az egész antalli politikának ez volt a lényege: mintha küldetése lenne, hogy az MDF eredeti politikáját, embereit megtörje. Ebből csak az következhetett, hogy vagy Antall József megy, vagy mi. Úgy döntöttem, hogy Antall-lal nem tudok együtt dolgozni, és inkább én megyek el...”

Amiről Bíró beszél, az a párt harmadik országos gyűlésén történt 1990. júniusában. Már megalakult a koalíció, hivatalba lépett a kormány. A nyugati parlamentáris demokráciák íratlan törvénye, a stabil kormányzás előfeltétele, hogy a pártelnöki és a miniszterelnöki posztot ugyanaz a személy, a párt vezető politikusa töltsen be. Egyes írók és irodalomtörténészek ezt az „egyszemélyi hatalom”, a diktatúra melegágyának látták. Belelovallták szégyen Csoórit, hogy társelnöknek jelölik Antall mellé (e státus ismeretlen a demokratikus pártok világában). Antall nem akarta feszíteni a húrt, tudomásul vette. Másnapi beszédében azonban – az egyik legjobb politikusi beszéd volt, amit életemben hallottam – nevek nélkül, metaforikusan szólt a magyar politikai gondolkodás tradícióiról. A politikusi-államférfiúi szerep és felelősség, illetve az ezekkel nem bírók közti különbségről, Bánk és Petúr alakján keresztül érzékeltetve mindezt (utalva a biberachok szerepé-

re is). Ez volt az a „vagdalkozás”, amire Csoóri boldogan megsértődhetett, és kihúzhatta a fejét a számára oly kínosnak (a kormányzásra nézve sokkal rosszabbnak) ígérkező társelnökség kalodájából.

„Antall politikájának a lényege az volt, hogy kész helyzeteket teremtsen. Ő félt tőlünk, és meg merem kockáztatni, kifejezetten irtózott attól, hogy itt egy úgynevezett népi-nemzeti vonulat vegye a kezébe a dolgokat... Ebből csak az következhetett, hogy vagy Antall József megy, vagy mi. Úgy döntöttem, hogy Antall-lal nem tudok együtt dolgozni, és inkább én megyek el...”

Hogy Antall félt volna a Bíróéktól, az több, mint nevetséges. Attól a gondolatától viszont valóban irtózott, hogy az országban „ez a vonulat vegye kezébe a dolgokat”, s erre – ma látszik igazán! – meg is volt minden oka. Tegyük hozzá: félt attól is, hogy olyan (egykori marxistákból lett) doktriner liberális, urbánus értelmiségiek veszik át az ország irányítását, mint Kis János és társai. Antall korszerű nyugati értékeket valló jobboldali politikus volt, a parlamentáris demokrácia feltétlen híve, konzervatív, egyszerre tradicionális és modern. Ahogy önmagát definiálta: „én egy nemzeti elkötelezettségű, egységes Európában hívő, liberális kereszténydemokrata vagyok.”

Elnökké választása után, 1989 nyarától-őszétől megpróbálta ilyen né formálni az MDF-et is, amelynek megalapításában és megszervezésében valóban döntő szerepe volt a népieknek. Személy szerint a legnagyobb, legfanatikusabb munkát Lezsák Sándor végezte közülük, Bíróra leginkább úgy emlékszem, mint aki folyton azon dühöng, hogy az SZDSZ már megint „mocskolódik”, továbbá azon siránkozik, hogy még mindig nincs megmetszve a szőleje. Erről a korszakról nagyon erős emlékeim vannak: mint az MDF időközi választáson mandátumot nyert országgyűlési képviselője, '89 augusztusától '90 áprilisáig tanácskozási joggal részt vettem az országos elnökség ülésein. Megilletődött vidéki tanárként ott ültem minden csütörtökön háromtól éjfél-egyig az Ó utcai faházban – az Olümposzon –, s áhítattal hallgattam az istenek tanácskozását. (Ő, ha csak egyszer visszaülhetnék oda, s a mai fülemmel is belehallgathatnék a régi beszédekbe!) Október végén aztán jött az új elnök, és minden megváltozott. Este kilencre-tízre már Kecs-keméten voltam: az ülések lerövidültek. Volt napirend, az egyes pontokról rendre konkrét döntés született, személyes felelőssel, határidővel. Nemcsak nekem, szinte mindenkinek az volt az érzése, hogy a politizáló értelmiségiek között egyszerre megjelent a valódi politikus – az amatőrök között a profi.

Antall határozott arcú és vonalvezetést adott a politikának bel- és külföldön egyaránt. Jobbközép párttá fazonírozta az MDF-et, pillanatok alatt kiépítette a nyugati kapcsolatokat, pártelnökként a legmagasabb helyeken

fogadták – Bushtól Kohlon át Thatcherig – és mindenütt pontosan értették a szavát. (Amikor Bíró – ügyvezetőként – először tárgyalt Németországban, büszkén definiálta pártja népi-nemzeti irányvonalát: „völkisch-nacionalisch”. Szó bennszakadt, hang fennakadt stb.: Hitler óta itt nem hallottak ilyet. Az MDF külpolitikai szakértője – talán Gergely András – sápadtan súgta oda: Zoli, az istenre kérlek, ezeket a szavakat ebben az országban soha többé ne használd!)

1990 tavaszán az MDF Antall vezetésével megnyerte a választásokat, szövetségeseivel megkötötte a koalíciót, legnagyobb ellenfelével megteremtette a kormányzás alkotmányos feltételeit, és megkezdte az ország kormányzását. Bírónak ebben a történetben már semmiféle szerepe nincs. Neki ekkor már nem kellett semmilyen döntést meghoznia, rajta túllépett az idő, ha tetszik, a történelem: '89 őszi lemondása és visszahúzódása szükségyszerű volt. Ez a szerény képességű, ámde agilis irodalmár, Pozsgay egykori minisztériumi főosztályvezetője, ekkorra végképp elszigetelődött, lehetetlen helyzetbe került az MDF-ben. Volt MSZMP-tagként teher volt az (antikommunista kampányt folytató) SZDSZ-szel versengő párt számára.

A kerekasztal tárgyalások szükségességét és jelentőségét soha sem értette meg. Máig hajtogatja: alkotmányozó nemzetgyűlést kellett volna összehívni, ennek elsikkasztása miatt bukott el a rendszerváltozás, amit így a nép háta mögött, feje fölött, satöbbi kötöttek. Ugyan kiknek kellett volna s kiket „összehívni” abba a bizonyos Gyűlésbe? Miféle törvény, miféle felhatalmazás alapján? Talán a Hazafias Népfront egypárti választójoga szerint? Ahhoz demokratikus választójog, párttörvény, új alkotmány kellett, hogy a nép választani tudjon – ezekhez pedig megállapodás hatalom és ellenzék között: hogy a nép szabadon választhasson 1990 tavaszán. Parlamentet. Ugyan miféle alkotmányt hozott volna a Bíró-féle imaginárius testület? Parlamentáris helyett prezidenciális berendezkedést? Az MDF ügyvezetője már csak azért sem akart a kerekasztalhoz ülni, mert ő a saját mozgalmát valójában nem az állampárti delegációt vezető Pozsgayval szemben, hanem mögötte akarta fölsorakoztatni!

Az MDF-SZDSZ paktumból ennyit értett meg: „Antall az SZDSZ-nek átadta a sajtó egészét.” Később viszont ezt mondja: „Hogyan képzelhette Antall József, hogy miközben azt hangoztatja, hogy az ő kormányában egyetlenegy volt MSZMP-tag nem lehet, kompromisszumot köt velük, átadja a gazdaságot, átadja a sajtót.” Akkor most kinek adta át?! Na persze, tudjuk: zsidók és kommunisták – egy brancs. De átadni csak olyasmit lehet, amit az ember birtokol. Birtokolta valaha az MDF vagy a kormány

a sajtót? Birtokolhatja egyáltalán demokratikus viszonyok között? Vagy birtokba vehette volna? Ugyan már!

Az MDF-SZDSZ paktum a kétharmados törvények jó részének kiiktatásával a többségi kormányzás elemi előfeltételét teremtette meg. Alternatívája a nagykoalíció lett volna az SZDSZ-szel vagy az MSZP-vel (a Fidesz ehhez kevés volt akkoriban). Bíró sejteti, ő az MSZP jobb, értsd: nemzeti erőire gondolt. Nyilván a Pozsgay-vezette erőkre. Édes Istenem! Hol voltak ilyenek 1990-ben? A kormányzáshoz parlamenti többség kell, tehát nem jó magyar emberekben, hanem mandátumokban kell számolni. Ha Pozsgaynak lett volna ereje a saját frakciójában, a pártjában, vajon lemondott volna előbb a frakcióvezetésről, majd a párttagságról is? Megalakította volna '90 végén Bíró társelnökségével a maga (utóbb teljesen impotensnek bizonyuló) pártját, a Nemzeti Demokrata Szövetséget? Most se mondhatok egyebet: ugyan már!

Ahogy ezt vagyok kénytelen mondani Kis Gy. Csabának is, aki szintén reaktíválta magát, s a Magyar Hírlapban – amolyan higgadt, okos, elemző modorú – cikket írt az MDF két nagyformátumú politikusáról: Bíró Zoltánról és Antall Józseféről. Akik – az ország történelmi szerencsétlenségére – fájdalom, nem tudtak együttműködni egymással. Nem is emlékszem, mikor olvastam ennél az okos cikknél ostobább, szánalmasabb szöveget. Tán akkor, amikor 1993-ban Csurkával akarták Antallt összebékíteni.

Ha már a „gazdaság átadása” szóba került, vessünk egy pillantást a privatizációra is. Láttuk, a volt ügyvezető ezt tartja kulcskérdésnek, ebben jelöli meg az MDF szétveretésének fő okát. Szerinte „Antall József kormánya ugyan törvényesítette a spontán privatizációt, de a további privatizációt teljesen ellenőrizetlenül hagyta.” Az elemi tények a következők:

A spontán privatizációt – ami valóban a visszaélések, az ellenőrizetlen vagyonszerzés melegágya volt – a társasági törvény szentesítette, amely lehetővé tette állami vállalatok gazdasági társasággá való átalakítását. Ezt a jogszabályt 1988. október 10-én fogadta el az Országgyűlés. A miniszterelnököt ekkor még nem Antall Józsefnek hívják (még csak nem is Németh Miklósnak, hanem Grósz Károlynak). Ez a kontroll nélküli időszak (szabad rablás) 1990. március 1.-ig tart, amikor is a kormány, illetve a parlament fölállítja az Állami Vagyonügynökséget (miniszterelnök: Németh Miklós). A privatizáció innentől nemcsak törvényesen, de államilag ellenőrzötteen, pályázatok útján történik – úgy, ahogy történik: másképp nemigen történhetett. (Ami egyébként a „spontán” szakaszt illeti: ez az állami vagyon mintegy 2-2,5 százalékát érintette. 97-98 százalék tehát érintetlen maradt!

A két-három százaléknak is csupán egy része ment veszendőbe, hisz a másik rész olyan máig kiható pozitív tulajdonváltásokat eredményezett, mint amilyen a Medicor, a Borsodchem, a Chinoin, a Biogal, az IBUSZ vagy a Hungária Biztosító esetében történt.)

De térjünk vissza a politikai uborkaszезon nép-nemzeti sztárjaira, akiknek nemrég igazi sztárparádét rendezett az Echo tévé. Az egymás bátorságától – s persze az olasz vitéz hiányától – fölbátorodott három öreg Toldi fölülmúlta önmagát. Olyan dolgokat is kimondtak, amiket korábban soha. Kiderült, mit is tartanak ők valójában a demokráciáról. Íme:

Bíró: „Kiépült a demokrácia politikai intézményrendszere, beleértve a többpártrendszer, a szabad sajtót, a parlamentarizmust, a független bíróságot és így tovább, nyilvánvalóvá vált, hogy mi magunk is rendkívül naivak voltunk a demokrácia ügyében annak idején. Azt gondoltuk, ha a szovjetek kimennek, és itt demokratikus berendezkedés jön létre, akkor a nép majd szabadon eldönti saját sorsa alakulását. Ezzel szemben az történt, hogy mégsem tudott önállóan dönteni, mert az egyik impérium helyett egy másik impérium lépett be, a pénz uralma. Ez pótolja most a szovjet hadsereget és a kádári adminisztrációt...”

Mit lehet mondani erre a hülyeségre? Vagy mit lehet kezdeni a politikusként soha, egyetlen komoly döntést meghozni nem merő, minden nehéz helyzetből lemondással kimenekülő Für Lajos későn jött bátorságával (Antall szűk körben csak „oldalazó parasztnak” nevezte őt), miszerint „diktatúrából diktatórikus eszközökkel kellett volna demokráciát csinálni... Ki kellett volna takarítani őket, nemcsak száműzni a közéletből, hanem, aki megérdemli, annak lakat alá kellett volna kerülni.” (Nem tudom megállni, hogy el ne meséljem, mit mondott nekem ez a bátor ember – aki augusztusban mint legfőbb Hadúr, majd ünnepélyesen átadja a náci rohamosztagok mintájára szerveződő magyargárdisták oklevelét – 1991 őszén, Dunaszentgyörgyön, a szülőfalumban. A négyszázvalahányadik háborús kopjafáját avatta éppen, s nem a miniszteri Mercédesszel, sofőrrel érkezett, hanem a maga vezette Volkswagen Passáttal. Az ebédnél – obligát birka- vagy marhapörkölt, már nem emlékszem – viccesen a szemére hánytam, hogy megfosztotta falum lakóit a Mercédészéből kiszálló miniszter látványától, majd kissé komolyabban jeleztem: nem szabadva autót vezetnie, hisz elég egy pillanatnyi kiagyás... Szó szerint ezt felelte: „de hát úgy szeretek vezetni, öregem, nagyon kérlek, a Jóskának el ne mondd ezt a dolgot!”)

Persze, most is, az Echo-ban is Csurka volt a legkeményebb legény (aki a három közül – sajnos – egyedül volt képes a politikában valamire): „Nem

nagy demokratáknak kellett volna lennünk, hanem a hatalmat valóban használva, rendet tenni ebben a szennyes, mocskos világban.”

Igen, Antall bizonyára már annak idején irtózott tőlük. Pedig csak most látszik igazán, kik is valójában ezek az emberek. Az MDF alapítói, akik utólag visszaigazolnak minden MDF-re szórt – általam egykor alaptalanul hitt – vádat: nyugatellenességről, antidemokratizmusról, antiszemitizmusról. De honnan a fenéből jöttek újra elő? Ezek a szörnyű figurák, ezek a rémséges politikai zombik? Kinek az érdekében kísértének? Ki próbálja velük és általuk besározni a rendszerváltozást és annak miniszterelnökét?

Az világos, hol kapnak fórumot. A Magyar Nemzetben, a Magyar Hírlapban, az Echo tévében, a Hír tévében. A Fidesz uralma vagy befolyása alatt álló médiumokban. Orbán propagandaeszközeiben. Ott zajlik ez a kampány, ez a vizolyogtató politikai kísértetjárás. Szegény Kis Gy. Csaba szerint „elgondolkozhatunk azon, kinek az érdeke ma az egykori Magyar Demokrata Fórum két meghatározó személyiségének ilyen szembeállítását?”

Talán nem a komcsik s a zsidók felé kellene tapogatóznia annak, aki választ keres erre az álnaiv kérdésre. Akinnek még nem esett le a tantusz annak alapján, hogy hol és kik csinálják ezt a nép-nemzeti zombifesztyvált (szeptemberben jön majd a 20 éves Lakitelek is!), annak ajánlom a figyelmébe Orbán utóbbi időben tett nyilatkozatait. Ezekben nyíltan kétségbe vonja a jelenlegi alkotmányos berendezkedés demokratikus voltát mondván: a képviseleti rendszer nem képes biztosítani a demokráciát. (Valóban: miféle demokrácia az, amelyik a nemzet hivatott vezetőjét már a második ciklusban nem engedi vissza a kormányrúdhoz?!) Felül kell hát vizsgálni ezt a berendezkedést – az őt létrehozó rendszerváltozással együtt.

Bíró lassan két évtizede motyog hasonló hülyeségeket, a kutya se figyelt rá, ám Orbán most rákapcsoltatta a mikrofonokat és a kamerákat. A nemzeti komcsi zombik után (Szűrös, Pozsgay) ezúttal a népi nemzeti zombik (Bíró, Für stb.) évadja következik. Hogy Antallt is gyalázzák, az még jobb. Az egy a zászló egy a tábor vezérét amúgy is zavarta már a jobboldal néhai – valódi konzervatív – politikusának árnya. Aki sokak számára még ma is politikai ikon az uralni kívánt jobboldalon. Orbán hívei közül is sokan tisztelik (ami ugyan képtelenség, de hát istenem). Dávid Ibolyáék is öbelé kapaszkodva tudtak ellenállni a beolvasztó törekvéseknek: le kell hát dönteni ezt a bálványt.

Hajrá Magyarország, hajrá zombik!

Egy a tábor egy a zászló, egy az ikon!

ELNÖK VAGY KIRÁLY?

Népszabadság, 2007. szeptember 23.

A kérdés túlzó, de nem indokolatlan. Sólyom László sorozatos gesztusai, a szemünk előtt kibomló elnöki szerepfölfogása, sajátos ön- és legitimitástudata indokolják, hogy föltegyem. Ezek mintha már egy prezidenciális, mi több, egy monarchikus államfő megnyilvánulásai volnának, semmint a parlamentáris köztársaság elnökéé. Sólyom mindinkább úgy viselkedik, mintha nem az őt megválasztó parlamenti pártoktól kapott volna mandátumot, hanem „alulról”: a néptől, netán „fölülről” – ki tudja, honnan.

Hogy az elnök nem tud eleget tenni az alkotmány előírásának, amely szerint „kifejezi a nemzet egységét” (azaz nem foglal állást a kormány és az ellenzék harcaiban, tehát „pártok fölött” áll), az ma már nyilvánvaló, ezúttal nem is ezt teszem szóvá. Hanem azt, hogy mintha nem a pártok *fölött*, de velük *szemben* állna. Figyeljük csak, hogyan csúszott át a parlamenti évadnyitón az árnyalt fogalmazás egyoldalú kizárólagosságba: „Magától értetődik, hogy egy politikai párt... a magasabb szempontokat, az alkotmányos és erkölcsi értékeket pártpolitikai érdekeivel együtt, azoktól... elválaszthatatlanul képviseli. A legjobb célért sem cselekedhet másként, mint a pártpolitikai szféra törvényei szerint, lépései politikai hasznát és kárát mérlegelve. A pártok működésének, számításainak és eszközeiknek ez a világa azonban a köztársasági elnöktől idegen... Ezért politikai pártok indíttatására, még kevésbé felszólítására, sosem szólaltam meg, sosem cselekedtem, és nem is fogok.”

E szembenállás néhol persze indokolt: ott, ahová illetéktelenül hatoltak be a pártok, s szereztek jogosítványokat. Mikor az elnök visszaveszi tőlük az elődei által helytelenül átengedett jelölési jogot a legfőbb ügyész vagy az országgyűlési biztosok megválasztásánál, akkor az alkotmánynak megfelelően jár el. Ám ha a saját identitását, sőt legitimitását is a pártokkal szemben fogalmazza meg, úgy szembekeverül az (őrzésére bízott) alkotmányos renddel. A működése második évfordulóján adott tévéinterjúban (A *szólás szabadsága*) például kijelentette: „akit nem pártok ültetnek ebbe a székbe... annak számolnia kell azzal, hogy ezentúl voltaképpen az emberekre számíthat... hogy megértik a törekvéseit”.

A pártokat az ilyen fölfogás szembeállítja „az emberekkel”: a néppel. Ez populista tempó: a parlamentáris gondolkodástól idegen. A parlamentáris rendszerben ugyanis a pártok a néptől kapnak fölhatalmazást – szemben az elnökkel, aki nem. Őt a parlamenti pártok választják. Súlyom László aligha hiheti, hogy őt mondjuk, a Védegylet „ültette ebbe a székbe”, a szóban forgó szervezet ugyanis egyetlen képviselővel sem rendelkezik az Országgyűlésben. (Az igazság az, hogy az elnök még csak nem is a parlamenti többségtől – a kétharmadosról szó se essék –, hanem a kisebbségtől kapott mandátumot, amelyet csak az SZDSZ távolmaradása tett többségivé. Arról szintén ne szóljunk, hogy a szavazás számos mozzanatában gyakorlatilag nem titkosan, hanem nyíltan folyt le: az alkotmány ellenére.)

Az elnök mégis úgy beszél, mintha a nép választotta volna. Az említett interjú azon kérdésére, hogy „az emberek” megértik-e a törekvéseit, így felel: „Nagyon remélem. Van egy csomó visszajelzésem, ami engem végül is eltölt sokszor lelkesedéssel... látom, hogy lassanként áttör az, amit én szeretnék, hogy tudniillik lehet másfajta politika is, mint amihez hozzá vagyunk szokva. Hogy nem lehet, hogy mindent a pártoknak a logikája uraljon és ez a kettéosztottság, ami tönkreteszi a magyar társadalmat...”.

Az utóbbiban van igazság, de ha az elnök a parlamenten kívül, a nép körében keresi a pártpolitikai kettéosztottság föloldását, akkor rossz útra téved. Legutóbb is a parlamentben kellett volna keresnie azáltal, hogy a saját beszéde s az arra adott válaszok után is bent marad az ülésteremben, meghallgatni a kormányfő beszédét s az arra adott válaszokat. Ez állott volna összhangban azokkal a „közös alapokkal”, azokkal az „alkotmányos intézményekkel”, amelyekről – egyébként nagyon szépen – beszélt. (Persze nem állt volna összhangban az ezeket elutasító Fidesz érdekeivel, mert így kínosabb lett volna kivonulniuk.)

Súlyom kezdettől kiemelte magát abból a parlamentáris térből, amelybe az alkotmány őt beléhelyezi – a szó szoros értelmében is. Megválasztása után az üléstermi patkóból – a kormányfő mellől – átrakatta székét a páholyba: a képviselők feje fölé. Ám most, midőn élt a fölszólalás jogával, kiderült, hogy ez mennyire nincs összhangban a rendszerrel. A parlamenti beszéd lényege ugyanis az, hogy vitatérben zajlik. A parlament nem templom vagy tömeggyűlés, ahol kinyilatkoztatások hangzanak el, hanem olyan hely, ahol a beszédre válaszbeszéd, az érvre ellenérv felel. Súlyom a magáét a képviselőkkel szemben, a szónoki emelvényről mondta el, a válaszokat viszont a helyén, a diplomatapáholyban hallgatta végig: a fél Ház háta mögött, az egész feje fölött. A fölszólalók jó része (ha nem akart kicsavart test-

tel beszélni) olyan valakihez volt kénytelen intézni szavait, aki kívül esett a látóterén...

A parlamentáris köztársaság elnöke – bár a nemzet egységét fejezi ki, s így bizonyos értelemben a pártok fölött áll – mégse teljesen független a pártoktól. Főleg a kormánypártoktól nem, akiktől normális esetben mandátumot kap (még normálisabb esetben ellenzéki támogatással: kétharmaddal). Az államfő – ceremoniális és formális értelemben – a kormánypolitika „végrehajtója” is: az állam első közhivatalnoka. Aláírja a többség által hozott törvényeket, a nemzetközi szerződéseket, kinevezi és leváltja a kormány(fő) által jelölt, majd ellenjegyzett személyeket, és kitüntetések ad át a hasonlóan kiválasztottaknak. Súlyom László az utóbbit elhárítja, legalábbis az alacsonyabb rangúakat. Tán nem akarja aprópénzre váltani államfői tekintélyét, tán (mint az ülésteremben) nem kíván egy bizonyos szint alá ereszkedni – mindenestre tény, hogy a Köztársasági Érdemkereszt fokozatait az ő elnöki ciklusa alatt rendre az előterjesztő miniszter adja át a díjazottaknak. Akik így – például az ipari miniszter, Kóka János esetében – egy (számukra esetleg nem kívánatos) politikai párt elnökétől kénytelenek átvenni a Magyar Köztársaság elismerését. Kínos. (A törvény szerint az elnök személyes megbízottja révén is átadhatja a kitüntetést, de a kormány minisztere mint az ő személyes megbízottja: ez még kínosabb...)

A legkínosabb azonban az, hogy a magyar parlamentáris köztársaság mostani elnökének láthatóan nemcsak a prezidenciális rendszerek államfői státusa lebeg a szeme előtt, de a monarcháké is. Az már korábban feltűnt, hogy habozás nélkül elutasít mindent, ami arra utal, hogy ő bármiben tévedett, netán hibázott volna, vagy akárcsak bizonytalan lenne valamiben. Saját szavai szerint: amiket a tavaly őszi válság idején mondott, azok vitán fölül álló, „jövőálló mondatok”, ha csak „nem forgatják ki őket eredeti értelmükből”. Az effajta öntudat persze még nem föltétlenül „királyi”, az viszont már elgondolkodtató, ahogy Súlyom ismétlődően egyes szám harmadik személyben beszél önmagáról: „az elnök”. Ennél is kínosabb „a Sándor-palota” megszemélyesített formában való emlegetése (pl. „a Sándor-palota mindig kívül marad a napi politika irracionálisán”), vagy a már idézett tévéinterjú efféle részlete: „Legutóbb a spanyol királlyal volt egy nagyon jó beszélgetésünk, pontosan arról, hogy egy hatalom nélküli elnök, egy hatalom nélküli király mit tehet? És ugye, azt mondta a János Károly király, hát hogy tudja, harminc év kell ahhoz, hogy az emberek megértsék, hogy mit is akar a király... Harminc év. Hát ugye ő már ott tart”.

Élet és Irodalom, 2007. október 2.

1987-ben és '88-ban én is ott lehettem a lakiteleki sátor alatt: ez nagy megtiszteltetés volt számomra. Ha kapok meghívót, húsz évvel később is elmentem volna – kíváncsiságból. Hogy egyike voltam annak a két-három embernek, akit Lezsák kihúzott az egykori résztvevők listájáról, azt elismerésnek vettem: húsz év múlva is vagyok valaki.

Hegel szerint a nagy történelmi események kétszer kerülnek színre: először tragédia, másodszor bohózat formájában. (Marx hivatkozik erre Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája című művében: a bonmot innen ismert szélesebb körben is.) Csakhogy a valóság néha rálicitál a legnagyobb elmékre: van úgy, hogy a történelem háromszor rendezi meg ugyanazt a darabot, és csak két komoly előadás után jön a röhejes harmadik. De végül jön, ahogy az 1987-es, majd '88-as lakiteleki találkozó után jött a 2007-es is. Ami kábé úgy viszonyult a húsz, illetve a tizenkilenc évvel korábbihoz, mint Bonaparte Lajos Bonaparte Napóleonhoz. Mert a Lezsák Sándor udvarán fölállított lakodalmi sátorban annak idején valóban történelmet csinált 181 ember, most, húsz évvel később viszont csak bohócot önmagából (már aki ott lehetett).

Persze '87 szeptemberében is elhangzottak ostoba, nehezen értelmezhető vagy teljesen értelmetlen állítások, mint például a zárónyilatkozat nyitómondata, miszerint: a magyarság „megroppant népmozgalmi erejében” [?!] Megfogalmazódtak célok, melyek idővel illuzórikussá, nevetségessé lettek, amelyeket elsöpörtek a hirtelen bekövetkező változások. Ilyenek voltak a harmadik utas szocialista ábrándok, egyfelől a tanácskozást szervező népi írók, másfelől a hozzájuk kapcsolódó reformkommunisták részéről. (Fekete Gyula: „Elkötelezettnek érzem magam a magam szocializmusa iránt... az egyén és a közösség olyan harmadik útját akarjuk a társadalomban, amely sem Nyugaton, sem... Keleten ez idáig még nem valósult meg.” Pozsgay Imre: „A cél: egy demokratikus szocialista Magyarország megteremtése... A tulajdonviszonyok centrális szervező formájává az öngazgatású közösségi tulajdonnak kell válnia... és e tulajdonviszonyok két szélső oldalán helyezkedne el a magántulajdon és az állami tulajdon.”

Enyhén szólva nem helyeslem, ha a Magyar Köztársaság elnöke uralkodói mintán értelmezi a maga szerepkörét. Még kevésbé, ha a néppel történő összefonódáshoz a szakrális szféra is társul így: „nekem szubjektíve rengeteget adott ebben az évben az országjárás... tehát hogyha én fölkeresem Magyarország legértékesebb helyeit és elmegyek, ez majdnem olyan, mint mikor a pápa elment valahova, kiszállt a repülőből, megcsókolta a földet. Én meg elmegyek Hanságba, elmegyek Békés megyébe, de legközelebb elmegyek Aggtelekre, Zemplénre, Cserehátra a cigányokhoz. Nem csókolom meg a földet, de emberekkel találkozom... Ez egy óriási töltekezés.”

Brrr! Ezek már egy olyan államfő szavai, aki kívül érzi magát a közélet többi választott szereplőjének világán, s csak az istenadta népnak és a saját lelkiismeretének tartozik számadással. Aki megnyitja a parlament ülését, de akihez a reflexiók már nem érnek föl.

A Házban amúgy az elnökkel együtt megjelentek a köztársaság legfőbb közjogi méltóságai is. Az Alkotmánybíróság elnöke, a Legfelsőbb Bíróság elnöke, a legfőbb ügyész és az országgyűlési biztosok. Csak az államfőre voltak kíváncsiak: a miniszterelnöki beszédre s a rá felelő parlamenti felszólalásokra nem. Súlyom Lászlót követve fölálltak és kivonultak ők is (akarva-akaratlanul szintén megkönnyítve a fideszes bojkott folytatását). A köztársaság – elnök által jelölt, ám parlament által választott – főtisztviselői. Úgy húztak ki a Házból az elnök után, mint valami királyi udvar. A főbíró, a hoppmester, a kamarás...

Uraim, álljon meg a menet: ez itt a Magyar Köztársaság!
Egyelőre...

Bihari Mihály: „A szocializmus, a demokrácia és a magyarság ügyének egygé forrasztásáról szeretnék szólni.”)

Voltak néhányan, akik ebből a hármashból már kihagyták a szocializmust: a későbbi MDF szellemiségének megfelelően. (Szabad György: „A magyarság... felívelését mindig... a demokratizmus és a nemzeti törekvések összhangjának létrehozása teremtette meg... ha a kettő konfliktusba kerül egymással, akkor állnak elő a nemzet nagy válságai.”) Ám akadt olyan szónok is, aki nemcsak a szocializmusról, de a demokráciáról sem beszélt: a későbbi MIÉP – akkor még láthatatlan – szellemét megidévezve. (Csurka István: „Egyetlen eszme maradt a porondon... amelynek hídján hittel átgyalogolhatunk a jövőbe, ami elől úgysem térhetünk ki: a magyarságunk... a program elvi alapja: teljes magyarság.”)

Az akkor és ott elhangzott kijelentések azonban (tán Csurkáét leszámítva) elsősorban az akkori politikai viszonyok között értelmezendők: a már gyengülő, de még nagyon is létező pártállami diktatúra viszonyai között. 1987 őszén még roppant bátornak és fölöttébb aktuálisnak tüntek a nyitólőadást tartó Pozsgay reformelképzelései, amelyek keretében el akarta választani egymástól a Pártot és az államot. Négyszögesíteni a kört – „demokratizálni” az egypártrendszer: visszaadván a parlament közjogi szerepét, biztosítva a társadalmi önszerveződés alapját jelentő egyesülési jogot, az önkormányzatok önállóságát; új alkotmánnyal, köztársasági elnökkel, hatalommegosztással – sűrűn hivatkozva közben Marxra, de már Alexis de Tocqueville-ra is.

A lakiteleki mítosz ápolói és haszonélvezői gondolom, nem szívesen néznek szembe a ténnyel, de a találkozó legmerészebb, egyben legidőtállóbb kijelentése a pár év múlva már ádáz ellenségnek számító, elvetemült „eszdeész- és komcsibarád” rádióelnök, Gombár Csaba szájából hangzott el: „Ezek azonban olyan kérdések, amelyeknek megoldása csak a pártelvű pluralizmus alapján létezhet, amelynek intézményesülnie kell, amelynek technikája ki kell, hogy alakuljon... a többpártrendszerrel van szó.”

Ám a lakiteleki tanácskozást nem az tette történelemformáló erővé, ami ott elhangzott, hanem a tény, hogy egyáltalán létrejött – s még inkább a folytatás, ami ebből következett. A résztvevők a Nyilatkozat tanúsága szerint elhatározták, hogy megteremtik „az önálló és független nézetek kifejtésének” intézményét, „a Magyar Demokrata Fórumot... amely a folyamatos és nyilvános párbeszéd színtere lehetne... A fórumot... nyitottnak képzelik... Fontosnak tartják, hogy ezeknek az eszmecseréknek és elemzéseknek az anyagát megismerhesse az ország közvéleménye”. Az első kez-

deményező a gyűlésen Elek István volt, őt követte Bíró Zoltán, aki konkrét javaslattal állt elő, de bizonyára dédelgették a gondolatot már a szervezők is, hisz a házigazda Lezsák a következő Kölcsey-idézzel nyitott: „A szólás-szabadság, Tekintetes Rendek, egyike a tiszteletre legméltóbb jogoknak... s nálunk annál tiszteletreméltóbb, mivel itt a sajtószabadság eltapodva van, s érzelmeinket és gondolatainkat egymással megszorítás és akadály nélkül közölni csak gyűlési beszédek által lehetséges”.

A találkozó rendezőit ott helyben is, de utólag is sok bírálat érte, amiért nem hívták meg a demokratikus ellenzék képviselőit, Kis Jánost és a Beszélő körét. Ennek (egyik) okát Fekete Gyula fogalmazta meg a legmarkánsabban: „egy baráti társaság jön itt össze, nem... politikai koalíció vagy néptán népfőnt, amelyikben különböző... csoportosulások ilyen vagy olyan arányban képviseltetik magukat... Nem ez volt a szándékunk vele. Szeretném, ha külön választanánk egymástól azt, amikor baráti társaságok jönnek össze, és önállóan akarnak artikulálódni, illetve amikor közös politikai tennivalókról... van szó, s ekkor utána kell nézni a szövetségeseinknek. Én bízom abban, hogy megteesszük majd ezt a következő lépést is egymáshoz.”

Hogy a másik „baráti társaság” (a majdani SZDSZ) jelen lévő prominense, Konrád György pontosan értette és akceptálta mindezt, azt föl-szólalása igazolja: „üdvözlöm... egy olyan népi politikai csoportosulás... önmegfogalmazását, amely kezdeményező lehetne abban – nem mondom, hogy kezdeményező, de mindenképpen idejében felzárkózó –, hogy a magyar pluralizáció alakot öltön... hogy egymás számára érthetőekké legyünk. Egymás számára való érthetőségünk nem azt jelenti, hogy egyet kell gondolnunk, de mindenki értse, hogy én miért gondolok mást, mint ő. Ehhez a nyílt beszédhez egy *kisebb* kör már hozzátett valamit... mikor tett egy kísérletet arra, hogy Magyarországon legyen második nyilvánosság. De most úgy gondolom, hogy eljött egy izgalmasabb és veszedelmesebb korszak... és ennek a társaságnak, amelyik itt ül, most *kitüntetett felelőssége és fontossága* van, mert *többségének* tekintem. Többségének és jelentőségében *elsődlegesen mérvadónak*. Azt kívánom az itt ülőknek, hogy bátran mondják meg, hogy ők kicsodák.” (Kiemelések: D. J.)

A virtuális „többségi” pozíciót, amelyet Konrád György ’87 őszén bámulatos nagyvonalúsággal elismert (s amit az SZDSZ ’89 őszén a népszavazással visszavont), az Antall-vezette MDF tette politikai és közjogi realitássá ’90 tavaszán, a szabad választásokon. A parlamenti többségen alapuló kormányzás intézménye az egymást követő ciklusokban később is egyértelmű volt – egészen 2002 tavaszáig, amikor a választások vesztese fölmond-

ta az érvényességét imígyen: „a haza nem lehet ellenzékben”. Ez a sötét antiparlamentáris szellemiség töltötte meg 2007 őszén is a lakiteleki szellem kiürült palackját, talán nem véletlenül: a most színre vitt bohózat főszereplője tudniillik ugyanaz a személy: a 2002-es (továbbá 2006-os) vesztes volt. Hogy az a mérvadó jelentőség, fontosság és felelősség hová tűnt, amire 1987-ben Konrád még utalhatott, azt ne firtassuk: a mai beszédek csak a mindezek eltűnte után hátramaradt fekete úrbe engedtek belepillantani.

Mielőtt bele is vakulnánk, térjünk vissza a húsz évvel korábbi Lakitelekre, s mondjuk ki nyugodtan: itt ringott annak idején a magyar többpártrendszer bölcsője. Ekkor és itt dőlt el, hogy a magyar ellenzéki törekvések – szemben a térség összes országával: lásd a lengyel Szolidaritástól a román Nemzeti Megmentési Frontig – nem egyetlen mozgalomba fognak tömörülni, hanem a *pluralizmus jegyében* kezdik meg a pártállami hatalom lebontását. A maguk politikai és szervezeti kereteit egymástól elkülönülten kialakító ellenzéki csoportok bő másfél év múltán – átmenetileg – egyesítik majd erőiket az Ellenzéki Kerekasztalnál, ahol közösen kényszerítik meg-hátrálásra a pártállam képviselőit. (Közülük – Pozsgayval az élen – sokan a demokratikus rendszerváltozás elősegítőivé, fontos szereplőivé váltak.) A kerekasztal mellől azonban idővel föl lehetett állni (ha tetszik: az asztalt föl lehetett borítani), s a választások már a valódi többpártrendszer keretei között bonyolódhattak le. A kérdés (a hamisan keltett látszat ellenére) itt már nem az volt, hogy legyőzik-e a pártállamot, hanem, hogy *ki* győzi le. A választások után Antall József olyan kormány alakíthatott, amelyet – szemben a posztszovjet térség többi országával – ciklus közben nem feszítették szét feloldhatatlan ellentétek, hanem a parlamentarizmus stabilizálása jegyében ki tudta tölteni mandátumát.

Az első lakiteleki találkozót ért gyakori vád, hogy az valójában nem is volt ellenzéki összejövétel, hisz az ellenzék prominenseit nem hívták meg, bizonyos pártállami vezetőket viszont igen. Bár az állítás tényeken nyugszik, az ilyen interpretáció mégis tévútra visz. Mindenekelőtt azért, mert eltekint attól a másik ténytől (amelyre már utaltunk), hogy a szóban forgó pártállam egyes képviselői fontos szerepet vállaltak a diktatúra lebontásában. Részben (az idővel kialakult) demokratikus meggyőződésüktől, részben a jól felfogott érdeküktől vezérelve. Az arányok változtak, a most színre vitt bohózat két pártállami figuráját nézve: Pozsgay esetében nyilván az előbbi, Szűrös esetében alighanem az utóbbi volt túlsúlyban, amit jól illusztrál, hogy az egyik már húsz évvel ezelőtt is ott volt Lakiteleken, a másik viszont akkoriban még a környékén se fordult elő.

2007

(Zárójelben jelzem: elfogadhatatlannak tartom azt a baloldali sajtóban annak idején unásig ismételt – most újra elővett – formulát, miszerint Pozsgayt 1990-ben „kiretusálták” a lakiteleki videóról, most pedig „visszaretusálták”. Semmiféle „retusálás” nem történt. Annyi történt, hogy a ’90-es – az SZDSZ jóvoltából erősen antikommunista – kampányban az MDF egy olyan klippben idézte föl pár másodpercig a lakiteleki találkozó képeit, amelyeken nem volt látható a fő ellenfélnek számító MSZP vezető arca. Aki ezt kifogásolja, annak fogalma sincs a pártpolitikai verseny természetéről, vagy úgy tesz, mintha nem volna... A meggyilkolt politikustársak nyomait eltüntető sztálini módszerekre utalva kompromittálni az első szabad választások győztesét: ez hitvány dolog.)

Visszatérve ’87-be, a találkozó elsőszámú meghívottja valóban Pozsgay Imre volt, az MSZMP parkoló pályára (Hazafias Népfront) szorított reformere, akit személyes szálak fűztek a szervezők némelyikéhez (Bíró, Csoóri stb.), s akihez akkoriban szerte az országban nagy várakozásokat fűztek a demokratikus változások hívei. Pozsgay előadása Lakiteleken messzemenően igazolta ezeket a várakozásokat, az ő meghívását tehát csak rossz-hiszeműen és hamisan lehet „a pártállami hatalomhoz való dörgölözés” megnyilvánulásaként interpretálni. Az igaz, hogy a tanácskozáson nyilvánosan elhangzott: „A héten volt alkalmam Grósz Károly miniszterelnökkel találkozni, és elmondani neki, hogy jó lenne, ha kellő figyelmet tanúsítanának az iránt a vállalkozás iránt, ami itt Lakiteleken történik. Erre az volt a válasza... hogy a kibontakozás és a stabilitás jegyében kész minden konstruktív szándékkal párbeszédet folytatni, együttműködni.” Ismeretem szerint igaz az is, hogy maga Pozsgay kérte a szervezőktől: ne hívják meg a demokratikus ellenzék kemény magjának a legalitás határain túli exponenseit, mert az ő részvételük számára teszi lehetetlenné a megjelenést. Nem személyes ellenszenv vagy egyéb ok miatt, hanem mert a velük való közös szereplés a Pártban tarthatatlanná tenné a helyzetét. A szervezők így választásra kényszerültek Pozsgay és Kis János között. És Pozsgayt választották: az akkori helyzetben (1987-et írunk!) – továbbá a saját, a demokratikus ellenzékétől eltérő szellemi-politikai arculatuk fölmutatásának ambíciójától vezettetve – érthetően. Döntésük koordinátái nem a hatalommal való együttműködés kontra ellenzékiesség, hanem inkább a legalitás – illegalitás tengelyen keresendők tehát.

Ez akkor is igaz, ha egyes fölszólalások nyomán az előbbi értelmezés se tűnik indokolatlannak. Bíró Zoltán például így válaszolt a saját maga által feltett kérdésre („mit tehetünk ebben a helyzetben?”): „Egyelőre... aligha töb-

2007

bet, mint hogy kinyilvánítjuk igényünket egy... fórum létrehozására, amely a jövőben képes lehet közvetítő, tényfeltáró és javaslattevő szerepet betölteni államhatalom és társadalom között... akár a Népfront keretén belül...” Ez az ambíció azonban – amely még az „őfelsége ellenzéke” státus elérését sem tűzte ki célul –, főleg őt, Pozsgay hajdan volt beosztottját jellemezte. A Nyilatkozatba nem került bele hasonló megfogalmazás, a tanácskozás hangulatát tudniillik inkább ez a Bírónak felelő mondat adja vissza: „Ne keverjük össze a felvilágosult abszolutizmust a demokráciával!” (Bába Iván).

Az első lakiteleki összejövetel jelentősége tehát úgy is összegezhető, hogy azon sikerült áthidalni a legalitás és az illegalitás közt addig feszülő ellentétet. A Magyar Demokrata Fórummal létrejött egy új szellemi, politikai és szervezeti keret. Ez integrálni tudta a magyar társadalomnak azt a rétegét, amely addig se a hatalommal való együttműködést, se a nyílt ellenzéki szerepet nem vállalta. Integrálta azokat, akiket a szamizdat révén a demokratikus ellenzék legfőbb megszólítani tudott – mozgósítani nem. A Fórum vitái '88 januárjától egymást követték a Jurta Színházban. A résztvevők mind népesebb (a szervezők által gondosan regisztrált) tábora itt megtapasztalhatta a szabad „gyűlési beszéd” delejes hatását, hogy aztán őszre – a második lakiteleki találkozóra – megérjen az újabb elhatározás: a demokratikus gondolat mögé szervezett erőt kell állítani. A meginduló tagtoborzás átütő sikert hozott: az MDF pár hónap alatt elérte a tízezres taglétszámot. Bö egy évvel a '87-es lakiteleki találkozó után fölállt az első legális, a magyar társadalom politikailag hadra fogható részét mozgósítani képes ellenzéki szervezet.

Ezennel utólag megemelem a kalapomat Elek István előtt, aki – mint fölszólalásából világosan kiderül – már akkor, 1987. szeptember 27-én tökéletesen tisztában volt a fórumalapítás politikai szerepével, hatásával és jelentőségével. „A lehető leggyorsabban meg kell tennünk... hogy kezdeményezünk egy szellemi mozgalmat, amely természetesen politikai jelentőségre tesz szert abban a pillanatban – hiába tervezzük csupán szelleminek... Legfontosabb feladata, hogy nyilvánosságot teremtsen – ez a kulcskérdés – az országban vitaklubokat szervezzen, amelyeknek a legfontosabb feladata... hogy megszólaltatják... azt a néma többséget, amely integrálódott a társadalomba... [ezért] nem vállalja azt az egzisztenciális kockázatot, amit... a nyílt ellenzéki politikai szerep igényelne. Ugyanakkor viszont a hivatalos politikai, társadalmi szervezetekből régen kivonult, vagy oda be se lépett... Ennek az értelmiségi többségnek a mozgósítása, megszervezése lehetne az, ami döntő fordulatot hozhatna... Ennyit akartam mondani.”

De mit mondjunk ezek után mi a húsz évvel később megrendezett harmadik lakiteleki találkozóról? Ahol a jelenlévők szinte mindannyian egyetértettek abban, hogy „sokkal-sokkal rosszabb a helyzet, mint 20 évvel ezelőtt” (Fekete Gyula). Hivatkozzunk szabad választásokra, többpártrendszerre, parlamentnek felelős kormányra, intézményesült polgári szabadságjogokra, Európai Unióra, NATO-tagságra? Hogy még a „ruszik haza” követelése is megvalósult, lásd: „tovariscsi konyec”? Vagy arra, hogy húsz éve azért gyűltünk össze egy sátorban, egy magánház udvarán, mert az egypárti diktatúra még egy termet sem engedett kibérelni a kultúrházban? Hogy az egykori házigazda ma nem egy kölcsönzői lakodalmas sátor ponyvája alatt, hanem az általa uralt többmilliárdos alapítvány épületkomplexumában fogadta a vendégeit? Akiknek a gondolatai ezúttal nem másfél hónap múlva kerülnek majd be egy cenzúrárt kicselező trükk folytán az egyik újságba, de már aznap minden tévé- és rádiócsatornán látható, illetve hallható, másnap pedig valamennyi napilapban olvasható lesz mindaz, amit elmondanak? Az olyan értelmetlen mondatok is, mint az, hogy „Gyurcsány Ferenc párt-diktatúrává fokozta le a demokráciát”!

Továbbá, hogy „Antall Józsefnek nem a Szabad Demokraták Szövetségével, hanem a magyar néppel kellett volna paktumot kötni, s az MDF-SZDSZ paktum a demokrácia megszűnését jelentette” (Csoóri Sándor). Erre például mit mondjunk? Kérdezzük meg, hogy a „Magyar Nép” frakciója hány mandátummal bírt a frissen megválasztott Országgyűlésben, ahol a kormányozhatóság elemi feltételeként a kétharmados törvényeket kellett megkritikálni? Vagy hívjuk föl a figyelmet arra, hogy a magyar nép nem személy, akivel paktum köthető, hogy vele politikai kontaktust létesíteni az általa választott képviselők útján lehet, s hogy ezek a kétharmados többséghez szükséges számban a Szabad Demokraták Szövetségének frakciójában foglaltak helyet? És miféle demokrácia szűnt meg a paktummal? A parlamenti? Vagy másféle is volt Magyarországon '90 tavaszán?

Megkérddezhetnénk azt is, hogy ha „1989-ben elkezdődött, majd folytatódott az ország vagyonának a kiárusítása, s a gazdasági hatalom a régi nomenklatura kezébe került” (Bíró), akkor hogyan gazdagodott meg ilyen elképesztő módon Széles Gábor, és mit keresett egyáltalán Lakiteleken? Azért hívták meg, mert neki is sokkal rosszabbul megy, mint húsz évvel ezelőtt (mikor a híre se járt még errefelé)? (Jut eszembe: a katolikus egyház se lóbálta a füstölőt annak idején a sátorban. Akkor – mikor még uralmon voltak – úgy tűnt, semmi bajuk a kommunistákkal: kerültek mindenféle ellenzéki gesztusnak még a látszatát is. Most egy érsek és egy püspök

is statisztált a színjátékhoz.) Széles szerint Gyurcsányék uralma több kárt okozott, mint „a kulturális forradalom”. Tudja ez a hólyag (igyekszem pontos és korrekt szavakat használni), hogy a maoista diktatúra általa említett kurzusa csaknem félmillió halálos áldozatot követelt Kínában? Gyurcsány valóban többet öletett meg ennél idehaza?

Hagyjuk a fenébe...

Az első és a második lakiteleki találkozóról lehet higgadt elemzést írni, a harmadikról nem lehet. Az első kettő szervezői (mindenekelőtt Lezsák Sándor) elévülhetetlen érdemeket szereztek a demokratikus rendszerváltás megindításában, a katalizátorai voltak, beírták a nevüket a magyar történelembe. A harmadik szervezőinek – ugyanazoknak az embereknek – láthatóan már halvány fogalmuk sincs róla, mi a demokrácia, s hogy mit is tettek valójában húsz évvel ezelőtt. Vagy szimplán ostobák (mint Bíró, Für és szegény Csoóri), vagy ravaszak, akár a róka, s egykori pártjukat elárulva, Orbán csatlósaként a személyes politikai túlélésért küzdenek (mint Lezsák).

Hagyjuk a fenébe őket is...

FEJEK A HOMOKBAN

Népszabadság, 2008. január 12.

E sorok írója azok közé tartozik, akik az első pillanattól kezdve súlyos, a magyar demokráciát léteben fenyegető veszélynek tekintették a jobbkios Gárda megalakulását. Olyan elfogadhatatlan és tűrhetetlen újnáci jelenségnek, amellyel szemben habozás nélkül, a leghatározottabban kell fellépni (*Határátlépés, Népszava, 2007. 08. 25.*). A szélsőjobb oldali párt és a hozzá kötődő paramilitáris szervezet tudniillik (a nyilasokra hajazó külsőségek nélkül is) a két világháború közti rémségek képletét idézi.

Az ellenséggé nyilvánított politikai ellenfelek, illetve társadalmi csoportok megfélemlítését, bántalmazását (gyűlések, tüntetések szétverését, egyéni és tömeges atrocitásokat), amelyek ellen – azok elharapódzása és esetleges társadalmi támogatottsága esetén – egyre nehezebb a jogállami fellépés. Somogyi Zoltán és a Political Capital észrevételei nyomán jeleztem azt is, hogy a szóban forgó veszélyek ma Magyarországon inkább csak szimbolikusan irányulnak a zsidóság ellen, viszont konkrét és drámai következményekhez vezethetnek a romák vonatkozásában. Pontosabban az ország egyes, romák által sűrűn lakott, szociális válságzócnak számító területein, ahol a cigány és a nem cigány lakosság között feszülő, már ma is igen mély konfliktusok tragikus fordulatot vehetnek, akár polgárháború közeli állapotokat idézve elő.

A romákkal való együttélés a rendszerváltás előtt sem volt problémamentes. Ám egyrészt korántsem jellemezték a napjainkban végletessé és feloldhatatlanná váló feszültségek, másrészt a viszony akkor még a többségi társadalomba való integrálódás reményét ígerte, legalábbis hosszú távon.

Ma ennek az ellenkezőjét ígéri.

A rendszerváltozással járó roppant méretű gazdasági átalakulás, a (nevezzük így) globálkapitalista modernizáció szükségképpen és tömegesen söpörte ki a munkaerőpiacról azokat a képzetlen, munkakultúrájukat tekintve is problémás rétegeket, amelyek közé a hazai cigányság zöme is tartozott. A Kádár-rendszer utolsó évtizedeiben a munkaképes korú romák több mint hatvan százaléka állt alkalmazásban, napjainkra ez az arány húsz százalékra csökkent. Egyes vidéki válságzócnokban nulla százalékra.

Az állandósult tömeges munkanélküliség a szűk két évtized alatt is óriási anyagi, életformabeli, mentális, kulturális és morális romlást idézett

2007

2008

elő a szóban forgó cigány közösségek körében. Az új generációk ezekben a válságócokban már úgy nőnek föl, hogy jószívről semmiféle tapasztalatot nem szereznek a munkás életforma vonatkozásában. A gyerekek gyakorlatilag soha nem látják szüleiket munkába menni, nekik tehát már nincsenek ilyen irányú mintáik, illetve céljaik: a kitörés esélye így szinte kizárt. A túlzás nélkül rettenetesnek mondható nyomorban két megélhetési forrás – egyben minta – mutatkozik: a segély és a lopás. Finomabban: az állami szociális ellátás, főleg a gyermekek (átlagosan öt-nyolc) után járó családi pótlék, illetve bizonyos anyagi javak (tűzifa, élelem stb.) törvénytelen úton való megszerzése (az egykori belügyminiszter szavaival: a „megélhetési bűnözés”).

A szóban forgó vidékeken élő nem romák, akiket zömmel ugyancsak roppant nehéz helyzetbe hoztak a hatalmas gazdasági változások, jórészt elkeseredett küzdelmet folytatnak a – lehetőleg munkából való – megélhetésért. Jellemző az állás mellett vagy annak híján folytatott, leginkább a pusztán önellátást szolgáló mezőgazdasági tevékenység (baromfi, krumpli, zöldség, gyümölcs stb.), főleg az idősebb korosztályok körében. Az imént említett lopások kárvallottjai főleg közülük kerülnek ki. Egészen konkrétan és triviálisan: az általuk művelt földből idő előtt kikapart krumpliról, leszedett szőlőről, az ő oljukból elvitt tyúkról, tojásról stb. van szó. Mindez már nem elvétele és kivételes fordul elő, hanem egyre tömegesebben, rendszeresebben és erőszakosabban zajlik – gyakorlatilag mindenfajta reparáció, illetve törvényes következmény nélkül. A hatóságok képtelenek vele megbirkózni, ezért homokba dugják a fejüket. A törvénysértéssel szemben akkor lehet föllépni, ha szórványosan fordul elő. Ha általánossá válik, már nem lehet. E szabály alól ma már csak olyan döbbenetes kivételek vannak, mint a mezőőr által (önvédelemből) lelőtt fatolvaj esete, ami hirtelen éles fényt vetít a helyzet rettenetes, tragikus voltára.

Ungváry Krisztián történész a tavalyelőtti olaszliszakai lincselés után, a környékbeli viszonyok alapos ismerőjeként, így összegezte a Figyelő című lapban (*A mi kis falunk. 2006. 11. 23.*) az elszaporodó és elfajuló konfliktusok mögötti konstellációt: „Két, egymással radikálisan ellentétes szabályokat követő kultúra áll szemben egymással... [A helybeli romák] magántulajdonról alkotott fogalmai... a XII. század szokásaihoz közelítenek..., munkakultúrájuk a nomadizáló népeket idézi. A falusi földművelők kultúrája pedig megpróbál a kapitalista társadalmi rend szerint működni. A kettő között folyamatos a konfliktus, keveredés nincs... Két, gyökeresen más mentalitású közösség él egymás mellett úgy, hogy az erőviszonyok

folyamatosan az egyik javára tolódnak el... Ma Olaszliszka a 1778 lakosú faluból 530-an tartoznak pontosan körülírható szociális és kulturális csoportba, de az általános iskolában létszámuk már 80 százalékot tesz ki... Néhány éven belül a falu képtelen lesz fenntartani a ma még úgy-ahogy működő struktúráit.”

Sok-sok más faluval együtt. Az állami segélypolitika által felturbósított demográfiai trendek ugyanis nemcsak az etnikai arányokat írják át, hanem a települési intézmények működését is. Elsőként az iskoláét. A rendszerességre, fegyelemre, folyamatos teljesítményre, együttműködésre, normatiszteltre sajnálatos módon (ám otthoni körülményeik folytán szükségképpen) a legminimálisabb mértékben sem szocializálódtak gyerekek tömeges megjelenése a tantermekben, a szó legszorosabb értelmében lehetetlenné teszi az oktatást. Ilyen méretű konfliktuspotenciál kezelésére sem a tanár, sem az iskola nem képes, különösen, ha nem számíthat az érintett szülők segítségére sem, épp ellenkezőleg: sok helyen már szó szerint a tanárok testi épsége forog veszélyben. Erre a helyzetre persze lehet okos szakmai ajánlásokat megfogalmazni a differenciált, felzárkóztató pedagógiai módszerek használatát illetően, ám a valóságban ezek alkalmazásának sem a pénzügyi, sem a szakmai feltételei nem adóttak, illetve olyan tömeges és súlyos konfliktusokról van szó, amelyek kezelésére a szóban forgó metodikák optimális feltételek mellett se nagyon volnának alkalmasak.

„Lesújtó a helyzet azokban az iskolákban, ahol elvileg integrált oktatás folyik. Egy kutatás során kiderült, hogy az intézmények elsősorban a többletforrások miatt vesznek részt a programban, amelyben még saját tanáraik sem igazán hisznek...” Ez az idézet a január 3-i Népszabadságból való, amely „Ezzel az emberanyaggal úgysem lehet” címmel, „Megdőbbentő felmérés az integrált oktatást folytató iskolákról” alcímmel számol be a roma felzárkóztatást célzó, kiemelt állami támogatásban részesülő tanintézmények „eredményeiről”.

A gyermekek oktatása és jövője, továbbá biztonsága miatt aggódó (nem roma) szülők, ha csak tehetik, kimenekítik őket ebből a közegből: a szomszéd faluba, városba, esetleg a helyben létesítendő alapítványi iskolába. Az elsőként elhíresült jászladányi esettől a legfrissebb, faddi vagy kerepesi botrányig minden iskolaügy mögött hasonló dráma játszódik le. Az első kezelhetetlen konfliktusokat tömegesen követhetik majd a hasonlóak, szerte az országban.

A szellemi és politikai életet e tárgyban uraló – elvileg valóban helyeselhető – felfogás határozottan ellenzi a szegregációt. Bizonyos kormányzati

körökben még a szabad iskolaválasztás tilalmának bevezetése is felmerült. A gyakorlatban azonban olyan helyzet alakult ki a szóban forgó iskolák nagy többségében, ahol a jó példa integráló, asszimiláló erejére épülő modell már rég nem működik, minthogy a perifériára szorult, s vele szemben a rossz példa, a deviáns magatartás került a szó szoros értelmében uralkodó pozícióba. Ha a kormány megfosztaná őket a szabad iskolaválasztás jogától, az érintett szülők okkal gondolhatnák, hogy az állam nemcsak cserbenhagyta őket, de ellenük is fordult. Nem elég, hogy adóik fejében nem biztosítja gyermekeik számára a rendes oktatást (a biztonságról nem is beszélve), de még attól a lehetőségtől is megfosztja őket, hogy ennek érdekében maguk vállaljanak súlyos pluszáldozatot. Belegondolni is rossz, milyen konzekvenciák levonásához vezethetne mindez.

A szegregációs törekvések alapvető oka tehát nem a rasszista előítéletekben, hanem a fent leírt keserű tapasztalatokban keresendő. A cigányellenes indulatok kétségkívül léteznek, kétségkívül erősödnek. Ám a „rasszizmust” döntően kívülről vitték-viszik be a rendszerbe. Anélkül, hogy bármily értelemben közös nevezőre akarnám hozni őket, a szélsőjobb megbélyegzésén túl ezen a ponton kénytelen vagyok megnevezni azt a szellemileg, politikailag meghatározó pozícióban lévő felfogást (hívjuk az egyszerűség kedvéért balliberálisnak), amelynek a hangadói minden hasonló konfliktust a rasszizmus-antirasszizmus tengelyen akarnak lokalizálni. Ebben az egydimenziós, ezért torzító értelmezési tartományban a cigányság és a „többségi társadalom” adott csoportjai közti mind drámaibb konfliktust, valamint annak feloldását ugyanis félrevezető pusztán a bűnös előítéletekre, illetve azok megbélyegzésére, továbbá az ellenük folytatott aufklérista küzdelemre leegyszerűsíteni.

Beszéljünk világosan. Könnyű olyan elvi igazságokat hangoztatni, hogy a cigányok s a nem cigányok között egyaránt vannak bűnös, illetve becsületes emberek. S hogy a cigányok által elkövetett bűncselekmények jelentős része ugyancsak cigányok ellen irányul. Persze, ez igaz. Olyannyira, hogy a szörnyű uzsorakamatra kiadott kölcsönök maffiamódszerekkel való behajtása nyomán, valóban döbbenetes uralmi viszonyok oszthat meg a szóban forgó közösségeket. A segélyek a szociálisan rászoruló, nyomorgó romák kezéből az átvétel után sok helyen a szó szoros, legszorosabb értelmében azonnal átkerülnek a (szociálisan rá nem szoruló) roma maffiózók kezébe, hiteltörlesztés címén. Megélhetési forrásul a nyomorgók számára így az uzsorakamatra fölvelt újabb hitel marad. Az állami segélyezés a valóságban gyakran a legkevesbé sem a célszemélyek, jelesül a kilátástalan

helyzetű romagyerekek életkörülményeit javítja, de az állam (s a derék antirasszisták) erről nemigen akarnak tudomást venni.

Ez a szemellenzős magatartás nem oldja, hanem növeli a bajt. A szóban forgó vidékek falusi közösségeinek viszonyát ugyanis nem lehet úgy leírni, mint az agresszív, rasszista többség és a védtelen, kiszolgáltatott kisebbség konfliktusát. Ungváry Krisztián pontosan vázolja a szemben álló felek pozícióját, illetve egymással, a törvényekkel és az erőszakkal való kapcsolatukat. A romák esetében így fogalmaz: „Az alkotmányos jogok kapcsán az a tapasztalatuk, hogy azok csak papíron léteznek, a jogrendszert semmire sem tartják, ezért gyakran nyúlnak az önbíráskodás eszközhöz, annál is inkább, mert veszténivalójuk kevés.” A másik oldalon: „A »gázdsók« (a nem cigányok) tapasztalata az, hogy a cigányok munkakultúrája általában alkalmatlan arra, hogy együtt dolgozzanak velük. Élősködőknek tartják őket, szenvednek attól, hogy az »együttélés« állandó vagyoni károkat okoz nekik, és dühüket adott esetben rasszista megnyilvánulásokkal vezetik le – a cigányokat diszkriminálják. Megpróbálnak minden lehetséges alkalommal elkülönülni tőlük. Külön frusztrálja őket az a körülmény, hogy a jogszolgáltatás teljességgel képtelen megvédeni személyi és vagyoni biztonságukat. Önbíráskodni csak ott tudnak, ahol jelentős többségben vannak, egyébként inkább elmenekülnek.”

Olaszliszkan messze túlmutató érvénnyel idézhető, hogy „sajnos a helyzet sokkal rosszabb, mint ahogyan azt a magyar sajtó tálalja. Igaz ugyan, hogy a faluban mindenki fél, de a fehérek nem a szkinhedektől, hanem a romáktól, olyannyira, hogy még az is felmerült, gyűjtést rendeznek a bőrfejúeknek, hogy jöjjenek a faluba rendet tenni...”

Itt kerül a képbe a Jobbik és a Magyar Gárda. Az előbbi kezdettől fogva markánsan arra törekedett, hogy exponálja ezeket a problémákat, s hogy „megoldást” kínáljon rájuk. Zömmel és lényegében elfogadhatatlan, undorító, kontraproduktív „megoldást”. Az indulatok rasszista felszításával járó újnáci önbíráskodást, ami rövid távon is az erőszak eskalálódásával, polgárháborús állapotokkal fenyeget. Amelynek elfogadására a törvényes védelem hiányát észlelő, kétségbeesett, nem roma helyiek hajlanak, sőt azt – ha nyíltan nem is merik bevallani – igénylik és várják. Nem sejtve, hogy alighanem a végzetet hívják ki maguk ellen. Hogy a fekete maskarások egy-egy színpadias erődemonstráció után – jobb esetben – elmasíroznak, az ő bajaik viszont – hatványozottan – megmaradnak.

Rosszabb esetben elszabadul a pokol. Ha például valóra válik a HVG főszerkesztőjének, Réti Pálnak (*Igazolatlan hiányzás*, 2007. 12. 15) az óhaj-

tása, akit „tatárszentgyörgyi cigányként”, mint mondja, csak egy dolog nyugtatna meg: „ha a 200 egyenruhást 2000 nem egyenruhás fogadta volna” a falujában.

Én meg azt mondom: ettől mentsen meg minket az Isten.

De ő is csak úgy menthet meg, ha magunk megpróbálunk kilépni azokból a hamis panelekből, amelyekben ez az egész diskurzus folyik. Ám ha a romaügyben beindult életveszélyes neonáci masírozásra továbbra is csak a szokásos antirasszista ráolvasás lesz a válasz – netán valami ellenkező előjelű aktivizmus –, annak beláthatatlan következményei lesznek. Előbb, mint gondolnánk.

A jobbik esetben is annyi, hogy a Jobbik támogatottsága hamarosan – a baloldalt és a Fideszt egyaránt – meghökkentő magasságokba fog emelkedni. Mert tudnunk kell: a magyarországinál jóval demokratikusabb viszonyokkal bíró nyugati országokban is húsz százalék körüli támogatottságot képesek elérni a hasonló szélsőséges pártok. Azok, amelyek radikális válaszokat kínálnak az ottani súlyos és mély – az állam, illetve a mainstream politikai szellemiség által ott is sokáig szőnyeg alá söpört, illetve téves vagy hamis módon kezelt – etnikai és civilizációs jellegű konfliktusokra, melyek ott a bevándorlásból eredően keletkeztek. S ahol az együttélés súlyosbodó terheit elviselni kénytelen – eredendően korántsem rasszista – polgárok idővel szintén fogékonyakká váltak a szélsőséges politikai ajánlatokra.

A Magyar Gárdát jó esetben be lehet, s ha lehet, akkor be is kell tiltani. A baj azonban, aminek az „orvoslására” létrehozták, megmarad, sőt hatványozódik. Ismét Ungváry Krisztiánt idézem, aki így zárta cikkét: „Ne legyenek illúzióink. A konfliktus minden jel szerint feloldhatatlan... A kialakult helyzet legfőbb felelőse nem más, mint a magyar állam. Rossz segélyezési politikájával, a szociális támogatások helytelen osztogatásával maga növeszti naggyá az egyébként is kezelhetetlen problémát.”

Amiről minimum beszélni kellene.

Az eddigiektől eltérően: nyíltan és őszintén.

Ehhez azonban sürgősen ki kellene venni a fejünket a homokból.

Illúzióim persze, nekem sincsenek.

NYÍLTAN ÉS ŐSZINTÉN

Népszabadság, 2008. február 9.

Előző írásom (*Fejek a homokban*) erős visszhangot vert. A Népszabadságban közölt válaszok többsége támadja az általam leírtakat. Mint hamarosan látni fogjuk, valójában: az általam le nem írtakat. (A támadások hevességét jelzi a Tamás Tibor által jegyzett – csak online kiadásban olvasható – írás beszédes címe: *Debreczeni József ledorongolóinak*.)

A „ledorongolók” némelyike rasszizmussal vádol. „A munkakultúra homályos fogalmára faji alapon hivatkozik a szerző” – írja dr. Borovszky Tímea (*A nyomor nem válogat*), mintha valamely náci ideológusról érkezne. (Állítása legfőljebb egy efféle – tőlem származó – idézet birtokában volna helytálló: „a cigányok vérében van a lustaság”.) A Roma Integrációs Titkárság vezetője leírja még: „Debreczeni... lényegében a cigánybűnözés fogalmát igazolja, s ennyiben a Magyar Gárda érvelését erősíti... tulajdonképpen a szélsőségesek álláspontját védelmezi”. „A töprengő értelmiségi álarca mögé bújva, voltaképpen megerősíti a rasszista előítéletek alapjául szolgáló legközönségesebb sztereotípiákat.” Ez már Erős Ferenctől való (*Pusztán ürügy a „romaügy”*), aki szintén hozzáteszi: „az általa hirdetett defetizmus... végső soron a Gárda igazolásául szolgálna”.

Cikkemben az őszinte beszéd és a problématisztázás gátjaként jelöltem meg azt a fölfogást, „amelynek hangadói minden hasonló konfliktust a rasszizmus-antirasszizmus tengelyen akarnak lokalizálni”. Révész Sándor (*Homok a fejekben*) szigorúan megrótt ezért, mondván: „Debreczeni... egyetlen ilyen »hangadót« sem nevez meg, állításának alátámasztására egyetlen idézetet sem hoz. Nincs is honnan.” Nincs? Talán nem vette észre: az általa szerkesztett rovatban most közölt párat: az imént idéztem belőlük. Idézek még bőven – tőle is. Mert bizony másik két válaszcikk szerzője – ő maga és dr. Bársony János (*Ideje van a változásnak!*) – szintén ezt a fölfogást képviseli, bár áttételesen. Ők nem rasszistáznak direktben, de jelzik: elfogadhatatlanul gondolkodom. Bársony így osztja az ést: „a bűnelkövetés személyes felelősség. Nem köthető népekhez, nemzetekhez, bőrszínhez. Konkrét egyének konkrét bűnéért nem állapítható meg kollektív felelősség... Nincsenek bűnös népek...” Mintha én bőrszínről, kollektív felelősségről vagy bűnös népről írtam volna. Ugyan már! Ré-

vész is a szövegemről startolva mondja: „ha valaki legális forrásból nem tudja fenntartani magát és családját, akkor illegálisból fogja... de ez... nem romaszpecifikus igazság... bajok vannak azzal, ha... »a« romákat vádolják bűnelkövetéssel”. Na és a szokásos lózungok: „aki lop, az lop, aki nem, az nem, akár magyar, akár roma... ha közösséget minősítenek tolvajnak... rágalmazzák őket, ami aljas dolog”. Persze, de mi köze ennek az én szövegemhez? Révész más esetekben (tolvaj politikusok, szegényparasztok, cselédek) furcsamód nem tekinti aljasnak az általánosítást. Kajánul idézi Illyéstől az uradalmi cselédek karakterológiáját: „semmijük sincsen, így... magyarul szólva, lopnak, mint a pinty. Társadalomtudományosan szólva... atavisztikus klánszellem vezérli őket...”

Akkor most hogy van ez? Léteznek társadalmi csoportok (szociális helyzetük és tradícióik által meghatározott szubkultúrák), amelyekben a lopás tipikusnak, gyakorinak, jellemzőnek mondható, vagy nem léteznek? Léteznek – kivéve a romákat? Aki a „romabűnözés” szót használja (én nem tettem!), az tényleg ezt mondja: „a romák bűnözők”? De ha így van, akkor a „fiatalkorú bűnözés” mért nem jelenti azt, hogy „a fiatalok bűnözők”? Komolyra fordítva: szerintem, akik a politikai korrektség jegyében letagadnak (egyes vidékeken napi empirikus tapasztalatként jelentkező) elemi tényeket, s egy kriminológiai értelemben indokolt megnevezést (használja bárki, bármilyen szándékkal) rasszistának bélyegeznek, azok – Illyéssel szólva – elfedik, ezért növelik a bajt.

Ezt teszik azok is, akik hamisan értelmeznek tisztességesen és világosan megfogalmazott mondatokat – ahogy esetemben tették. Mert hamis az az állítás, amely szerint „Debreczeni kifejezetten a cigányokról írja, hogy a rettenetes nyomorban két megélhetési forrás mutatkozik számukra: a segély és a lopás” (Bársony). Cigányokról írtam, de nem a cigányokról! A névelő – egyetlen betű – itt világokat választ el egymástól. A léte vagy a hiánya írói tisztesség és emberi becsület dolga. Hamis továbbá, hogy szerintem „minden romára egységesen érvényes a hiányos munkamorál, valamint a tulajdonhoz való sajátos viszony” (Mohácsi Erzsébet: *Válasz Debreczeni Józsefnek*). Nem írtam, nem írok, nem gondolok ilyet – kikérem magamnak. Azt se írtam, hogy „a hazai cigányság zöme” segélyből és lopásból él (Borovszky).

Aki pontosan és tisztességesen akar írni, annak pontosan és tisztességesen kell olvasnia. Ezt írtam: „A modernizáció... tömegesen söpörte ki a... piacról azokat a képzetlen, munkakultúrájukat tekintve is problémás rétegeket, amelyek közé a hazai cigányság zöme is tartozott. A Kádár-rendszer

utolsó évtizedeiben a munkaképes korú romák több mint hatvan százaléka állt alkalmazásban, napjainkra ez az arány húsz százalékra csökkent. *Egyes vidéki válságócokban* nulla százalékra. Az állandósult tömeges munkanélküliség a szűk két évtized alatt is óriási anyagi, életformabeli, mentális, kulturális és morális romlást idézett elő a szóban forgó cigány közösségek körében. Az új generációk *ezekben a válságócokban* már úgy nőnek föl, hogy jószerivel semmiféle tapasztalatot nem szereznek a munkás életforma vonatkozásában” (*utólagos kiemelések*). Ezek alapján – korrekt olvasás, korrekt írás – és korrekt szerkesztés(!) esetén – képtelenség a fentebb idézett általánosításokkal és „faji alapon” álló szemlélettel vádolni engem. Sajátossága tette a vitát, hogy két rovatban – a Hétvégében és a Fórumban – zajlott. Révész Sándor az egyikben vitázó félként, a másikban szerkesztőként szerepelt. Márpedig egy fenékkal nehéz két lovat rendesen megülni.

Révész három pontba sűríti kifogásait. 1. Semmivel se tudom (nem is lehet!) igazolni a közbeszédet romaügyben domináló balliberális szellemséggel szembeni kritikámat; 2. negligálok a romaüggyel „komolyan foglalkozók” álláspontját; 3. semmit sem írok arról, mit kellene tenni a javulás érdekében.

Kezdjük a végén. Előző írásom célja nem volt több (sem kevesebb!), mint exponálni azt a drámai problémát, ami a Magyar Gárda föllépése s az azt követő reakciók mögött valóságosan és fenyegetően létezik. Tamás Tibor és Vay Ádám (*Magyar vagyok, nem gárdista*) – s még sokan mások, akik nem írtak cikket a Népszabadságba – értették ezt. Nem volt (nem lehetett) ambícióm a romakérdés átfogó elemzése, ezért sem utaltam a téma általam is nagyra becsült kutatóira. Amikor „hangadókról” írtam, álmomban se gondoltam Bíró Andrára, Ferge Zsuzsára, Kemény Istvánra, Ladányi Jánosra – Révész itt félrevitte a vitát.

Hogy segítsék visszabillenteni, kielégítem a hiányérzetét: ideiktatom, mit tartok a romaprobléma kezeléséről. Meg fog lepődni, ez így összegezhető: „A konfliktusok élesedni fognak, egyre több tragédiához vezetnek, s a helyzet... javításának a költségei egyre magasabbak lesznek. Ha nincsenek összetett, átgondolt cselekvési tervek, melyek a szocializációs intézményektől, a családgondozástól az egészségügyön és a térségi rehabilitáción át a lakhatásig és a foglalkoztatásig minden dimenziót átfognak, s e programok végigviteléhez nincsenek források és politikai elszánás, akkor katasztrofális helyzet alakul ki.”

Igen, ezt ő írta, én pedig egyetérték minden szavával! Rosszul olvasta előző cikkemet, ha azt olvasta ki belőle, hogy mást gondolok, mint öt éve,

és hogy sokallom a problémák kezelésére fordított pénzeket. Épp ellenkezőleg: nekem is meggyőződésem, hogy amit a rendszerváltozás óta az egymást váltó kormányok, a politikai elit, összegezve: a társadalom anyagi és szellemi erőforrásai fölött rendelkezéssel és befolyással bírók megtettek a cigányság vérszenes leszakadó, és elnyomorodó rétegei, illetve az ebből származó bajok kezelése érdekében, az kevés. A ráfordítások felől nézve soknak tűnhet, az eredmény(telenség) felől nézve azonban kevesebb a semminél.

Hogy a romaügy kezelésére fordítandó – mértani haladvány szerint növekvő – anyagi és szellemi erőfeszítéseknek nincs alternatívájuk, abban biztos vagyok. Hogy mindez (ha realizálódik) mennyire lehet eredményes, továbbá, hogy egyáltalán milyen természetű eredményeket remélhetünk, abban bizonytalan. A roma társadalom maga is rétegzett földrajzilag, etnikailag, szociálisan, kulturálisan. Egy töredékük fölemelkedett az elitbe, illetve a középosztályba; a zömük változatos életstratégiákkal és eszközökkel küzd a teljes lecsúszás ellen; legalább egyharmaduk viszont végletes, kilátástalannak tetsző nyomorba süllyedt. Leszakadt, gettósodott, kriminalizálódott; kvázi társadalom alatti és törvényen kívüli státusba került. Ők azok, akik a már említett válságócokban lényegében segélyekből és törvénytelenül szerzett javakból élnek. Egyfajta etnikai szubkultúrát, sőt ellenkultúrát alkotva: elutasítván a környezetet, a „többségi társadalom” írott és íratlan normáit, kirekesztve és kirekesztődve, áldozatként és bűnősként. Az ő asszimilációjukra, integrációjukra vagy akár csak a velük való egymás mellett élésre ma alig látszik esély. A probléma bővítetten termelődik újra, és drámai módon eszkalálódik.

A válságkezelés politikai feltételei hiányoznak. Nem csak arról van szó, hogy a parlamenti pártoknak nincs stratégiájuk a romakérdésről. Hogy törekvéseik rövid távú szavazatszerző taktikák alkalmazásában merülnek ki. Hanem arról, hogy a pártpolitika jelen háborús világában ilyen stratégiák meghirdetésének, egyeztetésének és beindításának legegységesebb feltételei is hiányoznak. Ehhez nemcsak békés viszonyokra, de a békés verseny erőteljes korlátozására és óriási konszenzuskésztségre volna szükség. A többszörösére annak, mint amit az egészségügyi vagy a nyugdíjreform igényelne! Hogy magyarul mondjam: a romakérdés kezelésére fordítandó irgalmatlan erőfeszítéseket és áldozatokat a pártoknak közös erővel kellene – ha másként nem megy – lenyomniuk a többségi társadalom torkán. Erre belátható ideig semmi esély. Ez azért tragikus, mert a többségi társadalomnak – amelyben valóban széles körben rögzültek a cigányellenes in-

dulatok – valahogy meg kellene értenie, el kellene fogadnia és viselnie a romaügy kezelésére fordított pluszerőforrások okozta pluszterheket. Ha nem érték-, akkor érdekalapon. A saját érdekében – mert nincs más választása.

Ehhez azonban más szereplők mentalitásának is változnia kellene. S e ponton visszaértünk ahhoz a meghatározó pozícióban lévő balliberális felfogáshoz, amelynek hangadói – politikai korrektség, kisebbségvédő és emberjogi hevület, doktrinerség stb. jegyében – szerintem gátolják a bajok valós dimenzióinak feltárását, következképp a kezelését is. (Ők azok, akik Révész szerint nem léteznek, így nem is lehet tőlük idézni.) Akik példának okáért így írják le az oktatásban érvényesülő szegregációs folyamat mechanizmusát, idézem: „Azok a gyermekek, akiket mellőznek, akiket vélt alacsonyabbrendűségük miatt a tanítás során semmibe vesznek és összezsúfolnak, nemcsak rosszabbul teljesítenek, de személyiségük... is oly mértékben sérül, hogy nem kell csodálkozni az iskola világával... szembeni ellenálláson, esetleges agressziójukon” (Borovszky). A (Révész által közölt) szerző szerint tehát a rasszista szegregáció az ok, a lázadó személyiség és agresszió az okozat. Azt kell mondjam, ez köszönő viszonyban sincs az adott iskolák mindennapi valóságával, ahol inkább fordított a képlet, de minimum kölcsönhatás érvényesül.

Horváth Aladár erősebben fogalmaz. Ő így felel Tatai-Tóth András MSZP-s oktatáspolitikus kényszerű integrációt bíráló szavaira: „a pedagógiai fatalizmus és dilettantizmus végzetes hibáján túl, mélységes előítéleteknek ad hangot... Felszólítjuk ezért a képviselő urat... hogy ne tartsanak konzultációs előadásokat, találkozókat a helyi iskolavezetőkkel, pedagógusokkal, ne terjesszék téveszméiket, ne rontsák tovább gyermekeink esélyeit!” (Népszabadság, 2007. 10. 10.) Vajon milyen eredményt lehet elérni ezzel a militáns hanggal? Hogy a diszkreditáló, a problémák tisztázását és méltányos kezelését kizáró tónus politikailag is uralmon van, arra példa Arató Gergely oktatási államtitkár nyilatkozata, aki szerint „az integráció támogatása és a szegregáció elutasítása demokratikus minimum. Azt jelenti, nem tűrhetjük, hogy bármilyen indokkal, érvel, hátsó gondolattal... diákok jelentős részét rosszabb sorsba kényszerítsék, azért mert roma származásúak” (Népszabadság, 2008. 1. 9.). Értsd: aki mást gondol, az nem demokrata, esetleg hátsó (rasszista) szándékai vannak.

Tanulságos a népszabadságos Tóth Ákos minapi cikke is (Ráció, 2008. 1. 29.). Az amúgy szegregációellenes újságíró így fakad ki a lapja által közölt, az integráció sikerét kétségbe vonó felmérést követő reakciók láttán: „Másnap kitört a botrány. Szerkesztőségünket számos értelmiségi kereste

meg közvetlenül és informálisan, sokan a lapot hibáztatva azért, hogy egy kutatás »rossz minőségű eredményeit« közöljük. Többen a készítőik szakmai tudását kérdőjelezték meg az integráció ellenségeinek minősítve őket.” Tóth kénytelen megállapítani a szóban forgó szellemiség képviselőiről: „inkább elfordítják a fejüket, vagy a másik szakmai felkészültségét kérdőjelezzik meg, ha egy kutatás során nekik nem tetsző, de a valóságot tükröző eredményt produkálnak”.

Érdekes a hajdúhadházi iskola ügye is. Az Esélyt a Hátrányos Helyeztű Gyerekeknek Alapítvány (elnöke a velem is vitázó Mohácsi Erzsébet) bíróságon támadta meg az iskolát az ott zajló szegregációs oktatás miatt. Első fokon nyert, másodfokon nem, de nem ez az érdekes. Hanem Alföldi Lakatos Gábor helyi képviselő, kisebbségi bizottsági elnök, cigány kisebbségi önkormányzati tag nyilatkozata. Szerinte „az alapítvány keresetével beavatkozott az önkormányzat belügyeibe”. A roma szülők 99 százaléka aláírt egy állásfoglalást, amely szerint Hajdúhadházon nincs diszkrimináció, kisebbségi oktatás folyik. Alföldi Lakatos szerint „az alapítvány nem a hajdúhadházi helyzet megoldására, hanem a saját propagandisztikus céljaira használta fel a pert” (*Népszabadság*, 2007. 5. 3.). Idekívánczik egy idézet a neves liberális újságíró, Seres László tollából: „az összes szegregációellenes liberális ismerősöm, ha csak teheti, jól szituált alapítványi vagy magániskolába járatja a gyereket, és nem küldi a nyóckerbe, hogy önfeloldozó módon segítse ledolgozni mások hátrányos helyzetét” (*Zéróösszegű hazugság*, Hírszerző, 2007. 11. 18.).

Ezután következzenek (a Révész által is hivatkozott) Bíró András szavai. (Az alternatív Nobel-díjas Bíró a déli félteke több fejlesztési projektjében működött közre. Itthon létrehozta az Autonómia alapítványt, és civil kezdeményezések sokaságával támogatta a romák ügyét.) „A körülményekkel magyarázunk mindent. Persze, lehet mentőkörülményeket találni. Vég nélkül tudnám sorolni, mit jelent kirekesztettnak lenni – hisz magam is átéltem –, hogyan hat ez vissza arra, akit marginális helyzetbe szorítanak, hogyan lesz mások előítéletéből önbeteljesítő jóslat. Csakhogy az egyéni felelősséget nem semmisíti meg a történelem, nem magyarázható minden a körülményekkel. Erről azonban valami különös gátlás miatt nálunk – politikai korrektség ürügyén – nem esik szó. A rasszizmus természetével foglalkozó kutatók is csak egyik oldalról veszik szemügyre a problémát, a másiktól nem...” (*Élet és Irodalom*, 2005. 3. 11.).

Meg kell említenem még három ügyet. Elsőként a „fajüldözés elől” Strasbourgba menekült zámolyi romákét. Bár a menekülésnek szokatlan

formája busszal, hatályos útlevelemmel kiutazni Franciaországba, onnan hazajönni, fölvenni a szociális segínyt, sajtótájékoztatót tartani, nyilatkozni s újra kimenni – mindez nem zavarta azt a „negyven értelmiségit”, akik teátrális köszönőlevelet írtak a francia miniszterelnöknek, amiért országa befogadta a menekülőket. A levélírók elkövezték azt a blaszfémiát is, hogy ama tízezrekkel állították párhuzamba a zámolyiakat, akik egykor a diktatúra és az idegen elnyomás ellen vívott ’56-os forradalmat és szabadságharcot követő megtorlás elől menekültek. A 2001-es „menekülés” hátterében nem volt efféle hősi küzdelem (esetleg egy fiatalember agyonverése), de ez nem zavarta az aláírókat. „Megragadtam a lehetőséget, hogy demonstráljam: nem szeretem az idegengyűlöletet” – mondta egyikük (*Ascher Tamás, 168 Óra, 2001. 12. sz.*) Egy tipikus magyar balliberális értelmiségi tipikus mondata a rá jellemző individuális pátozzsal és doktrinerséggel.

A P. Józsikát, az ártatlan roma fiút ért rasszista támadás ügye karikatúraként mutatja az antirasszista jogvédelem működését. „Fasiszták leszúrtak egy 15 éves fiút!” – kezdte beszédét Tamás Gáspár Miklós a villámgyorsan megszervezett tüntetésen, ahol a szóban forgó szervezetek és aktivisták színe-java fölvonult. „A bűncselekmény egyértelműen rasszista indíttatású volt” – szögezte le Kolompár Orbán. Nem tudták még, ki volt a támadó, nem tudták, hogyan történt a támadás. Nem tudták, hogy a karddal szúró fiú szintén roma, s a védtelen áldozat (valójában nagydarab, erőszakos kamasz, akit pár év múlva hasonló támadás elkövetőjeként ítélnék majd el) előzőleg hosszan provokálta támadóját. Az uralkodó közéleti légkört (is) jellemzi, hogy Gyurcsány Ferenc kormányfő szintén szükségét érezte a demonstratív állásfoglalásnak, és elkövette azt a hibát, hogy ugyancsak a priori ítélte el a jelenséget a parlamentben. Miután kiderült a blamázs, és maga TGM is elnézést kért, Révész Sándor levezette (*Látszat és csalás, Népszabadság, 2005. 5. 23.*), hogy az idő előtti antirasszista tüntetés utólag is helyénvalónak ítéltető, mert „életszerű föltevés” állt mögötte.

A harmadik ügy: Olaszliszka. „Ez nem egy romaügy, gyilkosság történt, ez egy bűnügy” – mondta most Kolompár Orbán. Tehát roma áldozat: romaügy, roma tettes: nem romaügy. „Megdöbbenő, ahogy kezelte az olaszliszkai esetet a magyar sajtó.” Ezt már Bernáth Gábor (Roma Sajtóközpont igazgató) állapította meg, aki szerint „az olaszliszkai tragédia pillanatok alatt ‚cigányügygá’ vált a média tálalásában”. (*Népszabadság, 2007. 2. 17.*) Ez a legsúlyosabb eset mind közül. Nem egyedi jelenség: romák (névelő nélkül!) megrohanják és agyba-főbe verik az autóst, aki miután (vételesenül vagy hibázva) elütötte az elé szaladt gyereket (akinek esetleg a haja

szála se görbült), segítséget akart nyújtani neki. Az ilyen esetek etnikai, ha tetszik, szubkulturális vonatkozásai nyilvánvalóak: a törvény, a hatóság iránti teljes bizalmatlanság; önbíráskodás, a sérelem rapid megtorlása mint magatartásbéli norma; roppant erős családi, sőt nemzeti kötelekek, és még lehetne sorolni... Nem romák lakta utcában nem történt hasonló eset. Megkockáztatom: elképzelhetetlen.

„Nem a szegénység, hanem egy jól körülírható fekete kultúra áll a szaporodó bandabűnügyek és kérelések hátterében. Szemellenzősség lenne a problémát a kontextusból kiragadva csupán szociális eredetűnek tekinteni, hisz... gyökerei a fekete közösség létformájában vannak... Ez a probléma a fekete közösség egy részét érinti, és hagyjuk abba azt, hogy a politikai korrektségre hivatkozva úgy teszünk, mintha a két dolognak nem lenne köze egymáshoz.” Az idézet nem a Magyar Gárda vezérétől, hanem a volt brit kormányfőtől való. (*Tony Blair és a négerek*. Index, 2007. 4. 12.). Nehéz őt rasszistának vagy nácinak minősíteni. Ám ő is csak hivatali ideje utolsó napjaiban merete rászálni magát a fenti kijelentésekre, amikor – mint mondta – „teljes őszinteségre váltott”.

Magyarra fordítva: a cigányság ügyét se lehet pusztán szociális kérdésként kezelni. Szembe kell nézni a (szub)kulturális vonatkozásokkal is. E nélkül nem adható hiteles diagnózis – a nélkül nincs hatékony terápia. A roma elitnek is szembe kell nézni a helyzettel. Saját magával is. Bíró András mondja (a már idézett) interjújában: „Itt lenne az ideje, hogy a cigány elit elkezdjen legalább önmagával eszmét cserélni, vitatkozni a cigányság jövőjéről... nem elmerülni a belső küzdelmekben, presztízsharcokban... [Neki] kellene megfogalmaznia – már csak azért is, hogy a többségi politika elfogadja partnerének –, hogyan képzei a közösség jövőjét. A partnerséget nem lehet ingyen kapni, az nem hull alá az égből... ki kell verekedni... A roma politikusok beszélő viszonyban sincsenek egymással... A roma elit... főleg »kifelé« tevékeny. Nem azon fáradozik, hogy a roma polgárjogi öntudat, szervezettség, tehetség, lehetőség nőjön, erősödjön, hanem hogy a kormány jóindulatát megnyerje... Ha... bebetonozódik a mai siralmas állapot... ezért nem csak a gádsók lesznek felelősek... Aki nem tesz semmit saját sorsa jobbra fordításáért, azt más sem tudja abból kirángatni.”

A Magyar Gárda és a romakérdés kontextusában egyetlen megnyilvánulást találtam, amelynek minden mondatával, szavával, hangsúlyával egyetértek. Sólyom László köztársasági elnök írta le: „Sokkal általánosabb, mélyebb és makacsabb problémáról van szó, mintsem hogy beérhetnénk a szalagcímek és a napi politikai reakciók szintjével. Társadalmi probléma-

ként kell kezelni, együtt a nem csak a jobboldalon jelen lévő előítéletességgel, intoleranciával... Nyugalomra, nyitottságra és együttműködési készségre, valamint a kötelezettségek vállalására van szükség, mind a többségi társadalom, mind a cigányság részéről... (kiemelések tőlem: D. J.)

Végül álljon itt egy idézet a Népszabadság egyik, romakérdéssel foglalkozó újságírójától, Czene Gábortól: „Ijesztő, hogy máig nem indult tisztességes, szakmailag felkészült, elfogulatlan vita a cigányság helyzetéről. Olyan vita, ami nem reked meg az agyonrágott sémáknál... Nagy szükség lenne rá. A kőkemény rasszizmus és az emberjoginak álcázott lózungok közötti űrben megtelepedett a tévhiedelmekkel kevert bizonytalanság.” (*Cigánykerék*, 2006. 12. 9.)

Ebbe az űrbe kellene behatolni. Itt kezdeni el a vitát – mert már késő.

Ahogy előző cikkem végén is írtam: nyíltan és őszintén.

Az eddigiektől eltérően.

POLITIKAI HISZTÉRIA

Népszabadság, 2008. március 24.

Blaskó Péter kiváló színész, aki – szerény véleményem szerint is – méltó (lett volna) a Kossuth-díjra, de nem a színésztől akarok írni. Hanem Blaskó Péter politikai közszereplőről, aki – határozott véleményem szerint – elvezítette a józan ítélőképességét. Aki képtelen mérlegelni a valóság elemi tényeit, akit elvakít a gyűlölet. Aki (bár nyilván bátor demokratának hiszi magát) valójában se nem bátor, se nem demokrata, sőt: a jelek szerint fogalma sincs róla, hogy a demokrácia (s a diktatúra) mi fán terem.

A politikai hisztériának azok a veszélyes tünetei, amelyeket Blaskó föllépése mutat, nagyon elterjedtek mostanában. Uralkodóvá lettek nemcsak a jobboldali közvéleményben, a jobboldali sajtóban és a jobboldali pártpolitikában (eleve innen gerjesztik őket!), hanem lassan átítatják és megmérgezik az egész magyar közéletet. Aki túlzónak véli az én kijelentéseimet, tartson velem: nézzük meg együtt, milyen kijelentéseket tett Blaskó a kormányfőhöz intézett levelében.

„Ön ezt az országot tönkretette, kiárusította... szegénységbe, nyomorba, kilátástalanságba, depresszióba süllyesztette...” Ezek nemcsak túlzó állítások, de nyilvánvaló képtelenségek. Gyurcsány Ferenc 2004 ősze óta – három és fél éve – tölti be a kormányfői posztot. Nem kell megnézni a reáljövedelmek alakulását és az egyéb gazdasági és társadalmi mutatókat, hogy kijelentsük: ilyen pusztítást ennyi idő alatt csak a lázas képzelet vagy valamely idegen hadsereg okozhat egy országnak: parlamentáris rendszerben kormányzó miniszterelnök semmiképp.

„Ma már nincs az az értelmes ember – baloldalon sem –, aki ne látná, érezné, tudná, katasztrófa felé tartunk. A közgazdászok, tudósok, jobb- és baloldalon egyaránt, fogják a fejüket az Ön elhibázott lépései miatt.” Aki másképp látna vagy érezné, az tehát nem értelmes ember. Nem értelmes emberek mindazok a – Blaskó szerint nem létező, a nyilvános szereplések mennyisége és minősége szerint viszont elsőprő többségben lévő – közgazdászok és tudósok (beleértve az Európai Unió illetékeseit is), akik elkerülhetetlennek tartották, régóta sürgették, majd üdvözölték az államháztartás rendbetételét szolgáló (egyértelműen sikeres) konvergenciaprogramot. Továbbá azokat a reformokat, amelyek – az ellenséggé viselkedő ellenzék, az

olykor hasonló hozzáállást tanúsító érdekképviselések, az általuk tuningolt közvélemény, illetve a tökéletlen kormányzás együtthatójaként – úgy-ahogy beindultak Magyarországon.

Mondanám, hogy a levélíró nemcsak valóságérzékelésből, hanem demokratikus gondolkodásból is elégtelen bizonyítványt állít ki magáról, de fölösleges. Hisz tovább olvasva látjuk: ugyanő úgy aposztrofálja Gyurcsányt, mint „akit a sors szeszélye ennek a gyönyörű országnak az élére sodort”. Szögezzük le az egyszerű tény: a hivatalban lévő miniszterelnök a Magyar Köztársaság közjogi rendszerében nem a sors szeszélye folytán, hanem a szabad és demokratikus választások eredményeként létrejövő parlamenti többség akaratából nyer mandátumot az ország kormányzására. Így nyert mandátumot Gyurcsány Ferenc 2004-ben (még a 2002-es választások nyomán létrejött parlamenti erőterben), s így nyert 2006-ban is. Tegyük hozzá: a saját teljesítményének (előbb tanácsadóként, majd politikusként) mindkét alkalommal meghatározó szerepe volt a sikerben. Aki nem hiszi, kérdezze meg erről Orbán Vikort (akit szintén nem a sors szeszélye sodort a kormányruhához 1998-ban – ahogy 1994-ben Horn Gyulát sem és 1990-ben Antall Józsefet sem). Tegyük hozzá még azt is, hogy aki a neki kedves hatalom forrásának a népakaratot, az általa gyűlöltnek ellenben a (bal)sorsot tartja, az nem demokrata.

Nem demokrata, aki ma Istenhez fohászkodik az „önkény” befejeződéséért, s a „boldogabb időkben” reméli a „demokrácia” (értsd: Orbán Viktor) ismételt eljövételét – akitől majd boldogan átveheti a Kossuth-díjat is. Kérdem én: miféle „önkény” az, ahol a legmagasabb állami kitüntetéssel jutalmazták azt a művészt, aki szerepet vállalt az ellenzék kormányellenes népszavazási kampányában? Miféle „önkény” az, ahol ellenzék egyáltalán működik, és elsőprő győzelmet arat egy kormány elleni népszavazáson? Továbbá: ahol olyan kormányellenes nyílt levél jelenik meg az ellenzéki sajtóban, amilyent Blaskó Péter írt? (Csak zárójelben kérdelem: amikor 1981-ben átvette a Jászai Mari-díjat: a Kádár János politikai és Aczél György kultúrpolitikai vezetése alatt álló pártállam elismerését, majd 1986-ban, az ugyancsak pártállami miniszterelnökként ténykedő Grósz Károly idején az érdemes művész címet, akkor vajon mért nem jutott eszébe azokat visszatartani, és nyílt levelet írni egy ellenzéki lapban?)

Blaskó Péter most azért nem veszi át a Kossuth-díjat, mert kezét kellene fognia Gyurcsány Ferencsel. „Ha megtenném, nem simogathatnám meg soha többé a gyermekeim arcát, feleségem kezét.” Szerintem, aki ezt az embertelen mondatot leírta, annak valóban elvette az eszét a gyűlölet.

2008

2008

Ilyen szörnyűséget talán Hitler, Sztálin, Szálasi, Rákosi vagy Pol Pot kapcsán írhatna le az ember, ha az egész – díjastul, nyílt levelestül – nem volna teljesen élet- és valószerűtlen. Ez a mondat a politikai hisztéria – és hisztériakeltés – végletes megnyilvánulása.

Bibó István azt írja a politikai hisztériáról, hogy annak részese „ferde viszonyba kerül a realitással”. Tudniillik „nem abból indul ki, ami van... (ezért) lassan képtelenné válik arra, hogy bajainak... okát az okok és okozatok normális láncolatában megtalálja... Minden bajára olyan magyarázatokat keres, melyek a józan értelem és a tények színe előtt nyilván hamisak... A hisztérikus lélek keres valakit... akire minden felelősséget ráháríthasson... A primitív ember az őt érő természeti szerencsétlenségeket, melyeknek okait a maga tapasztalati anyagával megmagyarázni nem képes... mágikus erőknek, rosszindulatú szellemeknek tulajdonítja. A mágikus magyarázat értelmetlensége nyilvánvaló azok számára, akik a valódi okokat látják, és a mágikus magyarázat mögötti félelemben nem részesek, a szenvedő alanyról azonban lepattan minden logikus magyarázat... A hisztérikus lélek minden energiáját arra koncentrálja, hogy az őt fenyegető mágikus erőkön valami ellenmágiával úrrá legyen... Ha a környezet ad... elégtételt, a hisztérikus ebben éppen a maga világképének az igazolását látja, és éppen akkor veszt el a mértéket, mikor az áhított elégtételt megkapta...”

Az idézett sorok szerintem tökéletesen leírják Blaskó Péter lelkületét és magatartását. Leírják az egész fideszes jobboldal Gyurcsány Ferenchez való viszonyát is, amelynek forrása és kútfeje Orbán Viktor Gyurcsány-komplexusa. Az ebből fakadó roppant erős és szisztematikus bűnbakképző és gyűlöletkeltő kampány tanúi lehettünk az elmúlt években. 2003-tól, nevezett kormánytagsága kezdetétől, majd 2004-től, miniszterelnökké választásától, de különösen 2006-tól: amikor is – Orbánt legyőzve – újra elnyerte a kormányfői posztot. Oldalakon keresztül lehetne sorolni azokat a brutális kifejezéseket, minősítéseket és lejárató akciókat, amelyeken keresztül „a gyűlölet karmestere” (Orbán szegény Kónya Imrét nevezte így 1992-ben) hívei szívébe és agyába (?) véste: Gyurcsány maga a Gonosz. Akit le kell győzni, felelősségre kell vonni, s akit – legalább politikai értelemben – el kell pusztítani. Ez a politikai hisztéria munkál és eszkalálódik a jobboldalon, ez ölt testet az egyre vadabb Gyurcsány-ellenes indulatokban. Ez vette el a józanságát még az olyan (egykor) nagyszerű demokratáknak is, mint amilyen az első szabadon választott Országgyűlés elnöke (volt). (Nota bene, Blaskó vad indulata konzekvensőbb, ha tetszik, becsületesebb az övé-nél, aki csak a kezét utasította el, a díjat és a pénzt nem.) Ez a politikai hiszti

2008

jelenik meg abban a beadványban is, amelyben a minden mértéket elhagyó egykori jogvédő „emberölésért” akar vádat emeltetni Gyurcsánnyal szemben. Emiatt a hisztéria miatt kell „kordonok közt ünnepelni” március 15-ét, s immáron minden nemzeti ünnepet: nem pedig a „demokrácia” hiánya és az „önkény” tobzódása miatt, amikről Blaskó Péter fantáziál.

A helyzet előbb-utóbb drámai fordulatot vehet.

A Stop.hu írta március 14-én: „Egy leszerelt terrorelhárító tiszt szerint megnőtt a rizikófaktor, komoly veszélyben vannak a kormánypárti politikusok, élükön Gyurcsány Ferencel. Elindultunk egy úton, amelynek egészen biztosan merényletkísérlet lesz a vége. Előbb vagy utóbb valaki »hős« akar majd lenni, és meghúzza a ravaszt, akár Gyurcsány Ferenc meggyilkolására is készen állnak!” A nemrég leszerelt, saját biztonsági céget üzemeltető férfi jelenleg személyi védelmet lát el olyan közéleti személyiségek körül, akik potenciális célpontjai a radikális csoportoknak.

A Fidesz szerint csak a kormányzat luxusát szolgálják az operatív jelentések értékelése nyomán beszerzett golyóálló gépjárművek.

Bibó szerint: „A közösségi hisztéria kitermel egy vak, ádáz és korlátozott emberfajtát, mely elsősorban fogja elhinni és hangoztatni a hisztériára jellemző öncsaló ostobaságokat, kitermeli a hisztéria haszonélvezőit, akik a hisztéria hullámainak felületén úszkálnak... és kitermeli a hisztéria... hóhérlegényeit.”

2008

HORTHY ÉS ORBÁN

Népszabadság, 2008. június 14.

A baloldalon terjedőben a félelem: Orbán újbóli hatalomra jutása a Horthy-rendszer reinkarnációját hozza magával. Egy balos társaságban „vitéz nagybányai Orbán Viktor” visszajöveteléről tréfált nemrég valaki, ám a jelenlévőknek nem volt kedvük nevetni... Egy ismert újságíró a minap szarkasztikusan így fogalmazott: „a Horthy-korszakban születtem, s úgy fest, Horthy-korszakban fogok meghalni is”. Legutóbb a parlamentben egyenesen ezt mondta egy szocialista képviselő: „Orbán alól már csak a fehér ló hiányzik”.

Kénytelen vagyok cáfolni ezeket a balos hiedelmeket. Vajmi kevés ugyanis a valóság alapjuk. (Az Antallt illető vádaknak persze, ennyi se volt.) Igaz, Orbán a közelmúltban – szűk körben – maga idézte követendő példaként a kormányzó alakját a Magyar Gárda kapcsán, mondván: „úgy kell elbánni velük, mint ahogy Horthy Miklós elbánt a nyilasokkal; adni nekik egy pofont és hazazavarni őket”. A Fidesz vezérének azonban – bár titkon talán szeretné – aligha van köze Horthyhoz. Annak a politikai rendszernek pedig, amelynek a körvonalai lassan kibontakoznak az ő, illetve a párt különféle rendű-rangú korifeusainak a ki- és elszólásaiból, valójában semmi. Az ugyanis alapjaiban különbözik a két világháború közti magyar államrendezkedéstől: a fenyegető Orbán-rendszer merőben másnak ítélik.

A Horthy-rendszerénél rosszabbnak!

Ennek belátásához először is azt kell látnunk, hogy a mai magyar baloldal Horthy-rendszerről alkotott képe változatlanul sok érzellemmel, előítéllettel, sőt téveszmével terhelt. Erre a képre – teljesen érthető okokból – egyfelől erősen rányomja bélyegét a szörnyű végkifejlet: a háborús katasztrófa, a holokauszt borzalma, a nyilas rémuralom. Másfelől az a körülmény, hogy a baloldal meghatározó politikai ereje annak a kommunista állampártnak az utóda, amely 1945-48-ban a „fasiszta diktatúrának” minősített Horthy-rendszer tagadására építette a maga – „népi demokráciának” hívott, valójában totális diktatúráként egzisztáló – rendszerét, illetve legitimitását. A kontra-horthysta attitűd enyhülő mértékben, de végig megmaradt a poszttotalitárius Kádár-rendszerben, sőt – mint a fent idézett baloldali megnyilatkozások jelzik – túlélte a rendszerváltozást is.

Ám ha elvonatkoztatunk mindezekről, és tárgy-, illetve tényszerűen csak azt nézzük, amiről beszélünk – tehát a politikai rendszert –, akkor először is meg kell állapítanunk, hogy a két világháború között parlamentáris kormányzás folyt Magyarországon. A politikai berendezkedés az 1918-19-es rendkívüli állapotok után ugyanis visszatért az 1848-ban kialakított ('67-ben helyreállított) alkotmányos keretek közé (megszüntetve persze a dualista államszerkezetet, de megtartva a monarchikus államformát, király helyett kormányzóval). Figyelemmel a baloldal fent jellemzett Horthy-képére, a nem kívánt félreértések elkerülése végett külön kell választanunk a Horthy-rendszert és a Horthy-korszakot. Az utóbbi egyfelől – az 1919-ben történetekre való reakcióként – ellenforradalmi volt (markánsan jobboldali, antikommunista, antiszemita stb.), másfelől – a friss trianoni katasztrófa okán – eltökélten revizionista. Különösen az utóbbi tényező az, ami a harmincas évek közepétől egyre inkább – az elkerülhetetlennél jóval nagyobb mértékben – alárendelte az országot a német uralmi törekvéseknek. Ezek fokozatosan fölerősítették a hazai szélsőségeket, mind szörnyűbb belpolitikai konzekvenciákhoz (pl. zsidótörvények) vezettek, végül a már említett rettenetes végkifejlethez.

Ami viszont a Horthy-rendszert illeti (amely – kormányzati szisztémaként – lényegében az 1944. március 19-i német megszállásig, bizonyos elemeiben egészen az október 15-i nyilas hatalomátvételig egzisztált), az egyértelműen parlamentáris jellegű volt. Nem nevezhetjük ugyan demokratikusnak – főleg a szűk és torz választójog miatt –, diktatórikusnak azonban még kevésbé. Továbbá (a mai magyar történettudományban eluralkodott gyakorlattal szemben) autokratikusnak sem. Az akadémiai idegen szavak szótára szerint az autokrácia: „önkényuralom; zsarnoki egyeduralkodás; olyan kormányzati rendszer, amelyben a korlátlan hatalom egy személy kezében van”.

Horthy rendszerének ehhez semmi köze. Az állami szuverenitás legfőbb letéteményese itt az Országgyűlés volt, a végrehajtó hatalmat gyakorló kormány neki felelt, a kormányzás a parlament szabta törvényi keretek között zajlott. A kormányzó (akár a mai köztársasági elnök) egyszer küldhette vissza az országgyűlésnek megfontolásra a már megszavazott törvényt, de ha az ragaszkodott hozzá, akkor 15 napon belül köteles volt kihirdetni: államfői vétőről tehát szó sem lehetett. Horthy – kötött szabályok szerint – 30 napra elnapolhatta az Országgyűlést; tartós munka-, illetve döntésképtelenség esetén pedig fel is oszlathatta (ezt a mai elnök is megteheti 4 sikeres bizalmatlansági indítvány után, vagy ha a jelöltjét 40 napon belül

2008

2008

nem választják meg kormányfőnek). Ám aztán (akárcsak mostani utóda) köteles volt azonnal kiírni az új választásokat, még ideiglenesen sem vehette át a parlament jogkörét. Az igaz, hogy a harmincas évek végén bővültek a kormányzó jogosítványai, ez azonban korántsem a parlamentarizmus felszámolása, hanem éppenséggel a védelme jegyében történt: az erősödő náci befolyás nyomán idehaza is fenyegető antiparlamentáris szélsőségek ellensúlyozására. (Megszűnt például a parlament azon joga, mely alapján – törvény-, illetve alkotmányvétség címén – felelősségre vonhatta az államfőt. Nota bene: a mai magyar Országgyűlésnek eleve nincs ilyen jogosítványa: hasonló esetben csupán kezdeményezheti az elnök elleni vizsgálatot az Alkotmánybíróságnál, azt is csak kétharmados többséggel.)

Az is igaz, hogy – mai szemmel – émelyítő személyi kultusz övezte Horthy alakját, de ne feledjük, hogy az államforma hivatalosan monarchia, az ezeréves hagyomány folytatásaként. Az is megállapítható, hogy a kormányzó tényleges politikai befolyása nagyobb volt, mint a jogköre, ám ezzel együtt is maximum a tekintélyuralmi jelzővel illelhetjük az alapvetően parlamentáris elveken működő szisztémát. A kor mértékadó történésze így summázza Horthy szerepét: „sokkal inkább legfelső reprezentatív méltósággént, semmint a mindennapi politika operatív tényezőjeként vett részt a közéletben (Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó, 2004. 230. o.).

A rendszer fő fogyatékosága – egyben a demokrácia korlátja –, mint már jeleztem, a szűk és torz választójog volt. Vagyoni cenzus nem létezett, csak műveltségi és életkori, továbbá nemi. A nők csupán 30 év felett s a 6 elemi elvégzése esetén szavazhattak; a férfiaknál a határ 24 év és 4 osztály volt. Ez kétségtelenül szűkebb a nyugat-európai átlagnál (kivéve a konzervatív Svájcot, Belgiumot, Olaszországot és Franciaországot!), és inkább Délkelet-Európa akkori normáinak felel meg. Az össznépeség 28 százaléka rendelkezett választójoggal, ami a felnőtt (24 éven fölüli) férfiakra vetítve: 75, a felnőtt (30) nőkre nézve: 58 százalék. Sokkal súlyosabb volt ennél az Európában szinte példátlan vidéki nyílt szavazás, ami a jogosultak csaknem 80 százalékának korlátozta a szabad választását. Főleg ennek a következménye volt a (dualizmus korát ismétlő) hegemon pártrendszer, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy az ellenzék – bár szabadon tevékenykedhetett – képtelen volt választást nyerni. Miniszterelnököket is csak egyszer buktatott: amikor a kormánypárti többség egy része összefogott vele. Méghozzá a parlamentáris rendszer védelmében, azzal az Imrédy Bélával szemben, aki 1939-ben e rendszer ellen indított súlyos támadást.

2008

Hasonló eset körvonalazódott pár évvel korábban: az ugyancsak autokratikus és antiparlamentáris törekvéseket forszírozó Gömbös Gyula ellenében, akit csak a halála mentett meg a politikai bukástól.

Bizony, az a nagy helyzet, kedves bal- és jobboldali barátaim, hogy Orbán Viktor nem Horthy Miklós politikai örököse, hanem a parlamentarizmussal szembeforduló Gömbösé és Imrédyé! Természetesen régóta semmi köze a konzervatív liberális Bethlen Istvánhoz, és nincs már köze (hiába avatott neki szobrot!) Tisza Istvánhoz sem. Ezek ugyanis nemhogy parlamentáris politikusok voltak, hanem a parlamentarizmus megrögzött hívei. A baloldali olvasók bizonyára meglepődnek, de Tisza például ilyeneket mondott:

„Ha a tisztelt képviselőtársam azt mondja, hogy én rögeszmében szenvedek, hát igen: nekem rögeszmém, hogy Magyarország csak úgy állhat fenn mint szabad állam, ha fenntartja a parlamentarizmust a maga tisztaságában.” (Östör József: *Tisza István saját szavaiban*. Auktor Könyvkiadó, 2006. 33. o.). Meg ilyeneket: „Magyarok vagyunk, ennek a maroknyi nemzetnek tagjai, amelyik csak parlamentjében élhet nemzeti életet, érvényesítheti saját akaratát. Nekünk nemzeti létünk függ parlamentarizmusunk virágzásától... Ha magyarok akarunk maradni, ha mint nemzet akarunk élni, a magyar parlamentáris kormányzatot fenn kell tartanunk, s a tekintély, megbecsültetés és hatalom mind magasabb polcára kell emelnünk”. (Uo.: 34. o.) És illet: „A parlament színvonalának süllyedése végzetes csapás az egész magyar nemzetre.” (36. o.)

Manapság roppant érdekes és tanulságos – még mindig Tiszától – ez is: „Az emberiség fejlődése Görögországnak, Rómának, az olasz városoknak történetén és számos egyéb példán át szinte végzettszerű következetességgel tünteti föl a szabadságra vágyó népek alkotmányos életének azt a tipikus folyamatát, amely a patriarkális egyeduralomból az arisztokráciához, ebből a mind korlátlanabb demokráciához, s végeredményben a cezarizmushoz vezet. Az arisztokrácia zsarnoksága ébreszti fel a népek szabadságvágyát s a demokratikus irányzatokat; a kettő közti küzdelem és egyensúly jelenti a népek fénykorát; s a szabadság sírját végül a kizárólagos hatalomra jutott demos ássa meg.” (125-126. o.)

Mai helyzetünkben – a népszavazás után, amikor egy előre hozott választás Orbán kétharmados uralmával fenyeget – látnoki erejűnek tűnik: „Nincs kétség benne: a demokrácia felé haladunk... A kérdés csak az: lépést tart-e a társadalmi fejlődés a politikai fejlődéssel? Feljutnak-e a társadalmi fejlődés megfelelő polcára azon néprétegek, amelyek részt

2008

nyernek a nemzet sorsának intézésében; vagy pedig a politikai fejlődés előzi meg annak társadalmi előfeltételeit, s a demokrácia politikai formái nyernek erre meg nem érett rétegekre is alkalmazást? Kizárólag ettől függ: a szabadság, közjólét, fölvilágosodás, és nemzeti nagyság ügyét, a valódi haladást szolgálja-e a demokrácia, vagy pedig avatatlan kezekre bízva nemzetek és államok sorsát, lejárhatja a szabad intézményeket, zülleszt, veszélyt hoz az országra, s retrográd irányzatok számára készíti elő a talajt.” (127. o.)

Bethlen – a parlamentarizmus másik rendíthetetlen híve – e tárgyban így fogalmazott: „Mi demokráciát akarunk. De nem a nyers tömegek uralmát, mert azok az országok, ahol a tömegek uralma vált úrrá az egész nemzet fölött, a pusztulásnak vannak kitéve.” (Idézi Romsics: 223. o.)

A dualizmus és a Horthy-korszak két vezető államférfija tehát nemcsak a parlamentarizmus, hanem a demokrácia hívének is vallotta magát. Konzervativizmusuk azonban óvatossá tette őket. Hogy nem minden ok nélkül, arra példa lehet az 1939-es választás, amely már kiszélesített és titkos választójog alapján zajlott. Ám a gyors demokratikus jogkiterjesztés az adott politikai konstellációban nem a baloldal javát szolgálta, hanem a jobboldali szélsőséget hozta helyzetbe: a nyilasok és hasonszórú társaik hirtelen 49 mandátumot (csaknem 20 százalékot) szereztek. (Ma természetesen nincs mód revízió alá vonni az általános választójogot. A népszavazás szerepéről azonban – amely felelőtlenül alkalmazva láthatóan alkalmas a parlamentáris kormányzás szétverésére – volna okunk gondolkodni. Ma már inkább csak: lett volna – főleg az alkotmánybírósnak.)

Nézzük ezek után, hogyan viszonyul a parlamentarizmushoz Orbán.

Hogy miniszterelnökként mit tett a kormányzás fölötti parlamenti kontroll lazításáért, azt jól tudjuk: háromheti ülésezés, kétéves költségvetés, a vizsgálóbizottságok megbénítása, a házbeli szereplés redukálása stb. Láttuk a 2002 után politikai stratégiává szerveződő vezérelvű populizmust is: a néma levente három és fél évig tartó színre vitelét a Házban, az utcai demonstrációkat, a templomi szónoklatokat, a „polgári köröket”, a faluparlamenteket, a nemzeti konzultációt, a 72 órás ultimátumot s a többi. Lássuk most – Tisza és Bethlen után – Orbánt, mit is mond ő a parlamentarizmusról:

„Meglehet, pártjaink és képviselőink az Országgyűlésben ellenzékben vannak, de mi, akik itt vagyunk a téren, nem lehetünk, és nem is leszünk ellenzékben, mert a haza nem lehet ellenzékben. Legfeljebb egy kormány kerülhet ellenzékbe a saját népéhez képest.” (Dísz tér, 2002. május 7.)

„Van, aki a parlamentre teszi a hangsúlyt – én a demokráciára.” (MTV1. A szólás szabadsága, 2005. február 21.)

„Az október 1-jén megválasztott képviselők közül létrejövő testület lehet az önkormányzati ellensúly, amely két esetben politikai vétőjoggal élhet a parlament és a kormány döntésével szemben: a költségvetés és a Nemzeti Fejlesztési Terv elfogadásakor. Az önkormányzati választáson ugyanaz a 8 millió ember dönt majd, mint a parlamenti választáson, a megválasztott önkormányzati képviselők demokratikus felhatalmazása tehát ugyanolyan értékű, mint a parlamenti képviselőké.” (Magyar Nemzet, 2006. szeptember 11.)

„Ma a közbizalmat nem a parlamenten belüli mozgásokkal kell helyreállítani, hanem végre azzal az élménnyel, hogy az emberek látják, hogy ők döntenek a legfontosabb kérdésekről... Magyarországon a legfontosabb kérdésekben az embereknek kell döntenie... Nem arról szól a demokrácia, hogy négyévente elküldhetjük őket vagy sem, és nem is fogok beletörődni, hogy erről szóljon.” (TV2, Mokka, 2007. május 23.)

„Egy demokráciában az embereknek két lehetősége van. Az egyik, hogy a közvetett demokráciában bíznak... elmegyünk a parlamenti választáskor szavazni... és akkor bízhatunk az ország vezetőiben, választott képviselőinkben. Na de Magyarországon... az embereket becsapták, félrevezették... tehát a magyar emberek ma nem bízhatnak a közvetett demokráciában... ezt nem javasolnám a magyaroknak... A másik lehetőség, hogy a közvetett demokrácia helyett a közvetlen demokrácia eszközhöz folyamodik. Ez a népszavazás... hogy néhány konkrét kérdésben... én, mint nép, mint választópolgár közvetlenül döntsék. Nem a politikusokon keresztül.” (Inforádió, Aréna, 2007. május 23.)

„A közvetett demokrácia, a parlamentáris demokrácia elvette tőlük a lehetőséget, hogy a kezükbe vegyék az ország sorsát. Ilyenkor... az embereknek a közvetlen demokráciához lehet fordulniuk... Meglátjuk, ki az úr: a gálya vagy a víznek árja?” (Magyar Hírlap, 2007. május 26.)

„Magyarországon pedig ma nincs demokrácia. Ehelyett demokrácia nélküli többpártrendszer működik. Az intézmények csak a demokrácia hiányát elleplező paravánként szolgálnak... Van, aki azt állítja, hogy az intézményrendszer, vagyis a demokrácia fundamentuma rendben van. Mégis el kellene gondolkodni azon, hogyan jöhetett létre ez a mai világ. Nem lehet, hogy a szereplőkön túl az intézményekkel is baj van? Miért nem tudták megvédeni magukat a demokrácia elleni támadásokkal szemben? Az a legkevesebb, hogy közvitára bocsássuk az alkotmányos intézményrend-

szer alapjait érintő kérdéseket... Jól szabályozott-e például az államfő és a parlament viszonya.” (*Magyar Nemzet*, 2007. június 2.)

„A politikai irányt, amely egy nemzet életét meghatározza, a népakaratnak kell kialakítania... minden magyarországi hazugsággal és csalással megnyert választás ellenére... Ha az alkotmányos rend nem tudja szolgálni a demokráciát, mert a mostani körülmények között Magyarországon nem tudja... akkor meg kell teremteni azokat az alkotmányos intézményeket és garanciákat, amelyeknek a segítségével a magyar demokrácia meg tudja védeni saját magát... Egyszer kell majd nyernünk, de akkor nagyon.” (*Tusnádfürdő*, 2007. július 22.)

A fenti szemelvénygyűjtemény nem igényel kommentárt: önmagáért beszél. Vegyük még hozzá a derék Stumpf István legutóbbi interjút az MR1-en vagy a TV2-n, amelyekben egy új alkotmányos rendről értekezett. Szerinte jelentősen növelni kell a köztársasági elnök hatalmát a parlament s az annak kontrollja alatt működő kormányfő rovására. Az elnök mandátumát akár nyolc évre meg kell hosszabbítani, a kormányzást politikamentessé tenni, technikai szerepre redukálni („felszabadítani az ideológiai vallásháború alól”, „politikai iszapbirkózás” helyett „az ügyekkel” kell foglalkozni stb.) Aligha véletlen, hogy Orbán volt minisztere régóta az alkotmányos rendszer „generáljavításáról” beszél, hogy „ki kell terjeszteni a részvételi demokrácia rendszerét”.

Gondoljuk ehhez hozzá a nagy hatalmú elnök által uralt, kétharmados többséggel bíró, vasszegymű kormánypártot; az elnöknek szolgáló rendőrséget s a titkosszolgálatokat (hisz így osztható ki a gárdának – és bárkinnek – egy-egy jól irányzott pofon); mindez persze egyházi áldással. Vegyük ehhez még egy új, bármikor az aktuális helyzethez igazítható választójogot (magas parlamenti küszöbvel, a határon túliak állampolgárságával); egy második kamarát, feltöltve saját emberekkel (az egyházi főméltóságoktól az MTA elnökéig); egy szintén saját emberekkel (15, de ha kell, 21 főre) felduzzasztott, vagy ha az kell, akkor kasztrált Alkotmánybíróságot; meg egy tetszés és igény szerint átszabott népszavazási törvényt. Mi kell még? Egy új médiatörvény: totálisan uralt közmédiával és jól megrendszabályozott privát sajtóval. Meg amit csak akarnak! Hisz kétharmados többséggel mindent – és mindennek az ellenkezőjét – lehet! Bármely posztra, bárki megválasztható. És bizony-bizony: adott esetben akármelyik képviselő mentelmi jogát föl lehet függeszteni!

Nem folytatom. Talán elég ennyi, hogy belássuk: Orbán nem visszafelé tart az időben. Nem egy konzervatív, arisztokratikus parlamentarizmus,

nem a múlt, nem a Horthy-rendszer felé. Hanem előre: egy, a modernség és az archaizmus félelmetes elegyét megvalósító populista-fundamentalista autokrácia felé. Amihez képest a Horthy-korszak kormányzati rendszere kedélyes, már-már idilli szisztémának tűnhet majd. (Ismétlem: a rendszerről beszélek, és nem az adott kor konkrét politikai kényszereiről és borzalmairól!)

Az eddig elmondottakon túl az már igazán csak nüansznyi különbség, hogy Horthy a maga módján ráadásul még kiszámítható úriember is volt...

VÁLASZ EGY POLITOLÓGUS HALLGATÓNAK

Népszabadság, 2008. július 12.

A korábbi írásomra (*Horthy és Orbán, június 14.*) reagáló, a magáét (*Pánik vagy bizalom, július 24.*) politológushallgatóként jegyző Mohay Gergelynek – noha írása nélkülözi az érdemi érvelést továbbá elemi tévedésekkel, sőt képtelenségekkel van tele – azért válaszolok mégis, mert ezek a tévedések és képtelenségek széles körben elterjedtek a mai közbeszédben. Elterjedt sajnos az a mentalitás is, amit a szerző képvisel.

Pedig cikke elején még azzal biztat, hogy igyekszik nekem „érdemben válaszolni”, ám rögtön kiderül, hogy ez nála ilyesmit jelent: „szeretném megnyugtatni, hogy Orbán Viktor *semmi szín alatt* nem hozható összefüggésbe Imrédy Bélával és Gömbös Gyulával... Ők egyértelműen antiparlamentáris elveket vallottak, konkrét intézkedéseket is tettek a parlament jelentéktelenné tételére, és egyértelműen a demokrácia fogalmakörén kívül fogalmazták meg céljaikat.” Elmondja még, hogy Gömbös kezdetől fajvédő volt, Imrédy mozgalma nem sokban különbözött a nyilasokétól, s hogy ő a „ténykedésével csak felerősítette a szélsőjobb térnyerését”.

Ha valaki cikket ír, jó, ha tisztában van vele, mi az értelme annak, amit leír. A „semmi szín alatt” azt jelenti, hogy: semmi szín alatt. Semmilyen vonatkozásban, semmilyen tekintetben. Egy ilyen kijelentés igazolására ezért aztán nem alkalmas pár példát fölsorolni, amelyek az Orbán és Gömbös vagy Imrédy közti különbséget illusztrálják. Persze, Orbán a gömbösi értelemben nem „fajvédő”, főleg nem a „kezdetektől” (sőt a legkevésbé sem hasonlít Gömbösre abban, hogy az elvei mellett a kezdetektől szilárdan kitartana). Ám a tekintetben (azon „szín alatt”), hogy kormányfőként ő is „konkrét intézkedéseket tett a parlament jelentéktelenné tételére”, bizony „összefüggésbe hozható” Gömbössel és Imrédyvel. Ezek közismert dolgok: a parlamenti ülésezés megritkításától a kormányfői jelenlét redukálásán át a kétéves költségvetésig. Én is fölsoroltam őket előző cikkemben (is). Hogy lehet ezektől eltekinteni?! A Fidesz elnöke netán azon „szín alatt” sem vethető össze Imrédyvel, hogy az ő tevékenysége is – mondjuk, 2006 őszén – „felerősítette a szélsőjobb” térnyerését?

Előző cikkemben sokat idéztem Orbán szövegeiből, amivel sokszorosan alátámasztottam azt a tételemet, hogy ő – bevallottan – a parlamen-

tarizmus negligálására, sőt fölszámolására tör. Mohay Gergely megengedi magának, hogy ezt így kommentálja: „Őn kis túlzással a következőt tette: idézte Orbán Viktor azon beszédrészleteit, amelyben szerepelt a parlament szó... [De] nem vette tekintetbe, hol, milyen közönség előtt, milyen helyzetben, mire reagálva hangzottak el az idézetek.”

Mit nem vettem figyelembe? Ha bárki úgy gondolja, hogy Orbán általam idézett parlamentellenes, mi több, a demokrácia alapvető normáit sértő szövegei más jelentést, sőt egyenesen parlamentbarát, illetve demokratikus értelmet nyernek, ha figyelembe vesszük a beszédhelyzetet, a közönséget stb., akkor álljon elő a konkrét szövegek és a konkrét helyzetek elemzésével, és igazolja a tételét! Vagy ha tud olyan szöveget idézni a fideszes vezértől (az utóbbi évekből!), ami az ő parlamentarizmus iránti elkötelezettségét igazolja, akkor ne habozzon, hanem idézzon – egyet legalább! Mohay Gergely úgy akarja lesöpörni az én részletesen dokumentált állításaimat, hogy ő a maga cikkében egyetlen megveszekedett mondatot se idéz. Csak ex cathedra kijelenti: „Orbán Viktor... egyértelműen a demokrácia fogalmakörén belül gondolkodik és, ha valaki, ő jól tudja, hogy mit jelent egy diktatórikus rendszer ellen a jog eszközeivel küzdeni, és mit jelent egy demokráciát működtetni.” Tényleg? Komolyan tetszik mondani? Miféle módszer ez? Melyik főiskolán vagy egyetemen oktatják erre a leendő politológusokat? Hogy egy részletesen alátámasztott állításra mindenfajta igazolás nélkül, a saját hitük vagy meggyőződésük pusztá deklarálásával válaszoljanak? Ráadásul inszinuálják is a vitapartnerüket, mondván: nem tartják „értelmiségihez illő magatartásnak”, hogy „felnagyítja” a dolgokat, és „torz képet vizionál a jövő Magyarországról”. Tessék mondani: konkrétan hol, mit és hogyan nagyítottam föl? És mit torzítottam el? Kérem tételesen fölsorolni, leleplezni! Mohay Gergely nem tesz ilyet, ő megelégszik azzal, hogy kijelenti: hagyom magam „befolyásolni az Orbán Viktort lejárato kampány által”. Aha! Szóval az ellenséges propaganda befolyása alá kerültem. Mert ha nem így lenne, akkor mit is kellene tennem? „Az... írástudó feladata... nem az, hogy alátámassza, felerősítse az efféle politikai eszközöket, hanem hogy a politika napirendjétől függetlenül (? – D. J.) felhívja a figyelmet bizonyos társadalmi kérdésekre, veszélyekre, problémákra, és... megoldást, alternatívát kínáljon.”

Hoppá! Az értelmiség ne foglalkozzon napi politikai kérdésekkel? És ne nagyítsa föl a problémákat, hanem kínáljon megoldást? Honnan olyan ismerős ez a szöveg? Biztos, hogy egy ifjú politológushallgató írta, és nem egy nyugdíjas párttitkár? A kérdés (bár tréfás) nagyon is indokolt, mert

2008

2008

el se tudom képzelni, hogy az ország melyik politológiai tanszékén oktatnak efféléket: „A közvetlen és a közvetett demokráciát nem szembeállítani kell, hanem arra törekedni, hogy a demokrácia e két megnyilvánulási formája megfelelően kiegészítse egymást. Nincs fordított az arányosság a közvetlen és a képviseleti demokrácia között. Az egészséges demokrácia a kettő ötvözete... természetes, hogy a mindenkori ellenzék népszavazással próbálkozik.”

Körösényi András professzor (alighanem a legkiválóbb magyar politikatudós) nemrég így írt a népszavazásról: „a tisztán parlamentáris kormányzattal bíró alkotmányokban nincs is ilyen intézmény. De általában is kivételnek számít az a néhány demokrácia, ahol az iniciatíva egyáltalán létezik: Európában Svájc... A parlamentáris alkotmányok többségében legfeljebb a petíciót ismerik... [ami] parlamenti tárgyalást eredményezhet, de nem vezet népszavazáshoz... A referendumot legfeljebb kivételes esetekben alkalmazzák, de... mindig a kormány, államfő és/vagy a parlament kezdeményezi: az állampolgároknak nincs ilyen joguk.” (*Alkotmányos-e a népszavazás?*, 2007. december 2.)

Idézhetünk bármely politikatudományi alapismereteket közlő tankönyvből is. Azért választom a Corvinus Egyetemét (*Politika és politikatudomány*. Szerkesztette: Gallai Sándor-Török Gábor), mert az ottani politológiai tanszék vezetője, Lánczi András manapság Orbán egyik tanácsadója, az alábbi szöveget pedig maga Navracsics Tibor írta (aki szintén politológus volt – ma Orbán frakcióvezetője): „a parlamenti szuverenitás azt is jelenti, hogy... nincs semmilyen lehetőség a közvetlen demokrácia olyan intézményeinek alkalmazására, mint például a népszavazás... A parlamenti szuverenitás és a népszuverenitás összeegyeztethetetlen fogalmak... A többségi demokrácia lényegét az adja, hogy a választások során előállított többség uralmának... nincsenek sem intézményes, sem intézményen kívüli korlátai. A rendszer alapvető működési elve az, hogy a többséget ruházza fel meghatározott időre a népuralommal járó jogosítványokkal, s a kisebbség csupán (újabb) választások eredményeként kerülhet olyan helyzetbe, hogy érdekeit... érvényesítse.”

Ezt illik tudni általában a parlamentáris vagy többségi demokráciáról, ami – szemben Mohay Gergely vélekedésével – nem „a felvilágosodás gondolkodói által megálmodott modell”, hanem a több évszázados brit fejlődés szerves folyománya, amit Montesquieu és társai legfőljebb leírtak. A szerzőnek (és még sokaknak) üzenem továbbá, hogy a „törvénykezést” nem a parlament, hanem a bíróság végzi – az előbbi dolga a törvényhozás, de

ez bagatell. Nem az, hogy a szerző „felháborítónak érzi” a jelen politikára alkalmazott történelmi analógiák „módszerét” – „bármely oldalról jöjjön is”. Pedig azokból (lásd: *historia est magistra vitae*) sokat lehet tanulni (főleg, ha az iskolában nem ragad az emberre semmi tudomány). Az valóban felháborító, ha kellő distinkció nélkül, illetve tisztességtelenül alkalmazzuk az analógiákat, de azt könnyű tetten érni – rajta!

Amúgy, ha valamitől viszolygok, akkor az a méltányosság látszatát keltő, konkrétumok nélküli, hamis középén állás, amelyet a „bármely oldalról jön” általánosító (és általánosan elterjedt) lózungja tükröz. Az olyan – politikai elemzésként előadott – széplelkűségektől pedig émelygek, mint amilyen ez: „Magyarország legnagyobb problémája a kölcsönös bizalom hiánya. Nincs bennünk bizalom a másik ember iránt, és nincs önbecsülésünk sem.”

Lehet, hogy Mohay Gergelynek nincs – nekem van. Ezért aztán nem-hogy „egy platformon” nem vagyunk, de szerintem egy planétán sem.

AZ ELNÖK TISZTESSÉGE

Népszabadság, 2008. július 27.

Majtényi László, az ORTT új elnöke a köztársasági elnök vejét kérte föl a médiahatóság szóvivői teendőinek ellátására. Az elnök veje így immár egyszerre két közhivatalban láthatja el ezt a funkciót, hisz nem sokkal korábban Fülöp Sándor, a jövő nemzedékek frissen megválasztott ombudsmanja is őt bízta meg hivatala sajtókapcsolatainak intézésével.

A fenti hír két hete röppent föl a Népszava információja nyomán. Akkor számos helyen megjelent, a köztvé híradójától az internetes portálokig, és téma lett Bolgár György beszélgetős műsorában is a Klubrádión. Ám másnap már senki se beszélt a dologról (már ott tartunk, hogy minden csoda egy napig tart?), a magyar sajtó, a politika, a közvélemény napirendre tért az ügy fölött.

Kétségbe vagyok esve emiatt. A számomra megdöbbentő hír miatt is, a hírt kísérő süket csönd miatt is. Elmondom, miért. Mint tudjuk, a szóban forgó közintézményekbe a köztársasági elnök jelöl, az ombudsmani hivatal élére egyedül, a médiahatóság élére a miniszterelnökkel közösen. Fülöpből és Majtényiből tehát úgy lett zöldombudsman, illetve ORTT-elnök, hogy Sólyom László előterjesztette őket az Országgyűlésnek (az utóbbit Gyurcsány Ferencsel együtt). Pár hónapra rá aztán az elnök jelöltjei fizetett státust adtak az elnök vejének. Mindketten.

Hogy érzékelhetőbb legyen, mi történt, vegyünk egy testközelibb példát. A városunkban (a kerületünkben) a közgyűlés a polgármester embereit ülteti a helyi tévé meg a vízmű vezetői posztjára. Az új főnökök alatt meg se melegszik a szék, ők máris állást adnak a polgármester vejének, aki így a tévé és a vízmű sajtófőnöke lesz, egy személyben. Ugye, hogy a városban (a kerületben) ez kiverné a biztosítékot? Akkor tegyük rá még egy lapáttal, lépünk vissza egy negyedszázadot. Emlékeznek rá, mikor a tanácselnök (vagy a párttitkár) vejét hasonló módon tették be egyszerre két közüzemi vállalatba, ugyanabba az állásba? Nem emlékeznek?

Akkor viszont megkérdezem: hogy eshetett ez meg a Magyar Köztársaságban – két évtizeddel a rendszerváltozás után – a legcsekélyebb botrány nélkül? Csak ezért nem mondom, hogy a Lajtától nyugatra égbekiáltó skandalum lett volna az ügyből (helyettesítsük be a képletbe, mondjuk,

Sarkozy vejét plusz a francia sajtót, a francia ellenzéket meg a francia közvéleményt!), mert ott eleve nem történhetne meg ilyesmi. Elképzelni sem lehet! Csakhogy mi a Lajtán innen vagyunk (egyre innenebb), fölösleges hát dramatizálni a dolgot, mondhatja bárki. Cseh Tamással és Bereményi Gézával szólva: „volt már ilyen, és lesz ilyen még”.

Nem igaz: ilyen még nem volt.

Pár éve szóvá tették a baloldalon, hogy a köztársasági elnök fia annál az ORTT-nél dolgozik, amelynek elnökét az apja jelöli. Csakhogy amikor Mádl Ferencet elnökké választották, Mádl András már ötödik éve ott dolgozott (még jó, hogy nem rúgták ki az apja miatt).

Antall Józsefnek is volt egy ügyvéd fia. Apja miniszterelnöksége idején az irodája semmilyen állami megbízást nem kapott. Egyszer képviselt egy külföldi magáncéget az ÁVÜ privatizációs pályázatán, egy HungarHotels szálloda eladásakor – és veszített! Ó, az még egy más világ volt...

Meg egy más miniszterelnök – legalábbis Orbánnal és Medgyessyvel összevetve. Az előbbi esetében már 1993-ban befolyt pár – állami pénzből lett pártpénzzel érintkező – millió az apa cégébe a bányaprivatizáció során, noha a fiú akkor még nem volt miniszterelnök. Miután az lett – rá egy évre, 1999-től – az apja már egy állami cégnek, a Dunafernek szállította a dolomitot. Ráadásul úgy kötöttek vele szerződést, hogy előtte főntről eszközöltek némi személycserét a szóban forgó vállalat vezetésében.

Medgyessy fia uniós lobbicéget alapított. Állami céggel és közpénzzel nem került kapcsolatba – legalábbis közvetlenül nem (mint most Sólyom veje!), de olyan nagy magáncégekkel igen, amelyek erős szállal kötődtek az államhoz. A Matávval például, amely a széles sávú internet kiépítéséhez öt évre szóló, többmilliárdos adókedvezményt kapott a kormánytól. A kormányfő fiának cége pedig nem sokkal később százmilliós megbízási szerződést a Matávtól. Minden szabályos volt (akkor is). Csak épp tisztességes nem volt (akkor sem). Hasonló látszat keletkezett a Vegyészter kapcsán. Állami megbízás a cégnek autópálya-építésre egyfelől, tartós szakmai tanácsadásra szóló szerződés a cégtől a kormányfő fiának másfelől. Több mint kínos.

Ennél kínosabb csak Torgyán ügye volt: a pitiánersége miatt. Neki a menyét ültették be a Malév igazgatótanácsába. A Medgyessy gyerek dolgával összevetve ott: nagy pénz, kis blama, itt: kis pénz, nagy blama. De a legkínosabb a mostani ügyvel való párhuzam. Akkor a meny – most a vő. Akkor hetekig tartó botrány – most kínos hallgatás. Akkor Torgyán – most Sólyom! Leírni is rettenetes: a pitiánerség hasonló.

2008

2008

Akkor a parlament plenáris ülésén a miniszter apóst interpellálta Veres János MSZP-s képviselő. Azt firtatta: része-e a kormányzat családbarát politikájának, hogy a Torgyán familia két tagja is jelentős állami beosztást kapott. A kisgazda pártelnök így védekezett: „Miközben suk-sükölő elvtársak ülnek különböző pozíciókban, csak azért, mert valaki a Torgyán családhoz tartozik, nem kell feltétlenül hátrányt szenvednie.” A miniszter após méltatta menyét, leszögezte, hogy kiváló szakember, a kinevezése pedig a társasági törvénynek megfelelően történt. (A miniszter menyét természetesen akkor se maga az após ültette be az állami pozícióba, hanem – többszörös áttétellel – annak az ÁPV Rt.-nek a vezetője, akit a kormány(fő) nevezett ki. Gransperger Gyula annak idején „bizalomerősítő politikai megfontolásnak” minősítette a kinevezést, olyan kompromisszumnak, ami azt szolgálja, „hogy a kormányzatot egységesen a cég megújítása mögé állítsák”).

Most persze nem kerülhet sor ilyen kínos szcenákra. Egyrészt, mert Sólyom merőben más emberi minőséget képvisel. Az ő formátuma, az ő személyisége, az ő méltósága (ha tetszik: az ő gögje) toronymagasan a Torgyáné fölött áll, a két embert nem szabad egy napon említeni. Azaz: csak nem szabadna! Fájdalom, most mégis muszáj!

Ám van itt még valami. A fent idézettekhez hasonló kínos jelenetek másrészt azért sem fordulhatnak elő, mert a köztársasági elnök – szemben a miniszterelnökkel és a miniszterekkel – nem interpellálható. Ő ugyanis nem áll parlamenti kontroll alatt. Ám ebből az következik, hogy neki – morálisan – toronymagasan kell állnia. Fölül minden félreérthető, rossz látszaton: rá még a gyanú árnyéka sem vetülhet! Őrá százszorosán igaznak kell lennie a (Kósáné Kovács Magda által elhíresített) mikszáthi mondásnak, amely minden demokrata politikusra vonatkozik (csak sajnos zömmel egyáltalán nem igaz): „nem elég becsületesnek lenni – annak is kell látszani”.

A látszat Sólyom esetében most rettenetes. Gransperger Gyula helyett ezúttal Majtényi Lászlót kell idéznünk, akinek a Klubrádióban elhangzott szavai szerint „eszébe se jutott, hogy a kinevezés a közvélemény számára gesztusnak tűnhet a köztársasági elnöknek, aki tisztségébe jelölte”. „Összeférhetetlenségről sem lehet szó” – mondta, hisz a megválasztását „nem Sólyom kezdeményezte”, ezért hálával sem tartozik neki. Elmondta még, hogy a vő „jó szakember”, éveken át a Magyar Nemzet parlamenti tudósítója volt, később a Heti Válasz újságírójaként számos interjút készített ombudsmanokkal, így vele is. Majtényi, állítása szerint, csak arról nem tudott, hogy Sólyom veje – aki évek óta lát el ilyen feladatot az ombudsmani hivatalban – már Fülöp Sándor sajtósa.

Ezek a kijelentések kínosabbak a Granspergerénél, aki legalább őszinte volt a maga cinikus módján. Mert mit kezdjünk azzal az állítással, hogy az ORTT-elnök jelölését nem az elnök kezdeményezte? Hát ki? A miniszterelnök? E szerint ő mondta volna ki elsőként a kulisszák mögött Majtényi nevét. Na és, ha így volt: mit számít ez? Az elnök tán nem mondott rá rögtön igit? Ellenállt volna? Netán más jelöltekkel hozakodott elő, de Gyurcsány makacsul kitartott? Ugyan már! Hisz Sólyom nem sokkal korábban az ombudsmani posztra egyedül is Majtényit jelölte, ám a parlament (szerintem balga módon) nem szavazta meg a (minden ironia nélkül) kiváló jelöltet. Ezek után érthető volna, hogy az illető megneheztel a pártpolitikusokra, és még erősebben kötődik az általa régi barátként is tisztelt államfőhöz.

Ám az már nem érthető meg, ha ebben a helyzetben – nem sokkal az elnöki jelölés és a parlamenti leszavazás után – egy elnököt dicsőítő és mindkét politikai oldalt ostromozó cikket publikál. Ő sajnos megtette. („*Mindig az emberek szabadságát*”. Sólyom és kritikusan. *Élet és Irodalom*, 2008. 01. 18.) Ebben a szerintem egyoldalú és elfogult, a kellő érvelést nélkülöző – egy Majtényit amúgy nagyra becsülő ismerősöm szerint egyenesen „ízléstelen” – írásban egyebek közt ilyenek olvashatók: „Ez az írás nem a hatalom és a tekintély oltárán bemutatott áldozat. És nem törleszt adósságot... Dolgoztam az általa vezetett Alkotmánybíróságon, de nem közvetlen munkatársaként... Legutóbb köszönettel elfogadtam, hogy ombudsmannak jelölt, mert azt hittem, hasznára lehetnek a hazámnak. Nincs ennél több.”

No comment.

Olvashatjuk még ezt is: „Boldogan halnék meg, ha megérném, hogy némi politikuskokra, de legalább a közjog képviselőire újra némi tisztelettel tekinthetnék... A szabadelvű jogállamban a szabályok, az intézmények tisztelete az első, de... személyekre, tekintélyekre... is szükségünk van ahhoz, hogy az intézmények, szabályok, uralmában hinni tudjunk... A pártpolitikából kiemelt államfőt arra találtuk ki, hogy az erkölcsre figyelmeztessen, szakadatlanul.”

Sólyom Lászlónak is ez a szilárd meggyőződése. Beiktatása után nem sokkal így nyilatkozott: „Az elnök mint szuverén személyiség a szimbolikus politizálásban, a morális elvek megfogalmazásában tud megnyilvánulni... Én pozitív üzeneteket szeretnék közvetíteni... feltett szándékom, hogy a köztársasági elnöki tekintéllyel változtatok az ország közállapotain.” (*Népszava*, 2005. augusztus 19.) Egy évre rá, a 2006-os forró ősztanulmányait összegezve a következőket mondta: „Demokrácia nem létezhet morális normák nélkül. A morális normák áttörése megkérdőjelezi

a demokrácia bizalmi alapját. Kell hogy legyenek világos határok. Ha valaki ezeket a határokat... átlépi, az nem maradhat válasz nélkül.” (*Népszabadság*, 2006. 11. 25.)

Egyetértek mind az ORTT, mind a Magyar Köztársaság elnökével.

Ám épp ezért kénytelen vagyok megkérdezni az előbbtől („lányomnak mondom, menyem is értsen belőle”): ha ő is alapvetőnek tartja az elnök morális szerepét, akkor hogyan követhette el ellene azt az erkölcsi merényletet, hogy a vejét odavette az általa vezetett közintézménybe? Miért hozta ilyen kínos helyzetbe, miért kompromittálta? Miért csorbította az elnök tisztességét? Vagy megkérdezte, ő pedig azt mondta: rendben van, vedd oda a gyereket? Netán olyan felelőtlen volt, hogy meg se kérdezte az elnököt? És a veje is, annyira, hogy ő sem? És tényleg azt se kérdezte Majtényi a vőtől, hogy van-e állása, s hogy épp mivel foglalkozik? S a vő – akár kérdészetlenül is – valóban nem tartotta szóra érdemesnek, hogy ő már birtokol egy ugyanilyen státust egy hasonló közintézményben, ahová a főnökét szintúgy az apósa jelölte?

Ennyire felelőtlenek lennének mindannyian?

Vagy bennünket néznek ennyire ostobának?

Ami az elmúlt napok süket csöndjét illeti: talán igazuk van...

Majtényi így zárja cikkét: „ezt a hosszú írást azért is írtam, hogy a következő pár sort is papírra vessem: Ma köztársaságunkat a prezidenciális fordulat veszélyezteteti leginkább, ami a harmadik köztársaság és az alkotmány bukását jelentené. Ezzel kompország hajóját a Nagy Kormányos megint a keleti kikötők felé fordítaná. Sohasem az történik, hogy a zsarnok csak úgy belép az ajtón. Mindig mi engedjük be. Ha paradoxonnak is hangzik, de a prezidenciális köztársaságnak – ami persze nem a zsarnokság maga, csak nálunk majd azzá lesz – a közjogban most éppen a köztársasági elnök a legkomolyabb akadály.”

A szívem átmelegsik, amíg ezeket a gyönyörű sorokat olvasom!

Hiszen amit a prezidenciális fordulat fenyegetéséről, s annak az autokráciával való jegyességéről ír a szerző, azt így látom én is – ez ellen küzdök én is. És olyan kevesen vagyunk...

Ám amit Majtényi az elnök valós szerepéről ír a cikkben, azzal csak félig érthetek egyet. (Most már félig se.) Mert az nem kétséges, hogy Sólyom László a rendszerváltozással létrejött alkotmányos berendezkedés engesztelhetetlen híve. De számomra nyilvánvaló az is, hogy a létező politikai konstellációban az ő engesztelhetetlensége sokszor kontraproduktív. Írtam erről eleget, hadd idézzek pár mondatot magamtól is: „A köztársasági el-

nökké választott Sólyom Lászlóval a kérlelhetetlenül konzekvens, erős morális alapokon álló, idealista, értelmiségi politikafölfogás lépett a politikai élet színpadára, s vált ott főszereplővé. Az elmúlt napokban egy morális elefánt rontott be a politikai porcelánbolt kirakatába.” (*Az elnök tévedése. Népszava*, 2006. 10. 07.)

Most kénytelen vagyok kimondani: ez a morális engesztelhetetlenség – úgy látszik – leginkább kifelé érvényesül.

Három éve még ezt írtam: „Az új elnök szavai és tettei között nincs ellentmondás... nyilvánvaló, hogy személyisége teljes intellektuális és morális erejével ki fogja tölteni a rendelkezésére álló közjogi kereteket. Sokkal inkább, mint elődei... A Magyar Köztársaság polgárai bizalommal és várakozással tekinthetnek reá.” (*Az elnök névjegye. Népszabadság*, 2005. 08. 30.)

Most csak ennyit mondhatok: mélyen meg vagyok rendülve, Elnök Úr.

A DIKTATÚRA ÁRNYÉKA

Népszabadság, 2008. szeptember 21.

Erre az írásra is érkezett válasz – nem publicisztika, hanem büntetőjogi feljelentés formájában. Az UD Zrt. „büntetőakciója” mögött sejtésem szerint annak a nagyhatalmú oligarchának a dühe és bosszúvágya áll, aki nem szokott hozzá, hogy nyilvánosan úgy írjanak róla, ahogy én tettem: érdeme szerint. A cikk után pár nappal megkeresett régi ismerősöm (gazdag agrárvállalkozó), és elmondta, hogy olyan társaságban volt tegnap, ahol úgy beszéltek rólam, mint aki olyan terepre merészkedett, ahová nem lett volna szabad. Azt is mondta még, hogy kiadták rám a „kilövetési parancsot”. Ennél többet azonban nem volt hajlandó közölni (az illető azóta nem az ismerősöm).

A Budapesti III. kerületi Bíróság 2010 tavaszán első fokon bűnösnek mondott ki rágalmazás címén, és 100 000 forintos pénzbüntetésre vagy 200 nap fogházbüntetésre ítélte. Az utolsó szó jogán az alábbiakat mondtam el:

„Az egész eljárást, mindazt, ami itt történik, abszurdnak tartom. Mintha egy rossz álom lenne, amiből sajnos nem lehet felébredni. Az ellenem emelt vád megalapozatlan, mindenekelőtt a következők miatt:

1. Amikor a cikkben azt írom: „nézzük a tényeket”, a szöveg így folytatódik: „Nyilvánosságra került, hogy...”, és a továbbiakban felsorolom mindazt, ami a magyar sajtóban ezer helyen megjelent, sajtótájékoztatókon, hivatalos közleményekben elhangzott. A tényállítás tehát ez: „nyilvánosságra került” – a vád kiindulópontja tehát eleve téves.

2. Megalapozatlan a vád második pillére is, hogy én mint „hivatásos újságíró” a sajtótörvényben ütköző módon nem jártam volna el körültekintően. Én a véleménynyilvánítás alkotmányos jogával, ezzel az alapvető szabadságjoggal élve a véleményemet írtam meg.

3. Hogy „aljas indokból” tettem volna, amit tettem, ez pedig nevetséges. A cikkem eleve nem is az UD Zrt.-ről szól. Nem az a cikk címe, hogy „Az UD Zrt. csínytevései”, hanem ez: „A diktatúra árnyékában. A cikket pedig a demokrácia védelmében írtam: ez volna az aljas indok önök szerint. Ha itt „sérelem” ért valakit, akkor az a FIDESZ volt, az ügyvéd úrnak inkább a FIDESZT kellett volna itt képviselnie.

Ami itt folyik, az nem más, mint az a törekvés, hogy az én véleménynyilvánítási jogomat – hogy azzal éltem – kriminalizálják. Ha a bíróság ennek

az abszurd vádnak helyt ad, akkor ez igazolni fogja mindazokat az aggodalmakat, amelyekről a cikkemben írtam.”

Másodfokon a Fővárosi Bíróság bűncselekmény hiányában fölmentett.

A harmadfokú tárgyalásra és ítéletre 2011. január 20-án 11 órakor kerül sor a Fővárosi Ítéltáblán, a Markó utca 16-ban. Ha újabb büntető ítélet születne – ez kiszámíthatatlan – a legvégső fórumig: a luxemburgi Emberi Jogok Bíróságig elmegyek, ahol – ebben teljesen biztos vagyok – végül fölmentenek majd, a magyar államot pedig elmarasztalják.

Az MDF-es elnökválasztási harc kapcsán kipattant „megfigyelési ügy” súlyát nehéz túlbecsülni. A történet önmagában is félelmetes, összefüggéseiben azonban a legsúlyosabb fenyegetésnek tűnik, ami a rendszer-változással született Magyar Köztársaságra leselkedik. Személy szerint mindannyiunkra, akik polgárokként veszünk részt a közéletben.

Nézzük a tényeket. A Nemzetbiztonsági Hivatal információi és a rendőrségi nyomozás (NNI) eredményeként napvilágra került, hogy egy vagyoni védelmi cég (UD Zrt.) titkos hálózatot hozott létre törvénytelen eszközökkel való információszerzés céljára. Behatoltak az origo freemailbe, feltérképezték sok ezer postafiók-tulajdonos kapcsolatrendszerét, telefonhívás-listákhoz jutottak hozzá. A cég – afféle magán-titkosszolgálatként – megfigyelt embereket, feltérképezte kapcsolataikat. Célpontul főleg politikusok, illetve a politika holdudvarához tartozó személyek és vállalkozások szolgáltak, de a hírszerző tevékenység elérte az államot is: behatoltak a kormányzat információs rendszerébe, kémprogramot telepítettek az NBH számítógépére (a nemzetbiztonságiak a telepítők után kutatva jutottak el az UD Zrt.-hez.) Egy hangfelvétel nyomán kiderült, hogy az egyik (minimum potenciális) célszemély Dávid Ibolya, az MDF elnöke, mi több: hogy a „terhelő adatokat” párton belüli rivalisa számára, az ő igényei szerint gyűjtötték (volna).

Titkosszolgálati eszközöket bevetni a politikai ellenfelekkel szemben merőben ellentétes a demokráciával és a jogállammal, ez már a diktatúra világa. Pedig a politikai és a gazdasági környezetről, amelybe az ügy beágyazódik, még nem szóltunk. Nézzük meg ezt is. A dolog azért fenyegeti súlyosan a magyar demokratikus berendezkedést, mert a fent leírt tevékenység minden jel szerint szoros szálakkal kötődik ahhoz a politikai erőhöz, amelynek tevékenysége már eddig is – enélkül is – a legkomolyabb aggodalmakra adott okot. Ez az erő most a hatalom kapujában látszik állani.

Természetesen a Fideszről beszélek, amelynek néhány vezető politikusa – alighanem értesülve a küszöbönálló leleplezésről – egy héttel koráb-

2008

2008

ban megelőző támadással próbálta azt jó előre hitelteleníteni. Kövér László komcsi titkosszolgálatokat illető éles szavai még nem keltettek különösebb feltűnést a Magyar Hírlapban, a (hozzá képest) kevésbé militáns Navracsics Tibortól ellenben szokatlan volt ilyesmit hallani a polgári pikniken: „ma Magyarországon sem a politikai, sem a gazdasági elit nem tudja érvényesíteni érdekeit, mert erre kizárólag egy posztkommunista titkosszolgálati hálózatnak van lehetősége”. Ezek után nem volt meglepő, hogy az UD Zrt. tevékenységéről szóló első híradások heves reakciót váltottak ki fideszes körökből. Az ilyen ügyekben járatos, volt titokminiszter, Demeter Ervin kapásból „a Fidesz elleni koncepció eljárásnak” minősítette az ügyet, melyet szerinte „Szilvász és bandája” kreált – holott akkor még semmilyen utalás nem történt pártjára, sőt a politikára sem. Hasonlóképp szólta el magát Horváth József, a cég egyik vezetője is. Ő szintén idő előtt – így látszólag ok nélkül – mondta, hogy nem vállalkozásuk a célpont, hanem a Fidesz. Beszédes volt továbbá az a sietség, amellyel a párt házi ügyvédjeként ténykedő Futó Barnabás színre lépett a cég képviseletében, holott csak estére derült ki, hogy a Dávid Ibolya által délelőtt prezentált hangfelvételen a nevek kezdőbetűi mögött Stumpf István, Orbán volt kancelláriaminisztere és Tombor András, Orbán volt biztonságpolitikai főtanácsadója rejlik.

Tény, hogy az UD Zrt. vezérkara jórészt olyan, a 2002-ben alakult MSZP-SZDSZ-koalíció idején menesztett, magas beosztású titkosszolgálati tisztekből áll, akik mind Kövér idejében jutottak pozícióba a Nemzetbiztonsági Hivatalnál.

A kívülállónak az a határozott benyomása, hogy az ügy érintettjei – Almássy Kornél, Csányi Sándor, Stumpf István, Tombor András és Tóth János – nem mondanak igazat. Ennek igazolására idézzük fel a nyilvánosságra került telefonbeszélgetést: „Tóth: ... Józsi találkozott a Tombor Andriszal, kaptam tőle egy munkát, ami elég érdekes, és... megosztanám veled. A Tombor azt szeretné, ha dolgoznánk az MDF-re, Dávid Ibolyára, keresnénk rá terhelőket, merthogy most van valami belső hatalmi váltás előkészítve, s a Tombor azt mondja, hogy a Stumpfék állnak mögötte, ők pénzelik a váltást. Meg akarják szerezni az MDF-ben az első helyet. Valami alelnök van benne, valami Antal... Cs.: Almássy. T.: Az, az, igen, igen. Ővele a Józsi találkozni fog a jövő héten, mert ő adja le konkrétan az információigényét, hogy mit szeretne tőlünk. Cs.: Ühüm, ühüm. T.: Szeretném, ha ebben állást... vagy igen, nyilván kimaradok belőle, az egyértelmű, hogy nem szeretnék belefolyni semmilyen módon... igyekszem a Józsit is lebeszélni majd róla, hogy ne folyjunk bele egyébként se, ha te nem kéred

2008

valami indoknál fogva... Cs.: Hát, figyelj ide, kedden, átgondolom még, és beszéljünk kedden délután jó? T.: Jó, jó. Cs.: Találkozni mindenképpen. T.: Jó, persze mindenképpen elmegy, azt én is javasoltam neki, csak hogy utána hogyan tovább? Kihátráljunk, vagy hülyének tessük magunkat, vagy valamit valóban csináljunk, de ehhez tudnom kéne, hogy neked mi az álláspontod. Cs.: Jó, jó, beszélünk róla Jánosom.” (Kiemelések: D. J.)

Menjünk sorba. Almássy egyszerű eset, két szóval leírható: talált, elsüllyedt. Előbb tagadott, aztán összeroppant: indoklás nélkül lemondott, vitte az embereit, nem nyilatkozik, bujdosik: ennél egyértelműbb beismerés nemigen létezik. Egyrészt világos, hogy (talán több kiló) vaj lehet a fején, másrészt a magatartása önmagában is elegendő a telefonbeszélgetés mögötti valóság verifikálásához, és hitelteleníti a többiek magyarázkodásait. Amúgy hiteltelenek azok önmagukban is. Tombor, Orbán volt főtanácsadója például azt állítja, hogy ő kizárólag az üzleti szférában mozog, rég nem foglalkozik politikával. Ehhez képest (egy MDF-es barátomtól tudom) a múlt héten kétszer járt a képviselői irodaházban, ahol MDF-esekkel tárgyalt. Nem csupán a szóbeli közlésre hagyatkozom: névre szóló belépő maradt utána, amelyen szerepel a frakció neve, továbbá érkezésének és távozásának ideje is.

Hiteltelen Tóth magyarázkodása, amely szerint „egyik megbízómat felkészületlenül, félinformációk és hallomásból kapott adatok alapján soron kívül tájékoztattam egy látszólag fontos ügyről”. Valóban ez volna a korrekt üzleti magatartás? Hogy valaki az egyik ügyfele által rábízott kényes titokról azonnal referál a másik ügyfelének? Nagyon életszerű: a könyvelőcég hívja X. vállalatot: Y. könyveiben nagy hiányok vannak, mondd, mit tegyek?

Csányi magyarázkodása sem hiteles: „Az UD Zrt. az OTP Bank számára kizárólag őrzés-védelemmel kapcsolatos, szokásos tevékenységet végzett, illetve végez. Épp ezért volt bennem rossz érzés a telefonbeszélgetés témája, tartalma miatt. Személyes találkozás során akartam megtudni, mi állhat az elhangzott információk mögött... a találkozóra azonban nem került sor, így a telefonbeszélgetésben szereplő üggyel teljességgel távol maradtam.” Ugyan már! A telefonbeszélgetésből napnál világosabb: Csányi és Tóth között nem a „szokásos” megrendelő-szolgáltató kapcsolat, hanem afféle hűbéres-vazallus viszony van („Elnök úr – Jánosom”). A hűbéres, bár kellő tisztelettel a véleményét is megfogalmazza, többször kéri Csányi instrukcióját: mit tegyen a cég a kérdéses ügyben (lásd a kurzivált részeket)? Feltételezi azt is, hogy ő esetleg mégis utasítást ad rá: szerezzenek csak Dávid Ibolyáról terhelő adatokat („ha te nem kéred”). Csányi addig

2008

elmege, hogy arra tesz javaslatot (inkább arra ad utasítást): Horváth Józsefnek „mindenképpen találkozni” kell Almássy Kornéllal. (Horváth a cég másik főembere, Kövér alatt az NHB főigazgató-helyettese volt; a Csányi és Tóth közti beszélgetésben per „Józsi”, Orbán egykori nemzetbiztonsági főtanácsadója pedig: „Andris”!) Ha az UD Zrt. valóban csak a „szokásos” őrző-védő szolgáltatást nyújtotta, akkor Csányinak üdvölte kellett volna kiérnie magának a telefonban, hogy partnere egyáltalán elő mert hozakodni ilyesmivel. Ilyenkor az ember nem ühüm-ühümözik, és nem mondja, hogy keddig átgondolja még a dolgot. Továbbá nem bújik el a nyilvánosság elől, hanem igaza védelmében kiáll a kamerák elé, és elsőpri a rettenetes vádat. Persze csak akkor, ha tényleg igaza van.

Pedig nem akárki: Magyarország leggazdagabb embere. Aki 2002 és 2008 között – mindössze hat év alatt – megtízszerezte a vagyonát: 15 milliárdról 160 milliárdra. Ráadásul nem egy sötét sufnyiból indította a vállalkozását: az ország (lassan a régió) legnagyobb, legtekintélyesebb bankja, az OTP elnök-vezérigazgatója ő. És most ott hallgat egy sötét politikai, sőt titkosszolgálati botrány közepén – a sajtó meg békén hagyja...

Hova jutott – és hova jut így – ez az ország?

Stumpf legalább nem bújik el, noha gyaníthatóan nyakig benne van ő is. Az eddigiek alapján ugyanis nyilvánvaló: a telefonbeszélgetés mögött ott sötétlik a valóság. Ám Orbán volt kancelláriaminiszterének van annyi rutinja és lelkiereje, hogy odaül a kamerák elé, és (ha nem is rezzenéstelen arccal, de) cáfol. Persze túlkompenzálja a dolgot („vérvád”!), hisz nem rituális gyilkossággal vádolják őt, csupán csak annyival, hogy többedmagával ő áll Almássy és az MDF-ben zajló politikai diverzió mögött. Ami – ismerve a Fidesz sokéves ilyen irányú aktivitását, melynek során nem riadtak vissza brutális eszközök alkalmazásától; továbbá ismerve Stumpf fideszes beágyazódását, illetve 2002-től „független elemzőként” prezentált, Fidesz melletti propagandatevékenységét (lásd még „a politika folytatása más eszközökkel”) – teljesen életszerű. Elég belelapozni a Századvég utóbbi időben publikált MDF-es anyagaiba. Abba a közvélemény-kutatásba például, amelyet nem külső megrendelésre, hanem önszorgalomból végeztek el, ahol „a kutatás módszertana” címszó alatt többek közt ez olvasható: „a kutatás aktualitását az MDF-ben zajló elnökválasztási kampány szolgáltatta”. Szent igaz! Ezért tették föl a kérdést: „Véleménye szerint egy új elnökkel sikeresebb vagy kevésbé sikeresebb párt lenne az MDF, mint jelenleg?” S habár erre csak a megkérdezettek 21 százaléka mondott igent, ezt a szöveges értékelésben többségi véleményként voltak képesek prezentálni. A tudo-

2008

mányos színvonal illusztrálására idézek még egy mondatot: „A válaszolók alig több mint négytizede szerint az MDF jobboldali... párt, ám 11 százaléuk szerint inkább tartozik a baloldalhoz.” (Az „alig több mint négytized” ugyebár négyszer annyi, mint a 11 százalék, a megfogalmazás mégis szemérmetlenül ennek az ellenkezőjét sugallja.) Hagyjuk is Stumpfot meg a cégét, nézzük magát a Fideszt! Sokat írtam már Orbánról és a pártjáról, ezúttal csak földézek pár eseményt a múltból – a mostani titkosszolgálati ügy fényében.

1993: Indul a Simicska-projekt. A (törvényesen járó) székházpénzt pártközeli vállalkozásokba pumpálják, hogy ezek profitja fedezze a párt költségeit. A pénzből jut Orbán apjának a bányájára is. A Fideszben innentől elválaszthatatlanul összefonódnak a politikai és az anyagi ügyek: állami pénz, pártpénz, magánzseb. Ehhez olyan módszerek társulnak, mint köztartozások fölhalmozása, a cégek kiürítése, majd jön Josip Tot és Kaya Ibrahim.

1998: Politikailag hasznosnak bizonyuló, máig földerítetlen robbantások a kampányfinanszírozásban Szájer és Torgyán lakásánál, később a Fidesz székházánál. Orbán – a demokráciában példátlan módon – egy volt rendőrtábornokot nevezet ki belügyminiszterré. Barátjára és bizalmasára (aki politikai ellenfeleiről csak a legvadabb gyűlölet hangján tud szólni) bízza a titkosszolgálatok felügyeletét. Pártja (nem épp tisztakezűségéről híres) pénztárnokára az APEH-et.

A megfigyelési ügy. Orbán (később kiderül: minden alapot nélkülöző) vádat fogalmaz meg arról, hogy a Horn-kormány idején megfigyelték őket. Célja: elterelni a figyelmet a Simicska miatti botrányokról. Bizonyítékok kreálása érdekében: 1. Kövér miniszter megbízta Földi László (volt) hírszerző tisztet, hogy vásároljon másfél millióért egy (utóbb érdektelennek bizonyuló) kazettát. 2. Kövér titkára, Szadai Károly ráveszi Lakatos Miklóst, az NBH hírszerzőjét, hogy önmerénylettel szolgáltasson „bizonyítékot”. Lakatos felgyűjtja Trabantját, pisztolyával belelő, de maga is megég, és lebukik.

Földi vezetésével, az állami Magyar Fejlesztési Bank pénzén megalakul a Defend Kft. Hivatalosan őrző-védő céggént működik, 2002-ig horribilis állami megrendeléseket kap, még az épülő autópálya nyomvonalának aknamentesítését is ők végzik – a cég tevékenységét folyamatos botrányok kísérik. Ám az igazi botrány 2002-ben jut napvilágra: „Az MFB új vezetése tegnap feljelentést tett állam-, szolgálati, adó-, illetve banktitok és magán-titok megsértése miatt ismeretlen tettes ellen az ORFK Szervezett Bűnözés Elleni Igazgatóságán...”

2008

Az intézmény átadás-átvétele során olyan dokumentumok kerültek elő, amelyek alapján felmerült a gyanú, hogy ismeretlen személyek államtitkot, szolgálati, adó-, illetve banktitkot, magántitkot sértettek, s az így szerzett információkat jogosulatlanul használták fel... 55 magánszemélyt és 13 – részben az MFB portfóliójába tartozó – cég ügyeit követték figyelemmel.” (Népszabadság, 2002. 06. 21.) A Defend hozzájuthatott titkos rendőrségi és nemzetbiztonsági adatbázisokhoz, illetve az APEH adataihoz is. Az Orbán-kormány alatt tehát úgy is működtek egy magán-titkosszolgálatot, hogy az állami is a kezükben volt. A mostani UD Zrt. betűjele akár az Új Defend nevet is takarhatná!

2003: Kövér – már ellenzékekben mint az Országgyűlés nemzetbiztonsági bizottságának elnöke – többször olyan értelmű kijelentést tett, miszerint alternatív információforrásokat vesz igénybe titkosszolgálati ügyekben, azaz direkt jelentéseket kap nemzetbiztonsági munkatársaktól: „Ha csak Tóth András beszámolóira hagyatkozna a bizottság, akkor nem lenne érdemi lehetőségünk a szolgálatok ellenőrzésére”. „Különforrásból is tájékozódott Kövér” – írta cikke címében a vele nem épp ellenséges Magyar Nemzet 2005. november 2-án. Nem véletlen, hogy a Fidesz elemi erővel tiltakozott a „KGB-s” Laborc Sándor kinevezése ellen, aki – mint hírlik – valóban elvágta a Kövérhez vezető szálakat.

2006: Kampány, szerverfeltörési botrány. A Fidesz emberei behatolnak az MSZP számítógépes adatbázisába.

Bocsánat a személyes vonatkozásért: titkosszolgálati múlttal vádolják meg e sorok íróját a legcsekélyebb alap nélkül: egy névtelen levélen kívül semmire sem tudtak hivatkozni a fideszes médiumok, amelyek gőzerővel kürtölték szét a „hírt”. (Jelzem: a francia idegenlégiónban és az Orsolya nővéreknél eltöltött éveimet hasonlóképpen nem tudták volna dokumentálni.) Az eset a kampányfinanszírozásban történt, egy nappal az Orbánt élesen bíráló cikkem (Írástudók ájulása) Népszabadság-beli megjelenése előtt. Buda Péter meggyőzően bizonyította, hogy a lejárató akció mögött a politikai motívumon túl titkosszolgálati munka rejlett, s hogy a szálak csakis a Fideszhez vezethettek. (A titkosszolgálatok és a Debreczeni-meló. ÉS, 2006. 04. 07.)

Rágalmazó SMS-kampány indult Dávid Ibolya ellen a fia „amerikai drogbűncselekményei” kapcsán. Egy fideszes képviselőjelölt politikai gyűlésen terjesztette a rágalmat. (Az én „ügyemben” született névtelen levél másik „vádoltja” szintén Dávid Ibolya volt, de őrá – akkor még – nem mozdultak rá.)

Kalocsán a fideszes képviselőjelölt ultimátummal zsarolta meg az MDF jelöltjét, aki nyilvánosságra hozta az erről készült hangfelvételt.

2008: Itt az ÚD (Új Defend?) Zrt. ügye: a kígyó ismét a saját farkába harapott?

Mit mondjak még?

Mi kell még, hogy világossá váljon: van itt egy politikai erő, amely a jelek szerint egyre gátlástalanabban használja azokat a törvénytelen titkos eszközöket, melyeket csak diktatúrák vetnek be politikai ellenfelekkel szemben. Ez a vezérelven működő politikai erő meg van győződve arról (eleget idéztem Orbántól e tárgyban), hogy a Nemzetet, sőt a Legfőbb Jót képviseli ellenfelével szemben, aki maga a Gonosz (továbbá bűnöző és még beteg is). A fent leírt eszközök használatát tehát „magasztos célok” szentesítik. (Nemcsak.) Csányi szerepe jelzi: adott a gazdasági potenciál is. Ez az erő a hatalom kapujában áll. Deklarálta szándékát – az esélye megvan rá –, hogy céljaihoz és eszközeihez igazítsa a törvényt, és ebben talán az alkotmány sem gátolhatja majd.

Az árnyéka immár élesen kirajzolódik a falon.

Tényleg nem látják?

168 Óra, 2008. október 3.

Egy korábbi cikkemben (Orbán és Amerika. Népszava, 2008. 08. 27.) részletesen írtam arról, milyen eszközökkel próbál javítani a Fidesz elnöke a maga rossz amerikai megítélésén (a nyugatos elkötelezettség szajkózása, stréber oroszellenesség, komikus hiperaktivitás a grúz konfliktus körül, kéthetes körút az Egyesült Államokban, részvétel a republikánus elnökjelölő konvención, filozemita gesztusok stb). Kellő távlatból pillantván vissza az amerikai látogatásra, ma már megvonható a mérleg: Orbánnak – finoman szólva – nem sikerült javítania a pozícióján. Pontosabban: az Egyesült Államokban a legcsekélyebb figyelemre sem méltatták őt és erőfeszítéseit. Magyarán: tudomást se vettek róla, szóba se álltak vele.

Mielőtt bemutatnánk, hogy ez mennyire így van, jeleznünk kell, hogy a szokatlanul hosszú zárandokútnak – az amerikai külkapcsolatok javításán túl – volt egy másik, ha tetszik, sokkal fontosabb, belpolitikai célja is: Orbán mindenekelőtt a hazai publikumnak akarta demonstrálni, hogy ő (újra) szalonképes, mi több, megbecsült partnere Amerikának, akit oda-kinn kézzel a kezre adnak a tekintélyes vezető politikusok, köztük volt és jelenlegi elnökök.

„Orbán Bushéktól lesi el a kampányt” – tudatta jó előre olvasóival a Blikk, a legnagyobb példányszámú bulvárlap cikkének címe július 24-én. „Orbán Viktor az amerikai Republikánus Párt elnökjelölő gyűlésére utazik, és egyhetes amerikai útja alatt több republikánus politikussal is tárgyal. A Fidesz elnöke ez alatt az idősebb George Bush volt amerikai elnök Maine állambeli farmján lakik majd.” A Blikk-olvasó táthatta a száját: a lap (a fedetlen keblű nők obligát képei mellett) egy nagyobb ház távoli fotóját is bemutatta ezzel a felirattal: „Bush Maine állambeli villájában laknak majd Orbánék”.

A másik „mértékadó” orgánum, a Bors még erre is rátett egy-két lapáttal, imígyen: „Orbán Viktor ismét találkozhat Bush elnökkel 7 év után. Igaz, ezúttal nem a Fehér Házban, hanem az amerikai elnöki család rezidenciáján. Ami biztos: az elnök apja biztosan fogadja őt. [Biztos, ami biztos – D. J.] Nagy szó ez, hiszen így Orbán olyan vezetők nyomdokába léphet, mint Putyin volt orosz elnök, vagy Sarkozy francia államfő, akik mindketten ta-

valy vendégeskedtek a pazar, viktoriánus stílusban épült házban. A birtok több, mint száz éve áll a Bush család tulajdonában, közvetlenül a tengerparton fekszik, és persze szigorúan őrzik. Azt egyelőre nem tudni, hogy a ranchon kezet ráz-e Orbán az akkor még hivatalban lévő fiatalabb Bush-sal, azonban a tervek szerint apja (a volt elnök) biztosan fogadja. Fideszes körökből úgy értesültünk [aha! – D. J.], a látogatás alkalmat adhat arra, hogy Orbán egyszerre két – egykori és jelenlegi – amerikai elnökkel (apa és fia) is találkozhatson.”

Nem semmi – eshetett le az álla a Bors-olvasónak is –: orosz, francia meg amerikai elnök (nem is egy, hanem egyszerre kettő!) velük kezel, náluk lakik, nyilván pertuban is van velük: igazi államférfi lett ez a Viktor gyerek...

Mielőtt megnéznénk, mi vált valóra mindebből a valóságban (egy röpké fotón kívül, ami egy szállodában készült az öreg Bush-sal, az égvilágon semmi), tekintsük át zanzásítva Orbán korábbi amerikai „karrierjét”. Előbb megbecsülték az ifjú kormányfőt; aztán mellőzték; végül leírták. Clinton még hivatalos látogatáson fogadta őt 1998-ban, Bush viszont már 2001 tavaszán sem volt hajlandó erre. A Fehér Ház napi sajtójelentése szerint: „Orbán Viktor magyar miniszterelnök a Fehér Ház Roosevelt termében május 1-jén találkozott Dick Cheney alelnökkel. Rövid időre csatlakozott a megbeszéléshez Bush elnök is.” Egy közös fotó tehát még elkészülhetett, de amúgy ez a kétmondatos hír volt az egyetlen fellelhető hivatalos beszámoló Orbán akkori fehér házi látogatásáról, miközben egy nappal később, május 2-án ugyanez a jelentés öt oldalt szentelt a macedón elnök Bush-sal folytatott tárgyalásainak s az azt követő közös sajtótájékoztatónak. Nem is csoda: a magyar kormányfő magánlátogatásra érkezett Washingtonba; míg a macedón államfő hivatalos meghívást kapott a Fehér Házba. A nagy blamázs azonban 2002 decemberében jött: az amerikai elnök már sehol és semmi módon nem volt hajlandó együtt mutatkozni Orbánnal – egy vakuvillanásnyi időre sem. Hogy miért nem (svéd gripenek vásárlása az amerikai F-16-osok helyett; Csurka brutális nyilatkozata a magyar parlamentben a szeptember 11-i merénylet után, amelytől a magyar kormányfő a nyomatékos diplomáciai jelzések ellenére sem határolódott el), az itt és most nem érdekes. A hazai politikai hatás annál inkább: Orbán 30 millióért bérelt magánrepülővel megtett útja így magánlátogatásnak minősült, a Blikk-olvasó pedig a szívéhez kapott: atyaisten, 30 millió – annyiért házat, autót vehetnék, nem is akármilyent!

A mostani (meg a tavalyi) amerikai út igazi célja tehát az volt, hogy itthon, „a magyar emberek” körében azt a látszatot keltse: Orbán most már

2008

2008

oké Amerikában, immár az elnökök megbecsült barátja ő. A bulvársajtó a kinn tartózkodás során rendre leadta a neki adagolt „exkluzív” infókat, amelyek főként az Orbán és neje által „az itthon maradt gyerekeknek írt internetes napló” révén jutottak el a nagyérdeműhöz. „Rasikám, Gáspár, Sárkám, Rózácskám, Flórácskám! Megérkeztünk Amerikába, nagy kedvvel fotózzuk a vadnyugatot” – csapott a klaviatúrába a felelős államférfi & szerető családapa. Aztán sorra küldözgette a képeket. Persze nemcsak – és nem is elsősorban – a gyerekeinek, hiszen a <http://viktoramerika.tumblr.com> nincs felhasználónévhez és jelszóhoz kötve: Orbán minden magyar ember számára olvashatóvá tette a „családi levelezését”. Illetve nézhetővé, mert az oldal főleg fotókat tartalmaz. Nem bánja meg, aki rákattint: remé-
kül fog szórakozni!

Az első képeken Denverben, egy középkorú házaspár társaságában látható Orbán és neje: nyilván náluk laktak az első napokban. Deutsch Tamás elnöki kabinetfőnök hetekkel korábbi beharangozója, illetve Orbán Viktor honlapja nyomán azonban tudhatjuk, hogy a férfi maga Félégyházy-Megyesy Jenő denveri tiszteletbeli főkonzul [hú!], „aki a korábbi években több ízben téli ruha-adomány küldését szervezte meg közép-európai országok, köztük Magyarország rászorultjainak”. Ez nemes lélekre vall! A honlapról megtudhatjuk azt is, hogy Orbán megbízta a szóban forgó férfit: „készítsen elő egy dokumentumot, amely alapul szolgálhat az Amerikában élő magyarok és a következő magyar kormányzat közötti együttműködéshez”. Na, akkor ez a vonat sínen van – már csak a választásokat kell hozzá meggyerni idehaza, hogy el is induljon.

Az internetes fotónapló tucatnyi képén ezután afféle tipikus kelet-európai turistaként látjuk Orbánt, amint a hegyekben, a tengerparton egy kis hajón, egy vadnyugati szálloda vagy kocsmá előtt pózol – a legtöbbször egyedül, máskor a neje, néha a Félégyházy-Megyesy házaspár társaságában, esetleg egy vadidegen köpcös, szakállas helyi lakossal összekapaszkodva. Láthatunk egy fotót, amelyen a (különben inkább rövidnadrágot és trikót viselő) volt magyar miniszterelnök sötét öltönyben és nyakkendőben feszít – alighanem alkalmi szobalányok és liftes fiúk társaságában (ők lazán vannak öltözve), a képaláírás ugyanis ez: „Colorado Springs, 16 fiatal egyetemista, mind magyarok, a világ top 10 szállodájának egyikében dolgoznak”. Nem semmi!

A Fidesz-elnök honlapjáról megtudhatjuk, hogy Orbán ugyanitt találkozott William Hybl-lel, a Nemzeti Republikánus Intézet igazgatótanácsi tagjával is, aki egykoron ráadásul az Amerikai Olimpiai Bizottság elnöke

volt. Egy volt miniszterelnök és egy volt OB elnök: bizonyára mindketten szeretik a sportot. A honlap szerint azonban nem erről tárgyaltak: „Arról beszélünk, hogy a társadalmi önkéntességnek az Amerikában fejlett formáit miképpen lehetne Magyarországon is népszerűsíteni és meghonosítani”. Nagyszerű gondolat! De talán lehet überelni: olvassunk tovább: „Orbán Viktor kedden Los Angelesben Oláh György professzorral tervezett találkozót, akivel azt egyeztetni, hogyan lehetne Magyarországon hasznosítani a szénhidrogének utáni korszakról végzett, kémiai Nobel-díjjal jutalmazott kutatásait”. Lelkesítő ez is! Kár, hogy sem az igazgatósági taggal, sem a Nobel-díjas professzorral nem sikerült közös fotót készítenie a mi (volt és leendő) miniszterelnökünknek...

Van viszont vagy féltucatnyi kép, ahol a denveri Rocker Márton és motoros barátai társaságában látjuk Orbánt. Sőt, van egy amatőr videó is: ezt ki ne hagyják! A Fox tévé helyi 31-es csatornája meglátogatta a denveri magyar pikniket, amelyet a magyar államalapítás évfordulója alkalmából szerveztek augusztus 21-ére (!) – talán nem függetlenül a Félégyházy-Megyesy házaspár vendégeinek látogatásától. A műsor: 1. megérkezik a két házaspár, hárman üdvözlik őket; 2. két pár magyar népitáncol a fűvön (hárman népviseletben, egy civilben); 3. unicum-kóstoltatás az amerikai tévériporterrel; 4. a tiszteletbeli konzul '56-ról beszél a Fox 31-es csatornának; 5. ezután jön Orbán, aki az ezeréves magyar keresztény királyság megalapításáról & az oroszok Grúzia elleni agressziójáról (mindketten angolul); 6. Rocker Márton dob és akusztikus gitár kísérettel elénekli az Edda-együttes Elhagyom a várost című örökzöldjét (magyarul), a zenére visszafogottan billegő ötfős közönség előtt (Orbánék, Félégyházy-Megyesyék plusz egy népitáncos); 7. búcsú, beszállás Megyesyék kocsijába, a beszédfoszlányokból kitetszik: Orbán megígéri Rocker Mártonnak, hogy újra miniszterelnök lesz odahaza: „én rajta vagyok, én rajta vagyok”...

Nehéz lenne értékelni ezt a rettenetes blamázt – nézzék meg inkább! És olvassák Orbán honlapjáról a hivatalos verziót: „Amerikai munkálátogatása [!] során Orbán Viktor csütörtökön Arnold Schwarzeneggerrel, Kalifornia állam kormányzójával találkozott Sacramentóban. Az egymást régóta jól ismerő két politikus kötetlen, baráti megbeszélés keretében cserélt eszmét aktuális kérdésekről”. Na, itt álljunk meg egy szóra. Mert a kaliforniai kormányzó volt az egyetlen hivatalban lévő politikus, akihez Orbán bejutott. (Megivott még egy kávé egy vendéglőben George Pataki volt new yorki kormányzóval, továbbá a new yorki easti zsinagóga rabbijával is, aki Orbán honlapja szerint „jelentős szereplője a világpolitikának”.

A republikánus konvención készült egy fotó, amelyen Orbán és Eagleburger (a rendszerváltozás idején volt külügyminiszter-helyettes) látható – utóbbi a kép felirata szerint is: „háttal”. Ja, és egy másikon Willfried Martens, aki még aktív, olyannyira, hogy 2006 októberében hajlandó volt Orbán előzenekaraként fellépni az Astoriánál!) Hogy Schwarzeneggerhez hogy jutott be hősünk, az sejthető a képről (itt is összejöött!), amelyen Andy Vajna filmes producer látható az Orbán-házaspár meg a volt Terminátor társaságában. Megnéztem: amikor Orbán még miniszterelnökként találkozott az utóbbival, akkor is ott van a fotón Vajna! Mindkét alkalommal ő hozta tehát össze a találkozót az egykori filmsztárral – sejtetően nem politikai, hanem „mozis alapon”. Lám, most is bevitte a nemzet miniszterelnökét a hóna alatt!

Bush – aki már 16 éve nincs hivatalban (a fiával pedig jó ideje beszélő viszonyban) – Orbánék „utazási nehézségei” miatt nem a „családi rezidencián” fogadta őket, hanem egy minnesotai szállodában, ahol az elnökjelölt konvención idején szállt meg. Fényképet azonban sikerült készíteni: valami faburkolat előtt állnak ketten. A honlap szerint: „szűk körű, mintegy egyórás eszmecsere folytattak”, ahol „Orbán és Bush egyetértett: arra van szükség, hogy a közép-európai térség az Egyesült Államok jó, kiszámítható együttműködő partnere legyen... Orbán Viktor személyes véleménye szerint... Sarah Palin alelnökjelölt asszony... nagyon kiváló jelölt. Nagyon régen láttam ilyen tehetséges politikust, aki remek vitapartner... Orbán úgy érzi... a McCain-Palin páros győzelmi esélyei erősödnek... a tendenciák kedvezőek... és úgy tűnik, hogy a demokratáknak nincs sok mondanivalójuk az igazán fontos kérdésekről”.

Értik? Elme egy világ vezető szuperhatalmába egy kis kelet-európai ország ellenzéki politikus (akivel már miniszterelnök korában se állt szóba a hivatalban lévő elnök), és megdicséri az alelnökjelölt asszonyt, hogy: rég látott ilyen tehetséges politikust. (Utoljára talán Peltzné Gál Ildikót!) Majd kijelenti: a demokratáknak nincs sok mondanivalójuk az igazán fontos kérdésekről. Mert ő aztán tudja, hogy melyek azok Amerikában. Lehet valaki ennyire tapló? Hogy a bulvár közönségét annak gondolja Orbán, az biztos, mert ezt írja végül: „Meg is hívtam az elnök urat, hogy legyen a családuknak vendége a következő évben...” Kíváncsian várjuk: Bushék bizonyára az alcsútdobozi ranchon laknak majd...

Orbán „amerikai munkalátogatásának” apropója nyilván az volt, hogy a magyar pártelnök bejuthatott a republikánus elnökjelölt konvencióra. Naiv módon azt hiszi, hogy McCain közelébe kerülhet, és összejön majd

egy jatt meg egy fotó – mondta egy protokoll-ügyekben járatos ismerősöm. De egy frászt: valami hostess elvezeti valami diplomata-páholyba, és a kutyá se fog ott törődni vele. Nos, a valóság siralmasabb volt. A honlapjára feltett képeken Orbán ott kuksol az óriási csarnok kakasülőjén, egy könyöklőre támaszkodik, előtte egy természetes, rózsaszín kardigános, amerikai háziasszony-kínézetű valaki takarja a kilátást – alant irdatlan tömeg. Fotót csak madártávlatból sikerült McCainról készíteni, ahogy odalenn beszél. Egy másikon Orbán néz a kamerába a kakasülőn, lent ezrek nyüzsögnek. A kép felirata: „Mögöttem fél Amerika”.

Sírnunk vagy nevenszünk ezen?

Ha arra gondolok, hogy ez az ember – jó okkal – azt hiheti, hogy előtte meg egész Magyarország, akkor nekem inkább káromkodni támad kedvem...

ARC-MÁS

168 Óra, 2008. október 10.

Fideszes házi-mozi, suhan át az agyamon, ahogy kezembe veszem a CD-t. (Kevés jóindulat maradt bennem a fiúk iránt, konstátalom közben önkritikusan.) Ám a következő percben elvetem a kósza ötletet, mert úgy tűnik, korántsem erről van szó: inkább az ellenkezőjéről. Még nem látom a filmet, csak a dobozon lévő szöveget olvasom: „Mert én itt születtem” – így a főcím. „Ez a hazám” – folytatja, aki ismeri G. Dénes György Angyal-földről ódázó dalszövegét, amely Vámosi János révén vált örökzölddé. Ám ez rögtön azt súgja (csak jobb fül kell hozzá), hogy: bezzeg mások... bezzeg másoknak... bezzeg „azoknak”...

Gyanakvó vagyok és rosszhiszemű – hüteném magam, de már látom az alcímet, amiből kettő is van: 1. „dokumentumok a Fidesz történetéből”; 2. „Magyarország 1988-tól napjainkig”. Hoppá! Miről is szól ez a film? Egy politikai pártról – vagy egy országról? Ugyanaz volna a kettő?! De miért csodálkozom ezen, hisz 2002 óta tudhatom: „a haza nem lehet ellenzékben”. Sőt, 1997 óta azt is, hogy a kormány „idegenszívű” – ha nem ők alkotják. (Antall még megúsza: Orbán akkor még nem mondott ilyeneket, akkor merőben más dolgokat mondott. Merőben más politikus és merőben más ember is volt – ez a film archív felvételein majd látható lesz, de még csak a doboznál tartunk.) A hátoldalon valami olyasmi olvasható, hogy a Fidesz megalakulásakor két és negyedmillió tizennégy év alatti gyerek élt az országban; azóta született bő kétfélmillió: az összesen majd’ négy és félmillió. Ők nem voltak még akkor észnél: a Fidesz (= Magyarország) számukra csak történelem – na, nekik szánjuk ezt a filmet! (Ha újra kormányon lesznek, talán oda is kerül minden iskolai töriszertár polcára, a Szövetség a Polgári Magyarorszáért Alapítvány önzetlen adományaként. És sok-sok lelkes törítanár szán majd rá pár órát, hogy tanítványaival élményszerűen is megismertesse a történelmet. Ők pedig nem tiltakoznak majd ellene: hülye vagy, addig sincs tanítás meg feleltetés...)

Rosszhiszemű vagyok? Van rá elég okom, de nézzük a filmet. Stáblista. Forgatókönyvíró és producer: Várhegyi Attila. Volt polgármester, képviselő, államtitkár, pártigazgató; nem alapító, de idővel a Fidesz belső magjáig jutott. Bár nyilvános karrierje egy felfüggesztett börtönbüntetéssel véget

ért, a jelek szerint azóta is részese a felső vezetésnek: Orbán bizalmasa, kampányigazgató, a párt egyik fő pénzfelhajtó embere. Utóbbi következtetésre az irányítása alatt álló Presztízs Média Reklámügynökség meg Fideszes önkormányzatok nagyvonalú szerződésai indíthatják az embert – ha olvas újságot. (Várhegyit annak idején is a kampányfinanszírozás során polgármesterként elkövetett bűncselekmény miatt ítélték el.) Mindezt nem lejárató szándékkal írom – majdnem minden pártban így csinálják, csak ő valahogy lebukott –, hanem hogy világos legyen: a producer-forgatókönyvíró belső ember, bizalmi ember, fideszes főember.

Ugyanez mondható el a film három „szakértőjéről” is, aki nem más, mint Áder, Kövér – és Szadai Károly. Az első kettőt nem kell bemutatni. A harmadik titkára volt a másodiknak a titokminisztériumban. A jelek szerint instruktora lehetett az ál-megfigyelési ügy ál-koronatanújának, aki ál-bizonyíték gyártása céljából a trabantját lőtte szét, majd gyűjtotta fel – pechjére önmagával együtt (lásd *Haraszi Miklós: Önrobbantó köztársaság. Népszabadság, 1999. 10. 08.*). 1993-ban – Szájer alapítványának titkáráként – szerepe volt a székházaladásból befolyt pénz Fidesz-közeliek cégekhez történő átpumpálásában (Haraszi). 2000-től (csonka) kuratóriumi elnökként, majd alelnökként évekig meghatározó befolyással bírt a közrádióban. A filmben – a forgatókönyvíró-producerrel meg a másik két „szakértővel” együtt – főszereplőként látható és hallható. Nyilván ők hárman kontrollálták, utó-szerkesztették, vágták az anyagot mint pártcenzorok. (Orbán csak az áment mondhatta rá a végén: bokros teendői nem engedték neki, hogy elmerüljön a részletekben – tán épp amerikai elnökökkel tárgyalt...)

Egyéb – valódi – szakértőt: történészt, politológust, újságíró, az elmúlt két évtized politikai szereplőit – nem Fideszeseket – hiába keresünk: ilyenek nincsenek. Ennyi bőven elég (negatív elfogultság se kell hozzá), hogy napnál világosabb legyen: szó sincs itt történelmi dokumentumról, tényfeltárásról, elemzésről – Fideszes propaganda-film készült négymilliónyi zsengekorúnak. (A Ludas Matyi egykori mottója szerint: „Nincsenek régi viccek, csak öregemberek vannak: egy újszülöttnak minden vicc – és propaganda-film – új”.)

Ja, rendező: Káel Csaba (aki az első filmfelvételeket készíti Orbánékról 1988 tavaszán – később: Happy End Kft., Ezüsthajó Kft. stb.).

Térjünk vissza a szereplőkhöz. Őket négy csoportba lehet sorolni:

1. Az ősz-Fidesz – jórészt máig a kemény mag politikus tagjai: Orbán, Kövér, Áder, Szájer, Deutsch, Kósa, Németh Zsolt (plusz Orbán neje). Ez tiszta sor, nem igényel kommentárt.

2008

2008

2. Csatlakozó-felzárkózó politikusok, jórészt a második vonal: Várhegyi, Varga, Pokorni, Rogán, Navracsics, Martonyi, Surján, Schmidt – no comment.

3. A Fidesz nem politikus háttéremberei (némelyikük szerepe fontosabb egyes frontpolitikusokénál): Stumpf, Bayer, Szadai, Wermer, Lánczi, Hankiss Ágnes. (Utóbbinak nagy eredmény, hogy bekerült a „történelembe”, kellően túl is teljesít. A Demokratikus Charta – amelyben annak idején részt vett – „züllött paktum” volt, az SZDSZ az MSZP „legsötétebb hátországával szövetkezett”, a Charta gyűlésein volt „munkásörparancsnokok, III/III-asok, párttitkárok” nyüzsgöttek. Még egy gyöngyszem: „sokat foglalkoztam a kommunista állambiztonság működésével, a bomlasztás, lejáratás technikáival. A Fodor-ügy ilyen bomlasztási kísérlet volt.”) A másik amazon (Schmidt Mária) kimaradt a buliból: beszédes ez is... Bayer Zsoltra nem vesztegetnék sok szót, de jelzem: a film annak az egynek mindenképp cáfolhatatlan dokumentuma, hogy ő – úgy, ahogy van – a Fidesz egyik felcsembere.

4. Végül két nagy renegát: Fodor és Tölgyessy. (Meg egy kicsi: Hegedűs, ki, gyanítom, maga se tudja, mit keres a filmben – statisztaként. Ahol – a mai arcával, illetve hangján – nem jelenik meg Ungár Klára, Szelényi Zsuzsa, Molnár Péter vagy Wachsler Tamás.) De mi Fodor és Tölgyessy szerepe? Olyasmi, ami Péter János püspöké volt a pártállami kormányokban. De több is annál. Fodor például – aki rengeteget beszélhet (egy nemzeti s egy uniós zászló előtt, a dolgozósobájában: az azóta hiteltelenné vált Gyurcsány minisztereként) – ilyeneket mond: „Én nagyon nagyra becsülöm őt... nagyon sokat tanultam tőle, de ő is tőlem... Jó párt alkottunk... de egy idő után ez nem működött... Sajnos.” Mármint Orbánt... mármint Orbánnal... Fodor szerepe éppoly furcsa és zavaros a filmben, mint amit az SZDSZ elnökeként visz. (Személyiségzavaros?) A szereplési viszketegség biztosan döntő motívum nála. Lehet más is? Aligha.

De mi motiválja Tölgyessyt? Mit keres egy „független elemző” egy párt propagandafilmjében? Mit keresett a frakciójában nyolc teljes évig: 1998-tól 2006-ig? Ha akkor nem hagyják le az országos listáról, máig ott ülne: „független elemzőként”. „Rajta lesz a Fidesz-listán?” – kérdezte tőle 2006. január 26-án a Népszabadság. „Mint 2002-ben, majd márciusban megtudom az újságokból” – hangzott a válasz, amit inkább lehetett felkínálkozásként, mint elzárkózásként érteni. Aztán kiderült: már nem kell Orbánéknak. Ciki. Az interjú címe ez volt: „Nincs visszaút”. Talán mégis? Úgy látom, rajta nem múlik. Hosszú hónapok óta minden alkalommal

ide konkludálnak az „elemzései”: az ország érdeke 1. Gyurcsány távozása, 2. előrehozott választás. Ez hajszálra klappol azzal, ahova Orbán is rendre eljut – pártvezérként. A volt képviselőtárs rengeteget beszél(het) a Fidesz filmjében. Valósággal végigkontrázza azt – csak hogy nem a disputák, hanem a cigányzenekarok összhangzattana szerint: fölerősítve a prímsszólámot. (Egy példa: „Nem csináltál semmit, ültél otthon, és kiderült, hogy egy mocskos náci vagy” – halljuk a média Fidesszel való 1993-as szembefordulásáról, Bayer tónusában. „Egyik nap még istenek voltak, a másik nap Belzebub gyermekei” – szól ugyanez Tölgyessy hangszerén: öröm hallgatni...)

A többórás film tartalmának részletes értékelésére nincs elég tér e cikk keretei között. Általános és nagyon határozott benyomásként annyit rögzítek mindenekelőtt, hogy a tényyszerűség, a valóságtartalom és a hitelesség rohamosan csökken a történetben az idő előrehaladtával. Az első órát még sűrűn bólogatva, hümmögve néztem végig; a hümmögést később már egyre gyakoribb fejcsóválás kísérte; azután halk „ugyan már!” és „na, ne!” felkiáltások jöttek ki a számon; végül (itt nem idézhető) hangos és cifra káromkodások.

A Kádár-korszak felskiccelt freskója sötétebb a kelleténél, a zsengekorúak ebből csak azt tudják meg, hogy „barakkban” éltünk, azt kevésbé, hogy miért illették azt a „legvidámabb” jelzővel. Az első nagy fejezet a Fidesz alapítását és annak körülményeit mutatja be, a szabad választásokig. Harmincas éveim elején járva, MDF-alapítóként erős és kellő politikai tudatossággal átéltem személyes élményeim vannak a korról; plusz az Orbán Viktorról írott könyvem kapcsán később rengeteg dokumentumot olvastam el – ezek fényében mondom: a filmnek ez a része hiteles. Hitelesek a visszaemlékezések, nincs hamis pátosz, csak öniróniával színezett jogos öntudat. Orbán, Szájer és Fodor után szabadon: az egyetemen végezve viszolyogtunk beilleszkedni a hazug kádárista keretek közé, továbbá kiöregedtünk a szabadság ízt megkóstoltató kollégiumosdiból: tennünk kellett valamit, és felmértük: közösen több esélyünk van. Később kiderült, amit tettünk, történelmi tett volt. Stimmel. Elhangzanak persze valótlan állítások, de ezek inkább a gyengülő memória termékeinek tűnnek. (Bayer: kitiltottak minket az ország összes egyeteméről, de öt perc alatt országos sztrájk szerveződött, mire visszaszávták a határozatot. Na, ne! Áder: minden párt kapott székházat, csak mi nem. Ők is kaptak, csak – az MDF-fel együtt – kisebb alapterületűt, mint ami utólag, a szavazatok alapján járt. Áder 1993. június 1.-jén, az Országos Választmány elnökeként még tudta ezt, amikor – igaz, már hamis összeesküvés-legendát szöve – ezt írta levélben a tagságnak: „Lehet, a Németh-kor-

mány az MDF-et és a Fideszt azért juttatta kisebb alapterületű székházhoz, hogy két évvel később politikai vádakát kovácsolhasson az MSZP...”)

Aztán jön az első kormányzati ciklus ideje: amikor a Fidesz a jobboldali konzervatív Antall-kormány legkeményebb – bár nem legádázabb – ellenfele. „Utólag kiderült, teljesen félreértettük a helyzetet... magyarázatot tudok, mentséget nem” – vallja be másfél évtized múltán Orbán, s erre – noha ő nyilván nem olyan alapon gondolja, mint én – csak annyit mondhatok: bizony, bizony!

A '92-es Charta értékelését (amiről nekem is negatív ítéletem volt és van) azonban már durván átszínezi a jelen. Kövér akkor még (ha gondolt is) nem mondott ilyet a mából visszavetítve: „Tudtuk... számunkra a legrosszabb MDF [értsd: Csurka!] is jobb, mint a legjobb MSZP”. Idézhetném a parlamenti felszólalását '92 őszéről, de inkább Orbán tavaszi pécsi kongresszusi beszédéből iktatok ide pár sort: „a szocialista politikai gondolkodás és gyakorlati politika számunkra nem az ördögtől való... A kommunisták utódpartja, az MSZP esetében... az eltelt másfél év alatt... odáig fejlődtek a dolgok, hogy talán már a következő ciklusban hiteles szociáldemokrata párttá válnak”. Hogy ezzel szemben miket mondott az Antall-féle MDF-ről akkoriban, azt inkább hagyjuk...

Az 1994-98 közti Fideszes időszak utólagos értékelése olykor tanulságos a mai Fideszes szájakból. Varga Mihály szerint az „nagyon jó volt”, „koherens”, „polgári értékekkel, polgári programmal” – valahogy úgy, mondom én is. Pokorni szerint akkor nagyon készültek, gyártották a programokat, szinte „azóta is abból élünk” – de jó is volna...

1998-tól indulnak a vaskos hazugságok a filmben: négy év kormányon. Hazugság először is, hogy szó sem esik Torgyánról, a koalícióról (s persze annyi másról). Az alábbiak már nem írhatók a romló memória számlájára. Bayer: „az emberek tervezni kezdtek... büszkéek lettek: magyar vagyok”, meg hogy mi legyen holnap: legyen lakás, legyen gyerek stb. Kádár, Antall, Horn idején ez nem volt, gyerek csak véletlenül született? Stumpf: „Egy csomó ember felemelte a fejét, jó volt magyarnak lenni”. Van ebben picit igazság, de így émelyítő és hamis. Martonyi: „Még meg se alakultunk, máris sokan járták Nyugat-Európát, hogy itt egy nacionalista, populista kormány alakul, amelynek területi igényei vannak...” de ők megmutatták: nem esznek embert, nem viselnek fekete inget, fasiszta jelvényt... Ugyan már, kedves János...

Am az alapvető hazugság ez: „Nagy lendülettel indultunk, de a meg-alvadt struktúrák ellenálltak... jött a kajaibrahimozás, a simicskázás, a le-

hallgatási ügy”; de ők megmutatták: „lehet gúzsba kötve” kormányozni, mert az egyetlen esély ez volt: „jól kormányozni” – így Stumpf. „Minden erőnket elvette a kormányzás... a kormányzáshoz szükséges hátszág kiépítésére nem maradt erő... Azt hittem, elég jól kormányozni... kiderült: nem elég” – így Orbán.

Hogy nem szakad le az ég – így én. Kaya Ibrahimot nem az ellenség találta ki, hanem Simicska, aki létezett a maga módszereivel, ráadásul az APEH élén; lehallgatás ellenben nem volt, csak mint dezinformáció, egyenest Orbántól: az előbbi ügyek nyilvánosságbeli elfedésére! Nem jutott erő hátszágot építeni? Hát akkor mire voltak a tömeges személycserék, az „egészpályás letámadás”, a „média kiegyensúlyozása”, a „több, mint kormányváltás”, és még hosszan sorolhatnám a brutális nyomulást, a mohó tér- és pozíciófoglalást konkrétumait a gazdasági, a banki szférától a médián, a közigazgatáson, a rendőrségen, a titkosszolgálatokon át a tudományos és ál-tudományos intézetekig, továbbá a politikai szövetségesek bedarálásáig – hogy az állami pénzek központilag szervezett lenyúlásáról (finom kifejezés!) már ne is beszéljünk. Szerintem ez volt a 2002-es vereség fő oka: a mohóság, a kíméletlenség és a gátlástalanság, amellyel mindez zajlott! Vagy Orbán maga is elhinné, amit mond? Ez esetben fogalmat alkothattunk róla, miféle „építés” vár erre az országra, ha újra hatalmat kapnak – Tölgyessy szavával – „Belzebub gyermekei”.

A filmen a szemünk előtt születik egy még félelmetesebb, merőben újfajta politika a 2002-es vereség kínjai közben. Látunk, hallunk egy mondatot Orbán Testnevelési Főiskolán mondott beszédéből: „...a családjunk, a gyermekeink, az emberi méltóságunk, a szabadságunk, a hitünk és a hazánk: és mindezt most meg-kell-védenünk!” – majd halljuk tízezrek indulatkitörését. Látjuk a Kossuth téri tömeggyűlést, halljuk a mai Kővért: ami a magyar politikában akkor és ott történt, „azóta is mérföldkő”. Rettenetes, de igaz – bár nem úgy, ahogy ő hiszi.

Ami ezután jön a filmben: a komcsik és Gyurcsány gyalázása meg az újabb győzelem beharangozása. A zárszót Orbán mondja ki: „Készüljetek!” Ehhez már nem kell kommentár, de egy valami még ide kívánczik.

Az arcok! Látjuk a filmben a régi Fideszes arcokat s a maiakat. A különbségek döbbenetesek. A zsenge szépfiú Deutsch meg a mostani húsos arcú férfi. Kövér arcai. Egy „kígyómarta szempár” (copyright: Kiss Tibi – Quimby): a mai Áderé. Amit látunk, az nemcsak – nem elsősorban – az idő munkája: hanem a romlásé. Sokáig nézhetjük Orbánt a Nagy Imre temetésen: örömeink telik benne. Láthatjuk: még 2002-ben, a TF-en is jó arca volt.

Aztán itt ez a mostani... Leírtam már, de ez a film most megerősített benne: íme az ember, akit nem a hatalom, hanem a hatalom elvesztése tett tönkre.

A Fidesz a politikai tapasztalatokkal nem bíró ifjabb nemzedékeknek szánja a filmet. Erről a médiatörvény 5. §-a jut eszembe, amely a „kiskorúak személyiségfejlődésére ártalmas műsorszámokról” rendelkezik. Nekik kizárólag „politikai nagykorúak” felügyelete mellett ajánlom...

ÖT ÜRES PEZSGŐSPALACK

168 Óra, 2009. január 15.

Az írás a Népszabadságban 1994-ben elkezdett történet folytatása.

Nem gyűjtök tárgyakat. Kidobok szinte mindent, gyakran azt is, amit nem kellene. De öt kiürült pezsgőspalack máig ott áll a könyvek mögött. Úgy hívom őket: a rendszerváltozás pezsgősüvegei. Szűk két év alatt bontottam fel, s tettem el mind az ötöt, 1988 májusa és '90 márciusa között. Olyankor, mikor úgy éreztem, hogy felgyorsultak az események, sűrű lett körülöttem a levegő, és történt – velem, talán általam is – valami, s ez a valami: a történelem.

Több, mint fél évszázada zajlik az életem, nagyszerű dolgokat éltem át, de sem azelőtt, sem azután nem fordult elő, hogy eltegyek egy haszontalan, kiürült palackot. Csak akkor, ezt az ötöt. Egyet '88-ban, hármat '89-ben és egyet '90-ben. Ezzel a különös mértékkel – a kiürült, ám ki nem dobott pezsgőspalackok számával – mérve az 1989-es volt a legfontosabb éve az életemnek. Amikor azt érezhettem, hogy a magam élete és a közeg, amelyben leélem (ország, nemzet), összeér. Hogy a kettő: egy. Mintha a fa tudná, hogy ő maga is: az erdő.

Az első palackból 1988. május 22-én röppen ki a dugó. A címkén ma is ott a név piros nagybetűkkel: KÁDÁR. Ám vastag fekete filccel áthúzva. A tévé este, hosszú várakozás után mondja be a hírt: „a pártértekezlet az MSZMP elnökévé választotta Kádár Jánost...Az elnök nem tagja a politikai bizottságnak, funkciói még tisztázatlanok...” Kádár személye harminckét év alatt eggyé vált a rendszerrel. Elképzelhetetlen, hogy ő megy, s a rendszer marad. Itt valami véget ért – és valami elkezdődött. Ez történelem. Van itthon pezsgő?

A második üveget 1989. április 26-án, szintén késő este bontom föl. Az MDF városi elnökségi üléséről érek haza, hullafáradtan. Otthon a Hitel című lap aznap megjelent száma vár, benne életem első – Magyarországon, a saját nevem alatt megjelent – írásával: *Reform vagy forradalom?* Majdnem harmincnégy éves vagyok. Soha semmi – sem azelőtt, sem azóta; se cikk, se könyv, se más – nem okozott ahhoz fogható delejes örömet, mint amit akkor érzek.

2008

2009

A harmadik palack az „Örs vezér” névre hallgat. 1989. június 28-án szabadul meg a dugójától, előző nap született Marci fiam. A pezsgőbontás előtt a kecskeméti időközi választás első jelölőgyűlésén veszek részt. Egy iskola zsúfolásig megtelt csarnokában több mint negyven éve először hallhatja egymással versengő pártok kortesbeszédeit a közönség. Az egyik jelölt első mondata szó szerint így hangzik: „doktor Debreczeni József vagyok, a Magyar Demokrata Fórum jelöltje, a Katona József Gimnázium tanára, tegnap óta három gyerek apja”. A felém áradó rokonszenv hulláma jól érzékelhető: az arcokon mosoly terül szét, kitör a taps. Halálosan izgulok, de azért nyugtázom magamban, hogy bár a fiam még csak egy napos, már is hoz nekem itt vagy száz szavazatot. Még egy ironikus gondolat is átfut az agyamon: lám, szegény Petőfi, erről álmodott, íme közélet és magánélet egysége; aztán elkezdtem a második mondatot...

A negyedik pezsgő 1989. augusztus 5-én durran. Egy kék-ezüst címkés Hungária. (Ez már palackos érlelésű.) Alighanem ez szól a legnagyobbat: aznap nyerem el a parlamenti mandátumot. Szabad választáson, ellenzéki képviselőként, az állampárti jelöltet legyőzve. Sok mindent mondhatnék ennek kapcsán: hihetetlen dolgok zajlottak ekkor Magyarországon, és – ennek részeként – hihetetlen dolgok estek meg velem is. Kettőt idézek föl, amelyekben – mint cseppben a tenger – minden benne van.

Az első '89 augusztusában történt. Bécsben tartózkodom egy MDF-es küldöttséggel, és a Ballhausplatzon fogad Mock osztrák külügyminiszter. Előtte pont egy éve járok a Burgban – mármint az udvarán: borostásan, fáradtan, koszosan, rövid gatyában. A párizsi biciklitúráról tértünk haza a barátaimmal, s az utolsó schillingeket számoljuk izzadt tenyerünkben: hogy kijönne-e belőlük még egy doboz sör vagy egy automata kávé... Ha akkor valaki megveregeti a vállam, és ezt mondja: figyelj, haver, nézd azt az emeleti ablakot: jövő ilyenkor odafönt lesz a sötét öltönyben, és az osztrák külügyminiszterrel kávézol – hát alighanem elküldöm valahová az illetőt...

A másik eset a következő év elejéről való. A „Duna-gate” botrány nyomán (amely napvilágra hozza, hogy a titkosszolgálatok a legutóbbi időkig megfigyelték az új ellenzéki szervezeteket) megalakul egy – már többpárti – parlamenti vizsgálóbizottság. A tagjaként kábé úgy érzem magam, mint az ellenséges hadsereg visszavonulása után egy gondosan kiürített terepszakaszra beengedett civil. A bizottságban valaki kitalálja, hogy ki-kik a lakóhelyén menjen be a megyei III/III-as részleghez, és ott „vizsgálódjon”. Így jelentkezem be én is Kecskeméten a megyei rendőrkapitányságra. A szolgálatot felügyelő főkapitány-helyettes és a III/III-as részleg vezetője

nagy tisztelettel fogad. Valami krimiből vehetem az ötletet: mondom nekik, hogy külön-külön szeretnék velük beszélni. Meghökkennek, de persze beleegyeznek. Aztán kérdezem őket; válaszolnak – és kölcsönösen zavarban vagyunk. Pár napra rá, reggel gyalog sietek a főutcán a vasútállomás felé. Parlamenti ülésre igyekszem, szokás szerint késésben vagyok. A rendőrség környékén mellettem terem a III/III-as főnök. Képviselő úr, a múltkor nem tudom, sikerült-e eléggé megvilágítanom, hogy mi azért nem játszottunk annyira negatív szerepet... És elkezd mentetgetni a kádári titkosrendőrséget, saját magát, s hogy a jövőben így meg úgy... Mondom neki, hogy ne haragudjon, ezt most nem tudjuk megbeszélni, kilenc perc múlva indul a vonatom. Nem baj, ő velem tartana, s az állomásig elmondaná, amit akar. De nekem már futnom kell a vonatig... Sebjaj, mondja a testes ember, ő teniszezik, majd fut velem. És fut. Közben egyre erősebben zihálva, végül már elakadó lélegzettel mondja a magáét... Több száz métert futunk így az állomásig. A pártállam nemrég még rettegett megyei titkosszolgálati vezetője meg én, az ellenzéki értelmiségi, akit tegnap tán még megfigyeltek. És akkor ott, futás közben arra gondolok, hogy talán mégiscsak történik valami ebben az országban...

Az utolsó palack 1990. március 25-én nyílik ki, mikor az országos választások első fordulóján újra mandátumot nyerek az MDF színeiben. A történet innentől valamennyire ismert...

HAMIS BÉLYEG

Népszabadság, 2009. február 14.

A cikk szombaton jelent meg (Hamis megbélyegzés címmel), aznap volt Miskolcon – ahol lakom – a Kocsonyabál. Noha úgy terveztem, föltorlódtak munkáim miatt inkább otthon maradok, és vasárnap délelőtt is dolgozom, miután kiderült, hogy a városi rendőrkapitány is ott lesz, mégis elmentem. A bálon bemutattak Pásztor Albertnek. Nem okozott csalódást, olyannak tűnt, amilyennek gondoltam: rokonszenves, nyílt, tisztességes embernek.

Két héttel a különös események után már föl lehet tenni a kérdést: mi is történt valójában Miskolcon (majd ennek nyomán az országos politikában és a médiában)? A városi kapitány beszámolt a sajtónak a rendőrség kéthavi munkájáról, a közbiztonság helyzetéről.

Ennek során közölte: minden földértett erőszakos közterületi rablás elkövetője cigány származású volt. Kijelentése hatására (országos politikai döntés nyomán) még aznap más beosztásba helyezték; majd (a helyi társadalmi és politikai erők példátlan összefogását követően) visszaállították posztjára. Az elmozdítás mögött „erkölcsi indokok”, kisebbségi jogvédő elvek, antirasszista törekvések álltak; utóbbiak képviselői szerint ezek szenvedtek vereséget a helyi rasszista összefogás ellenében.

Meggyőződésem, hogy az a paradigma, amely a miskolci polgárok, a szocialista polgármester, a teljes helyi MSZP, az SZDSZ (!), a Fidesz, a KDNP, a Jobbik, a Magyar Gárda, a Gój Motorosok plusz a megyei cigányvajda (!) rendőrkapitány melletti kiállításának közös nevezőjét a rasszizmusban véli megtalálni, alkalmatlan az események leírására. Sőt: hamis. Amit igazol, hogy hamis eszközökkel (is) dolgozik. Nem akárhol: a Népszabadság és a Népszava előző heti írásaiban. (Jelzem: terjedelmi okból mellőzöm a filológiai pontosságú hivatkozásokat, továbbá a jobboldali média egy részét elöntő szennyess rasszista árral sem foglalkozom – az utóbbihoz való viszonyom nem lehet kérdéses.)

Hamis eszköz az állandó jelzővel való megbélyegzés. Ismétlődően „romaszámláló” kapitányként emlegette Pásztor Albertet a hír műfajában (!) a Népszabadság (Nyusztay Máté). Pedig az utcai rablásoknál nem kellett számolni, csak konstatálni aényt: minden elkövető roma volt. „Faji alapú

kartotékját magáncélra vagy a rendőrség keretei között vezeti-e?” – kérdezte Gusztos Péter, holott tudhatta: nincs kartoték, csak egy szembeötlő, drámai tény van.

A balliberális véleménymondók visszatérő hivatkozása volt, hogy a rendőri munka során származásra utaló adat rögzítése tilos, ilyesminek semmi relevanciája nincs a bűnüldözés szempontjából: csak rasszista indíték állhat mögötte. Kállai Ernő kisebbségi ombudsman szerint a rendőrségnél még körözés kiadásakor is tilos az etnikumra utaló megjelölés (például a „cigány elkövető”) használata. Ha így van, akkor ez (sajnos sokszor) nehezítheti a bűnözők (akár veszélyes gyilkosok) elfogását (gondoljunk a veszprémi esetre). Az elv doktriner alkalmazása nemcsak a kriminológia, de a segélyezés területén is káros. A múlt heti HVG-ben olvasható, hogy a szóban forgó „adatvédelmi dogma miatt nincs olyan adatbázis, amely alapját képezhetné azoknak az intézkedéseknek, amelyek a cigányságnak a magyar társadalomba való beilleszkedését segíthetnék elő”. Ez abszurd! Csodálkozhatunk-e, hogy az elmúlt évtizedben e célra elköltött 120 milliárd forint az Állami Számvevőszék szerint semmilyen érdemi eredményt nem hozott?

A magam részéről azon is csodálkozom, hogy ha nincs ilyen statisztika, akkor milyen alapon írja Uj Péter: „szociológiai tény, hogy az azonos szociális helyzetű cigányok és magyarok bűnelkövetési statisztikáiban nincs komoly különbség”? Írja ezt is: „nem igaz, hogy a cigányság mint etnikum... genetikai hajlamot hordozna bármilyen bűnös cselekedetre”. Ebben egyetértünk: engem is taszít minden efféle: „a vérükben van”, „a génjeikben hordozzák” stb. (Van egy négyéves kisfiam. Tünetmentes esze, erős akarata a legnagyobb reményekre jogosít. De ha két kilométerre tőlünk, az Avas egyik lepusztult lakásában cseperedne, húsz-harminc nyomorgó, iskolázatlan, elvadult felnőtt és gyerek között, olyanná válna, mint ők, talán bandavezér lenne belőle.) Csak azt nem értem, mi köze Uj Péter kijelentésének a Pásztor Albertéhez: az elmúlt két hónap felderített utcai rablásait cigányok követték el Miskolcon? Honnan veszi a bátorságot (úgy értem: erkölcsileg), hogy leírja: ez az általa megfogalmazott genetikai tételt sugallja? S még ezt: Pásztor kapitány „buta”, „rasszista” vagy „sötét politikai játszma szereplője”.

A Népszabadság és a Népszava publicisztikáiban felzengő jogvédő kórus majd minden tagja hamis kezdőhangról indítja a maga szolamát. A hangképzés technikája a legtisztábban Dési Jánosnál érhető tetten (*Rasszista nagykoalíció*): „Miért nem mondhatja, amit mondott a rendőrkapitány: mert a minden bűnöző = cigány képlet [ez már hamis! – D. J.] köny-

nyen megfordítható a minden cigány = bűnöző formulára.” Dési rögvest meg is fordítja! Ahogy a többiek is, majd kellő morális felbuzdulással elítélik a saját szövegeiket – s vele a kapitányt! A Charta főlhívása visszafogottabb: ők a „rasszista ízű beszéd” formulát használják, ami határeset, hisz ízelesek és pofonok tényleg különböznek.

Tóth Ákos szerint „Pásztor valójában cigánybűnözésről beszélt”. Hacsak úgy nem. A Magyar Helsinki Bizottság társelnökében a kijelentés „azt a benyomást kelti, hogy ezek az emberek azért követnek el rablásokat, mert cigányok”. Nos, ez esetben a hiba nem a kijelentésben, hanem a benyomottban van. A Társulás a Cigány Méltóság Védelméért felhívása a miskolci kapitány esete nyomán előállt „emberi jogi válságról” értekezik. „A cigánybűnözés gyalázatos ígéit hirdető főrendőr... félre nem érthetően cigányellenes, rasszista kijelentéseiről!” Hogy Pásztor sugallata szerint: „a bűn melegágya az öröklött vérben van”. Ez már esztelenség; már-már hitványság.

Krémer Balázs (*A hatalom barbarizálódása*) úgy véli, a miskolci kapitány „a cigányok bűnözői etnikai karakteréről” beszélt. És ha el is fogadjuk, „hogy a cigányok közt nagyobb a bűnelkövetők aránya...”, abból sem következik, hogy a cigány származás oka lenne a bűnelkövetésnek. De ki mondott ilyet? Pásztor? Dehogy: Krémer! Aki odáig megy, hogy „a rendőrök előszeretettel töltik idejüket a romák körében” [persze, imádják, ha kétszázán doronggal és baltával fogadják őket! – D. J.], mert „kevésbé profik a nagyobb... bűncselekmények felderítésében...”, ám ezt ellensúlyozandó a kicsiket „a cigányok nyakába varrják”. Pásztor „maga ismerte be, hogy a... jogszabályok figyelmen kívül hagyásával irányítja beosztottjait”. [?] Pedig „a köz szolgáltnak nem szabad a közjogra fittyet hányó önkényűrré válniuk egy jogállamban”. Végül: „az állami, fél állami és államon kívüli erőszak a bűnbaknak kikiáltott csoportok ellenében a történelemben egyetlen perspektivikus megoldást ígért: a végső megoldást”. Endlősung! A Pásztor Auschwitz felé tereli a nyáját! Ezt lehozta a Népszabadság. Meg ezt is: „az államhatalom képviselője büntetlenül követhet el rasszista lázítást...”, ezzel Magyarország hivatalosan is megszűnt demokratikus európai állam lenni” (Bodansky György).

Idézhetném Simicska Lajos (más összefüggésben mondott, ám ideillő) bon mot-ját egy bizonyos alkotmányos jogról. Végül is szólásszabadság van. De a közhivatal viselőjére más normák vonatkoznak. Egy országgyűlési biztos nem engedhetne meg magának ilyen egzaltált mondatokat: „a rendőrök a jövőben csak a cigányok közt fogják keresni a bűnözőket? Hisz minek máshol, ha az összes bűncselekményt ők követik el... Lassan

már a gazdasági válságért is a romák lesznek az első számú felelősek... Az agonizáló rendőrség egyik utolsó, összeomlás előtti stációjának vagyunk a tanúi.” Persze, Kállai Ernő is Pásztor hamisan interpretált kijelentéséről startol (és a kérdező újságíró nem korrigálja).

A miniszter viszont higgadtan, felelősen beszél: „Eddig a romák és nem romák együttélése során tapasztalható feszültségek kapcsán... képmutató módon jártunk el. A rendőrségnek az eredményes bűnmegelőzési és bűnüldöző tevékenység érdekében meg kell ismernie minden olyan körülményt, ami a bűnelkövetést, az áldozattá válást, a bűncselekmény megtörténtét befolyásolhatja... A személyes körülményeket, a foglalkozást, a lakóhelyet..., akár az etnikai hovatartozásból eredő speciális viszonyokat is. Mindezekről... beszélni nem ördögtől való, mert így érthetjük meg a társadalmi folyamatok és a kriminalitás közötti összefüggéseket.”

Na végre! Ezek az összefüggések nem faji jellegűek, hanem kulturálisak, illetve szubkulturálisak. Csak egyetlen mondat a hevesi cigány kisebbségi önkormányzat elnökétől, miután több százan támadtak rá a körözött bűnözőket kereső rendőrökre: „a cigányság egyik ősi törvénye, hogy senkit sem »dobnak fel«, az árulót ugyanis kiveti magából a közösség”. És egy idézet Tony Blairtől, Angliából, ahol (akár az USA-ban) a bűnügyi nyilvántartás része az etnikai hovatartozás regisztrálása: „Nem a szegénység, hanem egy jól körülírható fekete kultúra áll a szaporodó bandabűnügyek, késelések hátterében. Szemellenzősség lenne a problémát... csupán szociális eredetűnek tekinteni, hisz... gyökerei a fekete közösség létformájában vannak... Ez a probléma a fekete közösség egy részét érinti, és hagyjuk abba azt, hogy a politikai korrektségre hivatkozva úgy teszünk, mintha a két dolognak nem lenne köze egymáshoz.”

Ha ezt – idézett szavai szerint – Draskovics is tudja, akkor miért mondja: „egyetlen rendőr sem tehet olyan nyilatkozatot, amelyben bűnősként nevez meg valamely társadalmi csoportot. Az is elfogadhatatlan, hogy a szavából effélére következtethessenek..., nem teheti..., hogy a géplakatosok által elkövetett bűncselekményeket csokorba szedi, majd kimondja: a géplakatosok bűnözők.” De a kapitány nem mondott ilyet: se a géplakatosokról, se a cigányokról! Ha a miniszter szerint elfogadhatatlan, hogy a szavaiból effélére következtethessenek, akkor ne következtessen! Mert tényleg elfogadhatatlan – tőle különösen. Neki politikai védelmet kellene nyújtania a bűnüldözés munkáját kiválóan végző rendőrnek. Ha kell, a felvilágosodás óta kialakult polgári vitakultúra elemi szabályairól megfelelő jogvédőkkel szemben is! Akik tudhatnák: igaz célért hamis eszközökkel harcolni nem lehet.

Abban igazuk van, hogy a cigányellenes indulatok nőnek, eszkalálódnak. Brutális nyíltsággal tombol a rasszista gyűlöletkeltés. Rasszisták repültek rá a kapitány melletti demonstrációra is. De tévednek, ha az egész a (helyi) társadalom rasszizmusából akarják levezetni – ahogy teszik.

A Népszavában Várkonyi Tibor az esetből ezt a tanulságot vonja le: „van olyan tömeg, amely... vevő a primitív cigányellenességre. Amely hajlandó általánosítani..., nem érdeklik a tények, közömbös a valóság iránt, rögtön kövezd meg-et kiált”. (A tények, láttuk, másokat se igen érdekelnek.) Tóth Ákos szerint „igény mutatkozik az ország bizonyos szegleteiben arra, hogy elverjék a port a romákon”. A helyiek szerint: aki nem itt él, könnyen beszél. Révész Sándor ezt így értelmezi: „aki ragaszkodik önsorsrontó indulataihoz, és idegesíti mindenféle összetettebb érvelés, mondhatja, hogy a távol élő fogja be a száját”.

Szerintem nem erről van szó. Hogy miről, azt szintén a Népszabadságból tudom, ami – ha véleményként nem is – a riport műfajában (Romhányi Tamás) fontos adalékokkal szolgált a kialakult helyzet megértéséhez. (Hogy magam Miskolcon élek, annak nincs jelentősége: nincsenek személyes tapasztalataim.)

„Tömegesen jelentek meg az együttélés normáit nem ismerő, agresszíven viselkedő családok a miskolci Avás lakótelepen. Sokszor húszan, harmincan költöztek be egy- plusz két félszobás lakásokba... A gyerekek a hetediken kint az erkélyen pisil... Kukázó életmódot folytató népes családok: amit találtak, föl vitték a lakásba. A lépcsőházban megjelentek a csótányok... Este közös tömbházi kényszerszórakozássá vált a zenehallgatás. Ha valaki szólni mert a hangoskodás vagy a szemét miatt, legalább féltucatnyi ordító férfi vette körül válogatott fenyegetéseket ordibálva... A földszinten van néhány garázs, köztük a körzeti orvosé. Rendszeresen odaparkoltak elé. Amikor szóvá tette, hogy esetleg sürgős esethez kell kimennie, öten ugrottak neki: hogy merészel rájuk szólni. És csak azért is elállták a bejáratát... Olyan házat is találunk, ahol... a tízemeletes panelban csaknem mindenki a Fészekrakó program segítségével érkezett..., ahol már csak hét régi tulajdonos lakik...” A miskolciak egy részét tehát nem „az összetettebb érvelés idegesíti”. De az indulataik valóban önsorsrontók lehetnek. Ezért szeretnék, hogy ne a gárda – röhej! –, hanem a rendőrség védje a biztonságukat. Két napig úgy érezhették, az állam cserbenhagyta őket. Az ország számos helyén érzik így.

Petri Lukács Ádám úgy véli, a kialakult helyzetben „az volna ideális, ha... a politikai pártok egymást túllicítáló toleranciakampánnyal készülne-

nek az EP-választásokra”. Amit ő ideálisnak tart, annak a valóságoshoz alig lehet köze. A balliberális jogvédőknek Miskolcon nem a rasszizmussal, hanem az utóbbival kellett (volna) elsősorban szembesülniük.

Czene Gábor régebbi írásának egy mondata is alkalmas a történet leírására: „A kőkemény rasszizmus és az emberjoginak álcázott lözungok közti űrben meglepedett a tévhitekkel kevert bizonytalanság”.

A miskolci kapitány ebben az űrben veszett el két napra. Ő szerencsére megkerült, de a történet hosszabb távon – és országosan – aligha végződik majd happy enddel. A szóban forgó űr két partján egymást erősítő buzgókodók ugyanis Erős Kéznek készítik elő a terepet.

Az egyik oldalon akarva, a másikon akaratlanul.

AZ UTOLSÓ SZALMASZÁL

Népszava, 2009. március 30.

Szombat este az MSZP székházából távozó Gyurcsány Ferenc arcába köpött egy „tüntető”. A kormányfőt védő személyes őrizet ezt nem tudta megakadályozni – a lincselést igen. Mert védelem nélkül, „jogos indulatukban” bizonyosan megtámadják őt a „tüntetők” – s talán Szógi Lajos sorsára jut. Nem elvadult cigányok verik agyba-főbe, hanem megvadított – magukat a legmagyarabb magyarnak hívó – magyarok. Egy magyar csűrhe.

A miniszterelnök elleni tömegpszichózis, amely régóta hasonló atrocitások formájában mutatkozik meg, nem spontán jelenség, nem a „népharag” ösztönös és természetes megnyilvánulása – noha annak próbálják beállítani. Azok, akik 2004, de különösen 2006 óta roppant erővel, szervezetséggel és lassan mindent elsöpítő eredménnyel szítják, gerjesztik, szervezik és vezénylik a bűnbakképzést, a gyűlöletáradatot. Mindenekelőtt és mindenki fölött az ellenzék vezére, aki évek óta patalogizálja és kriminalizálja az ellenséget. Magyarul: torzult személyiségnek, betegnek, bolondnak, illetve elvetemült hazudozónak, csalónak, tolvajnak, bűnözőnek állítja be. Továbbá idegen hatalmi érdeket szolgáló diktátornak, sőt: idegennek. Nemzetén kívülinek, nem magyarnak – a pártjával (s a volt koalíciós partnerével) együtt. És vadul uszít ellenük. Hosszú oldalakon át idézhetném Orbán beszédeiből az elképesztő nyelvi leleménnyel előadott megbélyegző minősítéseket, szófordulatokat, hasonlatokat, sugalmazásokat, melyekhez egy mindenre elszánt politikus rettenetes bosszúvágya szolgáltat kiapadhatatlan muníciót. (Orbán persze nem akarná, hogy meglincseljék és mártírrá tegyék az ellenséget: ő börtönbe akarja csukni mint köztörvényes bűnözőt, ahogy ezt most már nap mint nap nyíltan tudtára adja mindenkinek.)

A vezérből buzgó kiapadhatatlan gyűlöletforrás az évek során folyamatosan duzzadt a jobboldali sajtónak nevezett propagandagépezet jóvoltából, s mára tengerként borítja el a magyar közvéleményt a valóban létező súlyos válság(ok), s az ennek nyomán extrémításig fokozott katasztrófahangulat közegében. A bűnbakkal szembeni indulat, harag és gyűlölet mára a józanabbak közt is eluralkodott. Az értelmiségben, immár a balliberális oldalon is. Az elmúlt napok valóban szörnyű és megalázó miniszterelnök-kereső tragikomédiája után sokan már saját pártjában is szurokba-tollba

forgatnák az egykor ünnepezt és rajongott – még egy hete is felállva, vaspappal jutalmazott – Gyurcsányt, és kilöknék a Kossuth térre (legalább képletesen). A végső elkeseredés szülte pártbéli indulat persze érthető. Még csak nem is amorális – csak csúnya, irracionális, mi több: irreális. És természetesen önsorsrontó, a jelen helyzetben önpusztító.

Mert nézzük csupán ezt az egyetlen mozzanatot: az MSZP meg az SZDSZ közös miniszterelnök-jelöltállító vállalkozását – illetve ennek retentív kudarcát. (Midőn e sorokat írom, utolsó szalmaszálként Bajnai Gordon úszik az immár szörnyen zavaros víz felszínén.) Az MSZP-t eluráló indulat szerint Gyurcsány ezt is „elkúrta”, ezt is előkészítetlenül, felelőtlenül, impotens módon kezdte és intézte el: végleg tönkre téve, megalázva saját pártját.

Ám tegyük fel, hogy megpróbálja gondosan és alaposan előkészíteni a miniszterelnök-váltást. Mindent előre egyeztetve a párt elnökségével, a frakcióval, az SZDSZ-szel s a lehetséges utódjelöltekkel. Diszkrétan, csak akkor lépve a nyilvánosság elé, mikor már minden „le van zsírozva”.

Komolyan gondolhatja ezt bárki?

Hisz arról a pártról beszélünk, amelyről minden úgynevezett „elemzés” efféle mondatokkal indul a sajtóban: „az elnökség egyik meghatározó tagja szerint”, „a frakció mértékadó köréből származó információk alapján” stb. Ahol most is félóránként jöttek ki a hírek a zárt elnökségi ülésről, hogy mit javasolt épp Gyurcsány, hogyan viszonyult ehhez, továbbá X és Y jelölthöz a grémium egyik, illetve másik fele. Továbbá arról az SZDSZ-ről beszélünk, amelynek a vezérkara (ha van ilyen egyáltalán e kettéhasadt pártmaradékban) még csak egy szobába sem volt hajlandó leülni a szocikkal, ezzel is demonstrálván a maga csorbíthatatlan szuverenitását. Ebből a föllárból nem is következhetett más, mint egymásnak üzengetés a nyilvánosság közbeiktatásával, kontra és rekontra, töketlenkedés, lebógés – szóval az a szörnyű blamázs, amit láthattunk.

E mögött az impotencia mögött azonban egy sokkal súlyosabb helyzet áll: az MSZP és az SZDSZ inkompatibilitása. Ez a két párt képtelen és alkalmatlan arra az együttműködésre, amelyre pedig mindkettjüknek – s az országnak is – szüksége volna. Nem csupán történelmi, szociológiai és ideológiai – ha tetszik múltbeli – okokból. Hanem mai pártpolitikai státusuk és karakterük okán.

Az egyik egy kis liberális rétegpárt, ideológiai párt. A másik egy nagy baloldali néppárt. Az egyik a parlamentben maradásért küzd foggal-körömmel; célja a bűvös öt százalék; a célcsoportjai különféle kisebbségek:

a reformlázban égő balliberális értelmiség, emberjogi aktivisták, zöldek, melegek stb. Nekik nem kell, nem szabad törődniük a társadalom nagy tömegeivel, a bérből és fizetésből élőkkel, a nyugdíjasokkal s hasonlókkal. Az ő jelöltjük olyan lehet, aki a szűk bázisuknak megfelel, akiktől a maguk öt százalékát remélhetik. A jelen válság s az azt kísérő szakértői és értelmiségi pszichózis idején: Surányi, Békesi és Bokros.

Akik támogatása egy olyan baloldali néppárt számára, mint az MSZP (főleg a jelen társadalmi-politikai szituációban) majdnem öngyilkossággal ér föl. Mert annak a brutális megszorításnak és reformrohamnak a támogatása, amit ők ígérnek, az a maradék szavazóbázisuk jó részét is elriasztaná. A már így is kinéző katasztrofális vereség helyett megsemmisítő vereséget okozna.

Az egykori állampárt és a volt szamizdatos ellenzék utódait valójában az Antall-vezette MDF-fel szembeni revansvágy, illetve fobia hozta össze 1990 után. '92-ben a felnagyított Csurka-veszély adta az okot, ürügyet az őket összehozó Chartához. '94 és '98 között valójában azért tudtak együtt kormányozni, mert az MSZP-nek magában is megvolt a többsége. A 2002 és 2006 között olyan – máig ható! – súlyos következménye volt az összeférhetetlenségnek, mint az államfőválasztás kudarca. Akkor Gyurcsány még össze tudta kötni a szakadó szövetséget, és még egyszer győzelemre vitte a két pártot. A 2006 utáni kormányzás azonban már a reformokkal s az egymással való reménytelen kínlódás jegyében telt. (Az egyéb tényezőket most figyelmen kívül hagyom.) Az összeférhetetlenség miatt volt szükségszerű a koalíciós szakítás – és a mostani miniszterelnök-jelölés gyászos kudarca is.

Ezt már csak a sírból lehetne visszahozni.

De mégis meg kellene próbálni. Mert most nem egy parlamentáris, konzervatív jobboldalt kellene megverni, mint 1994-ben, hanem egy olyan erő elsőprő győzelmét kellene mérsékelni, mint amilyen az – általam már sokszor leírt – orbáni Fidesz. Ha a mostani szégyenteljes kudarc rövid úton előrehozott választásokhoz vezet, akkor ez a győzelem lavinaszerű lesz.

Nemcsak a szóban forgó két pártot söpri el. Ha ezt nem fogják föl – e pillanatban és konkrétan: ha az SZDSZ ellöki az utolsó szalmaszálát is –, akkor megérdemlik a sorsukat, akkor megérdemlik a sorsát.

Ők igen – az ország nem.

KAMIKÁZE MINISZTERELNÖK

Népszabadság, 2009. április 4.

„A demokratikus politikusnak az a sorsa, hogy végül leváltják. Tudom: a végén személyes értelemben bukni fogok. Jön valaki más helyettem... A végén össze vagy törve, mert egyszer csak nem sikerül. A végén veszítesz.”

Ezt Gyurcsány Ferenc mondta nekem győzelme pillanatában, a 2006-os választás első fordulóját követő napon, április 10-én (*D. J.: Az új miniszterelnök. 444. o.*). Akkor még nyilván nem gondolta, hogy a bukás már három év múlva bekövetkezik – méghozzá összeomlászerűen, kínos és méltatlan körülmények között. Talán végérvényesen. Nem három éve, még két hete se képzelhette el ezt a rémálomszerű forgatókönyvet, amelynél lidércesebbet maga Orbán Viktor se tudott volna kiagyalni a gyűlölt ellenség elveszejtésére.

Hogyan következett be mindez?

Persze, hibákat vétett, súlyosakat is. A végén kapkodott: a benne lakó roppant kreativitás és energia olykor már kontrollálatlanul tört elő. Politikai stratégiának zseniális, menedzsernek kevésbé – mondta róla közeli munkatársa, Szigetvári Viktor. Ezt ma úgy mondják: „nem tudott kormányozni”. Kórusban és lassan mindenki, ahogy ilyenkor lenni szokott – bár keveseknek van halvány fogalmuk róla, hogy a kormányzás miféle fán is terem. Mivel mindig utáltam kórusban énekelni – effélékben főleg –, a magam részéről ezennel be is fejezem a bukott miniszterelnök hibáinak emlegetését, inkább egyéb dolgokról szólnék. (Az árnyalt elemzés ideje is eljön majd, ez itt csak publicisztika.

Először arról, hogy Gyurcsány Ferenc üstökösként tűnt föl (újra) a magyar baloldal beborult egén. A kilencvenes évek végén politikai közíróként tucatnyi dolgozatban elemezte a politikai s a gazdasági rendszerváltozáson átesett – ám a társadalmi elosztórendszerek és az államháztartás tekintetében továbbra is posztkadári – Magyarország strukturális bajait. Markáns reform-koncepciókat vázolt föl. (Giddens nyomán) leírta az ezek végig vitelére hivatott politikai erőt: a modernizált magyar szocialista pártot (miután metsző kritikával illette a létezőt). Leírta mindazt, amibe 2006 után kormányfőként belefogott.

Aztán politikai tanácsadóvá avanszált. Némi túlzással: megverette Orbánt Medgyessyvel. (Az ezt előidéző „aljas praktikáit” – abszurd módon –

sorozatban citálták a könyvből különféle fideszes rendezvényeken.) Tanácsadóból két év alatt kormánytag, majd kormányfő lett. Megragadta a váratlan esélyt, hogy megvalósítsa modernizációs terveit (az alkalmatlan előd helyett). Az esély halovány volt. Mert akkor már nagyon úgy tűnt, hogy a (tőle származó jelzővel) „naftalinszagú” utódpart, a maga fáradt és kopott politikusaival, idősödő és fogyatkozó szavazóival, nem tudja még egyszer feltartóztatni a Fideszt.

Gyurcsány azonban nemcsak megverte Orbánt s a pártját (immár direktben is), hanem dinamizálta és politikai közösséggé formálta a baloldalt. Hozzákezdett az utódpart szellemi, politikai, kommunikációs, mi több: lelki és morális megújításához. A szocialisták 2006-ban egyszerre érezhették meg a győzelem ízét, és élhették át az újjászületés reményét. (Az előbbinek mindenki örült – az utóbbinak nem feltétlenül.) Ő pedig elkezdhette, amire készült: a friss mandátum birtokában hozzáláthatott a posztkádári társadalom modernizálásához.

Hogy iszonyú nehéz feladatot vállal, azzal tisztában volt. Hogy kamikázeszerepet, azt aligha tudta. Legalábbis nem mondta ki, mint egykor Antall József.

Ma már jól látszik, hogy egyszerre három olyan súlyos válságnak kellett nekifeszülnie, amiből egy is elég lett volna a bukáshoz – a ciklus végén. Ha kategorizálni akarjuk: egy gazdasági, egy társadalmi és egy politikai válságnak, amelyek a valóságban persze szorosan egymásba fonódtak, és fonódnak ma is.

Gyurcsány körmére égett először is az államháztartási krízis. Amely a 2001-ben Orbán által elindított, 2002-ben Medgyessy által elszabadított, 2006-ban pedig ugyancsak Orbán által az abszurditásig fokozott osztogató-ígérgető pártpolitikai licit következménye volt: riasztó költségvetési deficittel, vesztes eladósodással. A közjogi értelemben vett politikai felelősség 2006-ban persze Gyurcsány Ferencet terhelte ezért, aki 2004 ősze óta hivatalban volt (noha a kampányban közel se „hazudott” akkorakat, mint populista ellenfele, ő jobbára mellébeszél). De „mindenáron” győzni akart! – olvassa fejére a „bűnt” hetente a független elemző. Ez egyrészt nem igaz: mindenáron Orbán akart győzni akkor is. Másrészt a demokrata politikus már csak ilyen: nem róható föl neki, ha – kockázat árán is – mandátumot akar nyerni a maga felelősnek hitt politikájához, és meggátolni, hogy a felelőtlen populista kapjon fölhatalmazást. (Nagyokosként ma akár ezt is mondhatnánk: jobb lett volna nyerni hagyni Orbánt 2006-ban, s akkor nem fenyegetne most az ő lavinaszerű győzelme, hanem épp

neki kellene távoznia a hatalomból. Csak hát reális ésszel nem mondhatunk ilyet, a dolog nem így működik: a jelenben senki sem ismerheti a jövőt, csupán a múltat.)

Az új felhatalmazást nyert miniszterelnök 2006-ban hozzákezdett az akut államháztartási válság rapid kezeléséhez, más választása nem volt. A megszorító program sikert hozott – legalábbis pénzügyileg. Ám a politikai következmények egyre súlyosabbá váltak. Először is azért, mert Gyurcsány egyúttal belevágott egy másik műtétsorozatba is: a nagy társadalmi elosztórendszerek idült strukturális válságát orvosló reformokba – amit elődei csak halogattak.

A kettő együtt rettentően sok volt. „Több kettőnél”: annak a posztkádári társadalomnak, amelyet az elmúlt években még el is kábított a pártok udvarlása, s amely ekkorra nagyrészt az orbáni populizmus karjaiba szédült. (A frigy 2008 tavaszán kötötett: a népszavazással.) És itt úszik be a képbe a harmadik válság: a politikai. A magyar parlamentarizmus – mára idültből akuttá fajult – krízise.

Kezdjük onnan, hogy a demokratikus rendszerváltozást nem a hazai társadalom vívta ki, hanem az egyrészt a világhatalmi erőter változása folytán hullott az ölébe, másrészt a politikai elitek alkujaként született. „Kádár népe” nem a nyugati demokratikus intézmények szabadságára és felelősségére vágyott, csak a nyugati jólétre. A politikai rendszer legitimitása idővel csak gyengült: a Magyar Köztársaság parlamentáris rendszere iránti törekény társadalmi bizalom veszesen csökkent – nem csupán a politikai elit romló teljesítménye miatt.

Még egyszer mondom: három ilyen válságból egy is elég egy kormány bukásához. A Bokros-féle kiigazításnál (amely az elsőhöz hasonlót kezelt) a kétharmados többség se volt elég Horn hatalomban maradásához. 2006-ban viszont már olyan átfogó társadalmi-politikai megállapodás kellett volna, amilyen a Moncloa-paktum volt Spanyolországban. Ennél szerényebb esély egy nemzeti egységkormány: az összes parlamenti erő szövetsége. Még alább: a nagykoalíció – a két politikai oldal releváns pártjaié. Legalább: egy konstruktív ellenzék. Leges legalább: egy harcos parlamenti ellenzék.

Mi adatott meg Gyurcsánynak mindezek helyett?

Egy radikális, mindenre elszánt, szinte minden eszközt igénybe vevő populista-fundamentalista ellenség. A jelzős szerkezet előtagja nagyjából azt jelenti, hogy a szóban forgó erő folyamatosan uszítja a népet az elnyomó, élősködő, nemzetidegen elittel szemben, és lejárató kampányt űz

a parlamentáris kormányzás egész intézményrendszere ellen. (Hungaricum: egy alkotmánybírói segédlettel végigvitt népszavazással meg is bénítja). Az utótag a hit és a politika összekapcsolását adja az előbbihez (hungaricum: a keresztény egyházak segedelmével). Ennek nyomán a politika nem legitim érdekek és értékek demokratikus versenyeként, hanem a Jó és a Gonosz harcaként tétéleződik, ahol a Gonosszal szemben minden eszköz megengedett. (Aki a részletekre is kíváncsi, lapozza föl Orbán beszédeit, és idézze vissza az elmúlt évek idevágó politikai eseményeit.) Ez a populistá-fundamentalista erő most a kétharmados győzelem kapujában áll: egy újabb rendszerváltoztatás előtt.

Hogy „a magyar emberek” ezt nem érzik fenyegetőnek, azon nemigen csodálkozhatnunk. De hogy – pár mániákus Kasszandrán kívül – a jobbs a baloldali magyar értelmiség se látszik fölfogni ebből szinte semmit, az végtelenül szomorú – de ez a realitás.

Mi volt – és mi van – még?

Volt egy inkompatibilis koalíció, amit még 1992-ben a fölfújt Csurka-veszély ürügyén csirizeltek össze, valójában Antall ellen. Ami 1994 és '98 között főleg azért működött, mert az MSZP maga is rendelkezett a kormányzáshoz szükséges többséggel. Ez 2002 és 2006 közt már igen rossz szul funkcionált: lásd Medgyessy bukását, majd az államfőválasztás – máig ható! – kudarcát. 2006 után: a reformok körüli keserves huzakodást, a népszavazás utáni szétválást, végül a Gyurcsány-utód keresése során előadott tragikomikus abszurdot. Egy a pusztta túléléséért küzdő, többféle értelem-ben is szétesett, kiürült kis ideológiai (?) rétegpárt, meg egy félig (se) meg-újított, ámde alaposan megrettent, meghasonlott baloldali néppárt kínos egymásra utaltságát. Az egykori szamizdatos ellenzék és a volt állampárt utódait.

Ennek a koalíciónak az élén kellett harcolnia Gyurcsány Ferencnek a kettős gazdasági-társadalmi válság ellen. Továbbá a parlamentáris demokrácia védelmében – a fentebb leírt ellenség (ő sose tekintette és nevezte annak, csak viszont) minden téren egyre nyomasztóbb túlerejével szemben. Annak a Gyurcsánynak, aki – KISZ-es múltja ellenére – maga is inkompatibilisnek tűnt a saját pártjával, és folytonos „traumát” okozott neki (copyright: Tamás Ervin). Aki újjgazdag milliárdos, ráadásul „beházasodott a régi bolsevik főnemességbe” (copyright – de nem dicsőség: T. G. M.). És aki mindezen túl még szangvinikus (copyright: Bayer József) – szerintem inkább kolerikus – alkata miatt is kiváló célpontja lehetett és lett mindenféle nemtelen, hitvány támadásnak.

Ehhez jött még a hírhedt őszi beszéd. Tulajdonképp ez is Gyurcsány és az MSZP inkompatibilitását akarta föloldani: az ismert rövid távú sikerrel, s a későbbi – túlzás nélkül: katasztrofális – következményekkel.

Mindez azonban (s amit még kihagytam) együtt se volt elég a kormányfő bukásához. Kellett hozzá a tektonikus világgazdasági válság is – negyedikként! Még ezután is hihetetlen szívóssággal, rendkívüli szellemi, lelki és erkölcsi erővel küzdött. A koalíció fölbomlása után újabb csatákat nyert, de ekkor már minden győzelem a végső vereséghez vitte őt közelebb.

Az eddigiek alapján talán már nem csodálkozunk, hogy Gyurcsány Ferenc nagyobb bukott, mint bármelyik elődje. (Antall József eltávozott.) De férfiként viseli ezt is, a személyét érő gyalázkodást is. Nem beszél csalásról, puccsról. Bemegy a parlamentbe, amikor kell, beszél, teszi, amit tennie kell.

Noha „kormányozni” ő állítólag nem tudott, a magam részéről én ma is biztos vagyok abban, hogy rendkívüli politikusi képességeket birtokol. Hogy – neki személyesen – megvoltak az adottságai ahhoz, hogy államfő-fivá legyen. Az „egzigenciák” (copyright: Kossuth Lajos) azonban a lehető legrosszabbul alakultak. Noha a meggazdagodását firtató kérdésre ő egyszer így felelt: „jókor voltam jó helyen”; politikailag, azt hiszem, fordítva áll a dolog: Gyurcsány rosszkor volt rossz helyen.

Fortinbras a véres dráma végén így búcsúztatja Hamletet: „Belőle, ha megéri, nagy király vált volna még, útján kövesse harci tisztelet.” A távozó miniszterelnököt – aki amúgy se volt a hezitálás embere – útján nem harci tisztelet, de méltánytalanság és a jobbról hamarosan színre lépő Fortinbras bosszúja követi majd.

Kamikazéból mártírrá is válhat. Az övéi persze nem akasztják föl, de az ellenségei (ezt rég nyíltan hirdetik) mindent el fognak követni, hogy börtönbe zárják. Vagy elűzzék, mint Nagy Ferencet, hogy mondhassák: íme, a beismerés!

Ha kilépünk a magyar történelem keretéből, akkor azt mondhatjuk: Gyurcsányt most Elbára küldték ellenségei – és a barátai. Innen – ha nagyon akar – tán visszajöhetett volna (a pártelnöki székbe).

De nemsokára Szent Ilonára száműzik.

Talán még onnan is képes volna visszatérni – csak már nem lesz hová.

GONDOLJÁTOK MEG, „BURZSUJOK”!

Népszabadság, 2010. január 23.

„Meg kellett volna találni azt a nyolc-tíz nagyvállalkozót, akik majd Magyarország nagytőkései lesznek... Ezeket kellett volna – nem kormányzati eszközökkel, hanem banki kapcsolatokon keresztül – támogatni. Ezeket kellett volna személyes kontaktust kiépíteni, amelyet ők aztán jól tudtak volna használni a piacon mint versenyelőnyt. Azt a kapcsolatot, amely őket így Magyarország miniszterelnökéhez vagy annak legbelső köréhez fűzte. Igen, az ország nyolc-tíz nagytőkés gazdasági érdekszférájává vált volna meghatározott területeken... Ezzel a nyolc-tíz nagytőkéssel kellett volna kiegyezni.

Ha ennek csak a felét meg tudja tartani támogatónak akkor is, ha vesztesre áll, akkor nagyon nagy dolgot tesz. De hát egyetlen nagytőkés se tartott ki az MDF mellett a választási kampányban. Mind átállt... Ha ezek jól meg vannak erősítve... nem kellett volna átállniuk. Ezt kellett volna megtenni. A bankárok előtt világossá tenni, hogy ez a mi nyolc-tíz emberünk. Aztán már hagyni, hogy az üzlet a maga logikája szerint elrendezze a többit. Esetleg fejlesztési forrásoknál, pályázatoknál lehetett volna még segíteni, de ott is csak szolidan...”

Ezeket a mondatokat 1994-ben vettem magnóra. Orbán Viktor szájából hangzottak el, miután megkértem, hogy Antall Józsefről írandó könyvemhez idézze föl a maga emlékeit, és értékelje a néhai miniszterelnök tevékenységét. (Olvashatók az Orbán Viktor c. könyvem 273. és az Arcmás 108. oldalán.)

A Fidesz ifjú elnöke elmondta még: „Antall ezt elmulasztotta. Nem volt hajlandó foglalkozni ezekkel a dolgokkal...”

Hát nem. Antall a parlamentnek felelős miniszterelnökként és nem holmi politikai keresztapaként kormányozta az országot, aki tenyérből eteti a maga nagyvállalkozóit. Ő demokrata volt. Hogy Orbán '94-ben még az volt-e, azon lehet vitatkozni. Ám az biztos állítható, hogy tanult elődje „hibájából”: 1998 és 2002 között megtalálta, maga köré vonta, a tenyéréből (értsd: az állam, az adófizetők pénzéből) etette, s jórészt 2002 után is megtartotta a szóban forgó tőkés mogulokat. Akik persze a másik tenyérből is kiették ugyanannak az államnak a pénzét, és annak is hálások voltak.

Jórészt ebből adódott, hogy az a gazdasági, társadalmi, politikai szisztéma, amely a rendszerváltozás nyomán hazánkban létrejött, egyre inkább deformálódott. Egyre kevésbé hasonlított ahhoz a nyugati modellhez, amelyet a versengő piacgazdaságon alapuló (ugyancsak versengő) többpárti demokráciaként lehet azonosítani. Nálunk e helyett egy kelet-európai (mindinkább balkáni) vircsaft működik, amelynek jellegadó vonása a szabad versenyhez nem szokott vállalkozói osztály és a pártpolitikai versengést háborúvá torzító politikai osztály korrupt összefonódása.

A közjavak iparszerű, illegális fosztogatása egyfelől a politikai elit és a demokratikus intézmények kétségbeejtő hitelvesztését eredményezte. Másfelől azt, hogy a leépítés helyett földuzzasztott, pazarló állam mind rosszabbul látta el a közfunkciókat (tovább növelve a legitimációs deficitet). Az oligarchikus szimbíózis ráadásul nemcsak a közhatalmat, de a „magán” jelzővel már alig illelhető gazdaságot is megnyomorította. Ott is uralomra jutott a piacot negligáló kontraszelekció. A tőkések a piaci siker helyett a politikusok kegyeit keresték, akik viszont rá voltak utalva emezek (tőlük kapott s nekik utóbb részben visszajuttatott) fekete-pénzeire.

Ezúttal is jelzem, hogy a két politikai oldal karaktere és felelőssége nem egyforma a fentiek vonatkozásában. Egyfelől azonosítható a parlamentet s a piacot direktben támadó vezérelvű populizmus; másfelől az ezeket védeni próbáló posztkommunisták, akik a rossz körülményekből és az oligarchikus működésből (is) adódó romló teljesítményükkel maguk is előidéztek a demokratikus rendszer válságát. Durvább terminus technikusokkal: egyfelől adott egy szilárd kézben tartott, szervezett rablóbanda; másfelől egy tolvaj csürhe. (Akinak nem inge, ne vegye magára!)

A világválság a jelek szerint a végvonaglás stádiumába juttatta a (folyamatosan erodálódó) demokratikus keretekben működő oligarchikus szisztémát: a „magyar modellt”. Amelyet hamarosan felválthat a kétharmados hatalom kapujába jutott populista autokrácia. Ez nem a gazdasági és a politikai szféra nyugati modell szerinti elkülönítését ígéri, hanem az ellenkezőjét: a túlhatalmú állam eddigieknél is nagyobb ráterpeszkedését a gazdaság és a társadalom világára.

Ennek fenyegetése és az ettől való félelem az élet szinte minden területén érzékelhető. A gazdaság szereplői között is. A legnagyobbaknál is. Zajlik az igazodás, az átállás, a korábbi időszakokra nem jellemző egyoldalú kötődés. Ennek meglehetősen példái vannak: kizárt bármiféle együttműködés, kapcsolat azokkal a politikai tényezőkkel, amelyek támogatása ki-

vívhatja a fideszes vezér rosszallását, haragját, bosszúját. Ugyanez érvényes a média, a kultúra, lassan már a civil szféra területére is.

Akik utálják Orbánt, azok is azt mondják: most ez van, alkalmazkodni kell hozzá. Kibírjuk, ha királyságot csinál is – az üzlet megy tovább. Most nála az erő, de hosszabb távon ránk szorul majd ő is. Kettőn áll a vásár: ez nem változik.

Azt hiszem, tévednek. A kétharmaddal az eddigi oligarchikus egyensúly fölborítható, és alapjaiban változhat meg a helyzet: a jogilag korlátlan hatalom birtokába jutott politika egyértelmű túlsúlyba kerül. Domináns helyzetbe jut. Fölülkerekedik. Tartósan és intézményesen. Diktálni tud és kényszeríteni. A legdurvább – ma még elképzelhetetlen – eszközöket is alkalmazhatja.

Orbának bizonyára nem lesz olyan nyomasztó hatalma, mint Putyinnak. Talán Hodorkovszkij sorsára sem jut senki a magyar tőkés mogulok közül. Ám az utóbbiak mégis jól teszik, ha vigyázó szemüket Moszkvára vetik...

Ez idáig mindent megtettek azért, hogy Orbánnak kétharmada legyen. Akarva-akaratlanul. Májustól érdemben nem tehetnek semmit.

Batsányi után József Attilával (még mindig szabadon):

Gondoljátok meg, „burzsujok”!

CSAK AZÉRT IS MDF!

Népszabadság, 2010. március 29.

Antall Józsefnek mondtuk egykor (tán a kárpótlás körüli iszapbirkózás idején) a frakcióban: kár volt a kisgazdákkal és a kereszténydemokratákkal kezdenie az MDF-nek, mennyivel könnyebb volna nélkülük kormányozni. Antall így felelt: százszor könnyebb volna – csak módunk nem volna rá. Mert ama voksok jó részét, amiket ők begyűjtöttek, azt mi magunk sose kaptuk volna meg.

A néhai miniszterelnök olyan igazságot mondott ki akkor, amit a későbbi választások megerősítettek. 1998-ban a Fidesz a kisgazdákkal koalícióra tudott nyerni a második fordulóban; 2002-ben és 2006-ban viszont veszített az „egy a tábor, egy a zászló” taktikával. Az MSZP és az SZDSZ ugyanakkor igazolta: ahogy több szem többet lát, úgy több párt többet kap – ez ilyen egyszerű.

A szocialisták eddig bölcsőbbek voltak Orbánnál, aki sorra darálta be, majd nyelte le szövetségeseit (az MDF maradéka a torkán akadt) – és sorra veszített. 1998-tól Horn is szeretett volna egyedül kormányozni, elkezdte műszerezni Kunczéékat: veszített ő is. Utódai, mint láttuk, tanultak ebből: inkább segítették az SZDSZ-t, amely végül a „csináld magad mozgalom” keretében verte szét önmagát. (A maradékukat most nyelte le a megmaradt MDF.)

A 2010-es választásokra a szocialisták elfeledték a korábbi tanulságokat, valóságos amnéziába estek. Igaz, a helyzet most merőben más, mint eddig volt. Most egy csalódott és hiszterizált többség fog választani, s a kialakult extrém helyzetben végzetes következményű diadalt arathat az eddig vesztes „egy a tábor...” stratégia. Ebből az extremitásból két dolog következik: 1. a Fidesz (és a Jobbik) erőterén kívüli politikai szereplők számára a választás tétje nem a kormányzás, hanem az egyharmad, azaz: a demokráciát fenyegető kétharmad meggátolása; 2. a valódi politikai vízválasztó ma nem a bal- és a jobb-oldal, hanem a demokratikus és az antidemokratikus erők között húzódik.

A szocialisták politikája azt jelzi, hogy – legalábbis a vezetőik – nem értik a fenti igazságokat. Vagy ha értik, az önzésük elnyomja az értelmüket. Mert láthatóan egyre durvább eszközökkel akarják a víz alá nyomni a demokratikus értékek védelmében egyedülként megmaradt potenciális szövetségeseiket, a konzervatív liberális MDF-et. Aki nem az MSZP-re sza-

vaz, a Fideszre szavaz – szólt az aktivistáknak adott brosúra tétele. Az MDF a legantidemokratikusabb párt – terjesztettek a neten egy fogalmazványt, és sorolhatnám tovább. Az MSZP platformja világos: mi vagyunk a demokrácia utolsó mentsvára.

Szépen vagyunk. Hogy a Fidesz, a sajtója s az immár neki szolgáló egyéb erők mindent elkövetnek a Bokros fémjelezte MDF megfojtására, az érthető. De hogy balról is segítenek nekik, arra nincs se ésszerű, se tisztességes magyarázat. Hisz nemcsak az antalli bölcsesség, az eddigi választások tanulságai, de a (tán utoljára érvényes) magyar választójog mandátumelosztó technikája alapján is nyilvánvaló: minél több a parlamenti szereplő, annál kisebb a kétharmad esélye.

A jelek szerint az MSZP vezetőit ez nem érdekli. Talán úgy látják, hogy a kétharmad már úgysem akadályozható meg: törődjünk csak saját magunkkal. Lássuk, uramisten, mire megyünk – a Fidesszel – együtt!

Ez az önző politika nemcsak demokrácia-, hanem önsorsrontó is. Vegyünk egy konkrét példát illusztrációul. Az államfő s a kormányfő az utolsó pillanatban jelöltet állított az ORTT elnöki posztjára. Hogy a Fidesz tiltakozott (a színfalak mögött tajtékzott), az érthető volt. De hogy a szocik se szavazták meg a jelöltet, az érthetetlen. Egy régi SZDSZ-es állítólag meg is kérdezte az új szoci miniszterelnök-jelöltet: mondd, elment az eszetek? Nektek jobb lesz a Szalai Annamária? A válasz: igen, vele tudunk majd tárgyalni. A viszontválasz: öreg, miért gondoljátok, hogy április 11-e után kell még veletek tárgyalni bármiről is?

Az MSZP vezetői azt hiszik, ha lenyomják az MDF-et, s az el sem tud indulni, végül mindenki kénytelen lesz rájuk szavazni, aki nem fideszes és nem jobbikos. Tévednek. Mert egy rész talán rájuk szavaz, de a nagyobb rész otthon marad. (A fideszes sajtó- és nyomozati szervek által adagolt BKV-s szappanoperát figyelve az utóbbi nagyon nagy lehet.) Demokratikus széplelkek érvénytelen voksokat adnak le. Mások pedig leszavaznak egy ismeretlen pártra, mert naivan elhiszik, hogy épp tőlük lesz más a politika. Pedig erről a képződményről biztosan csak annyit lehet tudni, hogy előzményei 2006 őszén is a kormány ellen ágáltak; hogy a Fideszről ma sincs egy rossz szavuk; hogy legnagyobb hőstettük a már lemondott Gyurcsány följelentése volt; s hogy – hihetetlenül simán – mind a húsz listán bekerültek az induló nagy pártok közé.

Én azt remélem, sokan az MDF-et választják. Mert a párt végül kinnal-keservvel, de tisztességes listákkal és jelöltekkel el tudott indulni, ami új helyzetet teremt. Ha ezek után is öt százalék alá próbálják nyomni, az talán

hoz egy-két pluszmandátumot az MSZP-nek, de a Fidesznek és a Jobbiknak háromszor annyit!

A magyar demokrácia vesztére és a magyar baloldal szégyenére.

Remélem, nem így lesz. Hisz nemcsak a kétharmadról van szó, hanem a leendő parlamenti ellenzék súlyáról és hiteléről is. A szociknak tudniuk kell: az még jó ideig úgy lesz, hogy ha ők bírálják a kormányt, simán (és hatásosan) le fogják őket tolvajozni és pancserozni. Ám ha a megkérdőjelezhetetlen szakmai és morális súllyal bíró Bokros szólal föl (akivel ma sem mer senki tétre menő vitába bocsátkozni), és ő szedi ízekre a gazdaságpolitikájukat – legyen mögötte bármilyen kis frakció! –, Orbánéknak a torkukra forrhat a szó.

*

Itt és így akartam befejezni a cikket (amelynek címe „A szocialisták felölőssége” lett volna). Ekkor kaptam a hírt: a Fővárosi Választási Bizottság elutasította az MDF budapesti listáját. Az azóta ismertté vált körülmények között: lábbal tiporva a törvény betűjét és szellemét. Pártérdekből, erőből – 3:2 arányban. A két kisebbségi szavazatot a bizottság választott (szakember) tagjai adták le, a többségi hármat a pártok delegáltjai. A Fideszé, a Jobbiké és az MSZP-é. A szocialista delegátus tehát egységfrontra lépett a fideszessel és a jobbikkossal: az MDF – és a demokratikus jogállam – ellenében.

Hogy mi történt, azt nemcsak a szocialistákkal nem ellenséges Népszabadság határozott állásfoglalásai jelzik, hanem a Demokratikus Charta tiltakozása is.

Nagy N. Péter írja: „Túl sok jel mutat arra, hogy a három, egyébként egymást gyilkoló párt együtt el akarja venni az indulás lehetőségét egy politikai vetélytárstól.” Továbbá: „A választási csalás végzetes közéleti gazemberség... Az pedig végképp a politikai züllöttség tünete, ha a választások tisztaságának őrzői kavarnak bele a mocsokba.” (*Három voks, két halott, március 26.*)

A charta szerint: „A választási bizottságokban több párt képviselői a hatályos törvények kijátszásával a Magyar Demokrata Fórum indulásának megakadályozására törekednek... Ami az elmúlt napokban a választási bizottságokban történik, az példátlan módon teszi kérdésessé az országgyűlési választások tisztaságát. Elvárjuk a demokratikus pártoktól és a választási bizottságok alkotmányt tisztelő tagjaitól, hogy haladéktalanul hagyjanak fel az ilyen próbálkozások támogatásával”.

Az egyik (meg nem nevezett) demokratikus párt miniszterelnök-jelöltje eközben így szaval a Népszabadságban: „Most minden magyar demok-

ratának össze kell fognia legfontosabb közös értékünk, a szabadság védelmében... Én arra hívok minden szabadságszerető baloldali, szabadelvű és konzervatív demokratát, hogy határozottan és bátran védjük meg az elveinket, és tegyük jobbá a hazánkat.” (*Mesterházy Attila: Új, erős, demokratikus baloldal, március 26.*)

A papír mindent elbír.

A párt nagy öregje, Vitányi Iván viszont aláírta a charta nyilatkozatát. Ő nyilván ismeri Babitsot: „vétkesek közt cinkos, aki néma”. Ismeri Gyurcsány Ferenc is. „Spekuláció árnyéka vetül a választásokra” – mondta egy lakossági fórumon. Szerinte az MDF elleni döntés „nem volt kellően megalapozva”. Továbbá: „nem szerencsés a verseny előtt kizárni az egyik résztvevőt... demokrata nem tesz ilyet”.

Így van. Ámbár a „nem szerencsés” kifejezés helyett nekem jobban tetszik a Bauer Tamásé: „gyalázatos” (*ATV, A tét, március 24.*) Amit viszont az általam nagyra becsült volt miniszterelnök a továbbiakban mondott, az kevésbé tetszik: „Az MSZP-t a választások után ki kell nyitni, mivel az MDF és az SZDSZ várható eltűnésével sokakat kell, hogy képviseljen. Az MSZP-nek gyűjtőponttá kell válnia... az SZDSZ és az MDF erőit is soraiban kell tudnia”. (*ATV.hu*)

Szerintem meg nem lehet víz alá nyomni konzervatívokat, liberálisokat, majd menedéket kínálni az egyenként partra evickélőknek. Az MSZP ma – finoman szólva! – nem tűnik a demokratikus ígéret földjének. Holnap se fog annak tűnni. Amit most tesznek, azzal nem nyernek, hanem veszítenek. Szavazót is, jövőt is. Azon a bizonyos kapun pedig kifelé is lesz majd némi forgalom. Babits mellett – továbbra is tisztelettel és barátsággal – József Attilát ajánlom Gyurcsány figyelmébe: „Ügyeskedhet, nem fog a macska egyszerre kint s bent egeret”. Ezt erősíti az újabb hír: az OVB – az MDF javára született bírósági döntések után – felülbírálta az elsőfokú határozatot, így a pártnak mégis lesz budapesti listája. A 4:2 arányú többségi döntés a fideszes és az MSZP-s pártdelegált ellenszavazatával született! A legújabb: a rendőrség – egyetlen feljelentés nyomán! – lefoglalta az MDF egyik már nyilvántartásba vett fővárosi jelöltjének ajánlószelvényeit...

2010-ben az 1947-es utolsó – félig-meddig még – demokratikus választások jutnak az eszembe. A kommunisták által jórészt már lenyomott SZDP egyik plakátján ez volt olvasható: „Csak azért is szavazz a szociáldemokratákra!”

Ma ez így hangzik: csak azért is MDF!

BÚCSÚ BAJNAITÓL

Népszava, 2010. március 1.

Más címet szántam ennek a cikknek.

Más cikket akartam írni Bajnai Gordonról – ám utolsó beszéde nyomán ezt vagyok kénytelen. Úgy terveztem, hogy amikor befejezi megbízatását, „Bajnai polgártárs” címmel méltatom majd a válságkezelő miniszterelnököt. Mert úgy láttam, amit tesz, az mindenekelőtt a hazájáért vállalt önzetlen áldozat. Még hozzá olyan áldozat, amire nem a politikai ambíció, a becsvágy és más efféle indítékok készítenek, hanem a honpolgári kötelességtudat.

Ez nem is lehet vitás: Bajnai Gordon teljesítette honpolgári kötelességét. Óriási nehézségek közepette, méltatlan támadások kereszttűzében. Vörösmarty szavával: rendületlenül. Mi több: imponáló színvonalon, a lehető legjobb eredménnyel. Visszakormányozta az országot a gazdasági szakadék széléről. Ez minden komolyan vehető hazai és a nemzetközi szakmai fórum értékelése. Tehát: le a kalappal! Minden tisztességes kalappal, minden tisztességes fejről.

Ám egy éve volt itt még egy probléma: az ország nemcsak gazdasági, de politikai értelemben is a szakadék szélére jutott. Végképp beszűkült az előző kormányfő gazdasági, társadalmi és politikai mozgástere, elfogyott körülötte a levegő. Hogy saját pártjában (annak elitjében) is, az a kis híján tragikomédiába fulladt utódlás során derült ki. Ám ahogy az őszi beszéd kihangsúlyozása nyomán, a miniszterelnök-keresés kirakatba lökésekor is kiderült: az árulás támasztotta rettentő hullámok nemcsak Gyurcsányt, de az egész pártot, sőt az egész baloldalt elnyeléssel fenyegetik. Ha akkor nem kapaszkodnak bele utolsó szalmaszálként Bajnaiba, az előrehozott választások örvénye simán lehúzta volna őket. Orbán biztos kétharmados győzelmével: a '89-ben született alkotmányos rendszerrel együtt. Bajnai miniszterelnöksége tehát nem csupán a magyar gazdaságnak, de – ami fontosabb – a Magyar Köztársaságnak is adott még egy esélyt. (A gazdasági krach szinte mindig megszüli az új konjunktúrát – a demokrácia romjain viszont szükségképp autokrácia épül.)

Nos, egy év után politikai értelemben ugyanitt tartunk. Ahol a part szakad: ma is Orbán kétharmados győzelme fenyeget. (Hogy ez milyen fenye-

getés, azt a most arcunkba vágott kötcsei beszéd után már csak a vakok nem látják – ők vannak elsőpró többségben.)

Mindez nem Bajnai hibája. Ő mindent megtett, amit tehetett. A politikai esélyt (amely, ismerjük be, halovány volt) a többiek játszották el – most épp a maradékát. Mindenekelőtt az MSZP elitje, amelynek szinte minden tagja csak egy dologra ügyelt: a saját listás helyére. S ha ezt biztosítva látta, befejezettnek gondolta a választási harcot – a többi már rutin.

A szocialista elit mindenkit a víz alá akar nyomni, aki nem ő. (A Fideszt nem tudja, nem is próbálja.) „Aki nem az MSZP-re szavaz, a Fideszre szavaz!” – szól az aktivistáknak készített útmutató. (Nem akarok rákosizni meg kádározni, de ez az előbbire hajaz.) Semmi se számít, csak minél több ember kapaszkodhasson föl a tutajra. Egy a párt – egy a tutaj! Amit így biztosabban elsodor majd a kétharmados ár (és lesodor róla bárkit), de ki törődik vele? Már nem is a Fidesz az ellenfél, csak a Jobbik. (Ez az SZDSZ esetében nagyon bevált az EP-választáson. Mármint a Jobbiknak, mert az SZDSZ ráment!)

És itt jutottunk vissza Bajnaihoz. Aki az utolsó szó jogán frontot nyitott a neonácik ellen – népfrontos összefogásra hívva Orbánt és a Fideszt. Mi több: a szocialisták kormányfőjeként kiállította nekik a demokrata végbizonyítványt. Navracsics (rögzült) szokása szerint gúnyosan vigyorgott, majd ugyancsak szokása szerint hitvány stílusban lealázta Bajnait. Aki erre – most az egyszer – némiképp rászorgált. Nekem (a még jovialis) Csurka jutott eszembe, aki '90-ben ezt mondta a Házban: „Nem állítunk ki hamis marhalevelet tébécés marháknak”. Neki akkor nem volt igaza, de amit mondott, most jogos intelem Bajnainak.

Akinek a legnagyobb tisztelettel ajánlom figyelmébe, hogy aki demokrata, az nem nevezi idegenszerűnek a politikai ellenfelét. Nem mondja róla, hogy ha csak teheti, ráront a nemzetére. Nem tekinti őt ellenségnek, nem uszít ellene, nem fenyegeti börtönnel, nem hirdeti, hogy ő a Jó, az meg a Gonosz, akivel szemben bármilyen eszköz megengedett. A demokrata elfogadja a választások eredményét. Nem jelenti ki, hogy az ő politikai táborra: a haza. Nem veszi semmibe a kormány parlament általi felhatalmazását, nem ül évekig némán az országgyűlésben, nem ad neki utcai ultimátumot. Nem fél a nyílt vitától, mint ördög a tömjénfüsttől. Nem hülyíti az embereket: csináljatok faluparlamentet. Az alkotmányt tiszteli, nem tartja technokrata szabályhalmaznak. A vallást nem helyezi a jog fölé, az utóbbira nem legyint: oszt' jó napot. A demokrata nem bont kordont. A demokrata nem szel tortát Bayer Zsoltnak...

Folytathatnám, de tán ennyiből is ráismerni: Orbán Viktorról beszélek. Azt viszont nem tudom, Bajnai kikről beszélt, amikor ezt mondta: „a politikai... verseny gyakran csapott át politikai hidegháborúba, az ellenfélből egyre inkább lett ellenség...” Bocsánat, de ahogy én láttam, ez nem kétoldalú, hanem egyoldalú volt. És félrevezető ez is: „A politikai ellenfelek valóban azt hiszik, hogy magyarabbak lehetnek egymásnál?” Bocs, de ez sem kölcsönös. A leköszönő kormányfő is tudhatta ezt, mert így kompenzált: „Vajon valóban hiszik, hogy a másik hazaáruló... vagy épp embertelen diktátor?... A fideszes valóban azt hiszi, hogy az mszp-s „komcsi”, az mszp-s meg azt, hogy a fideszes „náci”?... kiabáljuk őket önfeledten, mint B-közép a rigmusokat...” stb.

A dolog egyik fele igaz: a fideszes tábor jó része hazaáruló komcsiknak tartja ellenfeleit, a sajtója pedig zömmel a B-közép színvonalán üvölt. (A lelátó vezére mostanság hajlékonyabb, taktikusabb.) Bajnai pandant-jai azonban nem stimmelnek: a túloldalon nem szokás „embertelen diktátornak” és „nácinak” nevezni Orbánt meg a Fideszt. Autokratikus vonásokról – joggal – szó esik (magam is jeleskedem ezek taglalásában), de ez nem artikulálatlan üvöltés, hanem tisztességes, tagolt beszéd és alapos érvelés keretében történik.

Az a bizonyos „politikai szörny” pedig nem a bal- és a jobboldal „fanatikus szembenállásából”, hanem Orbán Viktor köpönyegéből bújt elő, amint az tényyszerűen tudható. Mondhatjuk így is: ők engedték ki a szellemet a palackból, de az a fejükre nőtt, nemigen hat rá a varázsigé.

Bajnai szerint „demokrata a demokratával fog össze az antidemokratikus törekvésekkel és erőkkal szemben”. Ebben tökéletesen igaza van. Csak az a baj, hogy nagyon eltévesztette az ajtót. Végtelenül sajnálom.

Az MSZP-elit meg magára zárta. (Őket kevésbé.)

Népszava, 2010. április 17.

Az ítélet halálos, a másodfok pedig (két hétre rá) simán jogerőre emeli majd. Fellebbezésnek nem lesz helye. Beláthatatlan ideig.

Természetesen a mostani választásokról, illetve a bő húsz éve született parlamentáris demokráciáról beszélek. A harmadik Magyar Köztársaságról, amelynek nekrológiát jó előre megírtam: fél évvel ezelőtt, az Orbán Viktorról szóló (újabb) könyvem utolsó fejezeteként. (Több, mint két éve ezt a nekrológot írom: a parlamentáris kormányzást szétziláló populista népszavazás győzelme óta.) Most se mondhatok mást: a történetek csak realizáltak, ami jó ideje nyilvánvaló volt: a magyar nép (közjogilag elegendő számú többsége) megadta a korlátlan felhatalmazást az eddigi politikai berendezkedés teljes körű átalakítására – egyetlen politikai erőnek.

A dolgok állása és működése szerint: egyetlen politikusnak.

A problémát az utóbbi jelenti. Nem a felhatalmazás ténye, hanem a felhatalmazott személye. Hisz jogilag korlátlan lehetősége volna a mindenkori brit miniszterelnök vezette kormánypártnak is a brit politikai berendezkedés (feles többséggel való) teljes átalakítására. Csakhogy nekik álmukban sem jut eszükbe ilyesmi – lévén demokraták. Egy-két kezdeti apróságot leszámítva az MSZP-SZDSZ koalíció sem élt vissza a kétharmaddal 1994 és 98 között: nem forgatták föl a közjogi rendszert. Orbán viszont, aki 2002, de főleg 2006 óta erre készült, most valóra válthatja – korántsem titkolt – álmait.

Hogy ő nem demokrata, az rég nem szorul bizonyításra. Több, mint két évtizede ismerjük. Az élete, a politikai pályája – minden rejtett mozzanata ellenére – nyitott könyv. (Megírtam.) Ennek ellenére most se hagyom minden alátámasztás nélkül a fenti súlyos kijelentést; ideiktatok pár mondatot a legutóbbi cikkemből: „Aki demokrata, az nem nevezi idegenszerűnek a politikai ellenfelét. Nem mondja róla: ha csak teheti, ráront nemzetére. Nem tekinti ellenségnek, nem uszít ellene, nem fenyegeti börtönnel, nem hirdeti, hogy ő a Jó, az meg a Gonosz, akivel szemben bármilyen eszköz megengedett. A demokrata elfogadja a választások eredményét. Nem jelenti ki, hogy az ő politikai tábor: a haza. Nem veszi semmibe a kormány parlamenti felhatalmazását, nem ül évekig némán az országgyűlésben, nem ad neki utcai ultimátumot. Nem kerüli a nyílt vitát, mint ördög a tömjénfűstöt.

Az alkotmányt nem tartja technokrata szabályhalmaznak, hanem tiszteli. A Bibliát nem helyezi a jog fölé, az utóbbira nem legyint: oszt’ jó napot. A demokrata nem bont kordont. A demokrata nem szel tortát Bayer Zsolt-nak.” (Búcsú Bajnaitól, Népszava, 2010. 03. 01.)

Nem jelenti ki továbbá (s ez már a nemrég arcunkba vágott kötcsei beszédből való), hogy „olyan kormányzati rendszert próbálunk felépíteni, amely... egy nagy centrális erőterben rendezi el a politikai kérdéseket”. Ahol „huzamosan létrejön egy nagy kormányzó párt... amely képes lesz arra, hogy a nemzeti ügyeket megfogalmazza, és ezt nem állandó vitában teszi, hanem a maga természetességével képviseli”. Nem mondja, hogy „politika és kultúra elkerülhetetlenül kapcsolódik egymáshoz”, s az elitnek ebben a konstellációban kell teljesítenie „a kultúrateremtésen keresztül fennálló kötelezettségét”.

Azért nem mondja, mert ez nem a nyugati polgári demokráciák, hanem minimum a múlt századi közép-európai s a mai kelet-európai (latin-amerikai, ázsiai) fél-diktatúrák világa. Rosszabb Horthy és Bethlen Magyarországnál (s alig lehet jobb Putyin Oroszországnál). Márpedig Orbán ilyen országot akar. Nem én mondom: ő maga! Olyant akar, ahol „ismét jó lesz magyarnak lenni”. (Szerintem: magyarja válogatja!) Közvetlenül a választások előtt azt is mondta még, hogy 1848, 1956 és 1990 dicsőségét ismételheti meg a magyarság, ha 2010-ben teljhatalommal ruházza föl őt. S hogy „nem érhet nagyobb szégyen egy nemzetet, mintha elmulasztja” ezt a nagy lehetőséget...

Nemzetről a magam részéről nemigen beszélnék, de az biztos, hogy a felajzott nép nem maradt szégyenben egy hete. Megtette, ami az adott helyzetben várható volt: megadta a felhatalmazást az újabb rendszerváltoztatásra. A húsz évvel korábbi demokratikus után egy antidemokratikusra. Hogy Orbán élni fog vele, az bizonyos.

De nem fog sikerülni neki! – zengi a közvélemény-deformáló kórus uralkodó szólama (nem kétlem: zömmel őszinte hangokon). Eszerint Orbánnak nemcsak az ország súlyos helyzetével kell majd szembesülnie, hanem a saját ígéreteivel, nyolcéves ellenzéki rombolása összes negatív következményével, ami most mind visszahull a fejére. Az általa megbolondított, elvadított nép csalódásával, majd pedig a felháborodásával és a haragjával is. Mindez újra nyerő pozícióba emeli majd az ellenzék most szétzilált demokratikus erőit.

Ez naivítás: szó sem lesz ilyesmiről. Mert először is: az uralkodó közhangulat nem spontán képződmény. A tömegmédia nem tükrözi, hanem

alakítja azt a maga természete – s az őt meghatározó politikai és gazdasági erőter függvényében. Orbán országában nem lesznek olyan média-viszonyok, amelyek a hatalommal szemben formálnák és gerjesztenék a közhangulatot. Nyomasztó hegemonia lesz ilyen tekintetben is, sokkal nyomasztóbb a mostaninál. Lábhoz hajlított „közszolgálati” és lábhoz hajlított kereskedelmi csatornákkal, hatalmi pénzekkel és hirdetésekkel etetett pártszolgálatos újságokkal, illetve portálokkal.

A nép körében persze lesz némi csalódás, morgolódás – de ez jórészt megmarad a családi asztalok s a kocsmapultok körül. Hihetünk Orbánnak: merőben más ország épül a régi helyén. Rend lesz. Olyasmi, amibe a magyar emberek a lelkük mélyén már húsz éve – és egyre jobban – (vissza-) vágnak. Nem olyan lesz persze, amilyen volt (azt mégse lehet), de hogy nem lesz demokratikus, arra mérget vehetünk. Az orbáni rendszer kábé úgy viszonyul majd a kádárihoz, mint a putyini a brezsnyevihez. (Az utcán tiltakozókkal is úgy bánnak el, mint Moszkvában – legföljebb kevésbé drasztikusan).

Félreértés ne essék: a Fidesztől jobbra eső szélsőséggel is. A kampányvégi Jobbik-ellenes médiaoffenzíva szolid előjátéka volt csupán annak, ami hamarosan az állam hatalmi szerveinek koncentrált csatlakozásával folytatódik. Vonáékat szétzilálják, feldarabolják, megveszik, megszarolják, lecsukják (ahogy elnézem ezt a társaságot, nem lesz nehéz elbánni velük). Téves minden olyan párhuzam, amit a nyilasok 1939-es parlamenti előretörése, majd öt évvel későbbi hatalomátvétele, illetve a mostani szituáció között vonnak egyesek. Ma nem a hitleri Németország, hanem az Európai Unió (a merkeli Németország) erőterében alakulnak a magyar politika belviszonyai. Orbánék épp ebben az erőterben szerezhettek némi (meg nem érdemelt) demokratikus legitimitást a náluk is antidemokratikusabb jobboldal szétzilálásával. És persze itthon is. Annyit hagynak meg a Jobbikból, amennyi e viszonylagos legitimitás folyamatossá tételéhez kell nekik.

De mi lesz a másik két ellenzéki párttal?

A hatalomból távozó MSZP-t továbbra is „a másik szélsőség” szerepében fogják tartani: az ő hazai elfogadottságuk nemigen javulhat belátható ideig. Óriási politikai, média- és hatósági nyomás nehezedik majd rájuk is, ami alól nem tudnak kikeveredni. Tegyünk egy összehasonlítást! Az utódpárti elit 1990-től is politikai karanténba került, annak ellenére, hogy politikusi akkor nem „tolvajbandaként” kullogtak ki a hatalomból, hanem a demokratikus rendszerváltozásban partnerszerepet vivó derék reformerekként. Olyan népszerű politikusokkal, mint Horn, Németh, Pozsgay,

Szűrös stb. Az MSZP-nek mégis a ciklus közepéig kellett várnia, hogy (Csurkának köszönhetően) a Demokratikus Charta védernyője alatt – a kormányellenes, baloldali médiahegemonia közegében – új politikai legitimitást szerezzen! Hol lesznek most hasonló kedvező körülmények? Sehol.

Az LMP-ről beszélni is alig érdemes. Az a politikai vákuum szívta be az általuk felfújt lufit a parlamentbe, ami a szocik térvesztése és a liberálisok eltűnése, továbbá a politikai osztállyal, sőt a rendszerrel szembeni általános elégedetlenség nyomán keletkezett. (Amibe az MDF – számos ok miatt – Bokrossal se tudott benyomulni.) Hogy a háttérben kik segítettek nekik, csak találgatni lehet. Az viszont tény, hogy most semmi szín alatt se hajlandók visszalépni az egyéni kerületekben, noha a visszalépés némi esélyt adhatna a Fideszes mandátumszerzés – ezáltal a kétharmad – megakadályozására. Lehet-e épp azoktól várni, hogy a hegemon hatalom ellensúlyává váljanak, akik indirekt módon maguk is elősegítik annak megszerzését? Aligha.

Sajnos mástól se várhatjuk ezt. Mert ha – ami nem valószínű – valahogy mégiscsak kialakulna az országban a nyomasztó túlhatalommal szemben egy komolyabb társadalmi elégedetlenség, ez nem tud majd versenyképes politikai alternatívává szerveződni. A kétharmados parlamenti felhatalmazás birtokában ugyanis játszva kiépíthető az a közjogi és hatalmi akadálypálya-rendszer, amelyen semmilyen ellenzéki erő sem tud majd úgy átjutni, hogy egy súlycsoportba kerüljön a gigantikus orbáni pártgépezettel. Anyagilag sem, szervezetileg sem, a közvélemény befolyásolása tekintetében sem. Lesznek ellenzéki pártok (ilyenek-olyanok), lesznek választások is (ilyenek-olyanok), de nyerni nem lesz esélye másnak, csak a „nagy centrális politikai erőteret” uraló „nagy kormányzópártnak”. Ahogy a két világháború közötti Magyarországon, s ahogy a mai Oroszországban.

Hogy Orbán alatt sem tud majd a nyugati országok teljesítményéhez közelíteni a magyar gazdaság? Nem hát! De miért hiszi bárki, hogy épp a romló gazdasági teljesítmény növeli a nyugatias demokrácia társadalmi bázisát? Ez az összefüggés fordítva működik: a gazdasági prosperitás a demokrácia biztosítója; a leszakadás, a romlás az ellenkező irányba visz – épp elég példát szolgáltat erre a történelem.

A vasárnapi népítélet nemcsak a kormányt zavarta el. A rendszerváltozás két nagy pártjának eltűnése; a vad szélsőség, illetve a politikai proteszt jegyében befutott új parlamenti pártok; végül, de nem utolsósorban a populista vezér teljhatalommal való felruházása arra utal, hogy ennél jóval több történt. A magyar népnek a demokratikus rendszerből is elege lett.

Ennyi volt.

Népszava, 2010. április 28.

Vasárnap este az egyetlen még szabadnak tűnő televízió (ATV) néztem a választási műsort. A szignálban a korábbi választások évszámait az épp aktuális miniszterelnökök portréi sorjázta egymás után. Visszafelé haladok, 2006: Gyurcsány Ferenc, 2002: Medgyessy Péter, 1998: Orbán Viktor, 1994: Horn Gyula és 1990: Orbán Viktor. Nem Antall József – Orbán Viktor! (A jól ismert portré, amely a Nagy Imre temetésén készült, 1989-ben.) Mindebből nem akarok messzemenő következtetést levonni. Egyelőre nem az elképesztő szervilizmus megnyilvánulásának tekintem a dolgot, csupán menthetetlen „szakmai hibának”. Nem akarok messzemenő következtetésre jutni abból sem, hogy a műsor egyik vendége (engem még meglepve) azt mondta: ő nem riad meg a kétharmadtól, mi több: nagy optimizmussal tekint a változások elé, s hogy a demokrácia diadalát ünnepelni jött a stúdióba (Ungváry Tamás). A másik vendég szerint (ő már nem lepett meg): „teljesen fölösleges jajveszékelnem, hogy jaj, istenem, kétharmada lesz a Fidesznek, elvonszolják Kamcsatkára Magyarországot, micsoda hülyeség ez” (Kéri László).

Hétfőn reggel (ismét csodálkozva) ezt olvastam Föld S. Pétertől: „Most, hogy meglett Orbán vágyott kétharmada... én is úgy gondolom, hogy nincs más választásunk: meg kell próbálnunk szeretni Orbán Viktort.” Mert: „azzal, ha demonizáljuk, régi és közelmúltbéli bűneit rendre a fejére olvassuk, csak még jobban elvadítjuk”. A szerző ugyan leszögezi, hogy Orbánban „nincs sok szeretnivaló”, ám úgy véli, „ha odaadóan és kitartóan szeretjük, egyszer talán tényleg szerethetővé válik.” (Föld S. itt-ott ironizál, de egészében nem viccel.)

Nem szeretném kommentálni a fentieket. A magam részéről továbbra is Orbánt szeretném kommentálni. Továbbra sem jajveszékelve és kamcsatkázva, továbbra sem demonizálva – ám (engedtessek meg nekem) továbbra se szeretve őt. Ezúttal vasárnap esti győzelmi beszéde kulcsmondatait értékelem – a tőlem telhető tárgyilagossággal.

A győző szerint a magyarok olyan „óriási nemzeti egységet” teremtettek, amivel „a szabad világ együttműködés-csúcstartói és bajnokai” letünk. A valóság ezzel szemben az, hogy az elmúlt évek – főleg Orbánnak

köszönhetően – nem az együttműködés, hanem a politikai háború jegyében teltek. A választás is minimum a kemény (bár lefutott) verseny jegyében. De ami ennél fontosabb: a mérvadó első forduló listás adatai szerint a mintegy 8 millió választóból 2,7 millióan szavaztak a Fideszre. A többi másra szavazott vagy senkire sem. 2,7 millió: a választásra jogosultak jó egyharmada. Az országlakók bő egynegyede. A mandátumelosztás kétharmados parlamenti többséget adott a Fidesznek, de a „nemzeti egység”: humbug. Az efféle humbugok persze beleférnek a politikai nagyotmondás műfajába, ám itt és most súlyosabb a dolog.

Orbán ugyanis nemcsak a győzelem pillanatát dimenzionálta túl, de azt kivetítette a jövőre is: „Mától Magyarország politikai és gazdasági rendszerét a nemzeti együttműködés rendszerének hívják... Mától Magyarországon a magyar emberek érdeke az első. Mától Magyarországon a nemzeti együttműködés lesz mindennek a mércéje.”

Ez mélyen antidemokratikus. Ez azt jelenti (teljes összhangban a kötcsei beszéddel), hogy mátol nincs vita, nincs verseny, nincs alternatíva: mindenkinek igazodnia kell, beállni a sorba, egy irányba és egyszerre lépni. Aki mást gondol, mást mond, mást akar, az a magyar emberek ellen dolgozik. Az nemzetellenes. Orbánnál ez nem a győzelmi mámor okozta meggondolatlanság szüleménye. Hisz tudjuk (s itt elnézést kérek Föld S. Pétertől): ha nem a miénk a kormány, akkor idegenszerű; a haza nem lehet ellenzékben; a baloldal, ha csak teheti, ráront a nemzetére és így tovább. Orbán politikájának fundamentuma: az ellenfél kívül van a nemzeten. Ez elfogadhatatlan és aggasztó minden demokrata számára, de eddig „csak” duma volt. Uszítás, gyűlöletkeltés. Mostantól azonban megadatott a hatalom, amellyel mindezt érvényesíteni lehet: „A nemzeti együttműködés... rendszere új szabályok szerint működik majd, olyan szabályok szerint, amelyeket az emberek már régóta várnak, sőt követelnek. A kormány irányításával az állam feladata lesz a szabályok jogszabályba öntése, betartása és betarttatása. A magáncélok, a magánérdekeket szolgáló... politika napjai ma leáldoztak, és nem fogjuk hagyni, hogy még egyszer visszatérjenek.”

Orbán szerint „forradalom” történt, ami felhatalmazást ad neki, hogy minden lépését a nép, a nemzet nevében tegye meg. Az elmúlt húsz év azt igazolta, hogy rendszert nem lehet váltani (1989: vita, tárgyalás, meg egyezés), csak megdönteni és újat építeni. Egy rendszer akkor életképes, ha erő – egyetlen erő – hozza létre, uralja és működteti.

Ám ez még nem minden. A győztes azt is deklarálta, hogy ő nemcsak a mai magyaroktól kapott felhatalmazást (korlátozott időre, egyetlen alka-

lommal), az ő felhatalmazása időtlen, az ő pártja a mindenkori nemzetet képviseli: „diadalra vittük a magyarok történelmi álmát”.

Hiányzik-e még valami? Igen. Ami a nép s a történelmi nemzet adta korlátlan, időtlen és kizárólagos hatalmat a végtelenség dimenziójába emeli. Az Isten.

Orbán őt sem hagyta ki. Őt is belopta, becsempészte a beszédébe, mint végső legitimációs forrást: „Vincit voluntas tua! Győzedelmeskedjék hát a te akaratod!” A kontextus szerint az alany a magyarság volna, de az áthallás egyértelmű. A keresztények fő imádsága, a „Miatyánk...” szól így: „Legyen meg a Te akaratod”. És így zárul: „ahogy a mennyekben, úgy a földön is”. (A szónok mögött Balog Zoltán lelkész-politikus állt, üdvözült arccal.)

Szóval nem én istenezek, hanem Orbán. Nem is jajgatok. Csak annyit állapítok meg (a fentiek alapján aligha önkényesen), hogy a teljhatalom-ra jogosító kétharmados választási győzelem pillanatában a szóban forgó hatalom gazdája a nép, a történelmi nemzet és (nyilvánvaló célzással) a transzcendens világ kizárólagos letéteményeseként nyilatkozott meg. Ezek külön-külön is a demokrácia tagadását jelentik – együtt pedig végképp és félreérthetetlenül.

Aki akarja, persze ezzel együtt is ünnepelheti a demokrácia diadalát, lehet nagyon optimista; lesajnálhatja a saját hülyeségük okán aggódókat; és terápiás céllal akár megpróbálhatja szeretni is Orbán Viktort.

Ami engem illet, inkább nem tartok velük.

Maradok magamnak – ha lehet.

GYURCSÁNY – HOGYAN TOVÁBB?

Népszabadság, 2010. május 22.

Noha a volt miniszterelnök „Röpirat a baloldalhoz, az MSZP-hez” címmel adta közre a dolgozatát, valójában nem röpiratot, hanem elemzést írt. A röpirat az aktív, sőt ambiciózus politikus műfaja, akinek határozott, konkrét – és személyes – céljai vannak. (Lásd a *Merjünk baloldalinak lenni!* szerzőjét, 2004-ből.)

Aki nem azért ír, hogy minél pontosabban feltárja és elemezze a valóságot, hanem hogy alakítsa. Akinek az írás nem cél, hanem eszköz. Nem az igazság kereséséé és kimondásáé, hanem az érvényre juttatásáé.

Gyurcsány szövege inkább az író, a politikai elemző, a gondolkodó műve, mint a politikusé. Túl pontos, túl árnyalt, túl tárgyilagos (ugyanakkor túl szenvedélyes) ahhoz, hogy hasznos célszerszámként funkcionáljon. Túl jó. Lefegyverzően jó. Nemcsak (tisztességes) olvasóját fegyverzi le, hanem íróját is.

„Nem tudom nem elmondani, leírni, hogy miként látom én az elmúlt időszakot” – vallja be már az elején, s ez bizony inkább a citoyen hangja, mint a politikusé. Azt jelzi, hogy az utóbbi megfontolásainál (célszerűség, óvatosság, taktika) erősebb az igazság kimondásának kényszere.

Gyurcsány igazságai súlyosak.

Lényegében két problémát elemez: 1. azt az ellentmondást, ami az elmúlt nyolc (pontosabban kilenc!) évben drámaivá nőtt a magyar társadalom és a politika viszonyában s a baloldali kormányzás ezzel összefüggő vereségét; 2. az MSZP válságát és a belőle való kilábalás esélyeit.

Mi volt a korábbi miniszterelnök szerint az első probléma lényege?

„Az emberek nagy részének fejében a boldog felemelkedés időszakaként rögzült az Orbán-kormány utolsó és a Medgyessy-kormány első éve. Pénzeső hullt az országra. A köztisztviselők bére hetven, a közalkalmazottaké ötven százalékkal növekedett. A nagyvonalú lakástámogatás hatására tízezrek vettek új... lakást. Meredeken zuhant az alacsony jövedelműek adója... plusz egy havi nyugdíjat kaptak a nyugdíjasok, és hasonlóan növekedett a családi pótlék... A... két kormány... több mint ezermilliárd forint fedezetlen kötelezettségvállalást tett... felelőtlenül. Mást sem teszünk azóta, mint iszonyatos erőfeszítéssel... próbáljuk helyreállítani az akkor kibillentett egyensúlyt.”

Gyurcsány elismeri: 2004 és 2006 között ő maga se tudott, illetve akart élesen szembefordulni a kialakult helyzettel. Elismeri személyes felelősségét a 2006-os költségvetés elszabadulásáért, nem mutogat senkire. Elismeri, hogy tapasztalatlan és lelkes volt, a reformok terén túl radikális, nem számolt eléggé a társadalom ellenállásával. Számos egyéb hibáját is beismeri. Aki politikustól több önkritikát vár, annak fogalma sincs e mesterség természetéről. (Ellenfeleitől és ellenlábasaiktól hallott bárki érdemi önbírálatot?)

A szerző érti a társadalom reakcióját: „az emberek elhitték... hogy álmaik könnyen teljesülhetnek. (...) sokan gondolták, hogy a piacgazdaság az olcsó, könnyen elérhető hitelekkel finanszírozott fogyasztási Paradicsom. Amikor pedig... jött a hideg zuhany, a váratlanul csökkenő jövedelmekből... egyre nagyobb részt hasított ki a korábban felvett hitelek törlesztése, az ország nagy része megrettent.”

Az emberek becsapottnak érezték magukat, az ellenzék vezére pedig gátlástalanul kihasználta a helyzetet. Gyurcsány egy allegóriával érzékelteti az elmúlt évek társadalmi-politikai képletét: a vérszesen elhízott, fogyni kénytelen átlagember inkább arra hallgat, aki ingyenes csodapirulákkal, kínos koplalás és fárasztó testmozgás nélkül ajánl neki azonnali fogyást, mint arra, aki azt lassan, kinnal, fáradsággal s korántsem ingyen akarja kikényszeríteni.

Ráadásul Orbán „a társadalmi, politikai radikalizálódás és destabilizálás útját választotta... A baloldalt a haza ellenfelének kiáltotta ki, ezzel megágyazott... a jobboldali radikálisok szóbeli és fizikai atrocitásainak... Az egyik oldalon... ott állt a népszerűtlen megszorításokat kezdeményező, politikai hitelességében megsebzett kormány, a másik oldalon a... többség szimpátiáját bíró ellenzék, amely erőszakra hívott... Mit üzent ez az országnak? Azt, hogy nem egyszerűen legitim az erőszak, hanem hazafias tett. Ha pedig a hazafi tör és zúz, ha belefütyül a Himnuszba, ha tojással, Molotov-koktéllal dobálózik... akkor minden átértelmeződik... elszabadulnak az ösztönök.”

A frusztrált és feldühített emberek egyfelől bűnbakot keresnek, másfelől megmentőre várnak. Az elvadult jobboldal mind félelmetesebb politikai gépezete mindkettőt szolgáltatva: a milliárdos Gyurcsány, illetve a népvezér Orbán személyében. (Bűnbak persze több is volt: a komcsik, a liberálisok, a cigányok, a zsidók, a globalizáció, a nemzetközi tőke stb.)

Gyurcsány kormányzati teljesítményét lehet vitatni. (Szerintem a jobb- és zömmel már a baloldalon is uralkodó hiedelmeknél sokkal jobb volt,

de ez most nem érdekes.) Az azonban számomra vitán fölüli áll, hogy ma a politikusok közül az beszél páratlan tisztánlátással és tisztességgel a közélet dolgairól, aki köztük a legnépszerűtlenebb, aki a legnagyobbat bukott. Ki állt elő (ki tudna előállni) ehhez hasonló szintézissel? Nem akarok nevet mondani, ki milyen intellektuális, illetve morális színvonalon nyilatkozik mindezekről, mert kínos volna...

Mindez két dolgot jelez. Egyrészt a helyzet abszurditását; másrészt, hogy Gyurcsány nem ennek a helyzetnek az embere. Ha tetszik, nem a realitások embere. Erre ő is utal: „Nekünk igazunk van történelmileg, nekik többségük van a mai társadalmi valóságban gyökeredző választói igényekre sandítva. (...) Kár, hogy mi gyengébbek vagyunk, mint a saját igazságunk.” A politika azonban, mint Kossuth mondta, az exigenciák (a követelmények, az elvárások) tudománya, nem az igazságé.

Az exigenciák viszont változnak. Volt idő, mikor úgy festett, Gyurcsány ismeri jobban őket. Ma úgy tűnik, hogy amikor egy modernebb, polgárabb Magyarország létrehozása érdekében új politikába kezdett, elszakadt a magyar társadalom létező exigenciáitól. Hogy a jövő miként írja át az elvárásokat, nem tudjuk. Az egyik alapkérdés: milyen lesz az ellenzék, a baloldal, az MSZP maga. Volt elnöke először azt írja le, milyen most. A kommentátorok szerint „provokatív” módon. Ám ez csak az okozat. Az ok: az őszinteség. Gyurcsány a pártjáról végképp úgy nyilatkozik, mintha nem számolna szavai következményeivel.

A kívülálló számára helytállónak tűnik, amit a 2010-es kampányról ír. Továbbá amit a tagságról, a szervezetről, a vezetésről, a kommunikációról, az értelmiségi holdudvarról, a társadalmi kapcsolatokról, a morális viszonyokról stb. Ám a lényeg az, amit a párt finanszírozása kapcsán olvashatunk: „A vezetés... dönt arról: mi a fontos, és mi kevésbé. Ha döntesz, akkor képesnek kell lenned, hogy a neked fontos ügyekhez erőforrásokat rendelj: figyelmet, embert, pénzt. Ha egy párt erőforrásainak bármekkora része az átláthatatlan világból származik, akkor a vezetés hatékonysága attól is függ, képes-e kontrollálni ezeket az ellenőrizhetetlen forrásokat. A Fideszben nincs konfliktus... a párt elnöke és az erőforrások felügyelője, mint ikerpár együtt mozognak... A politikai akaratot érvényesítő erő, azaz a források feletti kontroll az elnök kezében van. Az MSZP-ben nem ez a helyzet. Az elnök elnököl, de könnyen megeshet, hogy az informális pénztárnok dönt: erre van pénz, erre nincs... Egy... csaknem mindenki által ismert két évtizedes rossz kompromisszum fogságában élünk. Én sem tudtam feltörni e csapdát... A Fidesz elnökének érdekében áll fenntartani

azt a mai nem látható, nem ellenőrizhető viszonyt, ami ikerként köti össze a párt... nyilvánosság előtt rejtegetett pénztárnokával, hiszen így tudja a legkönnyebben kontrollálni pártját... Nála a kassza kulcsa, nem érdeke, hogy belelássanak lapjaiba, vagy bárki átvegye az osztó... szerepét.”

S a java csak most jön: „Aki feltárhatná ezeket az ügyeket, maguk is sárosak, sőt nemritkán a háttérben összeérnek a pártok pénzügyi manőverei, kéz kezét mos... Legfőbb ellenfelünk, a Fidesz az elmúlt években ellenzéki pozícióból is hatalmas birodalmat épített ki. Háttérintézetei, újságjai, televíziói vannak... Honnan van rá pénzük? Megkérdeztük, megkérdeztük? Vagy nem tesszük, mert félünk, hogy visszakérdeznak? Az ellenzéki MSZP nem lehet a kormány kemény kritikusa, morális, politikai ellene, ha maga is amorális, ha zsarolható, ha fenyegethető.”

Gyurcsánynak igaza van: ez a lényeg. Ám amit leír, több provokációnál. Hadüzenet. Nem csak Puch Lászlónak, az egész pártvezetésnek. „Aki meg akarja újítani a pártot, annak szakítania kell a pártfinanszírozás mai módjával. Ha lesz új törvény, akkor könnyebb lesz, de ha nem lesz, akkor is meg kell tenni... Legfeljebb másként kell működtetni. Nem mások pénzével, hanem a magunk tehetségével, önkéntes hozzájárulásával, személyes részvételével. Naiv vagyok? Lehet, de a tisztességnek nagyobb az ereje, mint a pénznek. Azt hiszem...”

Igen, néha nagyobb. Kivételes történelmi pillanatokban. De tömegméretekben, főszabályként nem. A belátható jövőben még kevésbé. Ha Gyurcsány komolyan hisz ebben, akkor tényleg naiv. Még inkább, ha az új hatalom törvényétől várja a pártfinanszírozás tisztába tételét. Ha ez Orbánnak ellenzékben sem volt érdeke, kormányon még kevésbé lesz az. Neki az az érdeke, hogy kiéheztesse, majd a tenyéréből etesse az ellenzékét, s akkor – legalább felőle – nyugodtan alhat.

A finanszírozás egyik legális csapját ma Gyurcsány kezeli. Ez elzárható, s a csapos is leváltható. Ő mégis hadat üzent, s a mai helyzetben talán fölkelő sereget is tudna toborozni a pártvezetés ellen. De hogy megint legyőzné-e őket, mint 2004-ben, az több, mint kétséges. Maga nem is áll az élre, nem bont zászlót – csak verbálisan. Másként nem is tehetné. Mert hiába ő az egyetlen személyiség a baloldalon, akitől valami várható, politikai értelemben harcképtelen, s ezzel maga is tisztában van. A pártvezetés távozását kívánja, de nemcsak ő nem jelentkezik vezetőnek, hanem leírja ezt is: „ma nincs az MSZP-ben olyan ugrásra kész »cseresor«, amely... készen állna, hogy átvegye a párt vezetését.”

Akkor hát mi legyen?

Új pártot alapítani még kevesebb az esély, mint elfoglalni a régit. Amit Gyurcsány ajánl, a kettő között van: „Nincs más lehetőségünk, mint kívülről építkezni, megmaradt erőnk nagyobbik részét a baloldal társadalmi háttérének újraszervezésére fordítani... Nyitott közéleti, kulturális, életmód köröket, klubokat támogatni... A szabadság, a demokrácia kis köreit életre galvanizálni, amelyből majd erős párt is épül valamikor. Aki most segíteni akar a baloldalnak, az... beszélgetésre, tanfolyamra, kirándulásra, karitatív szolgálatra hív, vitatkozik az interneten, blogol, chatel, honlapot ír, szerkeszt, moderál.”

Ezek Orbán „polgári” körei lennének – idézőjelek nélkül: demokratikus kiadásban. Ehhez azonban egészen más társadalmi közeg kellene. Egy másik ország.

A DEMOKRÁCIÁBÓL AZ AUTOKRÁCIÁBA

Népszabadság, 2010. augusztus 28.

A neves alkotmányjogász szerint Orbán Viktor szűk két hónap alatt leépítette a két évtizede létrejött harmadik Magyar Köztársaság alkotmányos berendezkedését (*Halmi Gábor: Búcsú a jogállamtól, Élet és Irodalom, július 23.*). Orbán ennél radikálisabb értelmezését adta a történeteknek: a rendszerváltoztatás szerinte forradalommal ment végbe – a választások aktusával. (A Fidesz-vezér már első ciklusa előtt is jelezte, hogy uralma több lesz kormányváltásnál, s a szava akkor sem volt üres fenyegetés.)

Bár a szavazófülkés forradalom nyilvánvaló képtelenség, Shakespeare után: „örült beszéd”, de biztosak lehetünk abban, hogy „van benne (pontosanabb lesz belőle) rendszer”! Ám létezik egy harmadik álláspont is, miszerint semmi más nem történt, csupán radikálisan átrendeződtek a pártviszonyok, de a magyar politika ettől még a parlamentáris demokrácia régi kerékvágásában halad tovább.

Aki ennél többről beszél, az „hivatásos rettegő” vagy a maga retorikai bűvészmutatványait végző Orbán: egyikük szavait sem kell komolyan venni. Ezt képviseli a médiában jól pozicionált politikai elemzők zöme (a legügyesebben Török Gábor), ezért hasonlóan vélekedik a politika iránt érdeklődő közvélemény nagy része is. Mi több: jórészt a régi beidegződések szerint viselkednek az ellenzéki pártok – az újak is.

Holott – a pártpolitikai konstelláción túl – az egész politikai masinéria működése változott meg radikálisan. Halmi ugyan – tőle szokatlanul – erősen túloz (Orbán pedig – szokásához híven – gátlástalanul manipulál), amikor az újabb rendszerváltoztatásról mint befejezett tényről beszél, hiszen – bár számos jogállami norma sérült – a jogállamot még nem számolták föl teljesen.

Végbement egy roppant hatalomkoncentráció, de egyelőre a harmadik köztársaság közjogi keretei között. Nem rombolták le az intézményeket, nem emeltek a helyükbe újakat (kivétel a médiahatóság): a rendszerváltoztatás – a negyedik köztársaság létrehozása – még hátravan. Ám ez korántsem jelenti azt, hogy a harmadik a régi módon működne tovább, s hogy ne történt volna semmi. Dehogynem történt! A villámháborúval (copyright: Bauer Tamás) megszállt alkotmányos rendszer

„üzemmódja” az ellenkezőjére váltott: demokratikusból autokratikussá alakult.

Tisztázzuk a fogalmakat!

1. Milyen a politika demokratikus működése? A rousseau-i „népfelügyelet”, „közjóra”, „közakaratra” visszavezethető normatív demokráciafelfogásokat mellőzve hagyatkozunk a modernebb schumpeteri procedurális értelmezésre. E szerint a demokrácia olyan rendszer, amelynek a keretei között nyílt versenyben dől el, ki birtokolhatja a hatalmat. A gazdasági fejlettség, a társadalom polgárosodott volta, a civil szféra szerepe, a politikai kultúra, a kompetitív és a konszenzusos elemek aránya stb. szerint a demokrácia jellege és minősége sokféle lehet, de van egy minimális feltétel: a népnek módjában áll törvényesen leváltani a kormányzatot. Ezt a szabad és nyílt választások teszik lehetővé.

Ezek előfeltétele egyfelől a kormányzás átláthatósága, az ellenőrzés és korlátozás nélküli hatalmi monopólium (vagy hegemonia) kizárása, a szabad sajtó, a független bíróságok és közintézmények, a „fékek és ellen-súlyok” rendszere – egyszóval: a hatalommegosztás. Másfelől a politikai alternatíva-képzés, a váltópárt(ok) versenyhelyzetének – részint a fentiekkel megegyező – biztosítékai (külön említendő az intézményes és legális pártfinanszírozás).

Ha ezek fényében nézzük a fideszes villámháború hadműveleteit, akkor látható, hogy az mindenekelőtt ezeknek a demokratikus garanciáknak a kiiktatására, a hatalommegosztás felszámolására, a kizárólagos uralom kiépítésére irányult – és igen eredményes volt. Azok az alkotmány- és törvényt módosítások, illetve személycserék, amelyek az Alkotmánybíróság, az Állami Számvevőszék, az Országos Választási Bizottság, a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, a Gazdasági Versenyhivatal, az Egyenlő Bánásmód Hatóság, a Független Rendőri Panasztestület, a közigazgatási és rendészeti szervek, az új médiahatóság, az államfőválasztás és (egyelőre sikertelenül) a jegybank vonatkozásában lefolytak, mind egy irányba mutattak: az autokratikus hatalomkoncentráció irányába.

2. A lexikon szerint „az autokrácia (magyarul: egyeduralom, önkényuralom) olyan kormányzati forma, amelyben a politikai hatalom egésze egyetlen személynek (vagy személyek kicsi, zárt csoportjának) kezében összpontosul. A hatalom birtoklását az autokrata többek között a kritikus erőforrások ellenőrzésével... vagy személyes karizmájával igazolhatja”. Stimmel.

Az orbáni modell

Orbán autokratikus kormányfői hatalmának záloga: a vezéri pártgépezetté formált Fidesz fölötti egyeduralom. Ez a szigorú intézményi hierarchiára, a nem intézményes, mások számára átláthatatlan pártfinanszírozási módszerekre és a szektaszzerű közegben ható személyes karizmára s, a hozzájuk kapcsolt kegyencrendszerre épül. Nemcsak a párt az övé, hanem – ahogy az általa kijelölt frakcióvezető a zavar legkisebb jele nélkül, magától értetődően kimondta –: „a frakció (is) Orbán Viktoré”. És minden más. Az imént felsorolt (és föl nem sorolt) összes pártbeli és közhatalmi posztra ő ülteti a maga emberét. Akik mind neki, az ő – bármikor visszavonható – kegyének köszönhetik a pozíciójukat, legtöbben az egzisztenciájukat is.

A kétharmados többség más pártvezér kezében nem összpontosítana olyan korlátlan, a demokráciát blokkoló hatalmat, mint Orbánéban, aki az elmúlt hónapokban számos lépést tett autokratikus uralma beláthatatlan időre történő bebiztosítása érdekében is. Főként a politikai alternatíva létrehozása – a nyílt kimenetelű választások esélye – ellen. Az önkormányzati választási törvényen végrehajtott módosításokkal korlátozta a saját pártgépezetével szemben amúgy is óriási hátrányban lévő riválisok esélyeit.

Ugyanezt tette az állami pártfinanszírozás idei 15 százalékos csökkentésével (lesz még folytatás, ám a Fidesznek a hatalom birtokában nem lesznek anyagi gondjai). Nyilatkozataival, politikai biztosok kijelölésével, a büntetőtörvények módosításával nyomást gyakorolt a független igazságszolgáltatásra. Az uralma vagy a befolyása alá vonta az elérhető médiумokat, és beindította a szabad sajtó korlátozását célzó törvényhozást. Az új médiahatóság kilenc évre kinevezett vezetőjével már egy esetleges (alig elképzelhető) választási vereség esetére is biztosította a média fölötti kontroll hosszú távú lehetőségét.

Az efféle megoldások a jövőben szaporodnak majd, így az autokratikus hatalmi építmény csak akkor lesz lebontható, a demokratikus struktúra pedig újraépíthető, ha ellenfelei kétharmadot szereznek a Fidesszel szemben. Ez a dolgok mai állása szerint képtelenség, s a jövő sem ígér sok jót, hiszen a rendszerváltoztatás, ami az új alkotmánnyal valóban megtörténik majd, minden bizonnyal tovább stabilizálja Orbán uralmát (második kamarával, esetleg erős prezidenciális jogkörökkel – ki tudja?).

A fentiekkel szembeni obligát ellenvetés: az orbáni politika ab ovo demokratikus, hisz Orbán egyfelől szabad választásokon nyerte a fölhatalmazást; másfelől a kétharmad birtokában minden lépése jogszerű volt.

Az első érv irreleváns: a mandátum demokratikus megszerzése nem zárja ki az annak birtokában folytatott autokratikus politikát, sem logikailag, sem a történelem tanúsága szerint. A „villámháború” után ezúttal nem német, hanem francia példára utalok: III. Napóleonra, aki demokratikusan választott köztársasági elnökből alkotmányozta császárrá magát. A második érv valótlán: a Fidesz az alkotmány- és jogsértések tömegét követte el az elmúlt hónapokban.

Forradalmi törvényhozás

Orbán nem beszél a levegőbe – bár nem mindig tudja –, nagyon is érti, amit mond. A forradalom: maga a jogsértés. A forradalmár „a nép”, „az igazság”, „a nemzet egységes akarata” stb. nevében félresöpri az idejétmúlt, rossz törvényeket. Ezt mondja: „Mi nem ismerünk többé semmiféle cenzort, föl, egyenesen a nyomdába!” Ám nemcsak a forradalmár beszél így. „Választanom kellett Nemzetünk és az alkotmány, az Igazság és a jog, az Élet és a törvény között. Nemzetünket, az Igazságot és az Életet választottam!” Bocs: ez Szálasi 1944. október 15-i hadparancsából való (ő is vonzódott a nagybetűkhöz).

Ami a fideszes jogsértéseket illeti, kezdjük a legsúlyosabbal. Az alaptörvény 2. §-a szerint: „A társadalom egyetlen szervezetének, egyetlen állami szervnek vagy állampolgárnak a tevékenysége sem irányulhat a hatalom... kizárólagos birtoklására.” Orbán egész tevékenysége erre irányul. (Az idézett passzus így folytatódik: „Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és egyben köteles fellépni.” Ha úgy tetszik, a magam részéről ezzel a cikkel tehát csupán törvényes kötelezettségemnek teшек eleget.)

De nézzük a részleteket. Az Eötvös Károly Intézet, a Helsinki Bizottság, a TASZ, a Transparency International, továbbá alkotmány- és büntetőjogászok (Halmai Gábor, Tóth Mihály) szerint pusztán jogi szakmai szempontból is szörnyű munkát végzett a Fidesz. A futószalagon, rohammunkával folyó törvénygyártás nem csak a szakmai és társadalmi konzultációkat és a hatástanulmányokat nélkülözte, de olykor elemi jogdogmatikai szabályokkal is ütközött. Súlyos jogharmonizációs problémák keletkeztek a hazai és az európai uniós joganyag között, sok indítvány nyelvi színvonala bántóan rossz volt (a sorozatos helyesírási hibákat is beleértve – nem csak a nagybetűket).

Nagyobb baj, hogy a törvényhozási tömegáru zöme törvénytörő eljárások során született. A jogalkotásról szóló törvény ugyanis egyértel-

mű kritériumokat állít a parlamenti törvény-előkészítés és -elfogadás elé (a szakmai konzultációk mellett szigorú nyilvánossági előírásokat: például a készülő tervezetek minisztériumi honlapokon történő közzétételét), amiket egyszerűen figyelmen kívül hagytak vagy eljárási trükkökkel kerültek ki. Az 56 törvényhozói aktusból csak 11 valósult meg (a normál esetben szokásos) kormányzati előterjesztéssel (ezekre vonatkoznak a szigorú eljárási szabályok), 45 viszont (a rendhagyónak számító) egyéni indítványok alapján (ezekre nem). A hat alkotmánymódosításból csak egyet kezdeményezett hivatalosan a kormány, a többi „maszekban” ment.

Törvény- és alkotmány sértő a kormánytisztviselők indoklás nélküli elbocsátását megengedő jogszabály: indoklás hiányában a döntés önkényes, sérti a jogbiztonság elvét és a munkához való jogot. A büntetőjogi szigorítások az egyéni mérlegelés lehetőségét veszik el – vádlottak és bírák vonatkozásában egyaránt. Az alkalmazotti státusú bírósági titkárok szabálysértési ügyekben való ítélkezési joga ellentétes a bírói függetlenség alkotmányos elvével.

Kirívó törvénytelen ségnek számít a visszamenőleges hatályú jogalkotás. A közsférában dolgozók kétmilliót meghaladó végkielégítésére 2010. január elseji hatállyal kirótt különadó. Politikai értelemben súlyosabb, hogy átírták egyes – az államszervezet demokratikus működése szempontjából kulcsfontosságú – közintézmények jelölési és választási szabályait, megsemmisítve azok egyszer már elnyert törvényes mandátumát. Ez történt az OVB, az ORTT és a közmédia kuratóriumi tagjai, illetve a Gazdasági Versenyhivatal alelnökei esetében.

„Historia est magistra vitae”

A fideszes villámháború fő frontját a tömeges személycserék jelentették. Ezek részben természetes kísérői a mindenkori kormányváltásoknak: a politikai posztokon túl a kormányhivatalok élén, az állami vállalatoknál stb. Ám itt is olyan „forradalmi” módszereket alkalmaztak, például a Magyar Fejlesztési Bank alá rendelt cégeknél, amelyek – mutatis mutandis – az 1940-es évek végének rajtaütésszerű államosítási akcióit idézték (örző-védő emberekkel, bejelentés nélkül érkező átvevők, azonnali irodaelhagyás, számítógép-, mobiltelefon- és slusszkulcsátadás stb.).

„Forradalmi” tett volt Stumpf István alkotmánybíróvá ütése is, aki tény szerint nem felelt meg a törvényi kritériumoknak. Az ő esete azt mutatja, hogy a kétharmados többség előtt nemcsak a törvények, de a valóság elemi tényei sem képeznek akadályt. Schmitt Pál elnökké választásakor egyesek (erős túlzással) Caligula lovával példálózta, akit a császár konzullá kívánt

kinevezni – a magam részéről inkább Stumpfira érzem (kis túlzással) érvényesnek az analógiát.

S ha már itt tartunk: a mai magyar közjogi, illetve uralmi viszonyok jellemzésére valóban alkalmas a kora császárkori Róma képlete: a principátus rendszere. Amelyben formálisan léteztek ugyan a köztársaság intézményei, ám ezek csak kiüresedett díszletek voltak, alig takarták el a korlátlan egyeduralom építményét. Minden főhivatalt egy és ugyanaz a személy töltött be, aki consul, praetor, censor, néptribunus, pontifex maximus, imperátor stb. volt, de princepsként uralta a szenátust is. „De jure respublica, de facto monarchia” – ahogy iskolai történelemórákról emlékezhetünk. Persze van különbség: Orbán nem személyesen tölti be az összes pozíciót, csak közvetve, a kegyencei által. Ám a lényeg ugyanaz: a demokratikus paraván mögött munkáló autokratikus hatalom.

De minden történelmi analógiánál pontosabbak az ő szavai. Amit egykor – merőben megalapozatlanul – a Gyurcsány-kormányra szórt, az most válik valóra, a saját uralma idején: „A demokrácia magyar hívei nem akarnak hinni a szemüknek, amikor látják, hogy a rendszerváltáskor kiharcolt szabadság idegen megszállók nélkül, a többpártrendszer és az alkotmányosság előttünk magasodó intézményei ellenére szétporlad, kicsúszik az ujjaink közül, átadja a helyét valami másnak... Ez a készülődő, szemünk előtt formálódó új világ biztosan nem demokrácia... Veszély fenyegeti a szabadságot... a magyar demokrácia nem tudta megvédeni magát.” (A vízvázlat, Magyar Nemzet, 2006. július 29.)

2009. március 15-én pedig ezt mondta: „Az emberek megfélemlítése, a független intézmények lábhoz hajlítása, az igazságszolgáltatás szétzilálása... hamisítások és hazugságok, központi diktátumok”.

Szó szerint...

ÚTBAN A NEGYEDIK KÖZTÁRSASÁG FELÉ

Népszava, 2010. augusztus 28.

A mai Magyarország hatalmi viszonyai átmeneti állapotot tükröznek. Még állnak a '89-ben kikiáltott harmadik köztársaság intézményei, de a törvényhozást korlátlanul uraló Fidesz, illetve a Fideszt hasonló módon uraló pártelnök-miniszterelnök olyan fokú hatalomkoncentrációt vitt végbe az elmúlt hónapokban, amivel „lefagyasztotta” a rendszer demokratikus működését, és autokratikus „üzemmódra” állította át (újraindítás nélkül). Egy másik cikkemben (*Az autokráciából a demokráciába. Népszabadság, 2010. 08. 28.*) a császárkori Róma korai berendezkedéséhez, a principátushoz hasonlítottam ezt. Ami a „de jure respublica – de facto monarchia” képlettel volt jellemezhető, mert a köztársaság minden fontos hivatalát (princeps, consul, praetor, censor, pontifex maximus, imperátor stb.) ugyanaz az ember töltötte be. Ez történt nálunk is – azzal a különbséggel, hogy az illető a posztokat nem személyesen foglalta el, hanem az odaültetett (alárendeltjeiként fungáló) emberei által. Utóbbiak státusa a sima csicskástól (frakcióvezető) a szolgálatkész főkomornyikon át (köztársasági elnök) a bajsza alól néha visszamorgó, de hűséges öreg barátig (házelnök) terjed – és még tovább: amíg csak a szem ellát, s a kéz elér.

Ám ahogy mondtam: ez átmeneti állapot, nem tart sokáig. A jelek szerint egy évig se. Újabban ugyanis már a jövő tavaszra ígéri az új alkotmányt a főnök. Rómában egykor háromszáz évig kitartott a principátus: a burkolt egyeduralom rendszere, mire kiépült a dominátus: a nyílt. Modern időkben gyorsabban forog a történelem kereke – kivált, ha Orbán Viktor tekeri.

Noha, mint látható, a demokratikus intézményrendszer üres díszletei: a papíron még hatályos jogállami alkotmány keretei között is működik az orbáni egyszemélyes (sokstatisztás) színház; ő az általa berendezett színpadon, a saját forgatókönyve és rendezése szerint akarja eljátszani a maga monodrámáját (ami sajnos a miénk is). De hagyjuk a képes beszédet: Orbán jövőre alkotmányozni fog. Hagyjuk az általa felkért „alkotmány-előkészítő bizottságot” is, amelyben olyan érdemdús szakemberek ülnek, mint az atomfizikus Pálinkás; a kertészeti szakközépben majd a Lenin Intézetben végzett (a demokratikus rendszerváltozásban történelmi érdemeket szerzett, ám egykori önmagához rég méltatlanná vált) Pozsgay; a törvény-

ellenesen alkotmánybíróvá ütött Stumpf, vagy az egykor kiváló jogásznak indult, ám újabban kordon- és jogállambontást is vállaló Szájer. Rájuk kár több szót vesztegetni. Azaz, hogy mégis! Mert Boross Pétertől, a harmadik köztársaság második miniszterelnökétől, aki (az én voksom révén is) Antall József után állhatott az új demokratikus Magyarország kormányrúdjához, s aki hét éve még tiszteletre méltó eréllyel (Imrédyre utalva!) emelt szót Orbán akkori szélsőséges megnyilvánulásai ellen, s aki (ellentétben Pozsgayval) a legutóbbi időkig ítélőképessége és személyes integritása birtokában látszott lenni; szóval tőle mégis megkérdelem: nem röstell a 2003-as önmagából is rég kivetkőzött, autokratává züllött Orbánnak asszisztálni a demokratikus jogállam fölszámolásához?

Miután ezen túlvagyunk, térjünk vissza a magyar princeps alkotmányozó terveihez. Sokan kétségbe vonják, hogy dominátust, azaz elnöki rendszert akar magának. Legutóbb Halmai Gábor, mondván: ahhoz szigorú hatalommegosztás tartozik, lásd az Egyesült Államokat. No de miért azt, amikor tiszta sor, hogy nem nyugatra, hanem keletre (Oroszország stb.) és délre (Latin-Amerika) kell néznünk, ha a készülő orbáni hatalmi modellhez keresünk analógiát? Csakhogy az elnöki rendszerhez közvetlen választás dukál, ami jóval kockázatosabb, mint az uralma alatt lévő gigantikus pártgépezet révén (az ilyenekkel nem rendelkező riválisokkal szemben) közvetve elnyerhető kormányfői poszt – szól a következő ellenérv. Egyetértek: Orbánnak eszébe sincs kockáztatni, nem az a típus, ő biztosra megy. Ezért a parlamenttel fogja nagyhatalmú elnökké ültetni magát. Mondjuk, két év múlva (lásd a nemcsak Sólyomra, de alighanem Schmittre is szabott, két év hivatal után életfogytig járó ex-elnöki luxus-javadalmazásokat). És mondjuk, hét évre (lásd a régi francia elnöki ciklust). Hogy a prezidenciális hatalommal a közvetett választás nem kompatibilis? Hol van ez köbe vése? A politológia tankönyvekben? Na nehogy már azokból olvassuk ki, hogy csináltak a magyar emberek fülkeforradalmat! Nálunk kompatibilis lesz – oszt' jónapot!

Ám Orbán maga közölte: nem lesz elnöki rendszer. Tudom: ez növeli a valószínűségét. Mert legutóbb már mit mondott Kötcén? Nem tavaly, idén: egy nappal az alkotmányra tett kormányfői esküje után (az Isten őt úgy segélje!). A Magyar Nemzet szerint: „Orbán Viktor párhuzamot vont az '50-es évek végének Franciaországa és a mai magyar helyzet között. A francia pártok rendszere akkor nem volt képes megbirkózni a feladatokkal, a kormányzati válsággal, a politikai rendszer tehetetlennek bizonyult, megbénult a demokrácia. A mai magyar helyzet kapcsán hangsúlyozta...

az ország működőképességét és a kormányzás hatékonyságát helyre kell állítani.”

A minta tehát az 1958-as francia alkotmány. De Gaulle népszavazást írt ki róla, s a franciák 79,2 százaléka igennel voksolt. Orbán viszont hallani se akar efféléről. Mert ő csupán eltökéltségében hasonlítható a néhai francia államfőhöz, amúgy merőben más karakter: a hórihorgas De Gaulle tudniillik demokrata volt.

NYULAK DÁNIÁBAN

Népszava, 2010. szeptember 29.

A kétharmados többségre nincs ellenszer. Hiába mutatható ki fehéren-feketén, hogy a fideszes gőzhenger hatályos törvények sorát s az alkotmányt is maga alá gyűrve nyomul előre (lásd e tárgyban az Eötvös Károly Intézet jelentéseit) – a nyomulás föltartóztathatatlan. A parlamentben az ellenzék közös erővel sem bírná behúzni a féket (ha nem háromfelé rángatnák, akkor se).

A születésétől rendszertagadó Jobbiktól eleve dőreség volna elvárni, hogy a demokratikus jogállam védelmezőjeként álljon ellent a rendszerváltoztatóból rendszertagadóvá, liberális demokratából autokratává züllett Orbánnak. A Jobbik ugyanannak az elfajult tőnek a vadhajtása, amit pontosan jelez a szám: Vonáék a fideszes törvényjavaslatok 60 százalékát támogatták. Schifferék a 35 százalékát. Autokratikus kormányzás esetén ez nem a konstruktivitás, hanem az asszisztálás mérőszáma. Ami mögött persze nem elveteműtség van, mint a Jobbik esetében, csupán inkompetencia és infantilizmus. Könnyelműség és könnyűség – akár a kampányzárón eregetett lufikban, amiket a politikai vákuum végül beszippantott a parlamentbe.

A rendszerváltozással született magyar demokrácia reménytelen helyzetét mi sem mutatja jobban, mint hogy annak a pártszférában momentán a politikailag és morálisan megfogyott, megtört posztkommunista MSZP volna az egyedüli (fegyvertelen) védelmezője. A szocialisták a fideszes elöterjesztések 18 százalékát támogatták. Az elvi ellenzékiességhez ez is túl sok.

E számoknak persze szimbolikus szerepük van csupán, de amikor jogi és politikai eszközök nem állnak rendelkezésre, a szimbólumok és a gesztusok szerepe fölértékelődik. Ezért aztán roppant sajnálatos, hogy a szocik közül csak három képviselő mert nemet mondani a „kettős állampolgárságra”. Az egész magyar Országgyűlésben három képviselő akadt, akinek volt bátorsága nyíltan elutasítani a múlt irredenta hagyományait élesztető, jelen- és jövőbeni hatásait tekintve pedig csak kárt okozó „nemzetpolitikai” hisztériát! (A kárt a kinti magyarok, az ország külkapcsolatai, illetve – a Fideszes szavazóbázis kalkulálható növekedése révén – a hazai demokraták fogják elszenvedni.) A többieknek, akik (egy híján) feltehe-

tően nem értettek egyet, csak tartózkodásra (három szoci és két elemzés) vagy a szavazás elsumákolására (harminchárom fő plusz a figyelmetlen Vona) futotta a „bátorságukból”.

Nagy kár. Mert a demokraták számára (beleértve az ateistákat is) ma csak a krisztusi egyértelműség lehet irányadó: „az igen: igen, a nem: nem. Ami ezen felül van, a gonosztól való.” (Máté, 5.37.) Ha így lett volna, a 3 nem s az 5 tartózkodás után Semjén nem ömlenget „soha nem látott nemzeti egységről”.

Ma két fronton zajlik a politikai offenzíva. Az anyagi szférában: az uralmi intézmények elfoglalásáért – és a lelkek fölötti uralomért: az autokratikus rezsim legitimálásáért. Az előbbi fronton nincs eszköz az ellenállásra. Ott nemcsak az írott jog – a valóság sem akadály. (A valóság az, hogy Stumpfot nem lehetett volna alkotmánybíróvá ütni. Ám Orbánék ezúttal nem a törvényt erőszakolták meg, hisz beírhatták volna, a „kiemelkedő tudású jogász” mellé a „politológust”; ők azonban – pongyolaságból vagy csak mert megtehetik? – inkább a valóságon követtek el gyalázatot.) A kétharmadukkal módjukban állna alkotmányba foglalni azt is, hogy a Nap nyugaton kel és keleten nyugszik: nincs eszköz meggátolni. Attól fogva ez volna a Törvény: aki tagadja, büntethető.

Hogy ez merő képtelenség, hazugság, örület?

Semmivel se nagyobb, mint a szavazófülkékben végbevitt „forradalom”!

Az új rezsim legitimációs hadjárata a hazugság és az örület tobzódása. A '48-as és '56-os elődök történelmi álmát beteljesítő 2010-es nemzeti egységgel; egyfelől az isteni akarat, másfelől a „józan ész” diadalával; a jogállam lebontás általi „helyreállításával”, a „Nemzeti Együttműködés Rendszerével”, az azt deklaráló Nyilatkozat kifüggesztésével és a többivel. Hazugság és örület. Mégis maga a valóság, amellyel most tanítják együtt élni a magyar társadalmat.

Már akit lehet.

Az MSZP-t lehet – amikor elnökelőket állít, aki Orbán színe elé járul, hagyja magát dicsérni, a hátát lapogatni. Ez a legalitás mellé legitimitást ad az államfővé ütött főkomornyiknak. A NENYI-hez benyújtott módosító indítvány a NENYI-t legitimálja. Az alkotmányozási színjátékban való részvétel az autokrata rezsim új alkotmányát és magát a rezsimet.

Az adekvát demokrata válasz az ilyen álságos felkérésre a Társaság a Demokratikus Szabadságjogokért nevű szervezet válasza, amely simán elhajtotta az öt delegáló LMP-t mondván: demokrata nem piszkolja be a kezét ilyesmivel.

Adekvát Gyurcsány Ferenc válasza, aki – jogi és politikai álláspontjának egyértelmű tisztázása után – közölte: nem járul az illegitim bizottság elé.

És adekvát Baka András nyilatkozata – minden tisztelem az övé! –, aki a Legfelsőbb Bíróság Elnökeként nem tűrhette tovább szó nélkül a szóban forgó bizottság packázásait, és szót emelt a bírói függetlenség védelmében.

De miért hallgat a köztársaság – hivataláról leköszönt – utolsó elnöke? Még mindig van mit veszítenie? Szerintem van: a sértett hallgatással erkölcsi tőkéje maradékát is elveszítheti.

És mi van Paczolay Péterrel, az Alkotmánybíróság elnökével s a többi taláros atyafival? Ők miért hallgatnak, mint nyuszi a fűben? Tényleg nem érzik, milyen szörnyű bűz van „Dániában”? Hogy „rohad az államgépben valami”?

A saját gyávaságuk szaga se bántja az orrukat?

POLITIKAI KATASZTRÓFA

Népszabadság, 2010. október 16.

Az elmúlt két hét az orbáni katasztrófa politika dicséretétől volt hangos. Hogy a divatos politikai elemző „nem tudta másnak nevezni” a kormányfő működését, „mint példamutónak” (Török Gábor: *A bajban ismerzik meg?*), az a legkevésbé sem lepett meg. Ám hogy Andraszew Iván (igaz, fenntartásokkal, de mégis) ezt írta a Népszavában: „Orbán Viktor a múlt héten államférfi módjára viselkedett” – ettől padlót fogtam. Ott ért Gyurcsány Ferenc hétfői blogbejegyzése, miszerint „a miniszterelnök tisztességes, jó beszédet mondott, egyet lehet és egyet kell vele érteni”, mi több: „most támogatni kell a kormányt”. Na, ez volt a kegyelemdőfés. (Igaz, Gyurcsánynál még aznap leesett a tantusz, és azóta nem támogatja a kormányt, sőt...)

Szerintem Orbán katasztrófa politikája: politikai katasztrófa. Ő maga pedig gyalázatos beszédet mondott hétfőn a parlamentben. Október 5. óta gyalázatos dolgokat mond és tesz. Az ökológiai katasztrófát; emberek halálát, otthonok, értékek pusztulását; az ezek nyomán támadt megrendülést, kétségbeesést és haragot a legnagyobb tudatossággal és cinizmussal használja föl hatalmi céljai elérésére. Az elmúlt napokban drámai módon fölgyorsultak a demokratikus jogállam fölszámolásának és az egyeduralkodó kiterjesztésének baljós folyamatai.

„Magyarország az országgyűlési választások utáni legfontosabb pillanatához érkezett. A legfontosabb pillanathoz, amikor el fog dőlni, az önök mai munkájának eredményeképpen is, hogy valóban megváltoztak a dolgok, valóban új korszakban élünk, vagy maradt minden a régi-ben” – mondta hétfőn délután a parlamentben a nagyhatalmú kormányfő, akinek a szavait – mint mindig – ezúttal is komolyan kell vennünk. Annál is inkább, mert a nap végén elégedetten nyugtázhatta: mindent elért, amit akart. Egy héttel az október 4-i gátszakadás után olyan gátat sikerült átszakítania a politikában, ami addig szilárdnak, sőt érinthetetlennek tűnt. A plurális demokrácia szétszilárdását követően a '89-es rendszerváltozással született gazdasági és társadalmi rend falát is sikerült megbontania. Mert a parlamenten rendkívüli eljárással keresztülvert törvénymódosítás, amit a Jobbik és az MSZP igenjeit is bekasszírozva (az LMP szemérmes tartóz-

kodása mellett) megszavaztatott; Kövér házelnökkel és Schmitt elnökkel aláíratott, a másnapi (!) Magyar Közlönyben kinyomtatott, nem jelent ennél kevesebbet.

Azt jelenti, hogy az Orbán uralta fideszes állam bármely magántulajdonban lévő vállalatra ráteheti a kezét. Bármikor. Minden megkötés nélkül – sima kormányrendelettel: „Gazdálkodó szervezet működése rendeletben – a (3) bekezdésben meghatározottak szerint – a Magyar Állam felügyelete alá vonható”. Hogy szól a 3. bekezdés? A miniszter vagy kormánybiztos „áttekinti a gazdálkodó szervezet vagyoni helyzetét; jóváhagyja, ellenjegyzi a gazdálkodó szervezet vagyoni jellegű kötelezettségvállalásait; a rendkívüli intézkedés bevezetését előidéző helyzet közvetlen elhárításával, illetve következményeinek enyhítésével összefüggésben dönt a gazdálkodó szervezet legfőbb döntéshozó szerve hatáskörébe tartozó ügyekben; kezdeményezheti a gazdálkodó szervezettel szemben a 34. § (1) bekezdése szerinti szolgáltatás elrendelését”. Mi rendelhető el a 34. § (1) szerint? „A honvédelem feladatainak végrehajtása érdekében” többek között „meghatározott gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítése vagy igénybevételenek türése”. Ki mondja meg, mi a honvédelem érdeke? A kérdés oka fogott: régen (és beláthatatlan időre) megválasztották a magyar emberek 2010 áprilisában.

Hogy mely cégekről és érdekeltségekről derül ki később, hogy állami kéz alá kell vonni őket; hogy mit kell majd „teljesíteniük” vagy „túrníiük”; végül, hogy milyen sorsra jutnak mindezek után, annak csak a jóisten a megmondhatója. (Esetleg még Simicska Lajos.)

Orbán nagy ugrást hajtott végre az átszakadt ajkai gátról dobantva. Amiről október 4. előtt ő sem mert volna még álmodni se, az október 12-ére megszavazott, aláírt, kinyomtatott valóság lett. De hogyan idézhetett elő egyetlen röpké hét alatt ekkora politikai gátszakadást? Mint jeleztem: az ökológiai katasztrófa hatásának maximális kiaknázásával. Mindenekelőtt a jogállam elleni újabb merényletek sorára használta ki a váratlan alkalmat. „Pont a vörösiszap-katasztrófához hasonló emberi és környezeti tragédiák... egy valódi jogállam próbakövei: megmutatják... a közhatalom képes-e az... elkeseredett tömegek haragjától függetleníteni magát, és a felelősség tisztázására szolgáló eljárást jogállami keretek között lefolytatni” – írta kiváló cikkében Nehéz-Posony Márton (*Jogállam az iszapban. Népszabadság, október 12.*).

Nos, a nagyhatalmú miniszterelnök a katasztrófa másnapján mindenféle vizsgálat elé vágva prejudikálta: „Nem ismerünk olyan jelet, amely sze-

rint természeti oka lehet a katasztrófának, így élünk a gyanúperrel, hogy emberi vonatkozás miatt történt”. Majd rátett még egy lapáttal: „az ország tudni szeretné, ki a felelős a katasztrófáért... Aki ilyen helyzetbe hozta az embereket, annak meg kell kapnia azt a büntetést, amit egyébként a törvény előír. A lehető legszigorúbban kell... fellépünk.”

Orbán tehát nem mérsékelte, hanem szította a tömegek haragját; nem-hogy jogállami keretek között igyekezett tartani az eljárást, de saját kezűleg söpörte le az asztalról a jogállami kereteket. Ezt tette egy álló héten át, újra és újra ismételve a fenyegetőzést. Ne tévesszen meg senkit, hogy „egyébként” a törvényre hivatkozott. Mert közben lábbal tiporta a büntetőjogot, mikor előre kijelölte a jogszerűen csak alapos vizsgálatok nyomán föllelhető bűnösöket. Akiknek (ha lesznek) a büntetőjogi felelősségét nem a belügyminiszternek kell kivizsgálnia – Orbán erre utasította Pintér Sándort október 5-én! –, hanem a független bíróságnak.

A hétfői parlamenti beszéd legrémesebb mozzanata az volt, amit a honatyák elsőpró többsége vastappsal fogadott: a kormányfő maga jelentette be a MAL Zrt. vezérigazgatójának letartóztatását. Hogy lássuk, ez a gyalázat egy valódi jogállamban mennyire elképzelhetetlen, gondoljuk el: az USA elnöke (akit láttunk a kamerák előtt az olajszenyyezett tengervízzel bibelődni) a Kongresszus két háza előtt bejelenti a BP konszern vezérigazgatójának őrizetbe vételét. Rémálom, ugye? Orbán Magyarországnak ma ez a valóság.

Amikor jogállamról beszélünk, ne holmi valóságtól elszakadt jogászkodásra gondoljanak. Gondoljanak arra az emberre, akit egy sötét hatalmi játszma részeként lefogtak és bedugtak egy börtöncellába. Gondolhatnak saját magukra is. Mert az ország erőskezü vezetőjének – a mind ijesztőbb hatalmi manőverek végrehajtása közben – immár hatalmában áll önkényesen börtönbe küldeni embereket, és ő minden jel szerint él ezzel a hatalmával. Ám amikor a jogállamról beszélünk, mégis arra a karakán bíróra gondoljanak leginkább, aki – alaptalannak ítélvén az ügyész indoklását – három nap elteltével kinyitatta a cellaajtót.

Na, ez a jogállam! Úgy látszik, itt-ott még működik...

Térjünk át az ügy anyagi oldalára. Nehéz-Posony Márton világosan leírja cikkében, hogy „a cégvagyon eltüntetésének megakadályozása megoldható... a büntetőeljárás törvény hatályos rendelkezései alapján is, a zár alá vétel és a biztosítási intézkedés jogintézményeinek alkalmazásával. Ezek ugyanis biztosítják azt, hogy a cég vagyona rendelkezésre álljon arra az esetre, ha jogerős bírói ítélet mondaná ki: valóban a cég embereit terheli a

felelősség. A legfőbb különbség e között és a friss törvény megoldása között az, hogy a büntetőeljárás kényszerintézkedésről a bíróság dönt, határozza-ta ellen pedig rendes jogorvoslatra van lehetőség. Az új törvény azonban a korábbi tulajdonosoknak csak akkor teszi lehetővé az állami képviselő döntései miatt kárigényük érvényesítését, ha az einstandot lehetővé tevő rendeletet utóbb az Alkotmánybíróság megsemmisíti.”

Ne feledjük: a MAL Zrt-s fiúk elleni narancsinges einstandot hétfőn intézményesítette a parlament: mostantól bárki ellen alkalmazható. (Ha már itt tartunk: Orbán Viktor csak a kemény kéz alkalmazása tekintetében vehető össze Áts Ferivel. A vörösingez vezér ugyanis nem ösztönözte, hanem büntette az einstandot – lévén nemcsak szigorú, de tisztességes is.)

Orbán a katasztrófa másnapján uszító kampányt indított a magántulajdon ellen, és egy hét alatt elérte az állami kontroll intézményesítését. Előtte így szónokolt a parlamentben: „Az előző korszakról beszélek, amelyben mindent a magánérdek irt felül, s amely a hatalommal való visszaélés rendszerére épül. A magyar választók ezt a rendszert megdöntötték áprilisban, és alapítottak helyette egy újat... Az a világ nem jöhet vissza, amikor nem tudjuk a közérdeket érvényesíteni a magánérdekkel szemben.”

Ez a retorika hamis. Először azért, mert a legnagyobb környezetszennyezések és ökológiai katasztrófák épp azokban a rendszerekben estek meg, ahol az állami fennhatóságot a magántulajdonra is kiterjesztették (elég Csernobilra utalni). Másodszor utalhatunk a mai magyarországi gyakorlatra, ami szintén nem igazolja az orbáni képletet. Kerék-Bárczy Szabolcs a hét másik fontos cikkében ezt írta a Népszabadságban (*Jöhet az államosítás: Elképesztő! október 12.*) „Évtizedek óta léteznek olyan állami hatóságok (a környezetvédelmi felügyelőségek), amelyek feladata ellenőrizni, hogy a vállalatok... gyárak és üzemek műszaki felszereltsége biztonságos-e. A Belügyminisztérium keretében működik a Katasztrófavédelmi Főigazgatóság és így tovább. Vagyis Magyarországon van olyan jogszabályi és intézményi hálózat, amelynek segítségével szoros ellenőrzés... alatt lehet tartani a vállalkozásokat, meg lehet előzni és... el lehet hárítani... az esetlegesen bekövetkező károkat.”

És ezen a ponton határozottan föl kell vetni Illés Zoltán környezetvédelmi államtitkár politikai felelősségét. Hasonló katasztrófa esetén egy nyugati demokráciában másnap lemond az illetékes kormánytag. Mert a politikai felelősség épp fordítva működik, mint a büntetőjogi! Illés felelőssége többszörös. Egyrészt a kritikus napokban tett hisztérikus nyilatkozatai miatt, amikor radioaktív szennyezésről és újabb iszapáradatról sirán-

kozott, amivel nemcsak pánikot keltett, de itt alighanem a rémhírterjesztés büntetőjogi tényállását is vizsgálni lehetne. Másrészt mert a tárcája illetékességi körébe tartozó Közép-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelet szeptember 23-án (11 nappal a gátszakadás előtt) végzett helyszíni ellenőrzése mindent rendben lévőnek talált a MAL Zrt. működésében. Az állami ellenőrző hatóság jegyzőkönyvében szó szerint olvasható: „intézkedés nem szükséges”. A szóban forgó állami hatóság korábbi vezetőjét hónapokkal korábban lecserélte Illés – és volt titkárnőjét, a korábbi általános iskolai tanárt, majd iskolaigazgatót ültette a helyére!

Az ellenzék hétfőn mégsem követelte oroszlánként Illés lemondását – helyette gyáva nyúlként megszavazta a magánvállalkozások állami kéz alá vonásának lehetőségét intézményesítő törvénymódosítást! A Jobbik engem nem érdekel. Az LMP se nagyon. Arra viszont jól emlékszem, hogy az MSZP tavasszal még a demokrácia és a jogállam utolsó mentsváraként reklámozta magát! Most jobb lenne, ha föld alá bújnanak szégyenükben.

Hétfőn Orbánék négy fideszes tagot is beültettek az új médiahatóság fideszes elnöke mellé. Kilenc évre. Két napra rá a főnök közölte: az állam elvonja a magán-nyugdíjpénztári befizetéseket, válságadót vet ki a távközlési és az energiaszektorra, továbbá a nagy áruházláncokra. Volt történelemtanárként azonnal az „egyszeri vagyonszaporulati dézsma” ugrott be erről, amit Rákosiék még a koalíciós időkben kivetettek a burzsujokra.

A kérdés a lassan mögöttünk hagyott katasztrofális hét után szerintem már nem az, hogy milyen hatalom épül az országban. Épül, amilyen épül. A kérdés most már kinek-kinek így szól: hogyan viszonyul ehhez a hatalomhoz. Mert az szintén nem kérdés számomra, hogy egyszer eljön az az idő is, amikor sokan szégyellik majd magukat: a mostani szerepvállalásuk okán. Persze csak titokban...